Digitized by Google

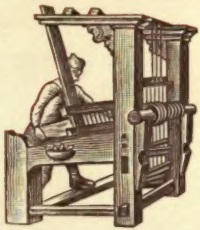

chi l'a pi 'd fil farà pi 'd teila

Ex libris

LUIGI FIRPO

26.16.27.

FIRPO

3342

BIBLIOTECA NAZIONALE
TORINO

Digitized by Google

28

10

Digitized by Google

Enea Bissari Vicentino

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM

Libri quinq; nuper inuenti atq; cum reliquis eius operibus maxima deligen/ tia excusi.

ANT. FRANC. VARCHIENSIS STVDIOSIS S.

MIRABITVR FORTASSE Quispiã & non iniuria nos, temporibus in quibus bello uastatur uniuersa Italia, uexantur urbes, ardent tecta, adeo ut omnis benefaciendi modus extinctus esse uidetur, nouos authores, nouos inquã, non quia nunc primum in lucem prodeant, uerum à nobis nouis typis in enchiridij forma nunc primum excusos, in lucem edere. qui omni prorsus admiratione liberabitur, si intelliget nosse & nos hæc in quæ incidimus tempora, uereriq; ne ad alterum hemisperium bonæ disciplinæ profugãt, obmutescãtq; musæ his barbarorũ incursibus territæ, & ne alijs nostris calamitatibus hæc etiam superueniãt, at nõ ob id à nostro possimus discedere instituto, nã (ut oẽs norunt) nos iã dudum Reip. litterariæ pro uiribus prodesse decreuimus, dedimusq; uobis multos tum græcos tum latinos authores nostro labore castigatos ac diligentissime excusos, Nunc uero P. Cornelij taciti elegantissimæ historiæ ab excessu Diui Augusti quinq; libros nuper inuentos cum reliquis eius operibus excusos damus, à Philippo Beroaldo iuniore uiro nostri seculi eruditissimo prius castigatos, mox uero à nobis iterum cognitos, uosq; ad huius historiæ lectionẽ uehementer hortamur, neq; temporum malignitas de terreãt, uam in hac multa uariaq; inuenietis exempla quæ animos uestros labore leuare possint & ad tolerandas calamitates adhortari, nobis uero ad reliqua quæ iamiam cogitamus perficienda maximo erit is adiumento. Valete & à nobis si hæc parua uideantur maiora breui expectate.

BIBLIOTECA NAZIONALE

PHILIPPVS BEROALDVS IVNIOR
ACADEMIAE ROMANAE PRAE
POSITVS LEO. X. PON.
MAX. SAL.

QVID NAM ESSE CAVSAE DICAM
Pont. Max. ꝙ egregia animorum monumenta quæ
sola communem hãc humanarum rerum moriendi sor
tem effugere posse uidebantur, ipsa quoq; præteritis secu
lis fati contagionem senserunt. Namq;, ut de plurimis
bonis auctoribus taceam qui omnino perierunt, unus
Cornelius tacitus qui res Romanas ab excessu Diui Au
gusti ad suã ætatem ꝓplexus est trignta uoluminibus,
lacer & uelut sine capite statua diu iacuit. Nihil misé
ro profuerat Romani imperij res gestas diligenter, fide
liter & floride scripsisse. Nihil eum iuuerat sequentibus
temporibus nactum fuisse Imperatorem Tacitum Qui
eum inter suos progenitores annumerari glorioſum du
xerit, Qui illius Historias quot annis multis uoluminí
bus trãscribendas ac per Bibliothecas disseminandas
imperarit, quo pluribus munimentis, plu ibus Th sau
ris diuturnitatem gentili suo custodiret. Ac mihi quidẽ
uidetur per tot secula Cornelius non tam caput suum
perdidisse, q̃ ultro ipse occultasse. Audiebat. n. eam esse
ignauiam temporũ, eum bonarũ litterarum cõtemptũ,
ut nõ modo nõ modo quẽq̃ uideret, sed ne à quoq̃ uider i
qdẽ dignũ esse existimaret. At uero ubi tui Pontificatus
effulsit alma lux, sese ipse extulit, ad nominis tui uocẽ
caput exeruit. Odor namq; tuarum uirtutum non uiuen
tes modo in ueneration em sui commouit, sed ipsos penè

dixerim intermortuos excitauit. Falleris.n. Leo Max. si arbitraris quemq; fuisse per multa secula, Qui in istam maiestatis altitudinem adscenderit, tam communi omnium mortalium lætitia, tam constanti opinione bonitatis, Quicq; tantam de se cõmorit expectationẽ quantã ipse de te ꝓcitasti. Et.n. ante actæ uitæ incredibilis sanctitas, morũ candor, spectata fides in eã spem oẽs adducebãt, ut unũ esse te affirmarent qui demissus à cœlo p aueam illã Homeri cathenam fesso orbi succurrere & posses, et uelles. In primis uero bonæ artes studiaq; ipsã litteraꝝ sibi de te plurimum statũ promisere. Sciebant.n. fuisse te semper egregia in se uoluntate, pclara mente, unã modo non affuisse facultatem, quã uidebant ista cum dignitate accessisse eãq; permagnã. Norãt Bibliothecam Mediceam quæ difficillimis Italiæ temporibus parem cum reliqua domus tuæ fortuna senserat calamitatem à te extorre, ac perq; modicis fortunis, pecuniarum magna ui recuperatã. Viderant Aedes tuas nobilibus ingenijs patuisse semp. Meminerant pterea diuini illius uiri auream esse te sobolem qui bonas litteras iam fugientes reuocauit. Ex cuius te ortum radicibus affirmabant nõ posse non consimiles fructus dare, atq; etiam tanto uberiores, ãto illum ipsum patrem tuum opulentia, maiestate, amplitudine superasti. Et mebercule huic opinioni (ãtum in primordio et ãsi infantia Põtificatus effici potuit) plarere spondisti. Namq; adauctis professorum stipẽdijs, accitisq; undiq; summis in omni studiorũ genere uiris Romanum Gymnasium multis ingeniorum luminibus illustrasti. Ac Laurentius qdẽ parens tuus Iohannem Lascarem singularis eruditio-

nis uirum in Græciam misit, quo libros undiq; ꝙquisitos Florentiam ad extruendam Bibliothecam cõportaret, Tu uero qui q; utrãq; linguam optime calles, ad perfectam eruditionem litterarum græcarum cognitionẽ sciebas esse per necessariam, eodem Lascare auctore ipsam prope modum Græciã in Italiam q̃si in nouã Coloniam deduxisti. Pueros. n. ex tota Græcia in qbus uis ingenij & bona indoles inesse uidebatur cũ sciis ꝓceptoribus Romam euocasti, ut et linguã ipsis nostram ꝙmodius nos traderemus, suamq; illi nobis liberalius impartirent, ac per hoc seminarium utriusque gentis litteræ alioribus radicibus innixæ trãsferri ac latius propagari possent. Age uero quanta hoc ipsum laude dignum est? q; propemodum ꝓconis uoce ingentia ꝓmia indagatoribus librorum proposuisti, si quos libros uetustas nobis inuidit, alicũde è latibulis eduxissent, Quæ uenatio Cornelij Taciti hos primos quinq; libros q per longum seculorum ambitum lauerãt, insalubribus Germaniæ inuenit, Quam tu ꝓdam ad te allatã ac magna mercede cõparatam, non uelut aliqua librorũ sepultura rursus occultasti, sed tanquã uerus oĩum pater utilitatẽ oĩum ꝙsulum, esse uoluisti. Si quidẽ ubi tu totos siamma cum uoluptate cognouisti (nam post negociorum fluctus ex antiqua tua ꝙsuetudine, aut aliqd ipse legis, aut alios recitantes audis) eos mihi ut ad cõmunem studioſorũ utilitatem publicarẽ tradidisti. Quo nomine, cum ego ꝓter cæteros, quẽ, q; huius prouinciæ rectorem non omnino malum existimasti, laus nõ parua secutura est, num boni oẽs ad quos huius beneficij inopinata utilitas latissime prouenura est, debere tibi, si

grati esset uolent, fateantur necesse est. Nam summum ego auctorem, & summe utilem Cornelium Tacitũ semper iudicaui cum priuatis hominibus & optimatibus, tum uero etiam Principibus ipsis atq; Imperatoribus. Et.n. cũ reliqs Historicis alij res tãtũ domi forisq; in Rep. gestas pscribãt ut Sallustius, ut Liuius Alij principiũ uitas ostendisse ꝯtenti sint ut Suetonius ut Plutarchus, Hic unius utrũq; munus summo ordine, diligenti cura, magno iudicio, multa ꝯcinnitate cõplexus est. His aũt qnq; libris decẽ reliquuos ꝯnectere placuit, ut suo tandẽ capite Cornelius, suã faciem multo integrior spectandã tuoq; munere cognoscendã ꝑberet. Atq; utinam alij quoq; & permulta linguæ nostræ uolumina quæ de perdita sunt iampridẽ, nunc te clauũ christianæ Cymbæ moderante inueniantur, spondere.n. omnibus audeo ac pro te ꝑstare me uadẽ, ut quicũq; uolumen aliquod egregiũ, ex his ipsis quæ uetustatis iniuria interciderunt, repertum ad te attulerit, fore ut tanti auctor muneris nõ minorem in se tuam sensurus sit, q̃ hic ipse senserit q hos quinq; attulerit liberalitatem. Nã cũ tu multas Laurentij parentis tui excellentes animi dotes nobis repræsentes, nullã te magis exprimere ac referre animaduerto, q̃ ut de litteris bene meruisse iudiceris, atq; id quoq; ut reliquus actiones tuas & prudenter instituis & sapienter facis, et.n. Laurentius q̃q̃ suæ Reip. fuerit columen, Italiã uniuersam quoaduixit prudentia & ꝯsilio prestiterit immunem ab incursionibus barbarum gentium & rapinis, Regum illustrium toto orbe summam beneuolentiam multis officijs sibi ꝯciliarit, fuerit planè uir unus qui de humano gñre

optime meritus iudicari possit nullam tamen pleniorē gratiam, nullum uberius meritum tulit q̄ idipsum, quo litteræ sunt eum remuneratæ, memores. n. illius in se beneficentiæ, ne ingratæ haberentur eum mortalitate ereptum æternitati consecrarunt. Ita nescias utrum maius præsidium litteris attulerit Laurentius, an ab eis maius ipse nomen, ampliorem dignitatem fuerit consecutus. Huic autem instituto, & proposito tuo tam recto tam magnanimo fortuna quoq; ipsa sub seruire, occasionesq; offerre uisa est, quibus animi tui nobilissimas cogitatiões exprimere posses. Si quando. n. clari in litteris uiri extitere, affirmare ausim tuis temporibus extare summos, nec in litteris modo, sed in Musica, Pictura, Statuaria, Architectura celeberrimos, Quorum tu artes liberaliter foues, opera intelligenter laudas, ingenia magnifice extollis. Magna sane fœlicitas hæc est ingeniorum, ut sic rum uirtutum intelligentem & amantem principem nacta sint. Sed nec principis eius fortuna minor, Qui eo seculo natus sit, quo possit eos habere spectatores & suarum actionum testes qui posteris illas quoq; narrare possint incorrupte. Deus igitur optimus Maximus hanc tibi mentem hunc animum perpetuo ꝑseruet, incolumitatem q̄ diutissime tueatur, ut unus posthominū memoriam fuisse Pontifex dicaris, Qui magni principis numeros absolueris, Religionem sanctissime colueris, fontes beneficentiæ in bonorum tantum cōmoditates derinaris, Virtutes demum omnes cognoueris, amaueris, illustraueris. Vale.

SED *Quoniam uetus Codex, unde hunc ipsum describendum atq; inuulgandum curaui pluribus mendis scatet, æquum uidetur Lectorem in primo quasi operis limine consilij mei, quo in hoc toto negocio sum usus admonere. Nāq; errores qui poterant nulla temeritatis nota emendari, consultis primo nonnullis eruditis & acris iudicij uiris correxi. At quæ loca in se maiorem incorrigendo difficultatem habere uidebantur, sicut erant reliqui, appositis interiori margini stellulis q̄ uitiosum codicem testarentur. Se posuimus uero libellū in calce. Quinti libri in quo per numerum chartarum stellulam ipsam cum suo numero tanquam ad cām dicendam in iudicium uocamus. Ibi dum Lector aut dubitationem aut opinionem nostram audiet, uel sententiam approbabit meam, uel meliorem ipse afferet.*

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM.

LIBER PRIMVS.

RBEM Romã à principio Reges habuere. Libertatem, & Cõsulatum L. Brutus instituit. Dictaturæ ad tempus sumebantur. Neq; decemuiralis potestas ultra biennium. Neq; Tribunorum militum consulare ius diu ualuit. Nõ Cinnæ, non Sullæ longa dominatio. Et Pompeij Crassiq; potentia cito in Cæsarem. Lepidi, atq; Antonij arma in Augustum cessere, q cuncta discordijs ciuilibus fessa, nomine principis sub'im perium accepit. Sed ueteris populi Ro. prospera uel aduersa claris scriptoribus memorata sunt. Temporibusq; augusti dicendis non defuere decora ingenia, donec gliscente adulatione deterrerentur. Tiberij, Caijq;, & Claudij, ac Neronis res florentibus ipsis ob metum falsæ, Postq̃ occiderant recentibus odijs compositæ sunt. Inde ꝑsilium mihi pauca de Augusto, et extrema tradere, mox Tiberij principatum, & cætera, sine ira, et studio, quorum causas procul habeo. Postq̃ nem

to, & cassio cæsis, nulla iã publica arma. Pompeius apud Siciliã oppressus, exutoq; Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianus qdẽ partibus, nisi Cæsar dux reliquus, posito triumuirinomine Cõsulem se ferens & ad tuendam plebem tribunitio iure contentum. Vbi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otij pellexit, insurgere paulatim, munia senatus, magistratuum, legũ in se trahere, nullo aduersante, cum ferocissimi per acies, aut proscriptione cecidissent, cæteri nobilium, quanto quis seruiũo promptior, opibus, et honoribus extollerentur, ac nouis ex rebus aucti, tuta & præsentia, q̃ uetera, & periculosa mallẽt. Neque prouinciæ illum rerum statum abnuebãt, suspecto Senatus populiq; Imperio ob certamina potentium & auaritiam magistratuum, inualido legum auxilio, quæ ui, ambitu, postremo pecunia turbabantur. Cæterum Augustus subsidia dominationi claudium Marcellum sororis filium admodum adulescentem Pontificatu, & curuli Aedilitate. M. Agrippam ignobilem loco, bonã miliña & victoriæ socium geminatis consulatibus extulit, mox defuncto Marcello generum sumpsit. Tiberium Neronem, & Claudium Drusum priuignos imperatoris nominibus auxit, integra etiam dum domo sua, nam genitos Agrippa Caium ac Lucium in familiam Cæsarum induxerat, nec dum posita puerili prætexta Principes iuuentutis appellari, destinare,

Consules spefie recusantis flagrantissime cupiue-
rat. Vt Agrippa uita concessit. L. Cæsa-
rem euntem ad Hispanienses exercitus, Ca-
ium remeantem Armenia, & uulnere inuali-
dum, mors fato propera, uel nouercæ Liuiæ
dolus abstulit. Drusoq; pridem extincto, Nero
solus è prinignis erat. Illuc cuncta uergere si-
lius, collega Imperii, consors tribuniiæ pote-
statis adsumitur, omnisq; per exercitus osten-
tatur, non obscuris ut antea matris artibus,
sed palàm hortatu, nam senem Augustum de-
uinxerat adeo uti nepotem unicum Agrippam
Posthumum in insulam Planasiam proijce-
ret, rudem sanè bonarum artium, & robore
corporis stolide ferocem, nullius tamen fla-
gitij compertum. At Herculc Germanicum
Druso ortum octo apud Rhenum legionibus
imposuit, adscirique per adoptionem à Ti-
berio iussit, quamquam esset in domo Tibe-
rij filius iuuenis, sed quo pluribus monumen-
tis insisteret. Bellum ea tempestate nullum,
nisi aduersus Germanos supererat, abolendæ
magis infamiæ ob amissum cum Quintilio,
Varo exercitum, quam cupidine proferendi.
Imperij, aut dignum ob præmium. Domi
res tranquillæ, eadem magistratuum uocabu-
la, iuniores post Actiacam uictoriam, etiam se-
nes plerique inter bella ciuili nati, quotus quisq;

reliquus qui Rempu. uidisset? Igitur uerso ciuita
tis statu nihil usquam prisci & integri moris, om
nis exuta æqualitate iussa Principis aspectare,
nulla in præsens formidine dum Augustus æta
te ualidus, seq; & domum, & pacem sustenta
uit. Postquam prouecta iam senectus ægro &
corpore fatigabatur, aderatq; finis, & spes no
uæ, pauci bona libertatis incassum disserere, plu
res bellum pauescere, alij, cupere. pars multo
maxima imminentis dominos uarijs rumoribus
differebant. trucem Agrippam, & ignominia
accensam, non ætate, neque rerum experientia
tantæ moli parem. Tiberium neronem matu
ris Iuuentæ annis, spectatum bello, sed uetere atq; in
fita Claudiæ familiæ superbia, multaq; indicia
sæuitiæ, quamquam premantur erumpere, hunc
& prima ab infantia eductum in domo regna
trice, congestos iuueni Consulatus, Triumphos,
ne ijs quidem annis, quibus Rhodi specie secessus
exulem egerit, aliquid quam iram, et simulatio
nē, & secretas libidines meditatū accedere ma
trem muliebri impotentia, seruiendum fœminæ,
duobusq; insuper adulescentibus, qui Rempub.
interim premant, quandoq; distrahant. Hæc at
que talia agitantibus, grauescere ualitudo Augu
sti, & quidam scelus uxoris suspectabant.
Quippe rumor incesserat, paucos ante menses,
Augustum electis consciis, & comite uno Fabio

Maximo Planasiam uectũ, aduisendum Agrippam, multas illic utrinque lachrymas, & signa charitatis spemq; ex eo fore, ut iuuenis penatibus aui redderetur. Quod maximum uxori Martiæ aperuisse, illam Liuiæ. C. Nauum id Cæsari. Neque multo post extincto Maximo (dubium an quæsita morte) auditos in funere eius Martiæ gemitus semet incusantis, quod causa exitij marito fuisset. ut cunque se ea res habuit uix dum ingressus Illyricum Tiberius, properis matris litteris accitur, neque satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud urbem Nolam, an exanimem reppererit, acribus namq; custodis domum, & uias sepserat Liuia, lætique interdum nuncij uulgabantur, donec prouisis quæ tempus monebat simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit. Primum facinus noui principatus fuit Posthumi Agrippæ cædes quem ignarum inermumq;, quamuis firmatus animo Centurio, ægre confecit. Nihil de ea re Tiberius apud Senatum disseruit. Patris iussa simulabat. quibus præscripsisset tribuno custodiæ adposito, ne cunctaretur Agrippam mortem adficeee quã docunque ipse supremum diem expleuisset. Multa sine dubio sæuaq; Augustus de moribus adulescentis questus ut exilium eius Senatus cõsulto sanciretur perfecerat, cæterũ in nullius un-

quam suorum necem duravit, neq; mortem ne-
poti pro securitate privigni in latam credibilem
erat propius vero, Tiberium, ac Livium, illum
metu, hanc novercalibus odijs suspecti & invisi
iuvenis cædem festinavisse. Nuncianti. Cen-
turioni (ut mos militiæ) factum esse quod impe-
rasset, neque imperasse sese, & rationem facti
reddendum apud Senatum, respondit. Quod
postquam Sallustius Crispus particeps secreto-
rum (is ad Tribunum miserat codicillos) compe-
rit, metuens ne reus subderetur, iuxta pericu-
loso, ficta seu vera promeret, monuit Livium,
ne arcana domus, ne consilia amicorum, mini-
steria militum vulgarentur, ne ve Tiberius vim
principatus resolveret, cuncta ad Senatum
vocando. Eam conditionem esse Imperandi,
ut non aliter ratio constet, quam si uni red-
datur. At Romæ ruere in servitium Consu-
les, Patres, Eques, quanto quis inlustrior,
tanto magis falsi, ac festinantes, vultuq; com-
posito, ne læti excessu Principis, neu tristior pri-
mordio, lachrymas, gaudium, quæsitus adulatio-
ne miscebant. Sex. Pompeius & Sex. Apule-
ius Consules primi in verba Tiberij Cæsaris iu-
ravere, apudq; eos Seius Strabo, & C. Turra-
nius, ille prætoriarũ cohortium præfectus, hic an
nonæ. Mox Senatus, milesq;, & populus, nam
Tiberius cuncta per Consules incipiebat, tanq̃

uetere Repu. & ambiguus imperandi, ne Edictum quidem quo patres in curiam uocabat, nisi tribunitiæ potestatis præscriptione posuit sub Augusto acceptæ. uerba Edicti fuere pauca, & sensu permodesto, De honoribus parentis consulturum, neq; abscedere à corpore, idq; unum expublicis muneribus usurpare. sed defuncto Augusto signum prætorijs cohortibus ut Imperator dederat, excubiæ, arma, cætera aulæ. miles in forũ, miles in curiam comitabatur, litteras ad exercitus, tanquã adepto principatu misit, nusquã cũctabundus, nisi cũ in Senatu loq̃retur. cã p̃cipua ex formidine, ne Ceramnicus in cuius manu tot legiones, immensa sociorũ auxilia, mirus apud populum fauor, habere Imperium, quã expectare mallet. Dabat & famæ, ut uocatus, electusq; potius à Rep. uideretur, q̃ per uxorium ambitũ, & senili adoptione inrepsisse. postea cognitũ est, ad introspiciendas etiã Procerũ uoluntates inductam dubitationem, nam uerba, nultus incrimen detorquens recondebat. Nihil primo Senatus die agi passus nisi de supremis Augusti, cuius testamentum inlatum per uirgines Vestæ, & Tiberiũ, & Liuiã hæredes habuit. Liuia in familiã Iuliã, nomenq; Augustæ adsumebatur. In spẽ secundũ, nepotes pronepotesq; tertio gradũ Primores ciuitatis scripserat, plerosq; inuisos sibi, sed iactantia, gloriaq; ad posteros. Legata nõ ultra

redum in Rempu. opibus, auxilio scilicet militari tuendum, ut sepultura eius quieta foret. Multus hinc ipso de Augusto sermo, pleriq; uana mirantibus, q; idem dies ac cæpti quondam Imperij princeps, & uitæ supremus. q; Nolæ in domo, & cubiculo, in quo pater eius Octauius uitam finiuisset. numerus etiam consulatuum celebrabatur, quo Valerium Coruinum, & C. Mariũ simul æquauerat, continuata per septem & triginta annos Tribunitia potestas, Nomen Imperatoris semel atq; uicies partũ, aliaq; honorum multiplicata aut noua. At apud prudentes uitæ eius, uarie extollebatur, arguebatur ue. Hi pietate erga parentem, & necessitudine Reipu. in qua nullus tunc legibus locus ad arma ciuilia actum, quæ neque parari possent, neq; haberi per bonas artes, multa Antonio tunc interfectores Patris ulciscerentur, multa Lepido concessisse, postq; hic socordia senuerit, ille p libidines pessum datus sit, non aliud discordantis patriæ remedium fuisse, q; ab uno regeretur. Non regno tamen, neq; dictatura, sed principis nomine constitutam Remp. Mari oceano, aut amnibus longinquis sæptum Imperium. legiones, prouincias, classes, cuncta inter se connexa, Ius apud cives, modestiam apud socios, Vrbẽ ipsam magnifico ornatu, pauca admodum ui tractata, quo cæteris quies esset. Dicebatur contra, pietatem erga parentem, & tempora Reipu. obtentui sumpta, cæterum cupidine dominandi concitos per largitionem ueteranos paratum ab adulescente priuato exercitum corruptas Consulis legiones simulatam Pompeianarum gratiam partium, mox ubi decreto patrum, fasces, & ius prætoris inuaserit, cæsis Hirtio, & Pansa (siue hostis illos, seu Pansam uenenũ

uulneri adfusum, sui milites Hircium, & machinator doli Cæsar abstulerat) utriusque copias occupauisse. Extortum inuito Senatu consulatum, armaque quæ in Antonium accæperit, contra Rempu. uersa, Proscriptionem ciuium, diuisiones agrorum, ne ipsis quidem qui fecere, laudatas. sane Cassij, & Brutorum exitus paternis inimicitijs datos, quamquam fas sit priuata odia publicis utilitatibus remittere, sed Pompeium imagine pacis, sed Lepidum specie amicitiæ decæptos, post, Antonium Tarentino, Brundusinoq; fœdere, & nuptijs sororis inlectum subdolæ adfinitatis pœnas morte exoluisse, Pacem sine dubio post hæc, uerum cruentam, Lollianas Varianasq; clades, interfectos Romæ Varrones, Egnatios, Iulios. Nec domesticis abstinebatur, abducta Neroni uxor, et consulti per ludibrium Pontifices, an concæpto, nec dũdum edito partu rite nuberet, quæ Tedij et Vedij Pollionis luxus. Postremo Liuia grauis in Rempu. mater, grauius domui Cæsarum nouerca, nihil Deorum honoribus relictum, cum se templis, & effigie numinum per flamines, & sacerdotes coli uellet, ne Tiberium quidem caritate, aut Reip. cura successorem adscitum, sed quoniam ad rogantiam sæuitiamq; eius introspexerit, comparatione deterrima sibi gloriã quæsiuisse. Et enim Augustus paucis ante annis, cũ Tiberio tribunitiam potestatem à Patribus rursum postularet (q̃q̃ honora oratione) quædam de habitu, cultuq;, & institutis eius iecerat, quæ uelut excusando exprobraret. Cæterũ sepultura more perfecta templum & cœlestes religiones decernuntur. Versæ inde ad Tiberium preces. Et ille uarie disserebat, de magnitudine Imperij, sua modestia, solam Diui Augustimẽ

tem tantæ molis capacem se in partem curarum ab illo uocatum experiendo didicisse, q̃ arduum, q̃ subiectum fortunæ regendi cuncta onus, proinde in ciuitate tot inlustribus uiris subnixa non ad unum omnia deferrẽt, plures facilius munia Reip. sociatis laboribus executuros. Plus in oratione tali dignitatis q̃ fidei erat. Tiberioq; ẽt in rebus quas non occuleret, seu natura, siue adsuetudine suspensa semper & obscura uerba. Tunc uero nitenti ut sensus suos penitus abderet, in incertum, & ambiguum magis implicabantur. At patres qbus unus metus, si intellegere uiderentur, in questus, lachrymas, uota effundi, ad deos, ad effigiem Augusti, ad genua ipsius manus tẽdere, cum proferri libellum, recitariq; iussit. Opes publicæ continebantur, quantum ciuium, sociorumq; in armis quot classes, regna, prouinciæ, tributa, aut uectigalia, & necessitates ac largitiones, q̃ cũcta sua manu pscripserat Augustus, addideratq; consilium, coercendi intra terminos Imperij, incertum metu, an per inuidiam. Inter quæ Senatu ad infimas obtestationes procumbẽte, dixit forte Tiberius, se, ut non toti Reipu. parem, ita q̃cunq; pars sibi mãdaretur, eius tutelã suscæpturꝝ. Tum Asinius Gallus, interrogo inquit, Cæsar quã partem Reip. mandari tibi uelis? Perculsus ĩprouisa interrogatione paulũ reticuit, dein collecto animo respõdit. Nequaq̃ decorꝝ pudori suo legere aliquid, aut euitare ex eo cui in uniuersum excusari mollet. Rursum Gallus (etenim uultu offensionẽ coniectauerat) nõ idcirco interrogatũ ait, ut diuideret, quæ separari neqrent, sed & sua cõfessione argueretur, unũ eẽ Reip. corpus, atq; unius animo regendũ, Addidit laudẽ de Augusto, Tiberiũq; ipsum uictoriarꝝ suarum, quæq; in

togæ per tot annos egregie fecisset, admonuit. Nec ideo iram eius leniuit pridem inuisus, tanq̃, ducta in matrimonium Vipsania. M. Agrippæ filia, quæ quondam Tiberij uxor fuerat, plusq̃ ciuilia agitaret, Pollionisq̃; Asinij patris ferociam retineret. Post quæ. L. Arruncius haud multum discrepans à Galli oratione perinde offendit, q̃q̃ Tiberio nulla uetus in Arruncium ira, sed diuitem, promptum artibus egregijs, & parifama publice suspectabat. Quippe Augustus supremis sermonibus cum tractaret, qui nam adipisci, principem locum, suffecturi abnuerent, aut impares uellent, uel idẽ possent cuperẽtq;. M. Lepidum dixerat capacem, sed aspernantem, Gallum Asinium auidum & minorem. L. Arruncium non idignum, & si casus daretur, ausurum. De prioribus consentitur, pro Arruncio quidam Cn. Pisonem tradidere, omnesq; præter Lepidum uarijs mox criminibus struẽte Tiberio circumuenti sunt. Etiam Q. Haterius et Mamercus Scaurus suspicacem animum perstrinxere, Haterius cũ dixisset, quousq; patieris Cæsar nõ adesse apud te Reip? Scaurus quia dixerat, spem esse ex eo non inritas fore Senatus preces, q̃ relationi Consulum iure tribunitiæ potestatis non intercessisset. In Haterium statim inuectus est, Scaurum cui implacabilius irascebatur silentio tramisit, fessusq; clamore omnium, expostulatione singulorum, flexit paulatim, non ut fateretur suscipi à se Imperium, sed ut negare, & rogari desineret. Constat Haterium cum deprecandi causa palatium introisset, ambulantisq; Tiberij genua aduolueretur, prope à militibus interfectum, quia Tiberius casu, an manibus eius impeditus procidisset, neq; tamẽ periculo talis uiri mitigatus est, donec Ha

terius Augustam oraret, et usq; accuratissimis precibus protegeretur. Multa patrum & in Augustam adulatio, 14
alij Parentem, alij Matrem Patriæ appellãdam, pleriq; ut nomini Cæsaris adscriberetur, Iuliæ Filius, censebant. Ille moderandos fœminarum honores dictitans, eadẽq; se temperantia usurum in his quæ sibi tribuerentur, cæterum anxius inuidia, & muliebre fastigium in diminutionem sui accipiens, ne lictorem quidem ei decerni passus est, aramq; adoptionis, & alia huiusce modi prohibuit. At Germanico Cæsari proconsulare Imperium petiuit, missiq; Legati qui deferrent, simul mœsticiam eius ob excessum Augusti solarentur, quo minus idẽ pro Druso postularetur, ea causa, qp degsinatus Cõsul Drusus præsensq; erat. Candidatos præturæ duodecim nominauit, numerum ab Augusto traditum, & hortante Senatu, ut augeret, iureiurando obstrinxit, se non excessurum. Tum primum è Campo comitia ad patres translata sunt, nã ad eam diem, & si potissima arbitrio principis, quædam tamen studijs tribuum fiebant, neq; Populus ademptũ ius questus est, nisi inani rumore. Et Senatus largitionibus, ac precibus sordidis exolutus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures q̃ quattuor candidatos cõmendaret sine repulsa et ambitu designandos. Inter quæ Tribuni plebei petiuere, ut proprio sumptu ederent ludos, qui de nomine Augusti fastis additi Augustales uocarentur, sed decreta pecunia ex ærario, utq; per Circum Triumphali ueste uterentur, curru uehi haud passum. Mox celebratio annum ad Prætorem translata, cui inter ciues & peregrinos iurisdictio euenisset. Hic rerum urbanarũ status erat, cum Pannonicas Legiones seditio iecessit, nul-

lis nouis causis, nisi q̃ mutatus Princeps licentiam turbarum, & ex ciuili bello spem præmiorum ostendebat. Castris æstiuis tres simul Legiones habebantur, præsidente Iunio Blaso, qui sine Augusti, & initijs Tiberij auditis, ob iustitium, aut gaudium intermiserat solita munia, Eo principio lasciuire miles, discordare, pessimi cuiusq; sermonibus præbere aures, deniq; luxum, & ocium cupere, disciplinam, & laborem aspernari. Erat in castris Percẽnius quidam, dux olim Theatralium operarũ dein gregarius miles, procax lingua, & miscere cœtus histrionali studio doctus. Is imperitos animos, et quæ nã post Augustum militiæ conditio ambigentes, impellere paulatim nocturnis conloquijs, aut flexo in uesperã die & delapsis melioribus deterrimum quẽq; congregare, Postremo promptis iam & alijs seditionis ministris uelut concionabundus interrogabat, cur paucis Centurionibus, paucioribus Tribunis in modum seruorum obedirent? quando ausuros exposcere remedia nisi nouum & nutantem adhuc Principẽ precibus, uel armis adirent? satis per tot annos ignauia peccatũ, q̃ tricena, aut quadragena stipendia senes, & pleriq; truncato ex uulneribus corpore tolerent, ne dimissis quidem finem essẽ militiæ, sed apud uexillum retentos, alio uocabulo, eosdẽ labores perferre, ac siquis tot casus uita supauerit, trahi adhuc diuersas in terras, ubi per nomen agrorum, uligines paludum, uel inculta montium accipiant, Enimuero militiã ipsam grauẽ, infructuosam, denis in diẽ assibus animã & corpus æstimari, hinc uestem, arma, tentoria hinc sæuitiam Centurionum, & uacationes munerum redimi, At hercule uerbera, & uulnera, duram hyemẽ,

exercitas æstates, bellũ atrox, aut sterilem pacem sempi-
terna, Nec aliud leuamentum, q̃ si certis sub legibus mili-
tia iniretur, ut singulos denarios mereret, sextus decumus
stipendij annus finem adferret, ne ultra sub uexillis tene-
rẽtur, sed ijsdem in castris præmium pecunia solueretur.
An prætorias cohortes quæ binos denarios accæperint,
quæ post sexdecim annos penatibus suis reddantur, plus
periculorum suscipere? non obtrectari à se urbanas excu-
bias, sibi tamen apud horridas gentes è contubernijs hos-
tium aspici. Adstrepebat uulgus diuersis incitamentis, hi
uerberum notas, illi caniciem, plurimi detrita tegmina, et
nudum corpus exprobrantes. Postremo eo furoris uene-
re, ut tres legiones miscere in unam agitauerint. depulsi
æmulatione, quia suæ quisq; legioni eum honorem quæ-
rebant, alio uertunt, atq; una tres Aquilas, & signa co-
hortium locant, simul congerunt cespites, extruunt tribu-
nal, quo magis conspicua sedes foret. Properãtibus Blæ-
sus aduenit, increpabatq;, ac retinebat singulos clami-
tans, mea potius cæde ibuite manus, leniore flagitio Le-
gatum interficietis, q̃ ab Imperatore desciscitis, aut inco-
lumis fidem legionum retinebo, aut iugulatus pœniten-
tiã adcelerabo. Aggerebatur nihilominus cespes, iamq;
pectori usq; adcreuerat, cum tandem pertinacia uicti in
cœptum omisere. Blæsus multa dicendi arte, non per se-
ditionem, & turbas desideria militum ad Cæsarem fe-
renda ait, neque uetares ab Imperatoribus priscis, neq;
ipsos à Diuo Augusto tam noua petiuisse, & parum in
tempore incipientes Principis curas onerari: si tamen tẽ
derent in pace temptare, quæ ne ciuilium quidem bello-
rũ uictores expostulauerint, aut contra morem obsequij,

contra fas disciplinæ uim meditentur? decernerent Legatos, seq; coram mandata darent. Adclamauere ut filius Blæsi tribunus legatione ea fungeretur, peteretq; militibus missionem ab sex decim annis, cætera mandaturos ubi prima proueniſſent. Profecto iuuene, modicum ocii, sed superbire miles, & filius Legati orator publicæ causæ satis ostenderet, necessitate expressa quæ per modestiam non obtinuissent. Interea manipuli ante cœptam seditionem Nauportũ missi, ob itinera, et pontes, & alios usus, Postq; turbatum in castris accæpe, uexilla conuellunt, direptisq; proximis uicis, ipsoq; Nauporto quod municipij instar erat, retinentis Centuriones in risu, et contumelijs, postremo uerberibus insectantur, præcipua in Aufidienum Rufum præfectum castrorum ira, quem direptũ nebiculo sarcinis grauãt, agentq; primo in agmine per ludibrium rogitantes, an tam immensa onera, tam longa itinera libenter ferret? Quippe Rufus diu manipularis, dein Centurio, mox castris præfectus antiquam duraq; militiam reuocabat, intus operis, ac laboris, & eo immitior quia tolerauerat. Horum aduentu redintegratur seditio, & uagi circumiecta populabantur. Blæsus paucos maxime præda onustos ad terrorem cæterorum adsci uerberibus, claudi carcere iubet (nam etiam tum legato à Centurionibus, et optimo quoq; manipularium parebant) Illi obniti trahentibus, prensare circunstantium genua, ciere modo nomina singulorum, modo centuriam quisq; cuius manipularis erat, cohortem, legionem, eadẽ omnibus imminere clamitantes. simul probra in Legatum cumulant, cœlum, ac deos obtestantur, nihil reliqui faciunt, quo minus inuidiam, misericordiam, metum, et

iras permouerent. Adcurritur ab uniuersis, & carcere effracto, soluunt uincula, desertores q̃, ac rerum capitaliũ dãnatos sibi iam miscent. Flagrantior inde uis, plures se ditioni duces, & Vibulenus quidam gregarius miles ante tribunal Blæsi adleuatus circunstantium humeris apud turbatos, & quid pararet intentos. Vos quidẽ inquit his innocentibus, & miserrimis lucem, & spiritum reddidistis, sed quis fratri meo uitam, quis fratrem mihi reddit? quem missum ad uos à Germanico exercitu de communibus commodis nocte proxima iugulauit per gladiatores suos, quos in exitium militum habet, atque armat. Respondebat Blæse ubi cadauer abieceris? ne hostes quidem sepulturam inuident, cum osculis, cum lachrymis dolorem meum impleuero, me quoque trucidari iube, dum interfectos nullum ob scelus, sed quia utilitati legionum consulebamus lì sepeliant. Incendebat hæc fletu, et pectus, atque os manibus uerberans, mox dissectis quorum per humeros sustinebatur præceps & singulorum pedibus aduolutus tantum consternationis inuidiæq; cõciuit, ut pars militum, gladiatores q è seruitio Blæsi erãt, pars cæteram eiusdem familiam uincirent, alij ad quærendum corpus effunderentur, ac ni propere neq; corpus ullum reperiri, & seruos adhibitis cruciatibus abnuere cædem, neq; illi fuisse unq̃ fratrem protuisset, haud multum ab exitio Legati aberant. Tribunos tamen, ac præfectum castrorum extrusere, sarcinæ fugientium direptæ, & Centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetijs uocabulum Cedo alteram, indiderant, quia fracta uite in tergo militis, alteram clara uoce, ac rursus aliam poscebat, cæteros latebræ texere, uno retento Clemente

tulio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus ob promptum ingenium. Quin ipsæ inter se legiones Octaua, & Quintadecima ferrum parabant, dum Centurionem cognomento Sirpicum, illa morti depoſcit, Quintadecumani tuentur, ni mīles Nonanus preces, & aduersum aſpernantis, minas iterieciſſet. Hæc audita, q̄q̄ abſtruſum, & triſtiſſima quæq; maxime occultantem Tiberium perpulere, ut Druſum filium cum primoribus ciuitatis, duabusq; prætorijs cohortibus mitteret, nullis ſatis certis mandatis ex re conſulturum, & cohortes delecto milite ſupra ſolitum firmatæ, addunt magna pars prætoriani equitis, & robora Germanorum, qui tum cuſtodes Imperatori aderant, ſimul ptorij præfectus Ælius Sejanus collega Straboni patri ſuo datus, magna apud Tiberium auctoritate, rector iuueni & cæteris periculorū, præmiorumq; oſtentator. Druſo propinquanti, quaſi per officium obuiæ fuere legiones, non lætæ (ut adſolet) neq; inſignibus fulgentes, ſed inluuie deformi, & multu, q̄q̄ mœſticiā imitarentur, contumaciæ propiores. Poſtq̄ ualluum introit portas ſtationibus firmant, globos armatorū certis caſtrorū locis opperiri iubent, cæteri tribunal ēgēs agmine circūueniūt. Stabat Druſus ſilētiū manu poſcēs. Illi quotiens oculos ad multitudinem rettulerant nocturnis truculentis ſtrepere, rurſum uiſo Cæſare, trepidare, murmur incertum, atrox clamor, & repente q̄es, diuerſis animorū motibus pauebant, terrebantq;. Tandem interrupto tumultu litteras patris recitat, in quis ſcriptū erat præcipuā ipſi fortiſſimarū legionum curā, quibus cū plurima bella toleraſſet, ubi primum à luctu requieſſet animus actus apud patres de poſtulatis eorū, miſiſſe interim

filium, ut sine cunctatione concederet quæ statim tribui possent; cætera Senatui seruanda, quē neq; gratiæ, neq; seueritatis expertē haberi par esset. Responsum est à concione, mādata Clementi centurioni quæ pferret. Is orditur de missione à sexdecim annis, De pmijs finitæ militiæ ut denarius diurnū stipendiū foret, Ne ueterani sub uexillo haberentur. Ad ea Drusus cū arbitrium Senatus et patris obtenderet, clamore turbatur, Cur uenisset, neq; augendis militū stipendijs, neq; adleuandis laboribus, deniq; nulla bene faciendi licentia? At hercule uerbera, & necē cunctis pmitti, Tiberiū olim noīe Augusti desideria legionum frustrari solitū, easdē artes Drusum retulissē, nunq̄ ne nisi ad se filios familiarꝝ uenturos? nouū id plane, q̄ Imperator sola militis cōmoda ad Senatū reijciat, eundē ergo Senatum consulendū quotiens supplicia, aut prælia indicantur. an pmia sub dominis, pœnas sine arbitro esse? Postremo deserunt tribunal, ut quis ptorianorꝝ militum, amicorum ue Cæsaris occurreret, manus intentantes, causam discordiæ, & initium armorum, maxime infensi Cn. Lentulo, q̄ is ante alios ætate, & gloria belli firmare Drusū credebatur, et illa militiæ flagitia primus aspernari. Nec multo post digredientē cū Cæsare, ac prouisu piculi hiberna castra repetentē, circūsistunt rogitantes, quo pgeret ad Impatorē? an ad patres? ut illic quoq; cōmodis legionū aduersaretur? simul ingruunt, saxa iaciūt, iamq; lapidis ictu cruētus et exitij certus, adcursū multitudinis quæ cum Druso aduenerat, protectus est. Noctem minacem, & in scelus erupturam fors leniuit, nam Luna clariore pene cœlo uisa languescere. Id miles rationis ignarus omen præsentium accæpit, ac suis laboribus defectionē sideris adsimulās, prospereq; cessura

quæ pergerent, si fulgor, et claritudo deæ redderetur. Igi-
tur æris sono, tubarum cornuumq; concẽtu strepere, pro-
ut splendidior, obscurior'ue, lætari, aut mœrere, & post-
ortæ nubes offecere uisui, creditumq; conditam tenebris,
ut sint mobiles ad superstitionem perculsæ semel mẽtes,
sibi æternum laborem portendi, sua facinora uduersari de-
os lamentantur. Vtendum inclinatione ea Cæsar, et quæ
casus obtulerat in sapientiam uertenda ratus, circumiri
tentoria iubet. Accitur centurio Clemens, & si alij bonis
artibus grati in uulgus, in uigilys, stationibus, custodys
portarum se inserunt, spem offerunt, metum intendunt.
Quousq; filium Imperatoris obsidebimus? quis certami-
num finis? Percennio ne, & Vibuleno sacramentum di-
ctturi sumus? Percennius, & Vibulenus stipendia milit-
bus, agros emeritis largientur? deniq; pro Neronibus, et
Drusis Imperium Populi Roma. capessent? quin potius
ut nouissimi in culpam, ita primi ad pœnitentiã simus?
Tarda sunt quæ in commune exposulantur, priuatam
gratiam statim mereare, statim recipias. Commotis per
hæc mentibus, & inter se suspectis, tironem à ueterano,
legionem à legione dissociãt. Tũ redire paulatim amor
obsequij. Omittunt portas, signa unum in locum princi-
pio seditionis congregata, suas in sedes referunt. Drusus
orto die, & uocata concione, qq̃ rudis dicendi nobilitate
ingenita, incusat priora, probat præsentia, negat se terro-
re, & minis uinci, flexos ad modestiam si uideat, si sup-
plices audiat, scripturum patri, ut placatus legionũ pre-
ces exciperet. orantibus rursum idem Blæsus et L. Apro
nius eques Romanus è cohorte Drusi, Iustusq; Catonius
primi ordinis centurio ad Tiberium mittuntur. Certatũ

ĩnde sententijs, cum alij oppiẽdos Legatos, atq; interim comitate permulcendum militem censerent, alij fortioribus remedijs agendum, nihil in uulgo modicum terrere ni paueant, ubi perũmuerint impune, contẽni, dum sepstitio urgeat, adijciendos ex duce metus sibilatis seditionis auctoribus. Prõptum ad asperiora ingenium Druso erat uocatos Vibulenum, & Percennium interfici iubet. Tradunt pleriq; intra tabernaculum ducis obrutos, alij corpora extra uallum abiecta ostentui. Tum ut quisq; præcipuus turbator, conquisiti, & pars extra castra palantes à centurionibus, aut prætoriarum cohortium militibus cæsi, quosdam ipsi manipuli, documentum fidei, tradidere. Auxerat militum curas præmatura hyems imbribus continuis, adeoq; sæuis, ut non egredi tentoria, congredi inter se, uix uetari signa possent, quæ turbine, atq; unda raptabantur. durabat & formido cœlestis iræ, nec frustra aduersus impios hebescere sidera, ruere tempestates, non aliud malorum leuamentum, q̃ si linquerent castra infausta, temeratáq;, & soluti piaculo suis quisq; hybernis redderentur. primum Octaua, dein Quintadecuma legio rediere, Nonanus opperiẽdas Tiberij epistulas clamitauerat, mox desolatus aliorum discessione imminentem necessitatem sponte præuenit, & Drusus non expectato legatorum regressu, quia præsentia satis considerãt, in urbem redijt. Iisdem ferme diebus, ijsdẽ causis Germanicæ legiones turbatæ, quanto plures, tanto uiolentius & magna spe fore ut Germanicus Cæsar Imperium alterius pati nequiret, daretq; se legionibus, ni sua cuncta tracturus. Duo apud ripam Rheni exercitus erãt, cui nomen superiori sub. C. Silio legato, Inferiorem. A. Cæci-

na curabat. Regimen summæ rei penes Germanicũ, agẽ
do Galliarum censũ num itenum Sed quibus Silius mo
derabatur mente ambigua fortunam seditionis alienæ
speculabantur. Inferiores exercitus miles in rabiẽ prola
psus est, orto ab Vndeuicesimanis. Quintanisq; inito, et
tractis Prima quoq;, ac Vicesima legionibus, nã ussdem
æstiuis in finibus Vbioꝝ habebantur per ociũ, aut leuia
munia. Igitur audito fine Augusti uernacula mulitudo
nup acto in urbe delectu lasciuiæ sueta, laborꝝ intolerãs
implere cæterorꝝ rudes animos, Venisse tempus quo ue
terani maturã missionẽ, iuuenes largiora stipendia, cum
ctis modum miseriarꝝ exposcerent, sæuitiãq; centurionũ
ulciscerentur. Non unus hæc ut Pãnonicas inter legio
nes Percẽnius, nec apud trepidas militũ aures alios uas
lidiores exercitus respicientiũ, sed multa seditionis ora,
uocesq; sua in manu sitã rem Romanã suis uictorijs au
geri Rẽp. In suum cognomentũ adscisci Impatores. Neo
Legatus obuiã ibat, quppe pluriũ uecordia constantiã exe
merat. Repente lymphatis districtis gladijs in cẽturiones
iuadunt. Ea uetustissima militaribus odys materies, et sæ
uiendi principiũ, prostratos uerberibus multãt, sexagenũ
singulos, ut numerꝝ cẽturionũ adæquarent. Tum conuul
sos, laniatosq;, et pũm exanimos ante uallũ, aut in amnẽ
Rhenũ proijciunt. Septimius cũ pfugisset ad tribunal,
pedibusq; Cæcinæ aduolueretur, eo usq; flagitatus ẽ do
nec ad exitiũ dederetur. Cassius Chærea, mox cæde. C.
Cæsaris memoriã apud postros adeptus, tũ aduleſcens,
et animi ferox iter obstantes, et armatos ferro uiã patefe
cit. Nõ Tribunus ultra, nõ castrorꝝ pfectus ius obtinuit, ui
gilias, stationes, et si qua alia pens usus idixerat, ipsi par
tiebãtur. Id militares aios altius coniectantibus pcipuũ

indicium magni atq; implacabilis motus, q̄ neq; disie-
cti, nil paucorꝝ instinctu, sed pariter ardescerent, pariter
silerent, tanta æqualitate, & constantia ut regi crederes.
Interea Germanico per Gallias (ut diximus) census acci 33
pienti, excessisse Augustū adfertur. Neptem eius Agrip-
pinā in matrimonio, pluresq; ex ea liberos habebat. Ipe
Druso fratre Tiberij genitus, Augustæ nepos, sed anxius
occultis in se Patrui Auiæq; odijs, quorꝝ causæ acriores,
qa iniq̄. qppe Drusi magna apud Po. Ro. memoria cre-
debaturq; si rerꝝ potitus foret libertatē redditurus, unde
in Germanicū fauor & spes eadē. Nā iuueni ciuile in-
genium, mira comitas, & diuersa à Tiberij sermone, uul-
tu, adrogantibus, & obscuris. Accedebant muliebres of-
fensiōes, nouercalibus Liuiæ in Agrippinā stimulis, atq;
ipsa Agrippina paulo cōmotior, nisi q̄ castitate, & ma-
riti amore, q̄uis indomitū animū in bonum uertebat. Sed 34
Germanicus q̄to summæ spei propior, tanto īpensius pro
Tiberio niti, Sequanos proximos, & Belgarꝝ ciuitates in
uerba eius adigit. de hinc audito legionum tumultu ra
ptim profectus, obuias extra castra habuit, deiectis in ter
rā oculis uelut pœnitentia. Postq̄ uallum inijt dissoni q̄-
stus audiri cœpere, & qdam prehensa manu eius p spe
ciē exosculandi inseruerūt digitos ut uacua dētibus ora
contingeret, alij curuata senio mēbra ostendebant. Adsi-
stentē cōcionē, qa pmixta uidebatur, discedere in mani
pulos iubet, sic melius audituros respōsum, uexilla p̄ferri,
ut id saltē discerneret cohortes, tarde obtēperauere, Tūc
à ueneratiōe Augusti orsus, flexit ad uictorias, triūphosq;
Tiberij, p̄cipuis laudibus celebrās, quæ apud Germanias
Illis cū legiōibus pulcherrima fecisset, Italiæ īde ꝯsensum
Galliarꝝ fidē extollit, nil usq̄ turbidū aut discors. Silētio 35

hæc, uel murmure modico audita sint. Vt seditionem at tigit, ubi modestia militaris? ubi ueteris disciplinæ de cus? quo nam Tribunos? quo centuriones exegissent rogi tans, Nudant uniuersa corpora, cicatrices ex uulneribus uerberum notas exprobrant, mox indiscretis uocibus pre tia uacationum, angustias stipendij, duritiam operum, ac proprijs nominibus incausant, uallum, fossas, pabuli, ma teriæ lignorum ad gestus, & siqua alia ex necessitate, aut aduersus ocium castrorum queruntur. Atrocissimus ueteranorum clamor oriebatur, qui tricena aut supra sti pendia numerantes, mederetur fessis, neu mortem in ijs dem laboribus sed finem tam exercitæ militiæ, neq; ino pem requiem orabant. fuere etiã qui legatam à diuo Au gusto pecuniam reposcerent, faustis in Germanicũ omi nibus, & si uellet imperium promptas ostentauere. Tum uero quasi scelere contaminaretur, præceps tribunali de siluit, opposuerunt abeunti arma minitantes ni regredere retur. At ille moriturum potius q̃ fidem exueret clami tans ferrũ à latere diripuit, elatũq; deferebat in pectus, ni proximi prehensam dextram ui attinuissent. extre ma & conglobata inter se pars concionis, ac uix credi bile dictu, quid um singuli propius incedẽtes feriret, hor tabantur, & miles nomine Calusidius strictum obtulit 36 gladium, addito, acuiorem esse. Sæuum id maliq; mo ris eũ in furentibus uisum, ac spatium fuit quo Cæsar ab amicis in tabernaculum raperetur. consultatum ibi de remedio, etenim nũciabatur parari Lagatos, qui superio rem exercitum ad causam eandem traherẽt, destinatum excidio Vbiorum oppidum, imbutasq; præda manus, in direptionem galliarum erupturas. Augebat metum gna rus Romanæ

rus Romanæ seditionis, & si omitteretur ripa inuasu-
rus hostis, at si auxilia, & socij aduersum abscedentis le-
giones amarentur, ciuile bellum suscipi. periculosa scue-
ritas, flagitiosa largitio, seu nihil militi seu omnia conce-
dentur, in ancipiti Repu. Igitur uolutatis inter se ratione
bus, placitum ut epistulæ nomine principis scriberen-
tur, missionem dari uicena stipendia meritis, exauctora-
ri qui sena dena fecissent, ac retineri sub uexillo, cætero-
rum immunes, nisi propulsandi hostis. legata quæ peti-
uerant exolui, duplicariq; Sensit miles in tempus confi- 37
cta, statimq; flagitauit. missio per tribunos maturatur, lar
gitio differebatur. In hiberna cuiusq; non abscessere Quin
tani Vndeuicesimaniq;, donec ijsdem in æstiuis contra-
cta ex uiatico amicorum ipsiusq; Cæsaris pecunia per-
soluerentur. Primam, ac Vicesimam legiones Cæcina Le-
gatus in ciuitatem Vbiorum reduxit, turpi agmine, cum
fisci de Imperatore raptu inter signa, interq; Aquilas ue-
herentur. Germanicus superiorem ad exercitum profe-
ctus secundã et Tertiãdecumã et Sextãdecumã legiones
nihil cunctatus sacramento adigit. Quartadecimani pau
lũ dubitauerant. pecunia, & missio, quis non flagitanti
bus oblata est. At in Caucis cœptauere seditionem præ- 38
sidium agitantes uexillarij discordium legionum, et præ
senti duorum militum supplicio paulum repressi sunt.
Iusserat id Mennius castrorum præfectus, bono magis
exemplo, q̃ concesso iure, deinde immutescente motu pro
fugus, repertusq;, postq̃ intutæ latebræ, præsidium ab au-
dacia mutuatur, non præfectum ab ijs, sed Germanicum
ducem, sed Tiberium Imperatorem uiolari, simul exterri
tis qui obstiterant, raptum uexillum ad ripam uertit, &

si quis agmine decessisset pro desertore fore clamitans, reduxit in hiberna turbidos, & nihil ausos. Interea Legati ab Senatu regressi iam, apud aram Vbiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones Prima, atq; Vicesima, ueteraniq; nuper missi sub uexillo hyemabant. pauidos, & conscientia uecordes intrat metus, uenisse patrũ iussu, qui irrita facerẽt quæ per seditionem expresserant. utq; mos uulgo, quamuis falsis, reum subdere, Munatiũ Plancum consulatu functum, principem Legationis, auctorem senatusconsulti incusant, & nocte concubia uexillum in domo Germanici situm flagitare occipiunt, cõcursuq; ad ianuam facto, moliuntur fores, extractum cubili Cæsarem, tradere uexillum intento mortis metu subigunt, mox uagi per uias obuios habuere Legatos, audita consternatione ad Germanicum tendentes, ingerunt contumelias, cædem parant, Planco maxime, quem dignitas fuga impediuerat. neque aliud periclitanti subsidiũ quàm castra primæ legionis, illic signa, et Aquilam amplexus, religione sese tutabatur. ac ni Aquilifer Calpurnius uim extremam arcuisset, rarum etiam inter hostes, Legatus Populi Romani Romanis in castris sanguine suo altaria deum commaculauisset. Lucc demum, postq; dux. & miles, & facta noscebantur, ingressus castra Germanicus perduci ad se Plancum imperat, recæpitq; in tribunal. Tum fatalem increpans rabiem neque militũ, sed deum ira resurgere, cur uenerint Legati aperit, ius legationis, atque ipsius Planci grauem, & immeritum casum, simul quantum dedecoris adierit legio facunde miseratur, attonitaq; magis q̃ quieta cõcione Legatos præsidio auxiliarium equitum dimittit. Eo in metu argue-

re Germanicum omnes, quod non ad superiorem exercitum pergeret, ubi obsequia, & contra rebellis auxilium, satis superq; missione & pecunia, & mollibus consultis peccatum, uel si uilis ipsi salus, cur filium parvulum, cur grauidam coniugem inter furentes & omnis humani iuris uiolatores haberet? illos saltem auo, & Reipubli. Redderet. Diu cunctatus aspernantem uxorem, cum se diuo Augusto ortam, neque degenerem ad pericula testaretur, postremo uterum eius, & communem filium multo cum fletu complexus ut abiret perpulit. Incedebat muliebre, & miserabile agmen, profuga ducis uxor parvulum sinu filium gerens, lamentantes circum amicorum coniuges, quæ simul trahebantur. nec minus tristes qui manebant; non florentis Cæsaris neque suis in castris, sed uelut in urbe uicta facies, gemitusq;, ac planctus, etiam militum aures oraq; aduertere. Progrediuntur contubernijs, quis ille flebilis sonus? quod tam triste? fœminas inlustres, non centurionem ad tutelam, non militem, nihil Imperatoriæ uxoris, aut comitatus soliti, pergere ad Treuiros, & externæ fidei. Pudor inde & miseratio, & patris Agrippæ, Augusti aui memoria, socer Drusus, ipsa insigni fœcunditate, præclara pudicitia. Iam infans in castris genitus, in contubernio legionum eductus, quem militari uocabulo Caligulam appellabant, quia plerunq; ad concilianda uulgi studia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æque flexit q̃ inuidia in Treuiros, orant, obsistunt, rediret, maneret. pars Agrippinæ occurrantes, plurimi ad Germanicũ regressi, Isq; ut erat recẽs dolore et ira, apud circũfusos ita cœpit. Nõ mihi uxor, aut filius pa-

tre et Rep. cariores sunt, sed illum quidem sua maiestas, Imperium Romanum cæteri exercitus defendent, coniugem, & liberos meos quos pro gloria uestra libens ad exitium offerrem, nunc procul à furentibus summoueo, ut quicquid istuc sceleris imminet meo tantum sanguine pietur, ne'ue occisus Augusti pronepos, interfecta Tiberij nurus, nocentiores uos faciat. quid enim per hos dies inausum, intemeratum'ue uobis? quod nomen huic cœtui dabo? milites ne appellem? qui filium Imperatoris uestri uallo, & armis circunsedistis? an ciues quibus tam proiecta Senatus auctoritas? hostium quoq; ius, & sacra Legationis, & fas gentium rupistis. Diuus Iulius seditionem exercitus uerbo uno compescuit, Quirites uocando qui sacramentum eius detractabant. Diuus Augustus uultu, et aspectu Actiacas legiones exterruit, Nos ut nõdum eosdem, ita ex illis ortos, si Hispaniæ, Syriæ'ue miles aspernaretur, tamen mirum & indignum erat. Prima'ne, & uicesima legiones, illa signis à Tiberio accæptis, tu tot præliorum socia tot præmijs aucta egregiam duci uestro gratiam refertis? hunc ego nuncium patri læta omnia alijs è prouincijs audiẽti feram, ipsius tirones, ipsius ueteranos, non missione, non pecunia saciatos? hic tantum interfici Centuriones, eijci Tribunos, includi Legatos, infecta sanguine castra, flumina, meq; precariam animam inter infensos trahere. Cur enim primo concionis die ferrum illud quod pectori meo infigere parabam detraxistis? O improuidi amici, melius & amantius ille qui gladium offerebat, cecidissem certe nondum tot flagitiorum exercitui meo conscius, legissetis ducem qui meã quidem mortem impunitam sineret, Vari tamen et triũ

legionum ulciſcerentur. Neq; enim Dij ſinant ut Belgæ (qq̃ offerentium) decus iſtud, & claritudo ſit, ſubueniſſe Romano nomini, compreſſiſſe Germaniæ populos. Tua diue Auguſte cœlo recepta mens, tua pater Druſe imago, tui memoria iſdem iſtis cum militibus quos iam pudor, & gloria intrat, eluant hanc maculam, iraſq; ciuiles in exitium hoſtibus uertant. Vos quoq; quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, ſi Legatos Senatui, obſequium Imperatori, ſi mihi cõiugem, ac filium reddidiſs di ſcedite à contactu ac diuidite turbidos, id ſtabile ad pœnitentiam, id fidei uinculum erit. Supplices ad hæc & uera exprobrari fatentes orabant puniret noxios ignoſceret lapſis, & duceret in hoſtem, reuocaretur coniux, rediret legionum alumnus, neue obſes Gallis traderetur reditum Agrippinæ excuſauit ob imminentem partum, & hyemem, uenturum filium, cætera ipſi exequerentur. Diſcurrunt mutati, & ſeditioſiſſimum quẽq; uinctos tradunt ad Legatum legionis primæ. C. Cetronium qui iudicium & pœnas de ſingulis in hunc modum exercuit ſtabant pro concione legiones diſtrictis gladijs, reus in ſuggeſtu per Tribunum oſtendebatur, ſi nocẽtem adclamauerant, præceps datus trucidabatur, et gaudebat cædibus, miles tanq; ſemet abſolueret, nec Cæſar arcebat, quando nullo ipſius iuſſu penes eoſdem ſæuitia facti & inuidia erat ſecuti exemplum ueterani haud multo poſt in Rhetiam mittuntur, ſpecie defendendæ prouinciæ, ob imminentes Sueuos. cæterum ut auellerentur caſtris, trucibus adhuc, non minus aſperitate remedij, q̃ ſceleris memoria. Centurionatum inde egit, citatus ab Imperatore nomen, ordinem, patriam numerum ſtipendiorum,

quæ strenue in prælijs fecisset, & cui erant donaria militaria edebat, si Tribuni strenuam legionem industriam innocentiamq; adprobauerant, retinebat ordines, ubi auaritiam, aut crudelitatem consensu obiectauissent, soluebatur militia. Sic compositis præsentibus haud minor moles superabat, ob ferociam Quintæ, & Vndecimæ legionum, sexagesimum apud lapidem (loco Vetera nomen est) hibernantium, nam primi seditionem cœptauerant, atrocissimum quodq; facinus horum manibus patratum, nec pœna commilitonum exterriti, nec pœnitentia conuersi iras retinebant. Igitur Cæsar arma, classem socios demittere Rheno parat, si Imperium detrectetur bello ceriturus. At Romæ nondum cognito qui finisset exitus in Illyrico, & legionum Germanicarum motu audito trepida ciuitas incusare Tiberium, q dum patres, & plebem, inualida & inermia, cunctatione fida ludificetur, dissideat interim miles, neque duorum adulescentium nondum adulta auctoritate comprimi queat, ire ipsum & opponere maiestatem Imperatoriã debuisse cessuris, ubi principem longa experientia, eundemq; seueritatis, & munificentiæ summum uidissent, an Augustum fessa ætate totiens in Germanias commeare potuisse, Tiberium uigentem annis sedere in Senatu uerba patrum cauillantem, satis prospectum urbanæ seruituti, militaribus animis adhibenda fomenta ut ferre pacem uelint. Immotũ aduersus eos sermones, fixumq; Tiberio fuit non omittere Caput rerum, neq; se remq; publicam casui dare. Multa quippe, & diuersa angebant, ualidior per Germaniam exercitus, propior apud Pannoniam, ille Galliarum opibus subnixus, hic Italiæ imminens, quos igitur anteferret? ac

ne postpositi contumelia incenderentur. At per filios pariter adiri, maiestate salua, cui maior è longinquo reuerētia, simul adulescentibus excusatū q̄dam ad patrem reiicere, resistentisq; Germanico, aut Druso, posse à se mitigari uel infringi, quod aliud subsidiū si Imperatorē spreuissent? Cæterū ut iāiamq; iturus legit comites, conquisiuit impedimenta, adornauit naues, mox hyemē, aut negocia uarie causatus, primo prudentes, dein uulgum, diutissime prouincias refellit. At Germanicus q̄q̄ contracto exercitu & parata in defectores ultione, dādum adhuc spatium ratus si recenti exemplo sibiipsi consulerent, p̄mittit litteras ad Cæcinā, uenire se ualida manu, ac ni supplicium in malos p̄sumant, usurum promiscua cæde. Eas Cæcina aquiliferis, signiferisq;, & quod maxime castrorū sincerē inuiserat, occulte recitat, utq; cunctos infamiæ, seipsos mortis eximant hortatur, nam in pace causas & merita spectari, ubi bellum ingruat, innocentes ac noxios iuxta cadere. Illi temptatis quos idoneos rebantur, postq̄ maiorem legionū partē in officio uident, de sententia Legati statuunt temptus, quo fœdissimū quēq;, & seditioni promptum ferro inuadant. Tunc signo inter se dato, inrūpunt cōtubernia, trucidant ignaros, nullo nisi cōscijs noscente quod cædis initiū, qs finis. Diuersa omniū quæ unq̄ accidere ciuilium armorum facies, non prælio, non aduersis è castris, sed ijsdem è cubilibus, quos simul uescentis dies simul quietos nox habuerat, discedunt in partes, ingerunt tela, clamor, uulnera, sanguis palam, causa in occulto, cætera fors regit, & quidam bonorum cæsi, postq̄ intellectum in quos sæuiretur pessimi quoq; arma rapuerāt, neq; Legatus, aut Tribunus moderator adfuit, p-

missa uulgo licentia atq; ultio, & satietas. Mox ingressus castra Germanicus non medicinam illud plurimis cum lachrymis, sed cladem appellans, cremari corpora iubet. truces etiam tum animos cupido inuolat eundi in hostem, piaculum furoris, nec aliter posse placari cõ militonum manes, q̃si pectoribus impijs honesta uulnera accæpissent. Sequitur ardorem militum Cæsar, iũctoq; ponte tramittit duodecim millia è legionibus sex, & uiginti socias cohorteis, octo equitum alas, quarum ea seditione ĩtemerata modestia fuit. Læti neq; procul Germani agitabant, dum iustitio ob amissum Augustum, post, discordijs attinemur. At Romanus agmine propero siluam Cæsiam limitemq; à Tiberio cæptum scindit, castra in limite locat, frontem ac tergum uallo, latera concedibus munitus. Inde saltus obscuros permeat, consultatq; ex duobus itineribus, breue, & solitum sequatur, an impeditius, & intemptatum, eoq; hostibus incautũ. Delecta longiore uia cætera adcelerantur, etenim attulerant exploratores festam eam Germanis noctem, ac sollẽnibus epulis ludicram. Cæcina cum expeditis cohortibus præire, & obgantia siluarum amoliri iubetur, legiones modico interuallo sequuntur. Iuuit nox sideribus inlustris, uentumq; ad uicos Marsorum, & circundatæ stationes, stratis etiam tum per cubilia, propterq; mẽsas, nullo metu, nõ ante positis uigilijs, adeo cuncta incuria disiecta erant, neq; belli timor, ac ne pax quidem nisi languida, & soluta inter temulentos. Cæsar auidas legiones, quo latior populatio foret, quattuor in cuneos dispertit, quinquaginta milliũ spatium ferro flammisq; peruastat, non sexus, non ætas miserationem attulit. profana

simul, & sacra, & celeberrimum illis gentibus templū, quod Tamfanæ uocabant, solo æquantur. sine uulnere milites qui semisomnos, inermos, aut palantes ceciderāt. Excitit ea cædes Bructeros, Tubantes, Vsipetes, saltusq; per quos exercitui regressus, insedere, quod gnarum duci incessitq; itineri, & prælio, pars equitum, & auxiliariæ cohortes ducebant, Mox prima legio, & mediis impedimētis sinistrum latus Vndeuicesimani, dextrum Quintani Clausere. uicesima legio terga firmauit, post cæteri sociorum. Sed hostes donec agmen per saltus porrigerentur immoti, dein latera, & frontem modice adsultantes, tota ui nouissimos incurrere, turbabanturq; densis Germanorum cateruis leues cohortes, cum Cæsar aduectus ad uicesimanos uoce magna, hoc illud tēpus oblitteranda seditionis clamitabat, pergerent, properarent culpā in decus uertere. Exarsere animis, unoq; impetu perrupum hostem redigunt in aperta, cædunt q; simul primi agminis copiæ euasere siluas, castraq; cōmuniuere. Quietum inde iter, fidensq; recentibus ac priorum oblitus miles in hibernis locatur. Nunciata ea, Tiberium lætitia curaq; adfecere, gaudebat oppressam seditionem, sed qđ largiendis pecunijs, & missione festinata fauorem militum quæsiuisset, bellica quoq; Germanici gloria angebatur. Retulit tamen ad Senatum de rebus gestis, multaq; de uirtute eius memorauit, magis in speciem uerbis adornata. q̄ ut penitus sentire crederentur. paucioribus Drusum, & finem illyrici motus laudauit. sed intentior & fida oratione. Cuncta q; quæ Germanicus indulserat seruauit, etiam apud Pannonicos exercitus. Eodem anno Iulia supremum diem obijt, ob impudicitiam olim à pa-

tre Augusto Pandateria insula, mox oppido Rheginorum, qui Siculum fretum accolunt clausa. Fuerat in matrimonio Tiberij florentibus Caio & Lucio Cæsaribus, spreueratq; ut imparē. nec alia tam intima Tiberio causa cur Rhodum abscederet, Imperium adeptus exterrem infamē, & post interfectum Posthumum Agrippā omnis spei egenam, inopia, ac tabe longa peremit, obscurā fore necem longinquitate exilij ratus. Par causa sæuitiæ in Sempronium Gracchum qui familia nobili, sollers ingenio, & praue facundus eandem Iuliam in matrimonio. M. Agrippæ temerauerat, nec is libidini finis, tradita tam Tiberio peruicax adulter conumacia, & odijs in maritum accendebat, litteræq; quas Iulia patri Augusto cum infectatione Tiberij scripsit à Graccho compositæ credebantur. Igitur amotus Cercinam Africi maris Insulam quatuordecim annis exilium toleranit. Tunc milites ad cædem missi inuenere in prominenti litoris nihil læsum opperientem, quorum aduentu breue tempus petiuit, ut suprema mandata uxori Alliariæ per litteras daret, ceruicēq; percussoribus obtulit, cōstantia mortis haud indignus Sempronio nomine, uita degenerauerat, Quidam non Roma eos milites, sed ab. L. Asprenate proconsule Africæ missos tradidere auctore Tiberio qui famam cædis posse in Asprenatem uerti frustra sperauerat. Idē annus nouas cerimonias accæpit, addito sodalium Augustalium sacerdotio, ut quondam. T. Tatius retinendis Sabinorum sacris sodales Tatios instituerat. sorte ducti è primoribus ciuitatis unus & uigenti. Tiberius, Drususq;, & Claudius, & Germanicus adijciuntur. Ludos Augustales tunc primum cæptos turbauit discordia ex certa-

mine histrionũ. Indulserat ei ludicro Augustus dum Mæcenati obtemperat effuso in amorem Bathylli, neq; ipse abhorrebat talibus studijs, & ciuile rebatur misceri uoluptatibus uulgi, alia Tiberio morum uia, sed populum ꝑ tot annos molliter habitum nondum audebat ad duriora uertere. Druso Cæsare. C. Norbano consulibus decernitur Germanico triumphus manente bello, quod q̃q̃ in æstatem summa ope parabat, initio ueris & repentino in Chattos excursu præcæpit, Nam spes incesserat dissidere hostẽ in Arminium ac Segestẽ, ĩsignem utrũq; ꝑfidia in nos, aut fide. Arminius turbator Germaniæ. Segestes parari rebellionẽ sæpe alias et supremo cõuiuio post quod in arma itum, aperuit, suasitq; Varo ut se, & Arminium, & cæteros proceres uinciret, nihil ausurã plebem principibus amotis, atq; ipsi tempus fore quo crimina, & innoxios discerneret. sed Varus fato & ui Arminij cecidit. Segestes, q̃q̃ consensu gentis in bellum tractus, discors manebat, auctis priuatim odijs ꝙ Arminius filiam eius alij pactam rapuerat, gener inuisus, inimici soceri, quæq; apud concordes uincula caritatis, incitamẽta irarum apud infensos erant. Igitur Germanicus quattuor legiones, quinq; auxiliarium millia, & tumultuarias cateruas Germanorum cis Rhenum colentium Cæcinæ tradit, totidem legiones, duplicem socioꝝ numerum ipse ducit, positoq; castello super uestigia paterni præsidij in monte Tauno expeditum exercitum in Chattos rapit. L. Apronio ad munitiones uiarum, & fluminũ relicto, Nã (rarum illi cœlo) siccitate, & amnibus modicis ĩoffensum iter properauerat, ĩbresq; et fluminũ auctus regrediẽti metuebatur, sed Chattis adeo ĩprouisus aduẽit,

ut quod imbecillum ætate ac sexu statim captum, aut tru
cidatum sit, Iuuenus flumen Adranam nãdo tramiserit,
Romanosq; pontem cæptantis arcebant, dein tormentis,
sagittisq; pulsi temptatis frustra conditionibus pacis,
cum quidam ad Germanicum perfugissent, reliq; omis-
sis pagis, uicisq; in siluas dispergũtur. Cæsar incensa
Mattio (id genti caput) aperta populatus, uenit ad Rhe
num, non auso hostẽ terga abeuntium lacessere, quod illi
moris, quotiens astu magis, q̃ per formidinem cessit. fue-
rat animus Cheruscis iuuare Chattos, sed exterruit Cæ
cina huc illuc ferens arma, & Marsos cõgredi ausos pro
57 spero prælio cohibuit. Neq; multo post Legati à Segeste
uenerunt, auxilium orantes aduersus uim popularium,
a quis circunsedebatur, ualidiore apud eos Arminio quã
do bellum suadebat. Nam barbaris quanto quis auda-
cia promptus, tanto magis fidus rebus comunis potior
habetur. Addiderat Segestes Legatis filium nomine Se-
gimundum, sed Iuuenis conscientia cunctabatur. quippe
anno quo Germaniæ desciuere sacerdos apud arã Vbio-
rum creatus ruperat uittas, profugus ad rebelles. Addu-
ctus tamen in spem clementiæ Romanæ pertulit patris
mandata, benigneq; excæptus cum præsidio gallicam in
ripam missus est, Germanico pretium fuit conuertere ag
men, pugnantumq; in obsidentis, & ereptus Segestes ma-
gna cum propinquorum & clientium manu. Inerant
fœminæ nobiles, inter quas uxor Arminij, eademq; filia
Segestis, mariti magis, q̃ parentis animo, neq; uicta in la
chrymas, neq; uoce supplex, compressis intra sinum ma
nibus grauidum uterum inuiens. Ferebantur & spoliæ
Variane cladis, plerisq; eorum qui tum in deditionem

uenicbant prædæ data. Simul Segestes ipsē ingens uisu & memoria bonæ societatis impauidus, uerba eius in hunc modum fuere. Nonc hic mihi primus erga Populum Roma. fidei & constantiæ dies, ex quo à Diuo Augusto ciuitate donatus sum amicos, inimicosq; ex uestris utilitatibus delegi, neq; odio patriæ (quippe proditores etiam ijs quos anteponunt inuisi sunt) uerum quia Romanis, Germanisq; idem conducere, & pacem q̄ bellum probabam Ergo raptorem filiæ meæ, uiolatorem fœderis uestri Arminium, apud Varum qui tum exercitui præfidebat, reum feci, dilatus segnitia ducis, quia parum præsidij in legibus erat, ut me, & Arminium, & conscios uinciret flagitaui, testis illa nox, mihi utinam potius nouissima, quæ secuta sunt desleri magis, q̄ defendi possunt. cæterum & iniecti cathenas Arminio, & à factione eius iniectas perpessus sum, atq; ubi primum tui copia, uetera nouis, & quieta turbidis ante habeo, neq; ob præmium, sed ut me perfidia exoluam, simul genti Germanorū ido neus conciliator, si pœnitentiam, q̄ perniciem maluerit. Pro iuuenta, & errore filij ueniam precor, filiam necessitate huc adductam fateor, tuum erit consultare utrum prænaleat, q̄ ex Arminio concæpit, an q̄ ex me genita est. Cæsar clementi responso, liberis propinquisq; eius incolumitatem, ipsi sedem uetere in prouincia pollicetur, Exercitum reduxit, nomenq; Imperatoris auctore Tiberio accæpit. Arminij uxor uirilis sexus stirpem edidit, educatus Rauennæ puer, quo mox ludibrio conflictatus sit, in tempore memorabo, Fama dediti benigneq; excæpti Segestis uulgata, ut quibusq; bellum inuitis, aut cupientibus erat, spe uel dolore accipiuntur. Arminium super

insitam uolentiam, rapti uxor subiectus seruitio uxoris uterus, uecordem agebant, uolitabatq; per Cheruscos, arma in Segestem, arma in Cæsarem poscens. Neq; probris temperabat, Egregium patrem, magnum Imperatorem, fortem exercitum, quorum tot manus unam mulierculæ auexerint. Sibi tres legiones, totidē legatos procubuisse. Non enim se proditione, neq; aduersus fœminas graui das sed palam aduersus armatos bellum tractare, cerni adhuc Germanorum in lucis signa Romana, quæ dys patrijs suspenderit. coleret Segestes uictam ripam, reddet filio sacerdotium, Hominem Germanos nunquā satis excusauros, q̄ inter Albim, & Rhenum uirgas, & secures, & togam uiderint, Alijs gentibus ignorantia Imperij Romani inexperta esse supplicia, nescia tributa. Quæ quando exuerint inritusq; discesserit ille inter numina dicatus Augustus, ille delectus Tiberius, ne imperium eduleſcentulum, ne seditiosum exercitum pauescerent, Si patriam, parentes, antiqua mallent, q̄ dominos, & colonias nouas, Arminium potius gloriæ, ac libertatis, q̄ Segestem flagitiosæ seruitutis ducem sequerentur. Conciti per hæc non modo Cherusci sed conterminæ gentes, tractusq; in partis Inguiomerus Arminij patruus ueteri apud Romanos auctoritate, unde maior Cæsari mœtus, & ne bellum mole una ingrueret, Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis distrahendo hosti per Bructeros ad flumen Amisiam mittit. Equitem Pedo præfectus finibus Frisiorum ducit, ipse impositas nauibus quattuor legiones per lacus uexit. simulq; pedes, eques, classes apud p̄dictum amnem conuenere. Chauci cum auxilia pollicerentur, in commilitium adsciti sunt, Bructeros fiaurentes

expedita cum manu. L. Stertinius missu Germanici fe-
dit, Interq; cædem & prædam repperit Vndeuicesimæ
legionis Aquilam cum Varo amissam. Ductum inde
agmen ad vltimos Bructerorum, Quantiq; Amisiam, et
Luppiam amnes inter, uastatum, haud procul Teuto-
burgiensi saltu, in quo reliquiæ Vari legionumq; insepul-
tæ dicebantur. Igitur cupido Cæsarem inuadit soluendi 61
suprema militibus Duciq;, permoto ad miserationem om-
ni qui aderat exercitu, ob proquinquos, amicos, denique
ob casus bellorœ, & sortem hominum. præmisso Cæcina
ut occulta saltuũ scrutaretur, pontesq; & aggeres humi-
do paludũ & fallacibus campis imponeret. Incedunt
mœstos locos uisuq;, ac memoria deformes. Prima Vari ca-
stra lato ambitu, & dimensis principijs trium legionum
manus ostentabant. dein semiruto uallo humilis fossa ac-
cisæ iam reliquiæ consedisse intellegebantur. Medio cam-
pi albentia ossa, ut fugerant, ut restiterant disiecta, uel ag-
gerata, adiacebant fragmina telorum, equorum q; artus
simul truncis arborũ ante fixa ora, lucis propinquis bar-
baræ aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum
cẽturiones mactauerãt, et cladis eius supstites pugnam
aut uincula elapsi referebant, hic cecidisse Legatos, illic
raptas Aquilas, primum ubi uulnus Varo adactũ ubi i-
felici dextera et suo ictu mortẽ inuenerit, quo tribunali
concionatus Arminius, quot patibula captiuis, quæ scro-
bes, ut q; signis & Aqlis per superbiam inluserit. Igitur 62
Romanus qui aderat exercitus sextũ post cladis annũ,
trium legionum ossa, nullo noscente alienas reliquias an
suorœ humo tegeret, omnes ut cõiunctos, ut cõsanguineos,
aucta in hostem ira, mœsti simul & infensi condebant.

Primum extruendo tumulo cespitem Cæsar posiit, gratissimo munere in defunctos, & præsentibus doloris socius. Quod Tiberio haud probatum, seu cuncta Germanici in deterius trahenti, siue exercium imagine cæsorum, insepultorumq; tardatum ad prælia, et formidolosiorem hostium credebat, neq; Imperatorem auguratu & uetustissimis cærimonijs prædium adtrectare feralia debuisse. Sed Germanicus cedentem in auia Arminium secutus, ubi primum copia fuit, euehi equites, campumq; quē hostis insederat eripi iubet. Arminius colligi suos, & propinquare siluis monitos, uertit repente, mox signum prorumpendi dedit ijs quos per saltus occultauerat. Tūc noua acie turbatus eques, missæq; subsidiariæ cohortes, & fugientium agmine impulsæ auxerant consternationem, trudebanturq; in paludem gnaram uincentibus, iniquā nescijs, ni Cæsar productas legiones instruxisset. Inde hostibus terror, fiducia militi, et manibus æquis abscessum. Mox reducto ad Amisiam exercitu legiones classe ut aduexerat, reportat. Pars equitū litore Oceani petere Rhenum iussa. Cæcina qui suum militem ducebat monitus (q̄q̄ notis itineribus regrederetur) pontes longos q̄ maturrime superare. Angustus is trames, uastas inter paludes, & quondam à L. Domitio aggeratus, cætera limosa uinacia graui cœno, aut riuis incerta erant, circum siluæ paulatim adcliues, quas tum Arminius impleuit, compendijs uiarum et cito agmine onustum sarcinis, armisq; militem cum anteuenisset. Cæcinæ dubitanti quo nā modo ruptos uetustate pontes reponeret, simulq; propulsaret hostem, castramentari in loco placuit, ut opus et alij prælium inciperent. Barbari perfringere stationes, seque

in ferre

inferre munitoribus nisi lacessiunt, circũgrediuntur, occurrunt, miscetur operantium, bellantiumq; clamor, & cuncta pariter Romanis aduersa, locus uligine profunda, idem ad gradum instabilis, procedentibus lubricus, corpora grauia loricis, neq; librare pila inter undas poterant. Contra Cheruscis sueta apud paludes prælia, procera membra, hastæ ingentes ad uulnera faciendа, q̃ uis procul, mox demum inclinantis tum legiones aduersæ pugnæ exemit. Germani ob prospera indefessi, ne tum quidem sumpta quiete q̃tũ aquarũ circũsiargentibus iugis oritur, uertere in subiecta, mersaq; humo & obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. Quadragesimum id stipendium Cæcina parendi, aut imperitandi habebat, secundarum, ambiguarumq; rerũ sciens, eoq; interritus. Igitur futura uoluens, non aliud repperit q̃ ut hostem siluis coherceret, donec saucij, quantũq; grauioris agminis, antirent. Nam medio montium, & paludum porrigebatur planities, quæ tenuem aciem pateretur. Deligũtur legiones Quinta dextro lateri. Vndeuigesima in læuum, Primani ducendum ad agmẽ, Vicesimanus aduersum secuturos, nox per diuersa inquies, cũ barbari festis epulis, læto cãtu, aut truci sonore subiecta uallium ac resultantis saltus, complerent. Apud Romanos inualidi ignes, interruptæ uoces, atq; ipsi passim adiacerent uallo, oberrarent tentorijs, insomnes magis q̃ peruigiles. Ducemq; terruit dira quies. Nam Quintilium Varum sanguine oblitum, & paludibus emersum cernere & audire uisus est, uelut uocantem, non tamen obsecutus & manum intendentis repppulisse. Cœpta luce missæ in latera legiones, metu, an contumacia locum deseruere

capto propere campo humentia ultra. Neq; tamen Arminius, q̃q̃ libero incursu statim prorupit, sed ut hæsere cœno, fossisq; impedimenta, turbati circum milites, incertus signorũ ordo, ut quæ tali in tempore, sibi quisq; properus, & lentæ aduersum Imperia aures, irrumpere Germanos iubet, clamitans, en Varus, & eodemq; iterum fato victæ legiones. Simul hæc & cum delectis scindit agmen, equisq; maxime uulnera ingerit, illi sanguine suo, et lubrico paludum lapsantes, excussis rectoribus dissicere obuios, proterere iacentes, plurimus circa Aquilas labor, quæ neq; aduersum ferri ingruentia tela, neq; figi limosa humo poterant. Cæcina dum sustentat aciem suffosso equo delapsus circũueniebatur, ni prima legio sese opposuisset, iuuit hostium auiditas, omissa cæde, prædam sectantium, enisæq; legiones uesperascente die in aperta & solida. neq; is miseriarum finis, struendum uallũ, pertendus agger, amissa magna ex parte per quæ geritur humus aut excidiur cespes, non tentoria manipulis, non fomenta saucijs, infectos cœno, aut cruore cibos diuidentes funestas tenebras, & tot hominum millibus unum iam reliquum diem lamẽtabantur. forte equus abruptis uinculis uagus & clamore territus, quosdam occurrentium obturbauit, tanta inde consternatio inrupisse Germanos credentium, ut uincli ruerent ad portas, quarum decumana maxime petebatur, auersa hosti, & fugientibus tutior. Cæcina comperto, uanam esse formidinẽ cum tamen neque auctoritate, neque precibus, ne manu quidem obsistere, aut retinere militem quiret, proiectus in limine portæ, miseratione demum, quia per corpus Legati eundum erat, clausit uiam, simul tribuni, & centu

riones falsam pauorem esse docuerunt. Tunc contractos in principia iussosq; dicta cum silentio accipere, tempo-
ris, ac necessitatis monet, unam in armis salutem, sed ea consilio temperanda manendumq; intra uallum, donec expugnandi hostes spe, propius succederent, mox undiq; erumpendum, illa eruptione ad Rhenum peruenirí. Q.d si fugerent, pluris siluas, profundas magis paludes, sæui-
tiã hostium superesse, at uictoribus decus, gloriã, q̃ domi cara q̃ in castris honesta memorat, reuocuit de aduersis. Equos dehinc orsus à suis, legato⁹ tribunorumq; nulla ambitione, fortissimo cuiq; bellatori tradit, ut hi mox pedes in hostẽ inuaderent. Haud minus inquies Germanus spe, cupidine & diuersis ducum sententijs agebat, Armi-
nio, sinerent egredi egressosq; rursum per humida & impedita circũuenirent, suadente atrociora Inguiomero, & læta barbaris, ut uallum armis ambirent, promptam expugnationem, plures captiuos, incorruptam prædam fore. Igitur orta die proruũt fossas, iniiciunt crates, summa ualli prensant, raro super milite, & quasi ob metum defixo. Postquam hæsere munimentis, datur cohortibus signum, cornuaq; ac tubæ concinuere, exin clamore & impetu tergis Germanorum circunfusi dunur, exprobrantes, non hic siluas, nec paludes, sed æquis locis æquor deor. hostẽ facile excidium, & paucos, ac semermos cogitanti sonus tubarum, fulgor armorũ quanto inopina tanto maiora offendunur, cadebantq; ut rebus secundis auidi, ita aduersis incauti. Arminius integer, Inguiomerus post graue uulnus, pugnam deseruere, uulgus trucidatum est, donec ira et dies pmãsit, nocte demum reuersæ legiones, quãuis plus uulnerum,

eadem ciborum egestas fatigaret, uim sanitatem, copias,
60a cuncta in uictoria habuere. Peruaserat interim circũuen
tũ exercitus fama, & infesto Germanorum agmine Gal
lias peti, ac ni Agrippina impositum Rheno pontẽ sol
ui prohibuisset erant qui id flagitium formidine aude
rent, sed fœmina ingens animi, munia ducis per eos di
es induit, militibusq;, ut quis inops, aut saucius uestem
⁂ & fomenta dilargita est. tradit. C. Plinius Germanico
1 rum bellorum scriptor stetisse apud principium põti lau
des & grates reuersis legionibus habentem. Id Tiberij
animum altius penetrauit, non enim simplices eas curas
nec aduersus externos militem quæri, nihil relictum Im
peratoribus, ubi fœmina manipulos iteruisat, signa ade
at, largitionem temptet, tanq; parum ambitiose filium du
cis gregali habitu circũferat, Cæsaremq; Caligulam ap
pellari uelit, potiorem iam apud exercitus Agrippinam
q̃ Legatos, q̃ duces, compressam à muliere seditionem cui
nomen principis obsistere non quiuerit. Accendebat hæc
onerabatq; Seianus peritia morum Tiberij, odia in lon
70 gum iaciens, quæ reconderet, auctaq; promeret. At Ger
manicus legionum, quas nauibus uexerat, secundam &
quartamdecimam itinere terrestri. P. Vitellio ducendas
tradit, quo leuior classis uadoso mari ĩnaret, uel recipro
co sideret. Vitellius primum iter sicca humo aut modice
adlabente æstu quietum habuit, mox impulsu aquilonis
simul sydere æquinoctij, quo maxime tumescit Oceanus
rapi, agiq; agmen, & opplebantur terræ, eadem freto, lit
tori, campis facies, neq; discerni poterant incerta ab soli
dis, breuia à profundis, sternuntur fluctibus, hauriuntur
gurgitibus iumenta, sarcinæ, corpora exanimæ, interflu

unt, occurſant, permiſcentur inter ſe manipuli, modo pe-
ctore, modo ore tenus extantes, aliquando ſubtracto ſolo
diſiecti aut obruti, nox, uox, & mutui hortatus iuuabāt
aduerſante unda, nihil ſtrenuus ab ignauo, ſapiens à pru-
denti, conſilia à caſu differre, cuncta pari uiolentia inuo-
luebantur. Tādem Vitellius in editiora eniſus, eodem ag-
men ſubduxit, pernoctauere ſine utenſilibus, ſine igni, ma-
gna pars nudo aut mulcato corpore, haud minus miſe-
rabiles q̄ quos hoſtis circūſidet, quippe illis etiam hone-
ſtæ mortis uſus, his inglorium exitium. lux reddidit ter-
ram penetratūq; ad amnem Viſurgin, quo Cæſar claſſē
contenderat, īpoſitæ deinde legiones, uagante fama ſub-
merſas, nec fides ſaluis, anteq̄ Cæſarem exercitūq; redu-
cem uidere. Iam Sterūinius ad accipiendum in deditio-
nem Segimerum fratrem Segeſtis præmiſſus, ipſum & fi-
lium eius in ciuitatem Vbiorum p̄duxerat, data utriq;
uenia facile Segimero, cunctatius filio, quia Quintilij Va-
ri corpus inluſiſſe dicebatur. Cæterum ad ſupplēda exer-
citus dāna certauere Galliæ, Hiſpaniæ, Italia, quod cuiq;
promptum, arma, equos, aurum, offerentes, quorum lauda-
to ſtudio Germanicus, armis, modo & equis ad bellum
ſumptis, propria pecunia militem iuuit, utq; cladis me-
moriam etiam comitate leniret, circumire ſaucios, facta
ſingulorum extollere, uulnera inuens, alium ſpe, alium
gloria, cunctos alloquio, & cura ſibiq; & prælio firma-
bat. Decreta eo anno triumphalia inſignia. A. Cæcinæ
L. Apronio C. Silio ob res cum Germanico geſtas. Nomē
patris patriæ Tiberius à populo ſæpius ingeſtum repu-
diauit, neq; in acta ſua iurari, q̄q̄ cenſente Senatu, permi-
ſit. cuncta mortalium incerta, quantoq; plus acceptus ſu-

ret, tanto se magis in lubrico dictans, non tamen ideo faciebat fidem ciuilis animi, nam legem maiestatis reduxerat, cui nomen apud ueteres idem sed alia in iudicium ueniebant, Siquis proditione exercitum, aut plebem seditionibus, deniq; male gesta Repu. maiestatem Populi Romani minuisset, facta ut querebantur, dicta impune erant. Primus Augustus cognitionem de famosis libellis, specie legis eius tractauit, cõmotus Cassij seueri libidine, qua uiros fœminasq; inlustres procacibus scriptis diffamauerat, mox Tiberius consultante Põpeio Macro prætore, an iudicia maiestatis redderentur, exercendas leges esse respondit. Hunc quoque asperauere carmina incertis auctoribus uulgata in sæuitiam superbiamq; eius, & discordem cum matre animum. Haud pigebit referre in Falanio & Rubrio modicis equitibus Romanis prætentata crimina, ut quibus initijs, quanta Tiberij arte grauissimum exitium irrepserit, dein repressum sit, postremo arserit, cũctaq; corripuerit, noscatur. Falanio obijciebat accusator, quòd inter cultores Augusti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur, Cassium quendam mimum corpore infamem adsciuisset, quodq; uenditis hortis statuam Augusti simul mancipasset. Rubrio crimini dabatur uiolatum periurio nomen Augusti. Quæ ubi Tiberio nouere scripsit Consulibus, non ideo decretum patri suo cœlum, ut in perniciem ciuium is honor uerteretur, Cassium histrionem solitum inter alios eiusdem artis interesse ludis, quos mater sua in memoriam Augusti sacrasset. Nec contra religiones fieri, q̃ effigies eius ut alia numinum simulacra uenditionibus hortorum & domum accedant. Iusiurandum perinde æsti

mandum, quàm si Iouem fefellisset, deorum iniurias diis curæ. Nec multo post Granium Marcellum prætorem Bithyniæ quæstor ipsius Cæpio Crispinus maiestatis postulauit subscribente Romano Hispone, qui formam uitæ inyt, quam postea celebrem miseriæ temporum, & audaciæ hominum fecerunt, nam egens ignotus, inquies dum occultis libellis sæuitiæ principis adrepit, mox clarissimo cuiq; periculum facessit, potentiam apud unum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum quod secuti ex pauperibus diuites, ex contemptis metuendi, perniciem alys, ac postremum sibi inuenere. Sed Marcellum insimulabat, sinistros de Tiberio sermones habuisse. inexitabile crimen cum ex moribus principis fœdissima quæq; deligeret accusator, obiectaretq; reo, Nam quia uera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hispo statuam Marcelli altius quàm Cæsarum sitam, & alia in statua amputato capite Augusti effigiem Tiberij inditam, ad quod exarsit adeo, ut rupta taciturnitate proclamaret, se quoque in ea causa laturum sententiam palam, & iuratum, quo cæteris eadem necessitas fieret. Manebant etiam tum uestigia morientis libertatis, Igitur. Cn. Piso, quo inquit loco censebis Cæsar? si primus habebo quod sequar, si post omnes, uereor ne imprudens dissentiam. permotus his, quantoq; incautius efferbuerat, pœnitentia, patiens tulit absolui reum criminibus maiestatis. de pecunijs repetundis adreciperatores itum est. Nec patrum cognitionibus satiatus, iudicijs adfidebat in cornu tribunalis, ne Prætorem curuli depelleret, multa'que eo coram, aduersus ambitum & potentium preces constituta. sed dum ueritati consuluit,

libertas corrumpebatur, Inter quæ Pius Aurelius Sena-
tor, queſtus mole publicæ uiæ, ductuq; aquarum, labeſ-
factas ædis ſuas, auxilium patrum inuocabat, reſiſtentibus
ærarij prætoribus ſubuenit Cæſar, pretiũq; ædium Aure
lio tribuit, erogandæ per honeſta pecuniæ cupiens, quam
uirtutem diu retinuit cum cæteras exueret. Propertio ce-
leri prætorio ueniam ordinis ob paupertatem petenti de
cies ſeſterti ũ largius eſt, ſatis comperto, paternas ei angu
ſtias eſſe. temptantis eadem alios, probare cauſam Sena
tui iuſſit, cupidine ſeueritatis, in his etiam quæ ritè face-
ret, acerbus, unde cæteri ſilentium & paupertatem con-
feſſioni & beneficio præpoſuere. Eodem anno continuis
imbribus auctus Tiberis, plana urbis ſtagnauerat, rela-
bentem ſecuta eſt ædificiorum & hominum ſtrages. Igi-
tur cenſuit Aſinius Gallus, ut libri Sibyllini adirentur, re
nuit Tiberius perinde diuina humanaq; obtegens. ſed re
medium cohercendi fluminis Ateio Capitoni & L. Ar-
runtio mandatum. Achaiam ac Macedoniam onera de
precantis leuari in præſens proconſulari Imperio, tradiq;
Cæſari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici
fratris, ac ſuo nomine obtulerat, Druſus præſedit, qq̃ nihi
ſanguine nimis gaudens, quod uulgus formidoloſum,
& pater arguiſſe dicebatur, Cur abſtinuerit ſpectaculo
ipſe, uarie trahebant, alij tædio cœtus, quidam triſtitia in-
genij & metu comparationis, quia Auguſtus comiter in-
terfuiſſet. Non crediderim ad oſtentandam ſæuitiam mo
uẽdasq; populi offenſiones conceſſam filio materiem, qq̃
id quod dictum eſt, à theatri licentia proximo priore an
no, cœpta grauius tum erupit, occiſis non modo è plebe
et militibus & centurione, uulnerato tribuno prætoriæ

cohortis dum probra in magistratus & dissensionē uul
gi prohibent. Actum de ea seditione apud patres, dicebā
turq; sententiæ ut Prætoribus, ius uirgarum in histriones
esset, Intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei, incre
pitusq; est Asinij Galli oratione silente Tiberio, qui ea si
mulacra libertatis Senatui præbebat, ualuit tamen inter
cessio, quia diuus Augustus immunes uerberum histrio
nes quondam responderat, neq; fas Tiberio infringere
dicta eius. de modo lucaris, & aduersus lasciuiam fau
torum multa decernuntur, ex quis maxime insignia, ne
domos pantomimorum senator introiret, ne egredientes
in publicum equites Romani cingerent, aut alibi quàm
in theatro spectarentur, & spectantium immodestiam
exilio mulctandi potestas prætoribus fieret. Templum ut 7 8
in colonia Tarraconensi struerentur Augusto petentibus
Hispanis permissum, datumq; in omnes prouincias exē
plum. Centesimam rerum uenalium post bella ciuilia i
stitutam, deprecāte populo, edixit Tiberius militare æra
rium eo subsidio niti, simul imparem oneri Rempub. nisi
uicesimo militiæ anno ueterani dimitterentur. Ita proxi
mæ seditionis male consulta, quibus sexdecim stipendio
rum finem expresserant, abolita in posterum. Actum de 7 9
inde in Senatu ab Arruntio & Ateio an ob moderādas
Tiberis exundationes uerterentur flumina & lacus per
quos augescit, auditæq; municipiorum & coloniarum
legationes, orantibus Florentinis ne Clanis solito alueo
demotus in amnem Arnum transferretur, idq; ipsis per
niciem adferret. Congruentia his Interamnates disserue
re, pessum ituros fœcundissimos Italiæ campos, si amnis
Nar (id enim parabatur) in riuos diductus superstagna
uisset. Nec Reatini silebant, Velinum lacū, qua in Na

rē effunditur obstrui recusantes, qppe in adiacentia eruptura, optume rebus mortaliū consuluisse naturā, quæ sua ora fluminibus, suos cursus, utq; originē ita fines dederit, spectandas ēt religiones sociorꝝ, qui, sacra, et lucos, & aras patrijs amnibus dicauerint, quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluuijs orbatū, minore gloria fluere. Seu p̄ces coloniarꝝ, seu difficultas operꝝ, siue superstitio ualuit ut in sniam Pisonis concederet, qui nil mutandū censuerat. Prorogatur Poppeo Sabino prouincia Mœsia, additis Achaia & Macedonia. Id quoq; morum Tiberij fuit, continuare Imperia, ac plerosq; ad finē uitæ in ijsdem exercitibus, aut iurisdictionibus habere causæ uariæ traduntur, alij tædio nouæ curæ, semel placita pro æternis seruauisse, qdam inuidia, ne plures fruerentur, sunt qui existiment, ut callidū eius ingeniū, ita anxium iudiciū. Neq; .n. eminentis uirtutes sectabatur, & rursum uitia oderat, ex optimis piculū sibi, sibi à pessimis dedecus publicū metuebat, qua hæsitatione postremo eo prouectus est, ut mādauerit qbusdā prouincias, quos egredi urbe non erat passurus. De comitijs ꝯsularibus, quæ tum primū illo principe, ac deinceps fuere, uix qcq̄ firmare ausim, adeo diuersa non modo apud auctores, sed in ipsius orationibus reperiuntur, modo subtractis cādidatorꝝ noibus originē cuiusq; et uitā & stipēdia descripsit, ut q forēt itelligeretur, aliqñ ea quoq; significatiōe subtracta, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarēt, suā ad id curā pollicitus ē, plerūq; eos tm̄ apud se professos disseruit, quorꝝ noīa ꝯsulibus edidisset, posse et alios profiteri, si gratiæ, aut meritis confiderent, speciosa uerbis, re inania, aut subdola, quātoq; maiore libertatis imagine tegebantur tanto eruptura ad infensius seruitium.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM LIBER SECVNDVS.

ISENNA Statilio tauro.L.Libone Consulibus,mota Orientis Regna prouinciæq; Romanæ, initio apud Parthos orto, qui petitum Roma,ac cæptũq; Regem q̃uis gẽtis Arsacidarum,ut externum aspernabantur. Is fuit Vononẽs,obses Augusto datus à Phrahate.Nã Phrahates q̃q̃ depulisset exercitus,ducesq; Romanos cuncta uenerantium officia ad Augustum uexerat,partẽq; prolis firmandæ amicitiæ miserat,haud proinde nostri mens,q̃ fidei popularium diffisus. post finem Phrahatis & sequentiũ regum,ob internas cædes,uenere in urbẽ Legati à primoribus Parthis,qui Vononẽ uetustissimũ liberorũ eius accirent.Magnificũ id sibi credidit Cæsar,auxitq; opibus.Et accepere barbari lætantes, ut ferme ad noua Imperia.Mox subit pudor degenerauisse Parthos,petitũ alio ex orbe regẽ,hostium armis infectum,lã inter prouincias Romanas soliũ Arsacidarũ haberi,dariq;,ubi illã gloriã trucidantiũ Crassum?ex urbãtiũ Antoniũ?si mãcipiũ Cæsaris tot per annos seruitutẽ ppessum Parthis iperitet? Accendebat dedignantes,& ipse,diuersus à maiorũ institutis,raro uenatu, segni equorũ cura,quotiẽs p urbes icederet lectica gestamine,fastuq; ergã patrias epulas,irridebãtur et græci comites, ac uilissimã utẽsiliũ anulo clausa,sed prõptũ aditus,obuia comitas

ignotæ Parthis uirtutes, noua uitia & quia ipsorum maio
3 ribus aliena, perinde odium prauis & honestis. Igitur
Arthabanus Arsacidarũ è sanguine apud Dahas adul
tus excitur, primoq; cõgressu fusus, reparat uires, regnoq;
potitur. uicto Vononi perfugium Armenia fuit, uacua
tunc, interq; Parthorum & Romanas opes infida, ob
scelus Antonij, qui Artauasden regem Armeniorum spe
cie amicitiæ inlectum, dein cathenis oneratum, postre
mo interfecerat. Eius filius Artaxias, memoria patris no
bis infensus, Arsacidarum ui seq; regnumq; tutatus est. oc
ciso Artaxia per dolum propinquorum, datus à Cæsare
Armenijs Tigranes, deductusq; in regnũ à Tiberio Ne
rone. Nec Tigrani diuturnum Imperium fuit, neque libe
ris eius, quamquam sociatis more externo in matrimo
nium, regnumq;, dein iussu Augusti impositus Artauas
4 des, & non sine clade nostra deiectus. Tum C. Cæ
sar componendæ Armeniæ deligitur. Is Ariobarza
nen origine, Medum, ob insignem corporis formam,
& præclarum animum uolentibus Armenijs præfecit.
Ariobarzane morte fortuita absumpto stirpẽ eius haud
tolerauere, temptatoq; fœminæ imperio, cui nomen Era
to, eaq; breui pulsa, incerti solutiq;, et magis sine domino
q̃ in libertate, profugum Vononem in regnum accipiũt.
Sed ubi minitari Artabanus, & parum subsidij in Arme
nijs, uel si nostra ui defenderetur, bellũ aduersus Parthos
sumendum erat, rector Syriæ Creticus Sillanus excitum
custodia circundat. manente luxu et regio nomine, quod
ludibrium ut effugere agitauerit Vonones, in loco redde
5 mus. Cæterum Tiberio haud ingratum accidit, turbari
res orientis, ut ea specie Germanicum suetis legionibus

abstraheret, nouisq; prouincijs impositum dolo simul et casibus obiectaret. At ille quanto acriora in eum studia militum, & auersa patrui uoluntas, celerandæ victoriæ intentior, tractare præliorum uias, & quæ sibi tertium iam annum belligeranti sæua uel prospera euenissent, fundi Germanos acie & iustis locis, iuuari siluis, paludibus, breui æstate, & præmatura hyeme, Suum militem haud perinde uulneribus, q̃ spatijs itinerum, damno armorum adfici, fessas Gallias ministrandis equis, longum impedimentorum agmen, opportunum ad insidias, defensantibus iniquum, At si mare intretur, promptam ipsis possessionem, & hostibus ignotam, simul bellum maturius incipi, legionesq; & commeatus pariter uehi, integrum, equosq; per ora & alueos fluminum media in Germania fore. Igiur huc intendit, missis ad census Galliarum. P. Vitellio & Cantio. Sirius & Anteius & Cæcina fabricandæ classi præponuntur. Mille naues sufficere uisæ, properataq;, Asiæ breues angusta puppi, proraq;, & lato utero, quo facilius fluctus tolerarent, quædã plænæ carinis, ut sine noxa siderent, plures appositis utrinq; gubernaculis, cõuerso ut repente remigio, hinc uel illinc adpellerent, multæ pontibus stratæ, super quas tormenta ueherentur, simul aptæ ferendis equis, aut commeatui, uelis habiles, citæ remis, augebantur alacritate militum in speciem ac terrorem. Insula Batauorum in quam conuenirent prædicta, ob faciles adpulsus, accipiẽdisq; copijs, & transmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus uno alueo continuus, aut modicas insulas circumueniens, apud principium agri Batani, uelut in duos amnes diuiditur, seruatq; nomen & uiolentiam cursus qua

Germaniam præuehitur, donec Oceano misceatur. Ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens uerso cognomento Vahalem accolæ dicunt, mox id quoq; uocabulum mutat Mosa flumine, eiusq; immenso ore eundem in Oceanum effunditur. Sed Cæsar dum adigũtur naues, Silium Legatum cum expedita manu irruptionem in Cattos facere iubet, Ipse audito castellum Luppiæ fluminis adpositum obsideri, sex legiones eo duxit, Neq; Silio ob subitos imbres aliud actum, q̃ ut modicam prædam, & Arpi principis Cattorum coniugem, filiamq; raperet. Neq; Cæsari copiam pugnæ obsessores fecere, ad famam aduentus eius dilapsi, tumulum tamen nuper Varianis legionibus structum, & ueterem aram Druso sitam diruerant. Restituit aram, honoriq; patris princeps ipse cum legionibus decucurrit, Tumulum iterare haud uisum, et cuncta inter castellum Alisonem at Rhenum nouis limitibus, aggeribusq; permunita. Iamq; classis aduenerat cum præmisso commeatu, & distributis in legiones, ac socios nauibus, fossam, cui Drusianæ nomen ingressus, precatusq; Drusum patrem, ut se eadem ausum, libens placatusq; exemplo ac memoria consiliorum, atque operum iuuaret. Lacus inde & Oceanum usque ad Amisiam flumen secunda nauigatione uehitur. classis Amisiæ relicta læuo amne, erratumq; in eo quod non subuexit, transposuit militem dextras in terras iturum, ita plures dies efficiendis pontibus absumpti. Et eques quidem ac legiones prima æstuaria nondum adcrescente unda intrepidi transire. postremum auxiliorum agmen Batauiq; in parte ea dum insultant aquis artemq; nandi ostentant, turbati, & quidam hausti sunt. Metanti ea

ſtrâ Cæſari Angriuariorum defectio à tergo nuntiatur. Miſſus illico Sterninius cum equite et armatura leui, igne cædibus perfidiam ultus eſt. Flumen Viſurgis Romanos Cheruſcoſq; interfluebat, eius in ripa cum cæteris primoribus Arminius adſtitit, q̃ſitoq; an Cæſar uenisſet, poſtq̃ adeſſe reſponſum eſt, ut liceret cum fratre conloqui orauit. Erat is in exercitu cognomento Flauius inſignis fide, & amiſſo per uulnus oculo paucis ante annis duce Tiberio. tum permiſſum, progreſſuſq; ſalutatur ab Arminio, qui amotis ſtipatoribus, ut ſagittarij noſtra pro ripa diſpoſiti abſcederent, poſtulat, & poſtquam digreſſi, unde ea deformitas oris interrogat fratrem, illo locum, & prælium referente, quodnam præmium recæpiſſet exquirit. Flauius aucta ſtipendia, torquem, & coronam aliaq; militaria dona memorat, inridente Arminio uilia ſeruitij pretia; Exin diuerſi ordiuntur, hic magnitudinem Romanam, opes Cæſaris, & uictis graues pœnas, in deditionem uenienti paratam clementiam, neque coniugem & filium eius hoſtiliter haberi. Ille fas patriæ, libertatem antiquam, penetralis Germaniæ deos, matrem precum ſociam, ne propinquorum et adfinium, denique gentis ſuæ deſertor et proditor, quàm imperator eſſe mallet. Paulatim inde ad iurgia prolapſi, quo minus pugnã conſererent, ne flumine q̃dẽ interiecto cohibebãtur, ni Sterninius adcurrens, plenum iræ armaq; & equũ poſcentem Flauium attinuiſſet. cernebatur contra minitabundus Arminius, prælium q; denuntians, nam pleraq; latino ſermone interiacibat, ut qui Romanis in caſtris ductor popularium meruiſſet. poſtero die Germanorum acies trans Viſurgim ſtetit. Cæſar niſi pontibus ipſis q; i

positis dare in discrimen legiones haud Imperatorium ratus, equitem uado tramittit. præfuere Stertinius, & è numero primipilarium Æmilius, distantibus locis inuecti ut hostem deducerent. qua celerrimus amnis Cariouálda dux Batauorum erupit, eum Cherusci fugam simulantes in planitiē saltibus circūiectam traxere, dein coorti & undiq; effusi trudunt aduersos, instant cædentibus, collectosq; in orbem pars congressi, quidam eminus proturbant. Cariouálda diu sustentata hostium sæuitia, hortatus suos ut ingruentes cateruas globo fringerent, atque ipse in densissimos inrūpens, congestis telis & suffosso equo labitur, ac multi nobilium circa, cæteros uis sua, aut equites, cum Stertinio Æmilioq; subuenientes periculo exemere. Cæsar transgressus Visurgim, indicio perfugæ cognoscit delectum ab Arminio locum pugnæ, cōuenisse & alias nationes in siluam Herculi sacram, ausurosq; nocturnam castrorum oppugnationem. habita īdici fides, & cernebantur ignes, suggressiq; propius speculatores audiri fremitum equorum, immensiq; & incōditi agminis murmur attulere. Igitur propinquo summæ rei discrimine, explorandos militum animos ratus, quo nam id modo incorruptum foret secum agitabat. Tribunos & centuriones læta sæpius q̄ comperta nunciare, libertorum seruilia ingenia, amicis inesse adulationem, si contio uocetur, illic quoq;, quæ pauci incipiant, reliquos adstrepere, penitus noscendas mentes, cum secreti & incustoditi īter militaris cibos, spem aut metum proferrent. Nocte cœpta egressus Augurali perocculta & uigilibus ignara, comite uno, contectus humeros ferina pelle, adit castrorum uias, adsistit tabernaculis, fruiturq;

fama

fama sui, cum hic nobilitatem ducis, decorem alius, plurimi patientiam, comitatem, per seria, per iocos. eundē animum laudibus ferrent, reddendamq; gratiam in acie faterentur, simul perfidos & ruptores pacis, ultioni et gloriæ mactandos. Inter quæ unus hostium latinæ linguæ sciens, acto ad uallum equo, uoce magna, coniuges, & agros, & stipendij in dies, donec bellaretur, sestertios centenos, si quis transfugisset Arminij nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras, ueniret dies, daretur pugna, sumpturum militem Germanorum agros, tracturum coniuges, accipere omen, & matrimonia ac pecunias hostium p̄dæ destinare. Tertia ferme uigilia adsultatū est castris sine coniectu teli, postq̄ crebras pro munimentis cohortes, & nihil remissum sensere. nox eadem lætam Germanico quietem tulit, uiditq; se operatum, & sanguine sacro respersa prætexta, pulchriorem aliam manibus Auiæ Augustæ accæpisse. auctus omine, addicentibus auspicijs uocat concionem, & quæ sapientia, præuisa, aptaq; imminenti pugnæ disserit. Non campos modo militi Romano ad prælium bonos, sed si ratio adsit, siluas et saltus, nec enim immensa barbarorum scuta, enormis hastas inter truncos arborum, & enata humo uirgulta perinde haberi q̄ pila, & gladios, & hærentia corpori tegmina, densarent ictus, ora mucronibus quærerent, non loricam Germano, non Galeam, ne scuta quidem ferro, neruo ue firmata sed uiminum textus, uel tenuis, & fucatas colore tabulas, primam utcūq; aciem hastatam, cæteris præusta aut breuia tela, iam corpus ut uisu toruum & ad breuem impetum ualidum, sic nulla uulnerum patientia, sine pudore flagitij, sine cura ducum, abire, fu-

gere, pauidos aduersus, inter secunda, non diuini, non humani iuris memores, si tædio uiarum ac maris finem cupiant, hac acie parari, propiorem iam Albim quã Rhenum, neque bellum ultra, modo se patris patruiq; uestigia prementem ijsdem in terris uictorem resisterent. Orationem ducis secutus militum ardor, signumq; pugnæ
15 datum. Nec Arminius, aut cæteri Germanorum proceres omittebant suos quisq; testari. hos esse Romanos Variani exercitus fugacissimos, qui ne bellum tolerarent, seditionem induerint, quorum pars onusta uulneribus tergum, pars fluctibus & procellis fractos artus, infensis rursum hostibus, aduersus dijs obijciant, nulla boni spe, classem quippe & auia oceani quæsita ne quis
16 uenientibus occurreret, ne pulsos premeret, sed ubi misericordiam manus, inane uictis uentorum remorum'ue subsidium, meminissent modo auaritiæ, crudelitatis, superbiæ, aliud sibi reliquum quàm tenere libertatem, aut mori ante seruitium? Sic accensos & prælium poscentes in campum, cui Idistauiso nomen, deducunt, is medius inter Visurgim & colles, ut ripæ fluminis cædunt, aut promi-nentia montium resistunt, inæqualiter sinuatur, pone tergum insurgebat silua editis in altum ramis, et pura humo inter arborum truncos. campum & prima siluarũ barbara acies tenuit. soli Cherusci iuga insedere, ut prælia tibus Romanis desuper incurrerent. Noster exercitus sic incessit. auxiliares Galli, Germanicq; in frõte, post quos pedites sagittarij, dein quatuor legiones, & cum duabus prætorijs cohortibus, ac delecto equite Cæsar, exin totidem aliæ legiones, & leuis armatura cũ equite sagittario, cæteraq; sociorum cohortes. Intentus para-

utrq; miles ut ordo agminis in aciē adsisteret, uisis Cheruscorum cæteruis, quæ per ferociā proruperant, ualidissimos equum incurrere latus, Stertinium cum cæteris turmis circūgredi, tergaue inuadere iubet. Ipse in tempore adfuturus. Interea pulcherrimū augurium oculo Aquilæ petere siluas, & intrare uisæ, Imperatorē aduertere, exclamat irent, sequerentur Romanas aues, propria legionum numina, simul pedestris acies infertur, & ēmissus eques, postremos ac latera ipulit, mirūq; dictu, duo hostium agmina diuersa fuga, qui siluā tenuerant, in aperta, qui campis adsiterant, in siluā ruebant, medij inter hos Cheruſci, collibus detrudebantur, inter quos insignis Arminius, manu, uoce, uulnere sustentabat pugnam. Incubueratq; sagittarijs illa rupturus, ni Rhætor Vindelicorūq; et Gallicæ cohortes signa obiecissent, nisi tamen corporis & impetu equi peruasit, oblitus faciem suo cruore ne noscerentur. quidam adgnitum à Chaucis ēter auxilia Romana agentibus, emissumq; tradiderunt. Virtus seu fraus eadē Inguiomero effugium dedit, Cæteri passim trucidati, et plerosq; tranare Visurgim conātes, iniecta tela aut uis fluminis, postremo moles ruentiū, et incidētes ripæ operuere. Quidā turpi fuga in summa arbore nisi, ramisq; se occultantes admotis sagittarijs per ludibrium figebantur, alios prorutæ arbores adfixere. Magna ea uictoria, neq; cruēta nobis fuit. Quinta ab hora diei ad noctem cæsi hostes decēmillia passuū cadaueribus atq; armis oppleuere, reptis inter spolia eorū cathenis, quas ī Romanos, ut nō dubio euentu, portauerāt. Miles in loco prælij Tiberiū Imperatorē salutauit, struxitq; aggerē et in modū tropheorū arma, subscriptis uictarū gentium no

17

18

minibus imposuit. Haud perinde Germanor uulnera, luctus, exædia, q̃ ea species dolore & ira adfecit. Qui modo abire sedibus, trans Albim concedere parabant, pugnam uolunt, arma rapiunt, plebes, primores, iuuentus, senes, agmen Romanum repente ĩcursant, turbant, postremo deligunt locum, flumine & siluis clausum, arcta innus planicie & humida, siluas quoq; profunda palus ambibat, nisi q̃ lams unum Angriuarij lato aggere exstulerant, quo à Cheruscis dirimerentur. Hic pedes adstitit, equitem propinquis lucis texere, ut ingressis siluam legionibus à tergo foret. Nihil ex ijs Cæsari incognitum consilia locos, prompta, occulta nouerat, astusq; hostium in perniciem ipsis uertebat, Seio Tuberoni legato tradit equitem campumq;, pedium aciem ita instruxit, ut pars æquo in siluam aditu incederet pars obiectum aggerẽ eniterentur. quod arduum sibi, cætera legatis permisit. quibus plana euenerãt facile inrupere, quis ĩpugnãdus agger, ut si murũ succederent, grauibus superne ictibus conflictabantur. Sensit dux imparem cominus pugnam, remotisq; paulum legionibus, funditores libratoresq; excutere tela, & prouurbare hostem iubet, missæ è tormentis hastæ, quantoq; conspicui magis propugnatores, tanto pluribus uulneribus deiecti. Primus Cæsar cum prætorijs cohortibus capto uallo dedit impetum in siluas, contato illic gradu certatum, hostem à tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant, utrisq; necessitas in loco, spes in uirtute, salus ex uictoria. Nec minor Germanis animus, sed genere pugnæ & armorum superabantur. cum ingens multitudo arctis locis prælongas hastas non protenderet, non colligeret, neq; adsultibus & uela

citate corporum uteretur, coacta stabile ad prælium. contra miles, cui scutum pectori adpressum, & insidens capulo manus. latos barbarorum artus, nuda ora foderet uiamq; strage hostium aperiret. imprompto iam Armi-
* nio ob continua pericula, siue illum recens accæptum
I uulnus tardauerat. Quin & Inguiomerum tota uolitantem acie, fortuna magis q̃ uirtus deserebat. & Germanicus quō magis adgnosceretur, detraxerat tegimen capiti, orabatq; insisterent cædibus, nil opus captiuis, solā internitionem gentis finem bello fore. Iamq; sero diei subducit ex acie legionem faciendis castris, cæteræ ad noctem cruore hostium satiatæ sunt. equites ambigue certauere. Laudatis pro concione uictoribus Cæsar, congeriem marmorum struxit superbo cum titulo. debellatis inter Rhenum Albimq; nationibus exercitum Tiberij Cæsaris ea munimenta Marti & Ioui, & Augusto sacrauisse. de se nihil addidit, metu inuidiæ, an ratus conscientiam factis satis esse? Mox bellum in Angriuarios Stertinio mandat, ni deditionem properauissent; atq; illi supplices nihil abnuēdo, ueniam omnium accæpere. Sed æstate iā adulta legionum aliæ itinere terrestri in hybernacula remissæ. plures Cæsar classi impositas per flumē Amisiā oceano inuexit, ac primo placidum æquor mille nauium remis strepere, aut uelis impelli, mox atro nubium globo effusa grando, simul uarijs undiq; procellis, incerti fluctus prospectum adimere, regimen impedire, milesq; pauidus, & casuum maris ignarus, dum turbat nautas, uel intempestiue iuuat, officia prudentium corrumpebat. omne dehinc cœlum, & mare omne in austrum cessit, qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus, immenso

22

23

nubium tractu ualidus, & rigore uicini septentrionis horridior rapuit, disiecitq; naues in aperta oceani, aut insulas saxis abruptis, uel per occulta uada infestas, quibus paulum ægreq; uitatis postquam mutabat æstus, eodemq; quo uentus ferebat, non adhærere anchoris, non exhaurire inrumpentis undas poterant, equi, iumēta, sarcinæ etiam arma præcipitantur, quo leuarentur aluei manantes per latera, & fluctu superurgente. Quanto uiolētior cætero mari oceanus, & truculentia cœli præstat Germania, tantum illa clades nouitate et magnitudine excessit hostilibus circum littoribus, aut ita uasto & profundo, ut credatur nouissimum ac sine terris mare. pars nauium haustæ sunt, plures apud insulas longius sitas eiectæ, milesq; nullo illic hominum cultu, fame absumptus, nisi quos corpora equorum eodem elisa tolerauerāt sola, Germanici triremis Chaucorum terram adpulit, quem per omnes illos dies noctesq; apud scopulos et prominentis oras, cum se tanti exitij reum clamitaret, uix cohibuere amici, quo minus eodem mari oppeteret. Tandem relabente æstu & secundante uento, claudæ naues raro remigio, aut intentis uestibus & quædam à ualidioribus tractæ, reuertere, quas raptim refectas misit, ut scrutarentur insulas. collecti ea cura pleriq; multos Angriuarij nuper in fidem accæpti, redemptos ab interioribus reddidere quidam in Britanniam rapti, & remissi à Regulis. ut quis ex lōginquo reuenerat, miracula narrabant, uim turbinum, & inauditas uolucres, monstra maris, ambiguas hominum & belluarum formas, uisa, siue ex metu credita. Sed fama classis amissæ ut Germanos ad spem belli, ita Cæsarē ad coercendū erexit. C. Si

lio cum triginta peditum, tribus equum millibus ire in Chattos iperat, Ipse maioribus copijs Marsos inrumpit. quoꝝ dux Malouendus nuper in deditionem accæptus propinquo loco defossam Varianæ legionis Aquilā modico p̄sidio seruari īdicat. Missa extēplo manus, quæ hostē à fronte eliceret, alij qui terga circūgressi recluderēt humū, & utrisq; adfuit fortuna. eo promptior Cæsar p̄git introrsus, populatur, excindit non ausum cōgredi hostem, aut sicubi restiterat, statim pulsum: nec unq̄ magis (ut ex captiuis cognitū est) pauentē. Quippe inuictos et nullis casibus superabiles Romanos p̄dicabant qui perdita classe, amissis armis, post cōstrata equoꝝ uirorūq; corporibus litora, eadem uirtute, pari ferocia, & ueluti aucti numero inrupissent. Reductus inde in Hiona miles, 26
※ lætus animi, q̄ aduersa maris, expeditione prospera pen
1 sauisset. addidit munificentiā Cæsar, quantū quis damni professus erat exoluendo, Nec dubiū habebatur, labare hostes petēdæq; pacis consilia sumere, et si proxima æstas adijceretur, posse bellū patrari, Sed crebris epistulis Tiberius monebat, rediret ad decretū triūphū, satis iā euētuum, satis casuum, prospera illi et magna p̄lia, eoꝝ quoq; meminisset, quæ uēti et fluctus nulla ducis culpa, grauia tamen et sæua dāna intulissent, se nouies à Diuo Augusto ī Germaniā missum, plura ꝯsilio, q̄ ui p̄fecisse, Sic Sicābros in deditionē accæptos, sic Sueuos, Regēq; Maroboduū pace obstrictū, posse et Cheruscos cæterasq; rebelliū gētes, quādo Romanæ ultioni ꝯsultū est, internis discordijs relinq. Precante Germanico annū efficiendis cœptis, acrius modestiā eius adgreditur, alteꝝ consulatum offerēdo, cuius munia p̄sens obiret, simul adnectebat, si foret

adhuc bellandum, relinqueret materiem Drusi fratris gloriæ, qui nullo tum alio hoste non nisi apud Germanos adsequi nomen Imperatorium, & deportare Laureã posset. Haud conctanus est ultra Germanicus, quamquã fingi ea, seq; per invidiam parto iam decori abstrahi intellegeret. Sub idem tempus, è familia Scriboniorum Libo Drusus deferur moliri res novas. Eius negotij initiũ, ordinem, finem curatius disseram, quia tum primum reperta sint, quæ per tot annos rem publicam exedere. Firmius Catus Senator ex intima Libonis amicitia iuuenẽ improvidum & facilem inanibus ad Chaldæorũ promissa, Magorum sacra, somniorum etiam interpretes impulit, dum proavum Pompeium, amitam Scriboniam, quæ quondam Augusti coniunx fuerat, consobrinus Cæsaris plenam imaginibus domum ostentat, hortatur q; ad luxum & æs alienum, socius libidinum & necessitatum, quo pluribus indicijs inligaret, ut satis testium, & qui scirui eadem noscerent, reperit, aditum ad principẽ postulat. Demonstrato crimine & reo per Flaccum Veterularium equitem Romanum, cui propior cum Tiberio usus erat. Cæsar indicium haud aspernatus, congressus abnuit. posse enim eodem Flacco internuncio sermone commeare. atq; interim Libonem ornat prætura, convivijs adhibet, non vultu alienatus, non verbis commotior, adeo iram condiderat, cunctaq; eius dicta factaq; cum prohibere posset, scire mallebat, donec Iunius quidam temptatus ut infernas umbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indicium detulit. celebre inter accusatores Trionis ingenium, erat audiumq; famæ validæ, statim corripit reum, adit consules, Senatus cogni-

tionem poscit, & uocantur patres, addito consultandi
super re magna & atroci. Libo interim uestē mutata cū
primoribus fœminis circuire domos, orare adfines, uocē
aduersum pericula poscere. abnuentibus cunctis cum di
uersa prætenderent, eadem formidine. Die Senatus metu
& ægritudine fessus, siue, ut tradidere quidam, simula-
to morbo, lectica delatus ad fores curiæ, innisusq; fratri,
& manus ac supplices uoces ad Tiberium tendens, im-
moto eius uultu excipitur, mox libellos & auctores re-
citat Cæsar, ita moderans ne lenire, neue asperari crimi
na uideretur. Accesserant præter Trionem & Cauum ac
cusatores Fonteius Agrippa & C. Liuius, certabantq;
cui ius perorandi in reum daretur. donec Liuius, quia
nec ipsi inter se concederent, & Libo sine patrono intro
isset, singillatim se crimina obiecturum professus, proulit
libellos uecordes adeo, ut consultauerit Libo an habitu-
rus foret opes, quis uiam Appiam Brundusium usq; pe
cunia operiret. inerant & alia huiuscemodi stolida, ua-
na si mollius acciperes miseranda uni tamen libello ma
nu Libonis, nominibus Cæsarum aut Senatorum addi-
tas atroces uel occultas notas, accusator arguebat. Ne
gante reo, adgnoscentes seruos per tormenta interrogare
placuit, et quia uetere Senatus consulto, quæstio in caput
domini prohibebatur, callidus & noui iuris repertor Ti
berius, mancipari singulos actori publico iubet. scilicet,
ut in Libonem ex seruis saluo Senatus consulto quærere-
tur. ob quæ postrū diem reus petiit, domumq; digres-
sus, extremas preces. P. Quirinio propinquo suo ad prin
cipem mandauit. responsum est, ut Senatum rogaret. cin-
gebatur interim milite domus, strepebant etiam in uesti-

bulo ut audiri, ut aspici possint, cum Libo ipsis, quas in nouissimam uoluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, uocare percussorem, prehensare serorũ dextras, inserere gladium, atq; illis, dum trepidant, dum refugiunt, euertentibus ad positum mensa lumen, feralibus iam sibi tenebris duos ictus in uiscera direxit. ad gemitum conlabentis adcurrere liberti, & cæde uisa miles adstitit. Accusatio tamen apud patres adseueratione eadem peracta, Iurauitq; Tiberius petiturũ se uitam, quanuis nocenti, nisi uoluntariam mortem properauisset. Bona inter accusatores diuiduntur. & præturæ extra ordinem datæ his qui Senatorij ordinis erant. Tunc Cotta Messalinus ne imago Libonis exequias posterorum comitaretur censuit. CN. Lentulus ne quis Scribonius cognomẽtum Drusi adsumeret, supplicationum dies Pomponij Flacci sententia constituti. ut dona Ioui, Marti, Concordiæ, utq; Iduum Septembrium dies, quo se Libo interfecerat, dies festus haberetur. L. P. & Gallus Asinius & Papius Mutilus &. L. Apronius decreuere, quorũ auctoritates adulationesq; retuli, ut sciretur uetus id in Repub. malum. Facta & de Mathematicis Magisq; Italia pellendis senatus consulta. quorũ e numero. L. Pituaunius Saxo deiectus est. In. P. Martium consules extra portam Exquilinam, cum classicum canere iussissent more prisco aduertere: Proximo Senatus die multa in luxum ciuitatis dicta a Q. Haterio consulari, Octauio Frontone prætura functo, decretumq; ne uasa auro solida ministrandis cibis fierent, ne uestis Sirica uiros fœdaret. excessit Fronto, ac postulacu modum argento, supellectili, familiæ. Erat quippe ad huc frequens Senatoribus, si quid e republica crede-

rent, loco sententiæ promere. Contra Gallus Asinius dis-
seruit, auctu Imperij adoleuisse etiam priuatas opes, idq;
non nouum, sed è uetustissimis moribus, aliam apud Fa-
bricios, aliam apud Scipiones pecuniam, & cuncta ad rē
publicam referri, quatenus, angustas ciuium domos, post-
quam eo magnificentiæ uenerit, gliscere singulos, neq; in
familia & argento, quæq; ad usum parentur, nimium
aliquid, aut modicum nisi ex fortuna possidentis, distin-
ctos Senatus & equitū census, non quia diuersi natura, sed
ut locis, ordinibus, dignationibus antistēt. talesq; ad re-
quiē animi aut salubritatē corpoꝝ parēur, nisi forte cla-
rissimo cuiq; plures curas, maiora pericula subeūda, dele-
nimēūs auraꝝ & periculoꝝ carēdū esse. Facilem adsen-
sum Gallo sub nominibus honestis cōfessio uitioꝝ & si-
militudo audientium dedit. Adiecerat & Tiberius, non
id tempus censuræ, nec si quid ni moribus labaret, defu-
turum corrigendi auctorem. inter quæ. L. Piso ambitum 34
fori, corrupta iudicia, sæuitiam oratorum accusationes
minitantium increpans, abire se, & cedere urbe, uictu-
rum in aliquo abdito & longinquo rure testabatur. Si-
mul curiam relinquebat. cōmotus est Tiberius, & q̄q̄
mitibus uerbis Pisonem permulsisset, propinquos quoq;
eius impulit, ut abeuntem auctoritate uel precibus te-
nerent. Haud minus liberi doloris documentum idem
Piso mox dedit, uocata in ius Vrgulania, quam supra le-
ges amicitia Augustæ extulerat, nec aut Vrgulania ob-
temperauit in domum Cæsaris spreto Pisone uocata, aut il-
le absistit, quamquam Augusta se uiolari & imminui
quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri ciuile ra-
tus ut se iurium ad prætoris tribunal adsurrum Vrgula

niæ diceret. processit palatio procul sequi iussis militibus spectabatur occursante populo compositus ore & sermonibus uarijs tempus atque iter ducēs, donec propinquis Pisonem frustra cohercentibus deferri Augusta pecuniam quæ petebatur iuberet. Isq; finis rei, ex qua neq; Piso inglorius, & Cæsar maiore fama fuit. cæterum Vrgulaniæ potentia adeo nimia ciuitati erat, ut testis in causa quadam quæ apud Senatum tractabatur uenire dedignaretur. missus est prætor qui domi interrogaret, cum uirgines uestales in foro & iudicio audiri quoties testimonium dicerent, ueus mos fuerit. Res eo anno prolatas haud referrem, ni pretium foret Cn. Pisonis & Asinij Galli super eo negotio diuersas sententias noscere. Piso, quamquam adfuturum se dixerat Cæsar, ob id magis agendum censebat, ut absente principe Senatus & equites possent sua munia sustinere, decorū Reipu. fore. Gallus, quia speciem libertatis Piso præceperat, nihil satis illustre, aut ex dignitate Populi Roma. nisi coram et sub oculis Cæsaris, eoq; conuenum Italiæ & adfluentis prouincias præsentiæ eius seruanda dicebat. Audiente hæc Tiberio ac silente, magnis utrinq; contentionibus acta, sed res dilatæ. Et certamē Gallo aduersus Cæsarem exortum est, Nam censuit in quinquennium magistratuum comitia habenda, utq; legionum legati qui ante prætura ea militia fungebantur iam tum prætores destinarentur, princeps duodecim candidatos in annos singulos nominaret. Haud dubium erat, eam sententiam altius penetrare, & arcana Imperij temptari. Tiberius tamen quasi aureatur potestas eius differuit, graue moderationi suæ tot eligere, tot differre, nix per singulos annos offensiones uis

tari, quamuis repulsam propinqua spes soletur, quantū odij fore ab his qui ultra quinquennium proijciantur? unde prospici posse quæcuiq; tam longo temporis spacio mens, domus, fortuna, superbire homines etiam annua designatione. quid si honorum per quinquennium agitent? quinquiplicari prorsus magistratus, subuerti leges, quæ sua spacia exercendæ candidatorum industriæ, quærendisq; aut ponendis honoribus statuerint. Fauorabili in speciem oratione uim Imperij tenuit, censusq; quorundam Senatorum iuuit, quod magis mirum fuit, & preces. M. Hortali nobilis iuuenis in paupertate manifesta superbius accepisset. Nepos erat oratoris Hortensii inlectus à Diuo Augusto liberalitate decies sestertium ducere uxorē, suscipere liberos, ne clarissima familia extinguereur. Igitur quatuor filijs ante limen curiæ adstantibus loco sententiæ, quum in palatio Senatus haberetur, modo Hortensij inter oratores sitam imaginem, modo Augusti inuens ad hunc modum cæpit. Patres conscripti hos quorum numerum & puerilem uidetis non sponte sustuli, sed quia princeps monebat, simul maiores mei meruerant ut posteros haberent, nam ego qui nō pecuniam, non studia populi, neq; eloquentiam gentile domus nostræ bonum uarietate temporum accipere uel parare potuissem, satis habebam si tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiq; oneri forent, iussus ab Imperatore uxorem duxi. En stirps & progenies tot consulum, tot dictatorum, nec ad inuidiam ista, sed conciliandæ misericordiæ refero, adsequentur florente te Cæsar quos dederis honores, interim Q. Hortensij pronepotes Diui Augusti alumnos ab inopia defende. Inclinato Senatus incitu- 37 38

mentum Tiberio fuit, quo promptius aduersaretur, his ferme uerbis usus. Si quantum pauperum est uenire huc & liberis suis petere pecunias cæperint singuli, numquam exatiabuntur. Resp. deficiet, nec sane ideo a maioribus concessum est egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat loco sententiæ proferre, ut priuata negotia & res familiares nostras hic augeamus cum inuidia Senatus & principum siue indulserint largitionem, siue abnuerint, non enim preces sunt istuc sed efflagitatio intempestiua quidem & improuisa cum alijs de rebus conuenerint patres consurgere, & numero, atq; ætate liberum suorum urgere modestiam Senatus, eãdem uim in me transmeare ac uelut perfringere ærarium, quod si ambitione exhauserimus, p scelera supplendũ erit. dedit tibi Hortalo Augustus Diuus pecuniã, sed nõ compellatus, nec ea lege ut semper daretur, langueret alioqui industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus, aut spes & securi omnes aliena subsidia expectabunt sibi ignaui, nobis graues. Hæc atq; talia quaquam cum adsensi audita ab his quibus omnia, principum honesta atq; inhonesta laudare mos est, plures per silentium aut occultum murmur excæpere. sensitq; Tiberius & cum paulum reticuisset, Hortalo se respondisse ait, cæterum si patribus uideretur daturum liberis eius ducena sestertia singulis qui sexus uirilis essent. egere alij grates, siluit Hortalus, pauore an auitæ nobilitatis etiam inter angustias fortunæ retinens, neq; miseratus est, posthac Tiberius quanuis domus Hortensii pudendam ad inopiam dilaberetur. Eodem anno mancipij unius audacia, ni mature subuẽtũ foret, discordijs armisq; ciuilibus

Remp. perculisset. Posthumi Agrippæ seruus nomine Clemens compertofine Augusti pergere in insulam Planasiam, & fraude aut ui rapum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos nō seruili animo concæpit: uasa eius impedimit tarditas onerariæ nauis, atq; interim parata cæde ad maiora & magis præcipitia conuersus furatur cineres, uectusq; coram ethruriæ promontorium ignotis locis se se abdit, donec crinem, barbamq; promitteret, nā ætate & forma haud dissimili in dominum erat, tum p idoneos & secreti eius socios crebrescit uiuere Agrippā, occultis primum sermonibus, ut uetita solent, mox uago rumore apud imperitissimi cuiusq; promptas aureas aut rursum apud turbidos, eoq; noua cupientes, atq; ipse adire municipia obscuro diei, neq; propalam aspici, neq; diutius ijsdem locis, sed quia ueritas uisu & mora, falsa festinatione & incertis ualescunt, relinquebat famam, aut præueniebat. uulgabatur interim per Italiam seruatum munere Deum Agrippam, credebatur Romæ, iamq; Hostiam in uectu multitudo ingēs iā in urbe clādestini cœtus celebrabāt, cū Tiberiū anceps cura distrahere, uine militū suū coherceret, an inanē credulitatē tēpore ipso nanescere sineret, mō nihil spernēdū, mō nō oia mensenda ābiguus pudoris ac metus reputabat, postremo dat negociū Sallustio Cripso, ille ex cliētibus duos (quidā mīlites fuisse tradunt) deligit atq; hortatur, simulata conscientia, adeant, offerant pecuniam, fidem, atq; pericula polliceantur. Exequuntur ut iussum erat. de inspeculati noctem incustoditam, accepta idonea manu uinctum clauso ore in palatium traxere. percunctanti Tiberio quomodo Agrippa factus esset a re-

spondisse fertur, quomodo tu Cæsar. ut ederet socios sibi bigi non potuit, Nec Tiberius pœnam eius palam ausus, in secreta palatij parte interfici iussit, corpusq; clam auferri, et quamquam multi è domo principis equitesq; ac Senatores sustentasse opibus, iuuisse consilijs dicerentur, haud quæsitum. Fine anni arcus propter ædem Saturni ob recæpta signa cũ Varo amissa, ductu Germanici, auspicijs Tiberij, Et ædes Fortis fortunæ Tiberim iuxta in hortis quos Cæsar dictator Populo Roma. legauerat, sacrariũ gẽti Iuli e, Effigiesq; diuo Augusto apud Bouillas dicantur. C. Cælio. L. Pomponio consulibus Germanicus Cæsar ad. vij. Kalen. Iunias triumphauit de Cheruscis Cattisq; & Angriuarijs, quæq; aliæ nationes usq; ad Albim colunt. uecta spolia, captiui, simulacra montium, fluminum, præliorum, bellumq; quia conficere prohibitus erat pro confecto accipiebatur. augebat intuentium uisus eximia ipsius species, currusq; quinq; liberis onustus, sed suberat occulta formido reputantibus haud prosperum in Druso patre eius fauorem uulgi, auunculum eiusdem Marcellum flagrantibus plebis studijs intra iuuentam ereptum, breues & infaustos Populi Romani amores. Cæterum Tiberius nomine Germanici trecenos plebi sestertios uiritim dedit, seq; collegam consulatui eius destinauit, nec ideo sinceræ charitatis fidem adsecutus, amoliri iuuenem specie honoris statuit, struxitq; causas aut forte oblatas arripuit. Rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadocia potiebatur inuisus Tiberio, q̃ eum Rhodi agentem nullo officio coluisset, nec id Archelaus per superbiam omiserat sed ab intimis Augusti monitus, quia florente. C. Cæsare, missoq; ad res oriẽtis intuta Tiberij

secondo

berij amicitia credebantur. ut uersa Cæsarum sobole Imperium adeptus est, elicit Archelaum matris litteris, quæ non dissimulatis filij offensionibus clementiam offerebat si ad precandum ueniret. ille gnarus doli uel si intellegere crederetur uim metuens in urbē properat, excæptusq; immiti à principe, & mox accusatus in Senatu, non ob crimina quæ fingebantur, sed angore simul fessus senio & quia regibus æqua nedum infima insolita sunt, finem uitæ sponte an fato impleuit. Regnum in prouinciam redactum est, fructibusq; eius leuari posse centesimæ uectigal professus Cæsar, ducentesimā in posterum statuit. per idem tempus Antiocho Comagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, plerisque Romanum, alijs regium Imperiū cupientibus, et prouinciæ Syria atq; Iudæa fessæ oneribus diminutionem tributi orabant. Igitur hæc & de Armenia quæ supra memorauī apud patres disseruit, nec posse motum orientem nisi Germanici sapientia componi. Nam suam ætatem uergere, Drusi nondum satis adoleuisse. Tunc decreto patrum permissæ Germanico prouinciæ quæ mari diuiduntur, maiusq; Imperiū quoquo adisset. q̄ his qui sorte aut missu principis obtinerent, sed Tiberius demouerat Syria creticum Sillanum per adfinitatem connexum Germanico, quia Sillani filia Neroni uenustissimo liberorum eius pacta erat, præfecerat. Cn. Pisonem ingenio uiolentum, & obsequij ignarum insita ferocia à patre Pisone, qui ciuili bello resurgentes in Africa partes acerrimo ministerio aduersus Cæsarem iuuit, mox Brutum & Cassium secutus, concesso reditu, petitione honorū abstinuit, donec ultro ambirentur delatum ab Augusto consulatum accipere, sed 43

præter paternos spiritus, uxoris quoq; Plancinæ nobilitate & opibus accendebatur uix Tiberio concedere, liberos eius ut multum infra despectare, nec dubium habebat se delectum qui Syriæ imponeretur ad spes Germanici cohercendas, credidere quidam data & à Tiberio occulta mandata, & Plancinam haud dubie Augusta monuit muliebri æmulatione Agrippinam insectandi. diuisa nãq; & discors Aula erat. tacitis in Drusum, aut Germanicum studijs. Tiberius ut proprium & sui sanguinis Drusum fouebat, Germanico alienatio patrui, amorem apud cæteros auxerat, & quia claritudine mater generis anteibat, auum. M. Antonium, auunculum Augustum ferens, contra Drusoproauus eques Roma. Pomponius Atticus dedecere Claudiorum imagines uidebatur, & coniunx Germanici Agrippina fœcunditate ac fama Liuiam uxorem Drusi præcellebat, sed fratres egregie concordes, & proximorum certaminibus inconcussi. Nec multo post Drusus in illyricũ missus est, ut suesceret militiæ, studiaq; exercitus pararet, simul iuuenem urbano luxu lasciuientem melius in castris haberi Tiberius seq; tutiorem rebatur, utroq; filio legiones obtinente. Sed Sueui prætendebantur auxilium aduersus Cheruscos orantes, nam discessu Romanorum ac uacui externo metu, gentis adsuetudine & tum æmulatione gloriæ arma in se uerterant, uis nationum, uirtus ducum in æquos, & Marobodorum regis nomen inuisum apud populares, Arminium pro libertate bellantem fauor habebat. Igitur non modo Cherusci socijque eorum, uetus Arminij miles sumpsere bellum, sed è regno etiam Marobodui Sueuæ gentes, Semnones ac Lango-

bardi defetere ad eum, quibus additis præpollebat, ni Inguiomerus cũ manu cliẽtũ ad Marobodũ pfugisset, non aliã ob causam q̃ quia fratris filio iuueni, patruus senex parere dedignabatur. Dirigũtur acies pari utrinq; spe, nec ut olim apud Germanos uagis incursibus, aut dissectas per cateruas, qppe longa aduersus nos militia insuerauerant seq signa, subsidijs firmari, dicta Imperatorum accipe. Ac tunc Arminius equo conlustrans cuncta, ut quosq; aduectus erat, reciperatã libertatem, trucidatas legiones, spolia adhuc & tela Romanis direpta, in manibus multorum ostentabat, contra, fugacẽ Marobodũ appellans, pliorum expertem Hircinię latebris defensum, ac mox per dona & legatiões petiuisse fœdus, proditorẽ patriæ, satellitem Cæsaris, haud minus ifensis animis exurbandum q̃ Vare Quintilium interfecerint, memmenissent modo tot prælioꝝ quorum euentu, & ad postremũ eiectis Romanis satis probatum, penes utros summa belli fuerit. Neq; Marobodues iactantia sui aut probris in hostem abstinebat, sed Inguiomerum tenens, illo in corpore decus omne Cheruscoꝝ, illius consilijs gesta quæ prospere cecidерint testabatur, uaecordem Arminiũ, & rerum nescium alienam gloriam in se trahere, quoniam tres uacuas legiones & ducem fraudis ignarum perfidia decæpit, magna cum clade Germaniæ & ignominia sua, cũ ꝓiunx, cũ filius eius seruitiũ adhuc tolerẽt. At se duodecim legionibus petitum duce Tiberio, illibatam Germanorum gloriam seruauisse, mox conditionibus æquis discessisse. Neq; pœnitere quod ipsorum in manu se, ĩtegrum aduersus Romanos bellum an pacem incruentã malint. His uocibus ifunctos exercitus propriæ

quoq; causæ stimulabant, cum à Cheruscis Langobardisq; pro antiquo decore, aut recente libertate, & contra augendæ dominationi certaretur. Non alias maiore molle concursum, neq; ambiguo magis euentu, fusis utrinq; dextris cornibus. Sperabaturq; rursum pugnanti Maroboduus castra in colles subduxisset. Id signum perculsi fuit, & transfugis paulatim nudatus in Marcomannos concessit, missitq; Legatos ad Tiberium orantes auxilia. Responsum est, non iure eum aduersus Cheruscos arma Romana inuocare, qui pugnantis in eũdem hostem Romanos nulla ope iuuisset. Missus tamen Drusus, ut retulimus, pacis firmator. Eodem anno duodecim celebres Asiæ urbes conlapsæ nocturno motu terræ, quo improuisior grauiorq; pestis fuit, neq; solitum in tali casu effugiũ subueniebat in aperta prorumpẽdi, quia diductis terris hauriebantur. Sedisse imensos montes, ruina in arduo quæ plana fuerint, effulsisse inter ruinam ignes memorant. Asperrima in Sardianos lues plurimũ in eosdem misericordiæ traxit, nam centies Sestertium pollicitus Cæsar, & quantum ærario, aut fisco pendebant in quinquennium remisit. Magnetes à Sipylo proximi damno ac remedio habiti Temnios, Philadelphenos, Ægeatas, Apollonienses, quiq; Mosteni aut Macedones Hyrcani uocantur, & Hierocæsaream, Myrinam, Cymen Tmodum leuari idem in tempus tributis, mittiq; ex Senatu placuit, qui præsentia spectaret, refoueretq; delectus est. M. Aletus è prætorijs, ne consulari obtinente Asiã æmulatio inter pares, & ex eo impedimentũ oriretur. Magnificã in publicũ largitionem auxit Cæsar, haud minus grata liberalitate, q̃ bona Æmiliæ Musæ locupletis intestatæ petita in fiscũ, Æmylio

Lepido cuius è domo uidebatur. Et Paulei diuitis eqtis Romani hæreditatē (qq ipsē hæres in pte legeretur) tra didit. M. Seruilio quem prioribus neq; suspectis tabulis scriptum cōpererat, nobilitatem utriusq; pecunia iuuan dam pfatus. Neq; hæreditatē cuiusq; adyt, nisi cum ami citia meruisset. Ignotos & alijs infensos, eoq; principem nuncupantes procul arcebat. Cæteꝝ ut honestam inno centium paupertatem leuauit, ita prodigos & ob flagi tia egentes Vibidium Varronem, Mariū Nepotē, Appiū Appianum, Cornelium Sullam, Q. Vitellium mouit Se natu, aut spōte cedere passus est. Iisdem temporibus deū ædes uetustate aut igni abolitas cœptasq; ab Augusto de dicauit, Libero Liberæq; & Cereri iuxta circū maximū, quas Aulus Posthumius dictator uouerat, Eodemq; in loco ædem Florę ab Lucio & Marco Publicijs ædilibus constitutā. Et Iano templum, quod apud fo. olitoriū. C. Duillius struxerat, qui primus rem Romanam prospere mari gessit triumphūq; nauali de Pœnis meruit. Spei ædes à Germanico sacratur. hanc Attilius uouerat eodem bel lo. Adolescebat interea lex maiestatis. Et Apuleiā Vari liam sororis Augusti neptem, quia probrosis sermonibus Diuum Augustum ac Tiberium, & matrem eius inlusis set, Cæsariq; connexa adulterio teneretur, maiestatis dela tor arcescebat. De adulterio satis caueri lege Iulia uisum. Maiestatis crimen distingui Cæsar postulauit, damnariq; si qua de Augusto inreligiose dixisset. In se iacta nolle ad cognitionem uocari. Interrogatus à cōsule quid de his censeret, quæ de matre eius locuta secus arguerentur, reti cuit, dein proximo Senatus die illius quoq; nomine ora uit, ne cui uerba in eum quoquo modo habita crimini

forent. liberauitq; Apuleiam lege maiestatis, adulterij grauiorem pœnam deprecatus, ut exemplo maiorũ propinquis suis ultra ducentesimum lapidem remouerentur suasit. Adultero Manlio Italia atq; Africa interdictum est. De prætore in locum Vipsanij Galli quem mors absumerat subrogando certamen incessit. Germanicus atque Drusus (nam etiam tum Romæ erant) Haterium Agrippam propinquum Germanici fouebant. contra pleriq; nitebantur, ut numerus liberorum in candidatis præpolleret quod lex iubebat. Lætabatur Tiberius cum inter filios eius & leges Senatus discæptaret. uicta est sine dubio lex, sed neq; statim & paucis suffragijs, quomodo ẽt cum ualerent leges, uincebantur. Eodẽ anno cœptum in Africa bellum, duce hostium Tacfarinate. Is natione Numida, in castris Romanis auxiliaria stipendia meritus, mox desertor, uagos primum, & latrocinijs suetos ad prædam & raptos congregare, dein more militiæ per uexilla & turmas cõponere, postremo non inconditæ turbæ, sed Musulamorum dux haberi, ualida ea gens & solitudinibus Africæ propinqua nullo etiam tum urbium cultu cœpit arma, Maurosq; accolas in bellum traxit, dux & his Mazippa, diuisusq; exercitus, ut Tacfarinas lectos uiros & Romanum in modum armatos castris attineret, disciplina et Impys sueſceret. Mazippa leui cũ copia incendia & cædes, & terrorẽ circũferret, compulerantq; Cinithios haud spernendã nationem in eadem, cum Furius Camillus proconsul Africæ legionem & qã sub signis sociorum, in unum conductos ad hostem duxit, modicam manum, similitudinem Numidarum atque Maurorum spectares, sed nihil æque cauebatur q̃ ne bel

tum meum eluderent, spe victoriæ inducti sunt ut vincerentur. Igitur legio, medio, leues cohortes duæq; alæ in cornibus locantur, nec Tacfarinas pugnam detractauit. fusi Numidæ, multosq; post annos Furio nomini partum decus militiæ (nam post illum reciperatorem urbis, filiumq; eius Camillum, penes alias familias Imperatoria laus fuerat.) Atq; hic quē memorauimus bellorū expers habebatur, eo promior Tiberius res gestas apud Senatū celebrauit, & decreuere patres triumphalia insignia, qđ Camillo ob modestiam uitæ impune fuit. Sequens annus § 3
Tiberium tertio, Germanicum iterum consules habuit sed eum honorem Germanicus iniit apud urbem Achaiæ Nicopolim, quo uenerat per Illyricam oram uiso fratre Druso in Dalmatia agente, Hadriatici, ac mox Ionij maris aduersam nauigationem perpessus, igitur paucos dies insumpsit reficiendæ classi, simul sinus actiaca victoria inclutos, & sacratas ab Augusto manubias, castraq; Antonij cum recordatione maiorum suorum adiit, nāq; ei ut memorauī auunculus Augustus auus Antonius erant, magnaq; illic imago tristium lætorumq;. Hinc Venum Athenas fœderiq; sociæ & uetustæ urbis datum ut uno littore uteretur. Excæpere græci quæsitissimis honoribus uetera suorum facta dictaq; præferentes quo plus dignationis adulatio haberet. Petita inde § 4
Euboea, tramisit Lesbum, ubi Aggrippina nouissimo partu Iuliam edidit, Tum extrema Asiæ Perinthumq;, ac Byzantium thracias urbes, mox Propontidis angustias, & os ponticum intrat, cupidine ueteres locos, & fama celebratos noscendi. pariterq; prouinciis interuis certaminibus aut magistratuū iniurijs fes-

ſas refouebat, atq; illum in greſſu ſacra Samothracum uiſere nitentem obuij Aquilones depulere. Igitur aliaq; quæ ibi uarietate fortunæ & noſtri origine ueneranda, relegit Aſiã, adpellitq; Colophona, ut Clarij Apollinis oraculo uteretur. Non fœmina illic ut apud Delphos, ſed certis è familijs & ferme Mileto accitus ſacerdos, numerũ modo conſultantium & nomina audit. tum in ſpecum degreſſus hauſta fontis arcani aqua, ignarus plerũq; litterarum, & carminum, edit reſponſa uerſibus compoſitis ſuper rebus quas quis mente concæpit, & ferebatur Germanico per ambages (ut mos oraculis) maturum exitiũ cecinisse. At Cn. Piſo quo properantius deſtinata inciperet ciuitatem Atheniensium turbido inceſſu exterritam oratione ſæua increpat, oblique Germanicum perſtringens quòd contra decus Romani nominis non Athenienſes tot cladibus extinctos, ſed conluuiem illam nationũ comitate nimia coluiſſet, hos enim eſſe Mithridatis aduerſus Sullam, Antonij aduerſus Diuum Auguſtum ſocios. etiã uetera obiectabat, quæ in Macedones improſpere, uiolenter in ſuos feciſſent, offenſus urbi propria quoq; ira, quia Theophilum quendam à reo iudicio falſi damnatum, precibus ſuis non concederent. Ex in nauigatione celeri per Cycladas, & compendia maris adſequitur Germanicum apud inſulam Rhodum, haud neſcium q̃bus inſectationibus petitus foret. Sed tanta manſuetudine agebat, ut cum orta tempeſtas raperet in abrupta, poſſetq; interitus inimici ad caſum referri, miſerit triremis quarum ſubſidio diſcrimini eximeretur. Neq; tamẽ mitigatus Piſo, & uix diei morã ꝑpeſſus inq̃t Germanicum præuenitq;, & poſtquam Syriam ac legiones atti-

git, largitione, ambitu infimos manipularium iuuando, cum ueteres centuriones, seueros tribunos demoueret, lo eaq; eorum clientibus suis, uel deterrimo cuiq; attribueret, desidiam in castris, licentiam in urbibus, uagum, ac lasciuientem per agros militem fineret, eo usq; corruptionis prouectus est, ut sermone uulgi, parens legionum haberetur. Nec Plancina se intra decora fœminis tenebat sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse, in Agrippinam, in Germanicum contumelias iacere, quibusdam etiam bonorum militum ad mala obsequia prōptis, q. haud inuito Imperatore ea fieri occultus rumor incidebat. Nota hæc Germanico, sed præuerti ad Armenios instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus hominum ingenijs, sed situ terrarum quo nostris prouincijs late prætenta, penitus ad Medos porrigitur, maximisq; Imperijs interiecti & sæpius discordes sunt aduersus Romanos odio, & in Parthum inuidia. Regem illa tempestate non habebāt amoto Vonone, sed fauor nationis inclinabat in Zenonem Polemonis Regis pontici filium, q. is prima ab infantia instituta & cultum Armeniorum æmulatus, uenatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebemq; iuxta deuinxerat. Igitur Germanicus in urbe Artaxata adprobantibus nobilibus, circumfusa multitudine, insigne regium capiti eius imposuit, cæteri uenerantes regem, Artaxiam consalutauere, quod illi uocabulum indiderant ex nomine urbis. At Cappadoces in formam prouinciæ redacti. Q. Veranius Legatum accæpere, & quædam ex regijs tributis deminuta, quo minus Romanorum Imperium sperarentur. Commagenis. A Seruæius præponitur, tum primum

57 ad ius prætoris translatis. cunctaq; socialia prospere com
posita, non ideo lætum Germanicum habebant ob super
biam Pisonis, qui iussus partem legionum ipse, aut per
filium in Armeniam ducere, utrunque neglexerat. Cyr
ri demum apud hiberna decumæ legionis conuenire. fir
mato uultu Piso aduersus metum, Germanicus ne mina
ri crederentur, & erat ut retulit clementior, sed amici ac
cendendis offensionibus callidi, intendere uera, adgerere
falsa, ipsumq;, & Plancinam, & filios uarijs modis crimi
nari. postremo paucis familiarium adhibitis sermo cæpus
à Cæsare qualem ira & dissimulatio gignit. Respon
sum à Pisone precibus contumacibus. discesserantq; oper
tis odijs. postq; rarus in tribunali Cæsaris Piso, & si quã
do adsideret atrox, ac dissentire manifestus. nox quoq;
eius audita est in conuiuio, cum apud Regem Nabatæo
rum coronæ aureæ magno pondere Cæsari, & Agrippi
næ, leues Pisoni, & cæteris offerrentur, Principis Roma
ni, non Parthi regis filio eas epulas dari, abiecitq; si
mul coronam, & multa in luxum addidit, quæ Germa
58 nico quamquam acerba, tolerabantur tamen. Inter quæ
ab Rege Parthorum Artabano Legati uenere, miserat
amicitiam, ac fœdus memorauros, & cupere renouari
dextras, datarumq; honori, Germanici ut ripam Euphra
tis accederet, petere interim ne Vonones in Syria habe
retur, neu proceres gentium propinquis nuncijs ad disco
dias traheret. Ad ea Germanicus de societate Romano
rum, Parthorumq; magnifice, de aduentu Regis, et cul
tu sui cum decore, ac modestia respondit. Vonones Poma
peiopolim Ciliciæ maritimam urbem amotus est, da
tum id non modo precibus Artabani, sed contumeliæ

Pisonis, cui gratissimus erat ob plurima officia & dona, quibus Plancinam deuinxerat. M. Sillano. L. Norbano consulibus Germanicus Ægyptum proficiscitur cognoscendæ antiquitatis, sed cura prouinciæ prætendebatur, leuauitq; apertis horreis pretia frugum, multaq; in uulgus grata usurpauit, sine milite incedere pedibus intectis, & pari cum græcis amictu. P. Scipionis æmulatione, quem eadem factitauisse apud Siciliam quamuis flagrante adhuc Pœnorum bello accæpimus. Tiberius cultu, habituq; eius lenibus uerbis perstricto acerrime increpuit, q; contra instituta Augusti non sponte principis Alexandriam introisset. nam Augustus inter alia dominationis arcana, uetitis, nisi permissu ingredi Senatoribus aut equitibus Romanis inlustribus, seposuit Ægyptum, ne fame urgeret Italiam, quisqs eam prouinciam, claustraq; terræ, ac maris quanuis leui præsidio aduersum ingentes exercitus insedisset. Sed Germanicus nondum comperto profectionem eam incusari Nilo subuehebatur, orsus oppido à Canopo. Condidere id Spartani ob sepultum illic rectorē nauis Canopū, qua tempestate Menelaus græciam repetēs diuersum ad mare terramq; Libyam delatus. Inde proximum amnis os dicatum Herculi quem indigenæ ortum apud se & antiquissimum perhibent, eosq; qui postea pari uirtute fuerint in cognomentum eius adscitos. Mox uisit ueterum Thebarum magna uestigia, & manebant structis molibus litteræ ægyptiæ priorem opulentiam complexæ, iussusq; è senioribus sacerdotum patrium sermonem interpretari, referebat habitasse quondam septingenta millia ætate militari, atq; eo cum exercitu regem Rhāsen Libya,

Aethiopia, Medisq;, & Persis, & Bactriano, ac Scytha
potitum, quasq; terras Suri Armæniq;, & contigui Cap
padoces colunt. Inde Bithynum, hinc Lycum ad mare
Imperio tenuisse. legebantur & indicta gentibus tribu
ta, pondus argenti, & auri, numerus armorum equo
rumq;, & dona templis ebur, atq; odores, quasq; copias
frumenti, & omnium utensilium quæq; nano penderet,
haud minus magnifica q̃ nunc ui Parthorum, aut po
61 tentia Romana iubentur. Cæterũ Germanicus alijs quoq;
miraculis intendit animum. quorum præcipua fuere
Memnonis saxea effigies, ubi radijs solis icta est, vocalem
sonum reddens. disiectasq; inter & uix pernias arenas
instar montiũ eductæ Pyramides certamine & opibus
regũ lacusq; effossa humo superfluentis Nili recaptacu
la, atq; alibi angustiæ, & profunda altitudo nullis in
quirentium spacijs penetrabiles. Exin uenum Elephan
tinen ac Syenen clavstra olim Romani Imperij, quod
62 nunc rubrum ad mare patescit. Dum ea æstas Germani
co plures per prouincias transigitur haud seue decus
Drusus quæsiuit inliciens Germanos ad discordias,
utq; fracto iam Maroboduo usq; in exitium insisteretur.
Erat inter Gotones nobilis iuuenis nomine Catualda
profugus olim ui Marobodui, & tunc dubijs rebus
eius ultionem ausus. Is ualida manu fines Marcoma
norum ingreditur, corruptisq; primoribus ad societa
tem, inrumpit regiam, castellumq; iuxta situm, uetres il
lic Suevorum prædæ, & nostris è prouincijs, lixæ, ac ne
gociatores reperti, quos ius commercij, dein cupido auge
di pecuniam, postremum obliuio patriæ suis quẽq; ab
63 sedibus hostilem in agrum transiuit. Maroboduo undiq;

deserto non aliud subsidium q̃ misericordia Cæsaris fuit. transgressus Danubium qua Horicam prouinciam præfluit, scripsit Tiberio, non ut profugus aut supplex, sed ex memoria prioris fortunæ. nam multis nationibus clarissimum quondam Regem ad se uocantibus Romanam amicitiam prætulisse, responsum à Cæsare tutam ei honoratamq; sedē in Italia fore si maneret. sin rebus suis aliud conduceret abiturum fide qua uenisset. Cæterum apud Senatum disseruit, non Philippum Atheniensibus, nō Pyrrhum aut Antiochum populo Romano perinde metuendos fuisse. Extat oratio qua magnitudinem uiri, uiolentiam subiectarum & genitium, & q̃ propinquus Italiæ hostis suaq; in destruendo eo consilia extulit. & Maroboduus quidem Rauennæ habitus. ne si quando insolescerent Sueui quasi reditus in regnum ostentabatur, sed non excessit talia per duodeuiginti annos, consenuitq; multum imminuta claritate ob nimiam uiuendi cupidinem. Idem Catualdæ casus, neq; aliud perfugium, pulsus haud multo post Hermundurorum opibus, & Vibilio daice, recæptusq; forum Iulium Narbonensis Galliæ coloniam mittitur, barbari utrumq; comitati, ne quietas prouincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marum, & Cusum locantur dato rege Vannio gentis Quadorum. Simul nunciato regem Artaxiam Armenijs a Germanico datum decreuere patres ut Germanicus atq; Drusus ouantes urbem introirent. structi, & arcus circum latera templi Martis ultoris cum effigie Cæsarum, lætiore Tiberio quia pacem sapientia firmauerat q̃ si bellū per acies, confecisset. Igitur Rhescuporim quoq; Traciæ Regem astu adgreditur. omnem eam nationem

Rhoemetalces tenuerat, quo defuncto Augustus partem Thracum Rescuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permisit. In ea diuisione arua, & urbes, & uicina græcis Cotyi, quod inculum, ferox, adnexum hosibus Rhescuporidi cessit, ipsorumq; regum ingenia, illi mite, & amœnum, huic atrox, audidum, & societatis impatiens erat, sed primo sibdola concordia egere, mox Rhescuporis egredi fines, uetere in se Cotyi data, et resistentium facere, cunctanter sub Augusto quē auctorem utriusq; regni si sperneretur, uindicem metuebat, enimuero audita mutatione principis, immittere latronum globos, excindere castella, causas bello. Nihil æq; Tiberium anxium habebat, q̄ ne compositæ turbarentur. deligit centurionem qui nunciaret regibus ne armis disceptarent. statimq; a Cotye dimissa sunt quæ parauerat auxilia. Rhescuporis ficta modestia postulat eundem in locum coirent, posse de cōtrouersiis colloquio transigi. nec diu dubitatum de tempore, loco, dein condiionibus, cū alter facilitate, alter fraude cuncta inter se concederent acciperentq;, Rhescuporis sanciendo (ut dicebat) fœderi cōuiuium adiicit, tractaq; in multam noctem lætitia per epulas, ac uinolentiam, incautum Cotyn, & postquam dolum intellexerat sacra regni, eiusdem familiæ deos, & hospitalis mensas obtestantem cathenis onerat. Thraciaq; omni potitus scripsit ad Tiberium, structas sibi insidias, præuentum insidiatorem. simul bellum aduersus Basternas, Scythasq; prætendens nouis peditum, & equitum copijs sese firmabat. molliter rescriptum si fraus abesset posse eum innocentiæ fidere, cæterum neque se, neque Senatum nisi cognita causa ius, & iniuriam discreturos, proinde tra-

dito Cotye ueniret, transferretq; inuidiam criminis. Eas litteras Latinius Pandus proprætore Mœsiæ cum militibus quis Cotys traderetur in thraciam misit. Rhescuporis inter metum, & iram cunctatus, malluit patrati q̃ incœpti facinoris reus esse, occidi Cotyn iubet, mortemq; sponte sumptam ementitur. Nec tamen Cæsar placitas semel artes mutauit, sed defuncto Pando quem sibi infensum Rhescuporis arguebat, Pomponium Flaccum uicinorem stipendijs, & arcta cum rege amicitia, eoq; accommodatiorem ad fallendum, ob id maxime Mœsiæ præfecit. Flaccus in Thraciam transgressus per ingentia promissa, quamuis ambiguum & scelera sua reputantem, perpulit, ut præsidia Romana intraret. circumdata hinc regi specie honoris ualida manus, Tribuniq;, & centuriones monendo, suadendo, & quanto longius abscedebat apertiore custodia, postremo gnarum necessitatis in urbem traxere. accusatus in Senatu ab uxore Cotys damnatur, ut procul regno teneretur. Thracia in Rhoemetalcen filium quem paternis consilijs aduersatum constabat, inq; liberos Cotys diuiditur, ijsq; nondum adultis Trebellenus Rufus prætura functus datur qui regnum interim tractaret, exemplo quo maiores. M. Lepidũ Ptolemæi liberis tutorem in Ægyptum miserant. Rhescuporis Alexandriam deuectus, atq; illic fugam temptans, ficto crimine, interficitur. Per idem tempus Vonones quẽ amotum in Ciliciam memorauimus corruptis custodibus effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochosq;, & cõsanguineum sibi regem Scytharum conatus est, specie uenandi, omissis maritimis locis, auia saltuum petijt, mox pernicitate equi ad amnem Pyramũ cõtendit, cuius

pontes accolæ ruperant audita regis fuga, neq; uado penetrari poterat. Igitur in ripa fluminis a Vibio Frontone præfecto equitum uincitur. mox Remmius euocatus priori custodiæ regis adpositus, quasi per iram gladio eũ transigit, unde maior fides, conscientia sceleris & metu Indicij mortem Vononi inlatam. At Germanicus Aegypto remeans cuncta quæ apud legiones aut urbes iusserat, abolita uel in contrarium uersa cognoscit, hinc graues in Pisonem contumeliæ, nec minus acerbat quũ ab illo in Cæsarem temptabantur. dein Piso abire Suria statuit, mox aduersa Germanici ualitudine detentus, ubi recreatum accæpit uotaq; pro incolumitate soluebantur, admotas hostias sacrificalẽ apparatum festam Antiochẽsium plebem per lictores proturbat. Tum Seleuciam degreditur opperiens ægritudinem quæ rursum Germanico accederat sæuã uim morbi augebat psuasio ueneni a Pisone accæpti, & repiebantur solo, ac parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina & deuotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semusti cineres, ac tabe obliti, aliaq; maleficia quis creditur animas numinibus infernis sacrari, simul missi a Pisone incusabatur ut ualitudinis aduersa rimantes, Ea Germanico haud minus ira q̃ per metum accæpta, si limen obsideretur, si effundendus spiritus sub oculis inimicorum foret, quid deinde miserrimæ coniugi, quid infantibus liberis euẽturum? lenta uideri ueneficia festinare & urgere ut prouinciam, ut legiones solus habeat. sed non usq; eo defectũ Germanicum, neq; præmia cædis apud interfectorẽ mansura. componit epistulas quis amicitiam ei renunciabat. Addunt pleriq; iussum prouincia decedere, nec Piso moratus

ratus ultra, nauis soluit, moderabaturq; cursui, qui propius regrederetur, si mors Germanici Suriam aperuisset. Cæsar paulisper ad spem erectus, dein fesso corpore, ubi finis aderat, adsistentes amicos in hunc modum adloquitur. Si fato concederem iustus mihi dolor etiam aduersus deos esset, qp me parentibus, liberis, patriæ intra iuuentæ præmaturo exitu raperent, nunc scelere Pisonis, & Plancinæ intercæptus ultimas preces pectoribus uestris relinquo referatis patri ac fratri quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidijs circũuentus miserrimam uitam pessima morte finierim, si quos spes meæ, si quos propiquus sanguis, etiam quos inuidia erga uiuentem mouebat, inlachrymabunt, quondam florentem, & tot bellorum superstitem muliebri fraude cecidisse. erit uobis locus querendi apud Senatum, inuocandi leges. nõ hoc præcipuũ amicorum munus est prosequi defunctum ignauo q̃stu, sed quæ uoluerit meminisse, quæ mandauerit exequi, flebunt Germanicum etiam ignoti, uindicabitis uos si me potius q̃ fortunam meam fouebatis. ostendite populo Romano Diui Augusti Neptem, eandemq; coniugem meam numerate sex liberos, misericordia cum accusantibus erit fingentibusq; scelesta mandata aut non credẽt homines aut non ignoscent. Iurauere amici dextram morientis cõtingentes spiritum anteq̃ ultionem amissuros. Tum ad uxorem uersus per memoriam sui, per communes liberos orauit, exueret ferociam, sæuiẽti fortunæ summitteret animum, neu regressa in urbem æmulatione potentiæ ualidiores inritaret. Hæc palam, & alia secreto per quæ ostendere credebatur metum ex Tiberio. Neq; multo post extinguitur ingenti luctu prouinciæ, & cum accentium

populorꝫ, Indoluere exteræ nationes regesq́; , tanta illi comitas in socios, mansuetudo in hostes, uisuq́; & auditu iuxta uenerabilis, cum magnitudinem & grauitatem summæ fortunæ retineret, inuidiam, & adrogantiam effugerat. Funus sine imaginibus & pompa, per laudes, & memoriam uirtutum eius celebre fuit. Et erant qui formam, ætatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum in quibus interijt, Magni Alexandri fatis adæquarent. Nam utrumq; corpore decoro, genere insigni, haud multum triginta annos egressum suorum insidijs externas inter gentes occidisse, Sed hunc mitem erga amicos, modicum uoluptatum, uno matrimonio, certis liberis egisse, neq; minus præliatorem, etiã si temeritas abfuerit, præpeditusq́; sit perculsas tot uictorijs Germanias seruitio premere, q; si solus arbiter rerum, si iure, & nomine regio fuisset tanto promptius adsecuturum gloriam militiæ, quantum clementia, temperantia, cæteris bonis artibus præstitisset. Corpus anteq̃ cremaretur nudatum in foco Antiochensium qui locus sepulturæ destinabatur. Prætulerit ne ueneficij signa parum constitit, Nam ut quis misericordia in Germanicum, & præsumpta suspitione, aut fauore in Pisonem pronior, diuersi interpretabantur. Consultatum inde inter Legatos, quiq́; alij Senatorum aderant, quis nam Suriæ præficeretur, Et cæteris modice nisis, inter Vibium Marsum, & GN. Sentiũ diu quæsitum. Dein Marsus seniori, & acrius tendenti Sentio concessit. Isq́; infamem ueneficijs ea in prouincia, & Plancinæ percaram nomine Martinã in urbẽ misit, postulãtibus Vitellio, ac Veranio cæterisq́; qui crimina & accusationem tanq̃ aduersus recæptos iã

reos instruebant. At Aggrippina qq̃ defessa luctu, & corpore ægro, omnium tamen quæ ultionem morarẽtur intolerans, ascendit classem cum cineribus Germanici, & liberis miserãtibus cunctis & fœmina nobilitate princeps, pulcherrimo modo matrimonio, inter uenerãtes, gratantisq; aspici solita, nunc feralis reliquias sinu ferret, incerta ultionis, anxia sui, & infœlici fœcũditate fortunæ tonẽs obnoxia. Pisonẽ interim apud Coũ insulã nũcius adsequitur, excessisse Germanicum. Quo intemperanter accepto cædit uictimas, adit templa, neq; ipse gaudium moderans, & magis insolescente Plancina, quæ luctũ amissæ sororis, tum primum læto cultu mutauit. Adfluebant centuriones, monebantq; prompta illi legionum studia, repeteret prouinciam non iure ablatam & uacuam. Igitur quid agendum consultanti. M. Piso filius properandum in urbem censebat, nihil adhuc inexpiabile admissum, neq; suspitiones imbecillas aut inania famæ pertimescenda, discordiam erga Germanicum odio forte dignam, non pœna, & adempţione prouinciæ satisfactum inimicis. Quod si regredereur obsistente Senatu, ciuile bellum incipi, nec dubitauros in partibus centuriones militesq;, apud quos recens Imperatoris sui memoria & penitus infixus in Cæsares amor prævaleret. Contra Domitius Celer ex intima eius amicitia disserui, utendũ euentu, Pisonem non Senatum Suriæ præpositum. Huic fasces & ius prætoris, huic legiones datas, si quid hostile ingruat quem iustius arma oppositurum? qui Legati auctoritatem & propria mãdata acceperit? Relinquendũ etiã rumoribus tempus quo senescãt plerũq; innocẽtes recẽti inuidiæ ipares. At si teneat exercitũ, augeat uires

multa quæ prouideri non possint, fortuito in melius casu ra. An festinamus cum Germanici cineribus adpellere, ut te inauditum & indefensum planctus Agrippinæ, ac uulgus imperitum primorum ore rapiant? Est tibi Augustæ conscientia, est Cæsaris fauor, sed in occulto, & pe russe Germanicum nulli iactantius mœrent q̃ qui maxi me lætantur. Haud magna mole Piso prompus ferocibus in sententiam trahitur, missisq; ad Tiberium epistulis, incusat Germanicum luxus, & superbiæ, seq; pulsum ut locus, rebus nouis patefieret, curam exercitus eadem fide qua tenuerit repetiuisse. Simul Domitium impositum triremi uitare littorum oram, prætereq; insulas lato mari pergere in Suriam iubet. concurrentes desertores per manipulos componit, armat lixas, traiectisq; in continentem nauibus, uexillum Tironum in Suriam euntium intercipit. Regulis Cilicum ut se auxilijs iuuarent scribit, haud ignauo ad ministeria belli iuuene Pisone, q̃q̃ suscipiendum bellum abnuisset. Igitur oram Lyciæ ac Pamphiliæ prælegentes obuijs nauibus, quæ Agrippinam uehebant, utrinq; infensi, arma primo expediere, dein mutua formidine, non ultra iurgium processum est. Marsusq; Vibius nuntiauit Pisoni Romam ad dicendam causam uenire. Ille eludens respondit, ad futurum ubi Prætor qui de ueneficijs quæreret reo atq; accusatoribus diem prædixisset. Interim Dominus Laodiceam urbem Syriæ adpulsus, cum hyberna sextæ legionis peteret, & eam maxime nouis consilijs idoneam rebatur, a Pacuuio Legato prætenitur. Id Sentius Pisoni per litteras aperit, monetq; ne castra corruptoribus, ne prouinciã bello temptet. Quosq; Germanici memores, aut inimicis eius aduersos cogno-

uerat, contrahit, magnitudinem Imperatoris identidem ingerens, & rem publicam armis peti, ducitq; ualidam manum & prælio paratam. Nec Piso, quāquam cœpta secus cadebant, omisit tutissima è præsentibus, sed castellū Ciliciæ munitum admodum cui nomen Celenderis occupat. Nam admixtis desertoribus & tirone nuper inter cœpto, suisq; & Plancinæ seruitijs, auxilia Cilicum, quæ Reguli miserant in numerum legionis composuerat, Cæsarisq; se legatum tastabatur. Prouinciam quamuis dedisset, arceri non à legionibus (earum quippe accitu uenire) sed à Sentio, priuatum odium falsis criminibus tegẽte, consisterent in acie non pugnaturis militibus, ubi Pisonem ab ipsis parentem quondam appellatum, si iure ageretur potiorem, si armis non inualidum, uidissent. Tum pro munimentis castelli manipulos explicat, colle arduo et derupto, nam cætera mari cinguntur. Contra ueteranī ordinibus ac subsidijs instructi, hinc militum, inde locorum asperitas, sed non animus, non spes, ne tela quidem nisi agrestia ad subitum usum properata, ut uenire in manus, non ultra dubitatum, q̄ dum Romanæ cohortes in æquum eniterẽtur, uertunt terga Cilices, seq; castello claudunt: Interim Piso classem haud procul opperientem adpugnare frustra tentauit, regressusq;, & pro muris modo semet adflictando, modo singulos nomine ciens, præmijs uocans seditionem cœptabat, adeoq; commouerat ut signifer legionis sextæ signum ad eum transtulerit. Tum Sentius occanere cornua tubasq;, & peti aggerem, erigi scalas iussit, ac promptissimum quemq; succedere, alios tormentis, hastas, saxa, et faces ingerere. Tandem uicta pertinacia Piso orauit uī traditis armis maneret in castello, dum

Cæsar cui Syriam permitteret consulitur. Non recæptæ conditiones, nec aliud q̄ naues & tutū in urbē iter con
82 cessum est. At Romæ postq̄ Germanici ualitudo percrebruit, cunctaq; ut ex longinquo aucta in deterius adferebātur, dolor, ira, & erūpebāt questus Ideo nimiæ in extremas terras relegatū, ideo Pisoni p̄missam prouinciā, hoc egisse secretos Augustæ cum Placina sermones, uera prorsus de Druso seniores locutos, displicere regnantibus ciuilia filiorum ingenia, neq; ob aliud intercæptos, quàm quia Populum Romanum æquo iure complecti reddita libertate agitauerint. Hos uulgi sermones audita mors adeo incendit, ut ante edictum magistratuum, ante Senatus consultum, sumpto iustitio desererentur fora, clauderentur domus, passim silentia & gemitus, nihil compositum in ostentationem. Et q̄q̄ neq; insignibus lugentium abstinerent, altius animis mœrebant, Forte negociatores uiuente adhuc Germanico Syria egressi, lætiora de ualitudine eius attulere, statim credita, statim uulgata sint, ut quisq; obuius (q̄uis leuiter audita) in alios, atq; illi in plures cumulata gaudio transferunt, cursant per urbem, moliuntur templorum fores, iuuat credulitatem nox, & promptior inter tenebras adfirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius, donec tempore ac spatio uanescerent. Et populus quasi rursum ereptum acrius doluit.
83 Honores, ut quis amore in Germanicum aut ingenio ualidus, reperti decretiq;, ut nomen eius saliari carmine caneretur. Sedes curules sacerdotum Augustalium locis, superq; eas quercææ coronæ statuerentur, ludos circenses eburna effigies præiret, ne ue quis Flamen aut Augur in locum Germanici nisi gentis Iuliæ crearetur. Arcus

additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano cum inscriptione rerum gestarum, ac mortem ob Remp. obijsse. sepulchrum Antiochiæ ubi crematus, tribunal Epidaphne quo in loco uitam finierat. Statuarum locorũ ue in quis coleretur, haud facile quis numerum inierit. cum censeretur Clypeus auro, & magnitudine insignis inter auctores eloquentiæ, adseruit Tiberius solitum paremq; cæteris dicaturum, neq; enim eloquentiam fortuna discerni; & satis inlustre si ueteres inter scriptores haberetur. Equester ordo cuneum Germanici appellauit qui Iuniorum dicebatur, instituitq; uti Turmæ Idibus Iulijs imaginem eius sequerentur. pleraq; manent, quædam statim omissa sunt, aut uetustas obliterauit. Cæterum recenti adhuc mœstitia soror Germanici Liuia nupta Druso duos uirilis sessus simul enixa est, quod rarum, lætumq; etiam modicis penatibus, tanto gaudio principem adfecit ut non temperauerit quin iactaret apud patres, nulli ante Romanorum eiusdem fastigij uiro geminam stirpem editam, nam cuncta etiam fortuita ad gloriam uertebat. Sed populo tali in tepmore id quoq; dolorem tulit, tanquam auctus liberis Drusus domum Germanici magis urgeret. Eodem anno grauibus Senatus decretis libido fœminarum cohercita, cautumq; ne quæstum corpore faceret, cui auus, aut pater, aut maritus Eques Ro. fuisset, nam Vistilia prætoria familia genita licentiam stupri apud ædiles uulgauerat, more inter ueteres recœpto, qui satis pœnarum aduersum impudicas in ipsa professione flagitij credebãt. exacta & a Titidio Labeone Vistiliæ ma

rito cur in uxore delicti manifesta ultionem legis omi-
sisset, atque illo prætendente sexagita dies ad consultan
dum datos, necdum præterisse, satis visum de Visilia
statuere, ea que in insulam Seriphon abdita est. Actum
& de sacris Ægyptijs Iudaicisq; pellendis, factumq; pa
trum consultum, ut quatuor millia libertini generis, ea
superstitione infecta quis idonea ætas in insulam Sardi
niam veherentur, cohercendis illic latrocinijs, & si ob
grauitatem cœli interijssent, vile damnum, cæteri cede-
rent Italia, nisi certam ante diem profanos ritus exuis-
86 sent. Post quæ retulit Cæsar capiendam virginem in
locum Occiæ, quæ septem & quinquaginta per annos
summa sanctimonia vestalibus sacris præfederat, egitq;
grates Fonteio Agrippæ & comitio Pollioni quod offe-
rendo filias, de officio in Rempub. certarent, prælata
est Pollionis filia non ob aliud, quàm quòd mater eius in
eodem coniugio manebat. Nam Agrippa discidio, do-
mum imminuerat, & Cæsar quamuis posthabitam
87 decies Sestertij dote solatus est. Sæuiam annonæ in-
cusante plebe statuit frumento precium quod emptor pē
deret, binosq; nummos se additurum negociatoribus in
singulos modios. Neque tamen ob ea parentis patriæ de
latum & antea vocabulum adsumpsit, acerbeq; increpuit
eos qui diuinas occupationes, ipsumq; dominum di
xerant. unde angusta & lubrica oratio sub principe
88 qui libertatem metuebat, adulationem oderat. Repe-
rio apud scriptores, senatoresq; eorundem temporum
Adgandestrij principis Chattorum lectas in Senatu lit-
teras, quibus mortem Arminij promittebat, si patrandæ

neq; uenenum mitterent, respōsumq; esse, nō fraude neq; occultis, sed palam & armatum populum Romanum hostes suos ulcisci. qua gloria æquabat se Tiberius priscis Imperatoribus, qui uenenum in Pyrrhum Regem uenerant prodiderantq;. Cæterum Arminius abscedentibus Romanis, et pulso Maroboduo regnum adfectans, libertatem popularium aduersam habuit, petitusq; armis, cum uaria fortuna certaret dolo propinquorum cecidit, liberator haud dubie Germaniæ, & qui non primordia populi Romani sicut alij reges ducesq; sed florentissimū Imperium lacessierit, prælijs ambiguus, bello non uictus. septem & triginta annos uitæ, duodecim potētiæ expleuit, canituq; adhuc barbaras apud gentes Græcorū annalibus ignotus, qui sua tantum mirantur. Romāis haud perinde celebris dum uetera extollimus recentium incurio.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM LIBER TERTIVS

Ibil intermissa nauigatione byberni maris Agrippina Corcyram insulam aduehitur, littora Calabriæ contrastam. illic paucos dies componendo animo insumit, uiolenta luctu, & nescia tolerandi. Interim aduentus eius audito, intimus quisq; amicorū, & plerique militares, ut quiq; sub Germanico stipendia fecerant, multiq; etiam ignoti uicinis è municipijs, pars officium in principem rati, plures illos scauti, ruere ad oppidum Brundisium quod nauiganti celerrimum fidissimumq; adpulsu erat. atq; ubi primum ex alto uisa classis, complentur non modo portus, & proxima maris, sed mœnia ac tecta, quaq; longissime prospectari poterat, mœrentium turba, & rogitantium inter se, silentio ne an uoce aliqua egredientem excìperent, neq; satis constabat quid pro tempore foret, cum classis paulatim successit, non alacri ut adsolet remigio, sed cunctis ad tristitiam compositis. postquam ducibus cum liberis feralem urnam tenens egressa naui, defixit oculos. idem omnium gemitus, neq; discerneres, proximos, alienos, uirorum fœminarumue planctus, nisi quod comitatum Agrippinæ longo mœrore fessum obuij & recentes in dolore antibant. Miserat duas prætorias co-

bortes Cæsar, addito ut magistratus Calabriæ, Appuliq; & Campani suprema erga memoriam filij sui munera fungerentur. Igitur tribunorum, centurionumq; humeris cineres portabantur, præcedebant incompta signa, uersi fasces, atq; ubi colonias transgrederentur, atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci uestem, odores, aliaq; funerum solemnia cremabant, etiam quorum diuersa oppida tamen obuij, & uictimas atq; aras dijs manibus statuentes lachrymis, & conclamationibus dolorem testabantur. Drusus Tarracinam progressus est, cum Claudio fratre, liberisq; Germanici, qui in urbe fuerant. consules. M. Valerius & C. Aurelius (iam enim magistratum occæperāt) & Senatus, ac magna pars populi uiam cōpleuere, dissecti, & ut cuiq; libitum flentes aberat quippe adulatio, gnaris omnibus lætam Tiberio Germanici mortem male dissimulari. Tiberius atq; Augusta publico abstinuere, inferius maiestate sua rati si palam lamentarentur, an'ne omnium oculis, uultū eorum scrutantibus falsi intellegerentur? matrem Antoniā non apud auctores rerum, non diurna auctoꝝ scriptura reperio ullo insigni officio functam, cum super Agrippinam, & Drusum, & Claudiū cæteri quoq; consanguinei nominatim perscripti sint, seu ualitudine præpediebatur, seu uictus luctu animus, magnitudinem mali perferre uisu non tolerauit. facilius crediderim, Tiberio, & Augusta qui domo non excedebant cohibitam, ut par mœror, & matris exemplo auia quoq; & patruus attineri uiderentur. Dies quo reliquiæ tumulo Augusti inferebantur, modo per silentium uastus, modo ploratibus inquies, plena urbis itinera, conlucentes per

Campũ Martis faces, illic miles cum armis, sine insignibus, magistratus, populus per tribus, concidisse Rempub. nihil spei reliquum clamitabant, promptius apertiusq; q̃ ut meminisse imperitandum crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetrauit, quàm studia hominum accensa in Agrippinam, cum decus patriæ, solum Augusti sanguinem, unicum antiquitatis specimen appellarent, uersisq; ad cœlum ac deos integram illi sobolem, ac superstitem iniquorum precarentur. Fuere qui publici funeris põpam requirerent, compararentq; quæ in Drusum patrem Germanici honora et magnifica Augustus fecisset. ipsum quippe asperrimo hyemis, Ticinum usq; progressum, neq; abscedentẽ à corpore simul urbem intrauisse, circũfusas lecto Claudioꝝ Iuliorũq; imagines, defletũ in foro, laudatũ pro rostris, cuncta à maioribus reperta, aut quæ posteri inuenerint cumulata. at Germanico ne solitos quidem & cuicũq; nobili debitos honores contigisse. sane corpus ob longinquitatem itinerum externis terris quoquo modo crematum, sed tanto plura decora mox tribui par fuisse, quanto prima fors negauisset, non fratrem nisi unius diei uia, non patruum saltem porta tenus obuium. ubi illa ueterum instituta? præpositam toro effigiem, meditata ad memoriam uirtutis carmina, & laudationes, & lachrymas, uel doloris imitamenta. gnarum id Tiberio fuit ut quæ præmeret uulgi sermones, monuit edicto, multos inlustrium Romanorum ob Rempu. obijsse. neminẽ tam flagranti desiderio celebratum. Idq; & sibi & cunctis egregium si modus adijceretur, non enim eadem decora principibus uiris, & Imperatori, populoq;, modicis domibus, aut ciuitatibus. conuenisse recenti dolori luctum,

& ex mœrore ſolatia. ſed referendum iam animum ad firmitudinem, ut quondam Diuus Iulius amiſſa unica filia, ut Diuus Auguſtus ereptis nepotibus abſtruſerint triſtitiam. Nil opus uetuſtioribus exemplis, quotiens populus Romanus clade exercituum, interitum ducum, fundi/tus amiſſas nobiles familias conſtanter tulerit. principes mortales, Rempublicam æternam eſſe, proin repeterent ſolēnia. Et quia ludorum Megaleſium ſpectaculum ſuberat, etiam uoluptates reſumerent. Tum exuto iuſtitio, redi/tum ad munia, & Druſus Illyricos ad exercitus profectus eſt. Erectis omnium animis petendæ è Piſone ultionis, & crebro queſtu, quod uagus interim per amœna Aſiæ atq; Achaiæ, adroganti & ſubdola mora, ſcelerum probationes ſubuerteret. Nam uulgatum erat miſſam (ut dixi) à Cn. Sentio famoſam ueneficijs Martinam ſubita morte Brunduſii extinctam, uenenumq; nodo crinium eius occultatum, nec ulla in corpore ſigna ſumpti exitij reperta. At Piſo præmiſſo in urbem filio, datisq; mādatis per quæ principē molliret, ad Druſum pergit. quē haud fratris interitu trucem'q; remoto æmulo æquiorem ſibi ſperabat. Tiberius quo integrum iudicium oſtentaret, ex/cæptum comiter iuuenem ſueta erga filios familiarium nobiles liberalitate auget. Druſus Piſoni ſi uera forent q̄ iacerentur, præcipuum in dolore ſuum locum reſpondit, ſed malle falſa & inania, nec cuiquam mortem Germa/nici exitioſam eſſe. Hæc palam, & uitato omni ſecreto, neq; dubitabantur præſcripta & à Tiberio, cum incalli/dus alioqui & facilis iuuenta ſenilibus tum artibus utere tur. Piſo Dalmatico mari tramiſſo, relictisq; apud Anco/nam nauibus per Picenum, ac mox Flaminiam uiam ad/

sequitur legionem, quæ e Pannonia in urbem, dein præsidio Africæ ducebatur, eâ que res agitata rumoribus, ut in agmine atque itinere crebro se militibus ostentauisset. ab Narnia uiandæ suspitionis, an quia pauidis consilia in incerto sunt? Nare ac mox Tiberi deuectus auxit inuigiras, quia nauem tumulo Cæsarum adpulerat, deiq; & ripa frequenti, magno clientium agmine ipse, fœminarum comitatu Plancina & nullu alacres incessere. Fuit inter inritamenta inuidiæ domus foro imminens festa ornatu, conuiuium que & epulæ, & celebritate loci nihil occultum. Postera die Fulcinius Trio Pisonem apud consules postulauit, contra Vitellius Veranius, cæterique Germanicum comitati tendebant, nullas esse partes Trioni, neq; se accusatores, sed rerum indices & testes mandata Germanici perlaturos. Ille dimissa eius causæ delatione, ut priorē uitam accusaret obtinuit, penumque est à principe cognitionem exciperet. quod reus quidem abnuebat, studia populi & patrum mouens. contra, Tiberium spernendis rumoribus ualidum, et conscientiæ matris innexum esse, ueraq; aut in deterius credita iudice ab uno facilius discerni. odium & inuidiam apud multos ualere. haud fallebat Tiberium molis cognitionis, quaque ipse fama distraheretur. Igitur paucis familiarium adhibitis, minas accusantium, & hinc preces audit integramq; causam ad Senatum remittit. Atque interim Drusus rediens Illyrico, quamquam patres censuissent ob recaptum Marobodum & res priore æstate gestas ut ouans iniret, prolato honore urbem intrauit. postquæ reo. T. Arruntium, Fulcinii, Asinimū Gallum, Æserninum, Marcellum Sex. Pompeium patro-

nos petenti, Iisq; diuersa excusantibus. M. Lepidus et. L. Piso, et Liuenerus Regulus adfuere, arrecta omni ciuitate, quanta fides amicis Germanici, quæ fiducia reo, satin cohiberet ac premeret sensus suos Tiberius, an promeret. Iis haud alias intentior populus, plus sibi in principem occultæ uocis aut suspicacis silentij permisit. die enatus S. Cæsar orationem habuit meditato, temperamenta patris sui, Legatum atq; amicum Pisonem fuisse, adiutoremq; Germanico datum à se, auctore Senatu rebus apud orientem administrandis, illic contumacia et certaminibus asperasset iuuenem, exituq; ius lætatus esset, an scelere extinxisset, integris animis diiudicãdũ. Nã se Legatus officij terminos, obsequiũ erga Imperatorẽ exuit, eiusdẽq; morte, et luctu meo lætatus est, odero seponãq; à domo mea, et priuatas inimicitias noui principis ulciscar, si facinus in cuiuscũq; mortaliũ nece uindicãdũ detegitur, uos uero et liberos Germanici et nos parentes iustis solatijs adficite, simulq; illud reputate, turbide et seditiose tractaauerit exercitus Piso, quæsita sint p ambitionẽ studia militũ, armis repetita prouincia, an falsa hæc in maius uulgauerint accusatores, quoꝝ ego nimijs studijs in re succenseo, Nã quo pertinuit nudare corpus et contrectandum uulgi oculis permittere? diferriq; per externos, tamquam ueneno intercæptus esset, si incerta adhuc ista et scrutanda sint, defleo equidem filium meum, semperq; deflebo, sed neq; reum prohibeo quo minus cuncta proferat qbus innocẽtia eius subleuari, aut si qua fuit iniqtas Germanici, coargui possit, uosq; oro, ne quia dolori meo cã ꝓnexa ẽ, obiecta crimina pro adprobatis accipiatis. si quos propinquus sanguis, aut fides sua patronos dedit,

quantum quisq; eloquentia & cura ualet iuuate periclitantem. ad eundem laborem, eandem constantiam accusatores hortor. id solum Germanico super leges præstiterimus, quod in curia potius q̄ in foro, apud Senatum quàm apud iudices de morte eius anquiritur, cætera pari modestia tractentur. nemo Drusi lachrymas, nemo mœstitiam meam spectet, nec si qua in nos aduersa finguntur. Exim biduum criminibus obijciendis statuitur, ut sex dierum spatio interiecto reus per triduū defenderetur. Tum Fulcinius uetera & inania orditur. ambitiose, auareq; habitam Hispaniam, quod neque conuictum noxæ reo si recētia purgaret, neq; defensum absolutioni erat, si teneretur maioribus flagitijs. postq̄ Seruæus & Veranius & Vitellius consimili studio, et multa eloquētia Vitellius obiecere, odio Germanici & rerum nouarum studio Pisonem uulgus militum per licentiam & sociorum iniurias eo usq; conrupisse, ut parens legionum à deterrimis appellaretur, contra in optimum quēq;, maxime in comites & amicos Germanici sæuisse. postremo ipsum deuotionibus & ueneno peremisse, sacra hinc & immolationes nefandas ipsius atq; Plancinæ, petitam armis Rempub. utque reus agi posset, acie uictum. Defensio in cæteris trepidauit. nam neq; ambitionem militarem, neq; prouinciam pessimo cui obnoxiam, ne contumelias q̄dem aduersum Imperatorem inficiari poterat, solum ueneni crimen uisus est diluisse, quod ne accusatores quidem satis firmabant, īn conuiuio Germanici, cum super eum Piso discumberet īnfectos manibus eius cibos arguentes, quippe absurdum uidebatur inter aliena seruitia, & tot adstantiū uisu, ipso Germanico coram id ausum, offerebatq; familiam reus & ministros

& ministros in tormenta flagitabat. Sed iudices per diuersa implacabiles erant. Cæsar ob bellum prouinciæ inlatum, Senatus nunquam satis credito, sine fraude Germanicum interisse scripsissent expostulantes, quod haud minus Tiberius q̃ Piso abnuere. simul populi ante curiam uoces audiebantur, non temperaturos manibus si patrum sententias euasisset. effigiesq; Pisonis traxerant in gemonias ac diuellebant, ni iussu principis protectæ repositæq; forent. Igitur inditus lecticæ, & a tribuno prætoriæ cohortis deductus est, uario rumore custos salutis, an mortis exactor sequerentur. Eadem Plancinæ inuidia, 15
maior gratia, eoq; ãbignũ habebantur quantũ Cæsari in eam liceret. atq; ipsa, donec mediæ Pisoni spes, sociam se cuiuscunq; fortunæ, &, si ita ferret, comitem exitij promitebat. ut secretis Augustæ precibus ueniam obtinuit, paulatim segregari a marito, diuidere defensionem cœpit, quod reus postq̃ sibi exitiabile intellegit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filijs durat mentem, Senatumq; rursum ingreditur, redintegratamq; accusationem infensis patrum uocibus, aduersa & sæua cuncta perpessus, nullo magis exterritus est, quàm q̃ Tiberium sine miseratione, sine ira obstinatum clausumq; uidit, ne quo adfectu perrumperetur. relatus domum tanquam defensionem in posterum meditaretur, pauca conscribit, obsignatq; & liberto tradit. Tum solita curando corpori exequitur, dein multam post noctem, egressa cubiculo uxore, operiri fores iussit, & cœpta luce perfosso iugulo iacente humi gladio repertus est. Audire me memini ex 16
senioribus, uisum sæpius inter manus Pisonis libellum, quem ipse non uulgauerit, sed amicos eius dictitauisse,

litteras Tiberij, & mandata in Germanicum continerẽ, ac destinatum promere apud patres, principemq; arguere ni elusus a Seiano per uana promissa foret, nec illum sponte extinctum, uerum immisso percussore quorum neutrum adseuerauerim, neq; tamen occulere debui narratum ab ijs qui nostram ad iuuentam durauerunt. Cæsar flexo in mœstitiam ore suam inuidiam tali morte quæsitam apud Senatum, crebrisq; interrogationibus exquirit qualem Piso diem supremum, noctemq; exegisset? Atq; illo pleraq; sapienter quædam inconsultius respondente recitat codicillos a Pisone in hunc ferme modum compositos. Conspiratione inimicorum & inuidia falsi criminis oppressus, quatenus ueritati & innocentiæ meæ nusquã locus est, deos immortales testor uixisse me Cæsar cum fide aduersum te, neq; alia in matrẽ tuam pietate, uosq; oro liberis meis consulatis, ex quibus GN. Piso qualicunq; fortunæ meæ non est adiunctus cum omne hoc tempus in urbe egerit, M. Piso repetere Syriam dehortatus est, atq; utinam ego potius filio iuuenj q̃ille patri seni cessisset, eo impensius precor ne meæ prauitatis pœnas innoxius luat. per quinq; & quadraginta annorum obsequium, per collegium consulatus quondam Diuo Augusto parenti tuo probatus, & tibi amicus, nec quidquã post hæc rogaturus, salutem infelicis filij rogo. de Plancina nihil addidit. postquæ Tiberius aduleſcentem crimine ciuilis belli purgauit, patriq quippe iussa nec potuisse filium dretrectare, simul nobilitatem domus, etiam ipsius, quoquo modo meriti, grauem casum miseratus. Pro Plancina cum pudore, & flagitio disseruit, matris preces obtendens in quã optimi cuiusq;

secreti quæstus magis ardescebant. Id ergo fas aviæ inter sectricem nepotis aspicere, adloqui. eripere Senatui, quod pro omnibus civibus leges obtineant, uni Germanico nō contigisse. Vitellij & Veranij uoce deflevit Cæsarem ab Imperatore, & Augusta defensam Plancinam. perinde venena, & artes tā feliciter expertas verteret in Agrippinam in liberos eius, egregiamq; aviam, ac patruum sanguine miserrimæ domus exsaturaret. Biduū super hac imagine cognitionis absumptum, urgente Tiberio liberos Pisonis matrem uti verentur. Et cum accusatores ac testes certatim perorarent respondente nullo miseratio quàm invidia augebatur. Primus sententiam rogatus Aurelius Cotta consul (nam referente Cæsare magistratus eo etiam munere fungebantur) nomen Pisonis radendum fastis censuit, partem bonorum publicandam, partem ut. GN. Pisoni filio concederentur, isq; prænomen mutaret. M. Piso exuta dignitate, & accepto quinquagies sestertio in decem annos relegatur, concessa Plancinæ incolumitate ob preces Augustæ. Multa ex ea sententia mitigata sunt a principe, ne nomen Pisonis fastis eximerentur, quando. M. Antonij qui bellum patriæ fecisset, Iulij Antonij qui domum Augusti violasset, manerent. &. M. Pisonem ignominiæ exemit, concessitq; ei paterna bona, satis firmus ut sæpe memoravi aduersum pecuniam, & tum pudore absolutæ Plancinæ placabilior. Atq; idem cum Valerius Messalinus signum aureum in æde Martis ultoris Cæcina Severus aram ultioni statuendam censuissent, prohibuit ob externas ea victoria sacrati dictitans domestica mala tristitia operiēda. addiderat Messalinus Tiberio, et Augustæ et Antoniæ et Agrippinæ

Drusoq;, ob uindictam Germanici, grates agendas, omi-
seratq; Claudij mentionem. & Messalinum quidem. L.
Asprenas Senatu coram percunctatus est an prudens
præterisset? ac tum demum nomen Claudij adscriptum
est. Mihi quanto plura recentium, seu ueterum reuoluo,
tanto magis ludibria rerum mortalium cunctis in ne-
gocijs obuersantur, quippe fama, spe, ueneratione poti-
us omnes destinabantur Imperio, quàm quem futurum
principem fortuna in occulto tenebat. Paucis post die-
bus Cæsar auctor Senatui fuit Vitellio, atq; Veranio, &
Seruæo sacerdotia tribuendi. Fulcinio suffragium ad ho
nores pollicitus monuit ne facundiam uiolentia præcipi-
taret. Is finis fuit ulciscenda Germanici morte. Non mo-
do apud illos homines qui tum agebant etiam secutis
temporibus uario rumore iactata, adeo maxima quæq;
ambigua sunt, dum alij quoquo modo audire pro com-
pertis habent. Alij uera in contrarium uertunt & gliscit
utrunq; posteritate. At Drusus urbe egressus repetendis
auspicijs mox ouans introijt, paucosq; post dies Vipsa-
nia mater eius excessit, una omnium Agrippæ libero-
rum miti obitu. Nam cæteros manifestum ferro, uel cre-
ditum est ueneno, aut fame extinctos. Eodem anno Tac-
farinas, quem priore æstate pulsum a Camillo memoraui,
bellum in Africa renouat, uagis primum populationi-
bus & ob pernicitatem inultis, dein uicos excindere,
trahere graues prædas, postremo haud procul Pagyda
flumine cohortem Romanam circunsedit. Præerat castel
lo Decrius impiger manu, exercitus militia, & illam
obsidionem flagitij ratus. Is cohortatus milites ut copiã
pugnæ in aperto facerent, aciem pro castris instruit

Primoq; impetu pulsa cohorte promptus inter tela occur
sat fugientibus, increpat signiferos, ꝙ inconditis aut de
sertoribus milesi Romanus terga daret, simul excæpta
uulnera, & quãq; transfosso oculo aduersum os in ho
stem intendit, neq; prælium omisit donec desertus suis ca
deret. Quæ postquam. L. Apronio (nam Camillo succes
serat) comperta, magis dedecore suorum, quàm gloria
hostis anxius, raro ea tempestate, & e uetere memoria fa
cinore, decumum quemq; ignominiosæ cohortis sorte
ductos fuste necat. Tantumq; seueritate profectum, ut ue
xillum ueteranorum non amplius quingenti numero
easdem Tacfarinatis copias præsidium (cui Thala no
men) adgressas, fuderint, quo prælio Rufus Heluius gre
garius miles seruati ciuis decus retulit, donatusq; est ab
Apronio torquibus & hasta. Cæsar addidit ciuicam co
ronam, ꝙ non eam quoq; Apronius iure proconsulis tri
buisset questus magis quàm offensus. Sed Tacfarinas
perculsis Numidis & obsidia aspernantibus spargit bel
lum, ubi instaretur cedens, ac rursum in terga remeans,
& dum ea ratio barbaro fuit inritum, fessumq; Roma
num impune ludificabatur. Postquam deflexit ad ma
ritimos locos inligatus præda statiuis castris hærebat, mis
su patris Apronius Cesianus cum equite & cohortibus
auxiliarijs quis uelocissimos legionum addiderat pro
speram aduersum Numidas pugnam facit, pellitq; in de
serta. At Romæ Lepida cui super Aemyliorum decus.
L. Sulla, ac. GN. Pompeius proaui erant, defertur simula
uisse partum ex. P. Quirinio diuite atq; orbo, adducebantur adulteria, uenena, quæsitumq; per Chaldæos in do
mum Cæsaris, defendente ream Manio Lepido fra. tre

Quirinius post dictum repudium adhuc infensius quã-
suis infami ac nocenti miserationem addiderat. Haud fa-
cile quis dispexerit illa in cognitione mentem principis
adeo uerit, ac miscuit iræ & clementiæ signa, deprecã-
tus primo Senatum ne maiestatis crimina tractarentur.
Mox. M. Seruilium e consularibus aliosq; testes inlexit
ad proferenda quæ uelut retucere uoluerat. idemq; seruos
Lepidæ, cum militari custodia haberentur, transtulit ad
consules, neq; per tormenta interrogari passus est de his
quæ ad domum suam pertinerẽt. Exemit etiam Drusum
consulem designatum dicendæ primo loco sentẽtiæ, quod
alij ciuile rebantur ne cæteris adsentiẽdi necessitas fieret
quidam ad sæuitiam trahebant, neq; enim cessurum nisi
23 damnandi officio. Lepida ludorum diebus qui cognitio-
nem interuenerant Theatrum cum claris fœminis in-
gressa lamentatione flebili maiores suos ciens, ipsumq;
Pompeium cuius ea monimenta & adstantes imagines
uisebantur, tantum misericordia permouit, ut effusi in la-
chrymas sæua & detestanda Quirinio clamitarent, cu-
ius senectæ atq; orbitati & obscurissimæ domui, destina-
ta quondam uxor. L. Cæsari ac Diuo Augusto nurus, de-
derentur. dein tormentis seruorum patefacta sunt flagitia,
inumq; in sententiam Rubellij Blandi a quo aqua atq;
igni arcebatur. Huic Drusus adsensit quamq; alij minus
censuissent. mox Scauro qui filiam ex ea genuerat datum
ne bona publicarentur. Tum demum aperuit Tiberius
compertum sibi etiam ex. P. Quirinij seruis ueneno eum
24 a Lepida petitum inlustrium domuum aduersa. At enim
haud multum distanti tempore Calpurnij Pisonẽ. Aemy-
lij Lepidam amiserant. Solatio adfecit. D. Sillanus Iu-

uiæ familiæ redditus, casum eius paucis repetam. Vt ualida diuo Augusto in Remp. fortuna, ita domi improspera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis quas urbe depulit, adulterosq; earum morte aut fuga puniuit, nam culpam inter uiros ac fœminas uulgatam graui nomine læsarum religionum ac uiolatæ maiestatis appellando clementiam maiorum, suasq; ipse leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, simul cætera illius ætatis memorabo si e effectis in quæ tendi plures ad curas uitam produxero. D. Sillanus in Neptì Augusti adulter (quãq; non ultra foret sæuiturq; ut amicitia Cæsaris prohiberetur) exilium sibi demonstrari intellexit, nec nisi Tiberio imperitante deprecari Senatum ac principem ausus est. M. Sillanì fratris potentia qui per insignem nobilitatem & eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Sillano patribus coram respondit, se quoq; lætari quod frater eius e peregrinatione longinqua reuertisse, idq; iure licitum, quia non Senatus consulto non lege pulsus foret, sibi tamen aduersus eũ integras parentis sui offensiones, neq; reditu Sillani dissoluta quæ Augustus uoluisset. fuit post hac in urbe, neq; honores adeptus est. Relatum deinde de moderanda Papia poppæa quàm senior Augustus post Iulias rogationes incitandis cœlibum pœnis, et augendo ærario sanxerat, nec ideo coniugia & educationes liberũ frequentabantur prævalida orbitate. cæterũ multitudo periclitantium gliscebat, cum omnis domus delatorũ interpretationibus subuerteretur, utq; ante hac flagitijs, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet ut de principijs iuris, & quibus modis ad hanc multitudinẽ infinitã ac uarietatẽ legũ puentũ sit, alius differã.

26 Vetustissimi mortalium nulla adhuc mala libidine sine probro scelere eoq; sine pœna aut coercitionibus agebant, neq; præmijs opus erat, cum honesta suopte ingenio peterentur, & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum uetabantur. At postq; exui æqualitas, & pro modestia ac pudore, ambitio & uis incidebat, proueniere dominationes, multosq; apud populos æternum mansere. Quidam statim, aut postq; Regum pertæsum, leges maluerunt. Hæ primo rudibus hominum animis simplices erant. maximeq; fama celebrauit Cretensium, quas Minos, Spartanorū, quas Lycurgus, Ac mox Athenienſibus quæsitores iam & plures Solon perscripsit. Nobis Romulus ut libitum imperitauerat. dein Numa religionibus & diuino iure populum deuinxit, reperta q; quædam à Tulio & Anco. sed præcipuus Seruius Tullius sanctor legum fuit, quis etiam Reges obtempe-
27 rarent. Pulso Tarquinio, aduersum patrum factiones nulla populus parauit tuendæ libertatis & firmandæ concordiæ, creataq; decemuiri & acitis quæ usquam egregia, compositæ duodecim tabulæ, finis æqui iuris, Nam secutæ leges (& si aliquando in maleficos ex delicto) sæpius tamen dissensione ordinum & apiscendi inlicitos honores aut pellēdi claros uiros, aliaq; ob praua per uim latæ sunt. hinc Gracchi & Saturnini turbatores plebis, nec minor largitor nomine Senatus Drusus, corrupti spe aut inlusi per intercessionem socij. Ac ne bello quidem Italico, mox ciuili omissum quin multa et diuersa sciscerentur, donec. L. Sulla dictator abolitis uel conuersis prioribus cum plura addidisset, otium eius rei haud in longum parauit, statim turbidis Lepidi roga-

tionibus, Neq; multo post Tribunus reddita licentia quo quo uellent populum agitandi. Iamq; non modo in cõmune, sed in singulos homines latæ quæstiones, & corruptissima Rep. plurimæ leges. Tum. GN. Pompeius ter tum consul, corrigendis moribus delectus, & grauior remediis q̃ delicta erant, suarumq; legum auctor idem ac subuersor, q̃ armis tuebatur armis amisit. Exin p̃tinua p̃ uiginti annos discordia, nõ mos nõ ius, deterrima quæq; ipune, ac multa honesta exitio fuere. Sexto demũ p̃sulatu Cæsar Augustus potẽtiæ securus, q̃ triumuiratu iusserat
* aboleuit. deditq; iura quis pace & principe uteremur.
1 acriora ex eo uincla, indita custodes, & legẽ Papia pop pæa præmijs inducti nisi a priuilegijs parentum cessare tur, uelut parens omnium populus uacantia teneret. sed altius penetrabant, urbemq; & Italiã & quod usquã ciuium corripuerant, multorumq; excisi status, & terror omnibus intentabatur, ni Tiberius statuendo remedio quinq; consularium, quinq; e prætorys, totidem e cætero Senatu sorte duxisset, apud quos exsolui pleriq; legis nexus, modicum in præsens leuamentum fuere. Per idem tempus Neronem e liberis Germanici iam ingressum iuuentam commendauit patribus, utq; munere capessendi uigintiuiratus solueretur, & quinquennio maturius q̃ per leges Quæsturam peteret, non sine inuisi audientiã postulauit. prætendebat sibi atq; fratri decreta eadem petente Augusto. sed neq; tum fuisse dubitauerim, qui eiusmodi preces occulti inluderent, ac tamen initia fastigij Cæsaribus erãt, magisq; in oculis uetus mos & priuignis cum uitrico leuior necessitudo q̃ auo aduersam nepotem. Addiur pontificatus, & quo primum die forum

ingressus est congiarium plebi admodum lætæ ꝙ Germanici stirpem iam puberem aspiciebat. Auctum de hinc gaudium nuptijs Neronis & Iuliæ Drusi filiæ, utq; hæc secundo rumore ita aduersis animis accæptum ꝙ filio Claudij socer Seianus destinaretur, polluisse nobilitatem familiæ uidebantur, suspectumq; iam nimiæ spei Seianum ultra extulisse. Fine anni concessere uita insignes uiri. L. Volusius & Sallustius Crispus. Volusio uetus familia, neq; tamen præturam egressa, ipse consulatum intulit, censoria etiam potestate legendis Equitum decurijs functus, opumq; quis domus illa immensum uiguit, primus adcumulator. Crispum equestri ortum loco. C. Sallustius rerum Romanorum florentissimus auctor sororis nepotem in nomen adsciuit, atq; ille, quãquã prompto ad capessendos honores aditu, Mæcenatẽ æmulatus, sine dignitate senatoria multos triumphalium consulariumq; potentia anteijt, diuersus a ueterum instituto, per cultum & munditias copiaq; & affluentia luxu propior, suberat tamen uigor animi ingentibus negotijs par, eo acrior quo somnum & inertiam magis ostentabat. igitur incolumi Mæcenate proximus, mox præcipuus cui secreta Imperatorum inniterentur, & interficiendi Posthumi Agrippæ conscius, ætate prouecta spetiem magis in amicitia principis quã uim tenuit, idq; & Mæcenati acciderat, fato potentiæ raro sempiternæ an satias capit, aut illos cum omnia tribuerunt? aut hos, cum iam nihil reliquum est quod cupiant? Sequitur Tiberij quartus Drusi secundus consulatus, patris atq; filij collegio insignis, nam biennio ante, Germanici cum Tiberio idem honor, neq; patruo lætus, neq; natura tam connexus fue-

pat. Eius anni principio Tiberius quasi firmandæ ualitudini in campaniam concessit, longam & continuam absentiam paulatim meditans, siue ut amoto patre Drusus munia consulatus solus impleret. Ac forte parua res magnum ad certamen progressa præbuit iuueni materiem apiscendi fauoris. Dominus Corbulo prætura functus de L. Sulla nobili iuuene questus est apud Senatum q̃ sibi inter spectacula gladiatorum loco non decessisset. pro Corbulone ætas, patrius mos, studia seniorum erant. contra, Mamercus Scaurus & L. Arruntius aliiq; Sullæ propinqui nitebantur, certabantq; orationibus, & memorabantur exempla maiorum qui iuuentutis inreuerentiam grauibus decretis notauissent. donec Drusus aptæ temperandis animis dissert, & satisfactum Corbulonæ per Mamercum, qui patruus simul ac uitricus Sullæ & oratoræ ætate uberrimus erat. Idē Corbulo plurima per Italiā itinera fraude mācipū et incuria magistratuū interrupta & imperuia clamitādo, executionē eius negotij libēs suscæpit, quod haud perinde publice usui habitū q̃ exiōsum multis quoræ in pecuniā atq; famā damnationibus et hasta sæuiebat. Neq; multo post missis ad Senatū litteris Tiberius notā rursum Africā incursu Tacfarinatis docuit, iudicioq; patrū deligēdū procōsule, gnarū militiæ, corpore ualidum, & bello sufficturum. quod initium Sex. Pompeius agitandi aduersus M. Lepidum odij nactus, ut socordem, inopem, et maioribus suis dedecorum, eoq; etiam Asiæ sorte depellendum incusauit, aduerso Senatu qui Lepidum mitem magis quàm ignauum, paternas ei angustias & nobilitatem sine probro actam, honorū quā ignominiæ habēdā ducebat. igitur missus in Asiā. Et de Africa decretū ut Cæsar legeret cui

33 mãdata foret. Inter quæ Seuerus Cæcina censuit, ne quê magistratuum cui prouincia obuenisset uxor comitaretur multum ante repetito concordem sibi coniugem, & sex partus enixam, seq; in publicum stimuleret domi seruatisse cohibita intra Italiam, quamq; ipse pluris per prouincias quadraginta stipendia expleuisset. haud enim frustra placitum olim, ne fœminæ in socios aut gentes externas traherentur. ineſſe mulierum comitatui quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus conuertant, non imbecillum tantum, & imparem laboribus sexum, sed si licentia adsit, sæuum, ambitiosum, potestatis auidum, incedere milites, habere ad manum centuriones, præsedisse nuper fœminam exercitio cohortium, decursu legionum. cogitarent ipsi quotiens repetundarum alii qui arguerentur, plura uxoribus obiectari, his statim adhæresceret deterrimum quemq; prouincialium. ab his negotia suscipi, transigi, duorum egressus coli, duo esse prætoria, peruicacibus magis & impotentibus mulierum iussis, quæ Oppijs quondam alijsq; legibus constrictæ, nunc uinclis exoluti, domos, fora iam & exercitus regerent. Paucorum hæc adsensu audita plures obturbabant, neq; relatum de negotio, neq; Cæcinam dignum tantæ rei censorem. mox Valerius Messalinus cui parens Messala, ineratq; imago paternæ facundiæ, respondit. Multa duritiæ ueterum melius & lætius mutata, neq; enim ut olim obsideri urbem bellis, aut prouincias hostilis esse, & pauca fœminarum necessitatibus concedi, quæ ne coniugum quidem penates, adeo socios non onerent, cætera promiscua cum marito, nec

ullum in eo pacis impedimentum. bella plane accinctis obeunda, sed reuertentibus post laborem, quod honestius q̃ uxorium leuamentum? At quasdam in ambitionem aut auariciam prolapsas. Quid ipsorum magistratuum non ne plerosq; uarijs libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in prouinciam mitti. corruptos sæpe prauitatibus uxorum maritos. num ergo omnes cœlibes integros? placuisse quondam Oppias leges, sic temporibus Reip. postulantibus. remissum aliquid posteà, & mitigatum quia expedierit, frustra nostram ignauiam alia ad uocabula transferri, nam uiri in eo culpam, si fœmina modum excedat, porro ob unius aut alterius imbecillũ animum male eripi maritis consortia rerum secundarum aduersarumq;, simul sexum natura inualidum deseri, & exponi suo luxu, cupidinibus alienis. uix præsenti custodia manere inlæsa coniugia, quid fore, si per plures annos in modum discidij obliterentur? sic obuiam irent ijs quæ alibi peccarentur, ut flagitiorum urbis meminissent. Addidit pauca Drusus de matrimonio suo. nã principibus adeunda sæpius longinqua Imperij. Quotiens diuum Augustum in occidentem atq; orientem meauisse comite Liuia? se quoq; in Illyricum profectum, & si, ita conducat, alias ad gentes iturum, haud semper æquo animo si ab uxore carissima, & tot communium liberorum parente diuelleretur. Sic Cæcinæ sententia elusa. Et proximi Senatus die Tiberius per litteras castigatis obliquè patribus, quod cuncta curarum ad principem reijcerent M. Lepidum & Iunium Blæsum nominauit, ex quis proconsule Africæ legeretur. Tum audita amborum uerba, intentius excusante se Lepido, cum ualitudinem corporis

ætatā liberum, nubilem filiā obtenderet, intellegeretur q̄; etiam quod silebat, auunculū esse Seiani Blæsum, atq; eo præualidum. Respondit Blæsus spetie recusantis, sed neq; eadem adseueratione, & consensu adulantium auditus est. Ex in promptum quod multorum intimis questibus
36 tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuiq; licentia impune probra, & inuidiam in bonos excitandi arrepta imagine Cæsaris. libertiq; etiam ac serui patrono uel domino cum uoces, cum manus intentarent, ultro metuebātur. Igitur. C. Cestius Senator disseruit, Principes quidem instar deorum esse, sed neq; a dijs nisi iustas supplicum preces audiri, neq; quemquam in Capitolium alia ue urbis templa perfugere, ut eo subsidio ad flagitia utatur. abolitas leges, & funditus uersas, ubi in foro, in limine curiæ ab Annia Rufilla, quam fraudis sub iudice damnauisset, probra sibi & minæ intēdātur, neq; ipse audeat ius experiri, ob effigiem Imperatoris oppositam. Haud dissimilia alij, & quidam atrociora circumstrepebant, præcabanturq; Drusum daret ultionis exemplum. donec
37 accitam, conuictamq; attineri publica custodia iussit. Et Considius Aequus. et Cælius Cursor Eqtes Ro. qd fictis maiestatis criminibus Magium Cæcilianum prætorē petiuissent, auctore principe, ac decreto Senatus puniti utrūq; in laudem Drusi trahebatur, ab eo, in urbe inter cætus et sermones hominū obuersante, secreta patris mitigari, neq; luxus in iuuene adeo displicebat. huc potius intenderet, diē ædificationibus, noctē conuiuijs trahere, q̄ solus & nullis uoluptatibus auocatus mœstam uigilantiam, & malas curas exerceret. non enim Tiberius, non accu
38 satores fatiscebant. Et Ancharius Priscus Cæsiū Cordiū

procõſule Cretæ poſtulauerat repetundis addito maieſtatis crimine, quod tum omnium accuſationum complementum erat. Cæſar Antiſtium Veterem è primoribus Macedoniæ abſolutum adulterij, increpitis iudicibus, ad dicendam maieſtatis cauſam retraxit, ut turbidum, & Rheſcuporidis conſilijs permixtum, qua tempeſtate Cotye fratre interfecto, bellum aduerſus nos uoluerat. Igitur aqua & igni interdictum reo, adpoſitumq; ut tenerentur inſula neq; Macedoniæ neq; Thraciæ opportuna. Nam Thracia diuiſo Imperio in Rhoeme talcen & liberos Cotyis quis ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, inſolentia noſtri diſcors agebat, neq; minus Rhoemetalcen, quam Trebellienum incuſans populatorum iniurias inultas ſinere. Cœlaletæ, Odruſæq;, & alij, ualidæ nationes, arma cæpere, ducibus diuerſis & paribus inter ſe per ignobilitatem. quæ cauſa fuit ne in bellum atrox coaleſcerent, pars turbant præſentia. alij montem Hæmum tranſgrediuntur ut remotos populos concirent. plurimi ac maxime compoſitũ Regem, urbemq; Philippopolim à Macedone Philippo ſitam circunſidunt. Quæ ubi cognita. P. Vellæo (is proximum exercitum præfidebat) alarios equites ac leuis cohortium mittit in eos qui prædabundi aut adſumendis auxilijs uagabantur. Ipſe robur peditum ad exoluendum obſidium ducit. ſimulq; cuncta proſpere acta, cæſis populatoribus, & diſſenſione orta apud obſidentes. Regiſq; opportuna eruptione. & aduentu legionis. neq; aciem aut prælium dici decuerit, in quo ſemermes ac palantes trucidati ſunt, ſine noſtro ſanguine. Eodeman

no Galliarum ciuitates ob magnitudinem æris alieni rebellionem cœptauere. cuius exstimulator acerrimus inter Treueros Iulius Florus. apud Aeduos Iulius Sacrouir. nobilitas ambobus, & maiorum bona facta, eoq; Romana ciuitas olim data, cum id rarum, nec nisi uirtuti preciũ esset. Ii secretis conloquijs, ferocissimo quoq; ad sumpto, aut quibus ob egestatem ac metum ex flagitijs maxima peccendi necessitudo, componunt, Florus Belgas, Sacrouir propiores Gallos cõcire. Igitur per cõcilia bula & cœtus seditiosa differebant. de continuatione tributorum, grauitate fœnoris, sæuitia, ac superbia præsidũ, et discordare militem audito Germanici exitio, egregium resumendæ libertati tempus, si ipsi florentes, quam inops Italia, q̃ imbellis urbana plebis, nihil ualidum in
41 exercitibus, nisi quod externum, cogitarent. Haud ferme ulla ciuitas intacta seminibus eius motus fuit. sed erupere primi Andecaui, ac Turonj, quorum Andecauos Acilius Auiola legatus excita cohorte quæ Lugduni præsidium agitabat, cohercuit. Turonj legionario milite, quẽ Visellius Varro inferioris Germaniæ Legatus miserat, oppressi, eodem Auiola duce, & quibusdam Galliarum primoribus, qui tulere auxilium, quo dissimularent defectionẽ, magisq; in tempore efferrent. spectatus & Sacrouir intecto capite pugnam pro Romanis ciens ostentandæ, ut ferebat, uirtutis. sed captiui, ne incesserentur telis ad gnoscendum se præbuisse, arguebant. Consultus sæpe
42 eo Tiberius, aspernatus est indicium, aluitq; dubitatione bellum. Interim Florus insistere destinatis, pellicere alam equitum, quæ conscripta Treueris, militia disciplinaq; nostra habebatur, ut cæsis negociatoribus Romanis bellum

inciperet.

inciperet. pauciq; equitum corrupti, plures in officio mansere. Aliud uulgus obæratorum aut clientium arma cæpit, petebantq; saltus quibus nomen Arduenna, cum legiones utroq; ab exercitu quas Visellius, & C. Silius aduersis itineribus obiecerant, arcuerunt, præmissusq; cum delecta manu Iulius Indus e ciuitate eadem discors Floro, & ob id nauandæ operæ auidior inconditam multitudinem adhuc disiecit. Florus incertis latebris uictores frustratus, postremo uisis militibus qui effugia insederant sua manu cecidit. Isq; Treuerici tumultus finis. Apud Aeduos maior moles exorta, quanto ciuitas opulentior, & comprimendi procul præsidium. Augustodunum caput gentis armatis cohortibus Sacrouir occupauerat nobilissimarum Galliarum sobolem, liberalibus studijs sibi operatam, ut eo pignore parentes propinquosq; eorum adiungeret. simul arma occulte fabricata iuuentuti dispertit. Quadraginta millia fuere, quinta sui parte legionarijs armis, cæteri cum uenabulis & cultris quæq; alia uenantibus tela sunt. adduntur è seruitijs gladiaturæ destinati, quibus more Gentico cõtinuũ ferri tegimen (Cruppellarios uocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. augebantur hæ copiæ uicinarum ciuitatum, ut nondum aperta consensione, ita uiritim promptis studijs. & certamine ducum Romanorum, quos inter ambigebatur, utroq; bellum sibi poscente mox Varro inualidus senecta uigenti Silio concessit. At Romæ non Treueros modo, & Aeduos, sed quatuor et sexaginta Galliarum ciuitates desciuisse, adsumptos in societatem Germanos, dubias Hispanias, cuncta (ut mos famæ) in maius credita. optumus quisq; Reip. cura mœ

rebat. multũ odio præsentiũ, et cupidine mutationis, suis quoq; periculis lætabantur, increpabantq; Tiberiũ, quod in tãto reip. motu libellis accusatos insumeret operam. an Iul. Sacrouiri maiestatis crimine reũ in Senatu foret extitisse tãdem uiros qui cruẽtas epistulas armis cohibe rẽt, miserã pacẽ uel bello bene mutari. Tãto impensius in securitatẽ cõpositus, neq; loco, neq; uultu mutato, sed ut solitũ, p illos dies egit altitudine animi, an cõpererat modica esse, et uulgatis leuiora? Interim Silius cũ legionibus duabus incẽdẽs, præmissa auxiliari manu, uastat Sequanorum pagos, qui finiũ extremi, et Aeduis conterminis, socijq; in armis erant. Mox Augustodunũ petit propero agmine, certãtibus inter se signiferis, fremẽte etiam gregario milite, ne suetã requiẽ, ne spacia nocthũ opperiretur, uiderent mõ aduersos, et aspicerẽtur, id satis ad uictoriã. duodecimũ apud lapidẽ Sacrouir, copiæq; patẽtibus locis apparuere. In frontẽ stauerat ferratos, in cornibus cohortes, a tergo semermos. Ipse inter primores equo insigni adire, memorare ueteres Gallorum glorias, quæq; Romanis aduersa intulissent. q̃ decora uictoribus libertas, q̃to intolerantior seruitus iterum victis. Nõ diu hæc, nec apud lætos. etenim propinquabat legionum acies, incondituq; ac militiæ nescij oppidani, neq; oculis neq; auribus satis competebant. contra Silius, & si præsumpta spes hortandi causas exemerat, clamitabat tamẽ, pudendũ ipsis, q̃ Germaniæ uictores, aduersum Gallos tanq̃ in hostem ducerentur. una nuper cohors rebellem turonum, una ala Treuerum, paucæ huius ipsius exercitus turmæ profligauere Sequanos. quanto pecunia ditiores, & uoluptatibus opulentos, tanto magis imbelles

Aeduos, euincite, & fugientibus ꝯsilite. Ingens ad ea clamor. et circumfudit eques, frontemq; pedites inuasere, nec cunctatum apud latera. paulum moræ attulere ferrati, restantibus laminis aduersum pila & gladios. sed miles correptis securibus & dolabris ut si murum perrumperet, cædere tegmina et corpora, quidam trudibus aut furcis inertem molem prosternere, iacentesq; nullo ad resurgendum nisu quasi exanimes linquebantur. Sacrouir primo Augustodunum, dein metu deditionis in uillam propinquam cum fidissimis pergit. Illic sua manu, reliqui mutuis ictibus occidere. ingressa super uilla omnes cremauit. Tum demum Tiberius ortum patratumq; bellum Senatui scripsit, neq; dempsit aut addidit uero, sed fide ac uirtute legatos, se consilijs superfuisse, si mul causas cur non ipse, non Drusus profecti ad id bellum forent adiunxit, magnitudinem Imperij extollens, neq; decorũ principibus, si una altera ue ciuitas turbet, omissa urbe, unde in omnia regimen, nunc quia nõ metu ducatur itur ut præsentia spectaret, cõponeretq;. Decreuere patres uota pro reditu eius, supplicationesq;, et alia decora Solus Dolabella Cornelius dum anteire cæteros parat, absurdam in adulationem progressus, censuit ut ouans e campania urbem introiret. Igitur secutæ Cæsaris litteræ, quibus se non tam uacuum gloria prædicabat, ut post ferocissimas gentes perdomitas, tot recæptos in iuuenta, aut spretos triumphos, iam senior peregrinationis suburbanæ inane premium peteret. Sub idem tempus ut mors Sulpicij Quirinij publicis exequijs frequentaretur, petiuit a Senatu. Nihil ad ueterem et patriciã Sulpiciorũ, familiã Quirinius pertinuit, ortus apud municipiũ

Lanuuium, sed impiger miliuæ, & acribus ministerijs consulatum sub Diuo Augusto, mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis insignia triumphi adeptus, datusq; rector. C. Cæsari Armeniam obtinenti. Tiberium quoq; Rhodi agentem coluerat, quod tunc patefecit in Senatu, laudans in se officijs, & incusato M. Folio, quem auctorem. C. Cæsari prauitatis & discordiarum arguebat. sed cæteris haud læta memoria Quirinij erat, ob intenta (ut memorani) Lepidæ pericula, 49 sordidamq; & prapotentem senectam. Fine anni Clutorium Priscum Equitem Romanum post celebre carmen, quo Germanici suprema defluerat, pecunia donatum a Cæsare, corripuit delator, obiectans ægro Druso composuisse, quod si extinctus foret, maiore præmio iulgaretur. Id Clutorius in domo P. Petronij, socru eius Vitellia coram multisq; inlustribus fœminis per uaniloquentiam legerat. ut delator extinat, cæteris ad dicendum testimonium exterritis, sola Vitellia nihil se audiuisse adseuerauit. sed arguentibus ad perniciem, plus fidei fuit, sententiaq; Hatery Agrippæ consulis designati 50 in dictum reo ultimum supplicium. contra. M. Lepidus in hunc modum exorsus est. Si. P. C. unum id spectamus, quam nefaria uoce Clutorius Priscus mentem suam & aures hominum polluerit, neq; carcer neq; laqueus, ne seruiles quidem cruciatus in eum sufficerint, sin flagitia & facinora sine modo sint supplicijs ac remedijs, principis moderatio, maiorumq; & uestra exempla tẽperant, & uana a sceleftis, dicta a maleficijs differunt. est locus sententiæ per quam neq; huic delictum impune sit, & nos clementiæ simul ac seueritatis nõ pœniteat

Sæpe audiui principem nostrum conquerentem, si quis sumpta morte misericordiam eius præuenisset. uita Cluiorij in integro est, qui neq; seruatus in periculum reip. neq; interfectus, in exemplum ibit. studia illi ut plena uæcordiæ, ita inania & fluxa sunt nec quicq̃ graue ac serium ex eo metuas, qui suorum ipse flagitiorum prodi tor, non uirorum animis, sed mulierculorum adrepit. cedat tamen urbe, & bonis amissis aqua & igni ar/ ceatur. Quod perinde censeo, ac si legem maiestatis tenere tur. Solus Lepido Rebellius Blandus è consularibus ad § 1
senſit. cæteri sententiam Agrippæ secuti. ductusq; in car/ cerem Priscus, ac statim exanimatus. Id Tiberius solitis sibi ambagibus apud Senatum incusauit, cum extolleret pietatem quamuis modicas principis iniurias acriter ulciscentium, deprecaretur tam præcipitis uerborũ pœ/ nas, laudaret Lepidum, nec Agrippam argueret. Igitur factum. S. C. ne decreta patrum ante diem ad ærarium deferrentur, idq; uitæ spatium damnatis prorogaretur. sed non Senatui libertas ad pœnitendum erat, neq; Tibe rius interiectu temporis mitigabatur. C. Sulpicius. D. Harius consules sequuntur. Inurbidus externis rebus § 2
annus, domi suspecta seueritate aduersum luxum, qui im mensum proruperat ad cuncta quis pecunia prodigi/ tur. Sed alia sumptuum quamuis graniora dissimulatis plerumq; precijs occultabantur. uentris & ganeæ para tus adsiduis sermonibus uulgati fecerant curam, ne prin ceps antiquæ parsimoniæ durius aduerteret. Nã incipien te. C. Bibulo cæteri quoq; Aediles disseruerant, sperni sumptuariam legem, uenitaq; utensilium pretia augeri in dies, nec mediocribus remedijs resisti posse. & consul

ti patres, integrum id negocium ad principem differe/
rant, Sed Tiberius sæpe apud se pensitato an coerceri tã
profusæ cupidines possent, num coercitio plus damni
in Remp. ferret, q̃ indecorum adtrectare quod non obti
neret,, uel recentium ignominiam & infamiam uirorũ
inlustrium poscret. postremo litteras ad Senatum com
53 posuit, quarum sententia in hunc modum fuit. Cæteris
forsitan in rebus P.C. magis expediat me coram inter/
rogari & dicere quid e Rep. censeam, in hac relatione
subtrahi oculos meos melius fuit, ne denotatũbus uobis
ora, ac meum singulorum qui pudendi luxus argueren
tur, ipse etiam uiderem eos, ac uelut deprehenderem. q̃ si
mecum ante uiri strenui Aediles consilium habuissent,
nescio an suasurus fuerim omittere potius prævalida, et
adulta uitia, q̃ hoc adsequi, ut palam fieret quibus flagi
tijs impares essemus. sed illi quidem officio functi sunt,
ut cæteros quoq; magistratus sua munia implere uelim
mihi autem neq; honestum silere, neq; proloqui expedi/
tum, quia non Aedilis, aut prætoris, aut consulis partis
sustineo, maius aliquid & excelsius à principe postula/
tur. & cum recte factorum sibi quisq; grauem trahant,
unius inuidia ab omnibus peccatur, Quid enim primũ
prohibere, & priscum ad morem recidere adgrediar?
uillarum ne infinita spatia, familiarum numerum &
nationes? argenti & auri pondus? æris, tabularumq; mi
racula? promiscuas uiris & fœminis uestes? atq; illa fœ
minarum propria? quis lapidum causa pecuniæ nostræ
54 ad externas aut hostilis gentes transferuntur. nec igno
ro in conuiuijs & circulis incusari ista, & modum po/
sci. sed si quis legem sanciat, pœnas indicat. idem illi

ciuitatem uerti, splendidissimo cuiq; exitium parari, neminem criminis expertem clamitabunt. Atqui ne corporis quidem morbos ueteres, & diu auctos, nisi per dura & aspera coerceas, corruptus simul & corruptor, æger & flagrans animus haud leuioribus remedijs restinguendus est, q̃ libidinibus ardescit. tot à maioribus reptæ leges, tot quas diuus Augustus tulit, illæ oblioni, hæ (quod flagitiosius est) contemptu abolitæ securiorem luxum fecere. nam si uelis quod nondum uetitum est, timeas ne uetere. at si prohibita impune transcendes, neq; metus ultra, neq; pudor, est. cur ergo olim parsimonia pollebat? quia sibi quisq; moderabatur, qa unius urbis ciues eramus, ne inritamenta quidem eadē intra Italiā dominantibus. externis uictorijs, aliena, ciuilibus, ēt nostra cōsumere didicimus. Quantulum istud est de quo Aediles admonent? q̃, si cætera respicias, in leui habendū? At hercule nemo refert qp Italia externæ opis indiget, qp uita populi Ro. per incerta maris, & tempestatū condie uoluitur. ac nisi prouinciæ copiæ et dominis et seruitijs, et agris subuenerint, nostra nos scilicet nemora, nostræq; uillæ tuebūtur? Hāc. P. C. curā sustinet princeps, hæc omissa, funditus Remp. trahet. reliquis intra animū medendū est, nos pudor, pauperes necessitas, diuites fatias in melius mutet. aut si quis ex magistratibus tantam industriā ac seueritatē polliceatur, ut ire obuiam queat. hunc & laudo, et exonerari laboꝛ meoꝛ partē fateor. sin accusare uitia uolunt, dein cum gloriam eius rei adepti sint, simultates faciunt, ac mihi relinquunt. credite. P. C. me quoq; non esse offensionū auidum quas cum graues, et plerumq; iniquas pro Rep. suscipiā. ina-

nes et inritas neq; mihi aut uobis usui futuras iure depre
55 cor. Auditis Cæsaris litteris, remissa Aedilibus tali cu
ra. luxusq; mensæ a fine Actiaci belli, ad ea arma quis
Ser. Galba rerum adeptus est, per annos centum pro
fusis sumptibus exercitu paulatim exoleuere. Causas eius
mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobilium
aut claritudine insignes studio magnificentiæ prolabe
bantur, nam etiam tum plebem, socios, regna colere, et
coli licitum. ut quisq; opibus, domo, paratu speciosus per
nomen et clientelas inlustrior habebatur. postquam
cædibus sæuitum, et magnitudo famæ exitio erat, cæteri
ad sapientiora conuertere. simul noui homines e muni
cipijs et coloniis, atq; etiam prouincijs in Senatum cre
bro adsumpti, domestica parsimonia ita intulerunt, et qq
fortuna uel industria pleriq; pecuniosam ad senectam
peruenirent, manfit tamen prior animus. Sed præcipuus
adstricti moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cul
tu, victuq;. obsequium inde in principem, et æmulandi
amor, ualidior quàm pœna ex legibus et metus, nisi for
te rebus cunctis inest quidam uelut orbis, ut quemad
modum temporum uices, ita morum uertantur. nec om
nia apud priores meliora, sed nostra quoq; ætas multa
laudis et artium imitanda posteris tulit. uerum hæc no
56 bis maiores certamina ex honesto maneant. Tiberius fa
ma moderationis parta quod ingruentis accusatores re
pressérat, mittit litteras ad Senatum, quis potestatem Tri
buniciam Druso petebat. Id summi fastigij uocabulum
Augustus repperit, ne Regis aut Dictatoris nomen ad
sumeret. ac tñ appellatione aliqua cætera Imperia præ
mineret. Marcum deinde Agrippam socium eius pote

statis, quo defuncto Tiberium Neronem delegat, ne successor in incerto foret, sic cohibire prauas aliorum spes rebatur, simul modestiæ Neronis & suæ, magnitudinii fidebat. Quo tunc exemplo Tiberius Drusum summæ rei admonet, cum incolumi Germanico integrũ inter duos iudicium tenuisset. Sed principio litterarum uenerabus deos, ut consilia sua reip. prosperarent, modica de moribus adulescentis, neq; in falsum aucta, retulit. esse illi coniugem & tres liberos, eamq; ætatem qua ipse quondam a diuo Augusto ad capessendum hoc munus uocatus sit, neq; nunc propere, sed per octo annos capto experimento, compressis seditionibus, cõpositis bellis triũphalem & bis consulem, non laboris particeps sumi. præceperat animis orationem patres, quo quæsitior 57
adulatio fuit, nec tamen repertum nisi ut effigies principum, aras deum, templa & arcus, aliaq; solita censerent, nisi quod M. Sillanus ex consulatus honorem principibus petiuit, dixitq; pro sententia. ut publicis, priuatis ue monimentis. ad memoriam temporum, non consulum nomina præscriberentur, sed eorum qui tribuniciam potestatem gererent. atq; Haterius cum eius diei Senatus consulta aureis litteris fingeda in curia censuisset, deridiculo fuit, senex fœdissimæ adulationis tantum infamia usurus. Inter quæ prouincia Africa 58
Iunio Blæso prorogata, Seruius Maluginensis flamen dialis, ut Asiam sorte haberet postulauit, frustra uulgatum dictitans nõ licere dialibus egredi Italia, neq; aliud Iussum quàm Martialium Quirinaliumq; Flaminum, porro si hi duxissent prouincias cur dialibus id uetitũ? nulla de eo populi sita, non in libris cærimoniarum re-

periri, sæpe Pontifices dialia sacra fecisse, si flamen ua-
liudine aut munere publico impediretur, duobus & se
ptuaginta annis post Cornelij Merulæ cædē neminem
sufferū, neq; tamē cessauisse religiones. Quod si per tot
annos possit nō creari nullo sacrorum damno, q̄to faci-
lius abfuturum ad unius anni proconsulare imperiū?
priuatis olim simultatibus effectum, ut a Pontificibus
Maximis ire in prouincias prohibiterentur, nunc deum
munere summum Pontificum etiam summū hominum
esse, non æmulatione, non odio, aut priuatis adfectioni-
bus obnoxiū. aduersus quæ, cū augur Lentulus aliq; na
rie differerent, eo decursum est, ut Pōtificis Max. senten-
tiam opperirentur. Tiberius dilata notione de iure fla-
minis, decretas ob tribuniciam Drusi potestatem cærimo
nias, temperauit, nominatim, arguens insolentiam senten
tiæ, aureasq; litteras contra patrium morem. Recitatæ
& Drusi epistulæ, quamquam ad modestiam flexæ, pro
superbissimis accipiuntur. Huc decidisse cuncta, ut ne
iuuenis quidem tanto honore accepto, adiret urbis deos,
ingrederetur Senatum, auspicia saltem gentile apud so-
lum inciperet. Bellum scilicet, aut diuerso terrarum di-
stineri, littora & lacus campaniæ. um maxime pera-
grantem, Sic imbui rectorem generis humani, id primū
e paternis cōsilijs discere, Sane grauarentur aspectū ciuiū
senex Imperator, fessamq; ætatem, & alios labores præ
tenderet, Druso quod nisi ex adrogantia impedimēnum?
Sed Tiberius uim principatus sibi rimans imaginem
antiquitatis Senatui præbebat, postulata prouinciarum
ad disquisitionem patrum mittendo. Crebrescebat enim
Græcas per urbes licentia atq; impunitas Asyla statuen-

di. Complebantur templa pessimis seruiorum, eodem subsidio obærati aduersum creditores, suspectiq; capitalium criminum recæptabantur. Nec ullum satis ualidū Imperium erat cohercendis seditionibus, populi, flagitia hominum ut cærimonias deum protegentes. Igitur placium ut mitterent ciuitatis iura, atq; legatos. Et quæ dā quod falso usurpauerant sponte omisere. Multæ ueteres superstitionibus, aut meritis in Populū Romanū fidebant. Magnaq; eius diei species fuit, quo Senatus maiorum beneficia, sociorum pacta, Regum etiam qui ante uim Romanam ualuerant decreta, ipsorumq; numinum religiones introspexit, libero, ut quondam, quid firmaret mutaret ue. Primi omnium Ephesii adiere mo 61
morantes non ut uulgus crederet, Dianam atq; Apollinem Delo genitos, esse apud se Cenchrium amnem, locum Ortygiam, ubi Latonam partu grauidam & oleæ, quæ tum etiam maneat, adnisam, edidisse ea numina deorumq; monitu sacratū nemus, Atq; ipsam illic Apollinem post interfectos Cyclopas Iouis irā uitauisse. Mox Liberū patrem bello uictorem supplicibus Amazonum quæ aram insederant ignouisse. Auctam hinc concessu Herculis, cum Lydia potiretur, cærimoniā templo, neq; Persarum ditione diminutum ius. Post Macedonas, dein nos seruauisse. Proximo Magnetes. L. Scipionis, et. L. 62
Sullæ ꝓstitutis nitebātur, quoꝝ ille Antiocho, hic Mithridate pulsis fidē atq; uirtutē Magnetum decorauere, uti Dianæ Leucophryenæ ꝓfugiū inuiolabile foret. Aphrodisienses post hac et Stratonicenses dictatoris Cæsaris ob ueneſta in partis merita, & recens diui Augusti decretū adtulere. Laudati & Parthorum inruptionē nihil muta

ti in Populum Romanum constantia pertulissent. Sed Aphrodisiensium ciuitas, Veneris, Stratonicensium, Iouis & Triuiæ religionem uebantur. Altius Hierocæsarienses exposuere Persicam apud se Dianam, delubrum rege Cyro dicatum & memorabantur Perpennæ, Isauricì, multæq; alia Imperatorum nomina, qui nō modo templo, sed duobus millibus passuum eandem sanctitatem tribuerant. Exin Cypry tribus delubris, quorum uetustissimum Paphiæ Veneri auctor Aerias. post filius eius Amathus Veneri Amathusiæ, & Ioui Salamonio Teucer Telamonis patris ira profugus, posuissent. Auditæ aliarum quoq; ciuitatium legationes, quorum copia fessi patres, & quia studys certabatur Consulibus permisere ut perspecto iure, & si qua iniquitas inuoluerentur, rem integram rursum ad Senatum referrent. Consules super eas ciuitates quas memorauì, apud Pergamū Aesculapij compertum Asylum retulerunt, cæteros obscuris ob uetustatem initys niti, nam Smyrnæos oraculum Apollinis cuius, Imperio Stratonicì, diuæ Veneri templum dicauerint, Tenios eiusdem carmen referre, quo sacrare Neptuni effigiem, ædemq; iussi sint. Propiora Sardianos, Alexandri uictoris id donum, Neq; minus Milesios Dareo rege uti, sed cultus numinum utrisq; Dianam aut Apollinē uenerandi. Petere & Cretenses simulachro diui Augusti Factaq; senatus cōsulta quis multo cū honore, modus tū præscribebatur, iussiq; ipsis in templis facere aras sacrandam ad memoriam, neu specie religionis in ambitionem
64 delaberentur. Sub idem tempus Iuliæ Augustæ ualitudo atrox necessitudinem principi fecit festinandi in urbem reditus, sincera adhuc inter matrē filiumq; concordia,

siue occultis odijs. Neq; enim multo ante cum haud pro
cul Theatro Marcelli effigiem diuo Augusto Iulia dica-
ret, Tiberij nomen, suo post scripserat, idq; ille credeba-
tur, ut inferius maiestate principis graui & dissimula-
ta offensione abdidisse. Sed tum supplicia dijs ludiq; Ma-
gni ab Senatu decernuntur, quos Pontifices, & augures
& quindecemuiri septemuirus simul & sodalibus Au-
gustalibus ederent. Censuerat. L. Apronius ut fœciales
quoq; ijs ludis præsiderent. Contradixit Cæsar distincto
sacerdotiorum iure, & repetitis exemplis, neq; enim un-
quam fœcialibus hoc maiestatis fuisse. ideo Augustales
adiectos quia proprium eius domus sacerdotium esset
pro qua uota persoluerentur. Exequi sententias haud in 69
simul nisi insignes per honestum, aut notabili de decore,
quod præcipuum munus Annalium reor, ne uirtutes si
leantur, utq; prauis dictis factisq; ex posteritate & infa-
mia metus sit. cæterum tempora illa adeo infecta &
adulatione sordida fuere, ut non modo primores ciuita-
tis quibus claritudo sua obsequijs protegenda erat, sed
omnes consulares, magna pars eorum qui prætura sum-
cti, multiq; etiam pedarij Senatores certatim exurge-
rent, fœdaq; & nimia censerent. memoria prodiur Ti-
berium quotiens curia egrederetur, Græcis uerbis in
hunc modum, eloqui solitum. o homines ad seruitutem
paratos. scilicet etiã illum qui libertatem publicam no- 68
let. tam proiectæ seruientium patientiæ tædebat. paula- 70
tim dehinc ab indecoris ad infesta transgrediabantur. X
C. Sillanum proconsulem Asiæ repetundarum à sociis postu-
latum Mamercus Scaurus e consularibus, Iunius Otho
prætor, Brutedius Niger ædilis simul corripiunt, obie-

flantq; uiolatum Augusti numen, spretam Tiberij maiestatem, Mamercus antiqua exempla iaciens. L. Cottam à Scipione Africano, Ser. Galbam à Catone censorio. P. Rutilium à M. Scauro accusatos. uidelicet Scipio & Cato talia ulciscebantur, aut ille Scaurus, quem proauum suum obprobrium malorum, Mamercus infami opera dehonestabat, Iunio Othoni litterarium ludum exercere uetus ars fuit, mox Seiani potentia Senator, obscura initia impudentibus ausis propolluebat, Brutedium artibus honestis copiosum, & si rectum iter perageret, ad clarissima quæq; iturum, festinatio extimulabat, dum æqualis, dein superiores, postremo suas met ipse spes antereparat, quod multos etiam bonos pessum dedit, qui spretis quæ tarda cum securitate, præ
67 matura, uel cum exitio properant. Auxere numerum accusatorum Gellius Publicola. & M. Paconius. Ille quæstor Sillani, hic Legatus, nec dubium habebatur, fæ uitiæ captarumq; pecuniarum teneri reum, sed multa adgerebantur etiam insontibus periculosa, cũ sup tot Senatores aduersos, facundissimis totius Asiæ, eoq; ad accusandum delectis responderet solus, & orandi nescius proprio in metu, qui exercitam quoq; eloquentiam debilitat, non temperante Tiberio quin premeret uoce, multa eo q ipse creberrime interrogabat, neq; refellere aut eludere, dabatur, ac sæpe etiã confitendũ erat, ne frustra quæsiuisset, seruos quoq; Sillani, ut tormentis interrogentur actor publicus mancipio acceperat, & ne quis necessariorum iuuaret periclitantem, maiestatis crimina subdebantur, uinclum & necessitas silendi. Igitur perito paucorum dierum interiectu defensionem sui deseruit,

ausis ad Cæsarem codicillis quibus inuidiam & preces miscuerat, Tiberius quæ in Sillanum parabat, quo excusatius sub exemplo acciperentur, libellos diui Augusti de Volesο Messala eiusdem Asiæ proconsule, factumq; in eum Senatus consultum recitari iubet. Tum. L. Pisonem sententiam rogat. ille multum de clementia principis præfatus, aqua atq; igni Sillano interdicendum censuit. ipsumq; in insulam Gyarum relegandum. Eadem cæteri, nisi quod. GN. Lentulus separanda Sillani materna bona, quippe alia parente genitu, reddendaq; filio dixit adnuente Tiberio. At Cornelius Dolabella dum adulationem longius sequitur increpitis. C. Sillani moribus, addidit ne quis uita probrosis, & opertus infamia prouinciam sortiretur, idq; princeps dijudicaret, nam à legibus delicta puniri, quanto fore mitius in ipsos, meliusin socios prouideri ne peccarentur? Aduersum quæ disseruit Cæsar, Non quidem sibi ignara quæ de Sillano uulgabantur, sed non ex rumore statuendum, multos in prouincijs contra quàm spes aut metus de illis fuerit, egisse, excitari quosdam ad meliora magnitudine rerum, hebescere alios, neq; posse principem sua scientia cuncta complecti, neq; expedire, ut ambitione aliena trahatur, ideo leges in facta constitui, quia futuro in incerto sint, sic à maioribus institutum ut si antissent delicta, pœnæ sequerentur, ne uerterent sapienter reperta & semper placita, satis onerum principibus, satis etiã potentiæ, minuitura, quotiens, gliscat potestas, nec utendum Imperio ubi legibus agi possit. Quanto rarior apud Tiberiũ popularitas, tanto lætioribus animis accepta, atq; ille prudẽs moderãdi (si propria ira nõ impelle

reuer) addidit insulam Gyarum immitem & sine cultu hominũ esse, darent Iuniæ familiæ & uiro quondã ordinis eiusdẽ Cytherã potius concederet, id fororem quoq; Sillani Torquatam priscæ sanctimoniæ uirginem expetere. In hanc sententiam facta discessio. Post auditi Cyrenenses, & accusante Auchario Prisco Cæsius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium Equitem Ro. maiestatis postulatum q; effigiem principis promiscuum ad usum argenti uertisset, recipi Cæsar inter reos uetuit, palam aspernante Ateio Capitone quasi per libertatem non enim debere eripi patribus uim statuendi, neq; tantum maleficium impune habendum, sane lenius in suo dolore esset, Reip. iniurias ne largiretur. Intellexit hæc Tiberius ut erant magis quàm ut dicebantur, perstitit q; intercedere. Capito insignior infamia fuit q; humani, diuiniq; iuris sciens egregiũ publicum, & bonas domi artes dehonestauisset. Incessit dein religio quo nam in templo locandum foret donum, quod pro ualetudine Augustæ Equites Romani uouerant Equestri fortunæ, nam & si Delubra eius deæ multa in urbe, nullum tamen tali cognomento erat. reperiri est ædem esse apud Antium quæ sic nuncuparetur, cunctasq; cerimonias Italicis in oppidis templaq; & numinum effigies iuris atq; Imperij Romani esse. ita donum apud Antium statuitur. & quando de religionibus tractabatur dilatum nuper responsum aduersus Seruium Maluginensem Flaminem Dialem promisit Cæsar, recitauitq; decretum Pontificum, quoties ualitudo aduersa Flaminem Dialem incessisset, ut Pontificis Maximi arbitrio pluspiam bino/ctium abesset, dum ne diebus publici sacrificij, neu sæ/

pius

pius quàm bis eundem in annum. Quæ principe Augusto constituta, satis ostendebant annuam absentiam & prouinciarum administrationem dialibus non concedi. memorabaturq;. L. Metelli Pontificis Maximi exẽplum, qui Aulium Posthumium flaminem attinuisset. Ita sors Asiæ in eum qui consularium Maluginensi proximus erat conlata. Iisdem diebus Lepidus ab Senatu petiuit ut Basilicam Pauli Aemilia monimenta propria pecunia firmaret ornaretq;. erat etiam tum in more publica munificentia, nec Augustus arguerat. Taurum, Philippum, Balbum hostiles exuuias, aut exundantis opes ornatum ad urbis, & posterum gloriam conferre. quotum exemplo Lepidus, quanq̃ pecuniæ modicus, auitum decus recoluit. At Pompeij theatrum igne fortuito haustum Cæsar extructurum pollicitus est eo q̃ nemo e familia restaurando sufficeret, manente tamen nomine Pompeij, simul laudibus Seianum extulit, tanquam labore uigilantiaq; eius tanta uis unum intra damnum stetisset. Et censuere patres effigiem Seiano, quæ apud theatrum Pompeij, locaretur, Neq; multo post Cæsar cũ Iunium Blæsum proconsul. Africæ triumphi insignibus attolleret, dare id se dixit honori Seiani cuius ille auunculus erat. Ac tamen res Blæsi dignæ decore tali fuere. nam Tacfarinas quanq̃ sæpius depulsus, reparatis per ĩtima Africæ auxilijs, huc adrogantiæ uenerat, ut Legatos ad Tiberium mitteret, sedemq; ultro sibi atq; exercitui suo postularet, aut bellum inexplicabile minitaretur Non alias magis sua populiq; Ro. contumelia indoluisse Cæsarem ferunt, quàm q̃ desertor & prædo, hostium more ageret, ne Spartaco quidem post tot consularium

exercitum clades inultam Italiam urenti (quanq; Sertorij atq; Mithridatis ingentibus bellis labaret Resp.) datum ut pacto in fidem acciperetur, ne diu pulcherrimo populi Ro. fastigio latro Tacfarinas, pace & concessione agrorum redimeretur. Dat negotium Blesso, cæteros quidem ad spem proliceret arma sine noxa ponendi, ipsius autem ducis quoquo modo potiretur, & recepti ea uenia pleriq; mox aduersum artes Tacfarinatis haud dissimili modo belligeratum. Nam quia ille robore exercitus impar, furandi melior, pluris per globos incursaret, eluderetq;, & insidias simul tentaret, tres incessus, totidem agmina parantur. ex quis Cornelius Scipio Legatus præfuit, qua prædatio in Leptinos & suffugia Garamantum, alio latere ne Cirtensium pagi impune traherentur, propriam manum Blæsus filius duxit. Medico cum delectis castella & munitiones idoneis locis imponens dux ipse arcta & infensa hostibus cuncta secerat, quia quoquo inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, & sæpe a tergo erat. nullicq; eo modo cæsi aut circumuenti. Tunc tripartitum exercitum plures in manus dispergit, præponitq; centuriones uirutis expertæ, nec ut mos fuerat, acta æstate, retrahit copias aut in hybernaculis ueteris prouinciæ componit, sed ut in limine belli dispositis castellis per expeditos & solitudinum gnaros mutantem mapalia Tacfarinatem proturbabat, donec fratre eius capto, regressus est, properantius tamen quàm ex utilitate sociorum, relictis per quos resurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus id quoq; Blæso tribuit ut Imperator a legionibus salutaretur, prisco erga duces honore, q bene gesta Repub.

gaudio & impetu uictoris exercitus conclamabantur, erantq; plures simul Imperatores, nec super cæterorum æqualitatem. concessit quibusdam & Augustus id uocabulum, ac tunc Tiberius Blæso. Postremum. obiere eo anno uiri inlustres Asinius Salonius. M. Agrippa & Pollione Asinio auis, fratre Druso insignis, Cæsariq; pro gener destinatus. Et Capito Atteius de quo memorauí, principem in ciuitate locum studijs ciuilibus adsecutus, sed auo Centurione, Sullano patre prætorio, consulatum ei adcelerauerat Augustus, ut Labeonem Antistium ijsdem artibus præcellentem dignatione eius magistratus antæiret. Namq; illa ætas duo pacis decora simul tulit, sed Labeo incorrupta libertate, & ob id fama celebratior. Capitonis obsequium dominantibus magis probabatur. Illi q̃ præturam intra stetit commendatio ex iniuria. huic q̃ consulatum adeptus est, odium ex inuidia oriebatur. Et Iunia sexagesimo quarto post philippensem aciem anno supremum diem expleuit, Catone auunculo genita. C. Cassii uxor. M. Bruti soror. Testamentum eius multo apud uulgum rumore fuit, quia in magnis opibus cum ferme cunctos proceres cum honore nominauisset, Cæsarem omisit, quod ciuiliter accæptum, neq; pro bibuit quo minus, laudatione pro rostris cæterisq; solennibus funus cohonestaretur. Viginti clarissimarum familiarum imagines antelatæ sunt, Manlij, Quintij. aliaq; eiusdem nobilitatis nomina, sed præfulgebant Cassius atq; Brutus eo ipso q̃ effigies eorum non uisebantur.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM LIBER QVARTVS

Asinio. C. Antistio Consulibus, nonus Tiberio annus erat compositæ Reip. florentis domus. Nam Germanici
.C. mortem inter prospera ducebat, cum repente turbare fortuna cœpit, sæuire ipse, aut sæuientibus uires præbere. Initium & causa penes Aelium Sejanum cohortibus Prætorijs præfectum, cuius de potentia supra memoraui. Nunc originem, mores, & quo facinore dominationem captauerit expediam. Genitus Vulsinijs, patre Seio Strabone Equite Romano, & prima iuuenta. C. Cæsarem diui Augusti nepotem sectatus, non sine rumore Apicio diuiti & prodigo stuprum uenundedisse. mox Tiberium uarijs artibus deuinxit, adeo ut obscurum aduersum alios, sibi uni incautum, intectumq; efficeret, non tam solertia (quippe ijsdem artibus uictus est) quàm deum ira in rem Romanam, cuius pari exitio uiguit, recidit q;. Corpus illi laborum tolerans, animus audax, sui obtegens, in alios criminator, iuxta adulatio & superbia, palã compositus pudor, intus summa apiscendi libido, eiusq; causa, modo largitio & luxus, sæpius industria, ac uigilantia, haud minus noxiæ quo
2 tiens parando regno finguntur. Vim præfecturæ modicam antea intendit, dispersas per urbem cohortes una in

castra conducendo, ut simul Imperia acciperent, numero; & robore, & uisu inter se, fiducia ipsis, in cæteros metus crederetur. Prætendebat lasciuire militem diuulsum, si quid subitum ingruat, maiore auxilio pariter subueniri, & seuerius acturos si uallum stamatur procul urbis inlecebris. Vt perfecta sint castra, inrepere paulatim militares animos adeundo, appellando, simul centuriones ac tribunos ipse deligere, neq; senatorio ambitu abstinebat, clientes suos honoribus, aut prouincijs ornando, facili Tiberio, atq; ita prono, ut socium laborum, non modo in sermonibus, sed apud patres, & populum celebraret, colliq; p theatra & fora effigies eius interq; principia legionũ fineret. cæterꝝ plena Cæsarũ domus, iuuenis filius, nepotes adulti moram cupitis adferebant. & quia ui tot simul corripere inuitum, dolus interualla scelerum poscebat, placuit tamen occultior uia, & a Druso incipere, in quem recenti ira ferebatur. Nam Drusus impatiens æmuli, & animo commotior, orto forte iurgio intenderat Seiano manus, & contra tendentis os uerbera uerat. Igitur cuncta temptanti promptissimum uisum ad uxorem eius Liuiam conuertere. Quæ soror Germanici, formæ, initio ætatis, indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, ut amore incensus, adulterio pellexit. & postquam primi flagitij pœnitus est, neq; fœmina amissa pudicitia alia abnuerit, ad coniugij spem, consortium Regni, & necem mariti impulit. Atq; illa cui auunculus Augustus, socer Tiberius, ex Druso liberi, seq; ac maiores & posteros municipali adultero fœdabat, ut probonestis & præsentibus flagitiosa & incerta expectaret. Sumitur in conscientiam Eudemus amicus ac me-

dicus Liuiæ, specie artis frequens secretis. pellit domo Seianus uxorem Apicatam ex qua tres liberos genuerat, ne pellici suspectaretur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diuersa interdum consilia adferebat.

1 Interim anni principio Drusus ex Germanici liberis togam uirilem sumpsit, Quæq; fratri eius Neroni decreuerat Senatus repetita, addidit orationem Cæsar multa cum laude filij sui, q̃ patria beniuolentia in fratris liberos foret. Nam Drusus (quanquam arduum sit eodem loci potentiam & concordiam esse) æquus adulescentibus, aut certe non aduersus habebatur. Exin uetus & sæpe simulatum proficiscendi in prouincias consilium refertur. multitudinem ueteranorum prætexebat Imperator, & delectibus supplendos exercitus, nam uoluntarium militem deesse, ac si suppeditet, nõ eadẽ uirtute ac modestia agere, quia plerũq; inopes ac uagi sponte militiã sumãt, percẽsuitq; cursim numeros legionũ, et quas prouincias tuerentur. quod mihi quoq; exequendum reor, quæ tum Romana copia in armis, qui socij Reges, quanto sit angustius imperitatum. Italiam utroq; mari duæ classes, Misenum apud, & Rauennam, proximumq; Galliæ littus rostratæ naues præsidebant, quas Actiaca uictoria captas Augustus in oppidum Foroiulienſe miserat, ualido cum remige. Sed præcipuum robur Rhenum iuxta, commune in Germanos Gallosq; subsidium, octo legiones erant. Hispaniæ recens perdomitæ tribus habebantur. Mauros Iuba rex acceperat, donum populi Romani. cætera Africæ per duas legiones, pariq; numero Ægyptus. dehinc inuio ab Suria usq; ad flumen Euphraten, quantum ingentũ terrarum sinu ambitur,

quattuor legionibus cohercita, accolis Hybero, Albanoq;, & alijs Regibus qui magnitudine nostra protegunur. Aduersum externa Imperia, & Thraciã, Rhoemetalces ac liberi Cothyis ripamq; Danubij. legionum duæ in Pannonia, duæ in Mœsia attinebant. totidem apud Dalmatiam locatis quæ positu regionis, a tergo illis, ac si repentinum auxilium Italia posceret, haud procul accirentur, qq infideret urbem proprius miles, tres urbanæ, nouem Prætoriæ cohortes, Ethruria ferme Vmbriaq; delectæ, aut uetere latio, et colonis antiquitus Romanis. at apud idonea prouinciarum sociæ triremes alæq;, & auxilia cohortiũ, neq; multo secus in ijs uiriũ, sed persequi incertũ fuit, cum ex usu temporis huc illuc mearent, glisceret numero, & aliquando minuerentur. Congruens crediderim recensere cæteras quoq; Reipub. partes quibus modis ad eam diem habitæ sint, quando Tiberio mutatũ in deterius principatus initiũ ille annus attulit. Iam primum publica negotia, et priuatorũ maxima apud patres tractabantur, dabanturq; primoribus differere, et in adulationẽ lapsos cohibebat ipse, mandabatq; honores, nobilitatem maiorũ, claritudinem militiæ inlustres domi artes spectando, ut satis constaret, non alios potiores fuisse. sua cõsulibus, sua prætoribus spetes Minorum quoq; magistratuũ exercita potestas, legesq;, si maiestatis quæstio eximeretur, bono in usu. At frumẽta & pecuniæ uectigales, cætera publicorum fructuũ societatibus Equitũ Romanorũ agitabantur. res suas Cæsar spectatissimo cuiq; quibusdã ignotis, ex fama mãdabat, semelq; adsumpti tenebantur, prorsus fine modo, cum pleriq; ijsdem negotijs insenescerent. Plebes agri quidẽ an-

nona fatigabatur, sed nulla in eo culpa ex principe, quin infœcunditati terrarum, aut asperis maris obuiam iret, quantum impendio, diligentiaq; poterat, & ne prouinciæ nouis oneribus turbarentur, utq; uetera sine auaritia, aut crudelitate magistratuum tolerarent, prouide
7 bat. corporum uerbera, ademptiones bonorum aberant, rari per Italiam Cæsaris agri, modesta seruitia, intra paucos libertos domus, ac si quando cum priuatis discepta ret, forum & ius. quæ cuncta non quidem comiuia, sed horridus ac plerumq; formidatus retinebat tamen. donec morte Drusi uerterentur. nam dum superfuit manere quia Seianus incipiente adhuc potentia, bonis consiliis notescere uolebat, & ultor metuebatur, non oculus odijs, & crebro querens incolumi filio adiutorem Imperij alium uocari, & quantum superesse ut collega dicatur? primas dominandi spes in arduo, ubi sis ingressus adesse studia & ministros, extructa iam sponte præfecti castra, datos in manum milites, cerni effigiem eius in monimentis. GN. Pompei, cõmunes illi cum familia Drusorum fore nepotes, precandam post hæc modestiam, ut contentus esset. Neq; raro, neq; apud paucos talia iactabat. & secreta quoq; eius corrupta uxore prodebantur. Igitur, Seianus maturandum ratus, deligit uenenum, quo paulatim inrepente fortuitis morbis adsimularetur. Id Druso datum per Lygdum Spadonẽ, ut octo post annos cognitum est. Ceterum Tiberius per omnes ualitudinis eius dies, nullo metu. an ut firmitudinem animi ostentaret? etiam defuncto necdum sepulto curiam ingressus est, consulesq; sede uulgari per speciem mœstitiæ sedentes, honoris locig; admonuit, & effusam inlachry-

mas Senatum nullo gemitu, simul oratione continua erexit. Non quidem sibi ignarum posse argui, q̃ tam recenti dolore subierit oculos Senatus, uix propinquorũ adloquia tolerari, uix diem aspici a plerisq; lugentium, neq; illos imbecillitatis damnandos, se tamen fortiora solatia e complexu Reip. petiuisse. miseratusq; Augustæ extremam senectam, rudem adhuc nepotum, & uergentem ætatem suam, ut Germanici liberi, unica præsentium malorum leuamenta, inducerentur petiuit. Egressi consules, firmatos adloquio adulescentulos, deductosq; ante, Cæsarem statuunt. Quibus adprehensis, Patres conscripti hos inquit orbatos parente tradidi patruo ipsorũ precatusq; sum (quanq; esset illi propria soboles) ne secus quam suum sanguinem foueret ac tolleret, sibiq; & posteris conformaret. erepto Druso, preces ad uos conuerto, dusq; & patria coram obtestor, Augusti pronepotes, clarissimis maioribus genitos suscipite, regite, uestram meamq; uicem explete. Hi nobis Nero & Druse parentum loco. ita nati estis, ut bona malaq; uestra ad Rẽp. pertineant. Magno ea fletu, & mox precationibus faustis audita, ac si modum orationi posuisset, misericordia sui gloriaq; animos audientium impleuerat, ad uana et totiens inrisa reuolutus, de reddenda Rep. utq; consules seu quis alius regimen susciperent, uero quoq; & honesto fidem dempsit. Memoriæ Drusi eadem quæ in Germanicum decernuntur, plerisq; additis ut firme amat posterior adulatio. Funus imaginum pompa maxime inlustre fuit, cum origo Iuliæ gentis Aeneas, omnesq; Albanorum Reges, & conditor urbis Romulus, post Sabina nobilitas, Appius Clausus, cæteræq; Claudiorum effi

ges, longo ordine spectarentur. In tradenda morte Drusi quæ plurimis maximeq; fidis auctoribus memorata sunt retuli, sed non omiserim eorundem temporum rumorem ualidum adeo, ut nondum exolescat. Corrupta ad scelus Liuia, Seianum Lygdi quoq; spadonis animum stupro uixisse, q; is Lygdus ætate atq; forma carus domino interq; primores ministros erat, deinde inter conscios, ubi locus ueneficij tempusq; composita sunt, eo audaciæ prouectum, ut uerteret, & occulto indicio Drusum ueneni in patrem arguens, moneret Tiberium, uitandam potionem quæ prima & apud filium epulanti offerretur, ea fraude tum senem, postquam conuiuium inierat, excæptum poculum Druso tradidisse, atq; illo ignaro & iuueniliter hauriente auctam suspitionem, tanquam metu & pudore, sibi met inrogaret mortem quam patri struxerat. Hæc uulgo iactata, super id q; nullo auctore certo firmantur, prompte refutaueris. quis enim mediocri prudentia ne dum Tiberius tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idq; sua manu & nullo ad pœnitendum regressu? quin potius ministrum ueneni excruciaret, auctorem exquireret, infita deniq; etiam in extraneos cunctatione & mora, aduersam unicum, & nullius ante flagitij compertum uteretur? Sed quia Seianus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimia caritate in eum Cæsaris, & cæterorum in utrunq; odio, quamuis fabulosa, & immania credebantur, atrociore semper fama ergo dominantium exitus. Ordo alioqui sceleris per Apicatam Seiani proditus, tormentis Eudemi, ac Lygdi patefactus est, neq; quisquam scriptor tam infensis extitit, ut Tiberio obiectaret, cum

omnia alia conquirerent, intenderentq́; Mihi tradendi arguendiq́; rumoris causa fuit ut claro sub exemplo falsas auditiones depellerem, peteremq́; ab ijs quorum in manus cura nostra uenerit, diuulgata atq; incredibilia, auide accæpta, ueris neq; in miraculum corruptis ante habeant. Cæterum laudante filium pro rostris Tiberio Senatus populusq́; habitum ac uoces dolentum simulatione magis quã libens induebat, domumq́; Germanici reuirescere occulti lætabantur. Quod principium fauoris, & mater Agrippina spem male tegens, perniciem adcelerauere. Nam Seianus ubi uidet mortem Drusi inultam interfectoribus, sine mœrore publico esse, ferox scelerum, & quia prima prouenerant, uolutare secum, quo nam modo Germanici liberos peruerteret, quorum non dubia successio, neq; spargi uenenum in tres poterat, egregia custodum fide, & pudicitia Agrippinæ impenetrabili. Igitur contumaciam eius insectari, uetus Augustæ odium recentem Liuiæ conscientiam exagitare, ut superbiam fœcunditate subnixam popularibus studijs inhiare dominationi apud Cæsarem arguerent. Atq; hæc callidis criminatoribus, inter quos delegerat Iuliũ Posthumũ ꝑ adulteriũ Mutiliæ Priscæ inter ĩtimos Auiæ, et cõsilijs suis peridoneũ, q̃a Prisca in animo Augustæ ualida, anũ suapte natura potentiæ anxiam insociabilẽ nurui efficiebat. Agrippinæ quoq; proximi inliciebãtur prauis sermonibus tumidos spiritus ꝑstimulare. At Tiberius nihil intermissa reꝝ cura, negotia pro solatijs accipiẽs. Ius ciuiũ, ꝑces sociorꝝ tractabat. Facta q́; lauctore eo Senetus ꝯsulta, ut ciuitati Cibyraticæ apud Asiã, Aegnẽsi apud Achaiã motu terræ labefactis sub-

ueniretur, remissione tributi in trienniũ. Et Vibius Serenus procõsule ulterioris Hispaniæ de ui publica dãnatus ob atrocitatẽ tẽporꝝ in insulã Amorgũ deportatur. Carsius sacerdos reus tanq̃ frumento hostem Tacfarinatẽ iuuisset, absoluitur. Eiusdem criminis. C. Gracchus. Hunc comitem exilij admodum infantem pater Sempronius in insulam Cercinam tulerat Illic adultus inter extorres & liberalium artium nescios, mox per Africam ac Siciliam mutando sordidas merces sustentabatur, neq; tamen effugit magnæ fortunæ pericula. Ac ni Aelius Lamia, & L. Apronius qui Africam obtinuerant, insontem protexissent, claritudine infausti generis, & paternis aduersis foret abstractus. Is quoq; annus legationes græcarum ciuitatium habuit. Samijs Iunonis, Cois Aesculapij delubro uetustum Asyli ius ut firmaretur petentibus. Samij decreto Amphictyonũ nitebantur, queis præcipuum fuit rerum omnium iudicium ea, qua tempestate græci conditis per Asiam urbibus ora maris potiebantur. Neq; dispar apud Coos antiquitas, & accedebat meritum ex loco. Nam ciues Romanos tẽplo Aesculapij induxerant, cum iussu Regis Mithridatis apud cunctas Asiæ insulas & urbes trucidarentur. Varijs de hinc & sæpius inritis prætorum questibus, postremo Cæsar de immodestia histrionum rettulit. Multa ab ijs in publicum seditiose, fœda per domos temptari, Oscum quondam ludicrum leuissime apud uulgum oblectationis, eo flagitiorum & uirium uenisse, auctoritate patrum coercendum sit. Pulsi tum histriones Italia. Idem annus alio quoq; luctu Cæsarem adficit, alterum ex geminis Drusi liberis extinguendo. Neq; minus morte ami

ẽ. Is finit Lucillius Longus omnium illi tristium lætorũq; socius, unusq; e Senatoribus Rhodij secessus comes. Ita quanq̃ nouo homini, censorium funus, effigiem apud fórum Augusti publica pecunia patres decreuere, apud quos ẽt tũ cuncta tractabãtur, adeo ut procurator Asiæ Lucillius Capito accusante prouincia causam dixerit, magna cũ adseuerãtione principis, non se ius nisi in seruiẽa & pecunias familiares dedisse, q; si uim prætoris usus passet, manibusq; militũ usus foret, spreta in eo mandata sua audirent socios. Ita reus cognito negocio dãnatur Ob quã ultionẽ, et q; a priore anno in. C. Syllanũ uindicatũerat, decreuere, Asiæ urbes tẽplũ Tiberio matriq; eius, ac Senatui. Et permissum statuere, egitq; Nero grates ea causa patribus atq; auo, lætas inter audientium adfectiones. qui recenti memoria Germanici illum aspici, illum audiri rebantur, aderantq; iuueni modestia ac forma principe uiro digna, notis in eum Seiani odijs ob periculum gratiora. Sub idem tempus de flamine diali in locum Seruij Malluginensis defuncti legendo, simul roganda noua lege differuit Cæsar. Nam patriños confarreatis parentibus genitos tres simul nominari, ex quis unus legeretur uetusto more, neq; adesse, ut olim, eam copiam, omissa confarreandi adsuetudine, aut inter paucos retenta, pluresq; eius rei causas adferebat, potissimã, penes incuriam uirorum fœminarũq;. Accedere ipsius cærimoniæ difficultates quæ consulto uitarentur. Et quãdo exiret è iure patrio qui id Flaminium apisceretur, quæq; in manum flaminis conueniret. Ita medendum Senatus decreto, aut lege, sicut Augustus quædam exborrida illa antiquitate ad præsentem usum flexisset.

igitur tractatis religionibus placitum instituto flaminum nihil demutari. Sed lata lex, qua Flaminica Dialis sacrorum causa in potestate uiri, cætera promiscuo fœminarum iure ageret. & filius Malugmensis patri suffectus, utq; gliscceret dignatio sacerdotum, atq; ipsis promptior animus foret ad capessendas cærimonias, decretum Corneliæ uirgini, quæ in locum Scantiæ capiebatur. LLS. xx. & quotiens Augusta theatrum introisset, ut sedes inter Vestalium consideret. Cornelio Cethego, Visellio Varrone conss. Pontifices eorumq; exemplo cæteri sacerdotes, cum pro incolumitate principis uota susciperent, Neronem quoq; & Drusum ysdem dys commendauere, non tam caritate iuuenum, quã adulatione, Quæ moribus corruptis, proinde anceps si nulla, & ubi nimia est. Nam Tiberius haud unquã domui Germanici mitis, tum uero æquari adulescentes senectæ suæ impatienter indoluit, accitosq; Pontifices perconctatus est, num id precibus Agrippinæ aut minis tribuissent. & illi quidem quãq̃ abnuerent modice perstricti, & enim pars magna è propinquis ipsius aut primores ciuitatis erant. Cæterum in Senatu oratione monuit in posterum ne quis mobiles adulescentium animos præmaturis honoribus ad superbium extolleret. instabat quippe Seianus, incusabatq; diductam ciuitatem, ut ciuili bello, esse qui se partium Agrippinæ uocent, ac ni resistatur, forte pluris, neq; aliud gliscentis discordiæ remedium, quã si unus alter ue maxime prompti subuerterentur. Qua causa. C. Silium & Titium Sabinum adgreditur. amicitia Germanici pernitiosa utriq;. Silio, & quod ingentis exercitus septem per annos moderator, patrisq; apud

Germaniam triumphalibus Sacrouiriani belli uictor, quanto maiore mole procederet, plus formidinis in alios dispergebatur. credebant pleriq; auctam offensionem ipsius intemperantia immodicc iactantis, suum militem in obsequio durauisse, cum alij ad seditiones prolaberentur, neq; mansurum Tiberio Imperium, si ijs quoq; legionibus cupido nouandi fuisset. Destrui per hæc fortunam suam Cæsar, imparemq; tanto merito rebatur. Nam beneficia eo usq; læta sunt, dum uidentur exolui posse, ubi multum antenenere, pro gratia odium redditur. Erat uxor Silio Sosia Galla cognomento Agrippinæ inuisa principi. Hos corripi, dilato ad tempus Sabino, placitum, immissusq; Varro consul, qui paternas inimicitias obtendens, odijs Seiani per dedecus suum gratificabatur. precante reo breuem moram dum accusator consulatu abiret, aduersatus est Cæsar. solitum quippe magistratibus diem priuatis dicere, nec infringendum consilis ius, cuius uigilijs niteretur, ne quod Respub. detrimentum caperet. Proprium id Tiberio fuit, scelera nuper reperta priscis uerbis obtegere. Igitur multa adseueratione, quasi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro consul, aut illud Respub. esset, cogunur patres silente reo. uel si defensionem cæptaret, non occultante cuius ira premeretur. conscientia belli Sacrouiri diu dissimulatus, uictoria per auariti am fœdata, & uxor Sosia arguebantur. nec dubie repetunda rum criminibus hærebant, sed cuncta quæstione maiestatis exercita. & Silius imminentem damnationem

petebat, sed liberalitas Augusti annulsa, computatis singillatim que fisco petebantur. ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Sofia in exilium pellitur Asinij Galli sententia, qui partem bonorum publicandam, pars ut liberis relinqueretur, censuerat. contra. M. Lepidus quartam accusatoribus secundum necessitudinem legis, cætera liberis concessit. Hunc ego Lepidum temporibus illis grauem & sapientem uirum fuisse comperior. Nam pleraq; ab sæuis adulationibus aliorum, in melius flexit, neq; tamen temperamentū egebat cum æquabili auctoritate & gratia apud Tiberium uigerit. unde dubitare cogor fato & sorte nascendi, ut cætera, ita principum inclinatio in hos, offensio in illos, an sit aliquid in nostris consilijs, liceatq; inter abruptam contumaciam, & deforme obsequium pergere iter ambitione ac periculis uacuum. At Messalinus Cotta hau minus claris maioribus sed animo diuersus censuit, cauendum Senatus consulto, ut quamq; insontes magistratus & culpæ alienæ nescij, prouincialibus uxorum criminibus, perinde quàm suis plecterentur. Actum dehinc de Calpurnio Pisone nobili ac feroci uiro. Is namq; ut retuli cessurum se urbe ob factiones accusatorum in Senatu clamitauerat, & spreta potentia augustæ, trahere in ius Vrgulaniam, domoq; principis excire ausus erat. Quæ in præsens Tiberius ciuiliter habuit. Sed in animo reuoluente iras, etiam si impetus offensionis languerat, memoria ualebat, Pisonemq; grauius secreti sermonis incusauit aduersum maiestatem habiti, adiecitq; in domo eius uenenum esse, eumq; gladio accinctum introire curiam. Quod ut atrocius uero

tramissum

tramissum, cæterorumq; multa cumulabantur recepti
est reus, neq; peractus ob mortem opportunam. relatum
& de Cassio Severo exule, qui sordidæ originis, malefi-
cæ uitæ, sed orandi ualidus, per immodicas inimicitias
ut iudicio irati Senatus Cretam amoueretur effecerat,
atq; illic eadem actitando recentia ueteraq; odia aduer-
sit, bonisq; exutus interdicto igni atq; aqua saxo Seri-
phio consenuit. Per idem tempus Plautius Siluanus Præ 22.
tor incertis causis Aproniam coniugem in præceps ie-
cit, tractusq; ad Cæsarem ab. L. Apronio socero turba-
ta mente respondit, tanquam ipse somno grauis atq; eo
ignarus, & uxor sponte mortem sumpsisset. Non cun-
ctanter Tiberius pergit in domum, uisit cubiculum in
quo reluctantis & impulsæ uestigia cernebantur. Re-
fert ad Senatum, datisq; iudicibus Vrgulania Siluani
auia pugionem nepoti misit. Quod perinde creditum
quasi principis monitu, ob amicitiam Augustæ cum
Vrgulania. Reus frustra tentato ferro uenas præbuit
exoluendas. Mox Numantina prior uxor eius accusa-
ta, iniecisse carminibus & ueneficijs uaecordiam ma-
rito insons iudicatur. Is demum annus Populum Ro- 23
manum longo aduersum Numidam Tacfarinatem bel-
lo absoluit. Nam priores duces sub impetrando trium-
phalium insigni sufficere res suas crediderant, hostem
omittebant. Iamq; tres laureatæ in urbe statuæ, & ad
huc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum
auxilijs, qui Ptolemæo Iubæ filio iuuenta incurioso li-
bertos regios & seruilia Imperia bello mutauerant.
Erat illi prædarum receptor ac socius populandi Rex
Garamantum, non ut cum exercitu incederet, sed mis-

sis leuibus copijs, quæ ex longinquo in maius audiebantur, ipsaq; e prouincia ut quis fortunæ inops, moribus turbidus promptius ruebant, quia Cæsar post res a Blæso gestas, quasi nullis iam in Africa hostibus, reportari nonam legionem iusserat, nec proconsule eius anni. P. Dolabella retinere ausus erat, iussa principis magis q̃
29 incerta belli metuens. Igitur Tacfarinas disperso rumore, rem Romanam alijs quoq; ab nationibus lacerari, eoq; paulatim Africa decedere, ac posse reliquos circumueniri si cuncti, quibus libertas seruitio potior, incubuissent, augeret uires, positisq; castris Thubuscum oppidum circumsidet. At Dolabella contracto quod erat militum, terrore nominis Romani, & quia Numidæ pedium aciem ferre nequeunt, primo sui incessu soluit obsidium, locorũq; opportuna permuniuit, simul principes Musulamorum defectionem cœptantes securi percutit. Dein quia pluribus aduersum Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non graui nec uno incursu confectandum hostem uagũ excito cum popularibus Rege Ptolemæo quattuor agmina parat, quæ legatis ac tribunis data, Et prædatorias manus delecti Maurorum duxere. Ipse consultor aderat
29 omnibus. Nec multo post adfertur Numidas apud castellum semiruum, ab ipsis quondam incensum, cui nomen Auzea, positis Mapalipus consedisse fisos loco, quia uastis circum saltibus claudebatur. Tum expeditæ cohortes alæq; quàm in partem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiuntur. Simulq; cœptus dies, & concentu tubarum, ac truci clamore aderant semisomnos in barbaros, præpeditis Numidarum equis, aut diuersos pastus per errantibus. Ab Romanis confertus pedes, dispositæ

Turmæ, cuncta prælio prouisa, Hostibus contra omnium nescijs, non arma, non ordo nō consilium, sed peccatorum modo, trahi, occidi, capi. Infensus miles memoria laborum, & aduersum eludentes optatæ totiens pugnæ, se quisq; ultione & sanguine explebant. Differtur per manipulos Tacfarinatem omnes notum tot prælijs consectentur, non nisi duce interfecto requiem belli fore. At ille delectis circumspectoribus, uinctoq; iam filio, & effusis undiq; Romanis ruendo in tela, captiuitatem haud inulta morte effugit. Isq; finis armis impositus. Dolabellæ peten 26
ti abnuit triumphalia Tiberius Seiano tribuens, ne Blæsi auunculi eius laus absolesceret. Sed neq; Blæsus ideo inlustrior, & huic negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, insignis captiuos, cædem ducis belliq; confecti famam deportarat, Sequebantur & Garamantum legati raro in urbe uisi, quos Tacfarinatæ cæso perculsa gens & culpæ nescia ad satisfaciendum Populo Ro. miserat. Cognitis dehinc Ptolemæi per id bellum studijs, repetitus ex uetusto more, missusq; e senatoribus qui Scipionem eburnum, togam pictam antiqua patrum munera daret, regemq; et socium atq; amicum appellaret, Eadem æstate mota 27
per Italiam seruilis belli semina fors oppressit Auctor tumultus. T. Curtisius quondam prætoriæ cohortis miles, primo cœtibus clandestinis apud Brundisium, & circumiecta oppida, Mox positis propalam libellis ad libertatem uocabat agrestia per longinquos saltus & ferocia seruitia, Cum uelut munere deum tres biremes adpulere ad usus cōmeantiū illo mari. Et erat ijsdem re-

gionibus Curtius Lupus quæstor cui prouincia uetere ex more Calles euenerat. Is disposita classiariorum copia cœptantem tum maxime coniurationem disiecit. Missusq; a Cæsare propere Staius tribunus cum ualida manu, ducem ipsum & proximos audaciæ in urbem traxit, iam trepida ob multitudinem familiarum quæ gliscebat immensum minore in dies plebe ingenua. 28 Iisdem consulibus miseriarum ac seuitiæ exemplū atrox, reus pater, accusator filius, nomen uiri. Q. Vibius Serenus, in Senatum inducti sunt, ab exilio retractus, inluuieq; ac squalore obsitus & cum cathena uinctus, perorante filio. Præparatur adulescens multis munditijs, alacri uultu, structas principi insidias, missos in Galliā concitores belli. Index idem, & testis dicebat, adnectebatq; Cæcilium Cornutum prætorium ministrauisse pecuniā, qui tædio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur mortem in se festinauit. ac contra reus nihil infracto animo, obuersus in filium, quatere uincula, uocare ultores deos, ut sibi quidem redderent exilium, ubi procul tali more ageret. filium autem quādoq; supplicia sequerentur. Adseuerabatq; innocentem Cornutum & falsa exterritum, idq; facile intellectu si prodirentur alij, non enim se cædem principis & res nouas uno socio cōgitasse. Tum accusator. GN. Lentulum & 29 Seium Tuberonem nominat, magno pudore Cæsaris cum primores ciuitatis, intimi ipsius amici, Lentulus senectutis extremæ, Tubero defecto corpore, tumultus bellis, & turbandæ reipublicæ accerserentur. Sed hi quidem statim exempti. In patrem ex seruis quæsitum, & quæstio aduersa accusatori fuit, qui scelere uecors, simul

vulgi rumore terrius, robur & saxum, aut parricidarium pœnas minitantium, cessit urbe, ac retractus Ravenna exequi accusationem adigitur, non occultante Tiberio uetus odium aduersum exulem Serenum, Nam post damnatum Libonem missis ad Cæsarem litteris exprobrauerat, suum tantum studium sine fructu fuisse, addideratq; quædam contumacius quã tutum apud asperas superbas & offensioni proniores. Ea Cæsar octo post annos retulit, medium tempus uarie arguens, etiam si tormenta, pertinacia seruorum, contra euenissent. dictis 30
dein sententijs ut Serenus more maiorum puniretur, quo molliret inuidiam intercessit Gallus Asinius Gyaro aut Donusa claudendum censeret, Id quoq; asperna-tus est, egenum aquæ utranq; insulam referens, dandosq; uitæ usus cui uita concederetur, ita Serenus Amorgum reportatur. & quia Cornutus sua manu ceciderat actum de premijs accusatorum abolendis, si quis maiestatis postulatus ante perfectum iudicium se ipse uita priuauisset, ibaturq; in eam sententiam, ni durius contraq; morem suum palam pro accusatoribus Cæsar inritas leges, rempublicam in præcipiti conquestus esset. subuerterent potius iura, quã custodes eorum amouerẽt sic delatores hominũ genus publico exitio repertũ, & pœnis quidẽ nunquã satis coercitum, per premia elicie-bantur. His tam adsiduis tamq; mœstis modica lætitia 31
interiecitur, q. C. Cominium Equitem Romanum probrosi in se carminis conuictum, Cæsar precibus fratris qui Senator erat. concessit. Quo magis mirum habebatur, gnarum meliorum & quæ fama clementiam sequerentur, tristiora malle, neq; enim socordia peccabat, nec oc-

cultum est quando ex ueritate, quando adumbrati lae-
tia facta Imperatorum celebrentur. quin ipse compositus
alias, & uelut eluctantium uerborũ solutius prompti
usq; eloquebatur quoties subueniret. At P. Suillium
quæstorem quondam Germanici cum Italia arceretur
conuictus pecuniam ob rem iudicandam cœpisse ammo
uendum in insulam censuit, tanta contentione animi,
ut & iurando obstringeret e Repub. id esse. Quod aspe
re accæptum ad præsens, mox in laudem uertit, regresso
Suillio, quem uidit sequens ætas præpotentem Venalem,
et Claudij principis amicitia diu prospere, nunquam
bene usum. Eadem pœna in Catum Firmium Senatorem
statuitur tanquam falsis maiestatis criminibus fororem
petuisset. Catus ut retuli Libonem inlexerat insidijs,
deinde iudicio perculerat eius operæ memor Tiberius,
sed alia prætendens, exilium deprecatus est, quo minus
32 Senatu pelleretur non obtinit. Pleraq; eorum quæ retu-
li, quæq; referam parua forsitan & leuia memoratu ui-
deri non nescius sum, sed nemo Annales nostros cum
scriptura eorum contenderit, qui ueteres populi Ro-
mani res composuere. Ingentia illi bella, expugnationes
urbium, fusos captosque reges, aut si quando ad interna
præuerterent, discordias consulum aduersum tribunos,
agrarias frumentarias que leges, plebis, & Optimatium
certamina libero egressu memorabant. Nobis in arcto
& inglorius labor, Immota quippe aut modice lacessita
pax, mœstæ urbis res, & princeps proferendi Imperij
iniuriosus erat, Non tamen sine usu fuerit introspicere il
la, primo aspectu leuia, ex quis magnarum sæpe
33 rerum motus oriuntur. Nam cunctas nationes & ur-

bes populus, aut primores, aut singuli regunt, delecta & his & constituta reipublicæ forma laudari facilius quàm euenire, uel si euenit, haud diuturna esse potest. Igitur ut olim plebe ualida, uel cum patres pollerent noscenda uulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur, Senatusq; & optimatium ingenia quimaxime perdidicerant, callidi temporum & sapientes credebantur, sic conuerso statu neque alia rerum quã si unus imperitet. hæc conquiri tradique in rem fuerit, quia pauci prudentia, honesta ab deterioribus, utilia ab noxys discernunt, plures, aliorum euentis docentur. cæterum ut profutura ita minimum oblectationis adferunt. Nam situs gentium uarietates præliorum, clari ducum exitus retinent ac redintegrant legentium animum, Nos sæua iussa, continuas accusationes, fallaces amicitias, pernicem innocentiam, & easdem exitu causas coniungimus obuia rerum similitudine, & satietate. tum quod antiquis scriptoribus rarus obtrectator, neque refert cuiusquam, Punicas Romanas ue acies lætius exuleris. At multorum qui Tiberio regente pœnam uel infamias subiere posteri manent, utque familiæ ipsæ iam extinctæ sint, reperies qui ob similitudinem morum aliena malefacta sibi obiectari putent. Etiam gloria ac uirtus infensos habet, ut animus ex propinquo diuersa arguens. Sed ad inceptа redeo. Cornelio Cosso, Asinio Agrippa consulibus Cremutius Cordus postulatur, nouo ac tunc primum audito crimine, quod editis annalibus, laudatóque. M. Bruto. C. Cassium Romanorum ultimum dixisset. Accusabant Satrius Secundus et Pinarius Natta

Seiani clientes, id perniciabile reo, et Cæsar truci multa defensionem accipiens, quam Cremutius relinquendæ uitæ certus in hunc modum exorsus est. Verba mea, P.C, arguuntur (adeo factorum innocens sum) sed neque hæc in principem aut principis parentem quos lex maiestatis amplectitur, Brutum & Cassium laudauisse dicor, quorum res gestas cum plurimi composuerint, nemo sine honore memorauit. Titus Liuius eloquentiæ ac fidei præclarus in primis. CN. Pompeium tantis laudibus tulit, ut Pompeianum eum Augustus appellaret, neq; id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum nusquam latrones & parricidas, quæ nunc uocabula imponuntur, sæpe ut insignis uiros nominat. Asinij Pollionis scripta egregiam eorundem memoriam tradunt. Messala Coruinus Imperatorem suum Cassium prædicabat, et uterque opibus q; atq; honoribus peruigere. Marci Ciceronis libro quo Catonem cœlo æquauit, quid aliud dictator Cæsar quã rescripta oratione uelut apud iudices respondit? Antonij epistulæ, Bruti cõtiones, falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent. carmina Bibaculi & Catulli referta contumelijs Cæsarum leguntur. sed ipse diuus Iulius, ipse diuus Augustus & tulere ista, et reliquere, haud facile dixerim moderatione magis an sapientia. Namq; spreta exolescunt, si ira-
39 scare, adgnita uidentur. Non attingo Græcos quorum nõ modo libertas, etiam libido impunita, aut si quis aduersus dictis dicta ultus est, sed maxime solutum, et sine obtrectatore fuit, prodere de ijs quos mors odio aut gratia exemisset, Num cum armatis Cassio et Bruto, ac philip-

penſes campos obtinentibus, belli ciuilis cauſa populum per contiones incendo? An illi quidem ſeptuageſimum ante annum perempti, quo modo imaginibus ſuis noſcuntur, quas nec uictor quidem aboleuit, ſic partem memoriæ apud ſcriptores retinent. ſuum cuiq; decus poſteritas rependit, nec deerunt, ſi damnatio ingruit, qui non modo Caſſii & Bruti, ſed etiam mei meminerint. Egreſſus dein Senatu uitam abſtinentia finiuit. libros per Aediles cremandos cenſuere patres. & manſerunt occultati & editi. Quo magis ſocordiam eorum inridere libet qui præſenti potentia credunt extingui poſſe etiã ſequẽtis æui memoriam. Nam contra, punitis ingenijs gliſcit auctoritas, neq; aliud externi reges, aut qui eadem ſæuitia uſi ſunt, niſi dedecus ſibi atq; illis gloriam peperere. Cæterum poſtulandis reis, tam continuus annus fuit, 36
ut feriarum latinarum diebus præfectum urbis Druſum auſpicandi gratia tribunal ingreſſum adierit Calpurnius Saluianus in Sextum Marium. quod a Cæſare palam increpitum cauſa exilij Saluiano fuit. Obiecta publice Cyzicenis incuria cerimoniarum diui Auguſti additis uiolentiæ criminibus aduerſum ciues Romanos. et amiſere libertatem quam bello Mithridatis meruerant circumſeſſi, nec minus ſua conſtantia, quam præſidio Luculli pulſo rege. At Fonteius Capito qui proconſul Aſiã curauerat abſoluitur, comperto ficta in eum crimina per Vibium Serenum, neq; tamen id Sereno noxæ fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat, Nam ut quis diſtrictior accuſator, uelut ſacroſanctus erat, leues, ignobiles, pœnis adficiebantur. Per idem tempus Hiſpania 37
ulterior miſſis ad Senatum legatis orauit, ut exemplo

Asiæ delubrũ Tiberio matriq; eius extrueret, qua occasione Cæsar ualidus alioqui spernendis honoribus, et respondendũ ratus ijs quorum rumore arguebatur inambitionem flexisse, huiuscemodi orationem cœpit. Scio. P. C. constantiam meam a plerisq; desideratam, quod Asiæ ciuitatibus nuper idem istud petentibus, non sim aduersatus, Ergo et prioris silentij defensionem, et quid in futurũ statuerim simul aperiã. Cum diuus Augustus sib atq; urbi Romæ templũ apud Pergamũ sisti nõ prohibuisset qui omnia facta dictaq; eius uice legis obseruem. Placitũ iam exemplũ. prõptius secutus sum, quia cultui meo ueneratio Senatus adiungebatur. Cæterũ ut semel recepisse ueniam habuerit, Ita per omnes prouincias effigie numinũ sacra, ambitiosum, superbum, et uanescet Augusti honor si promiscuis adulationibus uulgatur. Ego me. P. C. mortalem esse & hominum officia fungi, satisq; habere, si locum principem impleam, &, uos testor, & meminisse posteros uolo, qui satis superq; memoriæ meæ tribuent, ut maioribus meis dignum, rerum uestrarum prouidum, constantem in periculis, offensionum pro utilitate publica non pauidum credant. Hæc mihi in animis uestris templa, hæ pulcherrimæ effigies & mansuræ. Nam quæ Saxo struuntur, si iudicium posteriorum in odium uertit, pro sepulchris spernuntur. Proinde socios, ciues, & deos & deas ipsas precor, hos ut mihi ad finem usq; uitæ, quietam & intellegentem humani diuiniq; iuris mentem duint. Illos ut quandocunq; concessero, cum laude & bonis recordationibus facta atq; famam nominis mei prosequãtur. Perstititq; posthac secretis etiam sermonibus asper-

nari talem sui cultum, quod alij modestiam, multi quia diffideret, quidam ut degeneris animi interpretabantur. Optimos quippe mortalium altissima cupere. Sic Herculem & Liberum apud Græcos, Quirinum apud nos Deum numero additos. Melius Augustum qui speraverit. Cætera principibus statim adesse, unum insatiabiliter parandum, prosperam sui memoriam, Nam contemptu famæ, contemni uirtutes. At Seianus nimia fortuna socors, & muliebri insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante Liuia, componit ad Cæsarem codicillos. Moris quippe tum erat, quaquam præsentem, scripto adire. Eius talis forma fuit. Beniuolentia patris Augusti, & mox plurimis Tiberij iudicijs ita insueuisse, ut spes uotaq; sua non prius ad deos quàm ad principum aures conferet. Neq; fulgorem honorum unquam precatum. Excubias ac labores, ut unum e militibus, pro incolumitate Imperatoris malle. At tamen quod pulcherrimum adeptum, ut coniunctione Cæsaris dignus crederetur, hinc initium spei. Et quoniam audiuerit Augustum in conlocanda filia non nihil etiam de Equitibus Romanis consultauisse, ita si maritus Liuiæ quæreretur, haberet in animo amicum, sola necessitudinis gloria usurum, Non enim exuere imposita munia, satis æstimare firmari domum aduersum iniquas Agrippinæ offensiones, idq; liberorum causa, Nam sibi multum superq; uitæ fore quod tali cum principe expleuisset. Ad ea Tiberius, laudata pietate Seiani, suisq; in eum beneficijs modice percursis, cum tempus tanquam ad integram consultationem petiuisset, adiunxit. Cæteris mortalibus

in eo stare consilia, quid sibi conducere putent. Principium diuersam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda, ideo, se non illuc decurrere quod promptum rescriptu Posse ipsam Liuiam statuere, nubendum post Drusum, an in penatibus ijsdem tolerandum haberet, Esse illi matrem & auiam, propiora consilia, simplicius acturum, de inimicitijs primum Agrippinæ quas longe acrius arsuras si matrimonium Liuiæ, uelut in partes domum Cæsarum distraxisset, Sic quoq; erumpere æmulationem fœminarum, eaq; discordia nepotes suos conuelli. Quid si intendatur certamen tali coniugio? Falleris enim Seiane si te mansurum in eodem ordine putas, & Liuiam quæ. C. Cæsari, mox Druso nupta fuerit ea mente acturam ut cum Equite Romano senescat. Ego ut sinam, credis ne passuros qui fratrem eius, qui patrem maioresq; nostros in summis Imperijs uiderent uis tu quidem istum intra locum sistere, sed illi magistratus & primores qui te inuito perrumpunt, omnibusq; de rebus consulunt, excessisse iam pridem equestre fastigium, legesq; antisse patris mei amicitias non occulti ferunt, perq; inuidiam tui me quoq; incusant. At enim Augustus filiam suam Equiti Romano tradere meditatus est. Mirum hercule si cum in omnis curas distraheretur, immensumq; attolli prouideret quem coniunctione tali super alios extulisset. C. Proculeium & quosdã in sermonibus habuit, insigni tranquillitate uitæ, nullis rei publicæ negotijs permixtos. sed si dubitatione Augusti mouemur, quanto ualidius est q. M. Agrippæ, mox mihi conlocauit? Atq; ego hæc pro amicitia non occultaui. Cæterum neq; tuis neq; Liuiæ destinatis aduersa-

bor. Ipſe quid intra animum uolutauerim, quibus ad/
huc neceſſitudinibus immiſcere te mihi parem, omittam
ad preſens referre, id tantum aperiam, nihil eſſe tã excel/
ſum quod non uirtutes iſtæ, tuusq; in me animus mere/
antur, datoq; tempore uel in Senatu uel in contione non
reticebo. Rurſum Seianus non tam de matrimonio, ſed 41
altius metuens tacita ſuſpitionum, uulgi rumorem, in/
gruentem inuidiam deprecatur. Ac ne adſiduos in do/
mum cœtus arcendo, infringeret potentiam, aut rece/
ptando, facultatem criminantibus præberet, huc flexit,
ut Tiberium ad uitam procul Roma amœnis locis de
gendam impelleret. Multa quippe prouidebat, ſua in
manu aditus, litterarumq; magna ex parte ſe arbitrum
fore, cum per milites commearent, mox Cæſarem uergen
te iam ſenecta, ſecretoq; loci mollium munia Imperij fa
cilius tramiſſurum, & minui ſibi inuidiam, adempta ſa
lutantum turba, ſublatisq; inanibus, uera potentia auge
re. Igitur paulatim negotia urbis, populi adcurſus, mul/
titudinem adfluentium increpat, extollens laudibus quie
tem & ſolitudinem, quis abeſſe tædia & offenſiones, ac
præcipua rerum maxime agitari. Ac forte habita per il/ 42
los dies de Votieno Montano celebris ingenij uiro co/
gnitio, cunctantem iam Tiberium perpulit, ut uitandos
crederet patrum cœtus uocesq; quæ plerumq; ueræ &
graues coram ingerebantur. Nam poſtulato Votieno
ob contumelias in Cæſarem dictas teſtis Aemylius uiris
dum ſtudio probandi cuncta refert, & quãq; inter ob/
ſtrepentes magna adſeuerationc nitatur, audiuit Tiberius
probra, quis per occultum lacerabatur, adeoq; perculſus
eſt, ut ſe uel ſtatim uel in cognitione purgaturum clami/

taret, precibusq; proximorum, adulatione omnium ægre componeret animum, Et Votienus quidem maiestatis pœnis adfectus est. Cæsar obiectam sibi aduersus reos inclementiam, eo peruicacius amplexus Aquiliam adulterij delatam, cum Vario ligure quamq̃ Lentulus Getulicus consul designatus lege Iulia damnasset, exilio puniuit, Apidiumq; Merulam ꝙ in acta diui Augusti non iurauerat, albo senatorio erasit. Auditæ dehinc Lacedæmoniorꝝ & Messeniorum legationes de iure templi Dianæ limenetidis, quod suis a maioribus suaq; in terra dicatum Lacedæmonij firmabant annalium memoria, uatumq; carminibus, sed Macedonis Philippi cum quo bellassent armis ademptum, ac post. C. Cæsaris &. Antonij sententia redditum. Contra Messenij ueterem inter herculis posteros diuisionem Peloponessi protulere, suoq; recident Heliatem agrum in quo id delubrum cessisse, monimentaq; eius rei sculpta saxis & ære prisco manere. ꝙ si uatum, annalium ad testimonia uocentur plures sibi, ac locupletioris esse, neq; Philippum potentia, sed ex uero statuisse, idem regis Antigoni, idem Imperatoris Mumij iudicium, sic Milesios permisso publice arbitrio, postremo Atidium Geminum, Prætorem Achaiæ decreuisse. Ita secundum Messenios datum. Et Segestani ædem Veneris montem apud Erycum uetustate delapsam restaurari postulauere, nota memorantes de origine eius, et læta Tiberio, suscepit curam libens ut consanguineus. Tunc tractatæ Massiliensium preces, probatumq; P. Rutilij exemplum, namq; eum legibus pulsum ciuem sibi Smyrnei addiderant, quo iure Vulcatius Moschus exul in Massilienses recæptus, bona sua reip. eo

rũ ut patriæ reliquerat. obiere eo anno uirinobiles. Cn. 44
Lentulus, et L. Domitius. Lentulo super consulatum &
triumphalia de Getis, gloriæ fuerat bene tolerata pau-
pertas, dein magnæ opes innocenter paratæ, & mode-
stæ habitæ. Domitium decorauit pater ciuili bello maris
potens, donec Antonij partibus mox Cæsaris misceretur.
Auus pharsalica acie pro optimatibus ceciderat, ipse ele
ctus cui minor Antonia Octauia genita in matrimoniũ
daretur. Post, exercitu flumen Albim transcendit, longius
penetrata Germania, quã quisq; priorum, easq; ob res in
signia triumphi adeptus est. Obijt & L. Antonius mul
ta claritudine generis, sed improspera, nam patre eius
Iulio Antonio ob adulterium Iuliæ morte punito, hunc
admodum adulescentulum sororis nepotem seposuit Au
gustus in ciuitatem Massilienſem, ubi specie studiorum
nomen exilij tegeretur, habitus tamen sine premis honor
ossaq; tumulo Octauiorum inlata per decretum Senatus.
Iysdem consulibus facinus atrox in citeriore Hispania 45
admissum a quodã agreste, nationis Termestinæ, Is prę-
torẽ prouinciæ. L. Pisonẽ pace incuriosum ex improuiso
in itinere adortus uno uulnere in mortẽ adfecit, ac pni-
citate equi profugus, postquã saltuosos locos attigerat di
misso equo per derupta et auia, sequentis frustratus est,
neq; diu fefellit, nam prehenso ductiq; p proximos pagos
equo, cuius foret, cognitum, et repertus cũ tormentis ede
re conscios adigeretur, uoce magna sermone patrio frus
tra se interrogari clamitauit, adsisterent socij ac specta-
rent, nullam uim tantam doloris fore ut ueritatem elice
ret, idemq; cum postero ad quæsitionem retraheretur,
eo nisu proripuit se custodibus, saxoq; caput adflixit, ut

statim exanimarentur. Sed Piso Termestinorum dolo cæ
sus habetur, qui pecunias e publico interceptas acrius
46 quã ut tolerarent barbari cogebat. Lentulo Getulio. C.
Clausio consulibus decreta triumphi insignia Poppæo
Sabino contusis thracum gentibus, qui montium editis
inculti atq; eo ferocius agitabant. Causa motus super
hominum ingenium, q̃ pati delectus, & ualidissimum
quemq; militiæ nostræ dare aspernabantur, ne regibus
quidem parere nisi ex libidine soliti, aut si mitterent au
xilia suos ductores præficere, nec nisi aduersum accolas
belligerare. ac tũ rumor inciderat fore ut disiecti alijsq;
nationibus permixti diuersas in terras traherentur. Sed
antequam arma inciperent misere legatos, amicitiam,
obsequiumq; memorauros, & mansura hæc si nullo no
uo onere temptarentur. sin ut uictis seruitium indicere
tur, esse sibi ferrum & iuuentutem, & promptum liber
tati aut ad mortem animum. simul castella rupibus in
dita, conlatosq; illuc parentes & coniuges ostentabant,
bellumq; impedimum, arduum, cruentum minitabantur.
47 At Sabinus donec exercitus in unum conduceret, datis
mitibus responsis dum Pomponius Labeo e Mœsia cum
legione, rex Rhoemetalces cum auxilijs popularium
qui fidem non mutauerant ueniret, Addita præsenti co
pia ad hostem pergit, compositumiam per angustias sal
tuum, quidam audentius apertis in collibus uisebantur,
quos dux Romanus acie suggressus haud agre pepulit,
sanguine barbarorum modico, ob propinqua suffugia.
Mox castris in loco communitis ualida manu montem
occupat, angustum & æquali dorso continuum usq; ad
proximum castellum, quod magna uis armata aut in

cor dita

condita tuebatur, simul in frocissimos qui ante uallum more gentis cum carminibus & tripudys prosultabant mittit delectos sagittariorum. Ii dum eminus grassabantur crebra & inulta uulnera fecere, propius incedentes eruptione subita turbant sint, receptiq; subsidio Sycambræ cohortis, quam Romanus promptam ad pericula, nec minus cantuum et armorum tumultu trucem, haud procul instruxerat. Translata dehinc castra hostem propter, relictis apud priora munimenta thracibus, quos nobis adfuisse memorani ijsq; pernissum uastare, urere, trahere prædas, dum populatio lucem intra sisteretur, noctemq; in castris tutam & uigilem capesserent. id primo seruatum, mox uersi in luxum & rapti opulentia, omittere stationes, lasciuia epularum aut somno & uino procumbere. Igitur hostes incuria eorum comperta, duo agmina parant, quorum altero populatores inuaderentur, alij castra Romana adpugnarent, non spe capiendi, sed ut clamore, telis, suo quisq; periculo intentus, sonorem alterius prælij non acciperet. Tenebræ insuper deles tæ augendam ad formidinem. sed qui uallum legionum temptabant, facile pellunntur. Thracum auxilia repentino concursu territa cum pars munitionibus adiacerent, plures extra pabularentur, tanto infensius cæsi, quãto perfugæ & proditores ferre arma ad suum, parriæq; seruitium incusabantur. Postera die Sabinus exercitum æquo loco ostendit, si barbari successu noctis alacres prælium auderent, & postquam castello, aut coniunctis tumulis non digredieb antur, obsidium cæpit per præsidia, quæ opportune iam muniebat, dein fossam loricamq; contexens quattuor millia passuum ambitu amplexus

est. tum paulatim, ut aquam pabulumq; eriperet, contraere claustra arctaq; circundare. & struebatur aggr, unde saxa, hastæ, ignes propinquum iam in hostem iacerentur. sed nihil æque quàm sitis fatigabat, cum ingēs multitudo bellatorum imbellium uno reliquo fonte uterentur. Simul æque armenta (ut mos barbaris) iuxta claustra egestate pabuli exanimari, adiacere corpora hominū, quos uulnera, quos sitis peremerat. pollui cuncta sanie, odore, contactu, rebusq; turbatis malum extremum discordia accessit. his deditionem, aliis mortem, et nuntios inter se ictus parantibus, & erant qui non inultum exitium, sed eruptionem suaderent. neq; ignobiles quanuis diuersi sententijs, uerum e ducibus, Dinis prouectus senecta & longo usu, uim atq; clementiam Romanam edoctus ponenda arma, unum adflictis id remedium dissuadebat. Primusq; se cum coniuge & liberis uictori permisit. secuti ætate aut sexu imbecilli, & quibus maior uitæ quàm gloriæ cupido. At iuuentus Tarsam inter & Turesim distrahebatur, utriq; destinatum cum libertate occidere. sed Tarsa properum finem, abrumpendas pariter spes ac metus clamitans, dedit exemplum, demisso in pectus ferro. nec defuere qui eodem modo oppeterent. Turesis sua cum manu noctem opperitur, haud nescio duce nostro. Igitur firmatæ stationes densioribus globis, & ingruebat nox nimbo atrox, hostisq; clamore turbido, modo per uastum silentium incertos obsessores effecerat. Quum Sabinus circumire, hortari, ne ad ambigua sonitus, aut simulationem quietis, casum insidiantibus aperirent. sed sua quisq; munia seruarent immoti, telisq; non in falsum iactis. Interea barbari cateruis decurren-

tes, nunc in uallum manualia saxa, præustas sudes, decisa robora iacere, nunc uirgultis & cruibus & corporibus exanimis complere fossas, quidam pontes & scalas ante fabricati inferre propugnaculis, eaq; prehensare, detrahere, & aduersus resistentis cominus niti, miles contra deturbare telis, pellere umbonibus, muralia pila, congestas lapidum moles prouoluere. His partæ uictoriæ spes, & si cedant, insignibus flagitium, illis extrema iam salus, & adsistentes plerisq; matres & coniuges, earumq; lamenta, addunt animos, nox alijs in audaciam, alijs ad formidinem opportuna, incerti ictus, uulnera improuisa, suorum atq; hostium ignoratio, & montis anfractu repercussæ uelut a tergo uoces adeo cuncta miscuerant, ut quædam munimenta Romani quasi perrupta omiserint, neq; tamen peruasere hostes nisi admodum pauci, cæteros deleto promptissimo quoq; aut saucio, adpetente iam luce trusere ad summa castelli, ubi tandem coacta deditio & proxima sponte incolarum recepta, reliquis quo minus ui aut obsidio subigerentur præmatura montis Hæmi & sæua hyems subuenit. At Romæ commota principis domo ut series futuri in Agrippinam exitij inciperet Claudia Pulchra sobrina eius postulatur, accusante Domitio Afro. Is recens prætura, modicus dignationis, & quoquo facinore properus clarescere, crimen impudicitiæ adulterum Furnium, ueneficia in principem & deuotiones obiectabat. Agrippina semper atrox, tum & periculo propinquæ accensa pergit ad Tiberium. ac forte sacrificantem patri repperit, quo initio inuidiæ, nō eius dē ait mactare diuo Augusto uictimas, et posteros eius in

sectari, non in effigies mutas diuinum spiritum transfu-
sum, sed imaginem ueram cœlesti sanguine ortam intel-
legere discrimen, suscipere sordes, frustra Pulchram
præscribi, cui sola exitij causa sit, q̃ Agrippinam sultæ
prorsus ad culmen delegerit, oblita Sosiæ ob eadem ad-
flictæ. Audita hæc raram occulti pectoris uocem eli-
cuere, correptamq; Græco uersu admonuit, ideo lædi quia
non regnaret. Pulchra & Furnius damnantur, Afer pri-
moribus oratorum additus, diuulgato ingenio & secu-
ta adseueratione Cæsaris, qua sine iure disertum eum ap-
pellauit, mox capessendis accusationibus, aut reos utan-
do prosperiore eloquentiæ q̃ morum fama fuit, nisi q̃
ætas extrema multum etiam eloquentiæ dempsit, dum
§3 fessa mente retinet silentij impatientiam. At Aggrippi-
na peruicax iræ, & morbo corporis implicata, cum uise-
ret eam Cæsar, profusis diu ac per silentium lachrymis,
mox inuidiam & preces ordiur, subueniret solitudini,
daret maritum, habilem adhuc iuuentam sibi, neq; aliud
probis quàm ex matrimonio solatium, esse in ciuitate,
Germanicâ coniugem, ac liberos eius
recipere dignaretur. Sed Cæsar non ignarus quantum
ex Rep. peteretur, ne tamen offensionis aut metus mani-
festus foret sine responso, quãq̃ instantem, reliquit. Id ego
a scriptoribus annalium non traditum, repperi in com-
mentarijs Agrippinæ filiæ. Quæ Neronis principis ma-
ter uitam suam & casus suorum posteris memorauit.
§4 Cæterum Seianus mœrentem & improuidam altius
perculit, immissis qui per speciem amicitiæ monerent,
paratum ei uenenum, uitandas soceri epulas. atq; illa si-
mulationum nescia, cum propter discumberet, non uul-

tu aut sermone flecti, nullos attingere cibos, donec adue-
nit Tiberius, forte, an quia audiuerat, idq; quo acrius ex-
perirentur, poma ut erant adposita laudas nurui suae ma-
nu tradidit. aucta ex eo suspitio Agrippinae, & intacta
ore seruis tramisit, nec tamen Tiberij uox coram secuta,
sed obuersus ad matrem, non mirum ait si quid seuerius
in eam statuisset, a qua ueneficij insimularetur. Inde ru-
mor parari exitium, neq; id Imperatorem palam audere
secretum ad perpetrandum quaeri. Sed Caesar quo fama §§
auerteret adesse frequens Senatui, Legatosq; Asiae ambi-
gentes quanam in ciuitate templum statuerent pluris
per dies audiuit. Vndecim urbes certabant pari ambi-
tione, uiribus diuersae, neq; multum inter se distantia me-
morabant, de uetustate generis, studio in populum Ro-
manum per bella Persi & Aristonici aliorumq; regū.
Verum Hypaepeni Tralianiq; Laodicenis, ac Magneti
bus simul tramissi, ut parum ualidi, ne Ilienses quidem
cum parentem urbis Romae Troiam referrent, nisi anti-
quitatis gloria pollebant, paulum addubitatum, q; Ali
carnassii mille & ducentos per annos nullo motu terrae
nutauisse sedes suas uinoq; in saxo, fundamenta templi
adseuerauerant. Pergamenos (eo ipso nitebantur, aedem
Augusto ibi sitam) satis adeptos creditum. Ephesii Mile-
siiq;, hi Apollinis, illi Dianae cerimonia occupauisse ci-
uitates uisi. Ita Sardianos inter Smyrnaeosq; deliberatū.
Sardiani decretum Etruriae recitauere, ut consanguinei,
nam Tyrrhenum Lydumq; Atye rege genitos ob multi-
tudinem diuisisse gentem, Lydum patrijs in terris rese-
disse, Tyrrheno datum nouas ut conderet sedes. & du-
cum e nominibus indita uocabula, illis per Asiam, his

in Italiam, auctamq; adhuc Lydorum opulentiam, mis-
sis in Græciam populis, cui mox a Pelope nomen, simul
litteras Imperatorum, & dicta nobiscum fœdera bello
Macedonum, ubertatemq; fluminum fœcorum, temperi-
56 em cœli, ac dites circum terras memorabant. At Smyrnæi
repetita uetustate, seu Tantalus Ioue ortus illos, siue The-
seus diuina & ipse stirpe, siue una Amazonum condi-
disset, transcedere ad ea, quis maxime fidebant, in popu-
lum Romanum officijs, missa nauali copia non modo
externa ad bella, sed quæ in Italia tolerabantur, seq; pri-
mos templum urbis Romæ stantisse. M. Porcio consule,
magnis quidem iam Romani populi rebus, nondum ta-
men ad summum elatis, stante adhuc punica urbe, &
ualidis per Asiam regibus, simul. L. Sullam testem adfe-
rebant grauissimo in discrimine exercitus ob asperita-
tem hyemis, et penuriam uestis, cum id Smyrnam in cō
cionem nunciatum foret, omnes qui adstabant detraxisse
corpori tegmina nostrisq; legionibus misisse. Ita rogati
sententiam patres Smyrnæos prætulerunt. Censuitq; Vi-
bius Marcus ut. M. Lepido, cui ea prouincia obuenerat,
super numerum legaretur qui templi curam susciperet,
et quia Lepidus ipse deligi se per modestiam abnuebat
57 Valerius Naso e prætorijs sorte missus est. Interquæ diu
meditato, prolatoq; sæpius consilio, tandem Cæsar in cā
paniam specie dedicandi templum apud Capuam Ioui,
apud Nolā Augusto, sed certus procul urbe degere. Cau
sam abscessus (q̄q̄ secutus plurimos auctorum ad Seiani
artes retuli) quia tamen cæde eius patrata sex postea an
nos pari secreto coniunxit, plerumq; permoueor, num
ad ipsum referri uerius sit sæuitiam ac libidinem cum fa

His promeret, locis occultantis. Erant qui crederent in se nectute quoq; corporis habitum pudori fuisse, quippe illi prægracilis et incurua proceritas, nudus capillo uertex ulcerosa facies, ac plerumq; medicaminibus interstincta, et Rhodi secreto uitare cœtus, recondere uoluptates insuerat. Traditur ēt matris impotētia extrusum, q̄ dominationis socia aspernabatur, neq; depellere poterat, cum dominationē ipsam donū eius accæpisset. Nā dubitauerat Augustus Germanicū sororis nepotē, et cunctis laudatum rei Romanæ imponere, sed precibus uxoris eui ctus, Tiberio Germanicū, sibi Tiberiū adsciuit, idq; Augusta exprobrabat, reposcebat. Profecto arcto comitatu fuit, unus Senator cōsulatu functus Cocceius Nerua cui legum peritia, Eques Romanus præter Seianum ex inlustribus Curtius Atticus, cæteri liberalibus studijs prædi ti, ferme Græci quorum sermonibus leuarentur. Ferebant periti cœlestium ijs motibus siderum excæsisse Roma Tiberium, ut reditus illi negaretur, unde exitij causa multis fuit, properū finē uitæ coniectantibus, mul gantibusq;. Neq;. n. tā incredibilem casum prouidebāt, ut undecim p annos libens patria careret. Mox pauit breue cōfinium artis, et falsi, ueraq; q̄ obscuris tegerentur, Nā in urbem nō regressus, haud forte dictū, cæteros nescij egere, cum propinquo rure, aut litore, & sæpe mœnia urbis adsidēs extremam senectam compleuerit. Ac forte illis diebus oblatum Cæsari anceps periculum auxit uana rumoris, præbuitq; ipsi materiem cur amicitiæ constantiæq; Seiani magis fideret. Vescebantur in uilla cui uocabulum spelunca Mareamundanū inter Fundanos mōtes, natuo in specu, Eius os lapsis repēte saxis obruit quosdā ministros

hinc metus in omnes, & fuga eorum qui conuiuium celebrabant. Seianus genu, uultuq; & manibus super Cæsarē suspensus opposuit sese incidentibus, atq; habitu tali repertus est a militibus qui subsidio uenerant. Maior ex eo, & quāq; exitiosa suaderet, ut non sui anxius cum fide audiebatur, adsimulabatq; iudicis partes aduersus Germanici sūrpem, subditis qui accusatorum nomina sustinerent, maximeq; insectarentur Neronem proximū successioni, & quāq; modesta iuuenta, plerunq; tamen quid in præsentiarum conduceret, oblitum, dum a libertis & clientibus apiscendæ potentiæ properis extimulanur, ut erectum & fidentem animi ostenderet, uelle id populum Romanum, cupere exercitus, neq; ausurum cōtra, Seianum, qui nunc patientiam senis, & segnitiam iuuenis iuxta insultet. Hæc atq; talia audienti nihil quidem praua cogitationis, sed interdum uoces procedebāt contumaces, & inconsultæ, quas adpositi custodes exceptas auctasq; cum deferrent, neq; Neroni defendere darentur, diuersæ insuper sollicitudinum formæ oriebantur, Nam alius occursum eius uitare, quidam salutatione reddita statim auerti, pleriq; incœptum sermonem abrūpere, insistentibus contra, inridentibusq; qui Seiano fauto res aderant. Enimuero Tiberius toruus, aut falsum renidens uultu, seu loqueretur, seu taceret iuuenis, crimen ex silentio, ex uoce, ne nox quidem secura, cū uxor uigilias, somnos, suspiria matri Liuiæ, atq; illa Seiano patefaceret qui fratrem quoq; Neronis Drusum traxit in partes spe obiecta principis loci, si priorem ætate & iam labefactum demouisset. Atrox Drusi ingenium super cupidinem potentiæ, & solita fratribus odia, accendebatur in

uidia, & mater Agrippina prōptior Neroni erat, Neq; tamen Seianus ita Druſum fouebat, ut non in eū quoq; ſemina futuri exitij meditaretur, gnarus præferocem & inſidijs magis opportunum. Fine anni exceſſere inſignes uiri Aſinius Agrippa claris maioribus q̄ uetuſtis, uitaq; non degener. Et. Q. Haterius familia Senatoria, eloquentiæ quoaduixit celebratæ, monimenta ingenij eius haud perinde retinentur. Scilicet impetu magis q̄ cura nigebat, utq; aliorum meditatio & labor in poſterum ualeſcit, ſic Haterij canorum illud & profluens cum ipſo ſimul extinctum eſt. M. Licinio. L. Calpurnio coſſ. ingentium bellorum cladem æquauit malum improuiſum, eius initium ſimul & finis extitit. Nam cœpto apud Fidenam amphitheatro Atilius quidam libertini generis quo ſpectaculum gladiatorum celebraret, neq; fundamenta per ſolidum ſubdidit, neq; firmis nexibus ligneam compagem ſuperſtruxit ut qui nō abūdantia pecuniæ, nec municipali ambitione, ſed in ſordida mercede id negotium queſiuiſſet. Adfluxere auidi talium imperitante Tiberio, procul uoluptatibus habiti, uirilis ac muliebris ſexus, omnis ætas ob propinquitatem loci effuſus, unde grauior peſtis fuit conferta mole, dein conuulſa, dum ruit intus, aut in exteriora effundi tur, immenſamq; uim mortalium ſpectaculo intentos, aut qui circum adſtabant præceps trahit, atq; operit. Et illi quidem quos principium ſtragis in mortem adfixerat, ut tali ſorte cruciatum effugere. Miſerandi magis quos abrupta parte corporis, nondum uita deſeruerat, qui per diem uiſu, per noctem ululatibus & gemitu coniuges, aut liberos noſcebāt. Iam cæteri fama excitī, hic fratrem

propinquum ille, alius parentes lamentari, etiam quorũ diuersa de causa amici aut necessarij aberant, pauere tamen. Neq; diu comperto quos illa uis perculisset, latior ex incerto metus. Vt cœpere dimoueri obruta concursus ad exanimos complectentium, osculantium, & sæpe certamen si confusior facies, & par forma aut ætas errorem adgnoscentibus fecerat. Quinquaginta hominum millia eo casu debilitata uel obtrita sunt. Cauumq; in posterũ Senatus consulto, ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum millium res, ne ue amphitheatrum imponeretur, nisi solo firmitatis spectatũ. Actius in exilium actus est. Cæterum sub recentem cladẽ pauere procerum domus, fomenta, & medici passim præbiti, fuitq; urbs per illos dies, quãq; mœsta facie, ueterum institutis similis, qui magna post prælia saucios largitione, & cura sustentabant. Nondum ea clades exoleuerat, cum ignis uiolentia urbem ultra solitum adfecit, deusto monte Cœlio, feralemq; annum ferebant, & omnibus aduersis susceptum principi consilium absentiæ, qui mos uulgo, fortuita ad culpam trahentes, ni Cæsar obuiam isset, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæq; ei grates apud Senatum ab illustribus, famaq; apud populum, quia sine ambitione, aut proximorum precibus ignotos etiam & ultro accitos munificentia iuuerat. Addunt sententiæ ut mons Cœlius in posterum Augustus appellaretur, quando cunctis circum flagrantibus sola Tiberij effigies sita in domo unij Senatoris inuiolata mansisset, euenisse id olim Claudiæ Quintiæ, eiusq; statuam uim ignium bis elapsam, maiores apud ædem matris deum consecrauisse, sanctos ac

cæptosq; numinibus Claudios, & augendam cæli to
niam loco, in quo tantum in principem honorem dij
ostenderent. Haud fuerit absurdum tradere montem 65
eum antiquitus Querquetulanum cognomento fuisse,
q̃ talis siluæ frequens, fœcundusq; erat, mox Cœlium
appellitatum a Cœle Vibenna, qui dux gentis Etruscæ
cum auxilium appellatum trauisset. sedem eam accæpe ※
rat a Tarquinio prisco, seu quis alius regum dedit, nam I
scriptores in eo dissentiunt, cætera nō ambigua sunt. ma
gnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua ha
bitauisse, unde Thuscum uicum e uocabulo aduenarum
dictum. Sed ut studia procerum, & largitio principis 66
aduersum casum solatium tulerant, ita accusatorum ma
ior in dies & infestior uis sine leuamento grassabatur,
corripueratq; Varum Quintilium diuitem & Cæsari
propinquum Domitius Afer Claudiæ Pulchræ matris
eius condemnator, nullo mirante q̃ diu egens, & parto
nuper præmio male usus, plura ad flagitia accingere
tur. Publium Dolabellam socium delationis extitisse mi
raculo erat, quia claris maioribus, & Varo connixus,
suam ipse nobilitatem, suum sanguinem perditum ibat.
Restitit tamen Senatus & opperiendum Imperatorem
censuit, quod unum urgentium malorum suffugium in
tempus erat. At Cæsar dedicatis per Campaniam tem 67
plis q̃q̃ edicto monuisset ne quis quietem eius irrũperet
concursusq; oppidanorum dispositio milite prohiberen
tur, perosus tamen municipia et colonias, omniaq; in cõ
tinenti sita, Capreas se in insulam abdidit. trium milliũ
freto ab extremis Surrentini promontorij dijũctã. Solitu
dinẽ eius placuisse maxime crediderim, qm̃ importuo

siam circa mare, & uix modicis nauigijs pauca subsidia, neq; adpulerit quisquam nisi gnaro custode, Cœli temperies hyeme mitis obiectu montis quo sæua uentorum arcentur, æstas in Fauonium obuersa, & aperto circum pelago peramœna, prospectabatq; pulcherrimum sinum antequam Vesuuius mons ardescens faciem loci uerteret. Græcos ea tenuisse, Capreasq; Thelebois habitatas fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim uillarum nominibus, & molibus insederat, quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultior in luxus, & malum otium resolutus. Manebat quippe suspitionum & credendi temeritas, quam Seianus augere etiam in urbe suetus acrius turbabat, non iam occultis aduersum Agrippinã & Neronem insidijs, quis additus miles, nuncios, introitus, aperta, secreta uelut in annales referebat, ultroq; struebãtur qui monerent perfugere ad Germaniæ exercitus, uel celeberrimo fori effegiem diui Augusti amplecti, Populumq;, ac Senatum auxilio uocare. Eaq; spreta ab illis, uelut pararent, obijciebantur. Iunio Sillano & Silio Nerua coss. fœdum anni principium incessit, tracto in carcerem inlustri Equite Romano Tiũo Sabino ob amicitiam Germanici Neq; enim omiserat coniugem, liberosq; eius percolere, sectator domi, comes in publico post tot clientes unus, eoq; apud bonos laudatus, & grauis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, Petilius Rufus. M. Opsius prætura functi adgrediuntur, cupidine consulatus, ad quem non nisi per Seianum aditus, neq; Seiani uoluntas nisi scelere quærebatur. Compositum inter ipsos ut Latiaris qui modico usu Sabinum contingebat, strueret dolum, cæteri testes adessent, deinq;

de accusationem incipererent. Igitur Latiaris iacere fortuitos primum sermones, mox laudare constantiam, & non ut cæteri florentis domus amicus, adflictam deseruisset. Simul honora de Germanico Agrippinam misserans differebat. Et postquam Sabinus (ut sunt molles in calamitate mortalium animi) effudit lachrymas, iunxit questus, audentius iam onerat Seianum, sæuitiam, superbiam, spes eius. ne in Tiberium quidem conuitio abstinet. Iiq; sermones tanquam uetita miscuissent, speciem arctæ amicitiæ facere. Ac iam ultro Sabinus quærere Latiarem, uentitare domum, dolores suos quasi ad fidissimū deferre. Consultant quos memoraui, quo nam modo ea plurium audita acciperentur, nam loco in quem coibatur seruanda solitudinis facies, & si pone fores adsisterēt, metus uisus, sonitus, aut forte ortæ suspitiones erant. Tectum inter & laquearia tres Senatores, haud minus turpi latebra quàm detestanda fraude, sese abstrudunt, foraminibus & rimis aurem admouent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, uelut recens cognita narraturus, domum & in cubiculum trahit. Præteritaq; et instantia quorum adfatim copia, ac nouos terrores cumulat. Eadem ille, & diutius, quanto mœsta, ubi semel prorupere difficilius retinentur. Properata inde accusatio, missisq; ad Cæsarem litteris ordinem fraudis, suumq; ipsi dedecus narrauere. Non alias magis anxia & pauēs ciuitas, egens aduersum proximos, congressus, colloquia, notæ ignotæq; aures uitari, etiam muta atq; inanima, tectum & parietes circunspectabantur. Sed Cæsar solennia incipientis anni kal. Ianuarias epistula precatus uertit in Sabinum, corruptos quosdam libertorum, & pe-

tum se argiens, ulcionemq; haud obscure poscebat. nec mora, quin decerneretur. & trahebatur damnatus, quā tum obducta ueste, et adstrictis faucibus niti poterat clamitans, sic inchoari annum, has Seiano victimas cadere. quo intendisset oculos, quo uerba acciperent, fuga, uastitas, deseri itinera, fora, et quidam regrediebantur, ostē tabantq; se rursum, id ipsum pauentes quod timuissent, quem enim diem uacuum pœna? ubi inter sacra et uota, quo tempore uerbis eiā profanis abstineri mos esset, uincla et laqueus inducantur, non prudentem Tiberium tā tam inuidiam adisse, quæsitum meditatumq;, ne quid impedire credatur, quo minus noui magistratus quo modo delubra et altaria sic carcerem recludant. Secutæ insuper litteræ grates agentis q̄ hominē infensum Reip. puniuisset, adiecto, trepidam sibi uitam, suspectas inimicorum insidias, nullo nominatim compellato, neq; tamen dubitabatur in Neronem et Agrippinam intendi.

71 Ni mihi destinatum foret suum quæq; in annum referre, auebat animus antire, statumq; memorare exitus, quos Lafinius atq; Opsius cæteriq; flagitij eius repertores habuere, nō mō postq̄. C. Cæsar rex potitus est, sed incolumi Tiberio, qui scelerum ministros ut peruerti ab alijs nolebat, ita plerumq; fatigatus, et oblatis in eandem operā recentibus, ueteres et prægraues adflixit, uerum has atq; alias sontium pœnas in tempore trademus. Tum censuit Asinius Gallus cuius liberorum Agrippina matertera erat, petendum a principe ut metus suos Senatui fateretur, amoueriq; sineret. Nullam æque Tiberius, ut rebatur, ex utrunibus suis quàm dissimulationem diligebat, eo ægrius accepit recludi quæ premeret, Sed mitigauit Seia

nus non Galli amore, uerum ut cunctationes principis aperirentur, gnarus lentum in meditando, ubi prorupisset tristibus dictis atrocia facta coniungere. Per idem tempus Iulia mortem obijt, quam neptem Augustus cõuictam adulterij damnauerat proieceratq; in insulam Trimerum, haud procul Apulis littoribus, illic uiginti annis exilium toleranit, Augustæ ope sustentata, quæ florentes priuignos, cum per occultum subuertisset, miseratur erga adflictos palam ostentabat. Eodem anno Frisii Transrhenanus populus pacem exuere, nostra magis auariña quàm obsequij impatientes. Tribunum ijs Drusus iusserat modicum, pro angustia rerum, ut in usus militares coria boum penderent, non intenta cuiusquam cura, quæ firmitudo, quæ mensura, donec Olennius e primipilaribus, regendis Frisiis impositus terga Vrorum delegit, quorum ad formam accipperentur. Id alijs quoq; nationibus arduum, apud Germanos difficilius tolerabatur, quis ingentium belluarum feraces saltus, modica domi armenta sunt, ac primo boues ipsos, mox agros postremo corpora coniugum, aut liberorũ seruitio trade bant. Hinc ira & questus & postquam non subueniebat, remedium ex bello, raptũ qui tributo aderant milites, & pabulo adfixi, Olennius infensos fugã præuenit receptus castello cui nomen Fleuum, & haud spernenda illic ciuium sociorumq; manus litora oceani præsidebat. Quod ubi L. Apronio inferioris Germaniæ prætore cognitum, uexilla legionum, e superiore prouincia peditũq; et equitũ auxiliariũ delectos acciuit, acsimul utrũq; exercitũ Rheno deuectũ Frisiis intulit, soluto iam castello obsidio, et ad sua utãda digressis rebellibus. Aguat

72

73

proxima æstuaria aggeribus & pontibus traducendo grauiori agmini firmat, atq; interim repertis uadis alã Canninefatem & quod pedium Germanorum inter nostros mœrebat, circungredi terga hostium iubet, qui iam acie compositi pelluntur, turmas sociales, equitesq; legionum subsidio missos. Tum tres leues cohortes, ac rursum duæ, dein tempore interiecto, acrius eques immissus, satis ualidi si simul incubuissent, per interuallum aduentantes, neq; constantiam addiderant turbatis, et pauore fugientium auferebantur. Cetheclo Labeoni Legato quintæ legionis, quod reliquum auxiliorum tradit. atq; ille dubia suorum re, in anceps tractus, missis nuntijs uim legionum implorabat. Prorupunt quintani ante alios, et acri pugna hoste pulso, recipiunt cohortis, alasq; fessas uulneribus, neq; dux Romanus ullum ijt, aut corpora humauit, quanq; multi tribunorum, præfectorumq; & insignes centuriones cecidissent. Mox compertum a transfugis nongentos Romanorum apud lucum, quem Baduhennæ uocant, pugna in posterum extracta, confectos, et alium quadringentorum manum, occupata Cruptoricis quondam stipendiarij uilla, postquam prodito metuebatur, mutuis ictibus procubuisse. clarum inde inter 74
Germanos Frisium nomen, dissimulante Tiberio damnane cui bellum permitteret. Neq; Senatus in eo cura, an Imperij extrema deboneſtarentur. Pauor internos occupauerat animos, cui remedium adulatione quærebatur. Ita quanq; discrepis superrebus consulerentur, aram clementiæ, aram amicitiæ, effigiesq; circum Cæsaris ac Seiani censuere, crebrisq; precibus efflagitabat, uisendi sui copiam facerent. Non illi tamen in urbem aut propin-

qua urbi

qua urbi digressi sunt, satis uisum omittere insulam, & in proximo campaniæ aspici, eo uenire patres, eques, magna pars plebis, anxij erga Seianum, cuius durior congressus, atq; eo per ambitum, & societate consiliorum parabatur, satis constabat auctam ei adrogantiam, fœdum illud in propatulo seruitium spectanti, quippe Romæ sueti discursus, & magnitudini urbis incertum, quod quisq; ad negotium pergat. Ibi campo aut littore iacentes, nullo discrimine noctem ac diem iuxta gratiam aut fastus ianitorum perpetiebantur, donec idq; uetitum, & reuenere in urbem trepidi, quos non sermone, non uisu dignatus erat, quidam male alacres, quibus in fraustæ amicitiæ, grauis exitus imminebat. Cæterum Tiberius neptem Agrippinam Germanico ortam, cum coram GN. Domitio tradidisset, in urbe celebrari nuptias iussit. In Domitio, super uetustatem generis, propinquum Cæsaribus sanguinem delegerat. Nam is auiam Octauiam, & per eam Augustum auunculum præferebat.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM LIBER QVINTVS

Vbellio & Fusio Coss. quorũ utriq; Geminus cognomentum erat, Iulia Augusta mortem obijt, ætate extrema, Nobilitatis per Claudiam familiam & adoptione Liuiorum Iulio rumq; clarissimæ. primum ei matrimonium & liberi fuere cum Tiberio Nerone, qui bello Perusino profugus pace inter Sex. Pompeium ac Triumuiros facta in urbem redijt. Exin Cæsar cupidine formæ aufert marito, incertum an inuitam, adeo properus ut ne spatio quidem ad enitendum dato penatibus suis grauidam induxerit, nullam post hac sobolem edidit, sed sanguini Augusti per coniunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa communes pronepotes habuit, sanctitate domus priscum ad morẽ, comis ultra quàm antiquis fœminis probatum, mater impotens, uxor facilis, & cũ artibus mariti, simulatione filij bene composita. Funus eius modicum, testamentum diu inritum fuit, laudata est pro rostris a. C. Cæsare pro nepote qui mox rerum potitus est. At Tiberius quod supremis in matrem officijs defuisset nihil mutata amœnitate uitæ magnitudinem negociorum per litteras excusauit, honoresq; memoriæ eius ab Senatu large decretos quasi per modestiam imminuit, paucis admodum rece

ptis, et addito ne cœlestis religio decerneretur, sic ipsam maluisse, quin et parte eiudem epistulæ increpuit amicitias muliebres, Fusiũ consulẽ oblique perstringens. is gratia Augustæ floruerat, apus alliciẽdis fœminarũ animis dicax idẽ, et Tiberiũ acerbis facetijs inridere solitus, quarũ apud præpotentes in longũ memoria est. Cæterũ ex eo prærupta iã et urgens dominatio, nam incolumi Augusta erat adhuc perfugiũ, quia Tiberio inueteratum erga matrem obsequium, neq; Seianus audebat auctoritati parentis antæire. tunc uelut frenis exoluti proruperunt, missæq; in Agrippinam ac Neronem litteræ, quas pridẽ allatas & cohibitas ab Augusta credidit uulgus, haud enim multum post mortem eius recitatæ sunt. uerba inerant quæsita asperitate, sed non arma, non rerum nouarum studium, amores iuuenũ, et impudicitiam nepoti obiectabat, in nurum ne id quidem confingere ausus, adrogantiam oris & contumacem animum incusaure magno Senatus pauore ac silentio, donec pauci, quis nulla ex honesto spes, & publica mala singulis in occasionem gratiæ trahuntur, ut referretur postulauere, prõptissimo Cotta Messalino cum atroci sententia, sed alijs a primoribus maximeq; a magistratibus trepidabatur, quippe Tiberius & si infense inuectus, cætera ambigua reliquerat. Fuit in Senatu Iunius Rusticus cõponendis patrũ actis delectus a Cæsare, eoq; meditationis eius introspicere credidit, is fatali quodã motu (neq; enim ante specimen constantiæ dederat) seu praua solertia, dum imminentium oblitus incerta pauet, inferere se dubitantibus ac monere consules ne relationem inciperent, disserebatq; breuibus momentis summa uerũ posse quan-

doq; Germanicis Tiſium pœnitentiæ ſenis
1 ſimul populus effigies Agrippinæ ac Neronis gerens, circunſiſtit curiam, ſtſusq; in Cæſarem ominibus falſas litteras & principe inuito exitium domui eius intendi clamitat, ita nihil triſte illo die patratũ. ferebantur etiã ſub nominibus conſularium fictæ in Seianum ſententiæ exercentibus pleriſq; per occultum, atq; eo procacius libidinem ingeniorum, unde illi ira uiolentior, & materies criminandi, ſpretum dolorem principis, ab Senatu deſciuiſſe populum, audiri iam & legi nouas contiones, noua patrum conſulta, quid reliquum niſi ut caperent ferrum? & quorum imagines pro uexillis ſecutũ forent
§ duces Imperatoresq; deligerent? Igitur Cæſar repetitis ad uerſum nepotem & nuptæ probris, increpitaq; per edictũ plebe queſtus apud patres quod fraude unius Senatoris Imperatoria maieſtas eluſa publice foret, integra tamen ſibi cuncta poſtulauit, nec ultra deliberatum quo minus non quidem extrema decernerent, id enim uetitum, ſed paratos ad ultionem ui principis impediri teſtarentur

Quatuor & quadraginta
2 orationes ſuper ea re habitæ ex quis ob metum paucæ, plures adſuetudine mihi pudorem aut Seiano inuidiã allaturum cenſui

uerſa eſt fortuna, & ille quidem qui collegam & generum adſciuerat, ſibi ignoſcit cæteri quem per dedecora fouere, cum ſcelere inſectãtur.

miſerius ſit ob amicitiam accuſari, an amicum accuſare haud diſcreuerim, non crudelitatem, non clementiam cuiusquam experiar, ſed liber & mihi ipſi probatus anibo periculum, Vos obte-

stor ne memoriam nostri per mœrorem quàm læti reti-
neatis, adijciendo me quoq; ijs qui fine egregio publica
mala effugerunt. Tunc singulos ut cuiq; adsistere adlo-
qui animus erat retinens aut dimittens partem diei ab-
siampsit, multoq; adhuc cœtu & cunctis intrepidum
vultum eius spectantibus, cum superesse tempus nouissi-
mis crederent, gladio quem sinu abdiderat incubuit.
neq; Cæsar ullis criminibus aut probris defunctum in-
sectatus est, cum in Blæsum multa fœdaq; incusauisset.
Relatum inde de. P. Vitellio & Pomponio Secundo, il-
lum indices arguebant claustra ærarij cui præfectus
erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtulisse.
Huic a Considio prætura functo obiectabatur Velij Gal-
li amicitia, qui punito Seiano in hortos Pomponij quasi
fidissimum ad subsidium perfugisset, neq; aliud perícli-
tantibus auxilij quàm in fratrum constantia fuit, qui na-
des extitere, mox crebris prolationibus spem ac metum
iuxta grauatus Vitellius petito per speciem studiorum
scalpo, leuem ictum uenis intulit, uitamq; ægritudine
animi finiuit. At Pomponius multa morum elegantia,
& ingenio inlustri dum aduersam fortunam æquus to-
lerat, Tiberio superstes fuit. Placitum posthac ut in reli-
quos Seiani liberos aduerterentur, uanescente quanq; ple-
bis ira, ac plerisq; per priora supplicia lenitis, igitur por-
tanur in carcerem filius imminentium intellegēs, puella
adeo nescia ut crebro interrogaret, quod ob delictum, et
quo traherentur neq; facturam ultra, & posse se puerili
uerbere moneri. Tradunt temporis eius auctores, quia
triumuirali supplicio affici uirginem inauditum habe-
batur, à carnifice laqueum iuxta compressam, exin obli-

fis faucibus,id ætatis corpora in Gemonias abiecta. Per idem tempus Asia atq; Achaia exterritæ sunt,acri magis quam diuturno rumore,Drusum Germanici filiũ apud Cycladas insulas,mox in continenti visum,& erat iuuenis haud dispari ætate,quibusdam Cæsaris libertis uelut agnitus,per dolumq; comitantibus alliciebãtur ignarifama nominis,& promptis Græcorum animis ad noua & mira,quippe lapsum custodiæ pergere ad paternos exercitus, Aegyptum aut Syriam inuasurum fingebant simul,credebantq;,iam iuuentutis concursu, iam publicis studijs frequentabatur,lætus præsentibus & inanium spe,Cum audiuum id Pompeio Sabino. Is Macedoniæ tum intentus,Achaiam quoq; curabat.Igitur quo uera seu falsa anniret Toronæum Thermæumq; sinum præfestinans,mox Euboeam Aegæi maris insulam & Piræeũ atticæ oræ,dein Corinthiense litus, angustiasq; Isthmi euadit,mariq; alio Nicopolim Romanam coloniam ingressus,ibi demum cognoscit sollertius interrogatum quisnam foret? dixisse.M. Sillano genium, & multis sectatorum dilapsis,ascendisse nauem, tanquam Italiam peteret, scripsitq; hæc Tiberio.neq; nos originẽ finem ue eius rei ultra comperimus.Exitu anni diu auctã discordia consulum erupit,nam Trio facilis capessendis inimicitijs & foro exercitus ut segnem Regulum ad opprimẽdos Seiani ministros oblique perstrinxerat, ille nisi lacessereur modestiæ retinẽs,nõ modo retudit collegam, sed ut noxiũ cõiurationis ad disquisitionẽ trahebat.Multisq; patrũ orãtibus ponerẽt odia in perniciẽ iura,mãsere infensi ac minitãtes,donec magistratu abirent.Gn.Domitius et Camillus Scribonianus cõsulatum

inierant cū Cæsar tramisso quod Capreas et Surrentum interluit freto, campaniā prælegebat, ambiguus an urbē intraret, seu quia cōtra destinauerat speciem uenturi simulans et sæpe in propinqua digressus, aditis iuxta Tiberim hortis, saxa rursum et solitudinem maris repetiit, pudore scelerum & libidinum, quibus adeo indomitis exarserat, ut more regio pubem ingenuam stupris polluereт nec, formam tantū & decora corpora, sed in his modestam pueritiā, in alijs imagines maiorum incitamentum cupidinis habebat. tuncq; primum ignota ante uocabula reperta sunt, sellariorum & spintriarum, ex fœditate loci ac multiplici patientia, præpositiq; seruui qui quærerent, pertraherent, dona in promptos, minas aduersum abnuētes, et si retinerēt propinquus aut parēs uim, rapus, suaq; ipsi libita uelut in captos exercebant. At Romæ principio anni quasi recens cognitis Liuiæ flagitijs, ac non pridem etiam punitis, atroces sententiæ dicebantur in effigies quoq; ac memoriam eius, & bona Seiani ablata ærario ut in fiscum cogerentur, tum retulere Scipiones. Hæc et Sillani et Cassii ysdem ferme aut paulū immutatis uerbis adseueratione multa censebāt, cū repente Togonius Gallus dū ignobilitatem suam magnis nominibus inserit per deridiculum auditur. Nam principē orabat deligere Senatores ex qs uiginti sorte ducti et ferro accincti quotidiē curiā inissēt salutē eius defenderēt. crediderat nimirū epistulæ subsidio sibi alteri ex cōsulibus poscentis, ut tutus a Capreis urbem peteret. Tiberius tamen ludibria seriis permiscere solitus egit gratias benevolentiæ patrū, Sed quos omitti posse, quos deligi semp ne eosdē, an subinde alios? et honoribus pfunctos,

an iuuenes? priuatos an e magistratibus? quã deinde spe
ciem fore sumentium in limine curiæ gladios? neq; sibi
uitam tanti, si armis tegenda fŏret. Hæc aduersus Togo
nium uerbis moderans neq; ultra abolitionem sententiæ
suadere. At Iunium Gallionem qui censuerat ut præto-
riani actis stipendijs ius apiscerentur in quattuordecim
ordinibus sedendi, uiolenter increpuit, uelut coram rogi
tans, quid illi cum militibus? quos neq; dicta Imperato-
ris neq; præmia nisi ab Imperatore accipere par esset,
reperisse prorsus quod diuus Augustus non prouiderit,
an potius discordiam et seditionem a satellite Seiani quæ
sitam? qua rudes animos nomine honoris ad corrumpẽ
dum militiæ morem propelleret. hoc precium Gallio me
ditatæ adulationis tulit. statim curia, deinde Italia exa-
ctus, & quia incusabatur facile toleraturus exilium, de
lecta Lesbo insula nobili & amœna, retrahitur in ur-
bem, custoditurq; domibus magistratuum. Iisdem litte-
ris Cæsar Sestium Pagonianum prætorium perculit, ma
gno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium se-
creta rimantem, delectumq; a Seiano, cuius ope dolus,
C. Cæsari pararetur, quod postquam patefactum pro-
rupere concepta per idem odia, & summum supplicium
decernebatur, ni professus indicium foret, Vt uero Latini
um Latiarem ingressus est accusator, acrius iuxta inuisi
gratissimum spectaculum præbebatur. Latiaris ut retu
li, præcipuus olim circunueniendi Titij Sabini, & tunc
luendæ pœnæ primus fuit. interq; Haterius Agrippa cõ
sules anni prioris inuasit, cur mutua accusatione intenta
nunc silerent? metum prorsus & noxiam conscientiæ pro
fœdere haberi, at non patribus reticenda quæ audiuis-

sent. Regulus manere tempus ulcionis, seq; coram principe executurum. Trio æmulationem inter collegas, & si qua discordes iecissent melius oblitterari respondit. Vrgente Agrippa, Sanquinius maximus e consularibus orauit Senatum, ne curas Imperatoris, conquisitis insuper accerbitatibus augerent, sufficere ipsum statuendis remedijs. sic Regulo salus et Trioni dilatio exitij quæsita. Haterius inuisior fuit, quia somno aut libidinosis uigilijs marcidus, & ob segnitiam, quauis crudelem principem non metuens, inlustribus uiris perniciem inter ganeum ac supra meditabatur. exin Cotta Messalinus sæuissimæ cuiusq; sententiæ auctor, eoq; inueterata inuidia, ubi primum facultas data arguitur, pleraq; .C. Cæsarem quasi incesta uirilitatis, & cum die Natali Augustæ inter sacerdotes epularetur nouendialem eam cœnam dixisse, quærensq; de potentia. M. Lepidi, ac. L. Arruntij cū quibus ob rem pecuniariam disceptabat, addidisse, illos quidem Senatus, me autem uebitur Tiberiolus meus, neq; cunctatus a primoribus ciuitatis reuincebatur. ijsq; instantibus ad Imperatorem prouocauit, nec multo post litteræ adferuntur, quibus in modum defensionis, repetito inter se, atq; Cottam amicitiæ principio, crebrisq; eius officijs commemoratis, ne uerba praue detorta, neu conuiualium fabularum simplicitas in crimen ducerentur, postulauit. Insigne uisum est earum Cæsaris litterarum initium, nam his uerbis exorsus est. Quid scribam uobis. P. C. aut quomodo scribam? aut quid omnino non scribam hoc tempore? Dij me deæq; peius perdant quā perire me quotidie sentio, si scio. Adeo facinora atq; flagitia sua ipsi quoq; in supplicium uerterant. Neq; frustra

præstantissimus sapientiæ firmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes posse aspici laniatus & ictus, quando ut corpora uerberibus, ita sæuitia, libidine, malis consultis animis dilaceretur quippe Tiberiũ nõ fortuna nõ solitudines protegebãt, quin tormenta pectoris suaq; ipse pœnas fateretur. Tum facta patribus potestate, statuẽdi de Cæsiliano Senatore, qui plurima aduersum Cottam prompserat, placitum eandem pœnam inrogari, quam in Aruscium & Sanquiniũ accusatores L. Arrũtij. quo nõ aliud honorificẽtius Cottæ euenit, qui nobilis quidem sed egens ob luxum, per flagitia infamis, sanctissimis Arruntij artibus dignitate ultionis æquabatur. Quintus Seruæus posthac & Minutius Thermus inducti, Seruæus prætura functus & quondam Germanici comes. Minutius equestri loco, modeste habita Seiani amicitia, unde illis maior miseratio. contra Tiberius præcipuos ad scelera increpans admonuit. C. Cæstium patrem dicere Senatui quæ sibi scripsisset, susceptitq; Cæstius accusationem, quod maxime exitiabile tulere illa tempora, cum primores Senatus infimas etiam delationes exercerent, alij propalam, multi per occultum, neq; discerneres alienos a coniunctis, amicos ab ignotis, quid repens, aut uetustate obscurum proinde in foro, in cõuiuio qua qua de re locuti incusabantur, ut quis præuenire et reum destinare properat, pars ad subsidium sui, plures infecti quasi ualitudine & contactu, Sed Minutius & Seruæus damnati, indicibus acessere, Tractiq; sunt in casum eundem Iulius Africanus e Santonis Gallica ciuitate, Seius Quadratus, originem non repperi, neq; sum ignarus a plerisq; scriptoribus omissa multorum pericu

Li & pœnas, dum copia fatiscunt, aut quæ ipsis nimia, et mœsta fuerant, ne pari tædio lecturos adficerent uerentur. Nobis pleraq; digna cognitu obuenere, quanq; ab aliis incelebrata: Nã ea tempestate qua Seiani amicitiã cæteri falso exuerãt, ausus est eques Romanus. M. Terentius ob id reus amplecti, ad hũc modũ apud Senatũ ordiendo. Fortunæ quidẽ meæ fortasse minus expediat adnoscere crimen q̃ abnuere, sed utcũq; casura res est, fatebor et fuisse me Seiano amicũ, et ut essem expetissẽ, et postq̃ adeptus eram, lætatũ. uiderã collegã patris regẽdis prætorijs cohortibus, mox urbis et militiæ munia simul obeuntem, illius propinqui et adfines honoribus augebãtur, ut quisq; Seiano intimus, ita ad Cæsaris amicitiã ualidus, contra quibus infensus esset metu ac sordibus cõflictabantur. nec quenq̃ exẽplo adsumo. cunctos qui nouissimi consilij expertes fuimus, meo uiuus discrimine defendã. Nõ enim Seianũ Vulsinienſem, et Claudiæ et Iuliæ domus partẽ, quas adfinitate occupauerat. Tuum Cæsar generũ, tui consulatus socium, tua officia in Rep. capessentem colebamus. Non est nostrũ æstimare quem supra cæteros, & quibus de causis extollas. Tibi summum rerũ iudicium dij dedere, nobis obsequij gloria relicta est. spectamus porro quæ coram habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima iuuãdi nocendi ue potentia, quæ Seiano fuisse nemo negauerit. abditos principis sensus, & si quid occultius parat, exquirere inclitũ anceps, nec ideo adsequare. Ne. P. C. ultimum Seiani diẽ, sed sexdecim annos cogitaueritis. eã Satriũ Atq; Põponiũ uenerabantur, Libertis quoq; ac ianitoribus eius notescere pro magnifico accipiebant. Quid ergo

indistincta hæc defensio & promiscua dabitur? immo iustis terminis diuidatur. Insidiæ in Remp. consilia cædis aduersum Imperatorem puniantur. de amicitia & officijs, idem finis & te Cæsar & nos absoluerit. Constantia orationis, & quia repertus erat qui efferret quæ omnes animo agitabant, eo usq; potuere, ut accusatores eius, additis quæ ante deliquerant, exilio, aut morte mulctarentur. Secutæ dehinc Tiberij litteræ in Sex. Vestilium prætorium quem Druso fratri percarum in cohortem suam transtulerat. causa offensionis Vestilio fuit seu composuerat quædam in C. Cæsarem ut impudicum, siue ficto habita fides, atq; ob id conuictu principis prohibitus cum senili manu ferrum tentauisset, obliguit uenas, precatusq; per codicillos immitti rescripto uenas resoluit. Accruatim ex eo Annius Pollio, Appius Sillanus Scauro Mamerco, simul ac Sabino caluisio maiestatis postulantur, & Vicinianus Pollioni patri adijciebatur, clari genus, & quidam summis honoribus. contremuerantq; patres, nam quotus quisq; adfinitatis aut amicitiæ tot inlustrium uirorum expers erat? ni Celsus urbanæ cohortis tribunus, tum inter indices, Appium, & Caluisium discrimini exemisset. Cæsar Pollionis, ac Viciniani, Scauriq; causam ut ipse cum Senatu nosceret distulit, datis quibusdam in Scaurum tristibus notis. Ne fœminæ quidem exortes periculi, qua occupandæ Reip. arguinō poterant, ob lachrymas incusabantur, necataq; est annus Vitia Fusii Germini mater, q̃ filij necē fleuisset. Hæc apud Senatū, nec secus apud principē, Vescularius Atticus, ac Iulius Marinus ad mortē aguntur, e uetustissimis familiarijs Rhodū secuti, et apud Capreas diuidici. Vesce

larius insidiaꝫ in Libonē internuncius. Marino partici pe Seianus Curtiū Aticū oppressērat, quo latius accæ ptū sua exempla in cōsultores recidisse. Per idē tempus. L. Piso Pontifex, rarum in tanta claritudine, fato obyt. nullius seruilis sententiæ sponte auctor, & quotiens ne cessitas ingrueret sapienter moderans. patrem ei Censo rium fuisse memorauī, ætas ad octogesimum annum pro cessit. decus triumphale in Tracia meruerat, sed præci pua ex eo gloria q; præfectus urbi recens, continuam po testatem, & insolentia parendi grauiorem, mire tempe rauit. Namq; antea præfectis demum regibus, ac mox magistratibus, ne urbs sine Imperio foret in tempus deli gebantur qui ius redderet, ac subitis mederetur, ferūtq; ab Romulo dentrem Romulium, post ab Tullo hostilio
※ Mumā Marcium, & ab Tarquinio Superbo Spurium
1 Lucretium impositos, dein consules mandabant. duratq; Simulacrum quotiens ob ferias latinas præficiur qui cō sulare munus usurpet. Cæterum Augustus bellis ciuili bus Cillinium Mœcenatem equestris ordinis cunctis apud Romam, atq; Italiam præposuit. Mox rerum poti tus ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, sumpsit e consularibus qui coerceret seruiña, & quod ci uium audacia turbidum nisi uim metuat. primusq; Mes sala Coruinus eam potestatem, & paucos intra dies si nem accæpit, quasi nescius exercendi. Tum Taurus statī lius, quāq; prouecta ætate, egregie tolerauit. Dein Piso ui ginti per annos pariter probatus publico funere ex decre to Senatus celebratus est. Relatū inde ad patres a Quin tiliano tribuno plebei de libro Sibullæ, quem Caninius, Gallus quindecenuir recipi inter cæteros eiusdē Vatis

& ea de re Senatus consultum postulauerat, quo per di-
scessionem facto, misit litteras Cæsar modice tribunum
increpans, ignarum antiqui moris ob iuuentam, Gallo
exprobrabat q̃ scientiæ cærimoniarumq̃ uetus, incer-
to auctore, ante sententiam collegij, non ut assolet lecto
per magistros æstimatoq̃; carmine, apud infrequentem
Senatum egisset. Simul commonefecit, quia multa uana
sub nomine celebri uulgabantur, sanxisse Augustum,
quem intra diem ad prætorem urbanum deferrentur,
neq; habere priuatim liceret, quod a maioribus quoq; de
cretum erat, post exustum sociali bello Capitolium quæ
sitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac Siciliam
& Italicas colonias carminibus Sibyllæ, una, seu plu-
res fuere, datoq; sacerdotibus negotio, quatum humana
ope potuissent, uera discernere. Igitur tunc quoq; notioni
quindecimuirum is liber subijcitur. Iisdem consulibus
grauitate annonæ iuxta seditionem uentum, multaq; &
plures per dies in theatro licentius efflagitata q̃ solitum
aduersum Imperatorem, quis commotus incusauit magi-
stratus patresq;, q̃ non publica auctoritate populum
coercuissent, additq; quibus e prouincijs & q̃to maio
rẽ q̃ Augustus rei frumẽtariæ copiã aduectaret. Ita casti
gandæ plebi compositum Senatus consultum prisca seue
ritate, neq; segnius consules edixere. Silentium ipsius nõ
ciuile, ut crediderat, sed in superbiam accipiebatur. Fine
anni Geminius Celsus, Pompeius equites Romani ceci-
dere coniurationis crimine. Ex quis Geminius prodigen
tia opum, ac molliti uitæ amicus Seiano nihil ad seriũ
Et Iulius Celsus tribunus in uinclis laxatam cathenam
et circũdatã in diuersum tẽdẽs suã ipse ceruicẽ perfregit

At Rubrio Fabato tanq̃ desperatis rebus Romanis, Parthorum ad misericordiam fugeret custodes addiũ. Sanus repertus apud fretrũ Siciliæ retractusq; per cẽturionẽ, nullas probabiles causas longinquæ peregrinationis adferebat. Mansit tamen incolumis oblivione magis q̃ clementia. Ser. Galba. L. Sulla consules, diu quæsito quos neptibus suis maritos destinaret Cæsar. Postq̃ instabat Virginum ætas. L. Cassium. M. Vinicium legit. Vinicio oppidanum genus. Callibus ortus, patre, atq; auo cõsularibus, cætera equestri familia erat, mitis ingenio, & compta facundiæ. Cassius plebei Romæ generis, verum antiqui honoratiq;, et severa patris disciplina eductus, facilitate sæpius q̃ industria cõmendabatur. Huic Drusillã Vinicio Iuliã Germanico genitas cõiungit, siperq; ea re Senatui scripsit, levi cũ honore iuvenũ, dein redditus absentiæ causis admodum vagis, flexit ad graviora, & offensiones ob Rempt. cœptas, utq; Macro præfectus, tribunoriũq; et cẽturionũ pauci secũ introiret quotiẽs curiã ingrederetur, petiit, factoq; largę, et sine ꝑscriptione generis aut numeri, Senatus consulto, ne tecta qdem urbis adeo publicũ ꝑsiliũ nunq̃ adyt, denijs plerũq; itineribus ambigẽs patriã et declinans. Interea magna vis accusatorũ in eos irrupit qui pecunias fœnore auctitabant, adversum legẽ dictatoris Cæsaris, qua de mõ credendi, possidendiq; intra Italiã cavetur, omissa olim, quia privato usui bonũ publicũ postponitur. Sane vetus urbi fœnebre malũ et seditionũ discordiarũq; creberrima causa, eoq; cohibebatur antiquis quoq, et minus corruptis moribus. Nã prio duodecim tabulis sanctũ, ne qs unciario fœnore amplius exerceret, cũ antea ex libidine locupletium

agitaretur. dein rogatione tribunitia ad ſemuncias redacta. Poſtremo uetita uerſura multisq; plebis ſcitis obuiam itum, fraudibusq; totiens repreſſæ, miras per artes rurſum oriebantur. Sed tum Gracchus prætor, cui ea quæſtio euenerat, multitudine periclitantium ſubactus, retulit ad Senatum. trepidiq; patres (neq; enim quisq̃ tali culpa uacuus) ueniam a principe petiuere, & concedente, annus in poſterum, ſexq; menſes dati, quis ſecundum iuſſa legis rationes familiares quisq; componerent. hinc inopia rei nũmariæ, commoto ſimul omnium ære alieno & quia tot damnatis, bonisq; eorum diuenditis, ſignatum argentum fiſco uel ærario attinebatur. ad hoc Senatus præſcripſerat, duas quisq; fœnoris partes in agris p̃ Italiam conlocaret. ſed creditores in ſolidum appellabant. nec decorum appellatis minuere fidem. Ita primo concurſatio & preces, dein ſtrepere prætoris tribunal eaq; quæ remedio quæſita, uenditio, & emptio in contrarium mutari, quia fœneratores omnem pecuinam mercandis agris condiderant, copiã uendendi ſecuta, uilitate q̃to quis obæratior ægrius diſtrahebãl, multiq; fortunis prouoluebantur, euerſio rei familiaris dignitatem ac famam præceps dabat. donec tulit opem Cæſar diſpoſito per menſas millies ſeſtertio, factaq; mutuandi copia ſine uſuris per triennium, ſi debitor populo in duplum prædijs cauiſſet. Sic refecta fides, & paulatim priuati quoq; creditores reperti, neq; emptio agrorum exercita ad formam Senatus conſulti, acribus ut ferme talia initijs, incurioſo fine. Dein redeunt priores metus, poſtulato maieſtatis Conſidio Proculo qui nullo pauore diem Natalem celebrans, raptus in curiam pariterq; damnatus interfectusq;,

ctusq́;, & sorori eius Sanciæ aqua, atq; igni interdictũ accusante Q. Pomponio. Is moribus inquies, hæc & huiuscemodi a se factitari prætendebat, ut parta apud principem gratia periculis Pomponij secundi fratris mederetur. etiam in Pompeiam Macrinam exilium statuitur cuius maritum Argolicum, socerum Laconem e primoribus Achæorum Cæsar adflixerat. Pater quoq; inlustris eques Romanus, ac frater pretorius cum damnatio instaret se ipsi interfecere. datum erat crimini ꝙ Theophanen Mitylenæum proauum eorum. GN. Magnus inter intimos habuisset, quodq́; defuncto Theophani cœlestes honores græca adulatio tribuerat. Post quos Sex. Marius Hispaniarum ditissimus defertur incestasse filiam: et Saxo Tarpeio deijcitur, ac ne dubiũ haberetur magnitudinem pecuniæ malo uertisse aurariasq́; eius (q̃q̃ publicarentur) sibimet Tiberius seposuit. inritatusq́; supplicijs cunctos qui carcere attinebantur accusati societatis cum Seiano, necari iubet. Iacuit immensa strages, omnis sexus, omnis ætas, inlustres, ignobiles dispersi, aut aggerati, neq; propinquis, aut amicis adsistere, inlachrymare, ne uisere quidem diutius dabatur, sed circuniecti custodes, & in mœrorem cuiusq; intenti corpora putrefacta adsectabantur, dum in Tyberim traherentur, ubi fluitantia, aut ripis adpulsa, non cremare quisquam, non contingere, interciderat sortis humanæ commercium ui metus, quãtũq́; sæuitia glisceret miseratio arcebatur. Sub idẽ tempus. C. Cæsar discedenti Capreas auo comes Claudiam. M. Sillani filiam cõiugio accæpit, immanem animum subdola modestia tegens, non damnatione matris, nõ exilio fratrum rupta uoce, qualem diem Tiberius in

duisset pari habitu, haud multum distantibus uerbis. Vnde mox scitum Passieni oratoris dictum percrebruit Neq; meliorem unquam seruum, neq; deteriorem dominum fuisse. Nō omiserim præsagium Tiberij de Ser. Galba tum consule, quem accitum, & diuersis sermonibus pertemptatum postremo græcis uerbis in hanc sententiam adlocutus, & tu Galba quandoq; degustabis Imperium, seram ac breuem potentiam significans scientia Chaldæorum artis, cuius apiscendæ otium apud Rhodum magistrum Trasullum habuit, peritiam eius hoc modo expertus. quotiens super negotio consultaret, edita domus parte, ac liberti unius conscientia utebatur, is litterarum ignarus corpore ualido, per auia ac derupta, nam saxis domus imminet, præibat eum cuius artē experiri Tiberius statuisset. & regredientem si uanitatis, aut fraudum suspitio incesserat, in subiectum mare præcipitabat, ne index arcani existeret. Igitur Trasullus iisdem rupibus inductus, postquam percunctantem commouerat, Imperium ipsi, & futura solerter patefaciens, Interrogatur an suam quoq; genitalem horam comperisset, quem tum annum, qualem diem haberet. Ille positus siderum, ac spacia dimensus, hærere primo, dein pauescere, & quantum introspiceret, magis ac magis trepidus admirationis, & metus, postremo exclamat ambiguum sibi ac prope ultimum discrimen instare. Tum complexus eum Tiberius præscium periculorum, & in columem fore gratatur, quæq; dixerat oracli uice accipiens inter intimos amicorum tenet. Sed mihi hæc, ac talia audienti in incerto iudicium est, fato ne res mortaliū & necessitate immutabili, an forte uoluantur, quippe sa-

piētissimos ueterꝝ, quiq; sectā eorꝝ æmulantur, diuersos reperies, ac multis insitā opinionē, nō initia nostri, nō finē, nō deinq; homines dijs curæ. Ideo creberrima & tristia in bonos, læta apud deteriores esse. Cōtra alij, fatum quidē cōgruere rebus putāt, sed nō e uagis stellis, ueꝝ apud principia, & nexus naturaliū causaꝝ, ac tñ electionē uitæ nobis relinquunt, quam ubi elegeris, certum imminentium ordinem, neq; mala uel bona quæ uulgus putet, multos qui conflictari aduersis uideantur, beatos, at plerosq;, q̄q̄ magnas per opes, miserrimos si illi grauem fortunam constanter tolerent, hi prospera incōsulte utantur. Cæterum plurimis mortalium non eximitur, quin primo cuiusq; ortu uentura destinentur, sed quædam secus q̄ dicta sint cadere fallacijs ignara dicentiū. ita corrūpi fidem artis cuius clara documenta, et antiqua ætas, et nostra tulerit. Quippe a filio eiusdem Trasulli prædictū Neronis Imperium in tempore memorabitur, ne nunc incœpto, longius abierim. Iisdē consulibus Asinij Galli mors uulgatur, quem egestate cibi peremptum haud dubiū, sponte uel necessitate, incertū habebatur. Cōsultusq; Cæsar an sepeliri sineret, non erubuit permittere, ultroq; incusare casus qui reum abstulissent antequam coram conuinceretur. scilicet medio triennio defuerat tempus subeūdi iudiciū cōsulari seni, tot cōsulariū parēti. Drusus deinde extinguitur cū se miserandis alimentis mādēdo e cubili tomēto nouū ad diem detinuisset. Tradidere quidam præscriptum fuisse Macroni si arma ab Seiano temptarentur extractum custodia iuuenē (nā in Palatio attinebatur) ducē populo iponere, mox qa rumor incedebat fore ut nuru ac nepoti cōciliaretur Cæsar, sæuitiā, q̄

pœnitẽtiã maluit, quin & inuectus in defunctũ probra corporis, exitiabilem in suos, infensum Reipu. animum obiecit, recitariq; factorum dictorumq; eius descripta p dies iussit, quo non aliud atrocius uisum, adsuẽsse tot annos qui uultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent, et potuisse auum audire, legere, in publicum promere. uix fides, nisi q; Actij centurionis, & Didymi liberti epistulæ seruorum nomina præferebant, ut quis egredientem cubiculo Drusum pulsauerat, exterruerat etiam sua uerba centurio sæuitiæ plena, tanq; egregium, uocesq; deficientis adiecerat, quis primo alienationem mentis simulans quasi per dementiam funesta Tiberio, mox ubi exspes uitæ fuit, meditatas, compositasq; diras imprecabatur, ut quemadmodum nurum, filiumq; fratris, & nepotes, domumq; omnem cædibus compleuisset, ita pœnas nomini generiq; maiorum, & posteris exolueret. Obturbabant quidem patres specie detestandi, sed penetrabat pauor, & admiratio, callidum olim & tegendis sceleribus obscurum, huc confidentiæ uenisse, ut tanq; dimotis parietibus ostenderet nepotem sub uerbere centurionis, inter seruorum ictus, extrema uitæ alimenta frustra orantem. Nondum is dolor exoleuerat cum de Agrippina audium, quam interfecto Seiano spe sustentatam proxiisse reor, & postquam nihil de sæuitia remittebatur, uoluntate exstinctam, nisi si negatis alimentis adsimulatus est finis, qui uideretur sponte sumptus. Enimuero Tiberius fœdissimis criminationibus exarsit, impudicitiã arguens & Asinium Gallum adulterium, eiusq; morte ad tædium uitæ compulsam. Sed Agrippina æqui impatiens, dominandi auida, uirilibus curiis, fœminarum

uita exuerat. Eodem die defunctam quo biennio ante Seianus pœnas luisset, memoriæq; id prodendum addidit Cæsar, iactauitq; q̃ non laqueo strangulata neq; in gemonias proiecta foret. Actæ ob id grates. decretumq; ut quintumdecimum kalendas Nouembris utriusq; necis die per omnis annos donum Ioui sacrarentur. Haud multo post Cocceius Nerua continuus principis, omnis diuini, humanique iuris sciens integro statu, corpore inlæso moriendi consilium cæpit. Quod ut Tiberio cognitum adfidere, causas requirere, addere preces, fateri postremo graue conscientiæ, graue famæ suæ, si proximus amicorum nullis moriendi rationibus uitam fugeret, Auersatus sermonem Nerua abstinentiam cibi coniunxit. ferebant gnari cogitationũ eius quanto propius mala Reipuiseret, ira, & metu, dum integer, dum intemptatus, honestum finem uoluisse. Cæterum Agrippinæ pernicies (quod uix credibile) Plancinam traxit. Nupta olim GN. Pisoni, & palam læta morte Germanici, cum Piso caderet precibus Augustæ, nec minus inimicitijs Agrippinæ defensa erat. ut odium, & gratia desiere, ius ualuit, petitaq; criminibus haud ignotis, sua manu, sera magis, q̃ immerita supplicia persoluit. Tot luctibus funesta ciuitate pars mœroris fuit, q̃ Iulia Drusi filia quondam Neronis uxor denupsit in domum Rubelli Blandi, cuius auum Tiburtem equitem Romanum pleriq; meminerant. Extremo anni mors Aelij Lamiæ funere censorio celebrata qui administrandæ Suriæ imagine, tandẽ exolutus urbi præfuerat. genus illi decorum, uiuida senectus, & non permissa prouincia dignationem addiderat. Exin Flacco Pomponio Syriæ prætore de

functo, recitantur Cæsaris litteræ quis incusabat egregiũ quenq; & regendis exercitibus idoneum abnuere id munus, seq; ea necessitudine ad preces cogi, per quas consularium aliqui capessere prouincias adigerentur, oblitus Arruntium ne in Hispaniam pergeret, decãũ iam annum attineri. Obijt eodem anno & M. Lepidus de cuius moderatione, atq; sapientia in prioribus libris satis conlocaui, neq; nobilitas diutius demonstranda est, quippe Aemilium genus fœcundum bonorum ciuium, & qui eadem familia corruptis moribus, inlustri tamen fortuna agere. Paulo Fabio. L. Vitellio coss. post longum seculorum ambitum auis Phœnix in Aegyptum uenit, præbuitq; materiem doctissimis indigenarum, & Græcorum, multa super eo miraculo disserendi, de quibus cõgruunt & plura ambigua, sed cognitu non absurda promere libet. Sacrum soli id animal & ore ac distinctu pinnarum à cæteris auibus diuersum consentiunt qui formam eius definiere. De numero annorum uaria traduntur, maxime uulgatum, quingentorum spatium, sunt qui adseuerent mille quadringentos sexaginta unũ interici priores q; aliter esse. Sofide primum, post Amasi de dominantibus. deinde Ptolemæo, qui et Macedonibus tertius regnauit in ciuitatem cui Heliopolis nomen adolauisse, multo cæterarum uolucrum comitatu, nouam faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obscura, inter Ptolemæum, ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt, unde non nulli falsum hunc phœnicem, neq; Arabum è terris credidere, nihilq; usurpasse ex his quæ uetus memoria firmauit, confecto quippe annorum numero, ubi mors propinquet suis in terris

struere nidum eiq; uim genitalem adfundere, ex qua fœtum oriri, & primam adulto curam sepeliendi patris, neq; id temere sed sublato murrhæ pondere, tempta toq; per longum iter, ubi par oneri, par meanti sit, subire patrium corpus, inq; solis aram perferre, atq; adolere. hæc incerta, & fabulosis aucta. Cæterum aspici aliquã do in Aegypto eam uolucrem non ambigitur. At Romæ cæde continua Pomponius Labeo quem præfuisse Mœsiæ retuli per abruptas uenas sanguinem effudit, æmulataq; est coniunx Paxæa, nam promptas eius mordi mortes metus carnificis faciebat, & quia damnati publicatis bonis sepultura prohibebantur, eorum qui de se statuebant humabantur corpora, manebant testamenta, precium festinandi. Sed Cæsar missis ad Senatum litteris, disseruit, morem fuisse maioribus quotiens dirimerent amicitias interdicere domo, eumq; finem gratiæ ponere, id se repetiuisse in Labeone, atq; illum, quia male administratæ prouinciæ, aliorumq; criminum urgebatur, culpam inuidia uelasse, frustra conterrita uxore, quam & si nocentem, periculi tamen expertem fuisse. Mamercus dein Scaurus rursum postulatur insignis nobilitate & orandis causis, uita probrosis, nihil hunc amicitia Seiani, sed labefecit haud minus ualidum ad exitia Macronis odium, qui easdem artes occultius exercebat. deuleratq; argumentum tragœdiæ a Scauro scriptæ, additis uersibus qui in Tiberium flecterentur. Verum ab Seruilio, & Cornelio accusatoribus adulterium Liuiæ, magorum sacra obiectabantur. Scaurus ut dignum ueteribus æmulis damnationem antiit, hortante Sexia uxore quæ incitamentũ mortis, et particeps fuit. Ac

tamen accusatores si facultas incideret pœnis adficiebã/
tur, ut Seruilius, Cornelius q; perdito Scauro famosi quia
pecuniam a Vario ligure omittendæ delationis cæpe/
rant in insulas interdicto igni, atq; aqua demoti sunt, et
Abudius Ruso functus ædilitate dum Lentulo Getulico
sub quo legioni præfuerat periculum facessit, q; is Seia/
ni filium generum destinasset, ultro damnatur, atq; ur/
be exigitur. Getulicus ea tempestate superioris Germa/
niæ legiones curabat, mirumq; amorem adsecutus erat
effusæ clementiæ, modicus fœneritate, & proximo quoq;
exercitui per. L. Apronium socerum non ingratus, un/
de fama constans ausum mittere ad Cæsarem litteras, ad
finitatem sibi cum Seiano haud sponte, sed consilio Tibe
rij captam, perinde se q; Tiberium falli potuisse, neq; erro
rem eundem illi sine fraude, aljs exitio habendum, Sibi
fidem integram, & si nullis insidijs peteretur, mansurã,
Successorem non aliter q; indicium mortis accæpturum,
firmarent uelut fœdus quo princeps cæterarum rerum
potiretur, ipse prouinciam retineret. Hæc mira, quanq;
fidem ex eo trahebant, q; unus omnium Seiani adfiniũ
incolumis, multaq; grata mansit, reputante Tiberio pu
blicum sibi odium, extremam ætatem, magisq; fama, q;
ni stare res suas. G. Cestio. M. Seruilio coss. nobiles Par
thi in urbem uenere ignaro rege Artabano. Is metu Ger
manici fidus Romanis, æquabilis in suos, mox superbiã
in nos, sæuitiam in populares sumpsit, fretus bellis, quæ
secunda aduersum circumiectas nationes exercuerat, &
senectutem Tiberij ut inermem despiciens, auidusq; Ar/
meniæ, cui defuncto rege Artaxia, Arsacen liberorum suo
rum uetustissimum imposuit, addita contumelia, & missis

quid Gaïam a Vonone relictam in Syria, Ciliciaq; reposcerent, simul ueteres Persarum, ac Macedonum terminos, seq; inuasurum possessa Cyro, & post Alexandro, peruaniloquentiam ac minas iactabat. Sed Parthis mittendi secretos nuncios ualidissimus auctor fuit Sinnaces, insigni familia ac perinde opibus, et proximus huic Abdus adempte uirilitatis. Non despectum id apud barbaros, ultroq; potentiam habet. Ii adscitis & aliis primoribus, quia neminem gentis Arsacidarum summæ rei imponere poterant, interfectis ab Artabano plerisq; aut nondum adultis, Phrahaten regis Phrahatis filiũ Roma poscebant. Nomine tantum & auctore opus, ut sponte Cæsaris, ut genus Arsacis ripam apud Euphratis cerneretur. Cupitum id Tiberio, ornat Phrahaten, accingitq; paternum ad fastigium, destinata retinens, consilijs et absu res externas moliri, arma procul habere. Interea cognitis insidijs Artabanus tardari metu, modo cupidine uindictæ inardescere. Et barbaris cunctatio, seruilis, Statim exequi, regium uidetur. Valuit tamen utilitas, ut Abdum specie amicitiæ uocatum ad epulas lento ueneno inligaret, Sinnacen dissimulatione, ac donis simul p negotia moraretur. Et Phrahates apud Syriam dum omisso cultu Romano, cui per tot annos insueuerat, insitita Parthorum insumit, patrijs moribus impar, morbo absumptus est. Sed non Tiberius omisit incœpta. Tiridatem sanguinis eiusdem æmulum Artabano, recuperandæq; Armeniæ, hiberum Mithridatem deligit, conciliatq; fratri Pharasmani, qui gentile Imperium obtinebat, & cunctis, quæ apud Orientem parabantur. L. Vitellium præfecit. Eo de homine haud sum ignarus sini-

stram in urbe famam, pleraq; fœda memorari. Cæterũ regendis prouincijs prisca uirtute egit, unde regressus & formidine. C. Cæsaris, familiaritate Claudij nupe in seruitium mutatus, exemplar apud posteros adulatorij dedecoris habetur, cesseruntq; prima postremis, & bom iuuentæ senectus flagitiosa obliterauit. At ex regnulis prior Mirthidates Pharasmanem perpulit, dolo et ui conatus suos iuuare, reperiq; corruptores, ministros Arsacis multo auro ad scelus cogunt, Simul Hiberi magnis copijs Armeniam inrumpunt, & urbe Artaxata potiuntur. Quæ postquam Artabano cognita, filium Orodem ultorem parat, datq; Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contra, Pharasmanes adiungere Albanos, accipere Sarmatas, quorum Sceptuchi utrinq; donis acceptis more gentico diuersa induere. Sed Hiberi locorum potentes, Caspia uia Sarmatam in Armenios raptim effundunt. At qui Parthis aduentabant, facile arcebantur, cum alios incessus hastis clausisset, unum reliquum mare inter & extremos Albanorum montes astas impediret, quia flatibus Etesiarum implentur uada, hibernus Auster reuoluit fluctus, pulsoq; introrsus freto, breuia littorum nudantur. Interim Orodes sociorum inopem auxilio Pharasmanes uocare ad pugnam, & detrectantem incessere, adequitare castris, infensare pabula, ac sæpe modum obsidij stationibus cingebat, donec Parthi contumeliarum insolentes, circumsisterent regem, poscerent prælium, Atq; illis sola in equite uis, Pharasmanes & peditæ ualebat. Nam Hiberi Albaniq; saltuosos locos incolentes duriusq; magis insueuere. Ferunt q; se Thessalis ortos,

qua tẽpestate Iason post auectam, Medeam, genitosq; ex ea liberos inanem mox regiam Aeetæ uacuosq; Colchos repetiuit. Multaq; de nomine eius, & oraclum Phryxi celebrant. Nec quisquam Ariete sacrificauerit, credito uexisse Phryxũ, siue id animal, seu nauis insigne fuit. Cæterꝫ directa utrinq; acie, Parthus Imperiũ Orientis, claritudinem Arsacidarum, Contraq; ignobilem hiberum mercennario milite differebat. Pharasmanes integros semet a Parthico dominatu, Quanto maiora peterent, plus decoris uictores, aut si tergꝫ darent, flagitij atq; periculi lauros, simul horridam suorum aciem, picta auro Medorum agmina, hinc uiros, inde prædam ostendere. Enim uero apud Sarmatas non una uox ducis, se quisq; stimulant, ne pugnam per sagittas inirent, impetu & comminus præueniendum. Variæ hinc bellantium species, cum Parthus sequi uel fugere, pari arte fictus distraheret turmas, spacium ictibus quæreret. Sarmatæ omisso arcu, quo breuius ualent, contis gladijsq; ruerent, Modo equites tres, prælij more, frontis et tergi uices, aliquando ut conserta acies corporibus et pulsu armorum pellerent, pellerentur. Iamq; & Albani Hiberiq; prænsare, detrudere, ancipitem pugnam hostibus facere. Quos super eques et propioribus uulneribus pedites adflictabãt. Inter quæ Pharasmanes Orodesq; dũ strenuis adsunt, aut dubitantibus subueniunt, conspicati, eoq; gnari, clamore telis, equis concurrunt, instantius Pharasmanes, nã uulnus p galeã adegit, nec iterare ualuit platus equo et fortissimis satellitũ protegentibus sauciũ. Famã tñ occisi falso credita exterruit Parthos, victoriãq; cõcessere. Mox Artabanus tota mole regni ultimi (id pitia loco

rum, ab Hiberis melius pugnatum) nec ideò abscede-
bat, ni contractis legionibus Vitellius, & subito rumo-
re tanq; Mesopotamiam inuasurus metum Romani bel-
li fecisset. Tum omissa Armenia, uersæq; Artabani res,
inliciente Vitellio desererent regem sæuum in pace, &
aduersis præliorum exitiosum. Igitur Sinnaces, quem an-
tea infensum memorauimus, patrem Abdagesem, aliosq;
occultos consilit, & tunc continuis cladibus promptiores
ad defectionem trahit, adfluentibus paulatim, qui metu
magis quàm beniuolentia subiecti repertis auctoribus
fusulerant animum. Neciam aliud Artabano reliquum
q̄ si qui externorum corpori custodes aderant suis qsq; se-
dibus extorres, quis neq; boni intellectus, neq; mali cu-
ra, sed mercede aluntur, ministri sceleribus. His adsum-
ptis in longinqua & contermina Scythiæ fugam ma-
turauit spe auxilij, quia Hyrcanis Carmanijsq; per adfi-
nitatem innexus erat. Atq; interim posse Parthos absen-
tium æquos, præsentibus mobiles ad pœnitentiam muta-
ri. At Vitellius profugo Artabano & flexis ad nouum
regem populariũm animis hortatus Tiridatem parata
capessere, robur legionum sociorumq;, ripam ad Eu-
phratis ducit. Sacrificantibus cum hic more Romano
Suouetaurilia daret, ille equum placando amni ador-
nasset, nunciauere accolæ Euphraten nulla imbrium ui
sponte & immensum attolli, simul albentibus spumis
in modum diadematis sinuare orbes. Auspicium pro-
spere transgressus, quidam callidius interpretabantur,
initia conatus, secunda neq; diuturna, quia eorum quæ
terra, cœlo ue portenderentur, certior fides, fluminum
instabilis natura, simul ostẽderet omnia raperetq;. Sed

ponte nauibus effecto, tramissoq; exercitu, primus Orno spades mulltis equitum millibus in castra uenit. Exul quondam & Tiberio cum Dalmaticum bellum conficeret, haud inglorius auxiliator, eoq; ciuitate Romana donatus, Mox repetita amicitia regis multo apud eum honore præfectus campis, qui Euphrate & Tigre inclutis amnibus circunflui Mesopotamiæ nomen accæperunt. Neq; multo post Sinnaces auget copias, Et columen partium Abdageses gratiam & paratus regios adicit. Vitellius ostentasse Romana arma satis ratus, monet Tiridaten primoresq;, hunc Phrahatis aui ut alterius Cæsaris, quæ utrobiq; pulchra meminerit, illos obsequium in regem, reuerentiam in nos, decus quisq; suum &, fidem retinerent. Exin cum legionibus in Syriam remeauit. Quæ duabus æstatibus gesta coniunxi, quoreq; quiesceret animus a domesticis malis. Non enim Tiberium, quamq; triennio post cædem Seiani, quæ cæteros mollire solent, tempus, preces, satias mitigabant, quin incerta uel abolita pro grauissimis & recentibus puniret. Eo metu Fulcinius Trio ingruentis accusatores haud perpessus supremis tabulis multa & atrocia in Macronem, ac præcipuos libertorum Cæsaris composuit, Ipse fluxam senio mentem, & continuo abscessu, uelut exilium obiectando. Quæ ab hæredibus occultata recitari Tiberius iussit, patientiam libertatis alienæ ostentans, & contemptor suæ infamiæ, an scelerum Seiani diu nescius? Mox quoquo modo dicta uulgari malebat, ueritatisq;, cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri. Iisdem diebus Granius Martianus Senator a. C. Gracho maiestatis postulatus, uim uitæ suæ attulit. Tatusq;

Gratianus prætura functus, lege eadem extremum ad supplicium damnatus. Nec dispares Trebellieni Rufi et Sextij paconiani exitus. Nam Trebellienus sua manu cecidit, Paconianus in carcere ob carmina illic in principem facta tracta strangulatus est. Hæc Tiberius non mariti olim diuisis, neq; per longinquos nuncios accipiebat, Sed urbem iuxta, eodem ut die uel noctis interiectu, litteris consulum rescriberet, quasi aspiciens undantem per domos sanguinem, aut manus carnificum. Fine anni Peppæus Sabinus concessit uita, modicus originis, principum amicitia consulatum ac triumphale decus adeptus, maximisq; prouincijs per quatuor & uiginti annos impositus, nullam ob eximiam artem, sed q̄ par negotijs, neq; supra erat. Quintius Plautius Sex. Papinius consules sequuntur. Eo anno, neq; q̄. L. Arruntius morte adfecti forent, adsuetudine malorum ut atrox aduertebatur, Sed exterruit q̄ Vibulenus Agrippæ eques Romanus, cum peroraſſent accusatores, in ipsa curia deprōptum sinu uenenum hausit, prolapsusq; ac moribundus festinatis licitorum manibus in carcerem raptus est, faucesq; iam exanimis laqueo uexatæ. Ne Tigranes quidē Armenia quondam potitus, ac tunc reus nomine regio, supplicia ciuium effugit. At. C. Galba consularis, et duo Blæsii uoluntario exitu cecidere. Galba tristibus Cæsaris litteris prouinciam sortiri prohibitus, Blæsijs sacerdotia, integra eorum domo, destinata, conuulsa, diffulerat, nunc, ut uacua contulit in alios, quod signum mortis intellexere, & executi sunt. Et Aemylia Lepida, quam iuueni Druso nuptam retuli, crebris criminibus maritum insecuta, q̄q̄ intestabilis, tamen impunita agebat, dum

superfuit pater Lepidus, post a delatoribus corripitur ob ser-
uũ adulterẽ, nec dubitabatur de flagitio. Ergo omissa
defensione finem uitæ sibi posuit. Per idẽ tempus Citarũ
natio Cappadociæ Archelao subiecta, quia nostrum in
modum deferre census, pati tributa adigebatur, in inga
Tauri montis abscessit, Locorũq; ingenio sese contra im-
belles regis copias tutabatur. Donec. M. Trebellius lega-
tus a Vitellio præside Syriæ cum quattuor millibus legio-
nariorum & delectis auxilijs missus, duos collis, quos
barbari insederant, minori Cadra, alteri Dauara nomen
est, operibus circundedit, & erumpere ausos ferro, cæte-
ros siti ad, deditionem coegit. At Tiridates uolentibus
Parthis Nicephorium & Anthemusiada, cæterasq; ur-
bes, quæ Macedonibus sitæ, græca uocabula usurpant,
Halumq; & Artemitam Parthica oppida recepit, cer-
tantibus gaudio, qui Artabanum Scythas inter eductũ
ob sæuitiam execrati, come Tiridatis ingenium Roma-
nas per artes sperabant. Plurimum adulationis Seleucẽ-
ses induere, ciuitas potẽs, septa muris, neq; in barbarum
corrupta, sed cõditoris Seleuci retinẽs. Trecentũ opibus,
aut sapiẽtia delecti, ut Senatus, sua populo uis, & quo-
ties cõcordes agũt, spernuntur, Parthus, ubi dissẽsere,
dum sibi quisq; contra æmulos subsidium uocant, acci-
tus in partem aduersam omnes ualescit. Id nuper acci-
derat Artabano regnante, qui plebẽ primoribus tradi-
dit ex suo usu. Nam populi Imperium, iuxta libertatem
paucorum dominatio, regiæ libidini propior est. Tum ad
uentantẽ Tiridatem extollũt, ueterum regũ honoribus, et
quos recens ætas largius inuenit. Simul probra in Arta-
banũ fundebant, materna origine Arsaciden, cætera de-

generem. Tiridates rem Seleucensem populo permittit, mox consultans quo nam die sollennia regni capesseret, litteras Phrahatis & Hieronis, qui ualidissimas præfecturas obtinebant, accipit, breuem moram præcantium. Placiumq; opperiri uiros præpollentis. Atq; interim Ctesiphon sedes Imperij petita, Sed ubi diem ex die prolatabant, multis coram & adprobantibus, Surena patrio more Tiridaten insigni regio euinxit. Ac si statim interiora, cæterasq; nationes peruissent, oppressa cunctantium dubitatio, & omnes in unum cedebant. Adsidendo castellum, in quod pecuniam & pellices Artabanus contulerat, dedit spacium exuendi pacta. Nam Phrahates & Hiero, & si qui alij delectum capiendo diademati diem hanc concelebrauerant: pars metu, quidam inuidia in Abdaceses, qui tum aula, & nouo rege potiebatur, ad Artabanum uertere. Isq; in Hyrcanis repertus est, inluuie obsitus, & alimenta arcu expediens, Ac primo tanquam dolus pararetur, territus, ubi data fides reddendæ dominationi uenisse, adleuatur animum, & quæ repentina mutatio exquirit. Tum Hiero puritiam Tiridatis increpat, neq; penes Arsacidem Imperium sed inane nomen apud imbellem externa mollitia, uim in Abdagesis domo. Sensit uetus regnandi, falsos in amore odia non fingere, Nec ultra moratus quantum Scythæ auxilia conciret, pergit properus, & præueniens inimicorum æstus, amicorum pœnitentiam, neq; exuerat pœdorem, ut uulgum miseratione aduerteret, non fraus, nō preces, nihil omissum quo ambiguos inliceret, prompti firmarētur. Iamq; multa manu propinqua Seleuciæ aduentabat, cum Tiridates simul fama atq; ipso Artabano

percussus

percussus, distrahi consilijs, iret contrà, an bellum conflatione tractaret? Quibus prælium & festinati casus placebant, disiectos & longinquitate itineris fessos, ne animo quidem satis ad obsequium coaluisse dixerunt, proditores nuper hostesq; eius, quem rursum foueant. Verum Abdageses regrediendum in Mesopotamiam censebat, ut amne obiecto Armenijs interim Elymæisq; & cæteris a tergo excitis, auctis copijs socialibus, & quas dux Romanus misisset, fortunam temptaret, ea sententia ualuit, quia plurima auctoritas penes Abdagesen, & Tiridates ignarus ad pericula erat, sed fugæ specie discessum. ac principio a gente Arabum facto, cæteri domos abeunt, uel in castra Artabani, Donec Tiridates cum paucis in Syriam reuectus pudore proditionis omnes exoluit. Idem annus graui igne urbē adficit deusta parte circi, quæ Auentino contigua, ipsoq; Auentino, Quod damnum Cæsar ad gloriam uertit, exolutis domuum & insularum precijs. Millies Sestertium ea munificentia conlocatum, tanto accæptius in uulgum, quanto modicus priuatis ædificationibus. Ne publice quidem nisi duo opera struxit, templum Augusto & scenam Pompciani Theatri, eaq; perfecta contemptu ambitionis an per senectutem haud dedicauit, sed æstimando cuiusq; detrimento quattuor progeneri. GN. Domitius, Cassius Longinus. M. Vinicius, Rubellius Blādus delecti, additus q; nominatione consulū. P. Petronius. Et pro ingenio cuiusq; quæsiti decretiq; in principem honores. Quos omiserit recæperit ue in incerto fuit, ob propinquā uitæ finem. Neq; enim multo post supremi Tiberio consules. GN. Acerronius. C. Pontius magistratum occepe-

re, nimia iam potentia Macronis, qui gratiam. C. Cæsaris nunquam sibi neglectam, acrius in dies fouebat, Impuleratq; post mortem Claudiæ, quam nuptam ei retuli, uxorem suam Enniam immittendo, amore iuuenem inlicere, pactoq; matrimonij uincire nihil abnuentem dum dominationis apisceretur. Nam & si commotus ingenio simulationum tamen falsa in sinu aui perdidicerat. Gnarum hoc principi, eoq; dubitauit de tradenda republica, primum inter nepotes, quorum Druso genitus sanguine & caritate propior, sed nondum pubertatem ingressus. Germanici filio robur iuuentæ uulgi studia, eaq; apud auum odij causa. Etiam de Claudio agitanti, q̃ is composita ætate bonarum artium cupiens erat, imminuta mens eius obstitit. Sin extra domum successor quæreretur, ne memoria Augusti, ne nomen Cæsarum in ludibria & contumelias uerterent metuebat. Quippe illi non perinde curæ gratia præsentium quã in posteros ambitio. Mox incertus animi, fesso corpore, consilium, cui impar erat fato permisit, iactis tamen uocibus, per quas intellegeretur prouidus futurorum. Namq; Macroni non abdita ambage, Occidentem ab eo deseri, Orientem spectari exprobrauit. Et. C. Cæsari forte orto sermone. L. Sullam inridenti, omnia Sullæ uitia, & nullam eiusdem uirtutem habiturum prædixit, Simul crebris cum lachrymis minorem uirtutem ex nepotibus complexus, truci alterius uultu, Occides hunc tu inquit, & te alius. Sed grauescente ualitudine nihil e libidinibus omittebat, in patientia firmitudinem simulans, Solitusq; eludere medicorum artes atq; eos qui post tricesimum ætatis annum ad interno,

scenda corpori suo utilia uel noxia, alieni consilij indigerent. Interim Romæ futuris etiam post Tiberium cædibus semina iaciebantur. Lælius Balbus Acutiam. P. Vitellij quondam uxorem maiestatis postulauerat, qua damnata, cũ præmium accusatori decerneretur, Iunius Otho tribunus plebei interceſſit. unde illis odia, mox Othoni exilium. Dein multorum amoribus famosa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio Secundo coniurationis ĩndice fuerat, deferur impietatis in principem, connectebantur ut conscij et adulteri eius. GN. Domitius, Vibius Marsus. L. Arruncius de claritudine Domitij supra memorauí. Marsus quoq; uetustis honoribus, & inlustris studijs erat. Sed testium interrogationi, tormentis seruorum Macronem præsedisse commentarij ad Senatũ missi ferebant, nullæq; in eos imperatoris litteræ suspitionẽ dabãt, inualido ac fortasse ignaro. ficta pleraq; ob inimicitias Macronis notas in Arruncĩũ. Igitur Domitius defensionẽ meditans, Marsus tanq; inediã destinauisset, produxere uitã. Arrũcius cunctationem et moras suadentibus amicis Nõ eadẽ omnibus decora respondit, sibi satis ætatis, neq; aliud pœnitendũ q̃ q̃ inter ludibria, et pericula anxiã senectã toleraũisset, diu Seiano, nunc Macroni, semper alicui potentiũ inuisus, non culpa sed ut flagitiosus impatiens. Sane paucos et suprema principis dies posse uitari, quemadmodum euasurum imminentis iuuentam? An cum Tiberius post tantam rerum experientiam ui dominationis conuulsus et mutatus sit. C. Cæsarem uix finita pueritia, ignarum omnium, aut pessimis innutrium meliora capessituꝝ Macrone duce? qui ut deterior ad opprimendũ Seianũ delectus plura

per scelera rem publicam conflictauisset, prospectare iã se acrius seruitium, eoq; fugere simul acta & instantia. Hac uatis in modum dictitans uenas resoluit. documento sequentia erunt bene Arruncium morte usum. Albucilla inrito ictu ac semet uulnerata iussu Senatus in carcerem ferur. Stuprorum eius ministri Grasidius sacerdos prætorius ut in insulam deportaur. Pontius fregellanus amitteret ordinem senatorium. & eædem pœnæ in Lælium Balbum decernuntur, id quidem a lætantibus, quia Balbus truci eloquentia habebatur prõ pus aduersum insontes. Iisdem diebus Sex. Papinius consulari familia repentinum & informem exitum delegit, iacto in præceps corpore, causa ad matrem referebatur. Quæ pridem repudiata adsentationibus atq; luxu perpulisset iuuenem ad ea, quorum effugium non nisi morte inueniret. Igitur accusata in Senatu, quamq; genua, patris aduoluerentur, luctumq; communem, et magis imbecillum tali super casu fœminarum animum, aliaq; in eundem dolorem mœsta et miseranda diu ferret, urbe tamen in decem annos prohibita est, donec minor filius lubricum iuuentæ exiret. Iam Tiberium corpus, iam ures, nondum dissimulatio descrebat. Idem animi rigor sermone ac uultu intentus, quæsita interdum comitate quãuis manifestam defectionem tegebat mutatisq; sæpius locis tandem apud promontorium Miseni consedit in uilla, cui. L. Lucullus quondam dominus. Illic eum adpropinquare supremis tali modo cõperum. Erat medicus arte insignis nomine Charicles, non quidem regere ualitudines principis solitus, consilij tamen copiam præbere. Is uelut propria ad negotia di-

grediens, & per speciem officij manum complexus pul
sum uenarum attigit, neq; fefellit. Nam Tiberius incer
tum an offensus tantoq; magis iram premens, instaurari
epulas iubet, discumbitq; ultra solitum, quasi honori abe
untis amici tribueret. Charicles tamen labi spiritum,
nec ultra biduum duraturum Macroni firmauit. Inde
cuncta conloquijs inter præsentes, nuncijs apud legatos
& exercitus festinabantur. Decimoseptimo Kal. Aprilis
intercluſa anima creditus est mortalitatem expleuisse.
Et multo gratantium concursu ad capienda Imperij pri
mordia. C. Cæsar egrediebatur, cum repente adferuntur e
dire Tiberio uocem, ac uisus, uocariq; qui recreandæ de
fectioni cibum adferrent. Pauor hinc in omnes, & cæ
teri passim dispergi, se quisq; mœstum aut nescij finge
re. Cæsar in silentiũ fixus a summa spe nouissima expe
ctabat. Macro intrepidus opprimi senẽ iniecta multæ
uestis iubet, discediq; ab limine. Sic Tiberius finiuit octa
uo et septuagesimo ætatis anno. Pater ei Nero, & utrinq;
origo gentis Claudiæ, quæmq; mater in Liuiam et mox
Iuliam familiam adoptionibus transierit. Casus prima
ab infantia ancipites, Nam proscriptum patrem exul se
cutus, ubi domum Augusti priuignus introijt, multis
æmulis conflictatus est, dum Marcellus & Agrippa,
mox Caius Luciusq; Cæsares uiguere. Etiam frater eius
Drusus prosperiore ciuium amore erat. Sed maxime in
lubrico egit accepta in matrimonium Iulia, impudici
tiam uxoris tolerans aut declinans. Dein Rhodo regres
sus uacuos principis penates duodecim annis, mox rei
Romanæ arbitriũ tribus ferme et uiginti obtinuit. Mo
rũ quoq; tempora illi diuersa. Egregiũ uita, famaq; qua

ad priuatus, uel in Imperijs sub Augusto fuit. Occultum ac subdolum fingendis uirtutibus, donec Germanicus ac Drusus superfuere. Idē inter bona malaq; mixtus iuuenta matre. Intestabilis sæuitia, sed obtectis libidinibus, dum Seianum dilexit, timuit ue. Postremo in scelera simul ac dedecora prorupit, postq; remoto pudore etmetu suo tantum ingenio utebatur.

P. COR. TACITI LIBER QVINTVS FINIT AD LAVDEM OMNIPOTENTIS DEI ET LEONIS. X. PONT. MAX.

PHI. BEROALDVS LECTORI.

Hi sunt Cornelij Tacīi Quinq; Libri nuper in Germania inuenti et auspicijs Lonis. X. Pont. Max. in lucem ad usum bonorum editi. In quibus transcribendis quædā occurrere ita mendosa ut non sine temeritate inuerti possent. Quibus locis stellulam margini apponendam curauimus. Ex ijs autem quæ arbitrabamur posse ad sanitatem restitui opinionem nostram subiecimus. De quorum uero salute plane desperabamus, ea tacita dissimulatione curationi aliorum reliquimus.

Ex Libro Primo.

NEV *tristior. Forte corrigendum erit tristioris. uel sit numerus pro numero. quod amicum est huic scriptori.* MVLTA *Antonio tunc interfectores. Deesse arbitror Particulam ut. uel. quo. quam correctionem quinon re-*

spuit suo addat codici.

QVÆ Tedij & Vedij. *& infra.* GRAVIS *domui Cæsarum. Opinor corrigendum,* Qui Tedij et Vedij. *&* Grauis domui Cæsarum.

MOX celebratio annum. *Posses non absurde emendare.* Mox celebratio annuum *ad prætorem.*

INTVS operis. *Quid si legas, inuictus operis? ut qui uinci a magnis laboribus nescíret. uel immitis operis. sequitur enim atq; eo immitior. nam qui nimius esset in imponendis militi laboribus.*

LATERA *concædibus munitus. Non est corruptus locus. sed non obuia omnibus loquutio. Sunt autem concædes ueluti sepes firmiores e* Silua Cædua arboribus cæsis constructæ. *Cæsar in commentarijs & Ammianus ea dictione utuntur. Et hodie quoq; tali castrorum munimento uti uidemus ductores exercitus prout ratio loci in castrametando suaserit.*

CLARIORE *pene cœlo. Codex uetus habet clamore pene cœlo. si cui nostra correctio displicet ipse meliorem inueniat.*

APVD *principium ponti. Sine controuersia legendum est.* pontis.

Ex Libro Secundo.

IMPROMPTO *iam ob continua pericula. adderem ego nomen* Arminij *& legerem* Impromptu *iam* Arminio *ob continua, etc.*

IN HIONA *corrigeres forte non inepte in* Hiberna.

QVASI *aureum potestas. si corriges augeretur plane bene constituit sensus.*

ET LEGE Pappia Poppea premijs inducti nisi a priuilegijs. dictio illa, nisi, toto sensu officit. quare eam excutiendam cæteris relinquimus. Sed ut hunc locum non facile correxerim ita Suetonij codicem in Claudio emendare ausim. Vbi enim mentio fit legis Pappiæ, ita codices habent Pappiæ Pompeiæ. emendarem ego Pappiæ Poppeæ.

Ex Libro Quinto.

Simul populus effigies. Hoc loco & paulo infra multa desint, & illa in primis, Agrippinæ & eius filiorum Neronis & Drusi relegatio. Seiani coniuratio & pœna, multorumq; eius amicorum supplicia & Liuiæ uxoris Drusi, quæ Liuilla a Suetonio nuncupatur. Item initium consulatus Tironis & Reguli.
Si quæ alia sint loca præter hæc duriuscula ea sibi quisq; pro captu ingenij interpretetur aut corrigat. mihi satis fuerit ex fide omnia retulisse.

Neq; uero quemq; mirari uolumus si quasdam dictiones inueniet ab usu cotidiano paulum remotiores sed tamen antiquitatem redolentes quas inuertere & secus q̃ erant in uetusto codice publicare non modo temerarij sed plane indocti uiri fuisset. Vt Sulla pro Sylla. Donusa pro Donysa. Sibulla pro Sibylla. Inclutos pro inclytos. Inrisum inridere inluxit, pro irridere irrisum illuxit. An

tire pro anteire. satias pro sacietas, qua dictione etiam Terentius usus est. Apici pro adipisci more Lucretiano. tramissus pro transmissus. Epistula pro epistola. & Lucaris quod mercedem et præmium significat. ut mulcarum corpus pro percusso & quassato. Inueniet etiã restaurari duobus in locis, nisi sit uitium in codice uetusto, quamq̃ sunt qui affirment Liuium & Iustinum & Iuris consultos eo uerbo usos. Inuenies etiam, in præsentiarum, qua locutione auctor rhetorices ad Herenium usus est. Inuenies etiam numeros quosdam uirgula superposita deliniatos ut erant in codice uetusto, quæ uirgula designat augumentum millenarij numeri.

FINIS

P. CORNELII TACITI AB AXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM LIB. XI

Am Valerium asiaticum bis consulem, fuisse quondam adulterum eius credidit, pariterq; hortis inhians quos ille a Lucullo cœptos insigni magnificentia extollebat. Suillium accusandis utrisq; immittit. Adiungitur Sosibius Britannici educator, qui per speciem beniuolentiæ moneret Claudium, caueri uim atq; opes principibus infensas, præcipuum auctorem Asiaticum interficiendi Cæsaris non extimuisse in concione populi Romani fateri, gloriamq; facinoris ultro petere, clarum ex eo in urbe, dedita per prouincias fama, parare iter ad Germanicos exercitus, quando genitus Viennæ multisq; & ualidis propinquitatibus subnixus, turbare gentiles nationes promptum haberet. At Claudius nihil ultra scrutatus, citis cum militibus tãq; opprimendo bello, Crispinium prætorij præfectum misit. a quo repertus est apud Baias, uinclisq; inditis in urbem raptus, neq; data Senatus copia, intra cubiculum auditur, Messalina coram, & Suillio corruptionem militum quos pecunia & stupro in omni flagitio obstrictos arguebat, exin adulteriũ Poppeæ, ac postremũ molliciã corporis obiectante. Ad qd uicto silentio, prorupit reus, et interroga inquit Suilli filios tuos, uiz. me esse fatebuntur

ingressusq; defensionē, cōmoto maiorē in modū Claudio, Messalinæ quoq; lachrymas exciuit quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitelliū ne elabi reū sineret. Ipsa ad perniciē Poppeæ festinat subditis qui terrore carceris ad uoluntariā mortē propellerent. adeo ignaro Cæsare, ut paucos post dies epulantem apud se maritū eius Scipionē pcōtaretur, cur sine uxore discubuisset? atq; ille functam fato responderet. Sed consultanti super absolutione Asiatici, flens Vitellius cōmemorata uetustate amicitiæ, utq; Antoniam principis matrem pariter obseruassent, dein percussis Asiatici in Remp. beneficijs, recentiq; aduersus Britanniā militiā, quæq; alia cōciliandæ misericordiæ uidebātur, libere ei mortis arbitriū permisit, et secuta sunt Claudij uerba in eandē clementiā, hortātibus dehinc quibusdā inediā et lænem exitū, remittere beneficiū Asiaticus ait, et usurpatis quibus insueuerat exercitationibus, lauto corpore, hilare epulatus cum fē honestius calliditate Tiberij, uel impetu C. Cæsaris periturum dixisset, q̄ q̄ fraude muliebri et impudico Vitellij ore caderet, uenas exoluit, uiso tamen ante rogo, iussoq; transferri partē in aliā, ne opacitas arboreæ uapore ignis minueretur, tm illi securitatis nouissime fuit. Vocātur post hæc patres, pergitq; Suillius addere reos equites Romanos illustres, quibus Petra cognomētū, At causa necis, q̄ domū suā Valerij et Poppeæ congressibus p̄buissent. Vesæ nocturnæ quietis species alteri obiecta, tāq; uidisset Claudiū spicea corona euinctū, spicis retro conuersis, eaq; imagine grauitatē annonæ dixisset. Quidā pampineam coronam albentibus foliis uisam, atq; ita interpretatū tradidere, uergēte autūno mortē principis

ostendi. Illud haud ambigitur qualicumq; insomnio ipsi fratriq; perniciem allatam. Sestertium quindecies & insignia præturæ Crispino decreta. Adiecit Vitellius Sestertium decies Sosibio, ꝙ Britannicum præceptis, Claudium consilijs iuuaret. Rogatus sententiam & Scipio, cum idem inquit de admissis Poppeæ sentiam quod omnes putate me idem dicere quod omnes. eleganti temperamento inter coniugalem amorem & senatoriam necessitatem. Continuus inde & sæuus accusandis reis Suillius, multiq; audaciæ eius æmuli. Nam cuncta legum & magistratuum munia in se trahens princeps, materiam prædandi patefecerat, nec quicquā publicæ mercis tam uenale fuit, quā aduocatorum perfidia, adeo ut Samius insignis eques Romanus quadringentis nummorum millibus Suillio datis, & cognita præuaricatione, ferro in domo eius incubuerit. Igitur incipiente C. Silio consule designato, cuius de potentia et exitio in tempore memorabo, consurgunt patres, legemq; Titiam flagitant, qua cauetur antiquitus, ne quis ob causam orandam pecuniam donum ue accipiat. Deinde obstrepentibus his quibus ea contumelia parabatur discors Suillio Silius acriter incubuit ueterum oratorum exempla referens qui famam in posteros præmia eloquentiæ cogitauissent pulcherrima. alioquin & bonarum artium principem sordidis ministerijs fœdari, ne fidem quidem integram manere, ubi magnitudo quæstuum spectetur. ꝙ si in nullius mercedem negotia tueantur, pauciora fore, nunc inimicitias, accusationes, odia, & iniurias foueri, ut quomodo uis morborum pretia medentibus, sic fori tabes pecuniam aduocatis ferat. meminissent. T. Gal

bæ. C. Asinij & Messalæ, ac recentiorum Arruntij & & Esernini ad summa prouectorum, incorrupta uita, & facundia. Talia dicente consule designato, consentientibus alijs parabatur sententia, qua lege repetundarum tenerentur, cum Suillius & Cossutianus, & cæteri qui non iudicium, quippe in manifestos, sed pœnam statui uidebant, circunsistunt Cæsarem, ante acta deprecantes. Et postquã annuit tacens, incipiunt. Quem ullum tanta superbia esse, ut æternitatem famæ spe præsumat? usici & rebus subsidium præparari, ni quis inopia aduocatorum potentioribus obnoxius sit, Neq; tamen eloquentiam' grauito contingere, omitti curas familiares, ut quis se alienis negotijs intendat, multos militiã, quosdã exercendo agros tolerare uitam. Nihil a quoquam expeti, nisi cuius fructus ante præuideatur. Facile Asinium & Messalam inter Antonium & Augustum bellorum præmijs refertos, aut diuum familiarium hæredes Esernios & Arruntios magnum animum induisse. prompta sibi exempla quantis mercedibus. P. Clodius aut C. Curio contionari soliti sint, se modicos Senatores, qui a Rep. nulla nisi pacis emolumenta peterent. cogitaret plebem qua toga enitesceret, sublatis studiorum pretijs, etiam studia periura, ut minus decora. Hæc ita haud frustra princeps ratus, capiendis pecunijs posuit modũ, usq; ad dena sestertia, quæ egressi repetundarum tenerentur. Sub idem tempus Mithridates quem imperitasse Armeniæ ad præsentiam Cæsaris uectum memorauimus, mouente Claudio in regnum remeauit, fisus Pharasmanis opibus. Is rex hyberis idemq; Mithridatis frater, nunciabat discordare Parthos, summaq; Imperij, ambigua,

minora, sine cura haberi. Nam inter Gotarzis pleraq; sæua (qui necem fratri Artabano, coniugiq; ac filio eius præparauerat, unde metus eius in cæteros) acciuere Bardanem. Ille ut erat magnis ausis promptus, biduo tria millia stadiorum inuadit, Ignarumq; et exterritum Gotarzem perturbat, neq; cunctatur quin proximas præfecturas corripiat, solis Seleucensibus dominationē eius abnuentibus. In quos ut patris sui quoq; defectores ira magis q̄ ex usu præsenti accensus, implicatur obsidione urbis ualidæ & munimentis obiecti amnis muroq; & commeatibus firmatæ. Interim Gotarzes Daharum Hyrcanorumq; opibus auctus bellū renouat. coactusq; Bardanes omittere Seleuciam, Bactrianos apud campos castra contulit. Tunc distractis orientis utribus et quonam inclinarent incertis, casus Mithridati datus est occupandi Armeniam ui militis Romani ad excidenda castellorum ardua, simul hybero exercitu campos persultante. Nec. n. restitere Armenij, fuso qui prælium ausus erat Demonacte præfecto. Paululum conctationis attulit rex minoris Armeniæ Cotys, uersis illuc quibusdā procerum. deinde litteris Cæsaris coercitus, & cuncta in Mithridatem fluxere, atrociorem q̄ nouo regno conduceret. At Parthi Imperatores cum pugnam pararent fœdus repente iaciunt, cognitis popularium insidijs, quas Gotarzes fratri patefecit, congressiq;, primo cunctanter, deinde complexi dextras apud altaria deum pepigere, fraudem inimicorum ulcisci, atq; ipsi inter se concedere, potiorq; Bardanes uisus retinendo regno. at Gotarzes ne quid æmulationis existeret penitus in Hircaniā abijt. regressoq; Bardane deditur Seleucia septi-

mo post defectionē anno, nō sine dedecore Parthorum, quos una ciuitas tandiu eluserat. Exin ualidissimas præfecturas inuasit. & recuperare Armeniam parabat, ni Vibio Marso Syriæ legato bellum minitante cohibitus foret. Atq; interim Gotarzes pœnitentia concessi regni, & reuocante nobilitate, cui in pace durius seruitium est contrahit copias. et huic contra itum ad amnem Erindem, in cuius transgressu multum certato, peruicit Bardanes. prosperisq; prælijs medias nationes subegit ad flumē Gynden, quod DahasAriosq; disterminat. Ibi modus rebus secundis positus. Nam Parthi quāq; uictores, longinquam quanq; militiam aspernabantur. Igitur extructis munimentis, quibus opes suas testabatur (nec enim cuiquā ante Arsacidarum tributa illis de gentibus parata) regreditur, ingens gloria, atq; eo ferocior, & subiectis intolerantior, qui dolo ante composito, incautum uenationiq; intentum interfecere primam intra iuuētam. sed claritudine paucos inter senum regum, si perinde amorem inter populares, q̄ metum apud hostes quæsiuisset. Nec Bardanis turbatæ Parthorꝝ res inter ābiguos quis in regno acciperetur. Multi ad Gotarzen inclinabant, quidam ad Meherdatem prolem Phrahatis obsidio nobis datum. Deinde præualuit Gotarzes, potitusq; regia, per sæuitiam ac luxū, adegit Parthos mittere ad principem Romanū occultas preces, quis permitti Meherdatem patrium ad fastigium orabant. Iisdem consulibus ludi seculares octingentesimo post Romam conditam, quarto et sexagesimo q̄ Augustus ediderat spectati sunt. Vtriusq; principis rationes prætermitto, satis narratas libris quibus res Imperatoris Domitiani cōposui,

nam is quoq; edidit ludos seculares, ijsq; intentus affui sacerdotio Quindecimuirali præditus, ac tum Prætor, quod non iactantia refero, sed quia collegio Quindecẽmuirum antiquitus ea cura, & magistratus potissimum exequebantur officia cærimoniarum. Sedente Claudio circensibus ludis, cum pueri nobiles equis ludicrum Troiæ inirent, interq; eos Britannicus Imperatore genitus, et. L. Domitius adoptione mox in Imperium & cognomentum Neronis adscitus, fauor plebis acrior in Domitium loco præsagij acceptus est, uulgabaturq; affuisse fantiæ eius dracones in modum custodum, fabulosa & externis miraculis assimulata. nam ipse haud quaquam sui detractor unam omnio anguem in cubiculo uisam, narrare solitus est. Verũ inclinatio populi supererat ex memoria Germanici, cuius illa reliqua, soboles uirilis. et matri Agrippinæ miseratio augebatur ob sæuitiam Messalinæ, quæ semper infesta & tunc commotior, quo minus strueret crimina & accusatores, nouo et furori proximo amore distinebatur. Nam in. C. Silium iuuentutis Romanæ pulcherrimum ita exarserat, ut Iuliam Syllanam nobilem fœminam matrimonio eius exturbaret, ua cuoq; adultero potiretur. Neq; Silius flagitij aut periculi nescius erat. sed certo si abnueret exitio, & nonnulla fallendi spe, simul magnis præmijs opperir futura, & præsentibus frui pro solatio habebat. Illa non furtim, sed multo comitatu uenitare domum, egressibus adhærescere, largiri opes, honores. postremo uelut translata iam fortuna, serui, liberti, paratus principis apud adulterum uisebantur. At Claudius matrimonij sui ignarus, & munia censoria usurpans, theatralem populi lasciuiam spectaculis

ueris edictis increpuit, & in. P. Pomponium consularem Is carmina scenæ dabat inq; fœminas illustres probra iecerat. Et lege lata sæuitiam creditorum coercuit, nein morte parentum pecunias filiis familiarum fœnori darent Fontesq; aquarum sub Imbruinis collibus deductos urbi intulit. Ac nouas literarum formas addidit uulgauitq;, comperto quoq; græcam litteraturam non simul cœptã absolutamq;. Primi per figuras animaliũ Aegyptii sensus mentis effingebant, & antiquissima monimenta memoriæ humanæ impressa saxis cernuntur, & litterarum semet inuentores perhibent. Inde Phoenicas quia mare præpollebant intulisse græciæ, gloriamq; adeptos tanquam repererint quæ acceperant. Quippe fama est Cadmum classe Phœnicum uectum rudibus adhuc græcorum populis artis eius auctorem fuisse. Quidam Ceropem Atheniensem, uel Linum Thebanum, & temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorant, sexdecim litterarum formas, mox alios ac præcipuum Simonidem cæteras reperisse. At in Italia Etrusci ab Corinthio Demaratho, Aborigines, arcade ab Euandro didicerunt. Et formæ litteris latinis quæ ueterrimis Græcorũ. Sed nobis quoq; paucæ primũ fuere, deinde additæ sunt. Quo exẽplo Claudius tres litteras adiecit, quæ usui, imperitante eo, post, obliteratæ, aspiciuntur etiã nunc in ære publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo. Rettulit deinde ad Senatum super collegio aruspicum, ne uetustissima Italiæ disciplina per desidiã exolesceret, sæpe aduersis Reip. temporibus accitis, quorum monitu redintegratas cærimonias & in posterum rectius habitas, primoresq; ethruriæ sponte aut patrum

Romanorum impulsu retinuisse scientiam, & in familias propagasse, Quod nunc segnius fieri publica circa bonas artes socordia, & quia externæ superstitiones invalescant, Et læta quidem in præsens omnia, sed benignitati deum gratiam referendam, ne ritus sacrorum interambigua culti, per prospera obliterarentur. Factum ex eo Senatus consultum, Viderent pontifices, quæ retinenda firmandaq; aruspicum. Eodem anno Cheruscorum gens regem Romæ petiuit, amissis per interna bella nobilibus, & uno reliquo stirpis regiæ, qui apud urbem habebatur, nomine Italus. Paternum huic genus e Flauio fratre Arminij. Mater ex Catumero principe Cattorum erat, ipse forma decorus & armis equisq; in patrium nostrumq; morem exercitus. Igitur Cæsar, auctum pecunia, additis stipatoribus, hortatur gentile decus magno animo capessere. Illum primum Romæ ortum, nec obsidem, sed ciuem, ire externum ad Imperium. Ac primo lætus Germanis aduentus, atq; eo magis, q nullis discordijs imbutus pari in omnes studio ageret, celebraret, coli modo comitatem et temperantiam nulli inuisam, sæpius uinolentiam ac libidines grata barbaris usurpãs. Iamq; apud proximos, iam longius clarescere. cum potentiam eius suspectantes qui factionibus florueranr discedunt ad conterminos populos, ac testificantur, adimi ueterem Germaniæ libertatem, & romanas opes insurgere. adeo neminem eisdem in terris ortum qui principis locum impleat, nisi exploratoris Flauij progenies supra cunctos extollatur? Frustra Arminium præscribi, cuius si filius hostili in loco adultus, in regnum ueniisset, posset extimesci, infectum alimonia, seruitio, cultu, omnis

bus externis. At si paterna Italo mens esset, non alium infensius arma contra patriam ac deos penates, q̃ parentes eius exercuisse. His atq; talibus magnas copias coegere. Nec pauciores Italum sequebantur, non enim irrupisse ad inuitos, sed accitum memorabant. quando nobilitate cæteros antæiret, uirtutem experirentur, an dignũ se patruo Arminio, auo Caumero præberet, Nec patrẽ illi rubori esse, q̃ fidẽ aduersus Romanos uolentibus Germanis sumptam nunquam omisisset. Falso libertatis uocabulum obtendi ab ijs qui priuatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei, nisi per discordias habeant. Adstrepebat huic alacre uulgus, et magno inter barbaros prælio uictor rex. Dehinc secunda fortuna ad superbiam prolapsus, pulsusq;. ac rursus Langobardorũ opibus refectus, per læta per aduersa res etbruscas afflictabat. Per idẽ tẽpus Chauci nulla dissensione domi, & morte Sanquinij alacres, dũ Corbulo aduẽtat, inferiorẽ Germaniam incursauere, duce Gãnasco qui natione Caninefas auxiliaris et diu meritus, post trãsfuga, leuibus nauigijs prædabũdus, Galloꝝ maxime oram uastabat, nõ ignarus dites et imbelles essẽ. At Corbulo prouinciam ingressus, magna cũ cura et mox gloria, cui principiũ illa militia fuit, triremes alueo Rheni, cæteras naues ut quæq; habiles per æstuaria et fossas adegit. lintribusq; hostiũ depressis, et exturbato Gãnasco, ubi præsentia satis cõposita sunt, legiones operꝝ et laboris ignaras, populationibus latãtes ueterẽ ad morẽ reduxit, ne quis agmine decederet, nec pugnã nisi iussus iniret. stationes uigiliæ, diurna nocturnaq; munia in armis agitabantur Ferũtq; militẽ quia uallũ nõ accinctus, atq; aliũ qa pu

gione tm accinctus foderet, morte punitos. quæ munia et incertū an falso iacta uel aucta, originem tamen esse ritate ducis traxere. Intentumq; & magnis delictis ine xorabilē scias cui tm asperitatis etiā aduersus leuia cre debatur. Cæterum is terror milites hostesq; in diuersum affecit. Nos uirtutem auximus, Barbari ferociam infre gere. Et natio Frisiorum per rebellionem clade. L. Apro nij cæptam infensa, aut male fida, datis obsidibus con sedit apud agros a Corbulone descriptos. Idem Senatū, magistratus, leges imposuit. Ac ne iussa exuerent, præsi dium inde munivit. missis qui maiores Chaucos ad de ditionem pellicerent, simul Gannascum dolo aggrede rentur. Nec irritæ aut degeneres insidiæ fuere aduersus transfugam & uiolatorem fidei. Sed cæde eius motæ Chaucorum mentes. & Corbulo semina rebellionis præ bebat, ut læta apud plerosq;, ita apud quosdam sinistra fama cur hostem concieret? aduersa in Remp. casura, cū prospere egisset, formidolosum pacis uirum insignem & ignaro principi prægrauem. Igitur Claudius adeo no uam in Germanias uim probibuit, ut referri præsidia cis Rhenum iuberet. Iam castra in hostili solo molienti Corbuloni, hæ litteræ redduntur. Ille re subita quamq; multa simul offunderentur, metus ex Imperatore, contem ptio ex barbaris, ludibrium apud socios, nihil aliud per locutus, quā beatos quosdam duces Romanos, signum recepti dedit. Ne tamen miles otium exueret, inter Mo sam Rhenumq; trium et uiginti millium spacio fossam produxit qua incerta oceani uetarentur, insignia tamen triumphi indulsit Cæsar, quanuis bellum negauisset. Nec multo post Curtius Rufus eundem honorem ad

piſcinæ, qui in agro Machiaco recluſerat ſpecus quæren dis uenis argenti, unde tenuis fructus, nec in longum fuit. At legionibus cū dāno labor, et fodere riuos, quæq; in aperto grauia, humum inſa moliri. Quis ſubactus miles & quia plures per prouincias ſimilia tolerabantur, componit occultas litteras nomine exercituum pre cantium Imperatorem ut quibus permiſſurus eſſet exercitus triumphalia ante tribueret. De origine Curtij Rufi quem gladiatore genitum quidam prodidere, neq; falſa prompſerim, & uera exequi pudet. Poſtquam adoleuit, ſectator quæſtoris cui Africa obtigerat, dum in oppido Adrumeto uacuis per medium die porticibus ſecretus agitat, oblata ei ſpecies muliebris ultra modum humanum. & audita eſt uox. Tu es Rufe, qui in hanc prouinciam proconſule uenies. Tali omine in ſpem ſubla tus, digreſſusq; in urbem, & largitione amicorum ſimul acri ingenio, quæſturam, & mox nobiles inter candidatos prætura principis ſuffragio aſſequitur, cum hiſce uerbis Tiberius dedecus natalium eius uelauiſſet, Curtius Rufus uidetur mihi ex Senatu. Longa poſt hæc ſenecta, & aduerſus ſuperiores triſti adulatione, arrogāt minoribus, inter pares difficilis, conſulare Imperium, triumphi inſignia, ac poſtremo Africam obtinuit, atq; ibi defunctus fatale præſagium implenit. Interea Romæ nullis palam neq; cognitis mox cauſis. GN. Nouius eques Romanus, ferro accinctus reperitur in cœtu ſalutantium principem. Nam poſtquam tormentis dilaniabatur, de ſe Nouius conſcios non edidit, incertum an occultans. Iisdem conſulibus. P. Dolabella cenſuit ſpectaculum gladiatorum per omnes celebrandum pecu,

nia eorum qui quæsturam adipiscerentur. Apud multo res uirtutis id præmium fuerat, cunctisq; ciuium si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus. ac ne ætas quidem distinguebatur, quin prima iuuenta consulatum ac dictaturas irent. Sed quæstores regibus etiã tum imperantibus institui sunt, quod lex curiata ostendit ab. L. Bruto repetita. Mansitq; consulibus potestas deligendi donec eum quoq; honorem populus mandaret. creatiq; primum Valerius Posthumius Aemylius Mamercus. lxiij. anno post Tarquinios exactos, ut rem militarem comitarentur. Dein gliscentibus negotijs, duo additi qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus stipendiaria iam Italia, & accedentibus prouinciarum uectigalibus. post lege Syllæ uiginti creati supplendo Senatui, cui iudicia tradiderat. et quãq; equites iudicia recuperauissent, quæstura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium gratuito concedebatur, donec sententia Dolabellæ uelut uenundaretur. A. Vitellio. L. Vipsano consulibus, cum de supplendo Senatu agitaretur, primoresq; Galliæ quæ comata appellatur, fœdera & ciuitatem Romanam pridem assecuti ius adipiscendorum in urbe honorum expeterent, multus ea super re uariusq; rumor, & studijs diuersis apud principem certabatur, asseuerantium non adeo ægram Italiã, ut Senatum suppeditare urbi suæ nequiret, sufficisse olim indigenas consanguineis populis nec pœnitere ueteris Reip. Quin adhuc memorari exempla, quæ prisci mo ribus ad uirtutem & gloriam Romana indoles prodiderit. An parum q; Veneti & Insubres curiam irruperint, nisi cœtus alienigenarum uelut capitinitas infe

ratur? Quem ultra honorem reſiduis nobilium? aut ſi quis pauper e Latio Senator foret? oppleturos omnia diuites illos, quorum aui proauiq; hoſtilium nationum duces exercitus noſtros ferro igniq; cecideriint, Diuum Iulium apud Alexiam obſederint. Recentia hæc quid ſi memoria eorum inoriretur, qui capitolio & ara Romana manibus eorundē proſtratis, fruerentur ſane uocabulo ciuitatis, Inſignia patrum, decora magiſtratuum ne uulgarent. His atq; talibus haud permotus princeps, etiam ſtatim contra diſſeruit. & uocato Senatu ita exorſus eſt. Maiores mei quoꝝ antiquiſſimus Clauſus origine Sabina, ſimul in ciuitatem Romanam & in familias patricioꝝ adſcitus eſt, hortantur uti paribus conſilijs Remp. capeſſam, transferendo huc quod usquam egregium fuerit. Neq; enim ignoro Iulios Alba, Coruncanos Camerio, Porcios Tuſculo, & ne uetera ſcrutemur, Etruria Lucaniaq; et omni Italia in Senatū accitos. Poſtremo ipſam adalpes promotā, ut nō modo ſinguli uiritim, ſed terræ gentesq; in nomē noſtrū coaleſcerent. Tūc ſolida domi quies, et aduerſus externa floruimus, cū Tranſpadani in ciuitatē recepti, cū ſpecie deductaꝝ p orbem terræ legionum, additis prouincialiū uallidiſſimis, feſſo Imperio ſubuentum eſt. num pœnitet Balbos ex Hiſpania, nec minus inſignes uiros e Gallia Narbonenſi tranſiuiſſe? Manent poſteri eorū, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmonijs & Athenienſibus fuit, quanq; armis pollerent, niſi quod uictos pro alienigenis arcebant? At conditor noſtri Romulus tantum ſapientia ualuit, ut plerosq; populos eodem die hoſtes, dein ciues habuerit.

Aduenæ in nos regnauerunt. Libertinorum filijs magistratus mandati, non ut plerique falluntur, recens sed priori populo factitatum est. At cum Senonibus pugnaremus, scilicet Volsci et Equi nunquam aduersam nobis aciem instruxere. Capti a Gallis sumus, Sed et Tuscis obsides dedimus, et Samnitum iugum subiuimus. Attamen si cuncta bella recenseas, nullum breuiore spacio quam aduersus Gallos confectum continua inde ac fida pax. Iam moribus, artibus, affinitatibus nostris mixti, aurum & opes suas inferant potius, quam separatas habeant. Omnia. P. C. quæ nunc uetustissima creduntur, noua fuere. plebei magistratus, post patricios. latini post plebeios. cæterarum Italiæ gentium, post latinos. Inueterascet hoc quoque, & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit. Orationem principis secuto patrum consulto. Primi Edui Senatorum in urbe ius adepti sunt, datum id fœderi antiquo, et quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum Po. Ro. usurpãt Isdem diebus in numerũ patriciorum asciuit Cæsar uetustissimum quemque e Senatu, aut quibus clari parentes fuerant, paucis iam reliquis familiarum quas Romulus maiorum, & .L. Brutus minorum gentium appellauerant, exhaustis etiam quas dictator Cæsar lege cassia, & princeps Augustus lege senia sublegere. Lætaq; hæc, in. R. P. munia multo gaudio Cæsaris inibantur. Famosos probris quonam modo Senatu depelleret anxius mitem & recens repertam quandam ex seueritate prisca rationem adhibuit, monendo, secum quisq; de se consultaret, peteretq; ius exeundi ordinis, facilem eius rei ueniam, & motos Senatu, & excusatos simul propositurum, ut iudicium censorũ

ac pudor spōte cedentium permixti, ignominiam molli
rent. Ob ea Vipsanus consul retulit, patrem Senatus
appellandum esse Claudium, quippe promissuum pa
tris patriæ cognomentum, noua in Remp. merita non
uisitatis uocabulis honoranda. Sed ipse cohibuit consu
lem ut nimium assentantem. Condiditq; lustrum, quo
censa sint ciuium. lxyiiij. centena & .cx. iiij. millia. Isq;
illi finis insitiæ erga domum sucm fuit, haud multo
post, flagitia uxoris noscere ac punire adactus, ut dein
de ardesceret in nuptias incestas. Iam Messalina faci
litate adulterorum in fastidium uersa ad incognitas li
bidines profluebat, cum abrumpi dissimulationem etiã
Silius, *siue fatali uecordia, an imminentium pericu*
orũ remedium ipsa pericula ratus urgebat, quippe non eo
uentum ut senectam principis opperirentur, Insontibus
innoxia consilia, flagitijs manifestis, subsidium ab au
dacia petendum, adesse conscios paria metuentes, se ce
libem, orbum, nuptijs, & adoptando Britannico para
tum, mansuram eandem Messalinæ potentiam, addita
securitate, si præuenirent Claudium ut insidijs incau
tum, ita iræ properum. Segniter hæ uoces acceptæ, nõ
amore in maritum, sed ne Silius summa adeptus spe ne
ret adulteram, scelusq; inter ancipitia probatum, ueris
mox precijs æstimaret, nomen tamen matrimonij con
cupiuit ob magnitudinem infamiæ, cuius apud prodi
gos nouissima uoluptas est. Nec ultra expectato quam
dum sacrificij gratia Claudius Hostiam proficisceretur,
cuncta nuptiarum solemnia celebrat. Haud sum igna
rus fabulosum uisum iri, tantum ullis mortalium securi
tatis fuisse in ciuitate omnium gnara & nihil reticens,

te, nedum consulem designatum cum uxore principis, prædicta die, adhibitis qui obsignarent uelut suscipiendorum liberorum causa conuenisse, atq; illam audisse auspicum uerba, subisse, sacrificasse apud deos, discubitū inter conuiuias, oscula, complexus, nocte denique actā licentia coniugali, sed nihil compositum miraculi causa, uerum audita scriptaq; senioribus tradam. Igitur domus principis inhorruerat, maximeq; quos penes potentia; & si res uerterentur, formido, non iam secretis colloquijs, sed aperte fremere, dum industria cubiculum principis occulit adulteros, dedecus quidem illatum, sed excidium procul abfuisse. nunc iuuenem nobilem dignitate, forma iuuenta, propinquoq; consulatu maiorem ad spem accingi. nec enim occultum quid post tale matrimonium superesset. subibat sine dubio metus, reputantes hebetem Claudium & uxori deuinctum, multasq; mortes iussu Messalinæ patratas. rursus ipsa facilitas Imperatoris fiduciam dabat, si atrocitate criminis præualuissent, posse opprimi damnatam antequam ream. Sed in eo discrimen uerti, si defensio audiretur, utq; clausæ aures etiam confitenti forent. Ac primo Callistus iam mihi circa mortem Cæsaris narratus, & Appianæ cædis molitor Narcissus, flagrantissimaq; eo tempore gratia Pallas agitauere, num Messalinam secretis minis depellerent amore Silij, cuncta alia dissimulantes. deinde metu ne ad perniciem ultro traherentur, desistunt. Pallas per ignauiam, Callistus prioris quoq; regiæ peritus, & potentiam cautis q̄ acribus consilijs tutius haberi. perstitit Narcissus, et solum id immutans, ne quo sermone præsciā criminis, et accusatoris faceret. Ipse

ad occasiones intentus, longa apud Hostiam Cæsaris mora duas pellices, quarum is corpori maxime insueuerat, largitione ac promissis, et uxore deiecta plus potentiæ ostentando perpulit delationem subire. Exin Calphurnia (id pellici nomen) ubi datum secretum, Cæsaris genibus prouoluta nupsisse Messalinæ Silio exclamat, simul Cleopatræ quæ idem opperiens adstabat, an comperisset, interrogat, atq; illa annuente, aeri Narcissum postulat. Is ueniã in præterium petens, q; ei cis Vectiũ Plancũ dissimulauisset, nec nunc adulteria obiecturum ait, ne domũ, seruitia et cæteros fortunæ apparatus reposceret, frueretur immo ijs, et redderet uxorẽ rumperetq; tabulas nuptiales. an dissidiũ inquit tuũ nostrã matrimoniũ Silij uidit populus, et Senatus et miles ac ni propere agis, tenet urbẽ marius. Tũ potissimũ amicos uocat, primumq; rei frumentariæ præfectum Turranum, post Lusciũ Getam prætorianis impositũ, percunctatur. Quibus fatentibus, tum certatim cæteri circumstrepunt, Iret in castra, firmaret prætorias cohortes, securitati anteq; uindictæ consuleret. Satis constat eo pauore offusum Claudium ut idemtidem interrogaret, an ipse Imperij potens? an Silius priuatus esset? At Messalina non alias solutior luxu, adulto autumno simulacrũ uindemiæ per domũ celebrat, urgeri prælа, fluere lacus, & fœminæ pellibus accinctæ assultabant, ut sacrificantes uel insanientes Bacchæ. Ipsa crine fluxo thyrsum quatiens, iuxtaq; Silius hedera uinctus, gerere cothurnos, iacere caput, strepente circum procaci choro. Ferunt Vectium ualentem lasciuia in prælatam arborem conniſum, interrogantibus quid aspiceret, re-

ſpondiſſe. tempeſtatem ab Hoſtia atrocem. fiué cœperat ea ſpecies, ſeu forte lapſa uox in præſagium uertit. Non rumor interea, ſed undiq; nuncij incedunt, qui gnara Claudio cuncta, & uenire promptum ultioni afferrent. Igitur Meſſalina Lucullianos in hortos Silius diſſimulã do metu, ad munia fori digreditur. Cæteris paſſim dil labentibus, affuere centuriones, inditaq; ſunt uincula, ut quis reperiebatur in publico aut per latebras. Meſſali na tamen quamq; res aduerſæ conſilium adimerent, ire obuiam, & aſpici a marito, quod ſæpe ſubſidium ha buerat, haud ſegniter intendit, Iuſſitq; ut Britannicus & Octauia in complexum patris pergerent. Et uibidi am uirginum Veſtalium ueuſtiſſimã orauit, Pontificis Maximi aures adire, clementiam expetere. Atq; inte rim tribus omnino comitantibus (id repente ſolitudinis erat) ſpacium urbis pedibus emenſa, uehiculo quo pur gamenta hotorum eripiuntur, Hoſtienſem uiam intrat, nulla cuiusquam miſericordia, quia flagitiorum de for mitas præualebat. Trepidabatur nihilominus a Cæſare qppe Getæ prætorij pfecto haud ſatis fidebat, ad hone ſta ſeu praua iuxta leui. Ergo Narciſſus aſſumptis qbus idem metus, non aliam ſpem incolumitatis Cæſaris affirmat, q̃ ſi ius militum uno illo die in aliquem liber torium transferret, ſeque offert ſuſcepturum. Ac ne dñ in urbem uehitur ad pœnitentiam a. L. Vitellio. P. Lar go Cæcina mutaretur, in eodem geſtamine ſedem poſcit ſum tq;. Crebra poſt hæc fama fuit, inter diuerſas prin cipis uoces. cum modo incuſaret flagitia uxoris, aliquã do ad memoriam coniugij & infantiam liberorum re uoluereтur, non aliud prolocutum Vitellium, quã o ſa

ānus, o scelus. instabat quidem Narcissus aperire ambages, et ueri copiam facere, sed non ideo peruicit, quin suspensa & quo ducerentur inclinatura responderet, exemploq; eius Largus Cæcina uteretur, & iam erat in aspectu Messalina, clamitabatq; audiret Octauiæ et Britannici matrem, cum obstreperet accusator, Silium & nuptias referens, simul codicillos libidinum indices tradidit, quibus uisus Cæsaris auerteret. Nec multo post urbem ingredienti offerebantur communes liberi, nisi Narcissus amoueri eos iussisset. Vibidiam depellere nequiuit, quæ multa cum inuidia flagitaret, ne in defensa coniunx exitio daretur. Ergo auditurum principem & fore diluendi criminis facultatem respondit. Iret interim uirgo & sacra capesceret. Mirum inter hæc silentium Claudij, Vitellius ignaro propior (omnia liberto obediebant) patefieri domum adulteri, atq; illuc deduci Imperatorem iubet. Ac primum in uestibulo effigiem patris Silij consulto Senatus abolitam demonstrat. Tū quicquid habitum Neronibus & Drusis in precio probri cessisse. incensumq; & ad minas prorumpentem, castris infert parata concione militum. apud quos præmonente Narcisso pauca uerba fecit. Nam & si iustum dolorem pudor impediebat, cohortium clamor debinc continuus nomina reorum & pœnas flagitantium, admotusq; Silius tribunali non defensionem, non moras temptauit, precatus ut mors acceleraretur, eadem constantia & illustres equites Romanos cupidos mauræ necis fecit. Titium Proculum custodem Silio ac Messalinæ dat, & indicium offerentem, Vectium ualentem & confessum, & Pompeium Vrbicum, ac Sausellū Tro-

quem ex conscijs tradi ad supplicium iubet. Decius quoq; Calpburnianus Vigilum præfectus. Sulpicius Rufus ludi procurator. Iuncus Vergilianus Senator, eadem pœna affecti, solus Mnester contationem attulit, dilaniata ueste clamitans aspiceret uerberum notas. reminiscereur uocis qua se obnoxium iussis Messalinæ dedisset. Alijs largitione aut spei magnitudine, sibi ex necessitate culpam, Nec cuiq; ante pereundum fuisse, si Silius rerum potiretur. Commotum his & pronum ad misericordiam Cæsarem perpulere liberti, ne tot illustribus uiris interfectis, histrioni consulereur, Sponte an coactus tam magne peccauisset, nihil referre. ne Traulli quidem Montani equitis Ro. defensio recepta est. Is modesta iuuenta, sed corpore insigni, accitus ultro, noctemq; intra unam a Messalina proturbatus erat, paribus lasciuijs ad cupidinem & fastidia. Suilio Cesonino & Plautio Laterano mors remittitur. Huic ob patrni egregium merium, Cesoninus uitijs protectus est, tanquã in illo fœdissimo cœtu passus muliebria. Interim Messalina luculianis in hortis prolatare uitam, componere preces, nonnulla spe, & aliquando ira tanta interextrema, superbia agebat. Ac ni cædem eius Narcissus properauisset, uerterat perniciem in accusatorem. Nam Claudius domum regressus & tempestiuis epulis delinitus ubi uino incaluit, iri iubet nunciariq; miseræ (hoc enim uerbo usum ferunt) dicendam ad causam postera die adesset. Quod ubi auditum, & languescereira, redire amor, ac si contarentur, propinqua nox, et ux ori cubiculi memoria timebantur, prorupit Narcissus, denunciatq; centurionibus & tribuno qui aderant exe

quū cædem, ita Imperatorem iubere, custos exactor e libertis Euodus datus. Isq; raptim in hortos prægressus, reperit fusam humi, assidente matre Lepida, quæ florenti filia haud concors, suppremis eius necessitatibus admiserationem euicta erat. Suadebatq; ne percussorem opperiretur, transisse uitam neq; aliud quàm morti decus quærendum. Sed animo per libidines corrupto nihil honestum inerat. Iachrymæq; & questus irriti ducebantur. Tum impetu uenientium pulsæ fores, astitit Tribunus per silentium, ac libertus increpans multis ac seruilibus probris. Tunc primum fortunam suam introspexit, ferrumq; accæpit, quod frustra iugulo aut pectori per trepidationem admouens ictu tribuni transigitur. corpus matri concessum. Nunciatumq; Claudio epulanti perisse Messalinam, non distincto sua an aliena manu. nec ille quæsiuit, poposcitq; poculum, & solita conuiuio celebrauit. Ne secutis quidē diebus odij, gaudij, iræ, tristitiæ, ullius deniq; humani effectus signa dedit, non cum lætantes accusatores aspiceret, non cum filios mœrentes. Iuueitq; oblitionem eius Senatus, censendo nomen & effigies priuatis & publicis locis demouendas, Decreta Narcisso quæstoria insignia, leuissimū fastigij eius, cum secundum Pallantem et Calistum ageret honesta quidem, sed ex quibus deterrima orirentur, flagitijs multis.

Aede messalinæ conuulsa principis domus orto apud libertos certamine, quis deligeret uxorem Claudio ce-
c libi uitæ intonanti, & coniugum Im-
perijs obnoxio. Nec minore ambi-
tu fœminæ exarserant, suam quæq; nobilitatem, formam, opes contende re, ac dignam tanto matrimonio ostentare, Sed maxi-
me ambigebatur inter Loliam Paulinam. M. Lolij con-
sularis filiam, & Iuliam Agrippinam Germanico ge-
nitam. Huic Pallas, illi Caliſtus fautores aderant, Et Elia Petina e familia Tuberonum Narciſſo fouebatur. Ipſe modo huc, modo illuc, ut quemq; suadentium au-
dierat promptus, discordantes in consilium uocat, ac promere sententiam, & adycere rationes iubet. Narcis-
sus uetus matrimonium, familiam commune (nam Antonia ex Petina erat) nihil in penatibus eius nouum differebat, si sueta coniunx rediret, haud quaquam no-
uercalibus odijs usura in Britannicum & Octauiam, proxima suis pignora. Caliſtus improbatam longo dissidio, ac si rursus assumeretur, eo ipso superbam, lon
geq; rectius Loliam induci, quando nullos liberos ge-
nuisset, uacuam æmulatione, & priuignis parentis lo-
co futuram. At Pallas id maxime in Agrippina lau-
dare & Germanici nepotem secum traheret dignum prorsus Imperatoria fortuna, Stirpem nobilem & fa-
miliæ

miliæ Claudiæ, quæ posteros coniungeret, ne fœmina experta fœcunditatis integra iuuenta, claritudinem Cæsarum aliam in domum ferret. Prævaluere hæc ad iuta Agrippinæ illecebris, ad eum per speciem necessitudinis crebro uentitando pellicit patruum, ut prælata cæteris, & nondum uxor, potentia uxoria iam uteretur. Nam ubi sui matrimonij certa fuit, struere maiora nuptiasq; Domitij quē ex. GN. Ænobarbo genuerat, & Octauiæ Cæsaris filiæ molliri. quod sine scelere perpetrari non poterat, quia. L. Syllano desponderat Octauiam Cæsar, iuuenēq; & alias clarum insigni trium phalium & gladiatorij muneris magnificentia promulerat ad studia uulgi. Sed nihil arduum uidebatur in animo principis, cui non iudicium, non odium erat, nisi indita & iussa. Igitur Vitellius nomine censoris, seruiles fallacias obtegens, ingruentiumq; dominationū prouisor, quo gratiam Agrippinæ pararet, consilijs eius implicari, serere crimina in Syllanum cui sane decora & procax soror Iunia Caluina, haud multum ante Vitellij nurus fuerat. hinc initium accusationis, fratrisq; non incestum, sed incustodium amorem ad infamiam traxit. et præbebat Cæsar aures accipiendis adu ersus generum suspitionibus, caritate filiæ promptior. At Syllanus insidiarum nescius, ac forte eo anno prætor, repente per edictum Vitellij ordine Senatorio mouetur, quanq; lecto pridem Senatu, lustroq; condito. simul affinitatem Claudius diremit, adactusq; Syllanus eiurare magistratum, & reliquus præturæ dies in Epri um Marcellum collatus est. C. Pompeio Q. Veranuio consulibus, pactum inter Claudium & Agrippinam

matrimoniũ. Iã fama iãamore illicito firmabatur, nec dũ celebrare solennia nuptiarum audebant, nullo exemplo deducta in domum patrui, fratris filia. Quin & incestum ac si spernerentur, ne in malum publicum erũperet metuebatur. Nec ante omissa conclatio, quã uitellius suis artibus id perpetrandum sumpsit. per cunctatusq; Cæsarem an iussis populi an auctoritati Senatus cederet, ubi ille unum se ciuium et consensu imparem respondit, opperiri intra palatium iubet, Ipse curiam ingreditur, summamq; Reip. agi obtestans, ueniam dicendi ante alios expoſcit. Orditurq; grauissimos principis labores, quis orbem terrae capessat, egere administraculis, ut domestica cura uacuus, in commune consulat. quod porro honestius censoriae mentis leuamen, q̃ assumere coniugem prosperis dubijsq; sociam? cui cogitationes intimas, cui paruos liberos tradat, non luxui aut uoluptatibus assuefactus, sed qui prima ab iuuenta legibus obtemperauisset. Postquam haec fauorabili oratione præmisit, multaq; patrum assentatio sequebatur, captο rursus initio quando maritandum principẽ cuncti suaderent deligi oportere fœminam nobilitate, puerperijs, sanctimonia insignem. Nec diu inquirendum, quin Agrippina claritudine generis anteiret, datum ab ea fœcunditatis experimentum, & congruere artes honestas. Id uero egregium, q̃ prouisu deum uidua iam gereretur principi, sua tantum matrimonia experto, audiuisse a parentibus, uidisse ipsos, arripi coniuges ad libita Cæsarum, procul id a præsenti modestia. statueretur immo documentum quo uxorem Imperator acciperet. At.n. noua nobis in fratrum filias coniugia, sed alijs

gentibus solennia, nec lege ulla prohibita. Et sobrinarum diu ignorata, tempore addito percrebruisse morē accommodari prout conducat, & fore hoc quoq; in his quæ mox usurpentur. Haud defuere qui certatim, si cunctaretur Cæsar, uim acturos testificantes erumperent curia. Conglobatur promiscua multitudo, populumq; Romanum eadem orare clamitat. Nec Claudius ultra expectato, obuium apud forum præbet se gratantibus. Senatumq; ingressus, decretum postulat, quo iusse inter patruos fratrumq; filias nuptiæ etiam in posterum sta tuerentur. Neq; tamen repertus est, nisi unus talis matrimonij cupitor Talledius Seuerus eques Romanus quē pleriq; Agrippinæ gratia impulsum ferebant. Versa ex eo ciuitas & cuncta fœminæ obediebant, non per lasciuiam ut Messalinæ rebus Romanis illudenti. Additum & quasi uile seruitium palam seueritas, ac sæpius superbia, nihil domi impudicum, nisi dominationi expediret. cupido auri immensa obtentum habebat, quasi subsidium regno pararetur. Die nuptiarum Syllanus sibi mortem consciuit, siue eousq; spem uitæ produxerat, seu delecto die augendam ad inuidiam. Calpurnia soror eius Italia pulsa est. Addidit Claudius sacra ex legibus Tulli regis, piaculaq; apud Lucum Dianæ per Pontifices danda. irridentibus cunctis q̄ pœnæ procurationesq; incesti id temporis exquirerentur. At Agrippina ne malis tantum facinoribus notesceret, ueniam exilij pro Anneo Seneca, simul prætura impetrat, lætum in publicum rata, ob claritudinem studiorum eius, utq; Domitij pueritia tali magistro adolesceret, et cōsilijs eiusdē ad spē dominationis uteretur,

quia Seneca fidus in Agrippinam memoria beneficij, et infensus Claudio dolore iniuriæ credebatur. Placitum dehinc non ultra tunctari, sed designatum consulē Mēmium Pollionem, ingentibus promissis inducunt, sententiam expromere, qua hortaretur Claudius despondere Octauiam Domitio, quod ætati utriusq; non absurdum, & maiora patefacturum erat. Pollio haud dissparibus uerbis ac nuper Vitellius censet. desponderiq; Octauia ac secundum priorem necessitudinē, sponsus iam et gener Domitius æquari Britannico studys matris arte eorum quis ob accusatam Messalinam ultio ex filio timebatur. Per idem tempus legati Parthorum ad expetendum ut retuli Meherdatem missi, Senatum ingrediuntur. mandataq; in hunc modum incipiunt Non sefœderis ignaros, nec defectione a familia Arsacidarum uenire. Sed & filium Vononis nepotem Phrahatis accersere aduersus dominationem Gotarzis, nobilitati plebiq, iuxta intolerandam. Iam fratres, iam propinques, iam longus situs, cædibus exhaustos, abijci coniuges grauidas, liberos paruos, dum socors domi, bellis infaustus, ignauiam sæuitia tegat, ueterem sibi ac publice cœptam nobiscum amicitiam, & subueniendū socijs uirium æmulis, cedentibusq; per reuerentiā. Ideo regum obsides liberos dari, ut si domestici imperij tædeat, sit regressus ad principem patresq;, quorum moribus assuefactus rex melior adsciscretur. Vbi hæc atq; talia dissertauere, incipit oratione Cæsar de fastigio Romano, Parthorumq; obsequijs seq; diuo Augusto adæquabat, petitum ab eo regem referens, omissa Tiberij memoria, quāq; is quoq; miserat. Additiq; præcepta

(& enim aderat Meherdates) ut non dominationem & seruos, sed rectorem & ciues cogitaret, clementiāq; ac iustitiam quanto ignoratiora barbaris, tanto tolerantiora capesseret. Hinc uersus ad legatos, extollit laudibus a limmum urbis spectatæ ad id modestiæ, ac tamen ferenda regum ingenia, neq; usui crebras mutationes. rem Romanam huc satietate gloriæ prouectam, ut externis quoq; gentibus quietem uelit. Post hæc. C. Cassio qui Syriæ præerat, deducere iuuenem ripam ad Euphratis iubet. Ea tempestate Cassius cæteros præemine bat peritia legum, nam militares artes per otium ignotæ, Industriosq; ac ignauos pax in æquo tenet. Attamen quantum sine bello dabatur, reuocare priscum morem, exercere legiones, cura, prouisit, perinde agere ac si hostis ingrueret. Ita dignum maioribus suis, & familia Cassia ratus, per illas quoq; gentes celebrata. Igitur excitis quorum de sententia penitus rex, positisq; castris apud Zeuma, unde maxime peruius amnis, postquam illustres Parthi, rexq; Arabum Abbarus aduenerat, monet Meherdatem, barbarorum impetus acres cōtatione languescere, aut in perfidiam mutari. Itaq; urgeret cœpta. Quod spretum fraude Abbari qui iuuenē ignarum, & summam fortunam in luxu ratum, multos per dies attinuit apud oppidum Edessam. Et uocante Carrhene, prōptasq; res ostentante si citi aduenissent. non cominus Mesopotamiam, sed flexu Armeniam petiuit. Id temporis importunum, quia hyems occipiebat Exim niuibus & montibus fessi, postquam campis propinquabant, copijs Carrhenis adiunguntur. Transmissoq; amne Tygri, permeant Adiabenos, quorum rex H

liates societatem Meherdatis palam induerat, in Gotarzen per occultam & magis fidam inclinabat. Sed capta in transitu urbs Ninos uetustissima sedes Assyriæ, castellum insigne fama, quod postremo inter Darium atq; Alexandrum prælio Persarum illic opes conciderant. Interea Gotarzes apud montem cui nomen Sambulos, uota dijs loci suscipiebat, præcipua religione Herculis. qui tempore statuto, per quietem monet sacerdotes, ut templum iuxta equos uenatui adornatos sistant, equi ubi pharetras telis onustas accæpere per saltus uagi, nocte demum uacuis pharetris, multo cum anhelitu redeunt. Rursus deus quas syluas pererrauerint, nocturno uisu demonstrat. reperiunturq; fusæ passim feræ. Cæterum Gotarzes nondum satis aucto exercitu, flumine Corma pro munimento uti. Et quãq̃ per insectationes & nuncios ad prælium uocaretur, nectere moras, loco mutare, & missis corruptoribus exuendam ad fidem hostes emercari. Ex quis Ezates Adiabenus mox Abbarus Arabum cum exercitu abscedunt, leuitate gentili, & quia experimentis cognitum est, Barbaros malle Roma petere reges q̃ habere. At Meherdates ualidis auxilijs nudatus, cæterorum proditione suspecta, quod unum erat reliquum, rem in casum dare, prælioq; experiri statuit. Nec detrectauit pugnam Gotarzes deminutis hostibus ferox. Concursumq; magna cæde, & ambiguo euentu. donec Carrhenem profligatis obuersis, longius euectũ integer a tergo globus circũ ueniret. Tũ omni spe perdita, Meherdates promissa Parrhacis paterni clientis secutus, dolo eius uincitur, traditurq; uictori. Atq; ille non propinquum neq; Arsacis

de gente sed alienigenam & Romanum increpans, ar
ribus decisis uiuere iubet, ostentui clementiæ suæ & in
nos dehonestamento. Dein Gotarzes morbo obyt, acc
tusq; in regnum Vonones, medis tum præsidens. Nulla
huic prospera aut aduersa quis memoraretur, breui &
inglorio Imperio perfunctus est. Resq; Parthorum, in
filium eius Vologæsen translatæ. At Mithridates Bo
sphoranus amissis opibus uagus postquam Didium
ducem Romanum, roburq; exercitus abisse cognouerat
relictos in nouo regno Cotyn iuuenta rudem, et paucas
cohortium cum Iulio Aquila equite Romano, spretis
utrisq; concire nationes, illicere perfugas, postremo
exercitu coacto, regem Dandaridæ exturbat, Impe
rioq; eius potitur. Quæ ubi cognita, & iam iamq; Bo
sphorum inuasurus habebatur, diffisus propriis uiri
bus Aquila & Cotys, quia Zorsines Syracusarum rex
Hostilia resumpserat, externas & ipsi gratias quæsiue
re. Missis legatis ad Eunonem qui Adorsorum genti
præcellebat. Nec fuit in arduo societas, potentiam Ro
manam aduersus rebellem Mithridatem ostentantibus.
Igitur pepigere equestribus præliis Eunones certaret,
obsidia urbium Romani caperent. Tum composi
to agmine, incedunt cuius frontem & terga Ador
si, media cohortes & Bosphorani tutabantur no
stris in armis. Sic pulsus hostis. uentumq; Sor
pidum Dandaridæ quod desertum à Mithridate, ob
ambiguos popularium animos, obtineri relicto ibi præ
sidio uisum. Exin Soracos pergunt & transgressi ame
nem Pandem circunueniunt urbem Vispen, editam loco
et mœnibus ac fossis munitam, nisi q; mœnia non saxo,

sed cratibus iunctis, ac media humo aduersum irrumpē
tes inualida erant. eductæq; altius turres facibus atq;
hastis turbabant obsessos. Ac ni prælium nox diremisset
cœpta patrataq; expugnatio eundem intra diem foret.
Postremo misere legatos ueniam liberis corporibus ora
tes. Seruitij decem millia offerebant, quod aspernati
sunt uictores, quia trucidare deditos sæuum tantam mul
titudinem custodia cingere arduum, ut belli potius iure
caderent. Datumq; militibus qui scalis euaserant signū
cædis. Excidio Vispensium metus cæteris iniectus, ni
hil tutum ratis cum arma munimenta impediū uel emi
nentes loci, amnesq; & urbes iuxta prorumperentur.
Igitur, Gorsines diu pensitato Mithridatis ne rebus ex
tremis, an patrio regno consuleret, postquam præua
luit gentilis utilitas, datis obsidibus, apud effigiem Cæ
saris procubuit, magna gloria exercitus Romani quem
incruentum & uictorem, tridui itinere abfuisse ab amne
Tanai constitit. Sed in regressu dispar fortuna fuit. quia
nauium quasdam, quæ mari remeabant, in littora Tau
rorum delatas circunuenere barbari, præfecto cohortis
& plerisq; consularium interfectis. Interea Mithrida
tes nullo in armis subsidio, consultat cuius misericordi
am experiretur. Frater Cotys proditor olim, deinde
hostis metuebatur. Romanorum nemo eius auctoritā
tis aderat, ut promissa eius magni penderentur. Ad Eu
nonem conuertit proprijs odijs infensum, & recens con
iuncta nobiscum amicitia, ualidum. Igitur cultu, uul
tuq; quā maxime ad præsentem fortunam comparato,
regnum ingreditur, genibusq; eius prouolutus, Mithri
dates inquit terra mariq; Romanis per tot annos quæsi

tus sponte adsum. Vtere ut uoles prole magni Achemenis, quod mihi solum hostes non abstulerunt. At Eunones claritudine uiri, mutatione rerum, et prece haud degenere promotus, alleuat supplicem, laudatq́; ꝙ gentem Adorsorum, ꝙ suam dexteram petendæ ueniæ delegerit. Simul legatos litterasq́; ad Cæsarem in hunc modum mittit. Po. Romani Imperatoribus magnarũq́; nationum regibus, primam ex similitudine fortunæ amicitiam sibi & Claudio, ex communione uictoriæ esse bellorum egregios fines, quotiens ignoscendo transigantur. Sic Zorsini uicto nihil ereptum pro Mithridate quando grauius mereretur, non potentiam, neq; regnum precari, sed ne triumpharetur, ne ue pœnas capite expenderet. Atq; Claudius quãq̃ nobilitatibus externis mitis, dubitauit tamen accipere captiuum pacto salutis, an repetere armis rectius foret. Hinc dolor iniuriarum & libido uindictæ adigebat. Sed disserebatur contra. Suscipi bellum auio itinere, importuoso mari. Ad hæc reges feroces, uagos populos, solum frugum egens, tum tædium ex mora, pericula ex properantia, modicam uictoribus laudem ac multum infamiæ si pellerentur. Quin arriperet oblata, & seruaret exulem cui inopi quanto longiorem uitam, tanto plus supplicij fore. His promotus, scripsit Eunoni. meritum quidem nouissima exempla Mithridatem, nec sibi uim ad exequendum deesse. Verum ita maioribus placitum quantalibet peruicacia in hoc tenta, beneficentia aduersus supplices utendum. Nam triumphos de populis regnisq; integris adquiri, Traditus post hæc Mithridates uectusq́; Romam per Iunium Colonem procuratorem Ponti, ferocius q̃ pro

fortuna disseruisse apud Cæsarem ferebatur. Elataq; uox eius in uulgum hisce uerbis. Non sum remissus ad te, sed reuersus, uel si non credis, dimitte & quære, uultu quoq; interrito permansit, cum rostra iuxta custodibus circundatus uisui populo præberetur. Consularia insignia Coloni. Aquilæ prætoria decernuntur. Iisdem cõsulibus atrox odij Agrippina ac Loliæ infensa, q̃ secum de matrimonio principis certauisset, molitur crimina, & accusatorem qui obijceret Chaldæos, Magos, interrogatumq; Apollinis Clarij simulachrum super nuptijs Imperatoris. Exin Claudius inaudita rea, multa de claritudine eius apud Senatum præfatus, sorore. L. Volusii genitam, maiorem ei patruum Cottam Messalam esse, Mennio quondam Regulo nuptam (nam de. C. Cæsaris nuptijs consulto reticebat) addidit pniciosa in Rẽp. consilia, & materiam sceleri detrahendam. Proin publicatis bonis cederet Italia. Ita quinquagies sestertiũ ex opibus immensis exuli relictum. Et Calphurnia illustris fœmina peruertitur, quia formam eius laudauerat princeps, nulla libidine sed fortuito sermone, unde uis Agrippinæ citra ultima stetit. In Loliam mittitur tribunus a quo ad mortem adigeretur. Damnatus & lege repetundarum Cadius Rufus accusantibus Bithynis. Galliæ Narbonensi ob egregiam in patres reuerentiam datum, ut senatoribus eius prouinciæ, non exquisita principis sententia, iure quo Sicilia haberetur res suas inuisere liceret. Itureiq; & Iudæi defunctis regibus Suhennio atq; Agrippa prouinciæ syriæ additi. Salutis auguriũ quinq; et uigintiannis omissum repeti ac deinde continuari placitum. Et pomerium urbis auxit Cæ-

sar more prisco, quo ijs qui protulere Imperium, etiam terminos urbis propagare datur. Nec tamen duces Romani q̃q̃ magnis nationibus subactis, usurpauerant. nisi. L. Sylla, & diuus Augustus. Regum in eo ambitio uel gloria uarie uulgata. Sed initiũ condendi, & quod pomerium Romulus posuerit noscere haud absurdum reor. Igitur a foro Boario ubi æreum Tauri simulachrũ aspicimus, quia id genus animalium aratro subditur, sulcus designandi oppidi cœptus, ut magnam Herculis aram amplecteretur. Inde certis spacijs interiecti lapides, per ima montis Palatini ad aram Consi. mox ad curias ueteres, tum ad sacellum Larium, forumq; Romanum, & Capitolium non à Romulo, sed à. T. Tatio additum urbi credidere. Mox pro fortuna pomeriũ auctum. Et quos tum Claudius terminos, facile cognito, & publicis actis perscriptum. C. Antistio. M. Suillio consulibus adoptio in Domitium auctoritate Pallantis festinatur, qui obstrictus Agrippinæ ut cõciliator nuptiarum & mox stupro eius illigatus, stimulabat Claudium, consuleret Reip. Britannici pueritiam robore circundaret. Sic apud diuum Augustum quãq̃ nepotibus subnixum uiguisse priuignos. a Tiberio super propriam stirpem Germanicũ assumptũ. Se quoq; accingeret iuuene, partem curarũ capessituro. His euictus biennio maiorem natu Domitium filio anteponit, habita apud Senatum oratione in eundem, quem a liberto accæperat modum. Adnotabant periti nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri, eosq; ab Actio Clauso continuos durauisse. Cæterũ actæ principi grates, exquisitiore in Domitium adulatione. Rogataq;

lex qua in familiam Claudiam et nomen Neronis transfiret. Augetur et Agrippina cognomento Augustæ, quibus patratis, nemo adeo expers misericordiæ fuit, quem non Britannici fortunæ mœror afficeret, desolatus paulatim etiam seruilibus ministerijs per intempestiua nouercæ officia, in ludibria uertebat. intelligens falli se. Neq; enim segnem ei fuisse indolem ferunt, siue uerum seu periculis commendatus retinuit famam sine experimento. Sed Agrippina quo uim suã sociis quo nationibus ostentaret, in oppidum Vbiorum in quo genita erat, ueteranos coloniamq; deduci impetrat cui nomen indidum ex uocabulo ipsius. Ac forte acciderat, ut eam gentem Rheno transgressam auus Agrippa in fidem acciperet Iisdem temporibus in superiore Germania trepidatum, aduentu Cattorum latrocinia agitantium. Deinde. L. Pomponius legatus auxiliares Vuangionas ac Nemetas addito equite alario monuit, ut antirent populatores, uel dilapsis improuisi circumfunderentur. Et secuta consilium ducis industria militum. diuisiq; in duo agmina qui læuum iter peñuerant, recens reuersos, prædaq; per luxum usos, & somno graues circumuenere. Auctа lætitia, & quosdam e clade Variana quadragesimum post annum seruitio exemerant. At qui dextris & propioribus cõpendijs ierant obuio hosti et in aciem auso, plus cladis faciunt. Et præda famaq; onusti, ad montẽ Taurum reuertuntur, ubi Pomponius cum legionibus oppetiebatur, si Catti cupidine ulciscendi casum pugnæ præberent. Illi metu ne hinc Romanus, inde Cherusci, cum quis æternum discordant, circumgrederentur, legatos in urbem & obsides misere, decretumq; Pomponio triumphi

phalis honos, modica pars famæ eius apud posteros, in quis carminum gloria præcellit. Per idem tempus Vannius Sueuis a Druso Cæsare impositus, pellitur regno, prima Imperij ætate clarus accæptusq; populari bus. Mox diuturnitatem in superbiam mutans, & odio accolarum, simul domesticis discordijs circũuentus. Auctores fuere Iubillius Hermunduorum rex, & Vando ac Sydo sorore Vannij geniti. Nec Claudius quãq; sæpe oratus arma certantibus barbaris interposuit. tutum Vannio perfugium promittens si pelleretur, scripsitq; P. Atillio hystro, qui Pannoniæ præsidebat, legionem ipsaq; e prouincia lecta auxilia, pro ripa componeret subsidio victis, & terrori aduersus victores, ne fortuna elati, nostram quoq; pacem turbarentur. nam uis innumera Ligij aliæq; gentes aduentabant fama ditis regni quod Vannius. xxx. per annos prædationibus & uectigalibus auxerat. Ipse manus propria pedites, eques e sarmatis Iazigibus erat, impar multitudini hostium. eoq; castellis sese defensare, bellumq; ducere statuerat. Sed Iazyges obsidionis impatientes, et proximos per cãpos uagi, necessitudinẽ pugnæ attulere, quia Ligius Hermũ durusq; illic ingruerant. Igitur digressus castellis Vãnius, funditur prælio. quãq; rebus aduersis laudatus & pugnam manu capessiit, & corpore aduerso uulnera excæpit. Cæterum ad classem in Danubio opperientem perfugit. Secuti mox clientes, & accæptis agris, in Pãnonia locati sunt. Regnum Vangio ac Sydo inter se partiti sunt egregia apud nos fide. subiectis suo ne an seruitij ingenio, dum adipiscerentur dominationes multa caritate & maiore odio postq; adeptisunt. At in Britan-

nia P. Ostorium propretorem turbidæ res excæpere, effusis in agrum sociorum hostibus, eo violentius q̃ nouũ ducẽ exercitu ignoto, et cæpta hyeme iniurum obuiã nõ rebãtur. Ille gnarus primis euentibus metum aut fiduciam gigni, citas cohortes rapit. & cæsis qui restiterunt, disiectos consectatus, ne rursus conglobarentur, infensaq; et infida pax non ducì non militi requiem permitteret, detrahere arma suspectis, cinctosq; Castris Antonam & Sabrinam fluuios cohibere parat. Quod primi Iceni abnuere ualida gens, nec præliis concussa quia societatem nostram uolentes, accesserant, Hisq; auctoribus circumiectæ nationes locum pugnæ delegere septum agresti aggere & aditu angusto, ne peruius equiti foret. Ea munimenta dux romanus, qq̃ sine robore legionum sociales copias ducebat, perrumpere aggreditur. & distributis cohortibus turmas quoq; peditũ ad munia accingit. Tunc dato signo perfringunt aggerẽ. fusisq; clausis impeditos turbant. Atq; illi conscientia rebellionis et obseptis effugijs, multa et clara facinora fecere. Qua pugna filius legati. M. Ostorius seruati ciuis decus meruit. Cæterum clade Icenorum compositi qui bellum inter et pacem dubitabant, et ductus in Cangos exercitus. Vastati agri, prædæ passim actæ, non ausis aciẽ hostibus, uel si ex occulto carpere agmen tentarent, punito dolo. Iam uentum haud procul mari, quod Hyberniã insulam aspectat, cum ortæ apud Brigantes discordiæ, retraxere ducem, destinationis eorum, ne noua moliretur, nisi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem paucis qui arma cæptabant interfectis, in reliquos data uenia, resedere. Sylurarum gens non atrocitate, non

clementia mutabatur, quin bellum exerceret. castrisq; legionum præmenda foret. Id quo promptius ueniret, colonia Camuladunum ualida ueteranorum manu, deducitur in agros captiuos subsidium aduersus rebelles, & imbuendis socijs ad officia legum. Tum inde in Syluras super propriam ferociam Caractaci uiribus confisos. quem multa ambigua, multa prospera exulerant, ut cæteros Britannorum imperatores præmineret. Sed tum astu, tum locorum fraude prior, ui militum inferior transfert bellum in Ordolucas, additisq; qui pacem nostram metuebant, nouissimum casum experiur, sumpto ad prælium loco. ut aditus, abscessus, cuncta nobis importuna, & suis in melius essent. Tunc montibus arduis, & si qua clementer accedi poterant in modum uallj, saxis præstruit. & præfluebat amnis uado incerto, cateruaq; maiorum pro munimentis consiterat. Ad hoc gentium ductores circumire, hortari firmare animos, minuendo metu, accendenda spe, aliisq; belli incitamētis. Enim uero Caractacus huc illuc uolitans, illū diē, illā aciē testabatur, aut recuperādæ libertatis, aut seruitutis æternæ initiū fore. uocabatq; nomina maiorū qui dictatorē Cæsarē, pepulissent quorū uirtute uacui a securibus et tributis, intemerata coniugū et liberorū corpora retinerēt. Hæc atq; talia dicenti adstrepere uulgus, gentili quisq; religioni obstringi, nō telis, nō uulneribus cessuros. Obstupefecit ea alacritas ducem romanū. simul obiectus amnis, additum uallū imminentia iuga, nihil nisi atrox & propugnatoribus frequens terrebat. Sed miles præliū poscere. cuncta uirtute ex pugnabilia clamitare. perfectiq; ac tribuni paria disserētes, ardo

rem exercitus intendebant. Tum Ostorius circumspectis quæ impenetrabilia quæque peruia, ducit infensos amnemque haud difficulter euadit. Vbi uentum ad aggerem, diem missilibus certabatur, plus uulnerum in nos, & pleraque cædes oriebantur. Postraquā facta testudine, rudes & informes saxorum compages distractæ, parique cominus acies, decedere Barbari in iuga montiū. Sed eo quoque irruperc ferentarius grauisque miles. Illi telis assultantes, hi conferto gradu. turbatis contra Britannorum ordinibus, apud quos nulla loricarum galearumue tegmina. & si auxiliaribus resisterent, gladijs de pilis legionariorum, si huc uerterent spatis & hastis auxiliarium sternebantur. clara ea uictoria fuit. captaque uxore & filia Caractaci, fratres quoque in deditionem accepti. Ipse ut ferme inulta fiant aduersa cum fidē Cartimanduæ reginæ Brigantum petiuisset, uinctus ac uictoribus traditus est, nono post anno quā bellum in Britannia cœptum. Vnde fama eius euecta insulas, et proximas prouincias peruagata, per Italiam quoque celebrabatur. auebantque uisere, quis ille tot per annos opes nostras spreuisset. Ne Romæ quidem ignobile Caractaci nomen erat. Et Cæsar dum suum decus extollit, addidit gloriam uicto. Vocatus quippe ut ad insigne spectaculum populus. Stetere in armis prætoriæ cohortes campo qui castra præiacet. Tunc incedentibus regijs clientulis phaleræ torquesque, quæque externis bellis quæ sierat, traducta, mox fratres & coniunx & filia, postremo ipse ostentatus. Cæterorum preces degeneres fuere ex metu. At non Caractacus aut uultu demisso aut uerbis misericordiam requirens, ubi tribunali astitit, in

hunc

hunc modum locutus est. Si quanta nobilitas & fortuna mihi fuit, tanta rerum prosperarũ moderatio fuisset, amicus potius in hanc urbem, quã captus uenissem, Neq; dedignatus essem claris maioribus ortus. pluribus gentibus imperitans fœdere pacem accipere. Præsens fors mea ut mihi informis, sic tibi magnifica est, Habui equos, uiros, arma, opes, quid mirum si hæc inuitus amisi? Nam si uos omnibus imperitare uultis sequitur ut omnes seruitutem accipiant. Si statim deditus traderer, neq; mea fortuna, neq; tua gloria inclaruisset. & supplicium mei obliuio sequeretur. At si incolumem seruaueris, æternum exemplar clementiæ ero. Ad ea Cæsar ueniam ipsiq; & coniugi & fratribus tribuit. Atq; illi uinclis absolutã. Agrippinam quoq; haud procul alio suggestu conspicuam, ijsdem quibus principem laudibus gratijsq; uenerati sunt, Nouum sane, & moribus ueterum insolitum, fœminam signis Romanis præsidere. Ipsa semet parti a maioribus suis imperij sociam ferebat. Vocati posthac patres multa & magnifica super captiuitate Caractaci disseruere. neq; minus id clarum quã cum Siphacem. P. Scipio, Persem. L. Paulus, & si qui alij uictos reges po. Ro. ostendere. Censentur Ostorio triumphi insignia, prosperis ad id rebus eius, mox ambiguis, siue q amoto Caractaco, quasi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit, siue hostes miseratione tanti regis, acrius ad ultionem exarsere. Præfectum castrorum, & legionarias cohortes extruendis apud Syluras præsidijs relictas, circunfundunt. Ac nisi cito uicis & castellis proximis subuentum foret, copiarum obsidione occubuisset. Præfectus tamen & octo

Centuriones, ac promptissimus quisq; manipulus cecidere. nec multo post pabulatos nostros, missasq; ad subsidium turmas profligant. Tum Ostorius cohortes expeditas exposuit, nec ideo fugā sistebat, ni legiones prælium excæpissent. Earum robore æquata pugna, deinde nobis pro meliore fuit. Effugere hostes tenui damno, quia inclinabat dies. crebra hinc prælia, & sæpius in modum latrocinij, per saltus per paludes, ut cuiq; sors, aut uirtus temere prouisa ob iram ob prædam iussu, & aliquando ignaris ducibus, ac præcipua Sylurum peruicacia, quos accendebat uulgata Imperatoris Ro. uox ut quondam Sycambri excisi, ut in gallias traiecti forēt ita Sylurum nomen penitus extinguendum. Igitur duas auxiliares cohortes auaritia præfectorum incautius populantes intercepere. Spoliaq; & captiuos largiendo, cæteras quoq; nationes ad defectionem trahebant, cum tædio curarum fessus Ostorius concessit uita, lætis hostibus, tanquam ducem haud spernendum, & si non prælium, at certe bellum absumpsisset. At Cæsar cognita morte legati, ne prouincia sine rectore foret. A. Didium sufficit. Is propere uectus, non tamen integras res inuenit, aduersa interim legionis pugna, cui Manlius Valens præerat, Auctaq; & apud hostes eius rei fama, quo uenientem ducem exterrerent. Atq; illo augente audita ut maior laus compositi, uel si durauissent, uenia iustior tribueretur. Sylures id quoq; damnum intulerant lateq; persultabant. donec accursu Didij pellerentur. Sed post captum Caractacum, præcipuus scientia rei militaris Venutius e Iugantum ciuitate, ut supra memoraui, fidusq; diu, & Romanis armis defensus, cum Cartimandam

Reginam matrimonio teneret. mox orto dissidio, & simul bello etiam aduersus nos hostilia induerat. Sed primo tantum inter ipsos certabantur, callidisq; Cartimanda artibus, fratrem ac propinquos Venutij intercæpit. Inde accensi hostes, stimulante ignominia, ne fœminæ imperio subderentur, ualida & lecta armis iuuentus regnum eius inuadunt, quod nobis præuisum. & missæ auxilio cohortes acre prælium fecere. cuius initio ambiguo, finis lætior fuit. neq; dispari euentu pugnatum a legione cui Cesius Nasica præerat. Nam Didius ienectute grauis, & multa copia honorum, per ministros agere & arcere hostem satis habebat. Hæc, quanq; a duobus Ostorio Didioq; prætoribus plures res per annos gesta coniunxi, ne diuisa haud perinde ad memoriam sui ualerent. Nunc ad temporum ordinem redeo. T. L. Claudio quintum Ser. Cornelio Orfito consulibus, uirilis togæ Neroni maturata. quo capessendæ Reipub. habilis uideretur. Et Cæsar adulationibus Senatus, liberis cessit, ut uicesimo ætatis anno, consulatum Nero iniret. Atq; interim designatus proconsulare imperium extra urbem haberet, ac princeps iuuentutis appellaretur. Additum nomine eius donatiuum militi. congiarium plebi, Et ludicro circensium quod ac quirendis uulgi studijs edebatur, Britannicus in prætexta, Nero triumphalium uestæ transuecti sint. Speciaret Populus hunc decore Imperatorio, illum puerili habitu ac perinde fortunam utriusq; præsumeret, Simulq; qui Centurionum tribunorumq; sortem Britannici miserabantur remoti fictis causis, & alij per speciem honoris, etiã libertorum si quis incorrupta fide de

pellitur. Tali occasione obuij inter se, Nero Britannicũ nomine, ille Domitium salutauere, quod ut discordiæ initium, Agrippina multo questu, ad maritum defert. Sperni quippe adoptionẽ, quãq; censuerint patres, iusserit Populus, intra penates abrogari. Ac nisi prauitas tam infensa docentium arceatur, eruptura in publicam perniciem. Commotus his quasi criminibus Claudius, optimum quemq; educatorem filij exilio ac morte afficit, datosq; a nouerca, custodiæ eius imponit. Nondum tamen summa moliri Agrippina audebat, ni prætoriarum cohortium cura exolueretur, Luscius Geta, & Rufus Crispinus quos Messalinæ memores & liberis eius deuinctos credebat. Igitur distrahi cohortes ambitu duorum, & si ab una regerentur in tentiorem fore disciplinam asseuerante uxore, transfertur regimen cohortium ad Burrhium Afrannium egregiæ militaris famæ, gnarum tamen cuius sponte præficeretur. Suum quoq; fastigium Agrippina extollere altius, carpento Capitoliũ ingredi, qui mos Sacerdotibus, & sacris druidibus antiquitus concessus. Veneration em augebat fœminæ quã Imperatore genitam, sororem eius qui rerum potitus sit, & coniugem & matrem fuisse, unicum ad hunc diem exemplum est. Inter quæ præcipuus propugnator eius Vitellius, ualidissima gratia, ætate extrema (adeo incertæ sunt potentium res) accusatione corripitur, deferente Iunio Lupo Senatore. Is crimina maiestatis & cupidinem Imperij obiectabat. Præbuisseq; aures Cæsar, nisi Agrippinæ minis magis q̃ precibus, mutatus esset, ut accusatori aqua atq; igne interdiceretur. Hactenus Vitellius uoluerat. Multa eo anno prodigia euenere. In-

ſeſſum diris auibus Capitoliũ *crebris terræmotibus pro rupte domus. ac dũ latius metuitur trepidatione uulgi, inualidus quisq; obtritus. Frugũ quoq; egeſtas, et orta ex eo fames, in prodigium accipiebantur. Nec occultũ tantum queſtus. ſed iure reddentem* Claudium *circumuaſere clamoribus turbidis. pulſumq; in extremam fori partem urgebant. donec militum globo, infeſtos perrupit. quindecim dierum alimenta urbi non amplius ſuperfuiſſe conſtitit. magnaq; deum benignitate, & modeſtia urbis rebus extremis ſubuentum. At Hercule olim* Italiæ *regionibus longinquas in prouincias commeatus portabant. nec nunc infœcunditate laboratur. ſed Africam potius et Ægyptum exercemus. nauibusq; & caſibus uita* Populi Ro. *permiſſa eſt. Eodem anno bellũ inter* Armenios Hyberosq; *exortũ. Parthis quoq; ac* Romanis *grauiſſimorum inter ſe motuum cauſa fuit. Genũ Partorum* Vologeſes *imperitabat, materna origine expellice græca, conceſſu fratrũ regnum adeptus* Hyberos Pharasmanes *uetuſta poſſeſſione. Armenios frater eius* Mithrydates *opprimebat opibus noſtris. Erat* Pharasmani *filius nomine* Rhadamiſtus, *decora procritate, ui corporis inſignis, & patrias artes edoctus. claraq; inter accolas fama. Is modicum* Hyberiæ *regnũ ſenecta patris detineri ferocius crebriuſq; iactabat quã ut cupidinem occultaret. Igitur* Pharasmanes *iuuenem potentiæ promptæ, et ſtudio popularium accinctum nergentibus iam annis ſuis metuens. aliam ad ſpem trahere. & Armeniam oſtentare, pulſis Parthis, datam* Mithrydati *a ſemet memorando. Sed uim differendam & poſtorem dolum quo incautum opprimerent. Ita*

Rhadamistus simulata aduersus patrem discordia, tanq̃ nouercæ odijs impar, pergit ad patruum multaq; ab eo comitate in speciem liberum cultus, primores Armeniorum ad res nouas illicit, Ignaro & orante insuper Mithrydate, reconciliationis specie assumpta. Regressusq; ad patrem, qua fraude confici potuerit prompte nunciat. cætera armis exequenda. Interim Pharasmanes belli causas confingit, prælianti sibi aduersus regem Albanorum, & Romanos auxilio uocanti fratrem aduersatum. eamq; iniuriam excidio ipsius ultum iturũ. Simul magnas copias filio tradidit. Ille irruptione subita territuq; exutumq; campis Mithrydatem compulit in Castellum Gorneas, tutum loco ac præsidio militum, quis Celius Pollio præfectus. Centurio Casperius præerat. Nihil tam ignarum Barbaris quã machinamenta & æstus oppugnationum. At nobis ea pars militiæ maxime gnara est. Ita Rhadamistus frustra uel cum damno tentatis munitionibus obsidium incipit. Et cũ uis negligeretur, auaritiam præfecti emercatur, obtestante Casperio, ne socius Rex, ne Armenia donum Populi Romani scelere et pecunia uenderentur. Postremo quia multitudinem hostium Pollio, iussa patris Rhadamistus obtendebant, pactus inducias abscedit. ut nisi Pharasmanem bello absterruisset. T. Vinidium Quadratum præsidiem Syriæ doceret quo in statu Armeniæ forent. Digressu centurionis uelut custodiæ exolutus præfectus hortari Mithrydatem ad sanciendum fœdus. Coniunctionem fratrum, ac priorem ætate Pharasmanem & cætera necessitudinum nomina referens, q̃ filiam eius ũ matrimonio haberet, q̃ ipse Rhadamisto socer esset.

Non abnuere pacem hyberos quanq̃ in tempore uali/diores, & satis cognita Armeniorum perfidia. nec aliud præsidij quã Castellum commeatu egenum, ne dubitaret armis quã incruentas conditiones malle. Cũ/ctante ad ea Mithrydate & suspectis præfecti consilijs ꝙ pellicem regiam polluerat, inq; omnem libidinem ue nalis habebatur, Casperius interim ad Pharasmanem par uadit. Vtq; hyberi obsidio decedant expostulat. Il/le propalam incerta, & sæpius molliora respondens, se cretis nuncijs monet Rhadamistum, oppugnationem quoquo modo celerare. Augetur flagitij merces. & Pollio occulta corruptione impellit milites, ut pacem fla gitarent. seq; præsidio abituros minitarentur. Qua ne/cessitate Mithrydates diem locumq; fœderi accæpit. Ca stelloq; egreditur. Ac primo Rhadamistus in ample/xus eius effusus, simulare obsequium, socerum ac paren tem appellare. Adijcit iusiurandum non ferro, non ue/neno uim allaturum, simul in lucum propinquum tra hit. prouisum illic sacrificium imperatum dictitans, ut dijs testibus pax firmaretur. Mos est regibus quo/tiens in societatem coheant, implicare dextras. polli/cesq; inter se uincire, nodoq; perstringere. Mox ubi san guis in artus extremos suffuderit, leui ictu cruorem eli/ciunt, atq; inuicem lambunt. Id fœdus archanum ha betur, quasi mutuo cruore sacratum. Sed tunc qui ea uincula admouebat, decidisse simulans, genua Mithry datis inuadit, Ipsumq; prosternit, Simul concursu plurium iniciuntur cathenæ ac compedes. ꝙ dede/corum Barbaris trahebatur. Moxq; uulgus duro im/perio habitum, probra ac uerbera intentabat. Et erant

contra qui tantam fortunæ commotionem miserarentur. Secutaq; cum paruis liberis coniunx cuncta lamentatione complebat, diuersis & contectis uehiculis abdun/tur cum Pharasmanis iussa exquirerentur illi cupido re gni fratre & filia potior, animusq; sceleribus paratus, uisui tamen consuluit ne coram interficerentur. Et Rha damistus quasi uirisiurandi memor. non ferrũ nõ uenenũ in sororem & patruum expromit, sed proiectos in hu/mum, et ueste multa grauiq; opertos necat. Filij quoq; Mithrydatis q̃ cædibus parentum illachrimauerant, trucidati sunt. At Quadratus cognoscens prodium Mithrydatem, & regnum ab interfectoribus obtineri, uocat consilium, docet acta, et an ulciscerentur consultat, Paucis decus publicum curæ, plures uita differunt, Om nes scelus externum cum lætitia habendum. Semina etiam odiorum iacienda, ut sæpe principes Romani eã dem Armeniam specie largitionis, turbandis Barbaro/rum animis præbuerint. Potiretur Rhadamistus male partis, dum inuisus, infamis. quando id magis ex usu q̃ si cum gloria adeptus foret. In hanc sententiam ium. Ne tamen annuisse facinori uiderentur, & diuersa Cæ/sar præciperet, missi ad Pharasmanem nuncij, ut ab/scederet a finibus Armenijs filiumq; abstraheret. Erat Cappadociæ procurator Iulius Pelignus ignaui animi, & ridiculo corporis iuxta conspiciendus. Sed Clau dio perquam familiaris, cum priuatas olim conuersatio nes curaret, iners otium oblectaret. Is pelignus auxilijs prouincialium contractis, tanquam recuperaturus Armeniam, dum socios magis quam hostes præda tur abscessu suorum, & incursantibus Barbaris, præ

fidij egens, ad Rhadamistum uenit, donisq; eius euectus, ultro Regium insigne sumere cohortatur. Sumentiq; adest auctor & satelles. Quod ubi turpi fama diuulgatum ne cæteri quoq; ex peligno conjectarentur, Heluidius priscus Legatus cum legione mittitur, rebus turbidis pro tempore, ut consuleret. Igitur prope montem Taurum transgressus, moderatione plura quã ui, composuerat, cum redire in Syriam iubetur ne initium belli aduersus Parthos existeret. Nam Vologesis casum inuadendæ Armeniæ, obuenisse ratus, quam a maioribus suis possessam, externus rex flagitio obtineret, contrahit copias fratremq; Tyridatem deducere in regnum parat, nequa pars domus sine imperio ageret. Incessu Parthorum sine acie pulsi hyberi. Vrbesq; Armeniorum Artaxata & Tygranocerta iugum accepere. Deinde atrox hyems. seu parsim prouisi commeatus, & orta ex utroq; tabes, percellunt Vologesen omittere præsentia uacuamq; rursus Armeniam Rhadamistus inuasit, truculentior quã antea, tanquam aduersus defectores, & in tempore bellaturos. Atq; illi quanuis seruitio sueti patientiam abrumpunt, armisq; Regiam circumeunt. Nec aliud Rhadamisto subsidium fuit, quã permicitas equorum, quis seq; & coniugem absulit. Sed coniunx grauida, primam utcunq; fugam ob metum hostilem & mariti caritatem toleranit. Post festinatione continua, ubi quasi uterus, & uiscera uibrãtur, orare ut morte honesta contumelijs captiuitatis eximeretur. Ille primo amplecti, alleuare, adhortari, modo uirtutem admirans, modo timore eger, ne quis relicta potiretur. Postremo uiolentia amoris, et facinorũ non

rudis, distringit Acynacem. uulneratamq; ad ripam Araxis trahit, flumini tradit ne corpus etiam auferretur. Ipse præceps hyberos ad patrium Regnum peruadit. Interim Zenobiam id mulieri nomen, placida illuuie, spirantem ac uitæ manifestam aduertere pastores, et dignitate formæ haud degenerem reputantes, obligant uulnus, agrestia medicamina adhibent, cognitoq; nomine & casu, in urbem Artaxata ferunt. unde publica cura deducta ad Tyridatem, comiterq; excepta, cultu regio habita est. Fausto Sylla. Siluio Othone consulibus Furius Scribonianus in exilium agitur, quasi finē principis per Chaldæos scrutaretur. adnectebatur crimini Iunia mater eius. ut casus prioris, Nam relegata erat impatiens. Pater Scriboniani Camillus arma per Dalmatiā mouerat. Idq; ad clementiam trahebat Cæsar, qui surpem hostilem iterum conseruaret. Neq; tamen exuli longe post hac uita fuit, morte fortuita, an per uenenum extinctus esset ut quisq; credidit uulgauere. De mathematicis Italia pellendis factum Senatus consultum atrox & irritum. Laudati dehinc oratione Principis, qui ob angustias familiares ordine Senatorio sponte cederent, Monitq; qui remanendo impudentiam paupertati adijcerent. Interq; refertur ad patres de pœna fœminarum, quæ seruis coniungerentur. Statuitq; ut ignaro domino ad id prolapsa, in seruitutem sui consensisset, & qui nati essent pro libertis haberentur. Pallanti quē repertorem eius relationis ediderat Cæsar, prætoria insignia, & centies quinquagies sestertium censuit consul designatus Barea Soranus. additum a Scipione Cornelio grates publice agendas qui regibus Archadiæ ortus,

ueterrimam nobilitatem usui publico postponeret, seq; inter ministros principis haberi sineret. Asseuerauit Claudius contentum honore Pallantem, intra priorem paupertatem subsistere. Et fixum est ære publico Senatus cōsultum, quo libertinus Sestertij ter millies possessor antiquæ parsimoniæ laudibus cumulabatur. At non frater eius cognomento Fœlix pari moderatione agebat, iam pridem Iudææ impositus, & cuncta malefacta sibi impune ratus, tanta potentia subnixo. Sane præbuerant Iudæi speciem motus orta seditione. Postquam cognita cæde eius, haud obtemperatum esset. Sed manebat metus, nequis Principum eadem imperitaret. Atq; interim Fœlix, intempestiuis remedijs, delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars prouinciæ habebatur, ita diuisis, ut huic Galilæorum natio, Fœlici Samaritæ parerent. discordes olim & tum contemptu regentium minus cohercitis odijs. Igitur raptare inter se, immittere latronum globos. componere insidias, & aliquando prælijs congredi, spoliaq; & prædas ad procuratores referre. Hiq; primo lætari, mox gliscente pernicie, cum arma militum interiecissent, cæsi milites. Arsissetq; bello prouincia, ni Quadratus Syriæ rector subuenisset Nec diu aduersus Iudæos qui in necem militum proruperant, dubitatū, quin capite pœnas luerent, Cumanus et Fœlix cōctatione afferebant, quia Claudius causis rebellionis auditis ius statuendi ēt de procuratoribus dederat. Sed Quadratus Fœlicē inter iudices ostētauit receptū ī tribunal quo studia accusātiū detererētur. Dānatusq; flagitiorꝝ q̄ duo deliq̄rāt Cumanus et qes prouinciæ reddita. Nec mu

to post agrestium Cilicum nationes, quibus clitarum cognomentum sæpe et alias commotæ tunc Trosobore duce, montes asperos castris cæpere. Atq; inde decursu in littora aut urbes, uum cultoribus ac oppidanis ac plerumq; in mercatores & nauicularios audebant. Obsessaq; ciuitas Anemurienſis, & missi e Syria in subsidiū equites, cum præfecto Curtio Seuero turbantur, quod duri circum loci, peditibusq; ad pugnam idonei equestre prælium haud patiebantur. Deinde rex eius oræ Antiochus blandimentis aduersus plebem, fraude in ducem cum Barbarorum copias dissociasset Trosobore paucisq; primoribus interfectis. cæteros clementia composuit. Sub idem tempus inter lacum Fucinum amnemq; Lyrin perrupto monte, quo magnificentia operis a pluribus uiseretur, lacu in ipso nauale prælii adornatur, ut quondam Augustus structo eis Tiberim stagno, sed leuibus nauigijs & minore copia ediderat. Classiariremes quadriremesq; & undeuiginti hominum millia armauit, cincto ratibus ambitu, ne uaga effugia forent. ac tamen spacium amplexus ad uim remigij, & gubernantium artes. impetus nauium, & prælio soliti in ratibus prætoriarum cohortium manipuli turmæq; adstiterant, antepositis propugnaculis, ex quis catapultæ balistæq; tenderentur. Reliqua lacus classiarij rectis nauibus obtinebant. Ripas & colles, ac montium edita in modum Theatri, multitudo innumera compleuit proximis e municipijs, & alij urbe ex ipsa, uisendi cupidine, aut officio in principem. Ipse insigni paludamento neq; pocul Agrippina chlamyde aurata præsidere. Pugnatum quanq; inter insontes fortium uirorum ani-

mo. Ac post multum uulnerum occidioni exempti sunt. Sed perfecto spectaculo apertum aquarium iter, & incuria operis manifesta fuit, haud satis depressi ad Lacus ima uel media. Eoq; tempore interiecto altius effossi specus, & contrahendæ rursus multitudini gladiatorum, spectaculum editur, inditis pontibus pedestrem ad pugnam. Quin & conuiuium effluuio lacus appositum magna formidine cunctos affecit, quia uis aquarũ prorumpens, proxima trahebat. conuulsis ulterioribus, aut fragore, sonitu exterritis. Simul Agrippina trepidatione principis usa, ministrum operis Narcissum iincusat, cupidinis, ac prædarium. Nec ille reticet impotentiam muliebrem nimiasq; spes eius arguens. D. Iunio. Q. Auterio consulibus sedecim annos natus Nero Octauiam Cæsaris filiam in matrimonium accæpit. Vtq; studijs honestis, & eloquentiæ gloria nitescceret, causa Iliensium suscæpta, Romanum troia demissum, & Iuliæ stirpis auctorem Aeneam, aliaq; haud procul fabulis uera facunde executus impetrat ut Ilienses omni publico munere soluerentur. Eodem oratore Bononiensi Coloniæ igni haustæ subuentum, centies sestertij largitione. Redditur Rhodijs libertas, adempta sæpe, aut firmata prout bellis externis meruerant, aut domi seditione deliquerant. Tributumq; Apamiensibus terræmotu conuulsis, in qninquennium remissum. At Claudius sæuissima quæq; promere adigebatur eiusdem Agrippinæ artibus. quæ statilium Taurum opibus illustrem hortis eius inhians peruertit, accusante Tarquinio prisco. Legatus is Tauri Africam imperio proconsulari regentis, postquã reuenerant pauca repetundarum crimina, cæteꝛ magi-

eas superstitiones obiectabat. Nec ille diutius falsum accusatorem indigna sorte perpessus, uim uitæ suæ attulit ante sententiam Senatus. Tarquinius tamen curia exactus est, quod patres odio delatoris, contra ambitum Agrippinæ peruicere. eodem anno sæpius audita uox principis, parem uim rerum habendam a procuratoribus suis iudicatorum, ac si ipse statuisset. Ac ne forte inuito prolapsus uideretur Senatus quoq; consulto cautum, plenius quam antea & uberius. Nam diuus Augustus apud equestres qui Aegypto præsiderent legi, decretaq; eorum proinde haberi iusserat, ac si magistratus romani constituissent enim uox alias per prouincias, & in urbe pleraq; concessa sunt, quæ olim a prætoribus noscebatur. Claudius omne ius tradidit, de quo totiens seditione, aut armis certantium. Cū Sēpronij rogationibus, Equester ordo in possessione iudiciorū locaretur, aut rursum Seruiliæ leges Senatui iudicia redderēt. Mariusq; et Sylla olim de eo uel præcipue bellarent. Sed tunc ordinum diuersa studia & quæ uicerant publice ualebant. C. Oppius & Cornelius Balbus primi Cæsaris opibus, potuere conditiones pacis, & arbitria belli tractare, Matthios posthac et Vedios, & cætera equitum Romanorum, præualida nomina, referre nihil attinuerit, cum Claudius libertos, quos rei familiari præfecerat sibiq; & legibus adæquauerit. Retulit deinde immunitate Chois restituenda. Multaq; super antiquitate eorum memorauit. Argiuos uel cum Latonæ parente, uetustissimos insulæ cultores, mox aduentu Aesculapij artem medendi illatam maximeq; inter patres eius celebrem fuisse, nomina singulorum referens

& quibus quisq; ætatibus uiguissent. Quinetiam dixit Xenophontem, cuius scientia ipse uteretur, eadem familia ortum. Precibusq; eius dandum ut omni tributo uacui in posterum choi, sacram & tanti dei ministram insulam colerent, neq; dubium haberetur, multa eorundem in po. Ro. merita, sociasq, victorias patuisse. Claudius facilitate solita quod uni concesserat, nullis extrinsecus adiumentis uelauit. At Byzantij, data dicendi copia, cum magnitudinem onerum apud senatum deprecarentur, cuncta repetiuere, orsi a fœdere quod nobiscum iecerant, qua tempestate bellauimus regem Macedonum. Cui ut degeneri, pseudophilippi uocabulum impositum. Missas post hac copias in Antiochum, Persem, Aristonicum, & pyratico bello adiutum Antonium. Memorabantq; quæ Syllæ aut Lucullo aut Pompeio obtulissent. Mox recentia in Cæsares merita, quando ea loca insiderent, quæ transmeantibus terra mariq; ducibus, exercitibusq;. simul uehendo commeatu opportuna forent. Namq; arctissimo inter Europam Asiam q; diuortio Byzantium in extema Europæ posuere græci quibus Pyrhinem consulentibus ubi conderent urbem, redditum oraculum est, Quærerent sedem græcorum terris aduersam. Ea ābage chalcædonij mōstrabantur, quod priores illuc aduecti, præuisa locorum utilitate peiora legissent. Quippe Byzantium fertili solo fœcūdoq; mari, qua uis piscīū in Metapōtū erūpēs, et obliquis subter undas saxis exterrita, omisso alterius littoris flexu, hos ad portus defertur. Vnde primo quæstuosi et opulenti, post

magnitudine onerum urgente, finem aut modum ora/bant, annitente principe qui thracio bosphoranoq; bel/lo recens fessos iuuandosq; rettulit. Ita tributa in quin/quennium remissa. M. Asilino. M. Acilio consulibus mu/tationem rerum in deterius portendi cognitum est, cre/bris prodigijs. Signa enim ac tentoria militum igne cæ/lesti arsere. Fastigio capitolij examen apum insedit. Bi/formes hominum partus, & suis fœtum editum, cui ac/cipitrum ungues inessent. Numerabatur inter ostenta di/minutus omnium magistratuum numerus, quæstore, edi/li, tribuno, ac prætore, & consule, paucos intra menses defunctis, Sed in præcipuo pauore Agrippina uocem Claudij, quam temulentus iecerat, fatale sibi, ut coniu/gum flagitia ferret, dein puniret. metuens, agere, & ce/lerare statuit, perdita prius Domitia leuibus, & mulie/bribus causis, quia Lepida minore Antonia genita, auū/culo Augusto Agrippinæ sobrina prior ac Gnei mariti eius soror, parem sibi claritudinem credebat. Nec for/ma, ætas, opes multum distabant. & utraq; impudica, infamis, uiolenta, haud minus uitijs æmulabantur quā/si qua ex fortuna prospera accæperant. Enim uero certa men acerrimum, amita potius an mater apud Neronem præualeret. Nam Lepida blandimentis ac largitioni/bus iuuenilem animum deuinciebat. truci contra ac mi/naci Agrippina. quæ filio dare Imperium, tolerare im/peritantem nequibat. Cæterum obiecta sunt ꝙ coniu/gium principis deuotionibus petiuisset, ꝙq; parum coer/citis per Calabriam seruorum agminibus pacem Italiæ turbaret. Ob hæc mors indita, multū aduersante Narcis/so qui Agrippinā magis suspectans, prōpsisse inter pro/

ximos

ximos ferebatur, certā sibi pniciē seu Britannicus rex, seu Nero potiretur. Vex ita de se meritū Cæsarē, ut uitā usui eius impenderet. Cōuictā Messalinā et Silīū pares itex accusandi causas esse, si Nero imperitaret Britannico successore. Nullū principi meritū ac nouercæ insidijs domū omnē conuelli. maiore flagitio, quā si impudicitiā prioris coniugis reticuisset. quanq; ne impudicitiā quidē nūc abesse, Pallante adultero nequis ambigat, decus, pudorem, corpus, cuncta regno uiliora habere. Hæc atq; talia dictitans, amplecti Britannicum. robur ætatis quā maturrimum precari, modo ad deos, modo ad ipsum tendere manus, adolesceret, patris inimicos depelleret. Matris etiam interfectores ulcisceretur. In tanta mole curarum Claudius ualitudine aduersa corripitur. Refouendisq; uiribus mollicie cœli et salubritate aquarum Sinuessam pergit. Tum Agrippina sceleris olim certa & oblatæ occasionis propera nec ministrorum egens de genere ueneni consultauit, ne repentino & præcipiti facinus proderetur. si lentum & tabidum delegisset, ne admotus supremis Claudius, & dolo intellecto, ad amorem filij rediret. Exquisitum aliquid placebat quod turbaret mentem & mortem differret. Deligitur artifex talium, uocabulo Locusta nuper ueneficij damnata, & diu inter instrumenta regni habita. Eius mulieris ingenio paratum uirus. cuius minister e spadonibus fuit Halotus, inferre epulas, & explorare gustu solitus, adeoq; cuncta mox pernotuere, ut temporum illorū scriptores prodiderint, Infusum delectabili cibo boletorum ueneuum. nec uim medicaminis statim intellectam, socordia ne an Claudij uinolentia. simul soluta aluus sub ueniisse uidebatur. Igitur exterrita Agrippina & q̄do

ultima timebantur, spreta p̄sentiū inuidia, prouisam iā si bi Xenophontis medici cōsciētiā adhibet. Ille tanq̄ nissus euomētis adiuuaret, pinnā rapido ueneno illitam fauci bus eius demisisse creditur, haud ignarus summa scelera incipi cū periculo, peragi cū præmio. Vocabatur interim Senatus, uotaq; pro incolumitate principis, consules & sacerdotes nuncupabant, cū iā ex animis uestibus & fo mentis obtegeretur, dū res firmādo Neronis Imperio cō ponūtur. Iā primū Agrippina uelut dolore uicta et sola tia cōquirens, tenere amplexu Britannicū, uerā paterni oris effigiē appellare, ac uarijs artibus demorari, ne cubi culo egrederetur. Antoniā quoq; et Octauiā sorores eius attinuit, & cunctos aditus custodijs clauserat, crebroq; uulgabat, ire in melius ualitudinem principis, quo mi les bona in spe ageret. tempusq; prosperum ex monitis Chaldæorū aduentaret. Tunc medio diei tertium ante Idus Octob. foribus palatij repente diductis, comitan te Burro Nero egreditur, a cohorte quæ more militiæ, ex cubijs adest, ibi monente præfecto, festis uocibus excæ ptus, inditur lecticæ. Dubitauisse quosdam ferunt respe ctantes, rogitantesq; ubi Britannicus esset. mox nullo in diuersum auctore quæ offerebantur secuti sunt. Illa tusq; castris Nero, & congruentia tempori præfatus, promisso donatiuo, ad exemplum paternæ largitionis Imperator consalutatur. Sententiam militum secuta pa trum consulta. Nec dubitatum est apud prouincias. Cœ lestesq; honores Claudio decernuntur, & funeris solen ne perinde ac diuo Augusto celebratur æmulante Agrip pina proauiæ Liuiæ magnificentiam. Testamentum ta men haud recitatum, ne ante positus filio priuignus, in iuria, & inuidia animos uulgi turbaret.

P. CORNELII TACITI AB AXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM LIB. XIII.

PRima nouo principatu mors Iunij Sillani proconsulis Asiæ, ignaro Neronε, per dolum Agrippinæ paratur. non quia ingenij uiolentia exitium irritauerit. segnis & dominationibus alijs fastiditus adeo ut. C. Cæsar pecudem auream eum appellare solitus sit, Verum Agrippina fratri eius. L. Sillano necē molita, ultorem metuebat, crebra uulgi fama, anteponendum esse uix dum pueritiam egresso Neroni, et Imperium per scelus adepto. Virū ætate composita, insontem, nobilem, et quod tunc spectaretur, e Cæsarum posteris. Quippe et Syllanus diui Augusti abnepos erat. hæc causa necis. ministri fuere. P. celerius eques Romanus & Elius libertus, rei familiari principis in Asia impositi. Ab ijs proconsuli uenenum inter epulas datum est, apertius quàm ut fallerent. Nec minus properato Narcissus Claudij libertus, de cuius iurgijs aduersus Agrippinam retuli, aspera custodia, & necessitate extrema, ad mortem agitur inuito principe. Cuius abditis adhuc uitijs per auaritiam ac prodigentiam mire congruebat. Ibaturq; in cædes nisi Affranius Burrus & Anneus Seneca obuiā issent. Hi rectores imperatoriæ iuuētæ, et pari in societate potentiaq; pcordes, diuersa arte ex æquo pollebant. Burrus militaribus curis, & seueritate

morum. Seneca præceptis eloquentiæ & comitate honesta iuuantes inuicem quo facilius lubricam principis ætatem si uirtutem aspernaretur uoluptatibus concessis retinerent. Certamen utriq; unum erat contra ferociã Agrippinæ, quæ cunctis malæ dominationis cupidinibus flagrans, Habebat in partibus Pallantem quo auctore Claudius nuptijs incestis & adoptione exitiosa sẽmet peruerterat. Sed neq; Neroni infra seruos ingeniũ. & Pallas tristi arrogantia modum liberti egressus tadium sui mouerat. Propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur. signumq; more militiæ petenti tribuno dedit. optimæ matris. Decreti & à Senatu duo lictores flaminium claudiale, simul Claudio censorium funus, & mox consecratio. Die funeris laudationem eius princeps exorsus est. dum antiquitatem generis, cõsulatus, ac triumphos maiorum enumerabat, intentus ipse & cæteri, liberalium quoq; artium commemoratio, & nihil regente eo Reip. triste ab externis accidisse, pro inis animis audita. Postq; ad prouidentiam sapientiamq; flexit, nemo risui temperare quanq; oratio a Seneca composita multum cultus præferret. Vt fuit illi uiro ingenium amœnum & temporis illius auribus accommodatum. Adnotabant seniores quibus otium est, uetera et præsentia contendere, primum ex ijs qui rerum potiti essent Neronem alienæ facundiæ eguisse. Nam dictator Cæsar summis oratoribus æmulus. & Augusto prompta ac profluens, quæ deceret principem eloquentia fuit. Tiberius quoq; artem callebat, qua uerba expenderet, tum ualidus sensibus, ac consulto ambiguus. Etiam C. Cæsaris turbata mens uim dicendi non corrupit. Nec ira

Claudio quotiens meditata dissereret, elegantiam requi reres. Nero puerilibus statim annis iuuidum animum in alia detorsit. celare & pingere, cantus aut regimen equorum exercere, & aliquando carminibus pangendis, inesse sibi elementa doctrinæ ostendebat. Cæterum peractis tristitiæ imitamentis, curiam ingressus, & de auctoritate patrum, & consensu militum præfatus, consilia sibi & exempla capessendi egregij Imperij memorauit. nec iuuentam armis ciuilibus, aut domesticis discordijs imbutam, nulla odia, nullas iniurias, nec cupidinem ultionis afferre. Tum formam futuri principatus præscripsit, ea maxime declinans, quorum recens flagrabat inuidia. Non enim se negotiorum omnium iudicem fore, ut clausis unam intra domum accusatoribus & reis paucorum potentia grassaretur. Nihil in penatibus suis uenale, aut ambitioni patuum. discretã domum & Remp. teneret antiqua munia Secutus. Cõsulum tribunalibus Italia & publicæ prouinciæ assisterent. Illi patrum aditum præberent, se mandatis exercitibus consulturum. Nec defuit fides. multaq; arbitrio Senatus constituta sunt. ne quis ad causam orandam mercede aut donis emeretur. Ne designatis quidẽ quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset. Quod quidem aduersante Agrippina, tanquam acta Claudij subuerterentur, obtinuere patres qui in palatium ob id uocabantur, ut astaret abditis a tergo foribus uelo discreta, quod uisum arceret, aditus non adimeret. Quin & legatis Armeniorum causam gentis apud Neronem orãtibus, ascendere suggestum Imperatoris, & præsidere simul parabat, nisi cæteris pauore defixis Seneca admo

nuisset, uenienti matri occurreret. Ita specie pietatis, ob uiam inum dedecori. Fine anni turbidis rumoribus pro rupisse rursum Parthos, et rapi Armeniam allatum est. pulso Rhadamisto, qui sæpe regni eius potitus, dein profugus, tum quoq; bellum deseruerat. Igitur in urbe fermonum auida, quem admodum princeps uix septemdecim annos egressus susciperet eam molem aut propulsare posset, quod subsidium in eo qui a fœmina regeretur? Num prælia quoq; et oppugnationes urbium, & cætera belli per magistros administrari possent, inquirebāt. Contra alij melius euenisse dixerunt q̄ si inualidus senecta & ignauia Claudius, militiæ ad labores uocaretur, seruilibus iussis obtemperaturus. Burrum tamen et Senecam multarum rerum experientia cognitos. et Imperatori q̄ tum ad robur deesset cū octauodecimo ætatis anno Gn. Pompeius, nonodecimo Cæsar Octauius ciuilia bella sustinuerint. Pluraq; in summa fortuna auspicijs & consilijs q̄ telis & manibus geri. Datum plane documētum honestis, an secus amicis uterentur, si ducem amota inuidia egregium, quam si pecuniosum & grata subnixum per ambitum deligeret. Hæc atq; talia uulgantibus Nero & iuuentutem proximas per prouincias quæ sitam supplendis Orientis legionibus admouere, legionesq; ipsas propius Armeniam collocari iubet. Duosq; ueteres reges Agrippam & Iocchum expedire copias, quis Parthorum fines ultro intrarent, Simul pontes per amnem Euphratem iungi. Et minorem Armeniam Aristobolo, regionem Sophenem Sohemo cum insignibus regijs mandat. Exortusq; in tempore æmulus Vologesi filius Vardanis. Et abscessere Armenia Parthi, tan-

quam differrent bellum. Sed apud Senatum omnia in maius celebrata sunt, sententys eorum qui supplicationes & diebus supplicationum uestem principi triumphalem, utq; ouans urbem iniret, effigiesq; eius pari magnitudine, ac Martis ultoris eodem in templo censuere præter suetam adulationem læti, q̃ Domitium Corbulonem retinendæ Armeniæ præposuerat. Videbaturq; locus uirtutibus patefactus. Copiæ orientis ita diuiduntur, ut pars auxiliarium cum duabus legionibus apud prouinciam Syriam, & legatum eius Quadratum Vinidiũ remaneret. par ciuium sociorumq; numerus Corbuloni esset, additis cohortibus, alijsq; quæ apud Cappadociã hyemabant. Socij reges prout bello conduceret, parere iussi. Sed studia eorum in Corbulonẽ promptiora erant, quiut famæ inseruiret, quæ in nouis cœptis ualidissima est, itinere propere confecto, apud Egas ciuitatem Ciliciæ obuium Quadratum habuit, illuc progressum, ne si ad accipiendas copias Syriam intrauisset Corbulo, omnium ora in se uerteret. Corpore ingens, uerbis magnificus, & super experientiam sapientiamq;, etiam specie inanium ualidus, Cæterum uterq; Vologesem regem nuncijs monebant, pacem quàm bellum mallet, datisq; obsidibus, solitam prioribus reuerentiam in Populum Romanam continuaret. Et uologeses quo bellum ex æquo mõ pararet, an ut æmulationis suspectos p nomen obsidum amoueret? tradit nobilissimos ex familia Arsacidarum. Accæpitq; eos Centurio hysterius ab Vinidio missus, forte priore de causa adito rege. Quod postquam Corbuloni cognitum est ire præfectum Cohortis Anium Varrum, & recipere obsides iubet. hinc

ortum inter Præfectum & Centurionem iurgiũ, Quod ne diutius externis spectaculo esset, arbitrium rei obsidibus legatisq; qui eos ducebant, permissum. atq; illi ob recentem gloriam, & inclinationem quandam etiam hostium Corbulonem prætulere, Vnde discordia inter duces quærente Vinido prærepta quæ suis consilijs patrauisset, testante contra Corbulone nõ prius conuersum regem ad offerendos obsides, q̃ ipse dux bello delectus, spes eius ad metum mutaret. Nero quo componeret diuersos, sic euulgari iussit, ob res a Quadrato & Corbulone prospere gestas laurum fascibus Imperatorijs addi, quæ in alios consules egressa coniunxit. Eodem anno Cæsar effigiem. GN. Domitio patri, consularia insignia Asconio Labeoni, quo tutore usus erat petiuit a Senatu, sibiq; statuas argento uel auro solidas, aduersus offerentes prohibuit, Et quanq̃ censuissent patres ut principium anni inciperet mense Decembri quo ortus erat Nero, ueterem religionem calendarum Ianu. inchoando anno retinuit, neq; recepti sunt inter reos Carrinas teler Senator, seruo accusante, aut Iulius densus equester. cui fauor in Britannicum crimini dabatur. Claudio Nerone. L. Antistio consulibus, cum in acta principis iurarent magistratus, in sua acta collegam Antistium iurare prohibuit, magnis patrum laudibus. ut inuenilis animus leuium quoq; rerum gloria sublatus, maiores continuaret. Secutaq; lenitas in Plantium Lateranum quem ob adulterium Messalinæ ordine remotum, reddidit Senatui, clementiam suam obstringens crebris orationibus, quas Seneca testificando, quã honesta præciperet, causa iactandi ingenij uoce principis uulgabat.

Cæterum infracta paulatim potentia matris, delapso Nerone in amorem libertæ, cui uocabulum Actæ fuit. Simul assumptis in conscientiam Othone & Claudio Senecione adolescentulis decoris. quorum Otho familia consulari, Senecio liberto Cæsaris patre genitus, ignara matre dein frustra obtinente. penitus irrepserat per luxum & ambigua secreta, ne seuerioribus quidē principis amicis aduersantibus, mulierecula nulla cuiusquā iniuria cupidines principis explente, quando uxore ab Octauia nobili quidem, & probitatis spectatæ fato quodam, an quia præualent illicita, abhorreoat. metuebatur; ne in stupra fœminarum illustrium prorumperet, si illa libidine prohiberetur. Sed Agrippina libertam æmulam, nurum ancillam, aliaq; eundem in modum muliebriter fremere. Neq; pœnitentiam filij, aut satietatem opperiri, Quantoq; fœdiora exprobrabat, acrius accēdere. donec ui amoris subactus, exueret obsequium in matrem, Senecaq; permitteret. Ex cuius familiaribus Anneus Serenus simulatione amoris aduersus eandem libertam primas adolescentis cupidines uelauerat, præbueratq; nomen ut quæ princeps furtim mulierculæ tribuebat, ille palam largiretur. Tum Agrippina uersis artibus, per blandimenta iuuenem aggredi, suum potius cubiculum ac sinum offerre contegendis quæ prima ætas, & summa forma expeterent, Quin & fatebatur intempestiuam seueritatem, & suarum opum quæ haud procul Imperatoris aberāt, copias tradebat. Vt nimia nuper coercendo filio, ita rursum intemperanter demissa. Quæ mutatio neq; Neronem fefellit, et proximi amicorum nemebant, orabantq; caueri insidias

mulieris semper atrocis, tum et falsæ. Forte illis diebus Cæsar inspecto ornatu, quo principum coniuges ac parentes effulserant, deligit uestem et gemmas, misitq; donum matri, nulla parsimonia, cum præcipua & capita alijs, prior deferret. Sed Agrippina non his instrui cultus suos, sed cæteris arceri proclamat & diuidere filium, quæ cuncta ex ipsa haberet. Nec defuere qui in deterius referrent. Et Nero infensus ijs quibus superbia muliebris innitebatur, demouet Pallantem cura rerum, quis a Claudio impositus, uelut arbitrium regni agebat. Ferebaturq; digrediente eo, magna prosequentium multitudine, non absurde dixisse, Ire Pallantem, ut eiuraret. Sane pepigerat Pallas, ne cuiusq; facti in præterium interrogaretur, paresq; rationes cum Rep. haberet. Præceps post hæc Agrippina, ruere ad terrorem et minas. neq; principis auribus abstinere, quo minus testaretur, adultum iam esse Britannicum, ueram dignāq; stirpem suscipiendo patris Imperio, quod insitus et adoptiuus per iniurias matris exerceret. Non abnuere se, quin cuncta infelicis domus mala patefierent. suæ in primis impiæ, suum uenificium. Id solum dys & sibi prouisum, q̄ uiueret priuignus. Iuram cum illo in castra. Audiretur hinc Germanici filia, inde uilis rursus Burrus & exul Seneca, truncæ scilicet manu, & professoria lingua, generis humani regimen exposulantes. Simul intendere manus. aggerere probra, Consecratum Claudium, infernos Sillanorum manes inuocare, & tot irrita facinora. Turbatus his Nero, & propinquo die, quo quartumdecimum ætatis annum Britannicus explebat, uolutatæ secum, modo matris uiolentiam, mo-

do ipsius indolem, ut quidem experimento nuper cognitam, quo tamen fauorem late quæsiuisset. Festis Saturno diebus inter alia æqualium ludicra, regnum lusu sortientium, euenerat ea sors Neroni. Igitur cæteris diuersa, nec ruborem allatura, ubi Britannico iussit exurgeret, progressusq; in medium cantum aliquem inciperet, irrisum ex eo sperans, pueri sobrios quoq; conuictus nedum temulentos ignorantis. ille constanter exorsus est carmen, quo euolutum eum sede patria rebusq; summis significabatur. Vnde orta miseratio manifestior, quia dissimulationem nox & lasciuia exemerat. Nero intellecta inuidia, odium intendit. Vrgentibusq; Agrippinæ minis, quia nullum crimen, neq; iubere cædem fratris palam audebat, occulta molitur. Parari uenenum iubet, ministro Pollione Iulio prætoriæ cohortis tribuno cuius cura attinebatur damnata ueneficij nomine Locusta, multa scelerum fama. Nam ut proximus quisq; Britannico neq; fas neq; fidem pensi haberet, olim prouisum erat. Primũ uenenũ ab ipsis educatoribus accepit, trãsmisitq; exoluta aluo pauidũ, siue tẽperamẽtum inerat, ne statim sæuiret. Sed Nero lenti sceleris impatiens, minitari tribuno, iubere supplicium Veneficæ, quod rumorem respiciunt, dum parant defensiones securitatem morarentur. Promittentibus dein tam præcipitem necem quasi ferro urgeretur, cubiculum Cæsaris iuxta decoquitur uirus, cognitis antea uenenis rapidum. mos habebatur principum liberos cum cæteris idem ætatis nobilibus sedentes uesci in aspectu propinquorum, propria & parciore mensa. Illic epulante Britannico, quia cibus potusq; eius delectus ex mi-

ministri gustu explorabatur, ne omitteretur institutum, aut utrinsq; morte proderetur scelus, talis dolus repertus est. Innoxia adhuc ac præcalida, & libata gustu poțio traditur Britannico. Dein postquam feruore aspernabatur, frigida in aqua infunditur uenenum, quod ita cunctos eius artus peruasit, ut uox pariter & spiritus eius raperentur. Trepidatur a circunsedentibus, diffugiunt imprudentes. At quibus altior intellectus, resistunt defixi, & Neronem intuentes. Ille ut erat recliuis & nescio similis, solitum ita ait, per cominalem morbum quo primum ab infantia afflictaretur Britannicus & redituros paulatim usus, sensusq;. At Agrippinæ is pauor, ea consternatio mentis quanuis uultu premeretur, emicuit, ut perinde, ignaram fuisse ac Octauiam sororem Britannici confiterit. quippe sibi suprenum auxilium ereptum, & paricidij exemplum intelligebat. Octauia quoq; quanuis rudibus annis, dolorem, caritatem omnis affectus abscondere didicerat. Ita post breue silentium repenta conuiuij lætitia. Nox eadem necem Britannici & rogum comunxit, prouiso antefunebri apparatu quimodicus fuit. In campo tamen Martio sepultus est, adeo turbidis imbribus, ut uulgus iram Deum portendi crediderit aduersus facinus, cui pleriq; etiam hominum ignoscebant, antiquas fratrum discordias, & insociabile regnum æstumantes. tradunt pleriq; eorum temporum scriptores, crebris ante exitium diebus illusum esse pueritiæ Britannici Neronem ut iam non præmatura, neq; sæua mors uideri queat quanuis inter sacra mensæ, ne tempore quidem ad complexum sororis dato, ante oculos inimici properata sit in illum fi-

premium Claudiorum sanguinem, stupro priusquam ueneno pollutum. Festinationem exequiarum edicto Cæsar defendit, id a maioribus institutum referens, sub trahere oculis acerba funera. Neq; laudationibus, aut pompa detinere. Cæterum & sibi amisso fratris auxilio, reliquas spes in Rep. sitas. & tanto magis fouendum patribus, Populoq; principem, qui unus superesset e familia summum ad fastigium genita. Exin largitione potissimos amicorum auxit. Nec defuerunt, qui argueriynt uiros grauitatem asseuerantes, quod domos uillasq; id temporis quasi prædas diuisissent. Alij necessitatem adhibitam credebãt a principe, sceleris sibi conscio, et ueniam sperante, si largitionibus ualidissimum quẽq; obstrinxisset. At matris ira nulla munificentia leniri. Sed amplecti Octauiam. Crebra cum amicis secreta habere. Super ingenitam auaritiam, undiq; pecunias quasi in subsidium corripiens. Tribunos et Centuriones comiter excipere. Nomina & uirtutes nobilium, qui etiam tum supererant, in honore habere, qua si quæreret ducem & partes. Cognitum id Neroni, ex cubiasq; militares, quæ ut coniugi Imperatoris soli tũ & ut matri seruabantur, & germanos super eundem honorem custodes additos digredi iubet ac ne cœtu salutantium frequentaretur, separat domum, Matremq; transfert in eam quæ Antoniæ fuerat. quotiens ipse illuc ueniitaret, septus turba centurionum & post breue oscu lum digrediens. Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est, quã fama potentiæ, non sua ui nixa. Stat im relictum Agrippinæ limen. Nemo solari, nemo adire, præter paucas fœminas, amore an odio incertum.

Ex quibus erat Iulia Syllana, quam matrimonio C. Silij a Messalina depulsam, supra retuli, insignis genere, forma, lasciuia, & Agrippinæ diu percara. Mox occultis inter eas offensionibus, quia Sextium Africanum nobilem iuuenem a nuptijs Syllanæ deterruerat Agrippina, impudicam & uergentem annis dictitans, non ut Africanum sibi seponeret, sed ne opibus et orbitate Syllanæ maritus potiretur. Illa spe ultionis causa oblata, parat accusatores ex clientibus suis Iturium & Caluisium non uetera, & sæpius iam audita deferens. quod Britannici mortem lugeret, aut Octauiæ iniurias euulgaret. Sed destinauisse eam Rubellium Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu a diuo Augusto, ad res nouas extollere. Coniugioq; eius etiam Imperio Remp. rursus inuadere. hæc Iturius & Caluisius Atimeto Domitiæ Neronis amitæ liberto aperiunt, qui lætus oblatis (quippe inter Agrippinam & Domitiam infensa æmulatio exercebatur) Paridem histrionem libertum & ipsum Domitiæ impulit ire propere, crimēq; atrociter deferre. Prouecta nox erat, & Neroni per uinolentiam trahebatur. Cum ingreditur Paris, solitus alioquin id temporis luxus principis intendere. Sed tūc compositus ad mœstitiam, expositoq; indicij ordine, ita audientem exterret, ut non tantum matrē Plautumq; interficere, sed Burrum etiam dimouere præfectura destinaret. tanquam Agrippinæ gratia prouectum, & uicem reddentem. Fabius rusticus auctor est, scriptos esse ad Cecinam thuscum codicillos mandata ei prætoriarum cohortium cura, sed ope Senecæ dignationem Burro retentam. Plinius & Cluuius nihil dubitatum de fide præ-

fecti referunt. sane Fabius inclinat ad laudes Senecæ cuius amicitia floruit. Nos consensum auctorum secuti ri quæ diuersa prodiderint, sub nominibus ipsorum tra demus. Nero trepidus, & interficiendæ matris auidus, non prius differri potuit, quàm Burrus necem eius promitteret, si facinoris coargueretur. Sed cuicunq; ne dum parenti defensionem tribuendam, nec accusatores adesse sed uocem unius ex inimica domo afferri, refuta re tenebras, & uigilatam conuiuio noctem, omniaq; te meritam & insitiæ propiora. Sic lenito principis me tu & luce orta, iter ad Agrippinam ut nosceret obie cta, dissolueretq;, uel pœnas lueret. Burrus ijs manda tis Seneca coram fungebatur. Aderant & ex libertis arbitri sermonis. Deinde & a Burro postquam crimi na & auctores exposuit, minaciter actum. & Agrippi na ferociæ memor. Non miror inquit Syllanam nun quam edito partu, matrũ affectus ignotos habere. Neq; enim perinde a parentibus liberi quã ab impudica adul teri mutuãtur. Nec si Iturius et Calusius adesis omnibus fortunis, nouissimam susciendæ accusationis operam anui rependunt, ideo aut mihi infamia parricidij, aut Cæsari conscientia subeunda est, Nam Domitiæ inimi citijs gyanas agerem, si beniuolentia mecum in Nero nem meum certaret. Nunc per concubinum Aimetum, & histrionem paridem quasi scenæ fabulas componit. Baiarum suarum piscinas excolebat, cum meis consilijs adoptio, & proconsulare ius, & designatio consu latus, & cætera adipiscendo imperio præpararen tur. At existat qui cohortes in urbe temptatas, qui pro uinciarum fidem labefactatam, deniq; seruos uel libertos

ad scelus corruptos arguat. Viuere ego Britannico potente rerum potera, Ac si Plautus aut quis alius Rep. iudicaturus obtinuerit. desunt scilicet mihi accusatores qui non uerba impatientia caritatis aliquando incauta, sed ea crimina obijciant, quibus nisi a filio mater absolui non possim. Commotis qui aderant ultroq; spiritus eius mitiganibus, colloquium filij exposcit. Vbi nihil pro innocentia quasi diffideret, nec beneficijs quasi exprobraret disseruit. Sed ultionem in delatores & præmia amicis obtinuit. Præfectura annonæ Senio Rufo. cura ludorum qui a Cæsare parabantur Arruncio Stellæ, Ægyptus C. Balbillo permittuntur. Syria Pantello destinata, & uarijs mox artibus elusus, ad postremum in urbe retentus est. At Syllana in exilium acta. Calvisius quoq; & Iurius relegantur. de Ahmeto supplicium sumptum. Validiore apud libidines principis Paride, q̃ ut pœna afficeretur. Plautus ad præsens silentio transmissus est. Deferuntur dehinc consensisse Pallas, ac Burrus, ut Cornelius Sulla claritudine generis, & affinitate Claudij, qui per nuptias Antoniæ gener erat, ad Imperium uocarentur. Eius accusationis auctor exitit Petus quidam, exercendis apud ærarium sectionibus famosus, & tum uanitatibus manifestus. Nec tam grata Pallantis innocentia, q̃ grauis superbia fuit. quippe nominatis libertis eius, quos conscios haberet, respondit nihil unquam se domi, nisi nutu aut manu significasse, uel si plura demonstranda essent, scripto usum ne uocem consociaret. Burrus quamuis reus, inter iudices sententiã dixit. Exiliumq; accusatori irrogatum, & tabulæ exustæ sint, quibus oblitterata ærarij monimenta retrahebat.

bat. Fine anni statio cohortis assidere ludis solita, de/ moueur. quo maior species libertatis esset, utq; miles theatrali licentiæ nõ permixtus, incorruptior ageret. et plebes daret experimentũ, an ãmotis custodibus, modesti am reũneret. urbem princeps lustrauit ereſponſo aru/ spicum, quod Iouis ac Mineruæ ædes de cœlo tactæ erãt Qu. Volusio. P. Cepione consulibus otium foris, fœda domi lasciuia qua Nero iũnera urbis & lupanaria, & diuerticula, ueste seruili in dissimulatiõnem sui compositus pererrabat, comitantibus qui raperent ad uendiţo/ nem exposita, et obuijs uulnera inferrent aduersus igna ros, adeo ut ipse quoq; exciperet ictus, et ore præferret. De ĩnde ubi Cæsarẽ esse qui grassarentur pernouit, augeban turq; iniuriæ aduersus uiros fœminasq; insignes et quidã simili licentia sub nomine Neronis, multi proprijs cum globis eadem exercebant, & in modum captiuitatis nox agebatur. Iulius quidem Montanus Senatorij or/ dinis, sed qui nondum honorem capessisset, congressus forte per tenebras cum principe quia uim tentantem acri ter reppulerat, deinde agnitum orauerat, quasi expro/ brasset, mori adactus est, Nero autem mementior in po sterum, milites sibi, & plerosq; gladiatorum circunde dit, qui rixarum initia modica, & quasi priuata fine/ rent, si a læsis ualidius agerentur, arma inferrent. Ludi/ cram quoq; licentiam, & fautores histrionum uelut in prælia conuerit impunitate & præmijs. atq; ipse oc/ cultus, & plerumq; coram prospectans, donec discor/ di Populo & grauioris motus terrore, non aliud re me/ dium repertum est, quàm ut histriones Italia pelleren tur, Milesq; theatro rursum assideret. Per idem tempus

actum in Senatu de fraudibus libertorum: efflagitatumq; ut aduersus male meritos, reuocandæ libertatis ius patronis daretur. Nec deerant qui censerent. Sed consules relationem incipere non ausi ignaro principe, perscripsere tamen consensum Senatus. Ille an auctor constitutionis fieret, ut inter paucos & sententiæ aduersos, quibusdam coalitam libertate irreuerentiam, eo prorupisse frementibus. ui ne an æquo cum patronis iure agerent. sententiam eorum consulerent, ac uerberibus manus ultro intenderent, impulere uel pœnam suam dissuadentes. Quid enim aliud læso patrono concessum, quàm ut uicesimum ultra lapidem in oram campaniæ libertum relegaret? Cæteras actiones promiscuas & pares esse. Tribuendum aliquod telum quod sperni nequeat. Nec graue manumissis, per idem obsequium retinendi libertatem, per quod assecuti sint. Ac criminum manifestos merito ad seruitutem retrahi ut metu coerceantur quos beneficia non commutauissent. Differebatur contra, paucorum culpam ipsis exitiosam esse debere, nihil uniuersorum iuri derogandum. quippe late fusum id corpus. hinc plerumq; tribus, decurias, ministeria magistratibus et sacerdotibus, cohortes etiam in urbe conscriptas, & plurimis equitum. plerisq; Senatoribus. non aliunde originem trahi. Separarentur libertini, manifestâ fore penuriâ ingenuorum. Non frustra maiores cũ dignitatẽ ordinũ diuiderent, libertatẽ in cõmuni posuisse. Quin et manumittendi duas species instituta. Vt relinqueretur pœnitentiæ aut nouo beneficio locus. quos uindicta patronus non liberauerit. uelut uinculo seruitutis attineri. Despiceret quisq; merita tardeq; concederet, quod datũ nõ

adimerentur. Hæc sententia ualuit. Scripsitq; Cæsar Senatui, priuatim expenderent causam libertorum, quoties a patronis arguerentur. In commune nihil derogent. Nec multo post, ereptus amitæ libertus Paris, quasi iure ciuili, non sine infamia principis, cuius iussu perpetratũ ingenuitatis iudicium erat. Manebat nihilominus quædam imago Reipublicæ. Nam inter Bibulium prætorem et plebei tribunum Antistium, orum certamen, q; immodestos fautores histrionum et a prætore in uincula ductos, tribunus omittĩ iussisset. Comprobauere patres incusata Antistij licentia. Simul prohibiti tribuni ius prætorum et consulum præripere, aut uocare ex Italia cum quibus lege agi posset. Addidit. L. Piso designatus consul, ne quid intra domum pro potestate animaduerterent, neue mulctam ab ijs dictam quæstores ærarij in publicas tabulas ante quatuor menses referrent, medio tempore contradicere liceret. Deq; eo consules statuerent. Cohibita arctius, & ædilium potestas, statutumq; quanum curules, quanum plebei pignoris caperent. uel pœnæ irrogarent. Eo Heluidius Priscus tribunus plebis, aduersus Obutronium Sabinum ærarij quæstorem contentiones proprias exercuit. tanquam ius hastæ aduersus inopes inclementer augeret. Dein princeps curam tabularum publicarum a quæstoribus ad præfectos transtulit. uarie habita, ac sæpe immutata eius rei forma. Nam Augustus permisit Senatui deligere præfectos. dein ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur, ex numero prætorum qui præessent. Neq; id diu mansit, quia sors deerrabat ad pauciores. tunc Claudius quæstores rursum imposuit, ijsq; ne

stratus, aut procurator in prouincia obtineret spectaculum gladiatorꝝ, aut ferarꝝ aut quid aliud ludicrum ederet. Nam ante non minus tali largitione, q̃ corripiendis pecunijs, subiectos affligebant, dũ quæ libidine deliq̃rãt, ambitu propugnant. Factũ et. S. consultũ ultioni iuxta et securitati ut si quis a suis seruis interfectus esset, ij quoq; testamento manumissi sub eodem tecto mãsissent inter seruos supplicia penderent. Redditur ordini Lurius Varius consularis, auaritiæ criminibus olim perculsus. Et Pomponia græcina insignis fœmina Plantio, qui ouans se de Britannijs retulit, nupta, ac superstitionis externæ rea, mariti iudicio permissa. Isq; prisco instituto propinquis coram, de capite famaq; coniugis cognouit. & insontem nunciauit. Longa, huic Pomponiæ ætas, & continua tristitia fuit. Nam post Iuliam Drusi filiam dolo Messalinæ interfectam, per quadraginta annos, non cultu nisi lugubri, non animo nisi mœsto egit. Idq; illi imperitante Claudio impune, mox ad gloriam uertit. Idem annus plures reos habuit, quorum P. Celerem accusante Asia, quia absoluere nequibat Cæsar, traxit, senecta donec mortem obiret. Nam Celer interfecto ut memoraui Syllano proconsule, magnitudine sceleris cætera flagitia obtegebat. Cossutianum Capitonem Cilices detulerant, maculosum fœdumq;, & idem ius audaciæ in prouincia ratum, quod in urbe exercuerat. Sed peruicaci accusatione conflictatus, postremo defensionem omisit. ac lege repetundarum damnatus est, Pro Eprio Marcello a quo lycij res repetebant, eo usq; ambitus præualuit, ut quidam accusatorum eius exilio multarentur tanquam insonti periculum fecissent. Nerone tertium cõ

sule simul init consulatum Valerius Messala. cuius pro auum oratorē Coruinum, diuo Augusto abauo Neronis, collegam in eo magistratu fuisse, pauci iam senum meminerant, sed nobili familiæ honor auctus est, oblatis in singulos annos quingenis sestertys, quibus Messala paupertatem innoxiam sustentaret. Aurelio quoq; Cottæ & Aterio Antonino annuam pecuniam statuit princeps, quanuis per luxum habitas opes dissipassent. Eius anni principio, mollibus adhuc initijs prolatum inter Parthos Romanosq; de obtinenda Armenia bellum acriter sumitur, quia nec Vologeses sinebat fratrem Tyridatem dati a se regni expertem esse, aut alienæ id potentiæ donum habere, & Corbulo dignum magnitudine Populi Romani rebatur, parta olim a Lucullo Pompeioq; recipere. Ad hæc Armenij ambigua fide utraq; arma inuitabant, situ terrarum, similitudine morum Parthis propiores, connubijsq; permixti, ac libertate ignota illuc magis ad seruitium inclinantes. Sed Corbuloni plus molis aduersus ignauiam militum quā contra perfidiam hostium erat. Quippe Syria transmotæ legiones pace longa segnes, munia Romanorum ægerrime tolerabant. Satis constitit fuisse in eo exercitu ueteranos, qui non stationem, non uigilias imissent. Vallum fossamq; quasi noua & mira uiserent. Sine galeis, sine loricis, nitidi & quæsiti, militia per oppida expleta. Igitur dimissis quibus senecta, aut nalitudo aduersa erat, supplementum petiit. Et habiti per Gallaciam ac Cappadociam delectus. Adiectaq; ex Germania legio cum equitibus alarijs, & peditum cohortium. Retentusq; omnis exercitus sub pellibus, quā

uis hyemis sæua adeò ut obducta glacie, nisi effossa humus, tentorijs locum non præberet, Ambusti multorum artus ui frigoris, & quidam inter excubias exanimati sunt. Annotatusq; miles, qui fascem lignorum gestabat ita prærigniſſe manus, ut oneri adhærentes, truncis brachijs reciderent. Ipſe cultu leui, capite intecto, in agmine in laboribus frequens adeſſe, laudem ſtrenuis, ſolatium inualidis, exemplum omnibus oſtendere. Deinc quia duritiam cœli militiæq; nulli abnuebant, deſerebantq;, remedium ſeueritate quæſitum eſt. Nec enim ut in alijs exercitibus primum alterumq; delictum uenia proſequebatur. ſed qui ſigna reliquerat, ſtatim capite pœnas luebat. Idq; uſu ſalubre, & miſericordia melius apparuit. Quippe pauciores illa caſtra deſeruere, q̃ ea, in quibus ignoſcebatur. Interim Corbulo legionibus intra caſtra habitis, donec uer adoleſceret, diſpoſitisq; per idoneos locos cohortibus auxiliarijs, ne Fugnam priores adirent, prædicit. Curam præſidiorum Pactio Orphito primipili honore perfuncto mandat. Is quanq̃ incautos barbaros, & bene gerendæ rei caſum offerri ſcripſerat, tenere ſe munimentis, & maiores copias opperiri iubebat. Sed rupto Imperio, poſtquam paucæ e proximis caſtellis Turmæ aduenerant, pugnamq; imperitia poſcebant, congreſſus cum hoſte fundiur. Et dãno eius exterriti qui ſubſidium ferre debuerant, ſua quisq; in caſtra trepida fuga rediere. Quod grauiter Corbulo accepit, increpitiq; Pactium, & præfectos, militesq; tendere omnes extra uallum iuſſit. Inq; ea contumelia detenti, nec niſi precibus uniuerſi exercitus exoluti ſunt. At Tyridates ſuper proprias clientelas, ope Vologeſi

fratris adiutus, non furtim iam, sed palam bello infen/
sare Armeniam, quosq; fidos nobis rebatur depopulari,
& si copiæ contra ducerentur, eludere, huc quoq; &
illuc uolitans, plura fama quã pugna exterrere. Igiur
Corbulo quæsito diu prælio, frustra habitus. & exem/
plo hostium circunferre bellum coactus, dispartit uires,
ut legatũ præfectiq; diuersos locos pariter inuaderent. Si
mul Regem Antiochum monet, proximas sibi præfectu
ras petere. Nam Pharasmanes interfecto filio Rhada/
misto, quasi proditore suo, quo fidem in nos testaretur,
uetus aduersus Armenios odium promptius exercebat,
Tunc quoq; primum illecti Ischi, gens antè alias socia
Romanis, auia Armeniæ incursauit. Ita consilia Tyri/
dati in contrarium uertebantur. Mittebatq; oratores, qui
suo Parthorumq; nomine expostularent, cur datis nu/
per obsidibus, redintegrataq; amicitia, quæ nouis quoq;
beneficijs locum aperiret, uetere Armeniæ possessione de
pellerentur. Ideo nondum ipsum Vologesem commouum
quia causa, quã ui agere mallet. Sin perstaretur in bel/
lo, non defore Arsacidis uirtutem fortunamq; sæpius cla
de Romana expertam. Adeo Corbulo, satis comperto.
Vologesem defectione Hyrcaniæ attineri, suadet Tyri/
dati precibus Cæsarem aggredi. Posse illi regnum sta
bile, & res incruentas contingere, si omissa spe longin
qua & sera, præsentem potioremq; sequeretur. Placitum
dehinc, quia commeantibus inuicem nuncijs, nihil in
summa pacis proficiebatur, colloquio ipsorum tempus
locumq; destinari. Mille equitum præsidium Tyridates
affore sibi dicebat, quantum Corbuloni cuiusq; generis
militum assisteret, non statuere, dum positis loricis &

galeis, in faciem pacis uenirentur. Cuicunq; mortalium, nedum ueteri, & prouido duci barbaræ astutiæ patuisse sent. Ideo arctum inde numerum finiri, & hinc maiorem afferri, ut dolus patraretur. Nam equiti saggittarium usu exercito, si detecta corpora obijcerentur, nihil profuturam multitudinem. Dissimulato tamen intellectu, rectius de ijs quæ in publicum consulerentur, totis exercitibus coram dissertaturos respondit. Locumq; delegit, cuius pars altera colles erant clementer assurgentes, accipiendis pedium ordinibus, pars in planiciem porrigebatur, ad explicandas equitum turmas, dieq; pacto, prior Corbulo socias cohortes & auxilia regum pro cornibus medio sextam legionem constituit. Cui accita per noctem alijs ex castris, tria millia tertianorum permiscuerat, una cum Aquila, quasi eadem legio spectaretur. Tiridates uergente iam die procul astitit, unde uideri magis quã audiri posset. Ita sine congressu dux Romanus abscedere militem sua quenq; in castra iubet. Rex siue fraudem suspectans, quia plura simul in loca ibantur, siue ut commeatus nostros Ponticomari, & Trapezunte oppido aduentantes interciperet, propere discedit. Sed neq; cõmeatibus uim facere potuit, quia per montes ducebantur præsidijs nostris insessos, & Corbulo, ne irritum bellum traheretur, utq; Armenios, ad sua defendẽda cogeret excindere parat castella. sibiq; quod ualidissimum in ea præfectura, cognomento uallandũ sumit. Minora Cornelio Flacco legato & Isæo Capitoni, castrorum præfecto mandat. Tum circunspectis munimentis, & quæ expugnationi idonea, prouisis, hortatur milites, ut hostem uagum, neq; paci aut præ-

lio paratum, sed perfidiam & ignauiam fugâ consitentem, exuerent sedibus. gloriæq; pariter & prædæ consulerent. Tum quadripartito exercitu, hos in testudinem conglobatos, subruendo uallo inducit. alios scalas mœnibus admouere, multos tormentis faces & hastas incutere iubet. Libratoribus funditoribusq; attributus locus unde eminus glandes torquerent, ne qua pars subsidium laborantibus ferret, pari undiq; motu. Tantus inde ardor certantis exercitus fuit, ut intra tertiam diei partem, nudati propugnatoribus muri, obices portarum subuersi, capta ascensu munimenta, omnesq; puberes trucidati sint, nullo milite amisso, paucis admodum uulneratis. & imbelle uulgus sub corona uenundatum. reliqua præda uictoribus cessit. Pari fortuna legatus, ac præfectus usi sunt. tribusq; una die castellis expugnatis cætera terrore, & alia sponte incolarum, in deditionem ueniebãt. Vnde orta fiducia caput gentis Artaxata aggrediendi. Nec tamen proximo itinere ductæ legiones. quæ si amnem Araxem, qui mœnia alluit, ponte transgrederentur, sub ictum dabantur. procul & latioribus uadis transiere. At Tyridates pudore & metu, ne si concessisset obsidioni, nihil opis in ipso uideretur, si prohiberet impeditis locis secq; & equestres copias illigaret, statuit postremo ostendere aciem. Et dato die prælium incipere, uel simulatione fugæ, locum fraudi parare. Igitur repente agmen Romanum circunfundit, non ignaro duce nostro, qui uiæ pariter & pugnæ composuerat exercitum. Latere dextro tertia legio, sinistro sexta insedebat, medijs decumanorum delectis, recepta inter ordines impedimenta. & tergum mille equites

uebantur, quibus iusserat, ut instantibus cominus re-
sisterent, refugos non sequerentur. In cornibus pedes sa-
gittarius, & cætera manus equitum ibat. Productiore
cornu in sinistro per ima collium, ut si hostis intrauis-
set, fronte simul & sinu exciperetur. Assultare ex di-
uerso Tyridates, non usq; ad iactum teli, sed tum minis-
tans, tum specie trepidantis, si laxare ordines & diuer-
sos consectari posset. ubi nihil temeritate solutum, nec am-
plius q̄ decurio equitum audentius progressus, & sagit-
tis confixus, cæteros ad obsequium exemplo fi. maneret.
propinquis iam tenebris absessit. Et Corbulo castra in
loco metatus, an expeditis legionibus, nocte Artaxa-
ta pergeret, obsidioneq; circundaret agitauit, conces-
se illuc Tyridatem ratus. Dein postquam exploratores
attulere longinquum regis iter, & Medi an Albani pe-
terentur, incertum, lucem opperitur, præmissaq; leuis
armatura, quæ muros interim ambiret, oppugnationēq;
eminus inciperet. Sed oppidani portis sponte patefa-
ctis, se suaq; Romanis permisere. quod salutem ipsis ui-
lit. Artaxatis ignis immissus, deletaq; & solo æqua-
ta sunt. quia nec teneri sine ualido præsidio, ob magni-
tudinem mœnium, nec id nobis uirium erat, quod fir-
mando præsidio, & capessendo bello diuideretur. Vel
si integra & incustodita relinquerentur, nulla in eo uti-
litas aut gloria quod capta essent. Adijcitur miraculum
uelut numine oblatum. Nam cuncta extra tecta hacte-
nus sole illustria fuere, quod repente mœnibus cingeba-
tur, ita atra nube coopertum fulguribusq; discretum est
ut quasi infensantibus deis exiño tradi crederetur. Ob
hæc consultatus Imperator Nero. et Senatus consulto sup

plicationes habitæ. statuæq; & arcus & continui con-
sulatus principi. Vtq; inter festos referretur dies quo pa-
tratæ uictoria, quo nunciata, quo relatum de ea esset.
Aliaq; in eandem formam decernuntur, adeo modum
egressa ut. C. Cassius de cæteris honoribus assensus, si
pro benignitate fortunæ dijs grates agerentur ne totum
quidem annum supplicationibus sufficere disseruerit,
eoq; opportere diuidi sacros & negotiosos dies. quis di-
uina colerent, & humana non impedirent. Varijs de
inde casibus iactatus, & multorum odia meritus reus,
haud tamen sine inuidia Senecæ damnatur. Is fuit. P.
Suillius imperitante Claudio terribilis ac uenalis, &
mutatione temporum, non quantum inimici cuperent
demissus. quiq; se nocentem uideri, quàm supplicem
mallet. Eius opprimendi gratia repetitum credebatur
Senatus consultum pœnaq; Cinciæ legis, aduersus eos
qui pretio causas orauissent, Nec Suillius questu aut ex-
probratione abstinebat, præter ferociam animi extrema
senecta liber, & Senecam increpans, infensum amicis
Claudij, sub quo iniustissimum exilium pertulisset. Simul
studijs inertibus, & iuuenem imperitiæ suetum, inuide-
re ijs qui uiuidam & incorruptam eloquentiam tuen-
dis ciuibus exercerent. Se Quæstorem Germanici, il-
lum domus eius adulterum fuisse. an grauius æstiman-
dum sponte litigatoris premium honestæ operæ asse-
qui, q̃ corrumpere cubicula principum fœminarum?
qua sapientia, quibus philosophorum præceptis, intra
quadriennium regiæ amicitiæ, ter millies sestertium pa-
rauisset? Romæ testamenta & orbos, uelut indagine
eius capi, Italiam & prouincias immenso fœnore hau-

viri. At sibi labore quæsitam, & modicam pecuniam esse. crimen, periculum omnia potius toleraturum, q̃ ueterem ac olim partam dignationem subitæ fœlicitati submittere. Nec deerant qui hæc ijsdem uerbis, aut uersa in deterius Senecæ deferrent. Repertiq; accusatores, direptos socios cum Suillius prouinciam Asiam regeret, ac publicæ pecuniæ peculatum detulere. Mox quia inquisitionem annuam impetrauerat, breuius uisum, subur bana crimina incipi, quorum obuij testes erant. Ii acerbitate accusationis. Q. Pomponium ad necessitatem belli ciuilis detrusum, Iuliam Drusi filiam, Sabinamq; Poppæam ad mortem actas, & Valerium Asiaticum. Lusium Saturninum, Cornelium Lupum circumuentos. Iam equitum Romanorum agmina damnata, omnemq; Claudij sæuitiam Suillio obiectabant. Ille nihil ex his sponte susceptum, sed principi paruisse defendebat. donec eam orationem Cæsar cohibuit, compertum sibi referens ex commentarijs patris sui, nullam cuiusquã accusationem ab eo coactam. Tum iussa Messalinæ prætendi, & labare defensio. Cur enim neminem alium electum qui sæuienti impudicæ uocem præberet? puniendos rerum atrocium ministros, ubi precia scelerum adepti, scelera ipsa alijs delegent. Igitur adempta bonorum parte (nam filio & nepti pars concedebatur, eximebanturq; et quæ testamento matris, aut aui accæperant) in insulas Baleares pelluntur, non ipso discrimine, non post damnationem fractus animo, ferebaturq; copiosa et molli uita, secretum illud toleauisse. filium eius Nerulinum aggressis accusatoribus, per inuidiam patris, & crimina repetundarum, interceſſit princeps, tanquam satis ex/

pleta ultione. Per idem tempus Octauius Sagitta plebei tribunus Pōtiæ nulieris nuptæ amore uecors, ingentibus donis adulterii, et mox ut omitteret maritū emeratur, suum matrimonium promittens, ac nuptias eius pactus. Sed ubi mulier uacua fuit, nectere mors, aduersam patris uoluntatem causari, repertaq; spe ditioris coniugis, promissa exuere. Octauius contra modo conqueri, modo minitari, famem perditam, pecuniam exhaustam obtestans, demiq; salutem quæ sola reliqua esset, arbitrio eius permittens. Ac postquam spernebatur, noctem unam ad solatium poscit, qua delinitus, modum in posterum adhiberet. Statuitur nox. Et Pontia conscie ancillæ custodiam cubiculi mandat. Ille uno cum liberto ferrum uestæ occultum infert. Tum ut assolet in amore & ira iurgia, preces, exprobratio, satisfactio, et pars tenebrarum, libidine seposita & questu incensus, nihil metuentem ferro transuerberat. & accurrentem ancillam uulnere absterret, cubiculoq; prorumpit. Postera die manifesta cædes, haud ambiguus percussor (quippe mansitasse una conuincebatur) Sed libertus suum illud facinus profiteri, se patroni iniurias ultum esse. Commoueratq; quosdā magnitudine exēpli. donec ancilla ex uulnere refecta, uerę aperuit, postulatusq; apud consules a patre interfecti, postq tribunatu abierat, sententia patrū et lege Cornelia de siccariis cōdēanatur. Non minus insignis eo anno impudicitia, maiorum Reip. malorum inium fecit. Erat in ciuitate Sabina Poppæa. T. Ollio patre genita, sed nomen aui materni sumpserat, illustri memoria Poppæi Sabini consulari et triumphali decore præfulgentis. Nam Ollium honoribus nōdū functū ami

citia Seiani peruertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, præter honestum animum. Quippe mater eius ætatis suæ fœminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter & formam dederat. Opes claritudini generis sufficiebãt. Sermo comis, nec absurdum ingenium modestiam præferre, & lasciuia uti, rarus in publicum egressus, Idq; uelata parte oris, ne satiaret aspectum, uel quia sic decebat. Famæ nunq̃ pepercit, maritos et adulteros nõ distinguens, neq; affectui suo aut alieno obnoxia, Vnde utilitas ostenderetur, illuc libidinem transferebat. Igitur agẽtem eam in matrimonio Rufi Cripsi equitis Romani, ex quo filium genuerat, Otho pellexit iuuenta ac luxu. Et quia flagrantissimus in amicitia Neronis habebatur, nec mora quin adulterio matrimoniũ iungeretur. Otho siue amore incautus, laudare formam elegantiãq; uxoris apud principem, siue ut accenderet, ac si eadem fœmina potirentur, id quoq; uinculum potentiam ei adjceret. Sæpe auditus est consurgens e conuiuio Cæsaris, se ire ad illam, ibi concessam dictitans nobilitatem, pulchritudinem, uota omnium, & gaudia fœlicium. His atq; talibus irritamentis, non longa contatio interponitur, sed accepto aditu, Poppæa primum per blandimenta & artes ualescere. Imparem cupidini se, & forma Neronis captam simulans, mox acriiam principis amore, ad superbiam uertens, si ultra unam alteramq; noctem attineretur, nuptam esse se dictitans, nec posse matrimonium amittere, deuinctam Othoni per genus uitæ, quod nemo adæquaret. Illum animo et cultu magnificũ Ibi se summa fortuna dignam uisere. At Neronem pellice ancilla & assuetudine Actes deuinctũ, nil e cõtuber

nio seruili, nisi abiectum & sordidum traxisse. Deij-
citur familiaritate, sueta post congressu et comitatu Otho
& postremo, ne in urbe æmulatus ageret, prouinciæ
Lusitaniæ præficitur. Vbi usq; ad ciuilia arma, non ex
priore infamia, sed integre sanctéq; egit, procax otij, &
potestatis temperantior. Hactenus Nero flagitijs & sce-
leribus uelamenta quæsiuit. Suspectabat maxime Cor-
nelium Syllam. socors ingenium eius in contrarium tra-
hens, callidumq; & simulatorem interpretando, quē
metum Graptus ex libertis Cæsaris usu & senecta a
Tiberio usq; domum principum edoctus, tali menda-
cio intendit. Pons Miluius in eo tempore celebris no-
cturnis illecebris erat. uentitabatq; illuc Nero, quo so-
lutius urbem extra lasciuiret. Igitur regredienti per uiā
Flaminiam compositas insidias, fatoq; euitatas, quoni-
am diuerso itinere Sallugianos in hortos remeauerit, au
floremq; eius doli Syllam ementitur, quia forte reddenti
bus ministris principis, quidam per iuuenilem licenti-
am quæ tunc passim exercebatur, inanem metum fece-
rant. Neq; seruorum quisquam, neq; clientium Syllæ
agnitus. maxime despecta & nullius ausi capax natu
ra eius a crimine abhorrebat, Perinde tamen quasi con
uictus esset, cedere patria, & Massilienſium mœnibus
coerceri iubetur. Iisdem consulibus auditæ Puteolano-
rum legationes, quas diuersas Senatorius ordo plebsq;
ad Senatum miserant. Illi uim multitudinis, hi magi-
stratuum & primi cuiusq; auaritiam increpantes. Cūq;
seditio ad saxa & minas ignium progressa necem &
armā perliceret. C. Cassius adhibendo remedio dele-
ctus. quia seueritatem eius non tolerabant, precante

ipso,

ipso, ad Scribonios fratres ea cura transfertur, data co
horte prætoria, cuius terrore & paucorum supplicio,
rediit oppidanis concordia. Non referrem uulgatissi-
mum Senatus consultum, quo ciuitati Syracusaniorum
egredi numerum edendis gladiatoribus finium per-
mittebatur, nisi Pætus Thrasea contradixisset, præbuis
setq; materiam obtrectatoribus arguendæ sententiæ. Cur
enim si Rempub. egere libertate Senatoria crederet, tam
leuia consectaretur? quin de bello aut pace, de uectigali-
bus & legibus, quibusq; aliis Romana continentur, sua
dere dissuadere licere patribus, quotiens ius dicendæ sen
tentiæ accæpissent, quæ uellent expromere, relationemq;
in ea postulare. An solum emendatione dignum, ne Sy
racusis spectacula largius ederentur? Cætera per omnes
Imperij partes perinde egregia, quam si non Nero, sed
Thrasea regimen eorum teneret. Quæ si summa dissi-
mulatione transmitterentur, quanto magis inanibus ab
stinendum? Thrasea contra, rationem poscentibus ami-
cis, non præsentium ignarum respondebat, eiusmodi cō
sulta corrigere, sed patrum honori dare, ut manifestum
fieret, magnarum rerum curam non dissimulaturos, qui
animum etiam leuissimis aduerterent. eodem anno cre-
bris populi flagitationibus, immodestiam publicanorū
arguentis dubitauit Nero an cuncta uectigalia omitti ui
beret, Idq; pulcherrimum donum generi mortalium
daret. Sed impetum eius, multum prius laudata ma-
gnitudine animi, attinuere Senatores, dissolutionē Im-
perij docendo, si fructus quibus Resp. sustineretur, di-
minuerentur. Quippe sublatis portorijs, sequens ut tri-
butorum aboliño exposularetur. Plerasq; uectigaliū

societatis, a consulibus & tribunis plebis constitutas acri etiam Populi Romani libertate. Reliqua mox ita prouisa, ut ratio quæstuum & necessitas irrogationum inter se congruerent, Temperandas plane publicanorū cupidines ne per tot annos sine querela tolerata, nouis acerbitatibus ad inuidiam uerterent. Ergo edixit princeps ut leges cuiusq; publici occultæ ad id tempus, proscriberentur, omissas petitiones non ultra annum resumerēt. Romæ prætor p prouincias qui prætore aut consule essent, intra aduersus publicanos extra ordinem redderent. Militibus immunitas seruarentur, nisi in ys quæ ueno exercerent, aliaq; admodum æqua quæ breui seruata, deinfrustra habita sunt. Manet tamen abolitio quadragesimæ quinquagesimæq;, & quæ alia ex auctionibus illicitis nomina publicani inuenerant. Temperata apud trasmarinas prouincias frumenti subuectio. Et ne censibus negotiatorum, naues ascriberentur, tributūq; pro illis penderent constitutū. Reos ex prouincia Africa qui proconsulare Imperium illic habuerunt Sulpicium Camerinum, & Pomponium Siluanum absoluit Cæsar. Camerinum aduersus priuatos & paucos, sæuitiæ magis captarum pecuniarum crimina obijcientes, Siluanum magna uis accusatorum circunsteterat, poscebatq; tempus euocandorum testium, Reus illico defendi postulabat. Valuitq; pecuniosa orbitate & senecta, quā ultra eorum uitam produxit, quorum ambitum euaserat. Quietæ ad id tempus res in Germania fuerant, ingenio ducum, qui per uulgatis triumphi insignibus, maius ex eo decus sperabant, si pacem continuauissent. Paulinus Pompeius. L. Vetus ea tempestate exercitui præe-

rant. Ne tamen segnem militem attinerent, ille inchoatum ante tres & sexaginta annos a Druso aggerem cohercendo Rheno, absoluit, Vetus Mosselamq; atq; Ararim facta inter utrumq; fossa connectere parabat, ut copiæ per mare, dein Rhodano & Arare subuectæ, per eam fossam, mox fluuio Mossela, in Rhenum, ex in oceanum decurrerent, sublatisq; itinerum difficultatibus, nauigabilia inter se occidentis septentrionisq; littora fierẽt. Inuidit operi Helius Gracilis Belgicæ Legatus, deterrendo Vetere, ne legiones alienæ prouinciæ inferret, in studiaq; Galliarum affectaret. formidolosum id Imperatori dictitans, quo plerumq; prohibentur conatus honesti. Cæterum continuo exercituum otio fama incessit, ereptum ius legatis ducendi in hostem. eoq; Frisii iuuentutem saltibus aut paludibus, imbellem ætatem per lacus admouere ripæ, agrosq; uacuos, & militum usui sepositos insedere, auctore Verrito, & Malorige qui nationem eam regebata, in qua tum Germanici regnabant. Iamq; fixerant domos, semina aruis intulerant, utq; patrium solum exercebant, cum dubius Auitus accæpta a Paulino prouincia, minitando uim Romanam, nisi abscederent Frisii ueteres in locos, aut nouam sedem a Cæsare impetrarent, perpulit Verritum & Malorigem preces suscipere. profectiq; Romam, dum alijs curis intentum Neronem opperiuntur inter ea quæ Barbaris ostentantur, intrauere Pompeij Theatrum, quo magnitudinem populi uiserent. Illic per otium (neq; enim ludicris ignari oblectabantur) dum consessum caueæ, discrimina ordinum, quis eques, ubi Senatus percunctantur, aduer-

tre quosdam tulit externo in sedibus Senatorum, & quinam forent rogitantes, postquam audiuerant, earum gentium legatis id honoris datum, quæ uirtute & amicitia Romana præcellerent, nullos mortalium armis aut fidei ante Germanos esse exclamant, digrediuntur; & inter patres considunt. quod comiter et uisentibus excæptum, quasi impetus antiqui, & bona æmulatione. Nero ciuitate Romana ambos donauit. Frisios decedere agris iussit. atq; illis aspernantibus, auxiliaris eques repente immissus, necessitatem attulit captis cæsis ue qui pertinacius restiterant. Eosdem agros Ansibarij occupauere, ualidior gens non modo sua copia sed adiacentium populorum miseratione. quia pulsi a Chaucis & sedis inopes, tutum exilium orabant. Aderatq; ijs clarus per illas gentes, & nobis quoq; fidus, nomine Boiocalus, uinctu se rebellione Cheruscæ, iussu Arminij referens, mos Tiberio & Germanico ducibus, stipendia meruisse quinquaginta annorum obsequio. Id quoq; adiungere, q gentem suam ditioni nostræ subjiceret. Quotam partem campi iacere, in quam pecora & armenta militum alias quando trasmitterentur? Seruarent sane recæptos gregibus inter hominum famam. modo ne uastitatem, & solitudinem mallent, q amicos populos Chamauorum quondam ea arua, mox Tubantum, & post Vsipiorum fuisse. Sicut cœlum dijs, ita terras generi mortalium datas. quæ sint uacuæ, eas publicas esse. Solem inde respiciens, & cætera sydera uocans, quasi coram interrogabat, uellent ne commeri inane solium? potius mare superfunderent aduersus terrarum ereptores. Et commotus his Auitus, patienda meliorum Imperia. Id dijs quos

implorarent placitum, ut arbitrium pene Romanos maneret, quid darent, quid adimerent, neq; alios iudices q̃ se ipsos paterentur. Hæc in publicum Ansibarijs respondit. Ipsi Boiocalo ob memoriam amicitiæ daturum agros, quod ille, ut proditionis precium aspernatus, addidit, deesse nobis terra uiua in qua moriamur non potest. atq; ita infensis ut rinq; animis discessum. Illi Bructeros Tencteros ulteriores ẽt nationes sociasq; bello uocabant. Auitus scripto ad Curtiliũ Mantiũ superioris exercitus legatum, ut Rhenum transgressus, arma a tergo ostenderet. Ipse legiones in agrum Tencterum induxit, excidium minitans, nisi causam suam dissociarent. Igitur assistentibus his, pari metu exterritis. Bructeris, & cæteris quoq; aliena pericula deferentibus sola Ansibariorum gens retro ad Vsipios et Tubantes concessit, quorum terris exacti, cum Cattos, dein Cheruscos petissent errore longo, hospites, egeni, hostes in alieno. quod iuuentutis erat, cæduntur. Imbellis ætas in prædam diuisa est. Eadem æstate inter Hermunduros Cattosq; certatum magno prælio, dum flumen gignendo sale fœcundum, & conterminum, ui trahunt, super libidine cuncta armis agendi religione insita, eos maxime locos propinquare cœlo, precesq; mortalium a deis nusquã propius audiri. Inde indulgentia numinum illo in amne, illisq; syluis salem prouenire, non ut alias apud gentes eluuie maris arescente unda, sed super arentem araborũ struẽ fusa ex contrarijs inter se elementis, igne atq; aquis concreta. Sed bellum Hermunduris prosperum. Cattis exitio fuit, quia uictores diuersam aciem Marti ac Mercurio sacrauere. quo uoto, equi, cuncta uicta occidioni

dantur. Et minæ quidem hostiles in ipsos uertebantur: Sed ciuitas Iuuonum socia nobis malo improuiso afflicta est. Nam ignes terra editi, uillas, arua, uicos, passim corripiebant, ferebanturq; in ipsa conditæ nuper Coloniæ mœnia, neq; extingui poterant, non si hymbres caderent, non si fluuialibus aquis aut quo alio humore niterentur donec inopia remedij, & ira cladis, agrestes quidam eminus saxa iacere, dein residentibus flammis propius suggressi, ictu fustium, aliisq; uerberibus, ut feras absterrebant, Postremo tegmina corpori directa iniciunt, quanto magis profana, & usui uiliori polluta, tanto magis oppressura ignes. Eodem anno Ruminalem arborem in comitio quæ super octingentos & quadragintа ante annos Remi Romuliq; infantiam texerat, moribus ramalibus & arescente trunco deminutã prodigij loco habitum est, donec in nouos fœtus reuiuisceret.

P. CORNELII TACITI AB AXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM LIB. XIIII.

CAio Vipsano Fonteio Cōsulibus diu meditatum scelus, non ultra Nero distulit, uetustate Imperij coalita audacia, & flagrantior in dies amore Poppeæ, quæ sibi matrimonium, et dissidiū Octauiæ incolumi Agrippina haud sperans, crebris criminationibus, alq̄do per facetias incusaret principē, et pupillum uocaret, qui iussis alienis obnoxius nō modo Imperij, sed libertatis etiā indigeret. Cur, enim differri nuptias suas? formam scilicet displicere, & triumphales auos, an fœcunditatem, & uerum animum timeris? ne uxor saltem iniurias patrum, iram populi aduersus superbiam auaritiamq; matris aperiat, Quod si nurum Agrippina non nisi filio infestam ferre posset, reddatur ipsa Othonis coniugio, ituram quoquo terrarum, ubi audiret potius contumelias Imperatoris quàm uiseret periculis eius immixta. Hæc atq; talia lachrymis, & arte adulteræ penetrantia, nemo prohibebat cupientibus cunctis infringi matris potentiā, et credente nullo, usq; ad cædē eius duratura filij odia. Tradit Cliuius ardore retinendæ Agrippinam potentiæ eo usq; prouectam, ut medio diei, cum id temporis Nero per uinum & epulas incalesceret, offerret se sæpius temulento comptā, et incesto paratā. Iamq; lasciua oscula prænūcias flagi

tijs blandiñas annotanũbus proximis, Senecam contra muliebres illecebras, subsidium a fœmina petiuisse, Immissamq; Acten libertam, quæ simul suo periculo, & infamia Neronis anxia, deferret, perualgatum esse incestum gloriante matre, nec toleraturos milites profani principis Imperium. Fabius Rusticus non Agrippinæ, sed Neroni cupitum id memorat, eiusdemq; libertate usum dissectum. Sed quæ Cluuius eadem cæteri quoq; auctores prodidere, & fama huc inclinat, seu concæperit animo tantum immanitatis Agrippina, seu credibilior nouæ libidinis meditatio in eam uisa est, quæ puellaribus annis stuprum cum Lepido spe dominationis admiserat, pari cupidine usq; ad libita Pallantis prouoluta, & exercita ad omne flagitium patrui nuptijs. Igitur Neronitare secretos eius congressus abscedentem in hortos aut tusculanum, uel Antiatem in agrum, laudare quotiens lacesseret. Postremo ubicunq; haberetur, prægrauem ratus interficere constituit, hactenus consultans, ueneno, an ferro, uel qua alia ui. Placuitq; primo uenenum. Sed inter epulas principis si daretur, referri ad casum non poterat, taliam Britannici exitio. Et uinistros tentare arduum uidebatur, mulieris usu scelerum aduersus insidias intentæ, atq; ipsa præsumendo remedia munierat corpus. Ferrum & cædes quonam modo occultaretur nemo reperiebat, & ne quis illi tanto facinori delectus, iussa sperneret metuebat. Obtulit ingenium Anicetus Libertus, classis apud Misenum præfectus, & pueritiæ Neronis educator, ac mutuis odijs Agrippinæ inuisus. Ergo nauem posse componi docet, cuius pars ipso in mari per artem soluta, effunderet ignaram. Nihil

tam capax fortuitorum q̃ mare, & si naufragio intercepta sit, quem adeo iniquum, ut sceleri assignet, quod uentũ & fluctus deliquerint? Aditurum principem defunctæ templum, & aras, & cætera ostentandæ pietati. Placuit solertia, tempore etiam adiuta, quãdo quinquatruum festos dies apud Baias frequentabat. Illuc matrem elicit, ferendas parentum iracundias, & placandum animum dictitans, quo rumorem reconciliationis efficeret, acciperetq; Agrippinam, facilif cœminarum credulitate ad gaudia uenientem. Dehinc obuius in littora (nam Anũo aduentabat) excipit manu, et complexu, ducitq; Baulos (id uillæ nomen est quæ promontorium Misenum inter et Baianum lacum flexo mari alluitur) Stabat inter alias, nauis ornatior, tanquam id quoq; honori matri daretur. Quippe fuerat triremi, & classiariorum remigio uehi. Ac tum inuitata ad epulas erat, ut occultando facinori nox adhiberetur. Satis constitit extitisse proditorem, & Agrippinam, auditis insidijs an crederet ambignam, gestamine sellæ Baias perrectã. Ibi blandimentum sublenauit metum, comiter excepta, superq; ipsum collocata. Nam pluribus sermonibus modo familiaritate iuuenili Nero, & rursus adductus qua si seria consociaret, tracto in longum conuictu, prosequitur abeuntem arctius oculis & pectori hærens, siue exsplenda simulatione, seu perituræ matris supremus aspectus quanuis ferum animum retinebat. Noctem syderibus illustrem, & placido mari quietam, quasi conuincendum ad scelus, dij præbuere. Nec multum erat progressa nauis, duobus e numero familiarium Agrippinã comitantibus. ex quibus Crepereius Gallus haud pro-

cul gubernaculis adstabat. Aceronia super pedes cubitantis recliuis, pœnitentiam filij, & recuperatam matris gratiam per gaudium memorabat, cum dato signo, ruere tectum loci multo plumbo graue, præssusq; Crepereius, & statim exanimatus est. Agrippina & Aceronia eminentibus tecti parietibus forte ualidioribus quãuis oneri cederent, protectæ sunt. nec dissolutio nauigij sequebatur turbatis omnibus, & quod pleriq; ignari etiam conscios impediebant. Iussum dehinc remigibus ratem unum in latus inclinare. atq; ita nauem submergere. Sed neq; ipsius promptus in rem subitam consensus & alij contra nitentes dedere facultatem lenioris in mare iactus. Verum Aceronia imprudens, dum se Agrippinam esse, & ut subueniretur matri principis clamitat, contis & remis & quæ sors obtulerat, nauali bus telis conficitur. Agrippina silens, eoq; minus agnita, unum tamen uulnus humero excæpit. Nando deinde occursu lenunculorum Lucrinum in lacum uectã, uillæ suæ inferunt. Illic reputans ideo se fallacibus litteris accitam, & honore præcipuo habitam. quq; littus iuxta non uentis acta, non saxis impulsa nauis, summa sui parte, ueluti terrestre machinamentum concidisset, obseruans etiam Aceroniæ necem, simul suum uulnus aspiciens, solum insidiarum remedium esse, si non intelligerentur. Misitq; libertum Agerinum, qui nunciaret filio benignitate deum, & fortuna eius euasisse grauem casum. Orare ut quãuis periculo matris ex territus uisendi curam differret. Sibi ad præsens quiete opus. Atq; interim securitate simulata, medicamina uulneri & fomenta corpori adhibet. Testamentum Acero-

niæ requiri, bonaq; obsignari iubet. Id tantum non per simulationem. At Neroni nuncios patrati facinoris operienti affertur euasisse ictu leui sauciã. Et hactenus addito discrimine ne auctor dubitaretur, tum pauore exanimis, & iam iamq; affore obtestans uindictæ properam, siue seruitia armaret, uel militem accenderet, siue ad Senatum & populum peruaderet, naufragium, & uulnus, & interfectos amicos obiiciendo, quod contra subsidium sibi? nisi quid Burrus & Seneca expergiscerentur, quos statim accierat, incertum an & ante ignaros, Igitur longum utriusq; silentium ne irriti dissuaderent, & eo descensum credebant, ut nisi præueniretur Agrippina, pereundum Neroni esset. post Seneca hactenus promptior respicere Burrum, ac scitaretur, an militi imperanda cædes esset? Ille prætorianos tot Cæsarum domui obstrictos, & memores Germanici, nihil aduersus progeniem eius atrox ausuros respondit, perpetraret Anicetus promissa. Qui nihil cunctatus, poscit summam sceleris. Ad illam uocem Nero, illos inuidiæ dari Imperium, auctoremq; tanti muneris libertum profitetur. Iret propere, duceretq; promptissimos ad iussa. Ipse audito, uenisse missu Agrippinæ nuncium Agerinum. scenam ultro criminis parat, gladiumq; dum mandata perfert, abiicit inter pedes eius, tum quasi deprehenso, uincla inyici iubet, ut exitium principis molitam matrem, & pudore deprehensi sceleris sponte mortem sumpsisse confingeret, Interim uulgato Agrippinæ periculo, quasi casu euenisset, ut quisq; accæperat decurrere ad litus. Hi molium obiectus, hi proximas scaphas scandere. Alij quantum corpus sinebat, nadere

in mare. quidam manus protendere, quæstibus, uocis clamore diuersa rogantium, aut incerta respondentium, omnis ora compleri. Affluere ingens multitudo cum luminibus. atq; ubi incolumen esse pernouit, ut ad gratã dum sese expedire, donec aspectu armati & minitantis agminis disiecti sint. Anicetus uillam statione circumdat. refractaq; ianua, obuios seruorum arripit, donec ad fores cubiculi ueniret, cui pauci adstabant, cæteris terrore irrumpentium exterritis. Cubiculo modicum lumen inerat, & ancillarum una, magis ac magis anxia Agrippina, quod nemo a filio, ac ne Agerinus quidem, aliam fere littore faciem, nunc solitudinem ac repentinos strepitus, & extremi mali indicia. Abeunte dehinc ancilla, tu quoq; me deseris. Prolocuta, respicit Anicetum Trierarcho, Herculeo, & Oloarito centurione classiario comitatum. Ac si aduisendum uenisset refotam nunciaret, sin facinus patraturus, nihil se de filio credere, non imperatum paricidium. Circunsistunt lectum percussores. et prior Trierarchus fuste caput eius afflixit. Nam in mortem centurioni ferrum distringenti, protendens uterum, Ventrem feri exclamauit, rogás ministrum ut utero dirum ensem conderet, adijciens, hic est hic est fodiendus ferro, monstrum qui tale tulit. Post hanc uocem, cum supremo mixtã gemitu animã tandẽ post fera tristẽ uulnera reddidit. Ictibus enim multisq; uulneribus confecta est. Hæc consensu traduntur. Aspexerit ne matrem exanimem Nero, & formam corporis eius laudauerit, sunt qui tradiderint. sunt qui abnuãt. Cremata est nocte eadem, conuiuali lecto, & exequijs uilibus. Neq; dum Nero rerum potiebatur congesta aut

clausa humo, nux domesticorum cura, leuem tumulum accæpit. uiam Miseni propter, & uillam Cæsaris dictatoris, quæ subiectos sinus editissima prospectat, accensa regno libertus eius cognomento Mnester ipse ferro sẽ transegit, Incertum caritate in patronam. an metu exitij. Hunc sui finem multos ante annos crediderat Agrippina contemptserátq; . Nam consulenti super Nerone, responderunt Chaldæi, fore ut imperaret matremq; occideret, Atq; illa, occidat inquit, dum imperet. Sed a Cæsare perfecto demum scelere, magnitudo eius intellecta est, reliquum noctis, modo per silentium defixus, sæpius pauore exurgens, & mentis inops lucem opperiebatur, tanquam exitium allaturam. Atq; eum auctore Burro prima centurionum tribunorumq; adulatio ad spem firmauit, prehensantium manum, gratantiumq;, & discrimen improuisum, & matris facinus euasisset. Amici dehinc adire templa, et cœpto exemplo proxima campaniæ municipia, uictimis & legationibus lætitiam testari. Ipse diuersa simulatione mœstus, & quasi incolumitati suæ infensus, ac morte parentis illachrymãs. Quia tamen non ut hominum uultus, ita locorum facies mutantur, obuersabatur maris illius & littorum grauis aspectus. Et erant qui crederent, sonitum tubæ, collibus circum editis, planctusq; tumulo matris audiri. Neapolim concessit, litterasq; ad Senatum misit. quarum summa erat, repertum cum ferro percussorem Agerinum ex intimis Agrippinæ libertis, & luisse eam pœnam conscientia, qua scelus parauisset. adijciebat crimina longius repetita & consortium Imperij, iurauraq; in fœmineæ uerba prætorias cohortes, idemq; dedecus Senatus &

populi sperauisset. Ac postea quàm frustra oblata sint, infensa militibus patribusq; & plebi, dissuasisset donatiuum & congiarium, periculaq; uiris illustribus instruxisset, quanto suo labore perpetratum? ne irrumperet curiam, ne gentibus externis responsa daret. Temporum quoq; Claudianorum oblita insectatione, cuncta eius dominationis flagitia in matrem transtulit, publica fortuna extinctam referens. Namq; & naufragium narrabat, quod fortuitum fuisset, quis adeo hebes inueniretur, ut crederet? aut a muliere naufraga missum cum telo unum, qui cohortes, et classes Imperatoris perfringeret? Ergo non iam Nero, cuius immanitas omnium questus antibat, sed Seneca aduerso rumore erat, qp oratione tali confessionem scripsisset. Miro tamen certamine procerum decernuntur supplicationes apud omnia puluinaria, utq; quinquatria quibus apertæ essent insidiæ, ludis annuis celebrarentur. Aureum Mineruæ simulachrum in curia, & iuxta principis imago statueretur. Dies Natalis Agrippinæ inter nefastos esset, Thrasea Pætus silentio uel breui assensu priores adulationes transmittere solitus, exitium Senatui, ac sibi causam periculi fecit, Cæteris libertatis initium non præbuit. Prodigia quoq; crebra & irrita intercessere. Anguem enixa mulier & alia in concubitu mariti fulmine exanimata, Iam Sol repente obscuratus & tactæ de cœlo quatuordecim urbis regiones. quæ adeo sine cura deum euenichant, ut multos post annos Nero Imperium & scelera continuauerit. Cæterum quo grauaret inuidiam matris, eaq; demota, auctam lenitatem suam testificaretur, fœminas illustres Iuniam & Calpburniam, præ-

fectura functos, Valerium Capitonem & Licinium Gabolum sedibus patrijs reddidit, ab Agrippina olim pulsos. Etiam Loliæ Paulinæ cineres reportari, sepulchrumq; extrui permisit. quosq; ipse nuper relegauerat, Titurium & Caluisium pœna exoluit. Nam Syllana fato functa erat, longinquo ab exilio Tarentum regressa labante iam Agrippina, cuius inimicitijs conciderat, uel tum mitigata. Cunctanti in oppidis campaniæ, quo nam modo urbem ingrederetur, an obsequium Senatus, an studia plebis reperiret anxio, contra deterrimus quisq; quorum non alia regio fœcundior extitit, inuisum Agrippinæ nomen, & morte eius accensum populi fauorem diuerunt. Iret intrepidus et uenerationem sui coram experiretur. Simul progredi exposcunt. & promptiora quæ promiserant inueniunt, obuias tribus, festo cultu Senatum, coniugum ac liberorum agmina, per sexum et ætatem disposita, extructos qua incederet spectaculorum gradus quo modo triumphi uisuntur. Hinc superbus ac publici seruitij uictor, Capitolium adijt, grates exoluit. seq; in omnes libidines effudit. quas male coercitas, qua licuit; matris reuerentia tardauerat. Vetus illi cura erat curriculo quadrigarum insistere. nec minus fœdum studium cithara ludicrum in modum canere, cum cœnaret. quod regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat, Idq; uanum laudibus celebre & deorum honori datum. Enim uero cantus Apollini sacros, taliq; ornatu astare, non modo Græcis in urbibus, sed Romana apud templa, nomen præcipuum, & præsciam. Nec iam sisti poterat, cum Senecæ ac Burro uisum, ne utroq; peruinceret, alterum concedere. Clausumq; ual-

le Vaticana, ſpacium in quo equos regeret, haud promiſcuo ſpectaculo, mox ultro uocari Populus Romanus laudibus extollere, ut eſt uulgus cupiens uoluptatum, et ſi eodem princeps trahat lætum, Cæterum uulgatus pudor, non ſatietatem, ut rebantur, ſed incitamentum attulit. Ratusq; dedecus amoliri, ſi plures fœdaſſet, nobilium familiarum poſteros, egeſtate uenales, in ſcenā deduxit, quos fato perfunctos, ne nominatim tradam, maioribus eorum tribuendum puto. Nam & eius flagitium eſt, qui pecuniam ob delicta potius dedit, q̄ ne delinquerent. Notos quoq; equites Romanos operas arenæ promittere ſubegit, donis ingentibus, niſi quod merces ab eo qui iubere poteſt uim neceſſitatis affert. Ne tamē adhuc publico Theatro dehoneſtaretur, inſtituit ludos Iuuenalium uocabulo. In quos paſſim nomina data. Nō nobilitas cuiquam, non ætas aut acti honores impedimento quo minus Græci Latiniue hyſtrionis artem exercerent, usq; ad geſtus, modosq; haud uiriles. Quin & fœminæ illuſtres deformia meditari. Extructaq; apud Nemus quod nauali ſtagno circumpoſuit Auguſtus, conuenticula & cauponæ, et poſita ueno irritamenta luxus. dabanturq; ſtipes, quas boni, neceſſitate intemperantes gloria conſumerent. Inde gliſcere flagitia & infamia. nec ulla moribus olim corruptis plus libidinum circumdedit q̄ illa colluuies. Vix artibus honeſtis pudor retinetur, nedum inter certamina uitiorum, pudicitia, aut modeſtia, aut quicquam probi moris reſeruaretur. Poſtremus ipſe ſcenas aſcendit, multa cura tentans citharam & præmeditans, aſſiſtentibus familiaribus abſceſſerat cohors militum, centuriones tribuniq;. Et mœrens

Burrus,

Burrus, ac laudans. Tuncq; primum conscripti sunt equites Romani, cognomento Augustianorum, ætate ac robore conspicui. & pars ingenio procaces, alij in spe potentiæ. Hi dies ac noctes plausibus personare. Formam principis uocemq; deum uocabulis appellantes, quasi per uirtutem clari, honoratiq; agere. Ne tamen laudicræ tantum Imperatoris artes notescerent, carminum quoq; studium affectauit, contractis quibus aliqua pangendi facultas. Nec diu insignis ætatis nati, considere simul, & allatos uel ibidem repertos uersus connectere, atq; ipsius uerba quoquo modo prolata supplere. quod species ipsa carminum docet, non impetu & instinctu, nec ore uno fluens. Etiam sapientiæ doctoribus tempus impartiebat post epulas. utq; contraria asseuerantium discordiæ eruebantur, nec deerant qui uoce uultuq; tristi inter oblectamenta regia spectari cuperent. Sub idem tẽpus leui contentione atrox cædes orta inter colonos Nucerinos, Pompeianosq; gladiatorio spectaculo, quod Liuidineius Regulus quem motum Senatu retuli edebat. quippe oppidana lasciuia inuicem incessens probra, de in saxa, postremo ferrum sumpsere, ualidiore Pompeianorum plebe, apud quos spectaculum edebatur. Ergo deportati sunt in urbem multi e Nucerinis, trunco per uulnera corpore, ac plerisq; liberorum ac parentum mortes deflebant. Cuius rei iudicium princeps Senatui, Senatus consulibus permisit. Et rursus re ad patres delata, prohibiti publice in decem annos eiusmodi cœtu Pompeiani. collegiaq; quæ contra leges instituerant, dissoluta. Liuidineius & qui alij seditionem concuerant, exilio mulctati sunt. Motus Senatu & Pedius Blæsus, accu

queat, in urbe uisatur, degeneretq; studijs externis iuuentus, gymnasia & otia, & turpes amores exercendo, principe & Senatu auctoribus. qui nō modo licentiā uitijs permiserint, sed uim adhibeant. Proceres Romani specie orationum & carminum, scena polluantur. quid superesse, nisi ut corpora quoq; nudent? & cæstus assumant, easq; pugnas pro militia & armis meditentur? An iustitiam augurij, & decurias equitum, egregium iudicandi munus expleturos, si fractos sonos & dulcedinem uocum perite audissent? Noctes quoq; dedecori adiectas, ne quod tempus pudori relinquatur, sed cœtus promiscuo quod perditissimus quisq; per diem concupierit, per tenebras audeat. Pluribus ipsa licentia placebat, ac tamen honesta nomina prætendebant. Maiores quoq; non abhorruisse spectaculorum oblectamentis, pro fortuna quæ tum erat. eoq; a Thuscis accitos Histriones a Thurijs, equorum certamina, & possessa Achaia, Asiaq; ludos accuratius editos. neq; quemquā Romæ honesto loco orum, ad theatrales artes degenerauisse, ducentesimo iam annis a L. Mumij triumpho qui primus id genus spectaculi in urbe præbuerit. Sed & consultum parsimoniæ, quod perpetua sedes Theatro locata sit, potiusquam immenso sumptu, singulos per annos consurgeret ac struerentur. Nec perinde magistratus rem familiarem exhausturos, aut populo efflagitanti græca certamina, magistratibus causam fore, cum eo sumptu Respub. fungatur. Oratorum ac, uanum uictorias incitamentum ingenijs allaturas, nec cuiquam iudici graue, aures studijs honestis, & uoluptatibus concessis impartire, lætūæ

magisq; lasciuiæ dari. Paucas potius quinquennij noctes, quibus tanta luce ignium nihil illicitum occultari queat. Sane nullo insigni dehonestamento id spectaculum transit. Ac ne modica quidem studia plebis exarsere, quia reddiu quanq; scænæ Pantomimi, certaminibus sacris prohibebantur. Eloquentiæ primas partes nemo tulit, sed uictorem esse Cæsarem pronunciauum. Græci amictus quos per eos dies plerique; incesserant, tum exoleuerant. Inter quæ & sydus cometes effulsit. de quo uulgi opinio est, tanquam mutationem regis portendat. Igitur quasi iam depulso Nerone, quis nam deligeretur inquirebant. & omnium ore Rubellius Plautus celebratur. cui nobilitas per matrem ex Iulia familia. Ipse placita maiorum colebat habitu seuero, castra & secreti domo, quantoq; metu occultior tanto plus famæ adeptus. Auxit rumorem pari uanitate orta interpretatio fulguris. Nam quia discumbentis Neronis apud Symbruina stagna, cui Sublaqueum nomen est, ictæ dapes, mensaq; disiecta erat, idq; finibus Tiburtum acciderat, unde paterna Plauto origo, hunc illum numine deum destinari credebant, fouebantq; multi, quibus noua & ancipitia præcolere auida & plerunq; fallax ambitio est. Ergo permotus ijs Nero, componit ad Plautum litteras, consuleret sibi, et urbis, seq; praue diffamantibus subtraheret, esse illi per Asiam auitos agros, in quibus tuta & inturbida iuuenta frueretur. Ita illuc eam coniuge Antistia & paucis familiarium concessit. Eisdem diebus nimia luxus cupido, infamiam & periculum Neroni tulit, quia fontem aquæ Martiæ ad urbem deductæ nando incesserat. uidebanturq; potus sacros & cerimo-

niam loci corpore toto polluisse. secutaq; anceps ualitudo iram deum affirmauit. At Corbulo post deleta Artaxata, utendum recenti terrore ratus, ad occupandum Tygranocerta, quibus excisis, metum hostium intenderet, uel si peperciſſet, clementiæ famam adipiſceretur, illuc pergit non infenſo exercitu, ne ſpem uenię auferret, neq; tamen remiſſa cura, gnarus facilem mutatu gentem ut ſegnem ad pericula, ita infidam ad occaſiones. Barbari pro ingenio quisq;, alij preces offerre, quidam deſerere ritos, & in auia digredi, ac fruere qui ſe ſpeluncis ac cariſſima ſecum abderent. Igitur dux Romanus diuerſis artibus, miſericordia aduerſus ſupplices, celeritate aduerſus profugos, immitis ijs qui latebras inſederant, ora & exitus ſpecuum ſarmentis uirgultisq; completos igni exurit. Atq; illum fines ſuos prætergredientem incurſauere Mardi, latrocinijs exercitũ, contraq; irrumpentem montibus defenſi quos Corbulo immiſſis hyberis uaſtauit, hoſtilemq; audaciam externo ſanguine ultus eſt. Ipſe exercitusq;, ut nullis ex prælio damnis, ita per inopiam & labores fatiſcebant, carne pecudum propulſare famem adacti. Ad hæc penuria aquæ, feruida æſtas, lõginqua itinera, ſola ducis patientia mitigabantur, eodem plura q̃ gregario milite tolerante. Ventum dehinc in locos cultos, denſaq; ſegetes, & ex duobus caſtellis in quæ confugerant Armenij, alterum impetu, qui primũ nim depulerant, obſidione coguntur. Vnde in regionem Tauraunitim tranſgreſſus improuiſum periculum uitauit. Nam haud procul tentorio eius, non ignobilis barbarus, cum telo repertus, ordinem inſidiarum, ſeq; auctorem & ſocios per tormenta edidit. Comitiq; et pu

pars Armeniæ ut cuiq; finitima, pars Nipoliq; & Artistobolo atq; Antiocho parere iussæ sint. Corbulo in Syriã ac cæsit, morte Vinidij legati uacuã ac sibi præmissam. Eodem anno ex illustribus Asiæ urbibus, Laodicea tremore terræ prolapsa, nullo a nobis remedio, proprijs opibus reualuit. At in Italia uetus oppidum Puteoli, ius Coloniæ, & cognomentum a Nerone adipiscuntur. Veterani Tarentum & Antium ascripti, non tamen infrequentiæ locorum subuenere, dilapsis pluribus in prouincias, in quibus stipendia expleuerant, neq; coniugijs suscipiendis, neq; alendis liberis sueti, orbas sine posteris domos relinquebant. Non enim ut olim uniuersæ legiones deducebantur cum tribunis & centurionibus, & sui cuiusq; ordinis militibus, ut consensu & caritate Reimp. efficerent, sed ignoti inter se diuersis manipulis sine rectore, sine affectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium, repente in unum collecti, numerus magis quam Colonia. Comitia prætorum arbitrio Senatus haberi solita, & acriore ambitu exarserant, princeps composuit. tris qui supra numerum petebant. legioni præficiendo. Auxitq; patrum honorem statuendo, ut qui a priuatis iudicibus ad Senatum prouocauissent, eiusdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui Imperatorem appellauere. nam antea uacuum id solutumq; pœna fuerat. Fine anni Vibius Secundus eques Romanus, accusantibus Mauris repetundarum damnatur, atq; Italia exigitur, ne grauiore pœna afficeretur. Vibij Crispi fratris fauore enixus. Cesonio Pæto, Petronio Turpiliano consulibus, grauis clades in Britannia accepta. In qua neq; Auitus legatus, ut memorani nisi parta retinue.

rat, & succeſſor Verannius, modicis excurſibus ſiluas populatus quin ultra bellum proferret, morte prohibitus eſt, magna dum uixit ſeueritatis fama, ſupremis teſtamenti uerbis ambitionis manifeſtus, quippe multa in Neronem adulatione addidit, ſibi ecturum ei prouincias fuiſſe, ſi biennio proximo uiuiſſet. Sed tum Paulinus Suetonius obtinebat Britannos ſcientia militiæ et rumore populi, qui neminem ſine æmulo ſinit. Corbulonis concertator, recæptæq; Armeniæ decus æquare domitis perduellibus cupiens. Igitur Monam inſulam incolis ualidam, et recæptaculum perfugarum aggredi parat. nauesq; fabricatur plano Alueo aduerſus breue littus & incertum. Sic pedites, equites uado ſecuti, aut altiores, inter undas ad noctes equis tranſmiſere. Stabat pro littore diuerſa acies, denſa armis, uiriſq; inter curſantibus fœminis immodu furiæ, ueſte ferali, crinibus deiectis, faces præferebant. Druidæq; circu, preces diras ſublatis ad cœlu manibus fundentes, nouitate aſpectus perculere militem, ut quaſi hærentibus membris immobile corpus uulneribus præberent. Dein cohortationibus ducis et ſe ipſi ſtimulantes, ne muliebre et fanaticu agmen paueſcerent, inferunt ſigna, ſternuntq; obuios, & igni ſuo inuoluunt. Præſidium poſthac impoſitum uictis, exciſiq; luci, ſæuis ſuperſtitionibus ſacri. Nam cruore capti uo adolere aras, & hominum fibris conſulere deos fas habebant. Hæc agenti Suetonio repentina defectio prouinciæ nunciatur. Rex Igenorum Praſutagus, longa opulentia clarus, Cæſarem hæredem duasq; filias ſcripſerat, tali obſequio ratus, regnum & domum ſuam procul iniuria fore. quod contra uertit adeo ut regnum per

centuriones, domus per seruos, uelut capta uastarentur. Iam primum uxor Boodicia uerberibus affecta, & filiæ stupro uiolatæ sunt. Præcipui quiq; Igenorum, qua si cunctam regionem muneri accepissent, auitis bonis exuuntur, & propinqui regis inter mancipia habebantur. qua contumelia & metu grauiorum (quãdo in formam prouinciæ cesserant) rapiunt arma, commotis ad rebellionem Trinouantibus, & qui alij nondum seruitio assuefacti, resumere libertatem occultis coniurationibus pepigerant, acerrimo in ueteranos odio. Quippe in Coloniam Camulodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris captiuos, seruos appellando, fouentibus impotentiam ueteranorum militibus, similitudine uitæ & spe eiusdem licentiæ. Ad hæc templũ diuo Claudio constitutum, quasi ara æternæ dominationis aspiciebatur. delectiq; sacerdotes specie religionis, omnes fortunas effundebant. Nec arduum uidebatur excindere Coloniam nullis munimentis septam. quod ducibus nostris parum prouisum erat, dum amœnitati prius q̃ usui consulitur. Inter quæ nulla palam causa de lapsum Camuloduni simulachrum uictoriæ, ac retro cõuersum, quasi cederet hostibus. Et fœminæ in furore turbatæ, adesse exitium canebant, externosq; fremitus in curia eorum auditos. Consonuisse ululatibus Theatrum uisamq; speciem in æstuario, notam esse sibuersæ Coloniæ. Iam oceanus cruento aspectu, sic labente æstu humanorum corporum effigies relictæ. ut Britanni ad spẽ ita ueterani ad metum trahebantur. Sed quia procul Suetonius aberat petiuere a Cato Deciano procuratore auxilium. Ille haud amplius q̃ ducentos sine iustis armis

belli commertium, sed cædes, patibula, ignes, cruces, tã quã reddituri supplicium, ac prærepta interim ultione festinabant. Iam Suetonio quartadecima legio cum ue xillarijs, uicesimarijs, & e proximis auxiliares decem ferme millia armatorum erant, cum omittere cunctationem, & congredi acie parat, deligitq; locum arctis faucibus, et a tergo silua clausum, satis cognito, nihil hostium nisi in fronte, & apertam planiciem esse sine metu insidiarũ. Igitur legionarius frequens ordinibus, leui circum armatura conglobatus, pro cornibus eques astitit. At Britannorum copiæ passim per cateruas & turmas exultabant, quanta non alias multitudo, & animo adeo fero ut coniuges quoq; testes uictoriæ secũ traherent, plaustrisq; imponerent, quæ super extremum ambitum campi posuerant. Boudicea curru filias præ se uehens ut quanq; nationem accesserat, solitum quidem Britannis fœminarum ductu bellare testabatur, sed tunc non ut tantis maioribus orta regnum & opes, uerum ut una e uulgo, libertatem amissam, consectum uerberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam ulciscẽo prouectas Romanorum cupidines, ut non corpora, nec senectam quidem, aut uirginitatem impollutam relinquant. Adesse tamen Deos iustæ uindictæ, cecidisse legionem, quæ prælium ausa sit. cæteros castris occultari, aut fugam circumspicere, ne strepitum quidem & clamorem tot militũ, nedũ impetus & manus perlauros, si copias armatorũ, si causas belli secũ expenderẽt, uincendũ illa acie, uel cadendũ esse. Id mulieri destinatũ, uiuerẽt uiri, et seruirẽt. Ne Suetonius quidẽ in tãto discrimine silebat, qui q̃q̃ confideret uirtutũ, tñ exhortatio

nes & præceps miscebat. Vt spernerent sonoras Barbarorum & inanes minas. plus illic fœminarum q̄ iuuentutis aspici, Imbelles, inermes cessuros statim, ubi ferrū uirutemq; uincentium, totiens fusi agnouissent. etiam in multis legionibus paucos esse qui prælia profligarent. gloriæq; eorum accessurum, q̄ modica manu uniuersi exercitus famam adipiscerentur. Conferti tantum, & pilis emissis, post umbonibus & gladijs stragem, cædēq; continuarent, prædæ immemores, parta uictoria cuncta ipsis cessura. Is ardor uerba ducis sequebatur, ita se ad intorquenda pila expedierat, uetus miles & multa præliorum experientia, ut certus euentu Suetonius, daret pugnæ signum. Ac primum legio gradu immota, & angustias loci pro munimento retinens, postquam propius suggressus hostis certo iactu tela exhauserat, uelut cuneo erupit. Idem auxiliarium impetus, & eques protentis hastis, perfringit quod obuium et ualidum erat. Cæteri terga præbuere difficili effugio, quia circumiecta uehicula sepserant abitus. Et miles ne mulierum quidē nec̄ temperabat. Confixaq; telis etiam iumenta corporum cumulum auxerant, Clara et antiquis uictorijs par ea die laus parta. quippe sunt qui paulominus q̄ octoginta millia Britannorū cecidisse tradant, militum quadringentis ferme interfectis, nec multo amplius uulneratis. Boudicea uitam ueneno finiuit. & Pœnius Postumus præfectus castrorum secundæ legionis, cognitis quartadecimanorum uicesimanorumq; prosperis rebus, quia pari gloria legionem suā fraudauerat, abnueratq; contra ritum miliciæ iussa ducis, se ipsum gladio transegit. Contractus deinde omnis exercitus sub pellibus ha

bitus est, ad reliqua belli perpetranda. Auxitq; copias Cæsar, missis e Germania duobus legionariorum millibus. octo auxiliariorum cohortibus, ac mille equitibus, Quorũ aduentu, nonani legionario militi suppleti sunt. Cohortes alæq; nouis hybernaculis locatæ, quodq; nationum ambiguum aut aduersum fuerat, igni atq; ferro uastatur. Sed nihil æque quam fames affligebat seren/dis frugibus incuriosos, & omni ætate ad bellum uersa; dum nostros commeatus sibi desinant, gentesq; præferoces tardius ad pacem inclinant. quia Iulius Classicianus successor Cato missus, & Suetonio discors, bonum publicũ priuatis simultatibus impediebat, dispersq; atq; nouum legatum opperiendum esse, sine hostili ira, & superbia uictoris, clementer deditis consulturum. Simul in urbe mandabat. nullum prælio finem expectarent, nisi succederetur Suetonio cuius aduersa prauitatẽ ipsius, prospera ad fortunam Reip. referebat. Igitur ad speculandum Britanniæ statum missus est ex libertis Polycletus magna Neronis spe, posse auctoritate eius, nonmodo inter legatum procuratoremq; concordiam gigni, sed et rebelles Barbarorum animos pace componi. Nec defuit Polycletus, quo minus ingentẽ agmine Italiæ Galliæq; grauis, postquã oceanum transmiserat, militibus quoq; nostris terribilis, incederet. Sed hostibus irrisui fuit. apud quos flagrante etiam tum libertate, nondum cognita libertorum potentia erat. Mirabanturq; qup dux & exercitus tantũ belli confector, seruitijs obedirent. Cuncta tamen ad Imperatorem in mollius relata. detentusq; rebus gerundis Suetonius. qui q; post paucas naues in litore, remigiumq; in ijs amiserat, tanq; durante bello tra/

ue amori exoleti infensus, & dominum æmulum non tolerans. Cæterum cum uetere ex more familiam omnē quæ sub eodē tecto mansitauerat ad suppliciū agi oporteret, concursu plebis, quæ tot innoxios protegebat, usq; ad seditionem uentum est, Senatus in quo ipso erant studia, nimiam seueritatem aspernantium, pluribus nihil mutandum censentibus. Ex quibus. C. Cassius sententiæ loco in hunc modum disseruit. Sæpe numero. P. C. in hoc ordine interfui, cum contra instituta & leges maiorum noua Senatus decreta postularentur. neq; sum aduersatus, non quia dubitarem super omnibus negotijs melius atq; rectius olim prouisum, & quæ conuerterentur, in deterius mutari, sed ne nimio amore antiqui moris studium meum extollere uiderer. Simul quicquid hoc in nobis auctoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, ut maneret integrum, si quando Respub. consilijs eguisset. quod hodie uenit, consulari uiro domi suæ interfecto, per insidias seruiles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quanuis nondum concusso Senatusconsulto. quod supplicium toti familiæ minitabatur, decernite hercule impunitatem. At quem dignitas sua defendet, cum præfectura urbis non profuerit? quem numerus seruorum tuebitur, cum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula nostra auertit? An ut quidam fingere non erubescunt, iniurias suas ultus est intefector? quia de paterna pecunia transegerat. aut auitum mancipium detrahebatur? Pronunciemus ultro dominum iure cæsum uideri. Libet argumēta conquirere in eo qd

Damnatus ijsdem consulibus Tarquinius Priscus repetundarum Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, quia accusatum ab eo Statilium Taurum proconsulem ipsius meminerant. Census per Gallias a. Q. Volusio et Sex. Africano, Trebellioq; maximo acti sunt, æmulis inter se per nobilitatem Volusio atq; Africano, Trebellium dum uterq; dedignatur, supra tulere. Eo anno mortem obijt Memmius Regulus, auctoritate, constantia, fama (in quantum præumbrante Imperatoris fastigio datur) clarus, adeo ut Nero ægerualitudine, & adulantibus circum qui finem Imperio adesse dicebant, si quid fato pateretur, responderit habere subsidiũ Rẽp. Rogantibus dehinc in quo potissimum, addiderit, in Memmio Regulo. Vixit tamen post hæc Regulus, quiete defensus, & quia noua generis claritudine, neq; inuidiosis opibus erat. Gymnasium eo anno dedicatum a Nerone, præbitumq; oleum equitũ, ac Senatui græca facilitate. P. Mario. L. Asinio consulibus Antistius prætor quem in tribunatu plebis licenter egisse memoraui, probrosa aduersus principem carmina factitauit, Vulgatitq; celebri conuiuio, dum apud Ostorium Scapulam epulatur. Exin a Cossuciano Capitone, qui nuper Senatorium ordinem precibus Tigillini soceri sui recæperat, maiestatis delatus est. Tum primum reuocata ea lex credebatur, quæ haud perinde exitium Antistio, q̃ Imperatori gloriam quæsiuit, ne condemnatus a Senatu intercessione tribunitia morti eximeretur. Et cum Ostorius nihil audiuisse pro testimonio dixisset, aduersis testibus creditum. Censuitq; Iunius Marullus Consul designatus, adimendam reo prætexam, necandumq; more

maiorum. Cæteris inde assentientibus, Paetus Thrasea multo cum honore Cæsaris, & acerrime increpito Antistio, non quicquid nocens reus pati mereretur, Id egregio sub principe & nulla necessitate obstricto Senatui statuendum disseruit, Carnificem & laqueum pridem abolita, & esse pœnas legibus constitutas, quibus sine iudicum sæuitia, & temporum infamia, supplicia decernerentur. quin in insulam publicatis bonis, quo longius sontem uitam traxisset, eo priuatim miserior & publicæ clementiæ maximum exemplum futurum. Libertas Thraseæ seruitium aliorum rupit. Et postq̃ discessionem consul permiserat, pedibus in sententiam eius iere, paucis exceptis, in quibus adulatione prōptissimus fuit. A. Vitellius, optimū quēq; iurgio lacessens, et respondēti reticens, ut pauida ingenia solent. At consules perficere senatus decretū non ausi, de consensu scripsere Cæsari, Ille inter pudorē et iram cunctatus, postremo rescripsit, nulla iniuria prouocatum Antistiū grauissimas in principem cōtumelias dixisse. eam ultionem a partibus postulatam. et pro magnitudine delicti pœnam statui parum fuisse. Cæterum se qui seueritatem decernentium impediturus fuerit, moderationem non prohibere, statuerent ut uellent, datam et absoluendi licentiam. His atq; talibus recitatis, et offensione manifesta, non ideo aut consules mutauere relationem, aut Thrasea decessit sententia. Cæteri uero quæ probauerant deseruere, pars ne principem obiecisse inuidiæ uiderētur, plures numero tuti, Thrasea sueta firmitudine animi, et ne gloria intercideret. haud dispari crimine Fabricius Veiento conflictatus est, qui multa & probrosa in patres et sacerdotes com-

posſiſſet, ijs libris quibus nomen codicillorum dederat. Adjciebat Talius Geminus accuſator, uenditata ab eo munera principis & adipiſcendorum honorum ius. quæ cauſa Neroni fuit ſuſcipiendi iudicij. Conuictumq; Veientonem Italia depulit & libros exuri iuſſit, conquiſitos, lectitatosq; donec cum periculo parabantur, mox licentia habendi obliuionem attulit. Sed graueſcentibus in dies publicis malis, ſubſidia minuebantur. Conceſſitq; uita Burrus, incertū ualitudine aut ueneno. Valitudo ex eo coniectabatur, q̃ in ſe tumeſcentibus paulatim faucibus, & impedito meatu, ſpiritum finiebat. Plures iuſſu Neronis, quaſi remedium adhiberetur, illitum palatum eius noxio medicamine aſſeuerabant, et Burrū intellecto ſcelere, cum ad uiſendū eū princeps ueniſſet, aſpectū eius auerſatū, ſciſcitantiq; hactenus reſpondiſſe. Ego me bene habeo. Ciuitati grande deſiderium eius manſit, per memoriam uirtutis, & ſucceſſorum alterius ſegnē innocentiā, alterius flagrātiſſima flagitia et adulteria. quippe Cæſar duos prætorijs cohortibus impoſuerat, Fenium Rufum ex uulgi fauore, quia rem frumentariam ſine quæſtu tractabat, Oſonium Tigillinū, ueterem impudicitiam atq; infamiā in eo ſecutus, et quæ illi pro genitis moribus fuere. Validior Tigillinus in animo principis ex intimis libidinibus aſſumptus. Proſpera populi et militū fama Rufus, qd apud Neronē aduerſum experiebatur. Mors Burri infregit Senecæ potentiā quia nec bonis artibus idē uigerat, altero uelut duce amoto. Et Nero ad deteriores inclinabat. Hi uarijs criminationibus Senecam adoriuntur, tanq̃ ingētes et priuatim ſupra modum euectas opes adhuc augeret. q̃q;

studia ciuium in se uerteret. hortorum quoq; amœnitate & uillarum magnificentia quasi principem supergrederetur. Obijciebant etiam eloquentiæ laudem uni sibi adsciscere, & carmina crebrius factitare, postquam Neroni amor eorum euenisset. Nã oblectamentis principis palam iniquum, detractare uim eius equos regentis, Illudere uoces quotiens caneret. quem ad finem? nihil in Rep. clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur; Certe finitam Neronis puerilem & robur iuuentæ adesse. Exueret magistrum, satis amplis doctoribus instructus maioribus suis. At Seneca criminantiũ non ignarus, prodentibus ijs quibus aliqua honesti cura, & familiaritatem eius magis aspernante Cæsare tempus sermoni orat, & accepto, ita incipit. Quartusdecimus annus est Cæsar ex quo spei tuæ admotus sum, octauus ut Imperium obtines. Medio temporis tantum honorum atq; opum in me cumulasti ut nihil fœlicitati meæ desit, nisi moderatio eius. Vtar magnis exemplis, nec meæ fortunæ, sed tuæ, Atauus tuus Augustus. M. Agrippæ Mitylenense secretũ. C. Mecœnati urbe in ipsa, uelut peregrinum otium permisit. quorum alter bellorum socius, alter Romæ pluribus laboribus iactatus, ampla quidem, sed pro ingentibus meritis præmia accæperãt. Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui q̃ studia (ut sic dixerim) in umbra educata? e quibus claritudo uenit, quod iuuentæ tuæ rudimentis affuisse uideor, grande huius rei pretium. at tu gratiam immensam, innumerã pecuniam dedisti, adeo ut plerumq; intra me ipse uoluam, Ego ne equestri & prouinciali loco ortus, proceribus ciuitatis annumeror? Inter nobiles & longa deco

ra præferentes, nouitas mea enituit? Vbi est animus ille modicis contentus? Tales hortos instruit & per hæc suburbana incedit, & tantis agrorum spacijs, tam lato fœnore exuberat? Vna defensio occurrit, ꝙ muneribus tuis obniti non debui. Sed uterq; mensuram impleuimus, & tu quantum princeps tribuere amico posset, & ego quantum amicus a principe accipere. Cætera inuidiam augent, quæ quidem, ut omnia mortalia infra tuam magnitudinem iacent, sed mihi incumbunt. Mihi subueniendum est, quo modo in militia aut uia fessus adminiculum orarem, ita in hoc itinere uitæ, senex, & leuissimis quoq; curis impar, cum opes meas ultra sustinere non possim, præsidium peto. Iube eas per procuratores tuos administrari in tuam fortunam recipi, nec me in paupertatem ipse detrudam, sed traditis quorum fulgore perstringor, quod temporis hortorum aut uillarum curæ seponitur, in animum reuocabo. Superest tibi robur, & tot per annos nixum fastigij regimen, possumus seniores amici, quiete respondere hoc quoq; in tuam gloriam cedet, eos ad summa uexisse, qui & modica tolerarunt. Ad quæ Nero sic ferme respondit. Et ꝙ meditatæ orationi tuæ statim occurram, id primum tui muneris habeo, qui me non tantum præuisa sed subita expedire docuisti. Auus meus Augustus Agrippæ & Mecœnati usurpare otium post labores concessit, sed in ea ipsa ætate, cuius auctoritas tueretur quicquid illud & qualecunq; tribuisset, attamen neutrum datis a se premijs exuit. Bellis & periculis meruerant. In his enim iuuenta Augusti uersata est. Nec mihi tela et manus tuæ defuissent in armis agenti. Sed

quod præsens condiño poscebat, rañoone, cõsilio, præceptis pueriñam, dein iuuentam meam fouisti. Et tua quidem erga me munera, dum uita suppetet, æterna erunt. Quæ a me habes, horti, & fœnus, & uillæ casibus obnoxia sunt, Ac licet multa uideãtur, pleriq; haud quaquã artibus tuis pares plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui diñores spectantur. Vnde etiam rubori mihi est, q̃ præcipuus caritate, nondum omnes fortuna antecellis. Verum & tibi ualida ætas, rebusq; et fructui rerum sufficiens, & nos prima Imperij spacia ingredimur. nisi forte aut te Vitellio ter Consuli, aut me Claudio præponis. Sed quantum Voluisio longæ parsimonia quæsiuit, tantum in te mea liberalitas explere nõ potest. Quin si qua in parte lubricum adolescentiæ nostræ declinat, reuocas, inornatumq; robur subsidio impensius regis, non tua moderatio, si reddideris pecuniã, nec quies si reliqueris principem, sed mea auaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium uersabitur. Quod si maxime continentia tua laudetur, non tamen sapienti uiro decorum fuerit, unde amico infamiam parit, inde gloriam sibi recipere, His adjcit complexum & osculum facetus natura, et consuetudine exercitus uelare odiũ fallacibus blanditijs. Seneca (qui finis omnium cũ dominãte sermonũ) grates agit, Sed insinuata prioris potentiæ cõmutat, Prohibet cœtus salutantiũ. Vitat comitantes. Rarus per urbẽ, quasi ualitudine infensa, aut sapiẽtiæ studijs domi attineretur. Perculso Seneca, promptũ fuit Rufum Fenium imminuere Agrippinæ amicitiam in eo criminantibus. Validiorq; in dies Tigillinus, & malas artes, quibus solus pollebat, graviores ratus, si

principem societate scelerum obstringeret, metus eius rimatur. compertoq; Plautum & Syllam maxime timeri. Plautum in Asiam, Syllam in Galliam Narbonẽsem nuper amotos, Nobilitatem eorum et propinquos huic orientis, illi Germaniæ exercitus commemorat. Nõse, ut Burrum, diuersas spes, sed solam incolumitatem Neronis spectare, cui caueri utcũq; ab urbanis insidijs præsentia. longinquos motus quonam modo comprimi posse? Erectas Gallias ad nomen dictatoriũ, nec minus suspectos Asiæ populos, claritudine aui Drusi. Syllã impotem, unde præcipuam audaciam, & simulatorem segnitiæ, dũ temeritati locum reperiret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otij, sed ueteres Romanorũ imitamenta præferre, assumpta etiam stoicorum arrogantia, sectaq;, quæ turbidos, & negotiorũ appetentes faciat. Nec ultra mora. Sylla sexto die peruectis Massiliã percussoribus, antè metũ et rumorẽ interficitur, cum epulandi causa discumberet. Relatum caput eius illusit Nero tanq; præmaturæ canitie deforme. Plauto parari necem, non perinde occultum fuit, quia a pluribus salus eius curabatur, & spacium itineris ac maris tempusq; interiectum mouerat famam, uulgoq; fingebant, petitum ab eo Corbulonẽ, tum magnis exercitibus præsidentem, ne clari atq; insontes interficerentur, præcipuũ ad pericula. quin & Asiam fauore iuuenis arma cæpisse, nec milites ad scelus missos aut numero ualidos aut animo promptos, postquã iussa efficere nequiuerint ad spes nouas transisse una. hæc in ore famæ credẽtium otio agebantur. Cæterũ libertus Plauti celeritate nẽtorũ præuenit Centurionẽ, et mandata. L. Antistij soceri atu-

lit, effugeret ſegnem mortem, otium, ſuffugium, & magni nominis miſerationem, reperturum bonos, conſociaturum audaces, nullum interim ſubſidium aſpernandum, ſi ſexaginta milites (tot enim ueniebant) protuliſſet, dum refertur nuncius Neroni, dum manus alia permeat, multa ſecutura, quæ ad usq; bellum eualeſcerent, deniq; aut ſalutem tali conſilio quæri, aut nihil graiuius aduenti q̄ ignauo patiendum eſſe. Sed Plautum ea non mouere, ſiue nullā opem prouidebat inermis atq; exul. ſeu tædio ambiguæ ſpei, an amore coniugis, & liberorum quibus placabiliorem fore principem rebatur, nulla ſollicitudine turbatum. Sunt qui alios a ſocero nūcios ueniſſe ferant tanq̄ nihil atrox immineret, doctoresq; ſapientiæ, Coetanum græci, Muſonium thuſci generis. conſtantiam opperiendæ mortis, pro incerta & trepida uita ſuaſiſſe. Repertus eſt certe per mediū diei nudus exercitando corpori. Talem eam Centurio trucidauit, coram Pelagone ſpadone, quem Nero centurioni & manipulo quaſi ſatellibus miniſtrum Regium præpoſuerat. Caput interfecti relatum. cuius aſpectu, ipſa principis uerba referam. Cur inquit Nero depoſito metu nuptias Poppeæ ob eiusmodi terrores dilatas maturare parat, Octauiamq; coniugem amoliriq̄ quis modeſte ageret nomine patris, & ſtudijs Populi grauē. Sed ad Senatū litteras miſit de cædibus Syllæ Plautiq;, haud confeſſus, uerum utriusq; ingenium turbidum eſſe, & ſibi incolumitatem Reip. magna cura haberi. Decretæ eo nomine ſupplicationes, utq; Sylla & Plautus Senatu mouerentur, grauioribus tamen ludibrijs q̄ malis. Igitur accepto patrum conſulto, poſtquam cuncta ſcele-

rum, pro egregijs accipi uidet, exturbat Octauiam, ſterilem dictitans. Exin Poppeæ coniungitur. Ea diu pellex, & adulteri Neronis, mox mariti potens, quendam ex miniſtris Octauiæ impulit, ſeruilem ei amorem obijcere. deſtinaturq; reus cognomento Eucerus, natione Alexandrina, canere tibijs doctus. Actæ ob id de ancillis quæſtiones, & uitormentorum uictis quibusdam, ut falſa annuerent, plures perſtitere ſanctitatem dominæ lueri. Ex quibus una inſtanti Tigillino, caſtiora eſſe muliebria Octauiæ reſpondit, quam os eius. Mouetur tamen primo ciuilis diſſidij ſpecie, domumq; Burri, & prædia Plauti infauſta dona accipit. Mox in Campaniam pulſa eſt, addita militari cuſtodia. Inde crebri queſtus, nec occulti per uulgum, cui minor ſapientia, et ex mediocritate fortunæ, pauciora pericula ſunt. His (haud quaquam Nero pœnitentia flagitij) coniugem reuocauit Octauiam. Exin læti Capitolium ſcandunt, Deosq; tandem uenerantur. Effigies Poppeæ proruunt. Octauiæ imagines geſtant humeris. ſpargunt floribus, foroq; ac templis ſtatuunt. Iur etiam in principis laudes. repetitum uenerantur. Iamq; & palatium multitudine & clamoribus complebant, cum emiſſi militum globi uerberibus & intento ferro turbatos deſiecere. Mutataq; quæ per ſeditionem uerterant. Poppeæ honos repoſitus eſt, quæ ſemper odio tumens, metu atrocne aut uulgi acrior uis ingrueret, aut Nero inclinatione Populi mutaretur, prouoluta genibus eius, Non eo loci res ſuas agi, ut de matrimonio certet (quanq; id ſibi uita poſitus) ſed uitam ipſam in extremum adductã a clientulis & ſeruitijs Octauiæ, quæ plebis ſibi nomen

indiderint, ea in pace ausi, quæ uix bello euenirent, Ar ma illa aduersus principem sumpta ducem tantum de fuisse, qui motis rebus facile reperirentur. Omitteret mo do Campaniam & in urbem ipsam pergeret ad cuius nutum absentis tumultus cierentur. quod alioquin sum delictũ? quã cuiusq; offensionem? An quia ueram proge geniem penatibus Cæsarum datura sit, malle Populũ Romanum tibicinis ægyptij sobolem Imperatorio fastigio induci? Deniq; si id rebus conducat, libens q; coactus acciret dominam, uel consuleret securitati iusta ultione, & modicis remedijs, primos motus consecutos consedisse, at si desperent uxorẽ Neronis fore Octauiam, illi maritum dauros. Varius sermo, & ad metum atq; iram accommodatus, terruit simul audientem et accendit. Sed parum ualebat suspitio in seruitio, & quæstionibus ancillarum illuserat. Ergo confessionem alicuius quæri placet, cui rerum quoq; nouarum crimẽ affingeretur. Et uisus idoneus maternæ necis patrator Anicetus, classi apud Misenum ut memorati præfectus, lenii, post admissum scelus, gratia, dein grauiore odio, quia grauiora facinora ministri quasi exprobrantes aspiciuntur. Igitur accitum eum Cæsar operæ prioris admonet. Solum incolumitati principis aduersus insidiãtem matrem subuenisse, locum haud minoris gratiæ instare, si coniugẽ infensam depelleret. Nec manu aut telo opus. Fateretur Octauiæ adulteriũ. Occulta quidem ad præsens, sed magna ei præmia, et secessus amœnos promittit, uel si negauisset, necem intentat. Ille insita uecordia, et facilitate priorum flagitiorum, plura etiam quã iussum erat, fingit. Fateturq; apud amicos, quos uelut

consilio adhibuerat princeps. Tum in Sardiniam pellitur, ubi non inops exilium toleravit, & fato obijt, At Nero præfectum spe sociandæ classis corruptum, & incusatæ paulo ante sterilitatis oblitus, abactos partus conscientia libidinum, eaq; sibi comperta dicto memorat. Insulaq; Pandateria Octauiam claudit. Non alia exul miserantium oculos maiore misericordia affecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinæ a Tiberio, recentior Iuliæ memoria obuersabatur a Claudio pulsæ. Sed illis robur ætatis affuerat. læta aliqua uiderant & præsentem sæuitiam melioris olim fortunæ recordatione alleuabant, huic primum nuptiarum dies loco funeris fuit, deductæ in domum, in qua nihil nisi luctuosum haberet, erepto per uenenum patre, & statim fratre. Tum ancilla domina ualidior. Et Poppea non nisi in perniciem uxoris nupta. Postremo crimen omni exitio grauius. At puella uicesimo ætatis anno inter centuriones & milites præsagio malorum iam a uita exempta, nõdum tamen morte acquiescebat. Paucis dehinc interiectis diebus, mori iubetur cum iam uiduam se & tantũ sororem testaretur. Communesq; Germanicos & postremo Agrippinæ nomẽ cieret, qua incolumi infœlix quidem matrimonium, sed sine exitio pertulisset. restringitur uinculis, uenæq; eius p omnes artus exoluuntur. Et quia pressus pauore sanguis tardius labebatur, præfurnidi balnei uapore enecatur. Additurq; atrocior sæuicia, & caput ãputatũ latũq; in urbem Poppea uidit, Dona obhæc templis decreta. quod ad eum finem memorauimus, ut quicumq; casus temporum illorũ nobis uel alijs auctoribus noscent, præsumptum habeant, quotiens fu-

gas & cædes iussit princeps, totiens grates deis actas, quæq; rerum secundarum olim, tum publicæ cladis in signia fuisse. Neq; tamen silebimus, si quod Senatus consultum, adulatione nouum, aut patientia postremum fuit. Eodem anno libertorum potissimos ueneno interfeciſſe creditum est Doriphorum quasi aduersatum nuptijs Poppeæ, Pallantem q; immensam pecuniam longa senecta detineret. Romanus secretis criminationibus incusauerat Senecam ut C. Pisonis socium, sed ualidius a Seneca eodem crimine perculsus est. Vnde Pisoni timor & orta insidiarum in Neronem magna moles, sed improspera.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM LIB. XV.

Interea rex parthorum Vologeses, cognitis Corbulonis rebus regemq; alienigenum Tygranem Armeniæ impositū, simul fratre Tyridate pulso, spretum arsacidarum fastigium ire ultum uolens, magnitudine rursum Romana & continui fœderis reuerentia, diuersas ad curas trahebatur, cunctator ingenio, & defectione hyrcanorum gentis ualidæ multisq; ex eo bellis illigatus. atq; illum ambiguum nouus insuper nuncius contumeliæ exūmulat. Quippe egressus Armenia Tygranes Adiabenos conterminam nationem latius ac diutius q̄ per latrocinia nastauerat. Idq; primores gentium ægre tolerabant. eo contemptionis descensum, ut ne duce quidem Romano incursarentur, sed temeritate obsidis, tot per annos inter mancipia habiti. Accendebat dolorem eorum Monobacus quem penes Adiabenum regimen, quod præsidium, aut unde peteret rogitans. Iam de Armenia concessum, proxima trahi, & nisi defendant Parthi, leuius seruitium apud Romanos deditis, q̄ captis esse. Tyridates quoq; regni profugus, per silentium aut modice querendo, grauior erat. Non enim ignauia, magna Imperia contineri, Virorum armorumq; faciendum certamen. Id in summa fortuna æquius, quod ualidius. & sua retinere, priuatæ

domus. de alienis certare, regiam laudem esse. Igitur commotus his Vologeses concilium uocat, & proximum sibi Tyridatem constituit, atq; ita ordiur. Hunc ego eodem mecum patre genium, cum mihi per ætatem summo nomine concessisset, in possessionem Armeniæ deduxi, qui tertius potentiæ gradus habetur. Nam Medos Pacorus ante cæperat, uidebarq; contra uetera fratrum odia, & certamen familiæ nostræ penates rite composuisse. prohibent Romani, & pacem ipsis nunquam prospere lacessitam, nunc quoq; in exitium suum abrumpunt. Non ibo inficias æquitate q̄ sanguine, causa quā armis retinere parta maioribus malueram. si conclatio ne deliqui, uirtute corrigam. Vestra quidem uis et gloria in integro est, addita modestiæ fama, quæ neq; summis mortalium spernenda est, et a dijs æstimatur. Simul diadematę caput Tyridatis euinxit, promptam equitū manum quæ regē ex more sectabatur Monesi nobili uiro tradidit, adiectis Adiabenoꝝ auxilijs mandauitq; Tygranē Armenia exturbari, dū ipse positis aduersus hyrcanos discordijs, uires intimas, molēq; belli ciet, prouincijs Romanis minitans. Quæ ubi Corbuloni certis nūcijs audita sunt, legiones duas cum Verulano Seuerocq;, Vettio Bolano, subsidium Tygrani mittit, occulto præcepto, cōpositus cuncta q̄ festinatius agerēt. quippe bellū habere q̄ gerere malebat. Scripseratq; Cæsari proprio duce opus esse, qui Armeniā defenderet. Syriam ingruēte Vologese acriore in discrimine esse. Atq; interim reliquas legiones proripa Euphratis locat. Tumultuariam prouincialium manum armat. hostiles ingressus præsidijs intercipit. Et quia egena aquarum regio est,

caſtella fontibus impoſita. quosdam riuos congeſtu are næ obdidit. Ea dū a Corbulone uendæ Syriæ paran tur, acto raptim agmine Moneſes ut famam ſui præiret. non ideo neſcium aut incautum Tygranem offendit qui occupauerat Tygranocerta, urbem copia defenſoꝝ & magnitudine mœniū ualidam. Ad hæc Nycephorius amnis haud ſpernenda latitudine partem murorum ambit. & ducta ingens foſſa qua fluuio diffidebatur. Inerantq; milites, & prouiſi ante commeatus quorum ſubuectu, pauci auidius progreſſi, et repentinis hoſtibus circūuenti, ira magis q̄ metu cæteros accenderant. Sed Partho ad exequēdas obſidiones nulla cōminus auda cia, raris ſagittis, neq; clauſos exterret, et ſemet fruſtra tur. Adiabeni cū promouere ſcalas et machinamenta in ciperent, facile detruſi, mox erūpentibus noſtris, facile cæ duntur. Corbulo tamen q̄uis ſecundis rebus ſuis, mode randū fortunæ ratus, miſit ad Vologeſem qui expoſtula rent uim prouinciæ illatā, ſociū amicūq; regē cohortes Romanas circūſedere. omitteret potius obſidionē. aut ſe quoq; in agro hoſtili caſtra poſiturum. Caſperius centu rio in eam legationem delectus, apud oppidū Nyſibim ſeptē et triginta millibus paſſuum a Tygranocerta di ſtantem adit regem & mandata ferociter edidit. Volo geſi uetus et penitus infixū erat, arma Romana uitādi, nec præſentia proſpere fluebant. irritum obſidium, tutus manu & copijs Tygranes, fugatū qui expugnationem ſumpſerant. miſſæ in Armeniam legiones, & aliæ pro Syria paratæ ultro irrumpere. Sibi imbecillum equi tem, pabuli inopiam. Nā exorta uis locuſtaꝝ abederat quicquid herbidum aut frondoſum, Igitur metu abſtru

ſo minora obtendens, miſſurum ad Imperatorem Romanum legatos ſuper petenda Armenia & firmanda pace reſpondet, Moneſem omittere Tygranocerta iubet. ipſe retro concedit. Hæc plures ut formidine regis & Corbulonis minis patrata magnifice extollebant. Alij occulte pepigiſſe interpretabantur, ut omiſſo utrinq; bello, & abeunte Vologeſe, Tygranes quoq; Armenia abſcederet. Cur enim exercitum Romanum a Tygranocertis deductum? cur deſerta per otium, quæ bello defenderant? An melius hybernauiſſe in extrema Cappadocia, raptim erectis tugurijs, q̃ in ſede regni modo retenti? Dilata prorſus arma, ut Vologeſes cum alio quã cum Corbulone certaret, Corbulo meritæ tot per annos gloriæ, nõ ultra periculum faceret, Nam ut retuli propriũ ducem tuendæ Armeniæ popoſcerat. & aduentare Cennius Pætus audiebatur, Iamq; aderat. copijs ita diuiſis, ut quarta et duodecima legiones addita quinta quæ recens e Mœſis excita erat, ſimul pontica et galatarum, Cappadocumq; auxilia Pæto obedirent, tertia & ſexta & decima legiones, priorq; Syriæ miles apud Corbulonem manerent. Cætera ex rerum uſu ſociarent, partiretur'ue. Sed neq; Corbulo æmuli patiens, & Pætus cui ſatis ad gloriã erat ſi proximus haberetur, deſpiciebat geſta. nihil cædis aut prædæ, uſurpatas nomine tenus urbium expugnationes dictitans. Se tributa ac leges, et pro umbra regis, Romanum ius victis impoſituꝝ. Sub idem tempus legati Vologeſis, quos ad principem miſſos memoraui, reuertere irriti, Bellumq; propalam ſumptum a Parthis, Nec Pætus detrectauit. Sed duabus legionibus, quarum quartam Famiſulanus Veſſonianus

eo in

eo in tempore duodecimam Calauius Sabinus regebat, Armeniam intrat, triſti omine. Nam in tranſgreſſu Euphratis, quem ponte tranſmittebant, nulla palam cauſa, turbatus equus qui conſularia inſignia geſtabat, retro euaſit. Hoſtiaq; quæ muniebantur, hybernaculis, aſſiſtens, ſemifacta opera, fuga perrupit, ſeq; uallo extulit. & pila militum arſere, magis inſigniur prodigio, quia Parthus hoſtilis miſſilibus telis decertat. Cæterꝝ Pætus ſpretis ominibus, nec dum ſatis firmatis hybernaculis, nullo rei frumentariæ prouiſu, rapit exercitum trans montem Taurum, recipiendis ut ferebat Tygrano certis, uaſtandisq; regionibus, quas Corbulo integras omiſiſſet. Et capta quædam caſtella, gloriaq; et prædæ non nihil partum, ſi aut gloriam cum modo, aut prædã cum cura habuiſſet. Longinquus iuueribus percurſando quæ obtineri nequibant, corrupto qui captus erat commeatu, ut inſtante iam hyeme, reduxit exercitum. compoſuitq; ad Cæſarem litteras, quaſi confecto bello, uerbis magnificis, rerum uacuas. Interim Corbulo nunq; neglectam Euphratis ripam crebrioribus præſidijs inſedit & ne ponti iniiciendo, impedimentum hoſtiles turmæ afferrent (iam enim ſubiectis campis magna ſpecie uolitabant) Naues magnitudine præſtantes, & connexas trabibus, ac turribus auctas, agit per amnem. catapultisq; & baliſtis prourbat barbaros, in quos ſaxa et haſtæ longius permeabant, q̃ ut contrario ſagittarũ iactu adæquarentur. Dein pons continuatus, colleſq; aduerſi per ſocias cohortes, poſt legionum caſtris occupantur, tanta celeritate et oſtentatione uirium, ut Parthi omiſſo parato inuadendæ Syriæ, ſpem omnem in Armeniam

uerterent. Ibi Pætus imminentium nescius, quintam legionem procul in Ponto habebat. Reliquas promiscuis militum commeatibus infirmauerat, donec aduentare Vologesem magno & infenso agmine auditum. ac ciuur legio duodecima. & unde famam auctli exercatus sperauerat, prodita infrequentia, qua tamen retineri castra, & eludi Parthus tractu belli poterat, si Pæto aut insuis, aut in alienis consilijs constantia fuisset. Verum ubi a uiris militaribus aduersus urgentes casus firmatus erat, rursus ne alienæ sententiæ indigens uideretur, in diuersa ac deteriora transibat. Et tunc relictis hybernis, nō fossam neq; uallū sibi, sed corpora et arma in hostem data clamitans, duxit legiones quasi prælio certaturus. Deinde amisso centurione & paucis militibus, quos uisendis hostium copijs præmiserat, trepidus remeauit. Et quia minus acriter Vologeses institerat, uana rursus fiducia, tria millia delectorem proximo Tauri iugo imposuit, quo transitum regis arcerent. Alares quoq; Pannonios robur equitatus in parte campi locat. Coniunx ac filius castello cui Asamosata nomen est, abditi, data in præsidium cohorte ac disperso milite. qui in unum habitus, uagum hostem promptius sustentauissent. & ægre compulsum ferunt, ut instantem Corbuloni fateretur. Nec a Corbulone properatum, quo gliscentibus periculis etiam subsidij laus augeretur. Expediri tamen itinere singula millia ex tribus legionibus, & alarios octingentos, parem numerum e cohortibus iussit. At Vologeses quanuis obsessa a Pæto itinera hinc peditatu, inde equite accæpisset, nihil mutato consilio, sed ui ac minis alares exterruit, legionarios obtriuit, uno tantum Cen-

turione Tarquitio Crescente turrim in qua præsidium agitabat, defendere ausо, Facta sæpius eruptione, et cæsis qui Barbarorum propius suggrediebantur donec igniū iactu circunuenirentur. peditum si quis integer, per longinqua & auia uulnerati, castra repetiuere, Virtutem regis, sæuiciam, & copias gentium, cuncta metu extollentes, facili credulitate eorum qui eadem pauebant. Nec dux quidē obnitū aduersis, sed cuncta militiæ munia deseruerat, missis item ad Corbulonem precibus, ueniret propere, signa & Aquilas, & nomen reliquum infelicis exercitus tueretur, Se fidem interim donec uita suppeditet, retēturos. Ille territus et parte copiarum apud Syriā relicta, ut munimenta Euphratis imposita retinerentur, qua proximū et cōmeatibus non egenū, regionē Cōmagenā, exin Cappadociam, inde Armenios petiuit. Camitabantur exercitum præter alia assueta bello, magna uis camelorum onusta frumentū, ut simul hostem famemq; depelleret. Primum e perculsis Pactium primipili centurionem obuium habuit. dein plerosq; militū, quos diuersas fugæ causas obtendentes, redire ad signa, & clementiam Pæti experiri monebat. Se nisi uictoribus immitem esse. Simul suas legiones adire, hortari, priorum admonere, nouam gloriā ostendere. Non uicos aut oppida Armeniorū, sed castra Romana, duasq; in ijs legiones pretium laboris peti. Si singulis manipularibus præcipua seruati ouis corona Imperatoria manu tribueretur, quod illud & quantum decus, ubi par eorum numerus adipisceretur qui atuliſſent salutem, & qui accepissent? His atq; talibus in cōmune alacres, et erant quos pericula fratrū, aut propinquorū propriis ſi

mulis incenderent, continuum die noctuq; iter properabant. eoq; intentius Vologesis premere obsessos, modo nullum legionum, modo castellum quo imbellis ætas defendebatur, oppugnare, propius incedens q̄ mos Parthis, si ea temeritate hostem in prælium eliceret. At illi uix contubernijs extracti, ne aliud q̄ munimenta propugnabant, pars iussu ducis, & alij propria ignauia, aut metu, Corbulonem opperientes, ac si uis ingrueret, pro uisis exemplis Caudinæ ac Numantinæ cladis. Neq; eā dem uim Samnitibus Italico populo, aut Pœnis Romani Imperij æmulis, ualidam quoq; & laudatam antiquitatem, quotiens fortuna contra daret, saluti consuluisse. Qua desperatione exercitus, dux subactus, primas tamen litteras ad Vologesen, non supplices, sed in modum querentis composuit, q; pro Armenijs semper Romanæ ditionis aut subiectis Regi, quem Imperator delegisset, hostilia faceret. Pacem ex æquo utilem. nec præsentia tantum spectaret, ipsum aduersus duas legiones totis regni uiribus aduenisse. At Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum iuuarent. Ad ea Vologeses, nihil pro causa, sed opperiendos sibi fratres Pacorum ac Tyridatem rescripsit. Illum locum tempusq; consilio destinatum quid de Armenia cernerent. Adiecisse deos dignum Arsacidarum simul, & de legionibus Romanis statuerent. Missi post a Pæto nuncij, & regis colloquium petitum. qui Vasacem præfectum equitatus ire iussit. Tum Pætus Lucullos, Pompeios, & si qui duces obtinendæ donandæ'ue Armeniæ egerant, Vasates imaginem retinendi donandi'ue penes nos, Vim penes Parthos memorat Et nullum inuicem discepto,

Monobanzus adiabenus in diem posterũ testis ijs quæ pepigissent, adhibetur. Placuit q; liberari obsidio legiones, & decedere omnem militem finibus Armeniorum, castellaq; & commeatus Parthis tradi. Quibus perpetratis copia Vologesi fieret mittendi ad Neronem legatos. Interim fluuio Arsanien (is castra perfluebat) pontem imposuit, specie sibi illuditer experientis. Sed Parthi quasi documentum victoriæ iusserant, Namq; ijs usui fuit. nostri per diuersum iere. Addidit rumor, sub iugũ missas legiones & alia ex rebus infaustis, quorum simulacrum ab Armenijs usurpatum est. Namq; & munimenta ingressi sunt, antequem agmen Romanum excederet, & circunstetere uias, captiuæ olim mancipia, aut iumenta agnoscentes, abstrahentesq;. Raptæ etiã uestes retenta arma, pauido milite & concedente, ne qua prælij causa existeret. Vologeses armis, & corporibus cæsorum aggregatis, quo cladem nostram testaretur, uisu fugientium legionum abstinuit. Fama moderationis quærebatur, postquam superbiam expleuerat. Flumen Arsametem elephanto insidens, & proximus quisq; regium equorum perrupere, quia rumo rinceſſerat, pontem cessurum oneri, dolo fabricantiũ. Sed qui ingredi ausi sunt, ualidum & firmum intellexere. Cæterum obsessis adeo suppeditauisse rem frumentariã constat, ut horreis ignem inijcerent. Contraq; prodiderit Corbulo Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, relicturos oppugnationem, neq; se plus tridui inneri absuisse. Adiecit iureiurando Pœti, cautum apud signa, adstantibus ijs quos testificando rex misisset, neminem Romanum Armeniam ingressurum, donec referrentur lit-

terræ Neronis, an paci annueret. Quæ ut augendæ īfa
miæ composita, sic reliqua non in obscuro habētur, una
die quadraginta millium spacium emensum esse Pætū,
desertis passim saucijs, neq; minus deformem illam fu/
gientiū trepidationem, q̄si terga in acie uertissent. Cor
bulo cū suis copijs apud ripam Euphratis obuius, non
eā speciē insigniū et armorum prætulit, ut diuersitatem
exprobraret, Mœsti manipuli, ac uicem commilitonum
miserantes, ne lachrymis quidem temperate. Vix præ
fletu usurpata consalutatio. Decesserat certamen uirtutis
& ambitio gloriæ, fœlicium hominum affectus, sola
misericordia ualebat, & apud minores magis. ducum
inter se breuis sermo secutus est, hoc conquerentium irri
tum laborem, potuisse bellum fuga Parthorum finiri.
Ille integra utriq; cuncta respondit. conuerterent Aqui/
las, & iuncti inuaderent Armeniam, abscessu Vologe
sis infirmatam. Non ea Imperatoris habere mandata
Corbulo, periculo legionum commotum, e prouincia
egressum. Quando in incerto habebantur Parthorum
conatus, Syriam repeturum. Sic quoq; optimam for/
tunam orandam, ut pedes confectus spacijs itinerum,
alacrem et facilitate camporum præuenientem equitem
assequeretur. Exim Pætus per Cappadociam hyberna/
uit. At Vologesis ad Corbulonem missi nuncij, detra/
heret castella trans Euphratem, ammemq; ut olim me/
dium faceret. Ille Armeniam quoq; diuersis præsidijs
uacuam fieri expostulabat. Et postremo concessit rex.
Dirutaq; quæ Euphratem ultra communierat Corbulo.
& Armenij suo arbitrio relicti sunt. At Romæ trophea
de Parthis, arcusq; medio capitolini montis sistebantur,

decreta ab senatu, integro adhuc bello, neq; tum omissa, dū aspectui consuliтur, spreta conscientia. Quin & dissimulandis rerum externarum curis Nero frumentum plebis uetustate corruptum, in Tyberim iecit, quo securitatem annonæ sisteret, cuius precio nihil additum est, q̄uis ducentas fermè naues portu in ipso, uiolentia tempestatis & centum alias Tyberi subuectas, fortuitus ignis assumpsisset. Tris dein consulares. L. Pisonem, Ducennium geminium, Pompeium Paulinum Vectigalibus publicis præposuit, cum inspectatione priorum principum, qui grauitate sumptuum iustos reddituus anteissent, Se annuum sexcenties sestertium Reip. largiri. Percrebruerat ea tempestate prauissimus mos, cum propinquis comitijs, aut sorte prouinciaꝝ, plericq; orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios, præturasq; et prouincias inter patres sortiti, statim emitterent manu quos adoptauerant. Qui magna cū inuidia Senatum adeūt, ibi naturæ munus, labores educandi aduersus fraudē & artes et breuitatē adoptionis enumerāt. Satis precij esse orbis quod multa securitate nullis oneribus, gratiam honores, cuncta prōpta et obuia haberent. Sibi promissa leg̃ diu expectata, in ludibriū uerti, q̄do quis sine sollicitudine parens, sine luctu orbus, longa patrū uota repēte adæquaret. Factū ex eo Senatus consultum, ne simulatæ adoptiō in ulla parte muneris publici iuuaret, ac ne usurpandis quidē hæreditatibus prodesset, Exin Claudius Timarchus Gretensis reus agitur, cæteris criminibus, ut solent prævalidi prouincialiū, et opibus nimijs ad iniurias minoꝝ elati, una uox eius usq; ad cōtumeliā Senatus penetrauerat, q̄ dictitasset, in sua potestate situ

an proconsulibus qui Cretam obtinuissent, grates agerẽ tur. quam occasionem Pætus Thrasea ad bonum publi cum uertens, postq; de reo censuerat, prouincia Creta de pellendum, hæc addidit. Vsu probatum est. P.C. leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis alio rum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationẽ, candidatorum ambitus, Iulias leges, magistratuũ ana ritia Calphurnia scita pepererunt. Nam culpa q̃ pœna tempore prior, emendari q̃ peccare posterius est. Ergo aduersus nouam prouinciarum superbiam dignum fi de constantiaq; Romana capiamus consilium, quo tute, læ sociorum nihi derogetur, nobis opinio decedat. qua lis quisq; habeatur alibi q̃ in ciuium iudicio essẽ. Olim quidem non modo prætor aut consul, sed priuati etiam mittebantur, qui prouincias uiserent, et quid de cuiusq; obsequio uideretur, referrent, Trepidabantq; gentes de æstimatione singulorum. At nunc colimus externos, et adulamur, & quomodo ad nutum alicuius grates, ita promptius accusatio decernitur, decernaturq;, et maneat prouincialibus, potentiam suam tali modo ostentandi. Sed laus falsa & precibus expressa, perinde cohibean tur, q̃ malitia, q̃ crudelitas. Plura sæpe peccantur, dum demerentur, q̃ dum offendimus, quædam immo uirtu tes odio sint seueritas obstinata, inuictus aduersus gra tiam animus. Inde initia magistratuum nostrorũ me liora ferme, & finis inclinat, dum in modum candida torum suffragia conquirimus. quæ si arceantur, æqua lius atq; constantius prouinciæ regentur, Nam ut meus repetundarum infracta auaritia est, ita uetita gratiarum actione ambitio cohibetur. Magno assensu celebrata sen

tentia. Non tamen senatusconsultum perfici potuit abi nuentibus consulibus ea de re relatū, Mox auctore prin cipe sanxere, ne quis ad concilium sociorum referret, agendas apud Senatum pro prætoribus pro'ue consuli bus grates, neu quis ea legatione fungeretur. Iisdem cō sulibus gymnasium ictu fulminis conflagrauit effigiesq; in eo Neronis ad informe æs liquefacta. Et motus terræ celebre Campaniæ oppidum Pompei magna ex parte prouit. Defunctaq; uirgo uestalis Lælia, in cuius locū Cornelia ex familia Cossorum capta est. Memmio Re gulo & Virginio Rufo consulibus, natam sibi ex Pop pea filiam Nero ultra mortale gaudium accepit, ap pellauitq; Augustam, dato & Poppeæ eodem cognomē to. Locus puerperio colonia Antium fuit, ubi ipse gene ratus erat. Iam Senatus interim uterum Poppeæ com mendauerat dijs, uotaq; publice fusceperat, quæ multi plicata exolutaq;. & additæ supplicationes, templūq; Fœcunditati, & certamen ad exemplar Atticæ religio nis decretum. Vtq; fortunarum effigies aureæ in solio Capitolini Iouis collocarentur, Ludicrum circense ut Iu liæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæq; apud Antium ederetur. quæ fluxa fuere, quarum intra men sem defuncta infante. Rursusq; exortæ adulationes, cen sentium honorem diuæ & puluinar ædemq; & sacer dotem. Atq; ipse ut lætitiæ, ita mœroris immodicus egit. Adnotandum est, omni Senatu Antium sub recentem partum effuso, Thraseam prohibitum, immoto animo prænunciam imminentis cædis contumeliam excepisse. Secutam dehinc uocem Cæsaris ferunt, qua reconcilitū se Thraseæ apud Senecam iactauerit, ac Senecam Cæsa

ri gratulatum. Vnde gloria egregijs uiris & pericula gliscebant. Interim ueris principio legati Parthorum mandata regis Vologesis, litterasq; in eandem formã attulere. Se priora & totiens iactata super obtinenda Armenia, nunc omittere, quoniam dij quis potentium populorum arbitri, possessionem Parthis non sine ignominia Romana tradidissent. Nuper clausum Tygranẽ, post Pætum legionesq; cum opprimere posset, incolumem dimisisse. Satis approbatam uim, datum & lenitatis experimentum. Nec recusaturum Tyridatem accipiendo diademati in urbem uenire, nisi sacerdotij religione attineretur. Iturum ad signa & effigies principis, ubi legionibus coram, regnum auspicaretur. Talibus Vologesis litteris, quia Pætus diuersa tanquam rebus integris scribebat, interrogatus Centurio qui cum legatis aduenerat, quo in statu Armenia esset, omnes inde Romanos excessisse respondit. Tum intellecto Barbarorũ irrisu, qui peterent quod eripuerant, consuluit inter primores ciuitatis Nero, bellum anceps, an pax in hostẽ placeret. Nec dubitatum de bello. & Corbulo tot per annos militum atq; hostium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cuius alterius inscitia rursum peccaretur, quia Pæti pigneret. Igitur irrita remittuntur, cum donis tamen, unde spes fieret, non frustra eadem oraturum Tyridatem, si preces ipse attulisset. Syriæq; exercitio Cintio, copiæ militares Corbuloni permissæ, et quintadecima legio ducente Mario Celso, e Pannonia adiecta est. Scribuntur tetrarchis ac regibus præfectisq; et procuratoribus & qui prætorum finitimas prouincias regebant iussis Corbulonis obsequi, in tantum ferme modũ aucta pote

ſtate, quâ Populus Romanus Gn. Pompeio bellũ pyratí-
cum geſturo dederat. Regreſſum Pætum cum grauiora
meueret, facetijs inſectari ſatis habuit Cæſar his ferme
uerbis, Ignoſcere ſe ſtatim, ne tam promptus in pauo-
rẽ, longiore ſollicitudine ægreſceret. At Corbulo quar-
ta et duodecima legionibus, quæ fortiſſimo quoq; amiſſo
et cæteris exterritis, parum habiles prælio uidebantur,
in Syriam tranſlatis, ſextam inde ac tertiam legiones,
integrũ militem et crebris ac proſperis laboribus exercí-
tum in Armeniam ducit. Additiq; legionem quintã,
quæ per pontũ agens, expers cladis fuerat. Simul quin-
tadecimanos recens adductos, et uexilla delectorum ex
illyrico & ægypto, quodq; alarium cohortiumq; & au-
xilia regum in unum conducta, apud Melitenem qua
tranſmittere Euphratem parabat. Tum luſtratum rite
exercitũ ad concionem uocat, orditurq; magnifica de au-
ſpicijs Imperatorijs, rebusq; a ſe geſtis, aduerſam inſci-
tiam Pætí declinans, multa auctoritate, quæ uiro mili-
tari pro facundia erat. Mox iter. L. Lucullo quondam
penetratum. apertis quæ ueluſtas obſepſerat, pergit. Et
uenientes Tyridatis Vologeſisq; de pace legatos haud
aſpernatus adiungit ijs centuriones cum mandatis non
immitibus. Non. n. adhuc eo uentum, ut certamine ex-
tremo opus eſſet. Multa Romanis ſecunda, quæ dã Par-
this euenisſe, documento aduerſus ſuperbiam. proinde
& Tyridati conducere intactum uaſtationibus regnũ
dono accipere. & Vologeſen melius ſocietate Romana
quàm damnis mutuis genũ Parthorum conſulturum.
Scire ẽtiam intus diſcordiarum, ẽq; indomitas et præfe-
roces nationes regeret. Contra Imperatori ſuo immotã

ubiq; pacem, & unum id bellum esse. Simul consilio terrorem adijcere. & Megistanas Armenios qui primi a nobis defecerant, pellit sedibus, castella eorum excindit, plana, edita, ualidos, inualidosq; pari metu cõplet. Non infensum, nec cum hostili odio Corbulonis nomen etiam Barbaris habebatur, eoq; consilium eius fidum credebant. Ergo, Vologeses neq; atrox in summam, & quibusdam Præfecturis inducias petit. Tyridates locũ diemq; colloquio posçit. Tempus propinquum, Locus in quo nuper obsessæ cum Pæto legiones erant cũ a Barbaris delectus esset, ob memoriam lætioris sibirei, non est a Corbulone uitatus, ut dissimilitudo fortunæ gloriam augeret. Neq; infamia Pæti augebatur, quod eo maxime patuit, quia filio eius tribuno ducere manipulos, atq; operire reliquias malæ pugnæ imperauit. Die pacta Tiberius Alexander illustris eques Romanus minister bello datus, & Viuianus Annius gener Corbulonis, nondum Senatoria ætate, sed pro legato quintæ legioni impositus, in castra Tyridatis uenere honore eius, ac ne metueret insidias tali pignore, Viceni debinc equites assumpti. Et uiso Corbulone, Rex prior equo desiluit, nec cunctatus Corbulo. Sed pedes uterq; dextras miscuere. exin Romanus laudat iuuenem, omissis præcipuis tuta & salutaria capessentem. Ille de nobilitate generis multum præfatus, cætera temperanter adiũgit. Iturum quippe Romam, lauturumq; nouum Cæsari decus, nõ aduersis Parthorum rebus supplicem Arsacidẽ. Tum placuit Tyridatem ponere apud effigiem Cæsaris insigne regium, nec nisi manu Neronis resumere, & colloquium osculo finitum. Dein paucis diebus inter

lectis, magna utrinq; specie, inde eques compositus per turmas, & insignibus patrijs, hinc agmina legionum stetere fulgentibus aquilis, signisq; & simulachris Deum in modum templi. Medio tribunal sedem curulē, & sedes effigiem Neronis sustinebat. Ad quam progressus Tyridates, cæsis ex more victimis, sublatum capiti diadema imagini subiecit, magnis apud cūctos animorum motibus, quos augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorum cædes, aut obsidio. At nunc uersos casus. Iterum Tyridatem ostentui gentibus, quāto minus q̄ capitumq; Addidit gloriæ Corbulo comitatem, epulasq; & rogitante rege causas, quotiens nouum aliquid adtulerat. Vt initia uigiliarum per centurionē enunciari, conuiuium buccina dimitti, & structam ante auguralem aram subdita face accendi, cuncta in maius attollens admiratione prisci moris affecit. postero die spatium orauit, quo tantum itineris aditurus, fratres ante, matremq; uiseret, obsidē interea filiam tradit, litterasq; supplices ad Neronē. Et digressus Pacorum apud Medos, Vologesen Ecbatanis repperit, non incuriosam fratris. quippe etiam proprijs nuncijs a Corbulone petierat, ne quā imaginem seruitij Tyridates perferret, neu ferrum traderet, aut complexu prouincias obtinentium arcerentur, foribus'ue eorum assisteret. tantusq; Romæ, q̄tus consulibus honor esset. Scilicet externæ superbiæ sueto, non erat notitia nostri, apud quos ius Imperij nasci, inania transmittuntur. Eodem anno Cæsar nationes alpium maritimarum in ius latij transtulit. Equitum Romanorum locos sedibus plebis antepositit apud circum. Namq; ad eam diem indiscreti ibant, quia lex

Roſcia nihil niſi de quatuordecim ordinibus ſanxit. Spectacula gladiatorȝ idem annus habuit, pari magnificentia ac priori. Sed fœminarȝ illuſtrium Senatorūq; plures per arenam fœdati ſunt. C. Lexanio. M. Licinio conſulibus acriore in dies cupidine adigebatur Nero promiſcuas ſcenas frequentandi. Nam adhuc per domū aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis quos ut parū celebres et tantæ uoci anguſtos ſpernebat. Nō tamē Romæ incipere ſcenas auſus, Neapolim quaſi græcā urbē delegit. Inde initiū fore, ut trāſgreſſus in achaiā in ſignesq;, et antiquitus ſacras coronas adeptus, maiore fama, ſtudia ciuiū eliceret. Ergo contractū oppidanorȝ uulgus, & quos e proximis coloniȝ & municipiȝ eius rei fama ciuerat, quiq; Cæſarem per honorem, aut uarios uſus ſectantur, etiam militū manipuli theatrū Neapolitanorȝ cōplent. Illic pleriq; ut arbitrātur, triſte, ut ipſe, prouidū potius et ſecundis numinibus euenit. Nā egreſſo qui affuerat populo. uacuū et ſine ullius noxa theatrū collapſum eſt. Ergo per cōpoſitos cantus grates diȝ, atq; ipſam recentis caſus fortunā celebrans, peiturusq; maris hadriæ traiectus, apud Beneuentū interrim conſedit. Vbi gladiatorȝ munus a Vatinio celebre edebatur. Vatinius inter fœdiſſima eius aulæ oſtenta fuit, ſutrinæ tabernæ alūnus, corpore detorto, facetiȝ ſcurrilibus, primo in cōtumelias aſſumptus, deinde optimi cuiusq; criminatione eousq; ualuit, ut gratia, pecunia, ui nocendi etiā aliȝ præemineret. Eius munus frequentanti Neroni, ne inter uoluptates quidem a ſceleribus ceſſabatur. Iisdē quippe illiȝ diebus Torquatus Syllanus mori adigitur. quia ſuper Iuniæ familiæ claritudi

nẽ diuũ Augustũ dtauũ ferebat. Iussi id accusatores obi
cere, prodigũ largitionibus, neq; aliã spẽ q̃ in nouis re
bus esse, qui ne ignobiles haberet quos ab epistolis et li/
bellis et rationibus appellaret nomina summæ curæ &
meditamẽta. Tum intimus quisq; libertoꝝ uincti abre
ptũq; . Et cũ dãnatio instaret brachioꝝ uenas Torquatus
interscidit, Secutaq; Neronis oratio ex more q̃is sontẽ
et defensioni merito diffisum, uictuꝝ tamen fuisse si cle
mẽtiã iudicis expectasset. Nec multo post omissa in præ
sens Achaia (causæ in incerto fuere) urbem remisit, pro/
uincias orientis maxime ægyptum, secretis imaginatio
nibus agitans. dehinc dicto testificatus, non longã sui
absentiam, & cuncta in Rep. exinde immota ac pro/
spera fore. Super ea profectione adijt Capitolium, illic
ueneraturus deos cum Vestæ quoq; templum inisset, re
pente cunctos per artus tremens, seu numine exterren/
te, seu sacrorum recordatione, nunquã timore uacuus,
deseruit incœptum, cunctas sibi curas amore patriæ le
uiores dictitans. Vidisse mœstos ciuium uultus, audire
secretas querimonias, q̃ tantum iter aditurus esse, cuius
ne modicos quidem egressus tolerarent, sueti aduer/
sium fortuita aspectu principis refoueri. Ergo ut in pri
uatis necessitudinibus proxima pignora prævalerent,
ita Populũ Romanũ uim plurimã habere. Parendum
retinenti. Hæc atq; talia plebi ualentia fuere, uoluptas/
tum cupidine, & quæ præcipua cura est, rei frumenta/
riæ angustias si abesset metuenti. Senatus & primores
in incerto erant, procul an coram atrociꝰ haberentur.
dehinc (quæ natura magnis timoribus) deterius crede/
bant quod euenerat. Ipse quo fidẽ acquireret, nihil usq̃

perinde lætum sibi publicis locis, struere conuiuia, totaq; urbe quasi domo uti. Et celeberrimæ luxu famaq; epulæ fuere, quasi Tigillino paratæ, ut exempla referam, ne sæpius eadem prodigentia narranda sit. Igitur in stagno Agrippæ fabricatus est ratem, cui superpositum conuiuiū aliarum tractu moueretur. Naues auro & ebore distinctæ. Remigesq; exoleti, per ætates & scientiam libidinum componebantur. Volucres & feras diuersis e terris, & animalia maris, oceano abusq; petiuerat. Crepidinibus stagni lupanaria astabant, illustribus fœminis completa. Et contra scorta uisebantur nudis corporibus. Iam gestus motusq; obscœni, Et postq; tenebræ incedebant, quātum iuxta nemoris, & circuiecta tecta consonare cantu et luminibus clarescere. Ipse per licita atq; illicita fœdatus, nihil flagitij reliquerat, quo corruptior ageret, nisi paucos post dies uni ex illo contaminatorū grege, cui nomē Pythagoræ fuit, in modum sollemniū coniugiorum denupsisset. Inditum Imperatori flammeum. Misit auspices duos, & genialis thorus, & fāces nuptiales, cuncta deniq; spectata, quæ etiam in fœmina nox operit. Sequitur clades, forte, an dolo principis incertum (nam utrumq; auctores prodidere) omnibus quæ huic urbi per uiolentiam ignium acciderunt, grauior atq; atrocior. Initium in ea parte circi ortum, quæ Palatino, Cælioq; montibus contigua est. Vbi per tabernas quibus id mercimonium inerat, quo flamma alitur, simul cœptus ignis, & statim ualidus, ac uento citus longitudinem circi corripuit. Neq; enim domus munimentis septæ, uel templa muris cincta, aut quid aliud moræ interiacebat. Impetu peruagatum incendiū,

plana

plana primum, deinde in edita assurgens, & rursus inferiora populando anteijt remedia uelocitate mali, & obnoxia urbe arctis itineribus, hucq; et illuc flexis, atq; enormibus uicis, qualis uetus Roma fuit. Ad hæc lamenta pauentium fœminarum fessa ætate, aut rudis pueritiæ ætas, quiq; sibi, quiq; alijs consulebant, dum trahunt inualidos, aut opperiuntur, pars morans, pars festinans cuncta impediebant, & sæpe dum in tergum respectant, lateribus aut fronte circunueniebantur. uel si in proxima euaserant, illis quoq; igni correptis, etiam quæ longinqua crediderant, in eodem casu reperiebantur. Postremo quid uitarent, quid peterent ambigui, complere uias, sterni per agros. quidam amissis omnibus fortunis, diurni quoq; uictus, alij caritate suorum quos eripere nequiuerant, quanuis patente effugio interiere. Nec quisquam defendere audebat, crebris multorum minis restinguere prohibentium, & quia alij palam faces iaciebant, atq; esse sibi auctorem uociferabantur, siue ut raptus licentius exercerent, seu iussu. Eo in tempore Nero Antij agens, non ante in urbem regressus est quã domui eius, qua palatium & Mæcenatis hortos continuauerat, ignis propinquaret. Neq; tamen sisti potuit, quin & palatium & domus & cuncta circum haurirentur. Sed solatium populo exturbato ac profugo, Campum Martis ac monumenta Agrippæ, hortos quin etiam suos patefecit. & subitaria ædificia extruxit quæ multitudinem inopem acciperent. Subuectaq; utensilia ab Hostia, & propinquis municipijs, pretiumq; frumenti minutum, usq; ad ternos nummos. Quæ quãq; popularia, in irritum cadebant, quia peruaserat rumor

ipso tempore flagrantis urbis, iniisse eum domesticam scenam, & cecinisse Troianum excidium, praesentia mala ueustis cladibus assimulantem. Sexto demũ die apud imas Esquilias finis incendio factus, proruptis per immensum aedificijs, ut continuae uiolentiae campus, & ueluti nacuum caelum occurreret. Necdum posito metu satis credebatur, cũ leuis rursum grassatus ignis, patulis magis urbis locis, eoq; strages hominũ minor, delubra deum, & porticus amoenitati dicatae latius procidere. plusq; infamiae id incendium habuit, quia praedijs Tigillini Aemylianis proruperat. Videbaturq; Nero condendae urbis nouae, & cognomento suo appellandae gloriam quaerere. Quippe in regiones quatuordecim Roma diuiditur. quarum quatuor integrae manebant, tres solo tenus deiectae. Septem reliquis pauca tectorum uestigia supererant, lacera & semiusta. Domuum & insularum & templorum quae amissa sunt, numerum inire haud promptum fuerit. Sed uetustissima religione, quod Seruius Tullius Lunae, & Magna ara, fanũq; quae praesenti Herculi Arcas Euãder sacrauerat, Aedesq; Statoris Iouis uota Romulo, Numaeq; regia, et delubrũ Vestae cum penatibus Populi Romani exusta. Iam opes tot uictorijs quaesitae & graecarum artium decora, eximia monumenta ingeniorum antiqua & incorrupta, quanuis in tanta resurgentis urbis pulchritudine multa seniores meminerint, quae reparari nequibant. Fuere qui annotarent. xiiij. Kal. Sextiles principium incendij huius orum, & quo Senones captam urbem inflammauerant. Alij eo usq; cura progressi sunt, ut totidem annos mensesq; & dies inter utraq; incendia numerent.

Cæterum Nero usus est patriæ ruinis. extruxitq; domum, in qua haud perinde gemmæ & aurum miraculo essent, solita pridem, & luxu vulgata quã, arua et stagna, & in modum solitudinũ, hinc siluæ, inde aperta spatia, & prospectus, magistris & machinatoribus Seuero & Celere, quibus ingenium, & audacia erat, etiam quæ natura denegauisset, per artem temptare, & uiribus principis illudere. Namq; ab lacu Auerno nauigabilem fossam usq; ad Hostia Tyberina depressuros promiserant, squalenti littore, aut per montes aduersos. Neq; enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, q̃ pomptinæ paludes. cætera abrupta aut arentia. ac si perrumpi possent, intolerandus labor, nec satis causæ. Nero tamen ut erat incredibilium cupitor, effodere proxima Auerno iuga connixus est. Manentq; uestigia irritæ spei. Cæterum urbs quæ domus supererant, nõ ut post Gallica incendia, nulla distinctione, nec passim erectæ, sed dimensis uicorum ordinibus, & latis uiarum spatijs, cohibita ædificiorum altitudine, ac patefactis areis additisq; porticibus, quæ frontem insularum protegerent. Eas porticus Nero sua pecunia extructurum, purgatasq; areas dominis traditurum pollicitus est. addidit præmia pro cuiusq; ordine, & rei familiaris copijs, finiuitq; tempus intra quod effectis domibus aut insulis adipiscerentur, Ruderi accipiendo Hostiensis paludes destinabat. unq; naues quæ frumentum Tyberi subuectæ essent, onustæ rudere decurrerent. Aedificiaq; ipsa certa sui parte, sine trabibus saxo Gabino, Albano ue solidarentur. q̃ is lapis ignibus imperuius est. Iam aqua priuatorũ licentia intercepta, quo largior, & plu-

ribus locis in publicum flueret, custodes & subsidia re/primendis ignibus, in propaulo quisq; haberet, nec cō munione parietum, sed proprijs quæq; muris ambirentur. Ea ex utilitate accepta decorem quoq; nouæ urbi attulere. Erant tamen qui crederent ueterem illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam angustiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde solis uapore perrumperentur. At nunc patulam latitudinem, et nulla umbra defensam grauiore æstu ardescere. Et hæc quidem humanis consilijs prouidebantur. Mox petita a diis piacula, aditiq; Sibyllæ libri, ex quibus supplicatum Vulcano & Cereri Proserpinæq;, ac propiciata Iuno per matronas, primum in capitolio, deinde apud proximum mare. Vnde hausta aqua, templum & simulachrum deæ prospersum est. & lectisternia ac pernoctia celebrauere fœminæ quibus mariti erant. Sed non ope humana, non largitionibus principis aut deum placamentis, decedebat infamia, quin iussum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, et exquisitissimis pœnis affecit, quos per flagitia inuisos, uulgus Christianos appellabat. Auctor nominis eius Christus, qui Tiberio imperitante, per procuratorem Pontii Pilati supplicio affectus erat. Repressaq; in præsens exitiabilis superstitio rursus erumpebat, non modo per Iudæam originem eius mali, sed per urbem etiam quo cuncta undiq; atrocia aut pudenda confluunt, celebrantq;. Igitur primo correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum, multitudo ingens, haud proinde in crimine incendij, quam odio humani generis conuicti sunt. Et pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti

laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atq; ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, & circense ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, uel circulo insistens, Vnde quanq; aduersus sontes & nouissima exempla meritos, miseratio oriebatur, tanquã non utilitate publica, sed in sæuitiam unius absumerentur. Interea conferendis pecunijs peruastata Italia, prouinciæ euersæ, socijq; populi, & quæ ciuitatum liberæ uocantur. Inq; eam prædam etiam dij cessere, spoliatis in urbe templis, egestoq; auro, quod triũphis, quod uotis, omnis Populi Romani ætas prospere aut in metu sacrauerat. Enimuero per Asiã atq; Achaiam nõ dona tantum, sed simulachra numinum abripiebantur, missis in eas prouincias Acrato, & Secundo Carinate. Ille libertus cuicunq; flagitio promptus. hic græca doctrina ore tenus exercitus, animum bonis artibus non induerat. Ferebant Senecam quo inuidiam sacrilegij a semet auerteret longinqui ruris secessum orauisse. Et postquã non concedebatur, ficta ualitudine quasi æger neruis, cubiculum non egressus. Tradidere quidam uenenum ei per libertum ipsius cui nomen Cleonicus, paratum iussu Neronis, Vitatumq; a Seneca proditione liberti, seu propria formidine, diu m pro simplici uictu, & agrestibus pomis. ac si sitis admoneret, profluente aqua uitam tolerat. per idem tempus gladiatores apud oppidum Prænestæ, temptata eruptione, præsidio militis qui custos adesset coerciti sunt. Iam Spartacum & uetera mala rumoribus ferente populo, ut est nouarum rerum cupiens pauidusq;, Nec multo post clades rei naua

lis accipitur, non bello (quippe haud alias tam immota pax) sed cerum ad diem in Campaniam redire classem Nero iusserat, non exceptis maris casibus. Ergo gubernatores quanuis sauiente pelago a Formis mouere, et graui Africo, dum promontorium Miseni superare contendunt, Cumanis littoribus impacti, triremium plerasq; & minora nauigia passim amiserunt. Fine anni uulgantur prodigia imminentium malorum nuncia. Vis fulgurum non alias crebrior. et sydus cometes, sanguine illustri semper Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorum ue animalium partus abiecti in publicum, aut in sacrificijs quibus grauidas hostias immolare mos est reperti, et in agro placentino uiam propter natus Vitulus, cui caput in crure esset. Secutaq; harum spicum interpretatio parari rerum humanarum aliud caput, sed non fore ualidum, neq; occultum. quia in utero repressum, aut iter iuxta editum sit. Ineunt deinde consilium Silius Nerua, & Atticus Vestinus, cœpta simul & aucta coniuratione, in quam certatim nomina dederant Senatores, eques, miles, fœminæ etiam, cum odio Neronis, tum fauore in C. Pisonem. Is Galpurnio genere ortus, ac multas insignesq; familias paterna nobilitate complexus, claro apud uulgum rumore erat, per uirtutem aut speciem uirtutibus similes. Namq; facundiã tuendis ciuibus exercebat, largitionem aduersus amicos, & ignotos quoq; comi sermone & congressu. Aderant etiam fortuita, corpus procerum, decora facies. Sed procul grauitas morum, aut uoluptatum parsimonia. Lautitiã ac magnificentiæ & aliquando luxui indulgebat. Idq; pluribus probabatur qui in tanta uitiorum

dulcedine summũ Imperium non restrictum, nec perse uerũ uolunt. Initium coniurationi non a cupiditate ipsius fuit, nec tamen facile memoraverim, quis primus auctor, cuius instinctu cocium sit, quod tam multi sum pserunt. Promptissimos Subrium Flauium tribunum prætoriæ cohortis, & Sulpicium Asprum centurionẽ extitisse constantia exitus docuit. Et Lucanus Annæus Plautiusq; Lateranus consul designatus, uiuida odia in tulere. Lucanum propriæ causæ accendebant, q famam carminum eius premebat Nero, prohibueratq; ostentare, uanus assimulatione. Lateranum consulem designatum, nulla iniuria, sed amor Reip. sociauit. At Flauius Sceuinus & Afranius Quintianus, uterq; Senatorij ordinis, contra famam sui, principium tanti facinoris cepessiuere. Nam Sceuino dissoluta luxu mens, & proinde uita somno languida. Quintianus molli corpore infamis, & a Nerone probroso carmine diffamatus, contumelias ulum ibat. Ergo dum scelera principis, & finem adesse Imperij, deliberandumq; qui fessis rebus succurreret inter se aut inter amicos iacunt, aggregauere Tullium Senecionem, Ceruarium Proculum, Vulgaciũ Traricum, Iulium Aurinum, Numatium Gratum, Antonium Natalem, Martium Festum, equites Romanos, Ex quibus Senecio e præcipua familiaritate Neronis speciem amicitiæ etiam tum retinens, eo propriis periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne secretum Pisoni erat. Cæteris spes ex nouis rebus petebatur. Ascitæ sunt super Subrium & Sulpiciũm, de quibus retuli militares manus. C. Syllanus et Statius Proximus tribuni cohortiũ prætoriarũ, Maximus Scaurus et

Venetus Paulus centuriones. Sed summum robur in Fenio Rufo præfecto uidebatur, quem uita famaq; laudatum, per sæuitiam impudicitiamq; Tigellinus in animo principis anteibat, fatigabatq; criminationibus, ac sæpe in metum adduxerat. quasi adulterum Agrippinæ & desiderio eius ultioni intentum. Igitur ubi coniuratis præfectum quoq; prætorij in partes descendisse, credo ipsius sermone facta fides, promptius iam de tempore ac loco cædis agitabant, Et cœpisse impetum Subrius Flauius ferebatur, in scæna canentem Neronem aggrediendi, aut cum ardente domo per noctem huc illuc curaret incustoditus. Hic occasio solitudinis. Ibi ipsa frequentia tanti decoris tectis, pulcherrimum animum extimulauerant, nisi impunitatis cupido retinuisset, magnis semper conatibus aduersa. Interim cunctantibus prolatantibusq; spem ac metum, Epicharis quædam, incertum quo nam modo scisitata, neq; illi ante ullarerum honestarum cura fuerat, accendere, et arguere coniuratos ac postremo lentitudinis eorum pertæsa, & in Campania agens, primores classiariorum Misenensium labefacere, & conscientia illigare connixa est tali initio. Erat nauarchus in ea classe Volusius Proculus, occidendæ matris Neronis inter ministros non ex magnitudine Sceleris prouectus ut rebatur. Is mulieri olim cognitus, seu recens orta amicitia, dum merita erga Neronem sua & q̃ in irritum cecidissent, aperit, adijcitq; questus & destinationem uindictæ, si facultas oriretur, spem dedit posse impelli & plures conciliare. Nec leue auxilium in classe, crebras occasiones, quia Nero multo apud Puteolos & Misenum maris usu lætabatur. Ergo Epicha-

ris plura, & omnia scelera principis ordiuntur. Neq; Senatui quod inane esset, sed prouisum quo nam modo poenas euersae Reip. daret: accingeretur modo, nauaret operam, & multum acerrimos duceret in partes, ac digna precia expectaret. Nomina tamen coniuratorum reticuit. Vnde Proculi indicium irritum fuit, quanuis ea quae audierat ad Neronem detulisset. Accita quippe Epicharis, & cum indice composita, nullis testibus inuisum facile confutauit. Sed ipsa in custodia retenta est, suspectante Nerone, haud falsa esse etiam quae uera non probabantur. Coniuratis tamen metu proditionis permotis, placitum maturare caedem apud Baias in uilla Pisonis, cuius amoenitate captus Caesar crebro uentitabat, balneasq; & epulas inibat omissis excubijs, & fortunae suae mole. Sed abnuit Piso, inuidiam praetendens si sacra mensae, dijq; hospitales, caede qualiscunq; principis cruentarentur. Melius apud urbem, in illa inuisa & spolijs ciuium extructa domo, uel in publico patrauros, quod pro Rep. suscepissent. Haec in commune. Caeterum timore occulto, ne L. Syllanus eximia nobilitate disciplinaq; C. Cassii apud quem educatus erat, ad omnem claritudinem sublatus, Imperium inuaderet, prompte dauris operam qui a coniuratione integri essent, quibus miserarentur Neronem tanquam per scelus interfectum. Plerisq; Vestini quoq; consulis acre ingenium uitauisse Pisonem crediderunt, ne a libertate moueretur, uel delecto Imperatore alio, sui muneris Rep. faceret. Et enim expers coniurationis erat, quanuis super eo crimine Nero uetus aduersus insontem odium exploserit. Tandem statuere circensium ludorum die, qui

Cereri celebratur, exequi destinata. quia Cæsar rarus egressu, domo aut hortis clausus, ad ludicra circi uentitabat, promptioresq; aditus erant lætitia spectaculi. Ordinem insidijs composuerant, ut Lateranus quasi subsidium rei familiari oraret, deprecabundus & genibus principis accedens prosterneret incautum premeretq;, animi ualidus, & corpore uigens. Tum iacentem et impedium, Tribuni & centuriones, & cæterorũ ut quiq; audaciæ plus habuisset, accurrerent, trucidarentq;, primas sibi partes expostulante Sceuino, qui pugionẽ templo Salutis in Hetruria, siue ut alij tradidere, fortunæ Ferentato in oppido detraxerat, gestabatq;, uelut magni operis sacrum. Interim Piso apud ædem Cereris opperiretur. unde eum præfectus Fenius & cæteri accitum ferrent in castra comitante Antonia Claudij Cæsaris filia, ad elicendum uulgi fauorem. quod. C. Plinius memorat nobis quoquo modo traditum non occultare in animo fuit, quis absurdum uideretur & inane, aut ipsi Antoniam nomen & periculum commodauisse, aut Pisonem notum amore uxoris, alij matrimonio se obstrinxisse, nisi si cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior est. Sed mirum q̃ inter diuersi generis, ordinis, ætatis, sexus diuites, pauperes, taciturnitate omnia cohibita sint, donec prodito cœpit e domo Sceuini, qui pridie insidiarum multo sermone cum Antonio Natale, dein regressus domum, testamentum obsignauit, promptum uaginæ pugionem de quo supra retuli, uetustate obtusum increpans, asperari saxo, & mucronem ardescere iussit. Eamq; curam liberto Milicho mandauit. Simul affluentius solito conuiuium initum. Seruorum carissimi libertate, et alij

pecunia donari. Atq; ipse mœstus, & magnæ cogitationis manifestus erat quanuis lætitiam uagis sermonibus simularet. Postremo uulneribus ligamenta, quibusq; si fuisset sanguis parare eundem Milichum monet, siue ignarum coniurationis, & illucusq; fidum, seu nescium, & tunc primum arreptis suspitionibus, ut plerique; traderent de consequentibus. Nam cum secum seruilis animus præmia perfidiæ reputauit, simulq; immensa pecunia & potentia obuersabantur, cessit fas, & salus patroni, & acceptæ libertatis memoria. Et enim uxoris quoq; consilium assumpserat, muliebre ac deterius, quippe ultro metum intentabat, multosq; astutisse libertos ac seruos, qui eadem uiderint, nihil profuturum unius silentium. at præmia penes unum fore, qui indicio præuenisset. igitur cœpta luce Milichus in hortos Seruilianos pergit. & cum foribus arceretur, magna & atrocia afferre dictitans, deductusq; ab ianitoribus ad libertum Neronis Epaphroditum, mox ab eo ad Neronem, urgens periculum, graues coniurationes, & cætera quæ audierat, conjectaueratq;, docet. Telum quoq; in necem eius paratum ostendit. Accirique; reum iussit. Is raptus per milites, & defensionem orsus. ferrum cuius argueretur, olim religione patria cultum, et in cubiculo habitu, ac fraude liberti subrepto respondit. Tabulas testamenti sæpius a se, et incustodita diez obseruatione, signatas, pecunias et libertates seruis & ante dono datas, Sed ideo tunc largius, quia tenui iam re familiari, et instantibus creditoribus, testamento differet. Enim uero liberales semper epulas struxisse, & uitam amœnam, & duris iudicibus pax probatam. Fomenta uulneribus nulla

iussu suo, sed quia cætera palam uana obiecisset, adiungere crimen uisum, se pariter iudicem & testem facere. Adjecit dictis constantiam. Incusat ultro intestabilem. & conscleratum, tanta uocis ac uultus securitate, ut labaret indicium, nisi Milichum uxor admonuisset, Antonium Natalem multa cum Sceuino, ac secreto collocutum, et esse utrosq; C. Pisonis intimos. Ergo accitur Natalis, & diuersi interrogantur, quis nam is sermo, quæ de re fuisset. Tum exorta suspitio, quia non congruentia responderant. Inditaq; uincla. Et tormentorum aspectum ac minas non tulere. Prior tamen Natalis totius conspirationis magis gnarus, simul arguendi periior. de Pisone primum fatetur. Deinde adjcit Anneum Senecam, siue internuncius inter eum Pisonemq; fuit, siue ut Neronis gratiam pararet, qui infensus Senecæ, omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. Tum cognito Natalis indicio Sceuinus quoq; pari imbecillitate ante cuncta iã patefacta credens, nec ullum silentij emolumentum, edidit cæteros. Ex quibus Lucanus Quintilianusq;, & Senecio diu abnuere. Post promissa impunitate corrupti, quo tarditatem excusarent. Lucanus Aciliam matrem suam. Quintilianus Glicium Gallũ, Senecio Annium Pollionem amicorum præcipuos nominauere. Atq; interim Nero recordatus Volusii Proculi indicio Epicharim attineri, ratusq; muliebre corpus impar dolori, tormentis dilacerari iubet. At illam non uerbera, non ignes, non ira eo acrius torquentium ne a fœmina spernerentur, perucere quin obiecta denegaret. Sic primus quæstionis dies contemptus, postero cum ad eosdem cruciatus retraherentur gestamine sellæ (nam dis

solutis membris insistere nequibat) uinclo fasciæ quam pectori detraxerat in modum laquei ad arcum sellæ re stricto, indidit ceruicem, & corporis pondere conniſſa tenuem iam spiritum expressit. clariore exemplo liber tina mulier in tanta necessitate alienos ac prope ignotos protegendo, cum ingenui & uiri & equites Romani Senatoresq; in tantis tormentis cariſſima suorum quisq; pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quoq; & Senecio & Quintilianus passim conscios edere, magis magisq; pauido Nerone, quanq; multiplicatis excubijs semet sepsisset. Quin & urbem per manipulos occupatis mœnibus, insesso etiam mari & amne, uelut in custodiam dedit. Volitabantq; per fora, per domos, rura quoq; & proxima municipiorum pedites equitesq; permixti Germanis, quibus fidebat princeps quasi externis. Continua hinc & iuncta agmina trahi, ac foribus hortorum adiacere. Atq; ubi dicendam ad causam introissent, lata tum erga coniuratos. Si fortuitus sermo, & subiti occursus, si conuiuium, si spectaculum simul iniſſent pro crimine accipi. Cum super Neronis ac Tigillini sæuas percunctationes, Fenius quoq; Rufus uiolenter urgeret, nondum ab indicibus nominatis, sed quo fidem insciæ pararet, atrox aduersus socios. Idem Subrio Flauo assistenti annuentiq; an inter ipsam cognitionem distringeret gladium, cædemq; patraret, reticuit, infregitq; impetum iam manum ad capulum referentis. Fuere qui prodita coniuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Sceuinus, hortarentur Pisonem pergere in castra, aut rostra conscendere, studiaq; militum & populi tentare, si conatibus eius conscij ag-

gregurentur, secuturos etiam integros, magnamq; motæ rei famam, quæ plurimum in nouis consilijs ualeret. Nihil aduersum hoc Neroni prouisum, Etiam fortes uiros subitis terreri, nedum ille scenicus, Tigillino scilicet cum pellicibus suis comitante, arma contra cieret. Multa experiendo fieri quæ segnibus ardua uideantur. Frustra silentium & fidem in tot conscientium animis et corporibus sperari. Cruciatu aut præmio cuncta pernia esse, uenturos qui ipsum quoq; uincirent, postremo indigna nece afficerent. Quanto laudabilius periturum? dum amplectitur Remp. dum auxilia libertati inuocat, dum miles potius deesset & plebes desereret, dum ipse maioribus dum posteris, si uita præriperetur mortê approbaret. Immotus ijs, & paululum in publico uersatus, post domi secretus, animum aduersum suprema firmabat, donec manus militum adueniret, quos Nero tirones aut stipendijs recentes delegerat. Nam uetus miles timebatur, quanq; fauore imbutus. Obijt abruptis brachiorum uenis. Testamentum fœdis aduersus Neronem adulationibus, amori uxoris dedit, quàm degenerem et sola corporis forma commendatam, amicima trimonio abstulerat. Nomen mulieris Arria Galla, priori marito. Domitius filius. hic patientia, illa impudicitia, Pisonis infamiam propagauere. Proximam necem Plautij Laterani consulis designati Nero adiunxit, adeo propere, ut non complecti liberos, non illud breue mortis arbitrium permitteret. Raptus in locum seruilibus pœnis sepositum, manu Tatij tribuni trucidatur, plenus constantis silentij, nec tribuno obijciens eandem conscientiam. Sequuntur ædes Annei Senecæ latissima principij

non quia coniurationis manifestum compererat, sed ut ferro grassaretur, quando uenenum non processerat. Solus quippe Natalis, & hactenus prompsit, missum se ad ægrotum Senecam ut uiseret conquereretur q; , cur Pisonem aditu arceret, Melius fore si amicitiam familiari congressu exercuissent. Et respondisse Senecam, sermones mutuos & crebra colloquia neutri conducere, Cæterum salutem suam incolumitate Pisonis inniti. Hæc ferre Grauius Siluanus tribunus prætoriæ cohortis, & an dicta Natalis, suaq; responsa nosceret, percunctari Senecam iubetur. Is forte, an prudens ad eum diem ex Campania remeauerat, quartumq; apud lapidem sui burbano rure substiterat. Illo propinqua uespera tribunus uenit, & uillam globus militum sepsit. Tum ipsi cum Pompeia Paulina uxore, & amicis duobus epulanti mandata Imperatoris edidit. Seneca missum ad se Natalem, conquestumq; nomine Pisonis q a uisendo eo prohiberetur, se ratione ualitudinis &, amore quietis, excusauisse respondit. Cur salutem priuati hominis incolumitati suæ anteferret, causam non habuisse. nec sibi promptum in adulationes ingenium. Idq; nulli magis gnarum quàm Neroni, qui sæpius libertatem Senecæ, quàm seruitium expertus esset. Vbi hæc a tribuno relata sunt, Poppæa & Tigillino coram, quod erat sæuienti principi intimum consiliorum interrogat. an Seneca uoluntariam mortem pararet, Tum tribunus nulla pauoris signa, nihil triste in uerbis eius, aut uultu deprehensum confirmauit. Ergo regredi & indicere mortem iubetur. Tradit Fabius Rusticus, non eo quo uenerat itinere reditum. Sed flexisse ad Fenium præfectum, et ex

positis Cæsaris iussis, an obtemperaret interrogauisse, monitumq; ab eo, ut exequereur, fatali omnium ignauia. Nam & Siluanus inter coniuratos erat, augebatq; scelera in quorum ultionem consenserat. Voci tamen et aspectui pepercit. Intromisitq; ad Senecam unum ex centurionibus, qui necessitatem ultimam denunciaret. Ille interritus poscit testamenti tabulas, ac denegante centurione, conuersus ad amicos, Quando meritis eorum referre gratiam prohiberemur, quod unum iam, & tamen pulcherrimum habebat, imaginem uitæ suæ relinquere testatur. cuius si memores essent, bonarum artium famam tam constantis amicitiæ lauros. Simul lachrymas eorum modo sermone, modo intentior in modum coercentis, ad firmitudinem reuocat, rogitans ubi præcepta sapientiæ? Vbi tot per annos meditata ratio aduersum imminentia? Cui enim ignaram fuisse sæuitiam Neronis? Neq; aliud superesse post matrem fratremq; interfectos, quam ut educatoris præceptorisq; necem adijceret. Vbi hæc atq; talia uelut in commune disseruit, complectitur uxorem paululum aduersus præsentem formidinem mollitus, rogat oratq; temperaret dolori, ne æternum susciperet, sed in contemplatione uitæ per uirtutem actæ, desiderium mariti solatijs honestis toleraret. Illa contra, sibi quoq; destinatã mortem adseuerat, manuq; percussoris exposcit. Tum Seneca gloriæ eius non aduersus, simul amore, ne sibi unice dilectam ad iniurias relinqueret, Vitæ inquit delinimenta monstraueram tibi, tu mortis decus mauis, non inuidebo exemplo, Sit huius tam fortis exitus constantia penes utrosq; par, clarituditis plus in tuo fine. Post quæ, eodem ictu bra-

chia

chia ferro exoluunt. Seneca, quoniam senile corpus et paruo uictu tenuatum lenta effugia sanguini præbebat, crurum quoq; & poplitum uenas abrumpit. Sæuisq; cruciatibus defessus, ne dolore suo animum uxoris infringeret, atq; ipse uisendo eius tormenta, ad impatientiam delaberetur, suadet in aliud cubiculum abscedere. Et nouissimo quoq; momento suppeditante eloquentia aduocatis scriptoribus, pleraq; tradidit, quæ in uulgus edita eius uerbis inuertere supersedeo. At Nero nullo in Paulinam proprio odio, ac ne glisceret inuidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat. Hortantibus, militibus, serui libertiq; obligant brachia. premunt sanguinem, incertum an ignaræ. Nam ut est uulgus ad deteriora promptum, non defuere qui crederent, donec implacabilem Neronem timuerit, famam sociatæ cum marito mortis, petiuisse, deinde oblata mitiore spe, blandimentis uitæ euictam, cui addidit paucos postea annos laudabili in maritum memoria, & ore ac membris in eum pallorem albentibus, ut offensui esset, multum uitalis spiritus egestum. Seneca interim durante tractu, & lenitudine mortis, Statium Annæum diu sibi amicitiæ fide & arte medicinæ probatum, orat prouisum pridem uenenum, quo damnati publico Atheniensium iudicio extinguerentur, promeret, allatumq; hausit frustra frigidis iam artubus & clauso corpore aduersum uim ueneni, postremo stagnum calidæ aquæ introiit, respergens proximos seruorum, addita uoce, libare se liquorem illum Ioui liberatori. Exin balneo illatus, & uapore eius exanimatus, sine ullo funeris sollenni crema-

tur. Ita codicillis perscripserat, cum etiam tum prædi-
ues & præpotens, supremis suis consuleret, Fama fuit
Subrium Flauium cum centurionibus occulto consilio,
neq; tamen ignorante Seneca, destinauisse, ut post occi-
sum ope Pisonis Neronem, Piso quoq; interficeretur, tra-
dereturq; Imperium Senecæ, quasi insonti, claritudine
uirtutum ad summum fastigium delecto. Quin et uer-
ba Flauij uulgabantur, non referre dedecori, si citharœ-
dus dimoueretur et succederet, quia ut Nero cithara, ita
Piso Tragico ornatu canebat. Cæterx militaris quoq; cō
spiratio nō ultra fefellit, accensis quoq; indicibus adpro
dēdū Feniū Rufum, quem eundē consciū & inquisito
rem non tolerabant. Ergo instanti, minitantiq; renidens
Sceuinus neminem ait plura scire quàm ipsum. Horta-
turq; ultro redderet tam bono principi uicem. Nō mox
aduersum ea Fenio, non silentium, sed uerba sua præpe-
diens, et pauoris manifestus, cæterisq; ac maxime Cer
uario Proculo equite ad conuincendum eum comissis,
iussit Imperatoris a Cassio milite qui ob insigne corpo-
ris robur adstabat, corripitur, uinciturq;. Mox eorum
indicio Subrius Flauius Tribunus peruertitur. pri-
mo dissimilitudinem morum ad defensionem trahens
neq; se armatum cum inermibus effœminatis tantum fa
cinus consociaturum. Dein postquam urgebatur, con-
fessionis gloriam amplexus, Interrogatusque a Nero-
ne, quibus causis ad obliuionem sacramenti processisset,
Oderā te inquit, nec quisquā tibi fidelior militum fuit,
dum amari meruisti, Odisse cœpi postquam parricida
matris & uxoris, auriga, & hystrio, & incendiarius

extinxisti. Ipsa retuli uerba, quia non ut Senecæ, uulgata erant. Nec minus nosci decebat militaris uiri sensus et incomptos et ualidos. Nihil in illa coniuratione grauius auribus Neronis accidisse constitit, qui ut faciendis sceleribus promptus, ita audiendi quæ faceret, insolens erat. Pœna Flauij Veianio Nigro tribuno mandatur. Is proximo in agro scrobem effodi iussit, quanuis Flauius ut humilem & angustam increpans, circunstantibus militibus, ne hæc quidem inquit ex disciplina. Admonitus fortiter protendere ceruicem, Vtinam ait tu tam fortiter ferias. Et ille multum tremens, cum uix duobus ictibus caput āputauisset, sæuitiā apud Neronē iactauit, sesquiplaga interfectum a se dicendo. Proximum constantiæ exemplum, Sulpitius Asper centurio præbuit. percunctanti Neroni cur in eadem fidem conspirauisset, breuiter respondens, Non aliter tot flagitijs eius subueniri potuisse. Tum iussam pœnam subijt. Nec cæteri centuriones in perpetiendis supplicijs denegauere. At non Fenio Rufo par animus, sed lamentationes suas etiam in testamentum contulit. Opperiebatur Nero ut Vestinus quoq; consul in crimen traheretur, uiolentum, & infensum ratus, Sed coniurati consilia cum Vestino non miscuerant, quidam uetustis in eum simultatibus, plures quia præcipitem, & insociabilem credebant. Cæterum Neronis odium aduersus Vestinum ex intima sodalitate cœperat, dum hic ignauiam principis penitus cognitam despicit, ille ferociam amici metuit, sæpe asperis facetijs illusus, quæ ubi nullum ex uero traxere, acrē

ſui memoriam relinquunt. Acceſſerat repens cauſa, q. Veſtinus Statilium Meſſalinam matrimonio ſibi iunxerat, haud neſcius inter adulteros eius ad Cæſarem eſſe. Igitur non crimine, non accuſatore exiſtente, quia ſpeciem iudicij induere non poterat, ad ium dominationis conuerſus, Gerelanium tribunum cum cohorte militum immittit. iubetq; præuenire conatus conſulis, occupareuelut arcem eius, opprimere delectam iuuentutem quia Veſtinus imminentes foro ædes, decoraq; ſeruitia, & pari ætate habebat. Cuncta eo die munia conſulis impleuerat, conuiuium celebrarat, nihil metuens aut diſſimulando metu, cum ingreſſi milites uocari eum a tribuno dixere. Ille nihil demoratus exurgit, & omnia ſimul properantur. clauditur cubiculo. præſto eſt medicus. abſcinduntur uenæ. uigens adhuc balneo inferur. calida aqua merſatur, nulla edita uoce, qua ſemet miſerabetur. Circundati interim cuſtodia qui ſimul diſcubuerant, nec niſi prouecta nocte emiſſi ſunt, poſtquam patrorem eorum & menſæ exitium opperientium et imaginatus et irridens Nero, ſatis ſupplicij luiſſe ait proepulis conſularibus. Exin Mannio & Lucani eadem imperat. Is proſluente ſanguine, ubi frigeſcere pedes manuſq;, & paulatim ab extremis cedere ſpiritum, feruido adhuc & compote mentis pectore intelligit, recordatus carmen a ſe compoſitum quo uulneratum militem per eiusmodi mortis imaginem obiiſſe tradiderat, Verſus ipſos retulit, eaq; illi ſuprema uox fuit. Senecio poſt hac & Quintilianus, & Sceuinus, non ex priore uitæ molliția, mox reliqui coniuratorum periere, nullo facto

dictoue memorando. Sed compleri interim urbs funeribus, Capitolium uictimis. alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico interfectis, agere grates deis, ornare lauru domum, genua ipsius aduolui. & dextram osculis fatigare. Atq; ille gaudium id credens, Antonij Natalis & Ceruarij Proculi festinata inditia impunitate remuneratur. Milichus premijs ditatus, conseruatoris sibi nomen græco eius rei uocabulo assumpsit. E tribunis Grauius Siluanus quanuis absolutus, sua manu cecidit. Statius Proximus ueniam quam ab Imperatore accæperat, uanitate exitus corrupit. Exuti dehinc tribunatu Pompeius, Cornelius, Martialis, Flauius Nepos. Statius Domitius, quasi principem non quidem odissent, sed tamen extimarentur. Nouio Prisco per amicitiam Senecæ, & Glitio Gallo atq; Annio Pollioni infamatis magisquàm conuictis, data exilia. Priscum Antonia Flacilla coniunx comitata est. Gallum Egnatia Maximilla, magnis primum & integris opibus, post ademptis, quæ utraq; gloriam eius auxere. Pellitur & Rufrius Crispinus occasione coniurationis, sed Neroni inuisus, q Poppæam quondam matrimonio tenuerat. Verginium Rufum claritudo nominis expulit. Nam Verginius studia iuuenum eloquentia, Musonius præceptis sapientiæ fouebat. Cluuidieno Quieto, Iulio Agrippæ, Blitio Catullino, Prætonio Prisco, Iulio Altino, uelut imagmen & numerum, Aegæi maris insulæ permittuntur. At Cadicia uxor Sceuini, & Cesenius maximus Italia prohibentur, reos fuisse se, tantum pœna experti. Atilia mater Annei Lucani sine absolutione in supplicio

dissimulata. Quibus perpetratis Nero, & contione militum habita, bina nummum millia uiritim manipularibus diuisit. addiditq; sine pretio frumentum quo ante ex modo annonæ utebantur. Tum quasi gesta bello expositurus uocat Senatum. & triumphale decus Petronio Turpiano consulari. Cocceio Neruæ prætori designato. Tigellino præfecto prætorij tribuit. Tigellinum & Neruam ita extollens, ut super triumphales in foro imagines, apud palatium quoq; effigies eorum sisteret, dedit etiam consularia insignia Nymphidio, de quo quia nunc primum oblatus est, pauca repetam. Nam & ipse pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertina ortus, quæ corpus decorum inter seruos libertosq; principum uulgauerat, ex. C. Cæsare se genitum ferebat, quoniam forte quadam habitu procerus et toruo uultu erat, siue C. Cæsar scortorum quoq; cupiens, etiam matri eius illusit. Sed Nero uocato Senatu, oratione inter patres habita, edictum apud populum, & collata in libros indicia, confessionesq; damnatorum adiunxit. Et enim crebro uulgi rumore lacerabatur, tanquam uiros & insontes ob inuidiam aut metum extinxisset. Cæterum cœptam, adultamq; & reiectam conjurationem neq; tunc dubitauere, quibus uerum noscendi cura erat, & fatentur qui post interitum Neronis in urbem regressi sunt. At in Senatu cunctis ut cuiq; plurimum mœroris, in adulationem demissis, Iunium Gallionem Senecæ fratris morte pauidum, & pro sua incolumitate supplicem increpuit Salienus Clemens, hostē & parricidam uocans, donec consensu patrum deterri-

tus est, ne publicis malis abuti ad occasionem priuatæ odij uideretur. neu compositam, & obliteratam mansuetudinem principis nouam ad sæuitiam retraheret. Tũ decreta dona & grates deis decernuntur. proprius q; honos Soli, cui est uetus ædes apud circum, in quo sacinus parabatur, qui occulta coniurationis numine retexisset. Vt circensium Cerealium ludicrum pluribus equorum cursibus celebraretur. Mensisq; Aprilis Neronis cognomentum acciperet Templum Saluti extrueretur, eo loci ex quo Sceuinus ferrum prompserat. Ipse eum pugionem apud Capitolium sacrauit inscripsitq;. Ioui Vindici. In præsens haud animaduersum, post arma Iulij Vindicis ad auspicium & præsagium futuræ ultionis trahebatur. Reperio in commentarijs Senatus Cerialem Anicium consulem designatum, pro sententia dixisse, ut templum diuo Neroni quã maturrime publica pecunia poneretur. quod quidem ille decernebat, tanquam mortale fastigium egresso, & uenerationem item hominum merito. quod ad omnia olim sui exitus uerteretur. Nam deum honor principi non ante habetur, q; agere inter homines desierit.

LLusit dehinc Neroni fortuna per uanitatem ipsius, ex promisso Ceselii Bassi, qui origine pœnus, mente turbida, nocturnæ quietis imaginē ad spem haud dubiā retraxit. Vectusq; Romam principis aditum emeratus, expromit repertum in agro suo specum altitudine immensa, quo magna uis auri contineretur, non in formam pecuniæ, sed rudi & antiquo pondere. Lateres quippe prægraues iacere, astantibus parte alia columnis, quæ per tantum æui occulta, augendis præsentibus bonis latuerint. Cæterum ut coniectura demonstrat, Didonem Phœnissam Tyro profugā, condita Carthagine, illas opes abdidisse, ne nouus populus nimia pecunia lasciuiret, aut reges Numidarum & alias infensi, cupidine auri ad bellum accenderentur. Igitur Neronō auctoris, nō ipsius negotij fide satis spectata, nec missis uisoribus per quos nosceret, an uera afferrētur, auget ultro rumorē, mittitq; qui uelut partā prædam aduecherent. Dantur triremes & delectum nauigium inuandæ festinationi. nec aliud per illos dies populus plus credulitate prodentis diuersa fama tulerat. Ac forte quinquennale Ludicrum secundo lustro celebrabatur ab oratoribus. oratoribusq; præcipua ma-

teria in laudem principis assumpta est. Non enim soli tas tantum fruges, nec confusum metallis aurum gigni, sed noua ubertate prouenire terræ & obuias opes deferre deos. Quæq; alia summa facundia, nec minore adulatione seruilia fingebant, securi de facilitate credentis. Gliscebat interim luxuria spe inani, consumebanturq; ueteres opes, quasi oblatis quas multos per annos prodigeret. Quin & inde iam largiebatur, & diuitiarum expectatio inter causas paupertatis publicæ erat. Nam Bassus effosso agro suo, latisq; circum aruis, dum hunc uel illum locum promissi specus adseuerat, sequunturq; non modo milites, sed populus agrestium efficiēdo operi assumptus, tandem posita uecordia, nō falsa ante somnia sua, seq; tunc primum elusum admirans, pudorem & metum morte uoluntaria effugit. Quidam uinctum ac mox dimissum tradidere ademptis bonis in locum regiæ gaz̄æ. Interea Senatus propinquo iam lustrali certamine, ut dedecus auerteret, offert Imperatori uictoriam cantus. adjicit facundiæ coronam, qua ludicra deformitas uelaretur. Sed Nero nihil ambitu nec potestate Senatus opus esse dictitans, se æquum aduersus æmulos, & religione iudicum meritam laudem assecuturum, Primo carmen in scena recitat. mox flagitante uulgo, ut omnia studia sua publicaret (hæc enim uerba dixere) ingreditur Theatrum, cunctis citharæ legibus obtemperans, ne fessus resideret, ne sudorem, nisi ea quam induui gerebat, uestæ detergeret, Vt nulla oris aut narium excrementa uiserentur. Postremo flexus genu, & cœtū illum manu ueneratus sententias iudicum opperiebatur

ficto pauore. Et plebis quidē uer bis histrionum quoq; gestus iuuare solita personabat certis modis, plaususq; composito. Crederes lætari, ac fortasse lætabantur per in iuriam publica flagitij. Sed qui remotis e municipijs seueramq; adhuc, & antiqui moris retinentes Italiā, quiq; per longas prouincias lasciuiæ inexperti officio legationum aut priuata utilitate aduenerant. neq; aspectum illum tolerare neq; labore inhonesto sufficere cum manibus nescijs satisfacerent turbarent gnaros, ac sæpe a militibus uerberarentur, qui per cuneos stabant, ne quod temporis momentum impari clamore, aut silentio segni præteriret. Consistit plerosq; equitum dum per angustias aditus, & ingruentem multitudinem eniituntur, obtritos & alios dum diem noctemq; sedilibus continuant, morbo exitiabili correptos. quippe grauior inerat metus, si spectaculo defuissent, multis palam & pluribus occultis, ut nomina ac uultus, alacritatem, tristitiamq; coetuum scrutarentur. Vnde tenuioribus statim irrogata supplicia, aduersus illustres dissimulatum ad præsens, et mox reddituum odium. Ferebantq; Vespasianum tanq; somno conniueret, a Phœbo liberto increpitum, ægreq; meliorum precibus obtectum, Mox imminentem perniciem maiore fato effugisse. Post finem ludicri Poppæa mortem obijt, fortuita mariti iracundia, a quo grauida ictu calcis afflicta est. Neq; n. uenenū credidere, quis quidam scriptores tradant, odio magisquàm ex fide. Quippe liberorum cupiens & amori uxoris obnoxius erat. Corpus non igni abolitum, ut Romanus mos, sed regum externorum consuetudine, differtum odoribus

condiuit, tumuloq; Iuliorum inferuit. Ductæ tamen publice exequiæ. laudauitq; ipse apud rostra formam eius, & q diuinæ infantis parens fuisset. aliaq; fortunæ munera pro uirtutibus. Mortem Poppeæ ut palam tristem, ita recordantibus lætam ob impudicitiam eius sæuitiamq;, noua insuper inuidia Nero compleuit, prohibendo. C. Cassium officio exequiarum, quod primum indicium mali, neq; in longum dilatum est. Sed Syllanus additur nullo crimine nisi q Cassius opibus uetustis, & grauitate morum, Syllanus claritudine generis, & modestia iuuenta præcellebant. Igitur missa ad Senatum oratione, remouendos a Repub. utrosq; disseruit. Obiectauitq; Cassio q inter imagines maiorum etiam. C. Cassii effigiem coluisset, ita inscriptam Duci partium. Quippe femina belli ciuilis, & defectionem a domo Cæsarum quæsitam. Ac ut memoria tantum infensi nominis ad discordias utereur, assumpsisse. L. Syllanum iuuenem genere nobilem animo promptum quem nouis rebus ostentaret. Ipsum dehinc Syllanum increpuit ijsdem quibus patruum eius Torquatum, tanquam disponeret iam Imperij curas, præficeretq; rationibus & libellis & epistolis libertos. Inania simul et falsa. Nam Syllanus intentior metu et exitio patrui, ad præcauendum exterritus erat. Inducit posthac uocabulo indicum. qui in Lepidam Cassii uxorem Syllani amitam, incestum cum fratris filio & diros sacrorum ritus confingerent. Trahebantur ut conscij Vulcatius Tullinus, ac Marcellus Cornelius Senatores, et Calpburnius Fabatus eques Romanus

qui appellato principe instantem damnationem frustra/
ti, mox Neronem circa summa scelera distentum, quasi
minores euasere. Tunc Senatus consulto Cassio & Syl
lano exilia decernuntur. de Lepida Cæsar statueret. De
portatusq; in insulam Sardiniam Cassius. & Senatus
ius expectabatur. Syllanus tanquam Naxum deuehe/
retur Hostia amotus, post municipio Apuliæ cui nomen
Barium est, claditur. Illic indignissimum casum sa/
pienter tolerans, a centurione ad cædem misso corripi
tur. Suadentiq; uenas abrumpere, animum quidē mor/
ti destinatum ait, sed non permittere percussori gloriam
ministerij. At centurio quanuis inermem prævalidum
tamen & iræ quàm timori propiorem cernens, premi a
militibus iubet. Nec omisit Syllanus obniti, & intende
re ictus quantum manibus nudis ualebat, donec a cen/
turione uulneribus aduersis tanquam in pugna caderet.
Haud minus prompte. L. Vetus, socrusq; eius Sextia et
Polluna filia necem subiere, Inuisi principi tanquam ui/
uendo exprobrarent interfectum esse Rubellium Plautū
generum Lucij Veteris. Sed initium detegendæ sæui/
tiæ præbuit interuersis patroni rebus ad accusandum
transgrediens Fortunatus libertus, ascito Claudio De/
miano, quem ob flagitia uinctum a Vetere Asiæ pro/
consule exoluit Nero, in præmium accusationis. Quod
ubi cognitum reo, seq; & libertum pari sorte componi,
Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occul
ta custodia circundant. Aderat filia super ingruens pe
riculum longo dolore atrox, ex quo percussores Plauti
marit sui uiderat. Cruentamq; ceruicem eius amplec/

xa seruabat sanguinem, & uestes respersas : uidua implexa luctu continuo, nec ullis alimentis, nisi quæ mortem arcerent. Tum hortante patre Neapolim pergit. Et quia adiu Neronis prohibebatur, egressus obsidens, audiret insontem, neue consulatus sui quondam collegam dederet liberto, modo muliebri eiulatu, aliquando sexum egressa, uoce infensa clamitabat, donec princeps immobilem se precibus & inuidiæ iuxta ostendit. Ergo nunciat patri abiycere spem, & uti necessitate. Simul affertur parari cognitionem Senatus, & trucem sententiam. Nec defuerunt qui monerent magna ex parte hæredem Cæsarem nuncupare, atq; ita nepotibus de reliquo consulere. quod aspernatus, ne uitam proxime libertate actam nouissimo seruitio fœdaret, Largitur in seruos quantum aderat pecuniæ, & si qua asportari possent, sibi quemq; deducere, tris modo lectulos ad suprema retineri iubet. Tunc eodem in cubiculo, eodem ferro abscindunt uenas. properiq; & singulis uestibus ad uerecundiam uelati, balneis inferuntur. pater filiam, Auia neptem, illa utrosq; intuens, & certatim precantes labenti animæ celerem exitum, ut relinquerent suos superstites & morituros. Seruauitq; ordinem fortunæ, Ac senior prius, tum cui prima ætas extinguntur. Accusati post sepulturā. decreuimq; ut more maiorū punirentur. Et Nero intercessit, mortem fine arbitrio permittens. ea cædibus peractis ludibria adjiciebantur. P. Gallus eques Romanus. q. Fenio Rufo intimus, & Veteri non alienus fuerat, aqua atq; igni prohibitus est. liberto & accusatori præmium operæ, locus in Theatro inter

uiatores tribunitios datur. Et mensis qui Aprilem eundemq; Neronem sequebatur, Maius Claudij, Iunius Germanici uocabulis mutantur, testificante Cornelio Orfito qui id consuerat, ideo Iunium mensem transmissum, quia duo iam Torquati ob scelera interfecti, infaustum nomē Iunij tum fecissent. Tot facinoribus fœdum annum etiam dij tempestatibus et morbis insigniuere, Vastata Campania turbine uentorum, qui uillas, arbusta, fruges passim disiecit. pertulitq; uiolentiam ad mœnia urbis, in qua omne mortalium genus uis pestilentiæ depopulabatur, nulla cœli intemperie quæ occurreret oculis. Sed domus corporibus exanimis, itinera funeribus complebantur. Non sexus, non ætas periculo uacua. Seruitia perinde ac ingenua plebes raptim extingui, inter coniugum & liberorum lamenta, qui dum assidendum deflent, sæpe eodem rogo cremabantur. Equitum Senatorumq; interitus quanuis promiscui, minus flebiles erant, tanquam communi mortalitate sæuitiam principis præuenirent. Eodem anno delectus per Galliam Narbonensem Africamq; & Asiam habiti sunt. supplendis Illyrici legionibus, ex quibus ætate aut ualitudine fessi, sacramento soluebantur. Cladem Lugdunensem Quadragies Sestertio solatus est princeps, ut amissa urbi reponerent, quam pecuniam Lugdunenses ante obtulerant turbidis casibus. C. Suetonio. L. Telesino consulibus Antistius Sosianus factitatis in Neronem carminibus probrosis. exilio, ut dixi, mulctatus, postquā id honoris indicibus tanquam promptum ad cædes principem accæpit, inquietus animo, & occasionum haud

segnis, Parmenem eiusdem loci exulem, & Chaldæorum arte famosum, eoq; multorum amicitijs innixum si militudine fortunæ sibi conciliat. Ventitare ad eum nūcios & consolationes non frustra ratus, Simulq; annuā pecuniam a.P. Anteio ministrari cognoscit, neq; nescīt habebat Anteium caritate Agrippinæ inuisum Neroni, opesq; eius præcipuas ad eliciendam cupidinem, eāq; causam multis exitio esse. Igitur intercæptis Antei litteris, furatus etiam libellos quibus dies genitalis eius & euentura secretis Parmenis occultabantur, simul repertis quæ de ortu uitaq; Ostorij Scapulæ cōposita erāt. Scribit ad principem, magna se & quæ incolumitati eius conducerent allaturum si breuem exilij ueniam impetrauisset, quippe Anteium & Ostorium imminere rebus, sua Cæsarisq; fata scrutari. Exin missæ Lyburnicæ aduehiturq; propere Sosianus. Ac uulgato eius indicio, inter dānatos magisq; inter reos Anteius Ostoriusq; habebantur, adeo ut testamentū Antei nemo obsignaret, nisi Tigillinus auctor extitisset, monitus prius Anteius ne supremas tabulas moraretur. Atq; ille hausto ueneno, tarditatem eius perosus, interciſis uenis, mortem approperauit. Ostorius longinquis in agris apud finem Ligurum id temporis erat, eo missus centurio, qui cædem eius maturaret. Causa festinandi ex eo oriebatur, q; Ostorius multa militari fama, & ciuicam coronā apud Britāniam meritus, ingentī corporis robore armorūq; scientia, metum Neroni fecerat, ne inuaderet pauidum semper, & reperta nuper coniuratione magis exterritum. Igitur centurio ubi effigiā illæ clausit, iussa

Imperatoris Ostorio aperit. Is fortunadinem sæpe aduersum hostes spectatam in se uertit. Et quia uenæ quanq; interruptæ parum sanguinis effundebant, hactenus manu serui usus, ut immotum pugionem extolleret, adpressit dextram eius iugulog; occurrit. Etiam si bella externa, & obitas pro Rep. mortes tanta casuum similitudine memorarem, meq; ipsum satietas cæpisset, aliorumq; tædium expectarem, quanuis honestos ciuium exitus, tristes tamen & continuos aspernantium. At nunc patientia seruilis, tantumq; sanguinis domi perditum, fatigant animum & mœstitia restringunt. Neq; aliam de sensionem ab ijs quibus ista noscentur exegerim, quã ne oderim tam segniter pereuntes. Ira illa numinum in res Romanas fuit. quã non ut in cladibus exercituum, aut captiuitate urbium semel editam transire licet. Datur hoc illustrium uirorum posteritati ut quo modo exequijs ac promiscua sepulchra separantur, ita in traditione sic premorum accipiant habeantq; propriam memoriam. Paucos quippe intra dies eodem agmine Annæus Mella, Cerialis Anitius, Rufus Crispinus, ac Petronius cecidere Mella & Crispinus equites Romani dignitate Senatoria. Nam hic quondam præfectus prætorij, & consularibus insignibus donatus, ac nuper crimine coniurationis in Sardiniam exactus, accepto iussæ mortis nuncio semet interfecit. Mella quibus Gallio & Seneca parentibus natus petitione honorum abstinuerat, per ambitionem præposteram, ut eques Romanus, consularibus potentia æquaretur. Simul acquirendæ pecuniæ breuius iter credebat, per procurationes administrandis

principis

principis negocijs. Idē Anneū Lucanū genuerat grāde adiumentum claritudinis, quo interfecto, dum rem familiarem eius acriter requirit, accusatorem concuit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. Mixta inter patrem filiumq; coniurationis scientia fingitur assimulatis Lucani litteris, quas inspectas Nero, ferri ad eum iussit, opibus eius inhians. At Mella (quæ tum promptissima mortis uia) exoluit uenas, scriptis codicillis, quibus grandem pecuniam in Tigillinum, generumq; eius Cossutianum Capitonem erogabat, quo cætera manerent. Additur codicillis tanq; de iniquitate exitij querens, ita scripsisse, se quidem mori nullis supplicij causis, Rufium autem Crispinum & Anitium Cerialem uita frui, infensos principi, quæ composita credebantur de Crispino quia interfectus erat, de Ceriale ut interficeretur. Neq; enim multo post uim sibi attulit, minoreq; cæteri miseratione, quia proditam. C. Cæsari coniurationem ab eo meminerant. De. C. Petronio pauca supra repetenda sunt. Nam illi dies per somnum, nox officijs & oblectamentis uitæ transigebatur. Vtq; alios industria, ita hunc ignauia ad famam protulerat, habebaturq; non ganeo & profligator, ut pleriq; sua hauriens tium, sed erudito luxu. Ac dicta factaq; eius quanto solutiora, & quandam sui negligentiam præferentia, tanto gratius in speciem simplicitatis accipiebantur. Proconsul tamen Bithyniæ & mox consul ingentem se ac parem negotijs ostendit. dein reuolutus ad uitia seu uitiorum imitationem, inter paucos familiarium Neroni assumptus est, elegantiæ arbiter, dum nihil amœnum, & molle affluentia putat, nisi quod ei Petronius approba

uisset. Vnde inuidia Tigillini, quasi aduersus æmulum & scientia uoluptatum potiorem. Ergo crudelitatem principis cui cæteræ libidines cedebant, aggrediuntur. Amicitiam Sceuini Petronio obiectans, corrupto ad indicium seruo, ademptaq; defensione, & maiore parte familiæ in uincla rapta. Forte illis diebus Campaniam petiuerat Cæsar & Cumas usq; progressus Petronius illic attinebatur. Nec tulit ultra timoris aut spei moras, neq; tamen præceps uitam expulit, Sed incisas uenas ut libitum obligatas, aperire rursum, et alloqui amicos, non seria, aut quibus constantiam gloriæ peteret. Audiebatq; referentes, nihil de immortalitate animæ, & sapientium placitis, sed leuia carmina & faciles uersus. Seruorum alios largitione, quosdam uerberibus affecit. Iniit & uias, somno indulsit, ut quasi coacta mors, similis esset. Ne codicillis quidem (quod pleriq; perarum) Neronem aut Tigillinum, aut quem alium potentiū, adulatus est, Sed flagitia principis sub nominibus exoletorum, fœminarumq; et nouitate cuiusq; singulari perscripsit, atq; obsignata misit Neroni, fregitq; annulū, ne mox usui esset ad facienda pericula. Ambigenti Neroni quonā modo noctium suarum ingenia notescerent, offertur Silia matrimonio Senatoris, haud ignota, et ipsi ad omnē libidinem adscita, ac Petronio perq; familiaris, agitur in exiliū tanq; non fuisset quæ uiderat, perculeratq; proprio odio. At Numicium Termum prætura functum Tigillini simultatibus dedidit, quia liberius Termi quædā de Tigillino criminose detulerat, quæ cruciatibus tormentorum, ipse patronus eius nece immerita lueret. Trucidatis tot insignibus uiris ad postremū

Nero uirtutem ipſam excindere concupiuit. Interfecto Barea Sorano et Thraſea Pæto, olim utrisq; infenſus et accedentibus cauſis in Thraſeam q̃ Senatu egreſſus eſt, cũ de Agrippina referetur, ut memorauí. q̃q; Iuuenaliũ ludicro parũ expectabilem operam præbuerat. eaq; offenſio altius penetrabat, quia idem Thraſea Patauj unde ortus erat, ludis ceſticis a Troiano Antenore inſtitutis, habitu tragico cecinerat. Die quoq; quo prætor Antiſtius ob probra in Neronem compoſita ad mortem damnabatur, mitiora cenſuit, obtinuitq;, & cum diuini honores Poppeæ decernuntur, ſponte abſens, funeri non interfuit quæ obliterari non ſinebat Capito Coſſutianus, præter animum ad flagitia præcipitem, inimicus Thraſeæ, q̃ auctoritate eius concidiſſet iuuantis Cilicum legatos, dum Capitonẽ repetundaꝝ interrogant. quin et illa obiectabat. principio anni uitare Thraſeam ſollene iuſiurandũ. Nũcupationibus uotorum non adeſſe, quanuis Quindecimuirali ſacerdotio prædium, Nunq̃ pro ſalute principis, aut cœleſti uoce immolauiſſe aſſiduũ olim et indefeſſum, qui uulgaribus quoq; patrum conſultis ſemet fautorem aut aduerſarium oſtenderet triennio non introiiſſe curiam, Nuperrimeq; cum ad coercendos Syllanum & Veterem certatim concurreretur, priuatis potius clientium negotijs uacauiſſe, ſeceſſionem iã id et partes, et, ſi idem multũ audeant, bellum eſſe. Vt quondam. C. Cæſarem inquit & .M. Catonem, ita nunc te Nero & Thraſeam auida diſcordiarum ciuitas loquitur, & habet ſectatores uel potius ſatellites, qui nondum conſumaciam ſententiarum, ſed habitum uultumq; eius ſectantur, rigidi & triſtes, qui ubi laſciuiam expro-

brēt. Huic uni incolumitas tua sine arte, sine honore prosperas principis res spernit. ēt ne luctibus et doloribus non satiatur? Eiusdem animi est, Poppæam diuam non credere, cuius in acta diui Augusti et diui Iulij non iurare. Spernit religiones, abrogat leges, diurna Populi Romani per prouincias, per exercitus accuratius leguntur ut noscatur quid Thrasea non fecerit. Aut transeamus ad illa instituta si potiora sunt, aut noua cupientibus auferatur dux et auctor. Ista secta Tuberones & Fauonios ueteri quoq; Reip. ingrata nomina genuit. Vt Imperiū euertant, libertatem præferunt, si peruerterint, ipsam aggrediētur. Frustra Cassium amouisti, si gliscere et uigere Brutorꝝ æmulos passurus es. Deniq; nihil ipse de Thrasea scripseris, discæptatorem Senatum nobis relinquere. Extollit ira promptum Cossutiani animum Nero, Adijcitq; Marcellū Eprium acri eloquentia. At Bareā Soranum iā sibi Torius Sabinus eques Romanus poposcerat reū ex proconsulatu Asiæ, In qua offensiones principis auxit iustitia atq; industria. Et quia portui Ephesiorꝝ aperiendo curam insumpserat. Vimq; ciuitatis pergamenæ prohibentis Atratū Cæsaris libertū statuas et picturas auehere, multā omiserat. Sed crimini dabatur amicitia Plauti et ambitio conciliandæ prouinciæ ad spes nouas, Tempus dānationi delectū quo Tyridates accipiendo Armeniæ regno aduentabat. Vt ad externa rumoribus intestinū scelus obscuraretur. An ut magnitudinē Imperatoriā cæde illustriū uirorꝝ quasi regio facinore ostentaret? Igitur omni ciuitate ad excipiendū principem, spectandūq; Regem effusa, Thrasea occursu prohibitus, non dimisit animū, Sed codicillos ad Neronem cōposuit, requirens obie

ctu, et expurgatuꝝ asseuerans, si notitiam criminū et co piam diluendi habuisset. Eos codicillos Nero properāter accæpit. Sæpe exterritum Thraseam sensisse per quæ claritudinē principis extolleret, suamq; famā dehonestaret quo dubie nōuenit. Vultūq; et spiritus et libertatē īsontis ultro extimuit. Vocari patres iussit. Tū Thraſea inter proximos consultauit, tentaret ne defensionē, an sperneret. Diuersa consilia afferebantur. quibus intrari curiā placebat, securos esse de cōstantia eius dixerunt, nihil dictuꝝ, nisi quo gloriam augeret. Segnes & pauidos supremis suis secretum otium dare. Aspiceret populus uiꝝ morti obuium. audiret Senatus uoces quasi ex quodam numine supra humanas. Posse ipso miraculo etiā Neronem permoueri. Sin crudelitati insisteret, distingui certe apud posteros memoriā honesti exitus ab ignauia per silentium pereuntiū. Contra qui opperiendū domi censebant, de ipso Thraſea eadē, sed ludibria et cōtumelias imminere, subtraheret aures conuitijs et probris. Nō solū Cossutianū aut Eprium ad scelus promptos, supereſſe qui forsitan manus ictusq; per immanitatem Augusti ēt bonos metu sequi. Detraheret potius Senatui quem peror nauisset infamiā tanti flagitij et relinqueret incertum, Quid uiso Thraſea reo decreturi patres fuerint, ut Neronē flagitioꝝ pudor caperet? Irrita spe agitari, multoq; magis timendū, ne inconiugem, in familiā, in cætera pignora eius sæuiret. Proinde intemeratus, impollutus, quoꝝ uestigijs et studijs uitā duxerit, eoꝝ gloria peteret finem. Aderat consilio Rusticus Arulenus flagrans iuuenis, et cupidine laudis offerebat se intercessuꝝ Senatus consulto. Nā plebis tr. erat. Cohibuit spiritus eius Thra

sea, ne uana et reo nõ profutura, intercessori exitiosa in ciperet. Sibi actam ætatẽ, et tot per annos cõtinuũ uitæ ordinẽ non deserendũ. Illi initiũ magistratuũ et integra quæ supersint, multũ ante secũ expenderet, quod tali tẽpore capessendæ Reip. iter ingrederetur Cæterũ ipse an uenire in Senatũ deceret, meditationi suæ reliquit. At, postera luce duæ prætoriæ cohortes armatæ tẽplũ genitricis Veneris insedere. Aditũ Senatus globus togatorum obsederat non occultis gladijs. dispersiq; per fora ac basilicas cunei militares. inter quoꝝ aspectus et minas ingressi curiã Senatores. Et oratio principis per quæstorem eius audita est. nemine nominatim cõpellato patres arguebat, ꝙ publica munia desererent, eorũq; exẽplo equites Ro. ad segnitiã uerterentur. Et. n. quid miꝝ e longinquis prouincijs aduenirí, cũ pleriq; adepti consulatũ et sacerdotia, hortoꝝ potius amœnitati inseruirent? quod uelut telũ arripuere accusatores. Et initiũ faciente Cossutiano, maiore ui Marcellus summam Reip. agi clamitabat, contumacia inferiorũ, lenitatẽ imperitantis diminui. Nimiũ mites ad eam diem patres qui Thraseã desciscentẽ, qui generũ eius Heluidiũ Priscũ in ijsdem furoribus simul Ragoniũ Agrippinũ paterni in principes odij hæredẽ, & Curtiũ Montanũ detestanda carmina factitantẽ, eludere impune sinerent. Requirere se in Senatu cõsularẽ, in uotis sacerdotẽ, in iureiurãdo ciuẽ, ni si cõtra instituta et cerimonias maioꝝ proditorẽ palam et hostem Thrasea induisset, Deniq; agere Senatorem, & principis obtrectatores protegere solitus, ueniret. censeret quid corrigi, aut mutari uellet. facilius perlaturos singula increpantẽ q̃ nũc silentiũ perferrent omnia dam

nãtis. Placeim illi per orbem terræ, an uictorias sine dam no exercituũ displiceret, ne hominem bonis publicis mœ stum, et qui fora, Theatra, templa pro solitudine habe ret, qui minitaretur exilium suum, ambitionis praue cõpotem facerent. Non illi consulta hæc, nõ magistratu aut Romanam urbem uideri. Abrumperet uitam ab ea ciuitate cuius caritatem olim, nunc et aspectum exuisset. Cum per hæc atq; talia Marcellus inueheretur torus & minax uoce, uultu, oculis ardesceret, non illa notæ & celebritate periculorum sueta iam Senatus mœstitia, sed nouus et altior pauor, manus et tela militum cernen tibus, simul ipsius Thraseæ uenerabilis species obuersa batur. et erant qui Heluidium quoq; miserarentur, inno xiæ affinitatis pœnas daturum. Quid Agrippino obie ctum, nisi tristem patris fortunam? quando et ille perin de innocens Tiberij sæuitia concidisset. Enim uero Mõ tanum probe uiuentem, neq; famosi carminis quia pro tulerit ingenium extorrem agi. Atq; interim Torius Sabinus Sorani accusator ingreditur, orditurq; de ami citia Rubelij Plauti, quõq; proconsul Asiæ Soranus pro claritate sibi potius accommodatum, quàm ex utilitate communi egisset, alendo seditiones ciuitatum. Vetera hæc, Sed recens discrimini patris filiam connectebat, & pecuniam magis dilargita esset. Acciderat sane pie tate Seruiliæ (id enim nomen puellæ fuit) quæ caritate er ga parentẽ, simul imprudentia ætatis, non tamen aliud consultauerat, quàm de incolumitate domus, & an pla cabilis Nero, an cogniõ Senatus nihil atrox affer ret. Igitur accita est in Senatum. Steterunt; diuersi an te tribunal consulũ, grandis æuo parens, cõtra filia intra

uicesimū ætatis annum nuper marito Annio Pollione in exilium pulso, uiduata desolataq; , ac ne patrē quidē intuens, cuius onerasse pericula uidebatur . Tū interrogāte accusatore, an cultus dotales, an detractū ceruici monile uenūdedisset, quo pecuniā faciendis magicis sacris cōtraheret, primū strata humi , longoq; fletu et silentio, post altaria et aram cōplexa, Nullos inquit impios deos nullas deuotiones, nec aliud infelicibus precibus inuocaui, q̄ ut hunc optimū patrē tu Cæsar et uos patres seruaretis incolumen. Sic gēmas et uestes et dignitatis insignia dedi, quomodo si sanguinē & uitā poposcissent. Viderint isti antehac mihi ignoti quo nomine sint , quas artes exerceant, Nulla mihi principis mentio, nisi inter numina fuit. Nescit tamen miserrimus pater, et si crimē est sola deliqui . Loquentis adhuc uerba excipit Soranus proclamatq; non illam in prouinciā secū profectā, non Plauto per ætatē nosci potuisse, non criminibus mariti connexā, nimiæ tantum pietatis reā, separarent a se quācunq; sortem subiret. Simul in amplexus occurrentis filiæ ruebat, nisi interiecti lictores utrisq; obstitissent. Mox datus testibus locus. et q̄tum nunc sæuicia accusationis permouerat, tantū iræ. P. Egnatius testis cōciuit. Cliens hic Sorani, et tūc emptus ad opprimendū amicū auctoritatē stoicæ sectæ præferebat, habitu et ore ad exprimendā imaginē honesti et exerciti, cæterꝝ animo perfidiosus, et subdolus auaritiā ac libidinē occultans. Quæ postq̄ pecunia recluſa sunt, dedit exemplū præcauendi, quomodo fraudibus inuolutos, aut flagitijs commaculatos, sic specie bonarum artium falsos et amicitiæ fallaces. Idem tamē dies et honestum exemplū tulit Cassii Ascle

piodoci, qui magnitudine opũ præcipuus inter Bithynos quo obsequio florentẽ Soranũ celebrauerat, labentẽ non deseruit. Exutusq; omnibus fortunis, et in exiliũ actus, æquitate deũ erga bona malaq; documenta. Thraseæ Soranoq; et Seruiliæ datur mortis arbitriũ. Heluidius & Paconius Italia depelluntur. Montanus patri cõcessus est prædicto ne in Rep. haberetur Accusatoribus Eprio et Cossutiano quinquagies sestertiũ singulis, Ostorio duodecies t q̃ storia insignia tribuũtur. Tũ ad Thraseã in hortis agentẽ quæstor consulis missus, uesperascente iam die, Illustriũ uiroꝝ fœminarũq; cœtus frequẽtes egerat, maxime intentus Demetrio cynicæ institutionis doctori. cũ quo ut coniectare erat, intentione uultus et auditus, si qua clarius proloquebantur de natura animæ et dissociatiõe spiritus, corporisq; inquirebat, donec aduenit Domitius Cæcilianus ex intimis amicis. et eĩ quid Senatus cẽsuisset exposuit. Igitur flẽtes queritãtesq; qui aderant, facessere propere Thrasea, neu pĩcula sua miscere cũ sorte dãnati hortatur. Arriãq; tentantẽ mariti suprema, et exẽplũ Arriæ matris sequi, monet retinere uitã, filiæq; communi subsidiũ unicũ nõ adimere. Tũ progressus in porticũ, illic a quæstore reperitur, letitiæ propior, quia Heluidiũ generꝝ suũ Italia tantum arceri cognouerat. Accæpto dehinc senatusc õsulto, Heluidiũ et Demetriũ in cubiculũ inducit. Porrectis utriusq; brachij uenis postq̃ cruorẽ effudit, humũ super spargens. propius uocato q̃store, libemus inqt Ioui liberatori. Specta iuuenis, et omẽ qđ dij porhibeant, cæteꝝ in ea tẽpora natus ex quibus firmare animũ expediat cõstantibus exẽplis. Post lẽtitudine exitus graues cruciatus afferẽte, obuersis in Demetriũ.

Nitium mihi operis Ser. Galba iterum. T. Iunius Consules erunt. Nam post conditam urbem. DCC. et. XX. prioris æui annos multi auctores ret tulerunt, dum res Populi Ro. memorabantur, pari eloquentia ac libertate. Postq̃ bellatũ apud Actium atq; omnem potestatem ad unum conferri pacis interfuit, magna illa ingenia cessere. Simul ueritas pluribus modis infracta, primum inscitia Reip. ut alienæ, mox libidine assentandi, aut rursus odio aduersus dominantes. Ita neutris cura posteritatis inter infensos uel obnoxios. Sed ambitioni scriptoris facile aduerseris. obtrectatio et liuor pronis auribus accipiuntur. quippe adulationi fœdum crimen seruitutis, malignitati falsa species libertatis inest. Mihi Galba Otho Vitellius nec beneficio nec iniuria cogniti. Dignitatem nostram a Vespasiano inchoatam, a Tito auctam, a Domitiano longius proiectam non abnuerim. Sed incorruptam fidem professis nec amore quisq̃, & sine odio dicendus est. q. si uita suppediret, principatum diui Neruæ & Imperium Traiani, uberiorem securioremq; materiam senectuti seposuissem rara temporum felicitate ubi sentire quæ uelis, & quæ sentias dicere licet. Opus aggredior plenum uarijs casibus, atrox prælijs, discors seditionibus, ipsa etiã

pace sæuum. Quatuor principes ferro interepti, tria bella ciuilia, plura externa, ac plerumq; permixta. prosperæ in Oriente, aduersæ in Occidente res. Turbatum Illyricum, Galliæ nutantes, perdomita Britannia, & statim missa cohortes in Roxolanos Sarmatarum ac Sueuorum gentes. nobilitatus cladibus mutuis Dacus. Motæ etiam prope Parthorum arma falsi Neronis ludibrio. Iam uero Italia nouis cladibus, uel post longam sæculorum seriem repentis, afflictæ, hauſtæ aut obrutæ urbes. Fœcundissima Campaniæ ora, & urbs incendijs uastata. consumptis antiquissimis delubris, ipso Capitolio ciuium manibus incenso, pollutæ cerimoniæ. magna adulteria, plenum exilijs mare. Infecti cædibus scopuli. Atrocius in urbe sæuitum, nobilitas, opes, omissi gestiq; honores pro crimine, et ob uirtutes certissimum exitium. Nec minus præmia delatorum inuisa quàm scelera, cui alij sacerdotia et consulatus ut spolia adepti procurationes alij et interiorem potentiã agerent, Verterent cuncta odio & terrore, corrupti in dominos serui, in patronos liberti, & quibus deerat inimicus per amicos oppressi. Non tamen adeo uirtutum sterile sæculum, ut non & bona exempla prodiderit. Comitatæ profugos liberos matres, secutæ maritos in exilia coniuges, propinqui audientes, constantes generi. Contumax etiam aduersus tormenta seruorum fides supremæ clarorum uirorum necessitates. Ipsa necessitas fortiter tolerata, et laudatis antiquorum moribus pares exitus. Præter multiplices rerum humanarum casus, cœlo terraq; prodigia, et fulminum monitus, & futurorum præsagia læta, tristia ambigua, manifesta. Nec. n. unq; atrocioribus Populi Ro. cla

dibus, magis uetustis indicijs approbatum est, non esse curæ deis securitatem nostram, esse ultionem. Cæterum antequā destinata componam, repetendum uidetur, qualis status urbis, quæ mens exercituum, quis habitus prouinciarum. quid in toto terrarum orbe ualidum, quid ægrum fuerit. ut non modo casus euentusq; rerum, qui plerumq; fortuiti sint, sed ratio etiā causæq; noscantur. Finis Neronis ut lætus primo gaudentium impetu fuerat, ita uarios motus animorū, non modo in urbe apud patres, aut populum aut urbanum militem, sed omnes legiones ducesq; conciuerat, euulgato Imperij arcano, posse principem alibi quā Romæ fieri. Sed patres lætiusurpata statim libertate, licentius ut erga principē nouum et absentē, Primores equitū proximi gaudio patrū. pars Populi integra & magnis domibus annexa, clientes libertiq; damnatorum et exulū in spē erecti. Plebs sordida et circo ac theatris sueta, simul deterrimi seruorū aut qui adesis bonis, per dedecus Neronis alebātur, Mœsti & rumorum auidi. Miles urbanus longo Cæsarum sacramento imbutus, & ad destituendum Neronem arte magis et impulsu, q̄ suo ingenio traductus postq̄ neq; dari donatiuū sub nomine Galbæ promissum neq; magis meritis ac præmijs eundem in pace quibello locū. præuentamq; gratiam intelligit apud principem a legionibus factum, pronus ad nouas res, scelere insuper Nymphidij Sabini præfecti Imperium sibi molientis agitatur, & Nymphidius quidem in ipso conatu oppressus, & q̄uis capite defectionis ablato, manebat plerisq; militum conscientia. Neq; deerant sermones, senium atq; auaritiam Galbæ increpantium, laudata olim & militari fu

ma celebrata seueritas eius angebat coaspernantes uete-
rem disciplinam. Atq; ita. xiiij. annis a Nerone assuefa-
ctos, ut haud minus uitia principum amarent, q̃ olim
uirtutes uerebatur. Accessit Galbæ uox pro Rep. hone-
sta, Ipsi anceps, legi a se principem non emi. Nec enim
ad hanc formam cætera erant. Inualidum senem. T. Iu-
nius & Cornelius Laco, alter deterrimus mortalium al-
ter ignauissimus, odio flagitiorum oneratum contempui
inertiæ destruebant, Tardum Galbæ iter & cruentum,
interfectis Ciconio Varrone consule designato, & Pe-
tronio Turpiliano consulari, Ille ut Nymphidij socius.
hic ut dux Neronis, inauditi atq; indefensi tanq̃ innocen-
tes perierant. Introitus in urbem trucidatis tot millibus
inermium milium, infaustus omine, atq; ipsis etiã qui
occiderant formidolosus. Inducta legione Hispana, re-
manente ea quã e classe Nero conscripserat, plena urbs
exercitu insolito multũ ad hæc innumeri e Germania ac
Britannia et illyrico, quos idẽ Nero electos præmissosq;
ad claustra Caspiarum, & bellum quod in Albanos
parabat, opprimendis Vindicis cœptis reuocauerat, in-
gens nouis rebus materia, ut non in unum aliquem pro
no fauore ita audenti parata. Forte congruerat ut Clo-
dij Macri et Fontei Capitonis cædes nunciarentur. Ma
crum in Africa res haud dubie turbantem, Trebonius
Garucianus procurator, iussu galbæ, Capitonem in Ger
mania, cum similia cæptaret Cornelius Aquinus & Fa
bius Valens legati legionum interfecerant anteq̃ iuberẽ
tur. Fuere qui crederent Capitonem ut auariña & libi
dine fœdum ac maculosum ita cogitatione rerum nouа
rum abstinuisse, sed a legatis bellum suadentibus, postq̃

impellere nequiuerint, crimen ac dolum ultro compositum, & Galbam mobilitate ingenij. an ne altius scrutarentur, quoquo modo acta quia mutari non poterant comprobrassent. Ceterum utraq; cædes sinistre accepta, et inuiso semel principe, seu bene seu malefacta premunt. Iam asserebant uenalia cuncta, prepotentes liberti. Seruorum manus suo itis auidæ, & tanq; apud senem festinantes. Eademq; nouæ aulæ mala æq; grauia, non æq; excusata. Ipsa ætas Galbæ & irrisui et fastidio erat, assuetis iuuentæ Neronis, et Imperatores forma ac decore corporis (ut est mos uulgi) comparantibus. Et hic quidem Romæ tanq; in tanta multitudine habitus animorum fuit. E prouincijs, Hispaniæ præerat Cluuius Rufus, uir facundus, & pacis artibus bellis inexpertus. Galliæ super memoriam Vindicis obligatæ recenti dono Romanæ ciuitatis, & in posterum tributi leuamento. Proximæ tamen Romanis exercitibus Galliarum ciuitates, non eodem honore habitæ. Quædam etiam finibus ademptis, pari dolore commoda aliena ac suas iniurias metiebantur. Germani exercitus quod periculosissimū in tantis uiribus sollicitū et iratū superbia recentis uictoriæ & meu, tanq; alias partes fouissent, tarde a Nerone desciuerant. Nec statim pro Galba, Verginius an imperare uoluisset dubium, delatum ei a milite Imperium conuenie bat. Fontium capitonem occisum etiam qui queri non poterant, tamen indignabantur. Dux deerat abducto Verginio per simulationem amicitiæ, quem non remitti, atq; etiam reum esse, tanq; suū crimen accipiebant. Superior exercitus legatū Hordeoniū Flaccū spernebat. sene cta ac debilitate pedū inualidū, sine constantia, sine au-

ctoritate, ne quieto quidem milite regimen, adeo fruentes infirmitate retinentis ultro etiam accendebantur. Inferioris Germaniæ legiones diutius sine consulari fuere, donec missu Galbæ Vitellius aderat, Censoris Vitellij ac ter consulis filius. Id satis uidebatur. In Britannico exercitu nihil irarum. Non sane aliæ legiones per omnes ciuilium bellorum motus innocentius egerunt seu quia procul, et Oceano diuisæ, seu crebris expeditionibus doctæ hostem potius odisse. Quies et Illirico, qq exercitæ a Nerone legiones, dum in Italia cunctantur, Verginiũ legationibus adissent. Sed longis spacijs discretũ exercitus, quod saluberrimum est ad continendam militarem fidem, nec uitijs nec uiribus misscebantur. Oriens adhuc immotus, Syriam & quatuor legiones obtinebat Licinius Mutianus uir secundis aduersisq; iuxta famosus. insignes amicitias iuuenis ambitiose coluerat. Mox attritis opibus, lubrico statu, suspecta etiam Claudij iracundia in secretum Asiæ repositus, tam prope ab exule fuit, quam postea a principe. Luxuria, industria, comitate, arrogantia, malis bonisq; artibus mixtus, nimiæ uoluptates, cum uacaret, quotiens expedierat, magnæ uirtutes. Palã laudares. secreta male audiebant. Sed apud subiectos, apud proximos, apud collegas, uarijs illecebris potens. & cui expeditius fuerat tradere Imperium quàm obtinere. Bellum Iudaicum Flauius Vespasianus (ducem eum Nero delegerat) tribus legionibus administrabat. Nec Vespasiano aduersus Galbã uotum aut animus. Quippe T. filium ad uenerationẽ culumq; eius miserat, ut suo loco memorabimus, occulta lege, fati et ostentis ac responsis destinatũ Vespasiano li-

berisq; eius Imperiũ post fortunã credidimus. Aegyptũ copiasq; quibus coerceretur, iam inde a diuo Augusto equites Romani obtinent loco regum. Ita uisum expedire prouinciam aditu difficilem, annonæ fœcundam superstitione ac lasciuia discordem & mobilem, insciam legum, ignaram magistratuum domi retinere. Regebat tum Tiberius Alexander eiusdem nationis. Africa ac legiones in ea interfecto Clodio Macro, contentæ qualicunq; principe, post experimentũ, domini minoris Duæ mauritaniæ, Rhetia, Noricũ, Thracia & quæ aliæ procuratoribus cohibentur, ut cuiq; exercitui uicinæ, ita in fauorem aut odium conctatu ualentiorum agebãtur. Inermes prouinciæ atq; ipsa in primis Italia cuicumq; seruitio exposita, in præcium belli cessuræ erant. Hic fuit rerum Romanarum status, cum Ser. Galba iterum. Titus Iunius consules inchoauere annum sibi ultimum, Reip. prope supremum. Paucis post Kal. Ian. diebus Pompeij propinqui procuratoris a Belgica litteræ afferuntur, superioris Germaniæ legiones rupta sacramenti reuerentia; Imperatorem alium flagitare, & Senatui ac Po. Ro. arbitrium eligendi permittere quo seditio mollius acciperetur. Maturauit ea res consilium Galbæ iã pridem de adoptione secum et cum proximis agitantis. Non sane crebrior tota ciuitate sermo per illos menses fuerat, primum licentia ac libidine talia loquendi, dein fessa iam ætate Galbæ. Paucis iudiciũ aut Reip. amor. multi occulta spe, prout quis amicus uel cliens, hunc uel illum ambitionis rumoribus destinabant. Etiam in. T. Iunij odium diuerterant. qui in dies quanto potentior eodem actu inuisior erat. Quippe hiantes in magna for

tuna

tuna amicorum cupiditates ipsa Galbæ facilitas intendebat, cum apud infirmum & credulum, minore metu & maiore premio peccaretur. Potentia principatus diuisa in.T.Iunium consulem, & Cornelium Laconem prætorij præfectum. Nec minor gratia Hycello Galbæ liberto, quem annulis donatum equestri nomine Martianum uocitabant. Hi discordes & rebus minoribus sibi quisq; tendentes circa consilium eligendi successoris, in duas factiones scindebantur. Iunius pro.M.Othone, Laco atq; Hycellus consensu non tam unum aliquem fouebant, q̃ alium. Neq; erat Galbæ ignota Othonis, ac. T. Iunij amicitia ex rumoribus nihil silentio transmittentium. quia Iunio uidua filia, cælebs Otho, gener ac socer destinabantur. Credo & Reip. curam subisse, frustra a Nerone translatæ. si apud Othonem relinqueretur Namq; Otho pueritiam incuriose, adolescentiam petulanter egerat, gratus Neroni æmulatione luxus. Eoq; iam Poppeam Sabinam principale scortum, ut apud conscium libidinum deposuerat, donec Octauiam uxorem amoliretur. Mox suspectum in eadem Poppea in prouinciam Lusitaniã specie legationis seposuit. Otho comiter administrata prouincia primus in partes transgressus, nec segnis, & donec bellum fuit, inter præsentes splendidissimus, spem adoptionis statim concæptam acrius in dies rapiebat, fauentibus plerisq; militum, prona in eum aula Neronis ut similem. Sed Galba post nũcios Germanicæ seditionis quãq̃ nihil adhuc de Vitellio certum, anxius quonam exercituum uis erumperet, ne urbano quidem militi confisus, quod remedium unicum rebatur. comitia Imperij transigit. Adhibitoq; super In

nium ac Laconē Mario Celso consule designato, ac Ducenio gemino præfecto urbis, pauca præfatus de sua senectute. Pisonem Licinianum accersiri iubet, seu propria electione, siue ut quidam crediderunt, Lacone instante. cui apud Rubellium Plautum exercita cum Pisone amicitia, sed callide ut ignotum fouebat. & prospera de Pisone fama consilio eius fidem addiderat. Piso. M. Crasso ex Scribonia genitus, nobilis utrinq;. uultu habituq; moris antiqui, & æstimatione recta seuerus, deterius interpretantibus tristior habebatur. Ea pars morę eius quo suspectior sollicitis, adoptanti placebat. Igitur Galba apprehensa Pisonis manu, in hunc modum locutus fertur. Si te priuatus lege curiata apud Pontifices ut moris est, adoptarem, & mihi egregium erat tunc Pompeij & .M. Crassi sobolem in penates meos asciscere, & tibi insigne Sulpitiæ & Luctatiæ decora, nobilitati tuæ adiecisse. Nunc me deorum hominumq; consensu ad Imperium uocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, ut principatum de quo maiores nostri armis certabant, bello adeptus, quiescenti offeram, exēplo diui Augusti, qui sororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes suos, postremo Tiberium Neronem priuignum, in proximo sibi fastigio collocauit. Sed Augustus in domo successorem quæsiuit, ego in Rep. non quia propinquos aut socios belli non habeam, sed neq; ipse Imperium ambitione accæpi, & iudicij mei documentum sit, non meæ tantum necessitudines, quas tibi postposui, sed tuæ. Est tibi frater pari nobilitate, natu maior, dignus hac fortuna, nisi tu potior esses. Ea ætas tua quæ cupiditates adolescentiæ iam effu

gerit. Ea uita in qua nihil præterium excusandum habeas. Fortunam adhuc tantum aduersam uidisti. Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant, quia miseriæ toleranur, fœlicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eadem constantia retinebis, sed alij per obsequium imminuent. Irrumpent adulatio blanditiæ pessimum ueri affectus uenenum, sua cuiq; utilitas. Etiam ego ac tu simplicissime inter nos hodie loquimur. cæteri libentius cũ fortuna nostra q̃ nobiscũ. Nam suadere principi quod oporteat multi laboris. Assentatio erga principẽ quemcunq;, sine affectu peragitur. Si immensum Imperij corpus stare ac librari sine rectore posset, dignus eram a quo Respub. inciperet. Nunc eo necessitatis iam prideñ uentũ est, ut nec mea se nectus conferre plus Po. Ro. posset q̃ bonum successorem, nec tua plus iuuenta q̃ bonum principem, Sub Tiberio, et Caio, et Claudio unius familiæ quasi hæreditas fuimus. loco libertatis erit, q̃ eligi cœpimus. Et finita Iuliorum Claudiorumq; domo, optimum quemq; adoptio inueniet. Nam generari & nasci a principibus, fortuitum, nec ultra æstimatur. Adoptandi iudicium integrum. & si uelis eligere, consensu monstratur. Sit ante oculos Nero, quẽ longa Cæsarum serie tumentem nõ Vindex cũ inermi prouincia, aut ego cũ una legione, sed sua immanitas, sua luxuria ceruicibus publicis depulere. Neq; erat adhuc dãnati principis exemplum. Nos bello & ab æstimantibus asciti cum inuidia quanuis egregij erimus. Nec tamen territus fueris, si duæ legiones in hoc concussi orbis motu nondum quieuerunt. Ne ipse quidem ad securas res accessi, Et audi

ta adoptione, desinam uideri senex. quod nunc mihi unum obiicitur. Nero a pessimo quoq; semper desideratur. Mihi ac tibi prouidendum est, ne etiam a bonis desideretur. Monere diutius neq; temporis huius, et impleti est omne consilium, si te bene elegi, utilissimus quidem ac breuissimus bonarum malarumq; rerum delectus. Cogitare quid aut nolueris sub alio principe, aut nolueris. Neq; enim hic ut in cæteris gentibus quæ regnantur, certa dominorum domus, & cæteri serui, Sed imperaturus es hominibus, qui nec totam seruitutem pati possunt, nec totam libertatem. Et Galba quidem hæc ac talia tanq; principem faceret, cæteri tanq; cum facto loquebantur. Pisonem ferunt statim intuentibus, & mox coniectis in eum omnium oculis, nullum turbati, aut exultantis animi motum prodidisse. Sermo erga patrē Imperatoremq; reuerens, de se moderatus, nihil in uultu habituq; mutatū, quasi imperare posset magis q̄ uellet. Consultatum inde prorostris, an in senatu. an in castris adoptio nuncuparetur. Iri in castra placuit, honorificū id militibus fore, quorum fauorem ut largitione & ambitu male acquiri, ita per bonas artes haud spernendum Circūstreterat interim palatiū publica expectatio magni secreti impatiens, & male coercitam famam supprimentes augebant. iiij. idus Ianu. fœdum imbribus diem, tonitrua & fulgura & cœlestes minæ ultra solitum turbauerant. Obseruatum id antiquitus comitijs dirimendis, non terruit Galbam quo minus in castra pergeret, contemptorem talium ut fortuitorum, seu quæ fato manent quis significata non uitentur. Apud frequentem militū concionem Imperatoria breuitate, adoptari a se Pisonem

more diui Augusti, & exemplo militari, quo uir uirum legeret, pronunciat, ac ne dissimulata seditio in maius crederetur, ultro asseuerat, quartam & duodecimam legiones paucis seditionis auctoribus non ultra uerba ac uoces erraſſe, & breui in officio fore. Nec ullum oratioui aut lenocinium addium, aut precium. Tribuni tamen centurionesq; & proximi militum grata audire respondent, per cæteros mœstitia ac silentium, tanquam usurpatam etiam in pace donatiui necessitatem, bello perdidissent. Constat potuisse conciliari animos quanta lacumq; parci Senis liberalitate. Nocuit antiquus rigor, & nimia seueritas, cui iā pares non sumus. Inde apud Senatum non compti or Galbæ, non longior q̄ apud milites sermo, Pisonis comis oratio. Et patrum fauor aderat. multū uoluntate effusius. qui noluerant medie, ac plurimi obuio obsequio priuatas spes agitantes, sine publica cura. Nec aliud sequenti quatriduo (quod medium inter adoptionem & cædem fuit) dictum a Pisone in publicum, factum ue, creberioribus indies germanicæ defectionis nuncijs, & facili ciuitate ad accipiendas credendasq; omnia noua, cum tristia sint. Censuerant patres mittendos ad germanicum exercitum legatos. agitatum secreto, num & Piso proficisceretur maiore prætexu. Illi auctoritatem Senatus, hic dignationem Cæsaris laturus. Placebat & Laconem prætorij præfectum simul mitti. Is consilio interceſſit. legati quoq; (nā senatus electionem Galbæ permiserat) fœda inconstantia nominati, excusati, subsituti, ambitu remanendi aut eundi, ut quemq; metus uel spes impulerat. proxima pecuniæ cura. Et cuncta scrutantibus iustissimū uisum

est, inde repeti, ubi inopiæ causa erat. Bis & uicies mil
le sestertium donationibus Nero effuderat. Appellari sin
gulos iussit, decumæ parte liberalitatis apud quemq; eo
rum relicta. At illis uix decumæ super portiones erat.
Isdem ergo aliena sumptibus quibus sua prodegerant.
cum rapacissimo cuiq; ac perditissimo, non agri, aut
fœnus, sed sola instrumenta uitiorum manerent. Exa-
ctioni. xxx. equites Romani præpositi, nouum officij ge
nus & ambitu ac numero oneroſum, ubiq; hasta, & se
ctor, & inquieta urbs actionibus. Attamen grande
gaudium q; tam pauperes forent quibus donasset Nero,
quàm quibus absoluisset. Exautorati per eos dies tribu-
ni, è prætorio Antonius Taurus, & Antonius Naso. Ex
urbanis cohortibus Aemilius pacensis, E'uiglys Iulius
Fronto. Nec remedium in cæteros fuit, sed metus initij,
tanquam per artem & formidinem singuli pellerentur,
omnibus suspectis. Interea Othonem cui compositis re
bus nulla spes, omne in turbido consilium, multa si-
mul extimulabant. Luxuria etiam principi oneroſa.
Inopia uix priuato toleranda. In Galbam ira, in Piſo-
nem inuidia. Pingebat & metum quo magis concepi
sceret prægrauem se Neroni fuisse. Nec Lusitaniam rur
sus & alterius exilij honorem expectandum. Suspe-
ctum semper inuisumq; dominantibus, qui proximus de-
siderarentur. Nocuisse id sibi apud senem principem. Ma-
gis nociturum apud iuuenem ingenio trucem, & lon-
go exilio efferatum. Occidi Othonem posse. proin agen
dum audendumq; dum Galbæ auctoritas fluxa, Piſonis
nundum coaluisset. Opportunos magnis conatibus
transitus rerũ, nec conflatione opus, ubi perniciosior

sit quies, quàm temeritas. Mortem omnibus ex natura æqualem, obliuione apud posteros, uel gloria distingui. Ac si nocentem innocentemq; idem exitus maneat, acrioris uiri esse, merito perire. Non erat Othonis mollis & corpori finalis animus. Et intimi libertorum seruorumq; corruptius quàm in priuata domo habiti, aulam Neronis, & luxus adulteria, matrimonia cæterasq; regnorũ libidines auido taliumsi audaret, ut sua ostentantes, quiescentũ, ut aliena exprobrabant, Vrgentibus etiam mathematicis, dum nouos motus, & clarum Othoni annum obseruatione syderum affirmant, genus hominũ potentibus infidum, sperantibus fallax. quod in ciuitate nostra & uetabitur semper & retinebitur. Multos secreta Poppeæ mathematicos, pessimum principalis matrimonij instrumentum, habuerant, e quibus Ptolemæus Othoni in Hispania comes, cum superfuturum eum Neroni promisisset, postquam ex euentu fides, coniectura iam & rumore, senium Galbæ, & iuuentam Othonis computantium, persuaserat fore, ut in Imperium asciscerentur Sed Otho tanq; peritia, et monitu fatorum prædicta accipiebat, cupidine ingenij humani libentius obscura credi. Nec deerat Ptolemæus iam & sceleris instinctor, ad quod facillime ab eiusmodi uoto transitur. Sed sceleris cogitatio incertũ, an repens, studia militum iã pridem spe successionis, aut paratu facinoris affectauerat. In itinere, in agmine, in stationibus uetustissimum quemq; militum, nomine uocans, ac memoria Neroniani comitatus, contubernales appellando, alios agnoscere, quosdam requirere, & pecunia aut gratia iuuare. Inserendo sæpius querelas,

& ambiguos de Galba sermones, quæq; alia turbamenta vulgi, labores itinerum, inopia commeatuum, duricia Imperij atrocius accipiebantur, cum Campaniæ lacus et Achaiæ urbes classibus adire soliti, pyreneum et alpes, & immensa viarum spacia, egre sub armis emitterentur. Flagrantibus iam militum animis, uelut faces addiderat Mevius. Pudens e proximis Tigellini, Is nobilissimum quemq; ingenio aut pecuniæ indigum, & in novas cupiditates præcipitem alliciendo, eo paulatim progressus est, ut per speciē conuiuij quotiens Galba apud Othonē epularetur, cohorti excubias agenti, uiritim centenos nummos diuideret. q̄ uelut publicā largitionem Otho secreōoribus apud singulos præmijs intendebat. adeo animosus corruptor, ut Cocceio Proculo spiculatori de partē finium cum uicino ambigentī, uniuersum uicini agrum sua pecunia emptum dono dederit per socordiam præfecti quem nota pariter & occulta, fallebant. Sed tum e libertis Onomastum futuro sceleri præfecit, a quo Barbium Proculum Tesseranum spiculatorem & Veturium Othonem eodem perductos, post quam uario sermone callidos, audacesq; cognouit, precio & promissis onerat, data pecunia ad pertentandos plurium animos. Suscepere duo manipulares Imperiū Po. Ro. transferendum, & transtulerunt. In conscientiam facinoris pauci ascitī suspensos cæterorum animos, diuersis artibus stimulant. primores militum per beneficia Nymphidij ut suspectos, Vulgus & cæteros ira & desperatione dilati totiens donatiui. Erant quos memoria Neronis ac desiderium prioris licentiæ accenderet. In comuni omnes metu mutandæ militiæ terrebantur. In

fecit ea tabes legionum quoq; & auxiliorum motas iã mentes, postquam uulgatum erat labare Germanici exercitus fidem. Adeoq; parata apud malos sediõ, et apud integros dissimulatio fuit. ut postero Iduũ die, re deuntem a cœna Othonem rapturi fuerint, nisi incerta noctis, & tota urbe sparsa militum castra, nec facilem inter tumultuantes consensum timuissent, non Reip. cura q̃ fœdare principis sui sanguine sobrij parabant, sed ne per tenebras ut quisq; Pannonici uel Germanici exercitus militibus oblatus esset, ignorantibus plerisq; pro Othone destinaretur. Multa erumpentis seditionis indicia per conscios oppressa quædam apud Galbæ aures præfectus Laco eluſit. ignarus militarium animorum, consiliiq; quãuis egregij, quod non ipse afferret inimicus, & aduersus peritos peruicax. xyiij. Kal. Feb. sacrificanti pro æde Apollinis Galbæ haruspex Vmbricius tristia exta et instantes insidias, ac domesticum hostem prædicit, audiente Othone. Nam proximus adstiterat. idq; ut lætum e contrario & suis cogitationibus prospere interpretante. Nec multo post libertus Onomastus nunciat expectari eum ab architecto & redemptoribus. quæ significatio coeuntium iam militum et paratæ coniurationis conuenerat. Otho causam digressus requirentibus cũ emisi sibi prædia uetustate suspecta, eoq; prius explorandafinxisset, innixus liberto, per Tiberianam domum in Velabrum, inde ad milliarium aureũ sub ædem Saturni pergit. Ibi tres & uiginti speculatores consalutatum Imperatorem, ac paucitate salutantiũ trepidum, & sellæ festinanter impositum, strictis mucronibus rapiunt. Totidem ferme milites in itinere ag-

gregantur, alij conscientia, plerique miraculo, pars cla-
more & gladijs, pars silentio animos ex euentu sumptu-
ri. Stationem in castris agebat Iulius Martialis tribu-
nus. Is magnitudine subiti sceleris, an corrupta latius
castra, ac si contra tenderet, exitium metuens, præbuit
plerisq; suspitionem conscientiæ. Anteposuere cæteri
quoq; tribuni centurionesq; præsentia dubijs et honestis
Isq; habitus animorum fuit, ut pessimum facinus aude-
rent pauci, plures uellent, omnes paterentur. Ignarus
interim Galba & sacris intentus fatigabat alieni iam
Imperij deos, cum affertur rumor rapi in castra incertũ
quẽ senatorẽ. mox Othonem esse qui raperetur. Simul ex
tota urbe ut quisq; obuius fuerat, alij formidinem au-
gentes, quidam minora uero, ne tum quidem obliti adu-
lationis. Igitur consultantibus placuit pertentari ani-
mum cohortis, quæ in palatio stationem agebat, nec per
ipsum Galbam, cuius integra auctoritas maioribus re-
medijs seruabatur. Piso pro gradibus domus uocatos in
hunc modum allocutus est. Sextus dies agitur commili
tones ex quo ignarus futuri, & siue optandum hoc no-
men siue timendum erat, Cæsar ascitus sum, quo domus
nostræ aut Reip. fatum in uestra manu positum est, non
quia meo nomine tristiorem casum paueam, ut qui ad-
uersas expertus, tum maxime dicam ne secundas quidẽ
minus discriminis habere. Patris & Senatus & ipsius
Imperij uicem doleo, si nobis aut perire hodie necesse est
aut, quod æque apud bonos miserum est, occidere. So-
latium proximi motus habebamus incruentam urbem,
& res sine discordia translatas. Prouisum adoptione
uidebatur, ut ne post Galbam quidem bello locus esset.

Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modestiæ. neq; n relatu uirtutum in comparatione Othonis opus est. Vitia quibus solis gloriantur euertere Imperium, etiam cum amicum Imperatoris ageret. habitu ne & incessu an illo muliebri ornatu mereretur Imperium? Fallunt ur quibus luxuria speciem liberalitatis imponit, Perdere iste sciet, donare nesciet. Stupra nunc & comessationes & fœminarum cœtus uoluit animo. hæc principatus præmia putat, quorum libido ac uoluptas penes ipsum sit, rubor ac dedecus penes omnes. Nemo enim unquam Imperium flagitio quæsitum bonis artibus exercuit. Galba consensus generis humani, me Galba consentientibus uobis Cæsarem dixit. Si Respublica et Senatus et Populus uana nomina sunt, uestra, commilitones interest, ne Imperatorem pessimi faciant. Legionum seditio aduersum duces suos audita est aliquando. Vestra fides famaq; illæsa ad hunc diem mansit. et Nero quoq; uos destituit, non uos Neronem. Minus. xxx. transfugæ & desertores, quos centurionem aut tribunum sibi eligentes nemo ferret, Imperium assignabunt? Admittitis exemplum & quiescendo commune crimen facitis, Transcendet hæc licentia in prouincias, & ad nos scelerum exitus, bellorum ad uos pertinebunt, Nec est plus quod pro cæde principis quàm quod innocentibus datur. Sed proinde a nobis donatiuo plus ob fidem q̃ ab alijs pro facinore accipietis. Dilapsis speculatoribus, cætera cohors non aspernata contionantem, ut turbidis rebus euenit, timore magis, & non nullo adhuc consilio, parat signa, quod postea creditum est insidijs & simulatione. Missus & Celsus Marius ad electos Illirici

exercitus, Vispani in porticum tendentes. Præceptum Anulio Sereno & Domitio Sabino primipilaribus, ut Germanicos milites e Libertatis atrio accerserent. Legioni classicæ diffidebat, infestæ ob cædem commilitonũ quos primo statim introitu trucidauerat Galba. Pergunt etiam in castra prætorianorum tribuni Cerius Seuerus, Subrius dexter, Pompeius longinus, si incipiẽs adhuc & nondum adulta seditio melioribus consilijs flecteretur. Tribunorum, Subrium & Cerium milites adorti minis, Longinũ manibus coercent, exarmantq;, quia non ordine militiæ, sed e Galbæ amicis fidus principi suo, & desciscentibus suspectior erat. Legio Classica nihil cunctata prætorianis adiungitur. Illyrica exercitus electi Celsum infestis pilis prosternebant. Germanica uexilla diu nutauere inualidis adhuc corporibus, & placatis animis quod eos a Nerone Alexandriam præmissos, atq; inde rursus longa nauigatione ægros, impensiore cura Galba refouebat. Vniuersa iam plebs palatium implebat, mixtis seruitijs, & dissono clamore eadem Othonis, & coniuratorum exilium poscentium, ut si in circo ac theatro ludicrum aliquod postularent. neq; illis iudicium aut ueritas, Quippe eodem die diuersa pari certamine postulaturis, sed tradito more quemcunq; principem adulandi, licentia acclamationum, & studijs inanibus. Interim Galbam duæ sententiæ distinebant. Titus Iunius manendum intra domum, opponenda seruitia, firmandos aditus, non eundum ad iratos censebat. Daret malorum pœnitentiæ, daret bonorum consensui spacium. Scelera impetu, bona consilia mora ualescere. Deniq; eundi ultro si ratio sit, eandem

mox facultatem, regressus si pœniteat, in aliena potestate. Festinandum cæteris uidebatur antequam crescerent inualida adhuc coniuratio paucorum. Trepidaturum etiam Othonem, qui furtim digressus, ad ignaros illatus conflatione nunc & segnitia terentium tempus, imitari principem discat, non expectandum ut compositis castris forum inuadat, & prospectante Galba Capitolium adeat, dum egregius Imperator cum fortibus amicis ianua, ac limine tenus domum claudit, obsidionem nimirum toleraturus, & præclarum in seruis auxilium, si consensus tantæ multitudinis, & quæ plurimum ualet prima indignatio languescat. Proinde inulta quæ indecora. Vel si cadere necesse sit, occurrendum discrimini. Id Othoni inuidiosius et ipsis honestum. Repugnantem huic sententiæ Iunium, Laco minaciter inuasit, stimulante Hycello priuati odij pertinacia in publicum exitium. Nec diutius Galba cunctatus, speciosiora suadentibus accessit: Præmissus tamen in castra Piso, ut iuuenis magno nomine, recenti fauore, & infensus T. Iunio seu quia erat, seu quia iratis ita uolebant. Et facilius de odio creditur. Vix dum egresso Pisone, occisum in castris Othonem, uagus primum & incertus rumor, mox ut in magnis mendacijs, interfuisse se quidam, et uidisse affirmabant, credula fama inter gaudentes & incuriosos. Multi arbitrabantur compositum auctumq; rumorem mixtis iam Othonianis, qui ad euocandum Galbam, læta falso uulgauerant. Tum uero non Populus tantum & imperita plebs in plausus & in modica studia. sed equitum plerique ac Senatorum posito metu incauti, refractis palatij foribus, ruere intus, ac se Galbæ ostentare

præreptã sibi vltionem querentes. Ignauissimus quisq; & vt res docuit, in periculo non ausurus nimij uerbis, linguæ ferocis, nemo sane, & omnes affirmare, donec inopia ueri, & consensu errantium uictus, sumpto thorace Galba irruenti turbæ, neq; ætate neq; corpore sistens, sella leuaretur. Obuius in palatio Iulius Atticus spiculator, cruentum gladiũ ostentans, occisum a se Othonẽ clamauit. Et Galba commilito inquit, quis iussit? insigni animo ad coercendam militarem licentiam, minantibus intrepidus, aduersus blandientes incorruptus. Haud dubie iam in castris omnium mentes, tantusq; ardor, vt non contenti agmine & corporibus in suggestu in quo paulo ante aurea Galbæ statua fuerat, mediũ inter signa Othonem uexillis circundarent. Nec tribunis aut centurionibus adeundi locus, gregarius miles caueri insuper præpositos iubebat. Strepere cuncta clamoribus, & tumultu, & exhortatione mutua, non tam quam in Populo ac plebe uarijs signi adulatione uocibus, sed vt quemq; affluentium milium aspexerant, prehensare manibus, complecti armis, collocare iuxta, præire sacramentum, modo Imperatorem militibus, modo Imperatori milites commendare. Nec deerat Otho protendens manus, adorare uulgum, iacere oscula, & omnia seruiliter pro dominatione. Postquam uniuersa classiariorum legio sacramentum eius accæpit fidens uiribus, & quos adhuc singulos extimulauerat, accendẽdos in commune ratus, pro uallo castrorum ita cœpit. Quis ad uos processerim commilitones dicere non possum, quia nec priuatum me uocare sustineo, princeps a uobis nominatus, nec principem, alio imperante. Ve-

strum quoq; nomen in incerto erit, donec dubitabitur: Imperatorem Populi Ro. in castris, an hostem habeatis. Auditis ne ut pœna mea & supplicium uestrum simul postulentur? adeo manifestum est, neq; perire nos, neq; saluos esse, nisi una posse, & cuius leuitatis est Galba, iam fortasse promisit, ut qui nullo exposcente, tot millia innocentissimorum ciuium trucidauerit. horror animum subit, quotiens recordor feralem introitum, & hanc solam Galbæ uictoriam, cum in oculis urbis decumari deditos iuberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auspicijs urbem ingressus, quam gloriam ad principatum attulit, nisi occisi Obultroni Albini & Marcelli in Hispania, Beruichilonis in Gallia, Fontei capitonis in Germania, Clodij Macri in Africa, Cyconij in uia, Turpiliani in Vrbe, Nymphidij in Castris. quæ usquam prouincia? quæ castra sunt nisi cruenta & maculata? aut (ut ipse prædicat) emendata & correcta? Nam quæ alij scelera, hic remedia uocat, dum falsis nominibus seueritatem pro sæuicia, parsimoniam pro auaritia, supplicia & contumelias uestras disciplinam appellat. Septem a Neronis fine menses sunt, & iam plus rapuit Hycellus, quàm quod Polycleti & Vatini & Egij & alij parauerunt. Minore auaritia aut licentia grassatus esset. T. Iunius, si ipse imperasset, Nunc & subiectos nos habuit tanquam suos, et uiles ut alienos. Vna illa domus sufficit donatiuo quod uobis nũ quã datur. & quotidie exprobratur Ac ne qua saltem in successore Galbæ spes esset, accersit ab exilio, quem tristitia & auaritia sui simillimũ iudicabat. Vidistis cõmilitones notabil tẽpestate etiã deos infaustam adoptio

nem aduersantes. Idem Senatus, idem Populi Ro. animus est. Vestra uirtus expectatur, apud quos omne honestis consilijs robur, & sine quibus quamuis egregia inualida sunt. Non ad bellum uos, nec ad periculum uoco, omnium militum arma nobiscum sunt. Nec una cohors togata defendit nunc Galbam, sed detinet. Cum uos aspexerit, cum signum meum acceperit, hoc solum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nullus cunctationi locus est in eo consilio, quod non potest laudari nisi peractum. Aperire deinde armamentariũ iussit. rapta statim arma, sine more & ordine militiæ, ut prætorianus, aut legionarius insignibus suis distingueretur. Miscentur auxiliaribus galeis scutisq; nullo tribunorũ centurionumue adhortante. Sibi quisq; dux & instigator, & præcipuum pessimorum incitamentum, & boni merebant. Iam exterritus Piso fremitu crebrescentis seditionis, & uocibus in urbem usq; resonantibus. Egressum interim Galbam & foro appropinquantem assecutus erat. Iam Marius Celsus haud læta retulerat, cum alij in palatium redire. alij Capitolium petere, plerique tuta occupanda censerent, plures tantum sententijs alioquin contradicerent. Vtq; euenit in consilijs infelicibus, optima uiderentur quorum tempus effugerat. Agitasse Laco ignaro Galba de occidendo. T. Iunio dicitur, siue ut pœna eius animos militum mulceret, seu conscium Othonis credebat. ad posterum uel odio hæsitationem attulit tempus ac locus, quia initio cædis orto difficilis modus. & turbauere consilium trepidi nuncij, ac proximorum diffugia, languentibus omnium studijs, qui primo alacres fidem atq; animum ostentauerant. Agebatur

huc

huc illuc Galba, uario turbæ fluctuantis impulsæ, completis undiq; Basilicis ac templis lugubri prospectu. neq; Populi aut plebis ulla uox, sed attoniti uultus, & conuersæ ad omnia aures, non tumultus, non quies, qualе magni metus & magnæ iræ silentium est. Othoni tamen armari plebem nunciabatur. Ire præcipites, & occupare pericula iubet. Igitur milites Romani quasi Vologesen, aut Pacorum auito Arsacidarum solio depulsuri, ac non Imperatorem suum inermem & senem trucidare pergerent, disiecta plebe, proculcato Senatu, truces armis, rapidis equis forum irrumpunt. Nec illos Capitolij aspectus, & imminentium templorum religio, & priores & futuri principes terruere quo minus facerent scelus, cuius ultor est quisquis successit. Viso eo minus armatorum agmine uexillarius comitatus Galbæ cohortis (Atilium Vergilionem fuisse tradunt) direptam Galbæ imaginem solo afflixit. Eo signo manifesta in Othonem omnium militum studia, desertum fuga Populi forum, districta aduersus dubitantes tela. Iuxta curiam lacũ, trepidatione ferentiũ, Galba proiectus e sella ac prouolutus est. Extremã eius uocẽt cuiq; odiũ aut admiratio fuit, uarie prodidere. Alij suppliciter interrogasse, quid mali meruisset? paucos dies exoluendo donatiuo deprecatum. plures obtulisse ultro percussoribus iugulum, agerent ac ferirent, si ita e Rep. uideretur, Non interfuit occidentium quid diceret. de percussore non satis constat. quidam Terentium euocatum, alij Lecanium. crebrior fama tradidit Camurium. xy. legionis militem impresso gladio iugulum eius hausisse. Cæteri crura brachiaq; (nam pectus tegebatur) fœde lania

uere. pleraq; uulnera feritate & sæuitia trunco iam corpori adiecta. Titum inde Iunium inuasere, de quo & ipso ambigitur. consumpserit ne uocem eius instans metus, an proclamauerit, non esse ab Othone mandatum ut occideretur. Quod seu finxit formidine, seu conscientia coniurationis, confessus est. huc potius eius uita famaq; inclinat, ut conscius sceleris fuerit, cuius causa erat Ante ædem diui Iulij iacuit primo ictu in poplitem, mox ab Iulio Cario legionario milite in utrumq; latus transuerberatus. Insignem illa die uirum & senem trucidare pergunt disiecta plebe Sempronium Densum, quem ætas nostra uidit. Centurio is prætoriæ cohortis ad Galbæ custodiam a Pisone additus, stricto pugione occurrēs armatus, & scelus exprobrans, ac modo manu, modo uoce uertendo in se percussores, quāq; uulnerato, Pisoni effugium dedit. Piso in ædem Vestæ puasit. exceptusq; misericordia publici serui & contubernio eius abditus, non religione, nec cerimonijs, sed latebra imminens exitiū differebat. Tū aduenere missu Othonis nominatim in cædem eius ardentes. Sulpitius Florus e Britannicis cohortibus, nuper a Galba ciuitate donatus. & Statius Murcus speculator, a quibus protractus Piso, in foribus templi trucidatur. Nullam cædem Otho maiore lætitia excepisse, nullum caput tam insatiabilibus oculis perlustrasse dicitur, Seu tum primum leuata omni solicitudine mens, uacare gaudio cœperat, seu recordatio maiestatis in Galba, amicitiæ in. T. Iunio, quānis immitem animum imagine tristi confuderat. Pisonis ut inimici & æmuli cæde lætari, ius fasq; credebat. Præfixa contis capita gestabantur inter signa cohortium iuxta Aquilam

legionis, certatim ostentantibus cruentas manus qui occiderant, qui interfuerant, quiue uere, quī falso, ut pulchrum & memorabile facinus iactabant. Plures quā. Cxx. libellos præmia exposcentium, ob aliquam notabilem illa die operam Vitellius postea inuenit. omnesq; conquiri & interfici iussit, non honore Galbæ, sed tradito principibus more munimentum ad præsens in posterum ultionē. Alium crederes Senatum, alium populū. Ruere cuncti in castra, anteire proximos, certare cum præcurrentibus, increpare Galbam, laudare militum iudicium, et osculari Othonis manum. quātoq; magis falsa erant quæ fiebant, tanto plura facere. Nec aspernabatur singulos Otho, auidum et minacē militum animum uoce uultuq; temperans. Marium Celsum cōsulem designatum, et Galbæ usq; in extremas res amicū fidumq; ad supplicium expostulabant. Industriæ eius innocenterq; quasi malis artibus infensi. Cædis et prædæ, initiū & optimo cuiq; perniciē quæri apparebat. Sed Othoni nōdū auctoritas inerat ad prohibendū scelus iubere iā poterat. Ita simulatione iræ, uinciri iussum, et maiores pœnas daturæ affirmans, præsenti exitio subtraxit. Omnia deinde arbitrio militum acta. Prætorij præfectos sibi ipsi legere, Plotium firmum e manipularibus quondam, tū uigilibus præpositum, et incolumi adhuc Galba partes Othonis secutum. Adiungitur Licinius proculus intima familiaritate Othonis, suspectus consilia eius fouisse, Vrbi Flauiū Sabinum præfecere, iudicium Neronis secuti, sub quo eandem curam obtinuerat, plerisq; Vespasianum fratrem in eo respicientibus. flagitatum ut uacationes præstari centurionibus solitæ remitterentur.

Namq; gregarius miles ut tribuũm annuum pendebat pars manipulis, pars per commeatus, aut in ipsis castris uaga, dum mercedem centurioni exolueret, neq; modũ oneris quisquã, neq; genus quæstus pensi habebat. Per latrocinia & raptus, aut seruilibus ministeriis militare oĩum redimebant. Tum locupletissimus quisq; miles labore ac sæuitia fatigari, donec uacationem emeret. Vbi sumptibus exhaustus, socordia miser elangnerat, inops pro locuplete & iners pro strenuo in manipulum redibat. ac rursus alius atq; alius eadem egestate ac licentia corrupti, ad seditionem & discordias & ad extremum bella ciuilia ruebant. Sed Otho ne uulgi largitione centurionum animos auerteret, ex fisco suo uacationes annuas exoluturum promisit, Rem haud dubie utilem, & a bonis postea principibus perpetuitate disciplinæ firmatam. Laco præfectus, tanquam in insulam seponeretur, ab euocato quem ad cædem eius Otho præmiserat, confossus. In Martianum Icellum, ut in libertum palã animaduersum. Exacto per scelera die nouissimum malorum fuit lætitia. Vocat Senatum prætor Vrbanus, certant adulationibus cæteri magistratus. Accurrunt patres, decernitur Othoni tribunitia potestas, & nomen Augusti, & omnes principum honores, annitentibus cunctis abolere conuitia ac probra, quæ promiscue iacta hasisse animo eius nemo sensit. Omisisset offensas an distulisset, breuitate Imperij in incerto fuit. Otho cruento ad huc foro. per strages iacentium in capitolium, atq; inde in palatiũ uectus, concedi corpora sepulturæ, cremariq; permisit. Pisonem Verania uxor ac frater Scribonianus. T. Iunium Crispina filia composuere, quæsitis redem-

ptisq; capitibus, quæ uenalia interfectores seruauerant. Piso unum & tricesimum ætatis annum explebat, forma meliore q̃ fortuna. Fratres eius Magnum Claudium Crassum Nero interfecerant. Ipse diu exul, quatriduo Cæsar properata adoptione. Ad hæc tantum maiori fratri prælatus est, ut prior occideretur. T. Iunius. xlvij. annos uarijs moribus egit. Pater ille prætoria familia, materno auus e proscriptis. Prima militia infamis. Legatum Caluisium Sabinum habuerat, cuius uxor mala cupidine uisendi suum castrorum per noctem militari habitu ingressa, cum uigilias & cætera militiæ munia eadem lasciuia temptasset, in ipsis principijs stuprum ausa & criminis huius reus. T. Iunius arguebatur. Igitur iussu. C. Cæsaris oneratus cathenis, mox mutatione temporum dimissus, cursu honorum inoffenso, legioni post præturam præpositus, probatusq;. seruili deinceps probro respersus est, tanquam scyphum aureum in conuiuio Claudij furatus. Et Claudius postera die soli omniũ Iunio fictilibus ministrari iussit. Sed Iunius proconsulatu Galliã Narbonensem seuere integreq; rexit. Mox Galbæ amicitia in abruptum tractus, audax, callidus, prõptus, & prout animum intendisset, prauus aut industrius. Eadem ui testamentum. T. Iunij magnitudine opum irritum. Pisonis supremam uoluntatem paupertas firmauit. Galbæ corpus diu neglectum, & licentia tenebrarum plurimis ludibrijs uexatum, dispensator Argius e prioribus seruis humili sepultura in priuatis eius hortis contexit. Caput per lixas calonesq; suffixũ, laceratumq; ante Patrobij tumulum. libertus is Neronis punitus a Galba fuerat. Postera demum die reperium,

& cremato iam corpori admixtum est. Hunc exiuum habuit Ser. Galba tribus & septuaginta annis, quinq; principes prospera fortuna emensus, & alieno Imperio felicior quàm suo. Vetus in familia nobilitas, magnæ opes, ipsi medium ingenium, magis extra uitia quàm cum uirtutibus. Famæ nec incuriosus, nec uendicator. Pecuniæ alienæ non appetens, suæ parcus, publicæ auarus. Amicorum libertorumq; ubi in bonos incidisset, sine reprehensione patiens, si mali forent, usq; ad culpam ignarus. Sed claritas natalium & metus temporum obtinuit, ut quod segnitia erat, sapientia uocaretur. Dum ui gebat ætas, militari laude apud Germanias floruit. proconsul Africam moderate, iam senior citeriorem Hispaniam pari iustitia continuit. maior priuato uisus, dum priuatus fuit, & omnium consensu capax Imperij, nisi imperasset, Trepidam urbem ac simul atrocitatem recentis sceleris, simul ueteres Othonis mores pauentem, nouus insuper de Vitellio nuncius exterruit ante cædem Galbæ suppressus, ut tantum superioris Germaniæ exercitum desciuisse crederent. Tum duos omnium mortalium impudicitia, ignauia, luxuria deterrimos, uelut ad perdendum Imperium fataliter electos, non Senatus modo & eques, quis aliqua pars & cura Reipub. sed uulgus quoq; palam mœrere. Nec iam recentia sæuæ pacis exempla, sed repetita bellorum ciuilium memoria, captam totiens suis exercitibus urbē, uastitatem Italiæ, direptiones prouinciarum, Pharsaliam, Philippos, & Perusiam, ac Mutinam nota publicarum cladium nomina loquebantur Prope euersam orbem etiam cum de principatu inter bonos certaretur.

Sed manſiſſe. C. Iulio, manſiſſe Cæſare Auguſto uictore Imperium. Manſuram fuiſſe ſub Pompeio Brutoq; Rēp. Nunc pro Othone an pro Vitellio in templa iuros? Vtrasq; impias preces, utraq; deteſtanda uota inter duos. quorum bello ſolum id ſcires, deteriorem fore qui uiciſſēt. Erant qui Veſpaſianum & arma Orientis, augurarentur. & ut potior utroq; Veſpaſianus, ita bellum aliud atq; alias clades horrebant. Et ambigua de Veſpaſiano fama. Soluſq; omnium ante ſe principum, in melius mutatus eſt. Nunc initia cauſasq; motus Vitelliani expediam. Cæſo cum omnibus copijs Iulio uindice, ferox præda gloriaq; exercitus, ut cui ſine labore ac periculo, ditiſſimi belli uictoria euenisſet, expeditionem & aciem, præmia quàm ſtipendia mallebat. diuq; infructuoſam & aſperam militiam tolerauerat, Ingenio loci cœliq; & ſeueritate diſciplinæ, quam in pace inexorabilē diſcordiæ ciuium reſoluunt, paratis utrinq; corruptoribus & perfidia impunita. uiri. arma, equi ad uſum, & ad decus ſupererant. Sed ante bellum centurias tantum ſuas turmasq; nouerant. exercitus finibus prouinciarum diſcernebantur. Tum aduerſus Vindicem confractæ legiones ſeq; & gallias expertæ, quærere rurſus arma, nouasq; diſcordias. nec ſocios ut olim, ſed hoſtes et uictos uocabant. Nec deerat pars Galliæ quæ Rhenū accolit, easdē partes ſecuta, actū acerrima inſtigatrix aduerſus Galbianos, hoc.n. nomen faſtidito Vindice indiderant. Igitur Sequanis Heduisq; ac deinde, prout opulentia ciuitatibus erat, infenſi, expugnationes urbium, populationes agrorum, raptus penatiū hauſerunt animo, ſecundum auaritiam & arrogantiā præci-

pua ualidiorum uiña, contumacia Gallorum irritatũ, qui remissam sibi a Galba quartam tributorum partem, & publice donatos in ignominiam exercitus iactabant. Ac cessit callide uulgatum, temere creditum, decumari legiones, & promptissimum quemq; centurionum dimitti. undiq; atroces nuncij, sinistra ex urbe fama, infensa Lugdunensis Colonia, & pertinaci pro Nerone fide fœcunda rumoribus. Sed plurima ad fingendum credendumq; materies in ipsis castris, odio, metu, & ubi uires suas respexerant, securitate. Sub ipsas superioris anni Kal. Decemb. Aulus Vitellius inferiorem Germaniã ingressus, hyberna legionũ cũ cura adierat. reddiũ plerisq; ordines remissa ignominia, alleuatæ notæ, plura ambitione, quædam iudicio, in quibus sordem & auaritiam Fontei capitonis, admendis assignandis ue suæ militiæ ordinibus integre mutauerat. Nec consularis legati mẽsura, sed in maius omnia accipiebantur. Et Vitellius apud seueros humilis. Ita comitatem bonitatemq; fauẽtes uocabant, & sine modo, sine iudicio donaret sua, largiretur aliena. Simul auiditate imperandi ipsa uitia pro uirtutibus interpretabantur. Multũ in utroq; exercitu fuit modesti quietiq;, ita mali & strenui. Sed profusa cupidine, & insigni temeritate legatũ legionum. A. Cæcina & Fabius Valens, e quibus Valens infensus Galbæ, tanquam detectam a se Virginij conflationem, oppressa Capitonis consilia ingrate tulisset, instigare Vitellium, ardorem militum ostentans. Ipsum celebri ubiq; fama, Nullam in Flacco ordeonio moram. Affore Britaniam. Secutura Germanorũ auxilia, male fidas prouincias, precarium seni Imperium, & breui transiturum. Pande-

ret modo finum, & uenienti fortunæ occurreret. Meri/to dubitasse Virginium equestri familia, ignoto patre, Imparem, si recepisset Imperium, tutum, si recusasset. Vi/tellio tres patris consulatus, Censuram, collegium Cæsa/ris imponere iampridem Imperatoris dignationem, & auferre priuatæ securitatem. Quatiebatur his segne in ge/nium, ut concupisceret magis q̃ ut sperare t. At in su/periore Germania Cæcina decora iuuenta, corpore in/gens, animi immodicus, cito sermone, erecto incessu, stu/dia militum illexerat. Hunc iuuenem Galba quæstorem in Betica impigre in partes suas transgressum legio/ni præposuit. Mox compertum publicam pecuniam auertisse ut peculatorem flagitari iussit. Cæcina ægre passus, miscere cuncta, & priuata uulnera, Reip. malis operire statuit. Nec deerant in exercitu semina discordiæ q̃ & bello aduersus Vindecem uniuersus affuerat, nec nisi occiso Nerone translatus in Galbam, atq; in eo ipso sacramento uexillis inferioris Germaniæ præuentus, erat Et Treuiri ac Lingones quasq; alias ciuitates atrocibus edictis, aut damno finium Galba perculerat, hybernis legionum propius miscentur. Vnde seditiosa colloquia, & inter paganos corruptior miles, & in Verginiũ fa/uor cuicunq; alij prolaturus. Miserat ciuitas Lingonũ uetere instituto dona legionibus dextras hospitij insigne Legati eorum in squalorem mœstitiamq; compositi per principia, per contubernia, modo suas iniurias, modo ciuitatum uicinarum premia, et ubi pronis militum ani/mis accipiebantur ipsius exercitus pericula & conume/lias conquerentes, accendebant animos. Nec procul seditione aberant, cum Hordeonius Flaccus abire lega/

tos, utq; occultior digressus esset, nocte castris excedere iubet. Inde atrox rumor, affirmantibus plerisq; interfectos, ac nisi ipsi consulerent, fore ut accerrimi militum & præsentia conquesti, per tenebras & insciciam cæterorum occiderentur. Obstringuntur inter se tacito fœdere legiones. Asciscitur auxiliorum miles primo sic spectus, tanquam circundatis cohortibus, aliscq; impetus in legiones pararetur. Mox eadem acrius uoluens faciliore inter malos consensu ad bellum, q̃ in pace, ad concordiam, Inferioris inde Germaniæ legiones solẽni Kal. Ianu. sacramento pro Galba adactæ, multa contestatione, & raris primorum ordinum uocibus, cæteri silentio proximi, cuiusq; audaciam expectantes, Insita mortalibus natura propere sequi, quæ piget inchoare. Sed ipsis legionibus inerat diuersitas animorũ. primani quintaniq; turbidi, adeo ut quidã saxa in Galbæ imagines iecerint. quintadecima ac sextadecima legiones nihil ultra fremitum et minas ausæ, initium erumpendi circumspectabant. At in superiori exercitu, quarta ac duodeuicesima legiones ipsde.n Hybernis tendentes, ipso Kal. Ianu. die dirrũpũt in imagines Galbæ. quarta legio promptius. duodeuicesima conctanter. Mox consensu. Ac ne reuerentiam Imperij exuere uiderẽtur. S.P.Q.R. oblitterata iam nomina, sacramenta aduocabant, nullo legatorum tribunorum ue pro Galba nitente. quibusdã, ut in tumultu, notabilius turbantibus. Non tamen quisquam in modum contionis, aut suggestu locutus, neq; enim erat adhuc cui imputaretur. Spectator flagitij Hordeonius Flaccus consularis legatus aderat, non cõpescere ruentes, non retinere dubios, non cohortari bo-

nor ausus, sed segnis, pauidus, & socordia innocens. Quattuor Centuriones duodeuicesimæ legionis Nonius Receptus. Donatius Valens, Romilius Marcellus, Calphurnius Repentinus, cum protegerent Galbæ imagines, impetu militum abrepti uinctiq; nec cuiquam ultra fides, aut memoria prioris sacramenti. Sed (quod in seditionibus accidit) unde plures erant, omnes fuere. Nocte quæ Kal. Ianu. secuta est, coloniam Agrippinensem Aquilifer quartæ legionis epulanti Vitellio nunciat, quartam, & duodeuicesimam legiones proiectis Galbæ imaginibus, in Senatus & Po. Ro. uerba iurasse. Id sacramentum inane uisum, occupari nutantem fortunam, & offerri principem placuit. Missi a Vitellio ad legiones legatosq; qui desciuisse a Galba superiorem exercitum nunciarent proinde aut bellandum aduersus desciscentes, aut si concordia et pax placeat, faciendum Imperatorem, & minore discrimine sumi principem quam quæri. Proxima legionis primæ hyberna erant. & promptissimus e legatis Fabius Valens. Is die postero Coloniam Agrippinensem cum equitibus legionis, auxiliariorumq; ingressus. Imperatorem Vitellium consalutauit. Secutæ ingenti certamine eiusdem prouinciæ legiones, & superior exercitus, speciosis Senatus Populiq; Romani nominibus relictis. iij. Non. Ianu. Vitellio accessit. Scires illum priore biduo non penes Rēp. fuisse ardorem exercituum. Agrippinenses, Treuiri Lingones æquabant auxilia, equos, arma, pecunias offerentes, ut quisq; corpore, opibus, ingenio ualidus. Nec principes modo Coloniarum aut castrorum quibus præsentes ex affluenti, & parta uictoria, magna

spes, sed manipuli quoq; & gregarius miles uiatica sua & baltheos, phaleras q; insignia armorum argento deco ra, loco pecuniæ tradebant, instinctu, et impetu, et ana ritia. Igitur laudata militum alacritate Vitellius mini steria principatus per libertos agi solita, inequites Ro manos disponit. Vacationes Centurionibus ex fisco nu merat. Sæuitiam militum plerosq; ad pœnam exposcen tium sæpius approbat, parum simulatione uinculorum frustratur. Pompeius propinquus procurator Belgicæ statim interfectus. Iulium Burdunem Germanicæ clas sis præfectum asiu subtraxit. Exarserat in eum iracun dia exercitus, tanquam crimen ac mox insidias Fonteio Capitoni struxisset, Grata erat memoria Capitonis, & apud sæuientes occidere palam, ignoscere non nisi fallen do licebat. Ita in custodia habitus. Et post uictoriã de mum, stratis iam militum odijs, dimissus est. Interim ut piaculum obijciatur Centurio Crispinus, qui se sangui ne Capitonis cruentauerat. Eoq; & postulantibus mani festior, & punienti utilior fuit. Iulius deinde Ciuilis pe riculo exemptus, præpotens inter Batauos, ne supplicio eius ferox gens alienaretur. Et erant in ciuitate Lingo num. viij. Batauorum cohortes. quartædecimæ legionis auxilia, tum discordia temporum a legione digressæ, prout inclinassent, grande momentum socia aut aduersæ Nonium donatum, Romulium Calphurnium centurio nes de quibus supra retulimus, occidi iussit, damnatos fidei crimine, grauissimo inter desciscentes. Accessere partibus Valerius asiaticus Belgicæ prouinciæ legatus, quem mox Vitellius generum asciuit, & Iunius Blæsus Lugdunensis Galliæ rector, cum Italica legione, & ala

tauriana Lugdunū tendentibus. Nec in Rheticis copijs mora quo minus statim adiungerentur. Ne in Britannia quidem dubitatum. Præerat Trebellius Maximus per auariciam, ac sordes contemptus exercitui inuisusq;. Accendebat odium eius Roscius Cælius legatus uicesimæ legionis olim discors, sed occasione ciuilium armorum atrocius proruperat. Trebellius seditionem & confusum ordinem disciplinæ Cælio, Spoliatas & inopes legiones Cælius Trebellio obiectabat. Cum interim fœdis legatorū certaminibus modestia exercitus corrupta, Eoq; discordiæ uentum, ut auxiliarium quoq; militum conuitijs proturbatus, & aggregantibus se Cælio cohortibus aliisq; desertus Trebellius ad Vitellium perfugerit. quies prouinciæ, qq remoto consulari, mansit. Rexere legati legionum pares iure, Cælius audendo potentior. Additto Britannico exercitu, ingens uiribus opibusq; Vitellius duos duces duo itinera bello destinauit. Fabius Valens allicere, uel si abnuerint uastare Gallias, & Cottianis alpibus Italiam irrūpere Cæcina propiore transitu apeninis iugis digredi iussus. Valenti inferioris exercitus electi cum Aquila quintæ legionis, & cohortibus aliisq; ad .xl. millia armatorum data .xxx. millia Cæcina e superiore Germania ducebat. quorum robur legio una prima & uicesima fuit. addita utriq; Germanorum auxilia. e quibus Vitellius suas quoq; copias supplebit, tota mole belli secuturus. Mira inter exercitum Imperatorēq; diuersitas. Instare miles, arma poscere dum Galliæ trepident, dum Hispaniæ conctentur. Non obstare hyemē, neq; ignauæ pacis moras, Inuadendā Italiā, occupandam urbem. Nihil in discordijs ciuilibus festinatione tu

tus, ubi facto magis quam consulto opus esset. Torpebat Vitellius, & fortunam principatus inerti luxu, ac prodigis epulis præsumebat, medio diei temulentus, & sagina grauis, cum tamen ardor & uis militum ultro ducis munia implebat, ut si adesset Imperator, & ignauis strenuis spē metumq; adderet, instructi interritiq; signū profectionis expoſcunt. Nomen Germanici Vitellio statim additū, Cæsarē se appellari ēt uictor prohibuit. Læum Augurium Fabio Valenti exercituiq;, quem in bellum cogebat, ipso profectionis die, Aquila leui meatu prout agmen incederet, uelut dux uiæ præuolauit, longumq; per spacium. is gaudentium militum clamor, ea quies interrita alitis fuit, ut haud dubium magnæ & prosperæ rei omen acciperetur. Et Treuiros quidem ut socios securi adiere Dinodurum (Mediomatricorum id oppidū est) qq omni comitate excæptos, subitus pauor exterruit, raptis repente armis ad cædem innoxiæ ciuitatis, non ob prædam, aut spoliandi cupidinem, sed furore & rabie, & causis incertis, eoq; difficilioribus remediis, donec precibus ducis mitigati ab excidio ciuitatis temperauere. Cæsa tamen ad quatuor millia hominum. Isq; terror Gallias inuasit, ut uenienti mox agmini uniuersæ ciuitates cum magistratibus & precibus occurrerent, stratis per uias pueris fœminisq;, quæq; alia placamenta hostilis iræ non quidem in bello, sed pro pace tendebātur. Nunciū de cæde Galbæ et Imperio Othonis Fabius Valens in ciuitate Leucorum accepit. Nec militum animus in gaudium, aut formidinem permotus, bellum uoluebat. Gallis conflatio exempta, & in Othonem ac Vitellium odium par, ex Vitellio & me-

tus Proxima Lingonum ciuitas erat, fida partibus, benigne excepti, modestia certauere. Sed breuis lætitia fuit cohortium intemperie. quas a legione Quartadecima ut supra memorauimus, digressas exercitui suo Fabius Valens adiunxerat. Iurgia primum, mox rixa inter Batauos & legionarios, dum his aut illis studia militum aggregantur, prope in prælium exarsere, ni Valens animaduersione paucorum, oblitos iã Batauos Imperij admonuisset. Frustra aduersus Heduos quæsita belli causa. Iussi pecuniam atq; arma deferre, grauitos insuper commeatus præbuere, quod Hedui formidine Lugdunenses gaudio fecere. Sed legio Italica & ala Taurina abductæ cohortes. xyiij. Lugduni solitis sibi hybernis relinqui placuit. Manlius Valens legatus Italicæ legionis, quanq; bene de partibus meritus, nullo apud Vitellium honore fuit. Secretis eum criminationibus infamauerat Fabius ignarum, & quo incautior deciperetur, palam laudatum. Veterem inter Lugdunenses Viennenseſq; discordiam proximum bellum accenderat, Multæ inuicem clades, crebrius infestiusq;, quàm ut tantum propter Neronem Galbamq; pugnarent. Et Galba reditus Lugdunensium occasione iræ in fiscum uerterat. Multus contra in Viennenses honor. Vnde æmulatio & inuidia, & uno amne discretis connexũ odium. Igitur Lugdunenses exũmulare singulos militum, et in euersionem Viennensium impellere, obsessam ab illis coloniam suam, aditus Vindicis conatus, conscriptas nuper legiones in præsidium Galbæ referendo. Et ubi causas odiorum prætenderant, magnitudinem predæ ostendebant. Nec iam secreta exhortatio, sed pu-

blicæ preces, Irent ultores, exciderent sedem Gallici bel li, cuncta illic externa & hostilia, se Coloniam Roma nam & partem exercitus, et prosperarum aduersarũq; rerum socios, si fortuna contra daret, iratis ne relinque rentur. His & pluribus in eundem modum perpule rant, ut nec legati quidem ac duces partium resingui posse iracundiam exercitus arbitrarentur, Cũ haud igna ri discriminis sui Viennenses uelamenta & infulas præ ferentes, ubi agmen incesserat, arma, genua, uestigia pre hensando flexere militum animos. Addidit Valens tri centos singulis militibus Sestertios. Tum uetustas digni tasq; coloniæ ualuit. Et uerba Fabij salutem incolumi tatemq; Viennensium commendantis æquis auribus ac cepta. Publice tamen armis mulctati, priuatis & pro miscuis copijs iuuere militem. Sed fama constans fuit, ipsum Valentem magna pecunia emptum. Is diu sordi dus repente diues, mutationem fortunæ male tegebat. Ac censis egestate longa cupidinibus, immoderatus, & ino pi iuuenta senex prodigus. Lento deinde agmine per fi nes Allobrogum & Vocontiorum ductus exercitus, ipsa itinerum spacia, et statiuorum mutationes uenditante du ce fœdis pactionibus, aduersus possessores agrorum, & magistratus ciuitatum, adeo minaciter, ut Luco (munici pium id Vocontiorum est) faces admouerit, donec pecu nia mitigaretur. quoties pecuniæ materia deesset, & su pris & adulterijs exorabatur. Sic ad alpes peruentum. plus prædæ ac sanguinis Cæcina hausit. Irritauerant turbidum ingenium Helueij Gallica gens, soli in ar mis, uirisq; mox memoria nominis clara, de cæde Gal bæ ignari, & Vitellij Imperium abnuentes. Initium bel

lo fuit

lo fuit auaritia ac festinatio Vndeuicesimæ legionis. Ra puerant pecuniam missam in stipendium castelli, quod olim Heluetij suis militibus ac stipendijs uebãtur, ægre id passi Heluetij interceptis epistolis, quæ nomine Ger manici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur, centurionem et quosdam militum in custodia retinebãt. Cæcina belli auidus, proximam quanq; culpam anteq̃ pœniteret ultum ibat. Mota propere castra. Vastati agri. Direptus longa pace in modum municipij ex tructus locus, amœno salubrium aquarum usu frequẽs. Missi ad Rhæticа auxilia nuncij, ut uersos in legionem Heluetios a tergo aggrederentur. Illi ante discrimen fe roces, in periculo pauidi, quanq̃ primo tumultu Clau dium Seuerum ducem legerant, non arma noscere, non ordines sequi, non in unum consulere, exitiosum aduer sus ueteranos prælium, intuta obsidio dilapsis uetustate mœnibus. Hinc Cæcina cũ ualido exercitu, inde Rhæ ticæ alæ cohortesq̃, & ipsorum Rhætorum iuuentus sueta armis, & more militiæ exercita, undiq; populatio et cædes. Ipsi in medio uagi abiectis armis, magna pars saucij aut pallantes in montem Vocetium perfugere. Ac stantem immissa cohorte Thracum depulsi, & conse ctantibus Germanis Rhætisq̃, per siluas atq; in ipsis latebris trucidati. Multa hominum millia cæsa, multa sub corona uenundata, Cumq̃ diruptis omnibus Auen ticum gentis caput iusto agmine peteretur, missi qui de derent ciuitatem, & deditione accepta in Iulium Alpi num e principibus ut concitorem belli Cæcina animad uertit. Cæteros ueniæ uel sæuitiæ Vitellij reliquit, haud facile dictu est, legati Heluetiorum minus placabilem

Imperatorem, an militem inuenerint. Ciuitatis excidiũ poſcunt, tela ac manus in ora legatorum intentant. Ne Vitellius quidem minis ac uerbis temperabat, Cum Claudius Coſſus unus ex legatis, notæ facundiæ, ſed dicendi artẽ apta trepidatione occultans, atq; eo ualidior militis animum mitigauit (ut eſt mos uulgo) mutabilem ſubitis, & tam pronum in miſericordiam, q̃ immodicum ſæuitiæ fuerat. Effuſis lachrymis, & meliora conſtantius poſtulando, impunitatem ſalutemq; ciuitati impetrauere. Cæcina paucos in Heluetijs moratus dies, dum ſententiæ Vitellij certior fieret, ſimul tranſitum Alpium parans, lætum ex Italia nuncium accipit. Alam Syllanam circa Padum agentem ſacramento Vitellij ac ceſſiſſe. Proconſulem Vitellium Syllani in Africa habuerant, mox a Nerone ut in Aegyptum præmitterentur, excitũ, & ob bellum Vindicis reuocatũ, ac tum in Italia manentes inſtinctu decurionum, qui Othonis ignari, Vitellio obſtricti robur aduentantium legionum & famam Germanici exercitus attollebant, tranſiere in partes, et ut donum aliquod nouo principi, firmiſſima Trãſpadanæ regionis municipia Mediolanum ac Nouariã & Eporediam, et Vercellas adiunxere. Id Cæcinæ per ipſos compertum, & quia præſidio alæ unius latiſſima pars Italiæ defendi nequibat, præmiſſis Gallorum Luſitanorum Britannorumq; cohortibus, & Germanorum uexillis, in alpe Graia ipſe paululum conſtatus, num Rhæticis iugis in Noricum flecteret, aduerſus Petronium urbis procuratorem, qui concitis auxilijs, & interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur. Sed metu ne amitteret præmiſſas iam cohortes, alasq;, ſimu

lac reputans plus gloriæ retenta Italia, & ubicunq; certatum foret. Noricos in cætera uictoriæ præmia cessuros, Penino itinere Subsignanum militem et graue legionum agmen Hybernis adhuc niuibus traduxit. Otho interim contra spem omnium non delicijs, neq; desidia torpescere, dilatæ uoluptates, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorem Imperij composita. Eoq; plus formidinis afferebant falsæ uirtutes & uitia reditura. Marium Celsum consulem designatum per speciem uinculorum, sæuitiæ militum subtractum, acciri in Capitoliũ iubet. Clementiæ titulus e uiro claro & partibus inuiso petebatur. Celsus constanter seruatæ erga Galbam fidei crimen confessus, exemplũ ultro imputauit. Nec Otho quasi ignosceret, sed ne hostis metum reconciliationis adhiberet, statim intra intimos amicos habuit, & mox bello inter duces delegit. Mansitq; Celso uelut fataliter etiam pro Othone fides integra & infœlix. Læta pro moribus ciuitatis, celebrata in uulgus Celsi laus, ne militibus quidem ingrata fuit eandem uirtutem admirantibus cui irascebantur. Par inde exultatio, disparibus causis consecuta, impetrato Tigillini exitio. Ophonius Tigillinus obscuris parentibus, fœda pueritia, impudica senecta præfecturam uigilum & prætorij, & alia præmia uirtutum quia uelocius erat uitijs adeptus, crudelitatem mox deinde auaritiam, et uirilia scelera exercuit, corrupto ad omne facinus Nerone, quædã ignaro ausus, ac postremo eiusdem desertor ac proditor. Vnde non alium pertinacius ad pœnam flagitauere, diuerso affectu, quibus odium Neronis inerat, & quibus desiderium. Apud Galbam. T. Iunij potentia defensus præte-

xentis seruatam ab eo filiam, & haud dubie seruauerat, non clementia (quippe tot interfectis) sed effugio in futurum, quia pessimus quisq; , diffidentia præsentium mutationem pauens, aduersus publicum odium, priuatam gratiam præparat. Vnde nulla innocentiæ cura, sed uices impunitatis. eo infensior populus addita ad uetus Tigillini odium recenti. T. Iunij inuidia, concurrere e tota urbe in palatium ac fora, & ubi plurima uulgi licentia, in circum ac Theatra effusi, seditiosis uocibus obstrepere, donec Tigillinus accepto apud Suessanas aquas supremæ necessitatis nuncio, inter stupra concubinarum, & oscula, & deformes moras, sectis nouacula faucibus infamem uitam fœdauit, etiam exitu sero & inhonesto. Per idem tempus expostulata ad supplicium Caluia Crispilina uarijs frustrationibus, et aduersa dissimulantis principis fama, periculo exempta est, magistra libidinum Neronis, transgressa in Africam ad instigandum in arma Clodium Macrum, famem Populi Romani haud obscure molita, totius postea ciuitatis gratiam obtinuit consulari matrimonio innixa, & apud Galbam, Othonem, Vitellium illæsa. Mox potens pecunia, & orbitate, quæ bonis malisq; temporibus iuxta ualent. Crebræ interim & muliebribus blanditijs infectæ ab Othone ad Vitellium epistolæ offerebantur, pecuniam & gratiam, & quemcunq; quietis locum prodigæ uitæ legisset. Paria Vitellius ostendebat, primo mollius, stulta utrinq; & indecora, simulatione. Mox quasi rixantes, stupra & flagitia inuicem obiectauere, neuter falso. Otho reuocatis quos Galba miserat legatis, rursus alios ad utrumq; Germanicum exercitum, et

ad legionem Italicam, easq; quæ Lugduni agebant copias, specie Senatus misit. Legati apud Vitellium remãsere, promptius q̃ ut retenti uiderentur. Prætoriani quos per simulationem officij legatis Otho adiunxerat, remissi antequam legionibus miscerentur. Addit epistolas Fabius Valens nomine Germanici exercitus, ad prætorias & urbanas cohortes, de uiribus partium magnificas, & concordiam offerentes. Increpabant ultro q̃ tanto ante traditum Vitellio Imperium, ad Othonem uertissent. Ita promissis simul ac minis tentabantur, ut bello impares, in pace nihil amissuri. Neq; ideo Prætorianorum fides mutata. sed insidiatores ab Othone in Germaniam, a Vitellio in urbem missi. Vtrisq; frustra fuit Vitellianis impune per tantam hominum multitudinem mutua ignorantia fallentibus. Othoniani nouitate uultus, omnibus inuicem ignaris prodebantur. Vitellius litteras ad Tucianum fratrem Othonis composuit, exitium ipsi filioq; eius minitans, ni incolumes sibi mater ac liberi seruarentur. Et stetit domus utraq; sub Othone, incertum an metu. Vitellius uictor clementiæ gloriam tulit. Primus Othoni fiduciam addidit ex Illyrico nuncius iurasse in eum Dalmatiæ ac Pannoniæ et Mœsiæ legiones. Idem ex Hispania allatum. laudatusq; per edictum Cluuius Rufus, & statim cognitum est, conuersam ad Vitellium Hispaniam. Nec Aquitania quidem quanq̃ a Iulio Cordo in uerba Othonis obstricta diu mansit. Nusquam fides aut amor, metu ac necessitate huc illuc mutabantur. Eadem formido prouinciam Narbonensem ad Vitellium uertit, facili transitu ad proximos & ualidiores, Longinquæ prouinciæ, &

quicquid armorum mari dirimitur, penes Othonem manebant, non partium studio, sed erat grande momentũ in nomine Vrbis, ac prætextu Senatus. Et occupauerat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Vespasianus, Syriæ legiones Mutianus sacramento Othonis adegere. Simul Aegyptus, omnesq; uersæ in Orientem prouinciæ nomine eius tenebantur. Idem Africæ obsequiũ, initio a Carthagine orto neq; expectata Vipsani Aproniani proconsulis auctoritate. Crescens Neronis libertus (nam in malis temporibus partem sẽ Reip. fecerat) epulum plebi ob lætitiam recentis Imperij obtulerat. et populus pleraq; sine modo festinauit, Carthaginem cæteræ ciuitates secutæ. Sic distractis exercitibus ac prouincijs Vitellio quidem ad capessendam principatus fortunam bello opus erat. Otho ut in multa pace munia Imperij obibat. quædam ex dignitate Reip. pleraq; contra decus & præsenti usui properando. Consul cum Titiano fratre in Kal. Martias. Ipse proximos menses Verginio destinat, ut aliquod exercitui Germanico delinimentum. Iungitur Verginio Pompeius Vopiscus, prætextu ueteris amicitiæ. Pleriq; Viennensium honori datum interpretabantur. Cæteri consulatus ex destinatione Neronis aut Galbæ mansere. Cælio ac Flauio Sabinis in Iulias, Archio Antonio et Mario Celso in Septẽbres quorum honorine Vitellius quidem uictor interceſſit. Sed Otho Pontificatus auguratusq; honoratis iam senibus cumulum dignitatis addidit, & recens ab exilio reuersos nobiles adolescentulos auitis ac paternis sacerdotijs in solacium recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæso, Seuino Pontio Senatorius locus, qui repe-

undarum criminibus sub Claudio ac Nerone cecidérat. Placuit ignoscentibus uerso nomine quod anaritia fuerat uideri maiestatem cuius tum odio etiam bonae leges peribant. Eademq; largitione ciuitatum quoq; ac prouinciarum animos aggressus, Hispanensibus & Emeritensibus familiarum adiectiones, Lingonibus uniuersis ciuitatem Romanam, prouinciae Bethicae Maurorum ciuitates dono dedit. Noua iura Cappadociae, noua Africae ostenta, magisquam mansura. Interq; necessitate praesentium rerum & instantibus curis excusata, ne tum quidem immemor amorum, statuas Poppeae per Senatus consultum reposuit. Creditus est etiam de celebranda Neronis memoria agitauisse, spe multum alliciendi. Et fuere qui imagines Neronis praponerent atq; etiam Othoni quibusdam diebus populus & miles tanquam nobilitatem, ac decus astruerent, Neroni Othoni acclamauit. Ipse in suspenso tenuit uetandi metum, uel cognoscendi pudorem. Conuersis ad ciuile bellum animis externa sine cura habebantur. Eo audentius Rhoxolani Sarmatica gens priore hyeme caesis duabus cohortibus, magna spe ad Moesiam irruperant, Nouem millia equitum, & ferocia, & successu praedae magisquam pugnae intenta. Igitur uagos & incuriosos tertia legio aduentis auxilijt repente inuasit. Apud Romanos omnia praelio apta. Sarmatae dispersi aut cupidine praedae graues onere sarcinarum, & lubrico itinerum adempta equorum pernicitate, uelut uincti caedebantur. Namq; mirum dictu ut sit omnis Sarmatarum uirtus, uelut extra ipsos, nihil ad pedestrem pugnam tam ignauum. Vbi p turmas aduenere, uix ulla acies obstiterit. Sed

tum humido die, & soluto gelu, neq; conti, neq; gladij quos prælongos utraq; manu regunt usui, lapsantibus equis, & catafractarum pondere. Id principibus & nobilissimo cuiq; tegmen, ferreis laminis, aut præduro corio consertum, ut aduersus ictus impenetrabile, ita in pcu hostium prouolutis inhabile ad resurgendum. Simul altitudine & mollitia niuis hauriebantur. Romanus miles facili lorica, & missili pilo, aut lanceis assultans, ubi res poscceret leui gladio inermem Sarmatam, neq; enim defendi scuto mos est, cominus fodiebat, donec pauci qui prælio superfuerant, paludibus abderentur. Ibi sæuitia, hic misericordia uulnerum absumpti. Postquam id Romæ compertum. M. Aponius Mœsiam obtinens, triumphali statua, Fulvius Aurelius & Iulianus Titius ac Numisius Lupus legati legionum consularibus ornamentis donantur, læto Othone & gloriam in se trahente, tanquam & ipse felix bello, & suis ducibus, suisq; exercitibus Remp. auxisset. Paruo interim initio, unde nihil timebatur, orta seditio, prope urbi excidio fuit. Septimamdecimam cohortem e colonia Hostiensi in urbem acciri Otho iusserat. Armandæ eius cura Vario Crispino tribuno e prætorianis data. Is quo magis uacuus quietis castris iussa exequeretur, uehicula cohortis incipiente nocte onerari aperto armamentario iubet. Tempus in suspitionem, causa in crimen, affectato quietis in tumultum eualuit. Et uisa inter tumultuantes arma, cupidinem sui mouere. Fremit miles, & tribunos centurionesq; proditionis arguit, tanquam familiæ Senatorum ad perniciem Othonis armarentur. Pars ignaui & uino graues, pessimus quisq; in occasio

nem prædarum. Vulgus, ut mos est, cuiuscunq; motus noui cupidum, & obsequia meliorum nox absulerat. Resistentem seditioni tribunum, & seuerissimos centurionum obtruncant, rapta arma, nudati gladij. Insidentes equis urbem ac palatium petunt. Erat Othoni celebre conuiuium primoribus fœminis uirisq; qui trepidi fortuitus ne militum furor, an dolus Imperatoris, manere ac deprehendi, an fugere & dispergi, periculosius foret, modo constantiam simulare, modo formidine detegi simul Othonis uultum intueri. Vtq; euenit inclinatis ad suspitionem mentibus, cum timeret Otho, timebatur. Sed haud secus discrimine Senatus q̄ suo territus, et prefectos prætorij ad mitigandas militum iras statim miserat, & abire propere omnes e conuiuio iussit. Tum uero passim magistratus proiectus insignibus, uitata comitum & seruorum frequentia, senes fœminæq; per tenebras, diuersa urbis itinera, rari domos, plurimi amicorum tecta, & ut cuiq; humillimus cliens incertas latebras petiuere. Militum impetus ne foribus quidem palatij coercitus, quo minus conuiuium irrumperent, ostē di sibi Othonem expostulantes, uulnerato Iulio Martiale tribuno, & Vitellio Saturnino præfecto legionis dū tuentibus obsistunt. Vndiq; arma et minæ, modo in centuriones tribunosq;, modo in Senatum uniuersum. Lymphatis cæco pauore animis, & quia neminem unum destinare iræ poterant, licentiam in omnes poscentibus, donec Otho contra decus Imperij Thoro insistens, precibus & lachrymis ægre cohibuit. Redieruntq; in castra inuiti, neq; innocentes. Postera die uelut capta urbe, clausæ domus, rarus per uias populus, mœsta plebs.

deiecti in terram militum multus. ac plus triſtitiæ quã pœnitentiæ. Manipulatim allocuti ſunt Licinius & Proculus et Plotius Firmus præfecti, ex ſuo quisq; ingenio mitius aut horridius. Finis ſermonis in eo ut quina millia nũmum ſingulis militibus numerarentur. Tũ Otho ingredi caſtra auſus. Atq; illum tribuni centurionesq; circunſiſtunt, abiectis militiæ inſignibus, otium & ſalutem flagitantes. Senſit inuidiam miles, & compoſitus in obſequium, auctores ſeditionis ad ſupplicium ultro poſtulabat. Otho quanq; turbidis rebus, & diuerſis militum animis, cum optimus quisq; remedium præſentis licentiæ poſceret. Vulgus & plures ſeditionibus et ambiioſo Imperio læti, perturbas & raptus facilius ad ciuile bellum impellerentur, ſimul reputans nõ poſſe principatum ſcelere quæſitum, ſubita modeſtia & priſca grauitate retineri, ſed diſcrimine urbis & periculo Senatus anxius, poſtremo ita diſſeruit. Neq; ut affectus ueſtros in amorem mei accenderem commilitones, neq; ut animum ad uirtutem cohortarer (utraq; enim egregie ſuper ſunt) ſed ueni poſtulaturus a uobis temperamentum ueſtræ fortitudinis, & ergã me modum caritatis. Tumultus proximi initium non cupidine uel odio, quæ multos exercitus in diſcordiam egere, ac ne detrectatione quidem aut formidine periculorum, nimia pietas ueſtra acrius quã conſideratius excitauit. Nam ſæpe honeſtas rerum cauſas, ni iudicium adhibeas, pernicioſi exitus conſecuntur. Inuis ad bellum. non omnes nuncios palam audiri, omnia conſilia cunctis præſentibus tractari ratio rerum, aut occaſionum uelocitas patitur. Tam neſcire quædam milites quàm ſcire oportet. Ita ſe ducum

auctoritas, sic rigor disciplinæ habet, ut multa etiam per centuriones tribunosq; tantum iuberi expediat. Si ubi iubeantur quærere singulis liceat, pereunte obsequio etiam Imperium intercidit. An & illic nocte intempestiua rapientur arma? Vnus alterue perditus ac temulentus (neq; enim plures consternatione proxima insanisse crediderim) centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? Imperatoris sui tentorium irrumpet? Vos quidem istud pro me. Sed in discursu ac tenebris, & rerum omnium confusione patefieri occasio etiam aduersus me potest. Si Vitellio & satellitibus eius eligendi facultas detur, quem nobis animum? quas mentes imprecentur? quid aliud quàm seditionem & discordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obsequatur. Hinc confusi pedites equitesq; in exitium ruamus. Parendo potius commilitones quàm Imperia ducum sciscitando res militares continentur. Et fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui ante discrimen quietissimus. Vobis arma & animus sit, mihi consilium & uirtutis uestræ regimen relinquite. Paucorum culpa fuit. duorum pœna erit. Cæteri abolere memoriam fœdissimæ noctis ne illas aduersus Senatum uoces ullus unquam exercitus audiat. Caput Imperij & decora omnium prouinciarum ad pœnam uocare, non hercle illi, quos nunc maxime Vitellius in nos ciet Germani audeant. Vlli ne Italiæ alumni, & Romana uere iuuentus, ad sanguinem & cædem reposcerent ordinem, cuius splendore & gloria sordes & obscuritatem Vitellianarum partium perstringimus? Nationes aliquas occupauit Vitellius, Imaginem quandam exer-

citus habet. Senatus nobiscum est. Sic fit, ut hinc Resp. inde hostes Reipub. constiterint. Quid uos pulcherrimam hanc urbem domibus & tectis, & congestu lapidum stare creditis? Muta ista & inania intercidere ac reparari promiscue possunt. Eternitas rerum & pars gentium, & mea cum uestra salus, incolumitate Senatus firmatur. Hunc auspicato a parente & conditore urbis nostræ institutum & a regibus usq; ad principes continuum & immortalem, sicut a maioribus accæpimus, sic posteris tradamus. Nam ut ex uobis Senatores, ita ex Senatoribus principes nascuntur. Ea oratio ad perstringendos mulcendosq; militum animos, & seueritatis modus (neq; enim in plures q̄ in duos animaduerti iusserat) grate accæpta. Compositiq; ad præsens, qui coerceri non poterant. Non tamen quies urbis redierat. Strepitus telorum, & facies belli erat militibus, ut nihil in commune turbantibus, ita sparsis per domos occulto habitu & maligna cura in omnes, quos nobilitas aut opes, aut aliqua insignis claritudo rumoribus obiecerat. Vitellianos quoq; milites uenisse in urbem ad studia partium noscenda, pleriq; credebant. Vnde plena omnia suspitionum, & uix secreta domuum sine formidine. Sed plurimum trepidationis in publico ut quemq; nuncium fama attulisset, animo uultuq; conuersis, ne diffidere dubijs, ac parum gaudere prosperis uiderentur. Coacto uero in curiam Senatu, arduus rerū omnium modus, ne contumax silentium, ne suspecta libertas, & priuato Othoni nuper atq; eadem dicendi adulatio. Igitur uersare sententias, & huc atq; illuc torquere, hostem & parricidam Vitellium uocantes. Pro-

uidentissimus quisq; uulgaribus conuitijs, quidam uera probra iacere, in clamore tamen, & ubi plurimæ uoces, aut tumultu uerborum sibi ipsi obstrepentes. Prodigia insuper terrebant diuersis auctoribus uulgata. In uestibulo Capitolij omissas habenas bigæ cui uictoria insteterat. Erupisse cella Iunonis maiorem humana specie, statuam Diui Iulij, in insula Tyberini amnis sereno et immoto die ab Occidente in Orientem conuersam. prolocutum in Etruria bouem, insolitos animalium partus, & plura alia rudibus sæculis etiam in pace obseruata, quæ nunc tantum in metu audiuntur. Sed præcipuus & cum præsenti exitio etiam futuri pauor, subita inundatione Tiberis qui immenso auctu, prorupto ponte sublicio, ac strage obstantis molis refusus, non modo iacentia, & plana urbis loca, sed secura huiusmodi casuum impleuit. Rapti e publico pleriq;, plures in tabernis ex cubilibus intercepti. Fames in uulgus, inopia quæstus, & penuria alimentorum, corrupta stagnantibus aquis insularum fundamenta, dein remeante flumine dilapsa. Vtq; primum uacuus a periculo animus fuit, id ipsum quod parantis expeditionem Othoni Campus Martius & uia Flaminia iter belli esset obstructum a fortuitis uel naturalibus causis, in prodigium et omen imminentium cladium uertebatur. Otho lustrata urbe, & expensis bello consilijs quando Pœninæ Cottiæq; alpes, & cæteri Galliarum aditus Vitellianis exercitibus claudebantur Narbonensem Galliam aggredi statuit, classe ualida & partibus fida, q reliquos cæsorum ad pontem Miluium, & sæuitia Galbæ in custodiam habitos, in numero legionis composuerat, Facta

& reliquis spes honoratioris in posterum militiæ. Addidit classi urbanas cohortes, & plerosq; è Prætorianis uiris, ut robur exercitus, atq; ipsis ducibus consilium et custodes. Summa expeditionis Antonio Nouellio, Suedio Clementi primipilaribus, Aemylio Pacensi, cui adēptum a Galba tribunatum reddiderat, permissa. Curam nauium Oscus libertus retinebat, ad obseruandam honestiorum fidem inuitatus. pedium equitumq; copijs Suetonius Paulinus, Marius Celsus, Annius Gallus rectores destinati. Sed plurima fides Licinio Proculo prætorij præfecto. Is urbanæ militiæ impiger, bellorum insolens, auctoritatem Paulini uigorem Celsi, maturitatem Galli, ut cuiq; erat criminando (quod facillimum factu est) prauus & callidus, bonos & modestos antebat. Sepositus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neq; arcta custodia, neq; obscura, nullum ob crimen, sed uetusto nomine & propinquitate Galbæ monstratus. Multos e magistratibus magnam consularium partem Otho non participes aut ministros bello, sed comitum specie, secum expedire iubet. In quis & L. Vitellium eodem quo cæteros cultu, nec ut Imperatoris fratrem, nec ut hostis. Igitur mota urbis cura, nullus ordo metu aut periculo uacuus. Primores Senatus ætate inualidi, & longa pace desides, segnis & oblita bellorum nobilitas, ignarus militiæ eques, quanto magis occultare & abdere pauorem nitebantur, manifestius pauidi. Nec deerant e contrario qui ambitione stolida, conspicua arma, insignes equos, quidam luxuriosos apparatus conuiuiorum & irritamenta libidinum, ut instrumenta belli mercarentur. Sa

pientibus quietis a Reipub. cura, leuissimus quisq; , & futuri improuidus spe uana tumens . Multi afflicta fide in pace, ac turbatis rebus alacres, & per incerta tutissimi . Sed uulgus & magnitudine nimia communium curarum expers, populus sentire paulatim belli mala, conuersa in milium usum omni pecunia, intentis alimentorum precijs, quæ motu Vindicis haud perinde plebem attriuerant, secura tum urbe a prouinciali bello, quod inter legiones Galliasq; uelut externum fuit , Nam ex quo diuus Augustus res Cæsarum composuit, procul & in unius sollicitudinem aut decus Populus Romanus bellauerat, Sub Tiberio & Caio tantum pacis aduersa Reipub . pertimuere . Scriboniani contra Claudium incœpta, simul audita & coercita. Nero nuncijs magis & rumoribus, quàm armis depulsus . Tum legiones classesq; , & quod raro alias, Prætorianus Vrbanusq; miles in aciem deducti. Oriens occidensq; & quicquid utrinq; uirium est a tergo, sub ducibus alijs si bellatum foret, longo bello materia . Fuere qui proficiscenti Othoni moras religionem q; nondum conditorum Ancilium afferrent . Asperatus omnem conclationem , ut Neroni quoq; exitio fam . Et Cæcina iam alpes transgressus extimulabat. Pridie Idus Mar. commendata patribus Rep. reliquias Neronianarum sectionum nondum in fiscum conuersas reuocatis ab exilio concessit . Iustissimum donum, & in speciem magnificum sed festinata iam pridē exactione usu sterili . Mox uocata concione, maiestatem urbis, & consensum populi ac Senatus, pro se attollens aduersum Vitellianas partes modeste disseruit , Inscitiam po-

tius legionum q̄ audaciam increpans nulla Vitellij mẽtione, siue ipsius ea mõderatio, seu scriptor orationis sibi metuens, contumelijs in Vitellium abstinuit, quando ut in consilijs militiæ Suetonio Paulino & Mario Celso, ita in rebus urbanis Galeri Trachali ingenio Othonẽ uti credebatur, & erant qui genus ipsum orandi, noscerent crebro fori usu celebre, & ad implendas populi aures, laxum & sonans. Clamor uocesq; uulgi ex more adulandi nimiæ & falsæ, quasi dictatorem Cæsarem, aut Imperatorem Augustum prosequerentur, Ita studijs uotisq; certabant, nec metu aut amore, sed ex libidine seruitij, ut in familijs priuata cuiq; stimulatio & uile iam decus publicum. Profectus Otho quietem urbis curasq; Imperij Saluio Titiano fratri permisit.

Struebat iam fortuna in diuersa parte terrarum iniũa causasq; Imperio. quod uarie orum, lætum Reipub. aut atrox. Ipsis principibus prosperũ aut exitio fuit. Titus Vespasianus e Iudæa incolumi adhuc Galba missus a patre, causam profectionis officium erga principem, & maturam petendis honoribus iuuentam ferebat. Sed uulgus fingendi auidum disperserat, accitum in adoptionẽ materia sermonibus, Senium & orbitas principis, & intemperantia ciuitatis, donec unus eligatur, multos de simandi. Augebat famam ipsius Titi ingenium quantæ cunq; fortunæ capax, decoris cum quadam maiestate. Prosperæ Vespasianiores, præsagæ responsa, & inclinatis ad credendum animis loco omnium etiam fortuna. Vbi Corinthi Achaiæ urbe certos nuncios accepit de interitu Galbæ (& aderant qui arma Vitellij bellũq; affirmarent)

marent) anxius animo, paucis amicorum adhibitis, cuncta utrinq; perlustrat. Si pergeret in urbem, nullam officij gratiam in alterius honorem susceptū, ac se Vitellio, siue Othoni obsidem fore. Sin rediret, offensam haud dubiā uictoris, et incerta adhuc uictoria, & concedente in partes patre, filium excusatum. Sin Vespasianus Remp. sciscaret oblitiscendū inimicarum de bello agitantibus. His ac talibus inter spem metumq; iactatum, spes uicit. Fuere qui accensum desiderio Beronices reginæ, uersisse iter crederent. Neq; abhorrebat a Beronice iuuenilis animus. Sed gerendis rebus nullum ex eo impedimentum, lætam uoluptatibus adolescentiam egit, suo quàm patris Imperio modestior. Igitur oram Achaiæ & Asiæ ac læua maris præuectus, Rhodum & Cyprum insulas, inde spacijs aduentoribus Syriam petebat. Atq; illum cupido incessit, adeundi uisendiq; templum Paphiæ Veneris inclytum per indigenas aduenasq;. Haud fuerit longum initia religionis, templi situm, formam deæ (neq; enim alibi sic habetur) paucis differere. Conditorem templi regem Venerianum uetus memoria. quidam ipsius deæ nomen id perhibent. Fama recentior tradit a Cinara sacratum templum. deamq; ipsam conceptam mari, huc appulsam. Sed scientiam artemq; haruspicum accitum e Cilicia Myrrham inuolisse. Atq; ita pactum ut familiæ utriusq; posteri cerimonijs præsiderent. Mox ne honore nullo regum genus peregrinam stirpem antecelleret, ipsa quam intulerant scientia hospites cessere. Tantum Cinarades sacerdos consiliatur. hostiæ ut quisq; nouisset, mares deliguntur. Certissima fides hedorum fibris. Sanguinem aræ obfunde-

re uetium. precibus et igne puro altaria adolentur. nec
ullis hymbribus quāq̄ in aperto madescunt. Simula-
chrum deæ non effigie humana. Continuus orbis la-
ctiore initio tenuem in ambitum metæ modo exurgens.
Et ratio in obscuro. Titus spectata opulentia. donisq̄
regum, quæq̄ alia læuum antiquitatibus græcorum ge-
nus incertæ uenustati affingit, de nauigatione primum
consuluit. Postquam pandi uiam, & mare prosperum
accepit. de se per ambages interrogat, cæsis pluribus
hostijs. Sortratus (sacerdotis id nomen erat) ubi læta et
congruentia exta magnisq̄ consultis annuere deam ui-
dit, pauca in præsens & solita respondens, petito secre-
to futura aperit. Titus aucto animo ad patrem proue-
ctus suspensis prouinciarum & exercituum mentibus, in
gens rerum fiducia accessit. Prosligauerat bellum Iu-
daicum Vespasianus oppugnatione Hierosololymarū.
Reliqua duro magis et arduo opere ob ingenium gen
tis & pernicaciam superstitionis, q̄ quo satis uirium ob
fessis ad tolerandas necessitates supereſſet. Tres, ut supra
memorauimus, ipsi Vespasiano legiones erant exercitæ
bello. quattuor Mutianus obtinebat in pace. Sed æmu-
latio & proximi exercitus gloria repulerat segnitiam.
Quantumq̄ illis roboris discrimina & labor, tantum
his uigoris addiderat integra quies, & inexperti belli
labor, Auxilia utriq̄ cohortium alarumq̄ & classes re
gesq̄, ac nomen dispari fama celebre. Vespasianus acer
militiæ anteire agmen, locum castris capere, noctu diuq̄
consilio, ac si res poscceret, manu hostibus obniti, cibo for
tuito, ueste habituq̄ uix a gregario milite discrepans,
prorsus, si auaritia abesset, antiquis ducibus par. Mutia

rum e contrario magnificentia & opes, & cuncta priuatum modum supergressa extollebant. aptior sermone, dispositu, prouisuq; ciuilium rerum peritus egregium principatus temperamentum, si demptis utriusq; uitijs, solæ uirtutes miscerentur. Cæterũ hic Syriæ, ille Iudææ præpositus, uicinis prouinciarum administrationibus ĩuidia discordes Exitu demum Neronis, positis odijs ĩn medium consulere, primum per amicos, dein præcipua concordiæ fides Titus praua certamina communi utilitate aboleuerat, natura atq; arte compositus alliciendis etiam Mutiani moribus. Tribuni Centurionesq; & Vulgus militum, industria, licentia, per uirtutes, per uoluptates, ut cuiq; ingenium adsciscebantur. Antequã Titus aduentaret, sacramentũ Othonis accæperat uterq; exercitus præcipitibus ut assolet nuncijs, & tarda mole ciuilis belli, quod longa concordia quietus oriens, tunc primum parabat. Namq; olim ualidissima inter se ciuium arma in Italia, Gallia ue, uiribus occidẽtis cœpta. Et Pompeio, Cassio, Bruto, Antonio, quos omnes trans mare secutum est ciuile bellum, haud prosperi exitus fuerant. Auditiq; sæpius in Syria Iudæaq; Cæsares quàm ĩnspecti. Nulla seditio legionum, tantum aduersus Parthos minæ uario euentu. Et proximo ciuili bello turbatis alijs inconcussa ibi pax, dein fides erga Galbã. Mox ut Othonem ac Vitellium scelestis armis res Romanas raptum ire, uulgatum est, ne penes cæteros Imperij premia, penes ipsos tantum seruitij necessitas esset, fremere mũles, & uires suas circumspicere. Septem legiones statim, et cum ingentibus auxilijs Syria Iudæaq;, Inde continua ægyptus duæq; legiones, hinc Cappadocia

Pontusq́, & quicquid castrorum Armenijs prætendi/
tur. Asia & cæteræ prouinciæ, nec uirorum inopes, et
pecuniæ opulentæ, quantum insularum mari cingitur
& parando interim bello seclusam tutamq; ipsum ma/
re. Non fallebat duces impetus militum. Sed bellanti/
bus alijs placuit expectari bellum, cum in uictores ui/
ctosq; nunquam solida fides coaleſceret. Nec referre Vi
tellium an Othonem superstitem fortuna faceret. Rebus
secundis etiam egregios duces insolescere, discordiam
bis ignauiam luxuriem, et sibimet uitijs alterum bello,
alterum uictoria periturum. Igitur arma in occasio/
nem distulere Vespasianus Mutianusq; nuper. Cæterum
olim mixtis consilijs, optimus quisq; amore Reip. Mul
tos dulcedo prædarum stimulabat, alios ambiguæ do/
mi res. Ita boni maliq; causis diuersis, studio pari, bel/
lum omnes cupiebant. Sub idem tempus Achaia atq;
Asia falso exterritæ uelut Nero aduentaret, uario super
exitu eius rumore, eoq; pluribus uiuere eum fingentibus
credentibusq;. Cæterorum casus conatusq, in contextu
operis dicemus. Tunc seruus e Ponto, siue ut alij tradi/
dere, libertinus ex Italia citharæ & cantus peritus (un
de illi super similitudinem oris propior ad fallendum fi
des) adiunctis desertoribus, quos inopia uagos in genti/
bus promissis corruperat, mare ingreditur, ac ui tempe/
statum Scythicum insulam detrusus, & militum quos/
dam ex oriente commeantium asciuit, & abnuentes
interfici iussit, et spoliatis negotiatoribus mancipiorum
ualentissimum quemq; armauit. Centurionemq; Syse/
nam dextras concordiæ signa Syriacâ exercitus nomine
ad prætorianos ferentem, uarijs ictibus aggressus est.

donec Syſenna clam relicta inſula, trepidus & uim me tuens aufugeret, Inde late terror multis ad celebritatem nominis erectis rerum nouarum cupidine et odio præ ſentium. Gliſcentem in dies famam fors diſcuſſit. Ga/ latiam ac Pamphiliam prouincias Calphurnio Aſpre nati regendas Galba permiſerat. Datæ e claſſe miſenen ſi duæ triremes ad proſequendum eum, quibus Scythi/ num inſulam tenuit. Nec defuere qui trierarchos nomi ne Neronis accirent. Is in mœſtitiam compoſitus, & ſi dem ſuorū quondā militum inuocans, ut eū in Syria, aut Aegypto ſiſterent orabat. Trierarchi nutantes ſeu do lo alloquēdos ſibi milites, et paratis omnium animis re uerſuros firmauerunt. Sed Aſprenati cuncta ex fide nū ciata, cuius cohortatione expugnata nauis, & interfe/ ctus quisquis ille erat. Corpus inſigne oculis comaq; & toruitate uultus in Aſiam, atq; inde Romam perue ctū eſt. In ciuitate diſcordi et ob crebras principum mu tationes inter libertatem ac licentiam incerta, paruæ quoq; res magnis motibus agebantur. Vibius Criſpus, pecunia, potentia, ingenio inter claros magisquam in ter bonos. Annium Fauſtum equeſtris ordinis, qui tem poribus Neronis delationes factitauerat, ad cognitionem ſenatus uocabat. Nam recens Galbæ principatu cen ſuerāt patres, ut accuſatorum cauſæ noſcerentur. Id Se natus conſultū uarie iactatum, et prout potens uel impo tens inciderat, infirmum aut ualidum retinebatur. Ad hæc terrore & propria ui Criſpus incubuerat, delatorē fratris ſui peruertere, Traxeratq; magnam ſenatus par/ tem, ut indefenſum, & inaudium dedi ad exitium po/ ſtularet. Contra apud alios nihil æque reo proderat q̄

nimia potentia accusatoris, dari tempus, edi crimina, quanuis infirmum & nocentem, more tamen audiendum censebant. Et ualuere primo, dilataq; in paucos dies cognitio. mox damnatus est Faustus, nequaquam eo assensu ciuitatis, quem pessimis moribus meruerat. quippe ipsum Crispum easdem accusationes cum premio exercuisse meminerant. Nec pœna criminis sed ultor displicebat. Læta interim Othoni principia belli, motis ad imperium eius è Dalmatia Pannoniaq; exercitibus. Fuere quatuor legiones è quibus bina millia præmissa. Ipsæ modicis interuallis sequebantur. Septima a Galba conscripta. Veteranæ undecima ac tertiadecima & præcipua fama quartadecumana rebellione Britanniæ compressa. Addiderat gloriam Nero eligendo ut potissimos. Vnde longa illis erga Neronem fides & erecta in Othonem studia. Sed quo plus uirium ac roboris, e fiducia tarditas inerat, eo agmen legionum alæ cohortesq; præueniebant, & ex ipsa urbe haud sperneuda manus quinq; prætoriæ cohortes & equitum uexilla cum legione prima. Ac deforme insuper auxilium duo millia gladiatorum, sed per ciuilia arma etiam seueris ducibus usurpatum. His copijs rector additus Annius Gallus, cum Vestricio Spurina ad occupandas Padi ripas præmissus, quoniam prima consiliorum frustra cecideranr, transgresso iam alpes Cæcina, quem sisti intra Gallias posse sperauerat. Ipsum Othonem comitabantur speculatorum lecta corpora, cum cæteris prætorijs cohortibus, Veterani e prætorio, classicorum ingens numerus. Nec illi segne aut corruptum luxu iter. Sed lorica ferrea usus est, & ante signa pedester, horridus,

incomptus, famæq; dissimilis. Blandiebantur cœptis fortuna, possessa per mare & naues, & maiore Italiæ parte, penitus usq; ad initium maritimarum alpium; quibus tentadis aggrediendisq;, prouinciæ Narbonensi Suedium Clementem, Antonium Nouellum Aemylium Pacensem duces dederat. Sed Pacensis per licentiã militum uictus. Antonio nouello nulla auctoritas. Suedius Clemens ambitioso Imperio regebat, ut aduersus modestiam disciplinæ corruptus, ita præliorum auidus, Non Italiæ adiri, nec loca sedesq; patriæ uidebantur. Tanquam externa littora & urbes hostium urere, uastare, rapere, eo atrocius q̃ nihil usquam prouisum aduersum metus, pleni agri, apertæ domus, occursantes domini iuxta coniuges & liberos, securitate pacis, & belli malo circunueniebantur. Maritimas tum alpes tenebat procurator Marius Maturus. Is concita gente, nec deest iuuentus, arcere prouinciæ finibus Othonianos intendit. Sed primo impetu casi dissectiq; montani ut quibus temere collectis, non castra non ducem noscitantibus. neq; in uictoria decus esset, neq; in fuga flagitium. Irritatus eo prælio Othonis miles, uertit iras in municipium Albintimilium. quippe in acie nihil prædæ, inopes agrestes, & uilia arma, nec capi poterant pernix genus, et gnari locorum. Sed calamitatibus insontium expleta auaritia. Auxit inuidiam præclaro exemplo fœmina ligus, quæ filio abdito, cum simul pecuniã occultari milites credidissent, eoq; per cruciatus interrogarent, ubi filium occuleret uterum ostendens latere respondit. Nec ullis deinde tortoribus, aut morte, cõstantiã uocis egregiæ mutauit. Imminere prouinciæ Narbonẽsi

in uerba Vitellij adactæ, classem Othonis Fabio Valentī trepidi nuncij attulere. Aderant legati coloniarum auxilium orantes. Duas Turingorum cohortes, quatuor equitum turmas. Vniuersam Treuirorum alam cum Iulio Classico præfecto misit. è quibus pars in Colonia Foroiulensi retenta, ne omnibus copijs in terrestre iter uersis nauio mari classis accelleraret. Duodecim equitum turmæ et lecti e cohortibus aduersies hostem iere. quibus adiuncta lygiorum cohors uetus loci auxilium, & quingenti Pannonij nondum sub signis. Nec mora prælio, sed acie ita instructa, ut pars classicorum mixtis paganis in colles mari propinquos exurgeret. quantum inter colles ac litus æqui loci prætorianus miles expleret. In ipso mari ut annexa classis & pugnæ parata, conuersa, & minaci fronte prætenderetur. Vitelliani quibus minor peditum uis in equite robur, alpinos proximis iugis, cohortes densis ordinibus post equitem locāt. Treuirorum turmæ obuelere se hosti incautæ, cum excāperet contra ueteranus miles, simul a latere saxis urgeret, apta ad iaciendum paganorum manus, qui sparsi inter milites strenui ignauiq; in uictoria idem audebāt. Additus percussis terror, inuecta in terga pugnantium classe. Ita undiq; clausi. Deletæq; omnes copiæ forent, ni uictorem exercitum attinuisset obscurum noctis obiectū obtentui fugientibus. Nec Vitelliani quāq; uicti quieuere, accitis auxilijs, securum hostem, ac successu rerum socordius agentem inuadunt, Cæsi inscites, perrupta castra, trepidatum apud nauis, donec sidente paulatim metu, occupato iuxta colle defensi. mox irrupere. Atrox ibi cædes, & Turingorum cohortium præfecti, sustenta

ta quidem diu acie, telis obruuntur. Ne Othonianis quidem incruenta victoria fuit, quorum improuide secutos conuersi equites circumuenerunt. Ac uelut pactis inducijs, ne hinc classis, inde eques subitam formidinē inferrent, Vitelliani retro Antipolim Narbonēsis Galliæ municipium. Othoniani Albingaunum interioris Ligu riæ reuertere. Corsicam ac Sardiniam cæterasq; proximi maris insulas, fama victricis classis in partibus Othonis tenuit. Sed Corsicam prope afflixit Decumi Pacarij procuratoris temeritas, tanta mole belli nihil in summa profuturā, ipsi exitiosa. Namq; Othonis odio iuuare Vitellium Corsorum uiribus statuit, inani auxilio etiam si prouenisset. Vocatis principibus insulæ, consilium aperit. Et contradicere ausos Claudium Phirrhicum trierarchum lyburnicarum ibi nauium. Quintiū Certum equitem Romanum interfici iubet. quorum morte exterriti qui aderant, simul ignara & alieni metus socia imperitorum turba, in uerba Vitellij iurauere. Sed ubi delectum agere Pacarius, & inconditos homines fatigare militiæ muneribus occæpit, laborem insolitum perosi, infirmitatem suam reputabant. Insulam esse quam incolerent. & longe Germaniam uiresq; legionum. Direptos uastatosq; classe etiam quos cohortes alæq; protegerent. Et auersi repente animi, nec tamen aperta ui. Aptum tempus insidijs legere. Digressis qui Pacarium frequentabant, nudus & auxilij inops balneis interficiur. Trucidati & comites. Capita, ut hostium, ipsi interfectores ad Othonem tulere. Neq; eos aut Otho præmio affecit, aut puniuit Vitellius in multa colluuie rerum maioribus flagitijs permixtos. Aper-

ruerat iam Italia, bellumq; transmiserat, ut supra memo rauimus, ala Syllana, nullo apud quemq; Othonis fauo re, nec quia Vitellium mallent, sed longa pax ad omne seruitium fregerat faciles occupantibus, & melioribus incuriosos, Florentissimum Italiæ latus, quantum inter Padum alpesq; camporum & urbium est, armis Vi tellij (namq; & præmissæ a Cæcina cohortes aduene rant) tenebatur. Capta pannoniorum cohors apud Cre monam. Intercepti centum equites, ac mille classici in ter Placentiam Ticinumq; quo successu Vitellianus mi les non ita flumine aut ripis arcebatur. Irritabat quin etiam Batauos transrhenanosq; Padus ipse, quem repen te contra Placentiam transgressi raptis quibusdam ex ploratoribus, ita cæteros terruere, ut adesse omnem Cæci næ exercitum trepidi ac falsi nunciarent. Certum erat Spurinæ (is enim Placentiam obtinebat) necdum uenis se Cæcinam, & si propinquaret, coercere intra muni menta militem, nec tris prætorias cohortes & mille ue xillarios cum paucis equitibus ueterano exercitui obijce re. Sed indomitus miles, & belli ignarus, correptis si gnis uexillisq; ruere, et retinentibus ducibus tela intentare, spre tis centurionibus tribunisq; prouidentiam ducis laudā tibus, qui pro Othone & acrium Cæcinam clamita bant. Fit temeritatis alienæ comes Spurina, primo coa ctus, mox uelle simulans, quo plus auctoritatis inesset consilijs, si seditio mitesceret. Postquā in conspectu Pa dus & nox appetebat, uallari castra placuit. Is labor urbano militi insolitus contudit animos. Tum mœstissi mus quisq; castigare credulitatem suam, metum ac discri men ostendere si cum exercitu Cæcina patentibus campis

tam paucas cohortes circumfudisset. Iamq; totis castris modesti sermones. & inferentibus se Centurionibus tribunisq; laudari prouidentiam ducis, & Coloniam uirium & opum ualidam robur ac sedem bello legisset. Ipse postremo Spurinna non tam culpam exprobrans, q̃ ratio ne offendens relictis exploratoribus, cæteros Placentiã reduxit, minus turbidos, & Imperia accipientes. Soli datũ muri, propugnacula addita, auctæ turres, prouisa parataq; non arma modo, sed obsequium & parendi amor, quod solum illis partibus defuit cum uirtutis band pœniteret, Ac Cæcina uelut relicta post alpes sæuitia, ac licentia, modesto agmine per Italiam incessit. Ornatum ipsius municipia & Coloniæ in superbiam trahebant, & uersicolore sagulo, brachas tegmen barbarum indutus, togatos alloqueretur, uxorem quoq; eius Saloninam quanq̃ in nullius iniuriam, insigni equo ostentaq; ueheretur, tanquam læsi grauabantur, Insita mortalibus natura, recentem aliorum fœlicitatem ægris oculis introspicere, modumq; fortunæ a nullis magis exigere, q̃ quos in æquo uiderunt. Cæcina Padũ transgressus, tentata Othonianorum fide per colloquium & promissa, ijsdem penitus, postquam pax & concordia speciosis & irritis nominibus iactata sunt, consilia curasq; in oppugnationem Placentiæ magno terrore uertit, gnarus ut initia belli proueniissent famam in cætera fore. Sed primus dies impetu magis quam ueterani exercitus artibus transactus. Aperti incautiq; muros subiere, cibo uinoq; prægraues. In eo certamine pulcherrimum amphitheatri opus extra muros constagrauit, siue ab oppugnatoribus incensum, dũ faces et glãdes et missilia

ignem in obsessos iaculantur, siue ab obsessis dum regerunt. Municipale uulgus pronum ad suspitiones, fraude, illata ignis alimenta credidit a quibusdam è uicinis colonijs, inuidiæ æmulatione, q̃ nulla in Italia moles tam capax foret. quocumq; casu accidit, dum atrociora metuebantur, in leui habitum, reddita securitate, tanquam nihil grauius pati potuissent, merebant. Cæterum multo suorum cruore pulsus Cæcina, & nox parandis operibus assumpta. Vitelliani pluteos crates q̃; & uineas suffodiendis muris protegendisq; oppugnatoribus, Othoniani sudes et immensas lapidum ac plumbi ærisq; moles, perfringendis operibus, obruendisq; hostibus expediunt. Vtrinq; pudor, utrinq; gloria, & diuersæ exhortationes. hinc legionum & Germanici exercitus robur, Inde Vrbanæ militiæ & prætoriarum cohortium decus attollentium. Illi ut segnem ac desidem, & circo ac theatris corruptum militem, hi peregrinum & externum increpabant, simul Othonem ac Vitellium celebrantes culpantes ue, uberioribus inter se probris, q̃ laudibus stimulabantur. Vix dum orto die, plena propugnatoribus mœnia, fulgentes armis uirisq; campi, densum legionum agmen, sparsa auxiliorum manus altiora murorum sagittis aut saxis incessere. Neglecta aut æuo fluxa cominus aggredi. Ingerunt desuper Othoniani pila librato magis & certo ictu, aduersus temere subeuntes. Chortes Germanorum cantu truci, & more patrio nudis corporibus super humeros scuta quatientium, Legionarius pluteis & cratibus tectus subruit muros, instruit aggerẽ, molitur portas. Contra prætoriani dispositos ad id ipsum molares ingenti pondere ac

fragore prouoluunt, pars subeuntium obruti, pars confixi, & exangues ac laceri, cum augeret stragem trepidatio, eoq; acrius è mœnibus uulnerarentur, rediere infracta partium fama. Et Cæcina fama et pudore cœptæ temere oppugnationis, ne irrisus ac uanus ijsdem castris assideret, traiecto rursus Pado Cremonam petere intendit. Tradidere se abeunti Turullius cerialis, cum compluribus classicis, & Iulius Breganticus cum paucis equitum. hic præfectus alæ in Batauis genitus. Ille primipilaris & Cæcinæ haud alienus, q̃ ordines in Germania duxerat. Spurina comperto itinere hostium, defensam Placentiam, quæq; acta, & quid Cæcina pararet, Annium Gallum per litteras docet. Gallus legionem primam in auxilium Placentiæ ducebat, diffisus paucitate cohortium, ne longius obsidium & uim Germanici exercitus parum tolerarent. Vbi pulsum Cæcinam pergere Cremonam accæpit, ægre coercitam legionem et pugnandi ardore usq; ad seditionem progressam Brebriaci sistit. Inter Veronam Cremonamq; situs est uicus, duabus iam Romanis cladibus notus, infaustusq;. Iisdem diebus a Martio Macro haud procul Cremona prospere pugnatum. Namq; promptus animi Martius transfuectos nauibus gladiatores in aduersam Padi ripã repente effudit. Turbata ibi Vitellianorum auxilia. & cæteris Cremonam fugientibus, casi qui restiterant. Sed repressus uincentium impetus, ne nouis præsidijs firmati hostes fortunam prælij mutarent. Suspectum id Othonianis fuit, omnia quæcunq; facta praue æstimantibus. Certatim ut quisq; animo ignauus, procax ore, Anniũ Gallum & Suetonium Paulinum & Marium Celsum

(nam eos quoq; Otho præfecerat) uarijs criminibus in-
cesserant. Acerrima seditionum ac discordiæ incitamen-
ta interfectores Galbæ, scelere & metu uecordes; misce-
re cuncta, modo palam turbidis uocibus, modo occultis
ad Othonem litteris, qui humillimo cuiq; credulus, bo-
nos metuens trepidabat, rebus prosperis incertus, & in-
ter aduersa melior. Igitur Titianum fratrem accitum bel-
lo præposuit, Interea Paulini & Celsi ductu res egre-
gie gestæ angebant Cæcinam nequicquam omnia cœ-
pta. Et senescens exercitus sui fama, pulsus Placentia,
cæsis nuper auxilijs, etiam per concursum exploratorũ
crebra magisquam digna memoratu prælia. Inferior
propinquante Fabio Valente, ne omne belli decus illuc
concederet, recuperare gloriam auidius quàm consultius
properabat. Ad duodecimum a Cremona, locus castro-
rũ uocatur, ferocissimos auxiliarium imminentibus uiæ
lucis occultos imponit. equites procedere longius iussit,
& irritato prælio sponte refugere, festinationem sequen-
tium elicere, donec insidiæ coercerentur. Proditum id
Othonianis ducibus. et curam peditum Paulinus, equi-
tum Celsus sumpsere. Tertiædecimæ legionis uexillum
quattuor auxiliorum cohortes & quingenti equites in
sinistro locantur. Aggerem uiæ tres prætoriæ cohortes
arctis ordinibus obtinuere. Dextra fronte prima legio
incessit, cum duabus uexillaribus cohortibus, & quin-
gentis equitibus. Super hos e prætorio auxilijsq; mille
equites cumulus prosperis aut subsidium laborantibus
ducebantur. Antequam miscerentur acies, terga uerten-
tibus Vitellianis, Celsus doli prudens, repressit suos, Vi-
telliani temere exurgentes cedente sensim Celso longius

secuñ, ultro in insidias præcipitantur. Nam a lateribus cohortes legionum, aduersa fronte & subito discursu tergu cinxerant equites. Signum pugnæ non statim a Suetonio Paulnio peditu datum. Conclator nauta, & cui cauta potius consilia cum ratione, quàm prospera ex casu placerent, Compleri fossas, aperiri campum, pandi aciem iubebat. satis cito incipi victoriam ratus, ubi prouisum foret ne uincerentur. Ea conclatione spacium Vitellianis datum in uineas nexu traducum impeditas refugiendi. Et modica silua adhærebat, unde rursus assi, promptissimos prætorianorum equitum interfecere. uulneratur rex Epiphanes impigre pro Othone pugnã ciens. Tum Othonianus pedes erupit, protrita hostiũ acie. Versi in fugam etiam qui subueniebant. Nam Cæcina non simul cohortes, sed singulas acciuerat. quæ res in prælio trepidationem auxit, cum dispersos nec usquã ualidos pauor fugientium abriperet. Orta et in castris seditio, q̃ nõ uniuersi ducerentur. Vinctus præfectus castroꝝ Iulius Gratus tanq̃ fratri apud Othonem militanti proditionẽ ageret, cum fratrem eius Iulium Frontem tribunũ Othoniani sub eodem crimine uinxissent. Cæterum ea ubiq; formido fuit, apud fugientes occursantesq; in acie pro uallo, ut deleri cum uniuerso exercitu Cæcinã potuisse, ne Suetonius Paulinus recæpuit cecinisset, utrisq; in partibus percrebruerit. Timuisse se Paulinus ferebat, tantũ insuper laboris atq; itineris, ne Vitellianus miles recens castris, fessos aggrederetur, et perculsis nullũ retro subsidium foret. apud paucos ea ducis ratio probata, in uulgus aduerso rumore fuit. haud perinde id dãnũ Vitellianos in metũ cõpulit q̃ ad modestiam

composuit. Nec solum apud Cæcinam qui culpam in militem conferebat, seditioni magisquam prælio paratum, sed Fabij quoq; Valentis copiæ, Iam enim Ticinum uenerat, posito hostium contemptu & recuperandi decoris cupidine, reuerentius & æqualis duci parebant. Grauis alioquin seditio exarserat, quam altiore initio (neq; enim rerum a Cæcina gestarum ordinem interrũpi oportuerat) repetam. Cohortes Batauorum quas bello Neronis àquartadecima legione digressas, cum Britãniam peterent, audito Vitellij motu in ciuitate Lingonum Fabio Valenti adiunctas retulimus superbe agebant. ut cuiusq; legionis tentoria accessissent, coercitos à se quartadecimanos ablatam Neroni Italiam, atq; omnem belli fortunam in ipsorum manu sitam iactantes. Contumeliosum id militibus, acerbum duci, corrupta iurgijs aut rixis disciplina. Ad postremum Valens e petulantia etiam perfidiam suspectabat. Igitur nuncio allato pulsam Treuirorum alam Turingosq; a classe Othonis & Narbonensem Galliam circumiri, simul cura socios tuendi, et militari astu, cohortes turbidas, ac si una forent præualidas, dispergendi, partem Batauorum ire in subsidium iubet. Quod ubi auditum, uulgatumq;, mœrere socij, fremere legiones, orbari se fortissimorum uirorum auxilio, ueteres illos & tot bellorum uictores, postquam in conspectu sit, hostis, uelut ex acie abduci, si prouincia urbe & salute Imperij potior sit, omnes illuc sequerentur, Sin uictoria, sanitas, sustentaculum, columen in Italia uerteretur, non abrumpendos ut corpori ualidissimos artus. Hæc ferociter iactando, postquam immissis lictoribus Valens coercere seditionẽ cœptabat,

ipsum

ipſum inuadunt, ſaxa iaciunt, fugientem ſecuntur. Spolia Galliarum & Vienneſium aurum & preda laborū ſuorum occultare clamitantes, dirreptis ſarcinis, tabernacula ducis, ipſamq; humum pilis & lanceis rimabantur. Nam Valens ſeruili ueſte apud decurionē equitum tegebatur. Tum Alphenius Varus præfectus caſtrorum, deflagrante paulatim ſeditione addit. conſiliū, uetitis obire uigilias centurionibus, omiſſo turbæ ſono, quo miles ad belli munia cietur Igitur torpere cuncti, circūſpectare inter ſe attoniti, et id ipſum q̄ nemo regeret pauentes, ſilentio, patientia, poſtremo precibus et lachrymis ueniam quærebant. Vt uero deformis & flens, et præter ſpem incolumis Valens proceſſit, gaudium, miſeratio, fauor, uerſi in lætitiam (ut eſt uulgus utroq; immodicum) laudantes gratantesq; circundatum aquilis ſignisq; in tribunal ferunt. Ille utili moderatione nō ſupplicium cuiusquam popoſcit, ac ne diſſimulans ſuſpectior foret, paucos incuſauit, gnarus ciuilibus bellis plus militibus quā ducibus licere. Munientibus caſtra apud Ticinum de aduerſa Cæcinæ pugna allatum. & prope renouata ſeditio, tanquam fraude & conflationibus Valentis prælio defuiſſent. Nolle requiem, non expectare ducem, ante ire ſigna, urgere ſigniferos, rapido agmine Cæcinæ iungitur. Improſpera Valentis fama apud exercitum Cæcinæ erat, Expoſitos ſe tanto pauciores integris hoſtium uiribus querebantur. Simul in ſuam excuſationem & aduentatium robur per adulationem attollentes, ne ut uicti & ignaui deſpectarentur. Et quāq̄ plus uirium ac prope duplicatus legionum auxiliorūq; numerus erat Valenti, ſtudia tamen militum in Cæci-

nam inclinabant, super benignitatem animi qua promptior habebatur, etiam uigore ætatis, proceritate corporis, & quodam inani fauore. Hinc æmulatio ducibus. Cæcina ut Fœdum & maculosum, Ille ut uanum ac tumidum irridebant. Sed condito odio, eandem utilitatem fouere, crebris epistolis sine respectu ueniæ probra Othoni obiectantes, cum duces partium Othonis quãuis uberrima conuitiorum in Vitellium materia abstinerent. Sane ante utriusq; exitum, quo egregiam Otho famam, Vitellius flagitiosissimam meruere, minus Vitellij ignauæ uoluptates q̃ Othonis flagrantissimæ libidines timebantur. Addiderat huic terrorem atq; odium cædes Galbæ. Contra illi initium belli nemo imputabat. Vitellius uentre & gula sibi ipsi hostis. Otho luxu, sæuitia, audacia, Reip. exitiosior ducebatur. Coniunctis Cæcinæ ac Valentis copijs, nulla ultra penes Vitellianos mora, quin totis uiribus certarent. Otho consultauit trahi bellum, an fortunam experiri placeret. Tum Suetonius Paulinus dignum fama sua ratus, qua nemo illa tempestate militaris rei callidior habebatur, de toto genere belli censere, festinationem hostibus, moram ipsis utilem disseruit. Exercitum Vitellij uniuersum aduenisse nec multum uirium a tergo, quoniam Galliæ tu meant, deserere Rheni ripam irrupturis tam infestis nationibus non conducat. Britanicum militem hoste & mari distineri, Hispanias armis non ita redundare, prouinciam Narbonensem incursu classis, & aduerso prælio contremuisse, Clausam alpibus & nullo maris subsidio transpadanam Italiam, atq; ipso transitu exercitus uastatam. Non frumentum usquam exercitui, nec exer

ciam sine copijs reuneri posse. Iam germanos, quod ge nus militum apud hostes atrocissimū sit, tracto in æsta tem bello, fluxis corporibus mutationē soli cœliq; haud toleraturos. Multa bella impetu ualida pertædia et mo ras euanuisse. Contra ipsis omnia opulenta & fida, Pannoniam, Mœsiam Dalmatiam, Orientem cum in tegris exercitibus, Italiam & caput rerum Vrbem, Se natumq; & Populum nunquam obscura nomina & si aliquando obumbrentur. Publicas priuatasq; opes, & immensam pecuniam inter ciuiles discordias ferro uali diorē. Corpora militū aut Italiæ sueta, aut æstibus. Obia cere flumen Padum, tutas uiris nutrisq; urbes, e quibus nullā hostis cessurā, Placentiæ defensione exploratū, Pro inde duceret bellū paucis diebus. Quartādecimā legio nē magnam ipsa fama Mœsiacis copijs affore. Tū rursus deliberaturæ, et si præliū placuisset, auctis uiribus certa turos, Accedebat sententiæ Paulini Marius celsus. Idem placere Annio Gallo paucos ante dies lapsu equi affli cto, missi qui cōsiliū eius scisciterentur, retulerāt. Otho pronus ad decertādū. Frater eius Titianus, et præfectus prætorij Proculus imperiūa properātes, fortunā et deos et numē Othonis adesse cōsilijs, affore conatibus testabā tur. Neu quis obuiā ire sententiæ auderet, in adulationē cōcesserāt. Postq; pugnari placitū, interesse pugnæ Impe ratorē, an seponi melius foret, dubitauere. Paulino & Celso iā non aduersantibus ne principē obiectare pericu lis uiderentur. Iidē illi deterioris cōsilij auctores perpule re, ut Brixellū concederet, ac dubijs præliorū exēptus fum mæ rerū & Imperij se ipsum reseruaret. Is primus dies Othonianas partes afflixit. Nāq; et cū ipso ptoriaræ co/

hortium, & ſpiculatorum equitumq; ualida manus diſceſſit, & remanentium fractus animus, quando ſuſpecti duces, & Otho cui uni apud militem fides, dum et ipſe non niſi militibus credit. Imperia ducum in incerto reliquerat. Nihil eorum Vitellianos fallebat, crebris ut in ciuili bello transfugis, & exploratores cura diuerſa ſciſcitandi, ſua non occultabant. Quieti intentiq; Cæcina ac Valens, quando hoſtis imprudentia rueret (quod loco ſapientiæ eſt) alienam ſtultitiam opperiebantur. In choato ponte tranſitum Padi ſimulantes, aduerſus oppoſitam gladiatorum manum. ac ne ipſorum miles ſegneotium tereret naues pari inter ſe ſpacio ualidis utrinq; trabibus connexæ aduerſum in flumen dirigebantur, iactis inſuper anchoris quæ firmitatem pontis continerēt. Sed anchorarum funes non extenti fluitabant, ut augeſcente flumine, inoffenſus ordo nauiū attolleretur. Claudebat pontem impoſita turris, & in extremam nauem educta, Vnde tormentis ac machinis hoſtes propulſarētur. Othoniani in ripa turrim ſtruxerant, ſaxaq; & faces iaculabantur. Et erat inſula amne medio, in quam gladiatores nauibus molientes, Germani nando prælabebātur. Ac ſorte plures tranſgreſſos, completis lyburnicis per promptiſſimos gladiatorum Macer aggreditur. Sed neq; ea conſtantia gladiatoribus ad prælia quæ militibus, nec perinde nutantes e nauibus, q̄ ſtabili gradu e ripa uulnera dirigebant. Et cum uariis trepidantium inclinationibus immixti remiges propugnatoresq; turbarentur, deſilire in uada ultro Germani, retentare puppes, ſcandere foros, aut cominus mergere, quæ cuncta in oculis utriusq; exercitus, quanto lætiora Vitellianis, tan

to acrius Othoniani causam auctoremq; cladis detestabantur. Et prælium quidem abruptis quæ superfuerant nauibus, fuga diremptum. Macer ad exitium poscebatur. Iamq; uulneratum eminus lancea, strictis gladijs inuaserant, cum incursu tribunorum centurionumq; protegitur. Nec multo post Vestricius Spurinam iussu Othonis, relicto Placentiæ modico præsidio, cum cohortibus subuenit. Dein Flauium Sabinum consulem designatū Otho rectorem copijs misit, quibus Macer præfuerat, læto militi ad mutationem ducum, & ducibus ob crebras seditiones, tam infestam militiā aspernantibus. Inuenio apud quosdā auctores pauore belli, seu fastidio utriusq; principis. quorum flagitia ac dedecus apertiore in dies fama noscebantur, dubitasse exercitus, num posito certamine, uel ipsi in medium consultarent, uel Senatui permitterent legere Imperatorem. Atq; eo duces Othonianos spacium ac moras suasisse, præcipue Paulinum, q uetustissimus consiliarium & militia clarus gloriam nomenq; Britannicis expeditionibus meruisset. Ego ut concesserim apud paucos tacito uoto quietem pro discordia, bonum & innocentem principem pro pessimis ac flagitiosissimis expetitum. Ita neq; Paulinū, qua prudentia fuit, speraſſe corruptissimo sæculo tantam uulgi moderationem reor, ut qui pacem belli amore turbauerant, bellum pacis caritate deponerent, neq; aut exercitus linguis moribusq; dissonos, in hunc consensum potuisse coalescere, Aut legatos ac duces magna ex parte luxus, egestatis, scelerum sibi conscios nisi polluum ob strictumq; moribus suis principem passuros. Vetus ac iam pridem insita mortalibus potentiæ cupido cum Im-

perij magnitudine adoleuit, erupitq; . Nam rebus mo-
dicis æqualitas facile habebatur, sed ubi sub acto Orbe,
& æmulis urbibus, regibus ue excisis securas opes con-
cupiscere uacuum fuit, prima inter patres plebemq; cer-
tamina exarsere . Modo turbulenti Tribuni, modo Con-
sules præualidi, & in urbe ac foro tentamenta ciuilium
bellorum . Mox e plebe infima C. Marius, & nobiliũ
sæuissimus L. Sylla, uictam armis libertatem in domi-
nationem uerterunt . Post quos Cn. Pompeius occultior
non melior . Et nunquam postea nisi de principatu quæ
situm . Non discessere ab armis in Pharsalia ac Philip-
pis ciuium legiones, nedum Othonis ac Vitellij exerci-
tus sponte posituri bellum fuerint . Eadem illos deum
ira, eadem hominum rabies, eadem scelerum causæ in
discordiam egere . Quod singulis uelut ictibus transa-
cta sint bella, ignauia principum factum est . Sed me ue
terum nouorumq; morum reputatio longius tulit . Nũc
ad rerum ordinem uenio . Profecto Brixellum Othone
honor Imperij penes Titianum fratrem, ius ac potestas
penes Proculum præfectum . Celsus & Paulinus, cum
prudentia eorum nemo uteretur, inani nomine ducum,
alienæ culpæ prætendebantur . Tribuni centurionesq;
ambigui, & spretis melioribus, deterrimi ualebant.
Miles alacer, qui tamen iussa ducum interpretari q̃ exe-
qui mallet . Promoueri ad quartum a Bebriaco castra pla-
cuit, adeo imperite ut quãq̃ uerno tempore anni, &
tot circum amnibus, penuria aquæ laborarent . Ibi de
prælio dubitatum, Othone per litteras flagitante, ut ma-
turarent, militibus, ut Imperator pugnæ adesset poscen-
tibus, pleriq; copias trans Padum agentes acciri postu-

labant. Nec perinde dijudicari potest quod optimum factu fuerit, quā pessimum fuisse quod factum est, non ut ad pugnam, sed ad bellandum profecti. Confluentes Padi & Abduæ fluminum. xyi. inde millium spacio distantes petebant. Celso & Paulino abnuentibus, militem itinere fessum, sarcinis grauem, obijcere hosti, non amis suro, quo minus expeditus et uix quatuor millia passuū progressus, aut incompositos in agmine, aut dispersos, & uallum molientes aggrederetur. Titianus & Proculus, ubi consilijs uincerentur, ad ius Imperij transibāt. Aderat sane citus equo Numida cum atrocibus mandatis, quibus Otho increpita ducum segnitia rem in discrimen mitti iubebat, æger mora & spei impatiens. Eodē die ad Cæcinam operi pontis intentum, duo prætoriarum cohortium tribuni colloquium eius postulantes uenerunt. Audire conditiones, ac reddere parabat, cum præcipites exploratores adesse hostem nunciauere. Interruptus tribunorum sermo eoq; incertum fuit, insidias an proditionem, uel aliquod honestum consilium cæptauerint. Cæcina dimissis tribunis, reuectus in castra. Datum iussu Fabij Valentis pugnæ signum, et militem in armis inuenit. Dum legiones de ordine agminis sortiūtur, equites prorupere, et mirū dictu, a paucioribus Othonianis quo minus in uallum impingerentur, Italicæ legionis uirtute deterriti sunt, quæ astrictis mucronibus redire pulsos, et pugnam resumere coegit. Disposita Vitellianarū legionum acie sine trepidatione, et enim (q̄q̄ uicino hoste) aspectus armoꝝ dēsis arbustis prohibebatur. Apud Othonianos pauidi duces, miles ducibus infensus, mixta uehicula & lixæ, & præruptis utrinq; fossis

accurſu quartadecimani. Et ducibus Othonis iam pridem profugis, Cæcina ac Valens ſubſidijs ſuos firmabant. Acceſſit recens auxilium Varenus Alphenus cū Batauis fuſa gladiatorum manu, quem nauibus tranſiectam oppoſitæ cohortes in ipſo flumine trucidauerāt. Ita victores latus hoſtium inuecti, & media acie perrupta fugere paſſim Othoniani Bebriacum petentes. Immenſum id ſpacium, obſtructæ ſtrage corporū uiæ, quo plus cædis fuit. Neq; enim ciuilibus prælijs capti in prædam uertuntur. Suetonius Paulinus & Licinius Proculus diuerſis itineribus caſtra uitauere. Vedium Aquilam tertiædecimæ legionis legatum iræ militum inconſultus pauor obtulit. Multo adhuc die uallum ingreſſus, clamore ſeditioſorum & fugacium circumſtrepitur. Non probris non manibus abſtinent, deſertorem proditq; remq; increpant, nullo proprio crimine eius ſed more uulgi ſuum quisq; flagitium alijs obiectantes. Titianū & Celſum nox iuuit diſpoſitis iā excubijs, cōpreſſusq; militibus, quos Annius Gallus præcibus, conſilio, auctoritate flexerat, ne ſuper cladem aduerſæ pugnæ ſuismet ipſi cædibus ſæuirent. Siue finis bello ueniſſet, ſeu reſumere arma mallent, unicum uictis in conſenſu leuamentum. Cæteris fractus animus. Prætorianus miles, non uirtute ſe, ſed proditione victum fremebat. Ne Vitellianis quidem incruentam fuiſſe victoriam, pulſo equite, rapta legionis Aquila. Supereſſe cum ipſo Othone militum quod trans Padum fuerit. Venire Mœſicas legiones, magnam exercitus partem Bebriaci remanſiſſe, hos certe nondum victos, & ſi ita ferret, honeſtius in acie perituros. His cogitationibus truces aut pauidi extrema

desperatione ad iram sæpius quã in formidinem flectebantur. At Vitellianus exercitus ad quintum a Bebriaco lapidem consedit, non ausis ducibus eodem die oppugnationem castrorum. Simul uoluntaria deditio sperabatur. Sed expeditis & tantum ad prælium egressis munimentum fuere arma & uictoria. Postera die haud ambigua Othoniani exercitus uoluntate, & qui ferociores fuerant ad pœnitentiam inclinantibus, missa legatione, apud duces Vitellianos dubitatum quo minus pacem concederent legati paulisper retenti, ea res hæsitationem attulit, ignaris adhuc an impetrassent. Mox remissa legatione pauit uallum. Tum uicti uictoresq; in lachrymas effusi, sortem ciuilium armorum misera lætitia detestantes. Iisdem tentoriis alij fratrum, alij propinquorum uulnera fouebant. Spes & præmia in ambiguo, Certa funera & luctus. Nec quisquam adeo mali expers, ut non aliquam mortem mœreret. Requisitũ Orphidij legati corpus honore solito crematur. Paucos necessarij ipsorum sepeliuere. Cæterum uulgus super humum relictum. Opperiebatur Otho nunciam pugnæ nequaquam trepidus, & consilij certus. Mœsta primũ fama, dein profugi e prælio perditas res patefaciunt. Non expectauit militum ardor uocem Imperatoris, bonum habere animum iubebant. superesse adhuc nouas uires, & ipsos extrema passuros, ausurosq;, neq; erat adulatio. Ire in aciem, excitare partium fortunam furore quodam & instinctu flagrabant, qui procul astiterant, tendere manus, & proximi prehensare genua, promptissimo Ploto Firmo (is prætorij præfectus erat) identidem orabat, ne fidissimum exercitum, ne optime

meritos milites desereret, maiore animo tolerari aduersa q̃ relinqui, Fortes & strenuos etiam contra fortunam insistere spei, Timidos & ignauos ad desperationem formidine properare. Quas inter uoces ut flexerat uultum, aut indurauerat Otho, clamor & gemitus. Nec prætoriani tantum proprius Othonis miles, sed præmissi e Mœsia eandem obstinationem aduentantis exercitus, Legiones Aquileiam ingressas nunciabant. Vt nemo dubitet potuisse renouari bellum atrox, lugubre, incertum uictis & uictoribus. Ipse auersus à consilijs belli. Hunc inquit animum, hanc uirtutem uestram ultro periculis obijcere nimis grande uitæ meæ precium puto. Quanto plus spei ostenditis, si uiuere placeret, tanto pulchrior mors erit. Experti inuicem sumus ego ac fortuna, Nec tempus computaueritis, difficilius est temperare fœlicitati, qua te non putes diu usurum. Ciuile bellum a Vitellio cœpit, & ut de principatu certaremus armis, initium illic fuit, Ne plusquam semel certemus penes me exemplum erit. Hinc Othonem posteritas æstimet. Fruetur Vitellius fratre, coniuge, liberis, mihi non ultione neq; solatijs opus est. Alij diutius Imperium tenuerunt, nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus sterni rursus, et Reip. eripi patiar? Eat hic mecum animus tanq̃ perituri pro me fueritis. Sed este superstites, nec diu moremur, ego in columitatem uestram, uos constantiam meam. Plura de extremis loqui, pars ignauiæ est. præcipuum destinationis meæ documentum habete, ꝙ de nemine queror. Nam incusare deos uel homines, eius est, qui uiuere uelit. Talia locutus, ut cuiq; ætas aut dignitas, comiter

appellatos, irent propere, neu remanendo iram uictoris asperarent, Iuuenes auctoritate, senes precibus monebat placidus ore, intrepidus uerbis intempestiuas suorum lachrymas cohercens. Dari naues ac uehicula abeuntibus iubet, libellos epistolasq; studio ergase, aut in Vitellium contumelijs insignes abolet. Pecunias distribuit parce, nec ut periturus. Mox Saluium Cocceanum fratris filium prima iuuenta trepidum & mœrentem, ultro solatus est, laudando pietatem eius, castigando formidinem. An Vitelliũ tam immitis animi fore, ut pro incolumi tota domo, ne hanc quidem sibi gratiam redderet? Mereri se festinato exitu clementiam uictoris. Non enim ultima desperatione, sed poscente prælium exercitu, remisisse Reipub. nouissimum casum. Satis sibi nominis, satis posteris suis nobilitatis quæsitum. Post Iulios, Claudios, Sergios se primum, in familiam nouam Imperium intulisse. Proinde erecto animo capesseret uitam, neu patruum sibi Othonem fuisse, aut oblinisceretur unquam, aut nimium meminisset. Postquam dimotis omnibus, paulum requieuit, atq; illum supremas iam curas animo uolutantem repens tumultus auertit, nunciata consternatione ac licentia militum. Namq; abeuntibus exitium minitabantur, atrocissima in Verginium ui, quem clausa domo obsidebant. Increpitis seditionis auctoribus regressus, uacauit abeuntium alloquijs, donec omnes inuiolati digrederentur. Vesperascente die, sitim hausu gelidæ aquæ sedauit. Tum allatis pugionibus duobus, cum utrunq; pertentasset, alterum capiti subdidit. Et explorato iam profectos amicos, noctem quietam, utq; affirmatur, non insomnem egit. Luce pri

ma in ferrum pectore incubuit. Ad gemitum morientis ingressi liberti, seruiq;, & Plotius Firmus prætorij præfectus, unum uulnus inuenere. Funus mauranum, ambitiosis id precibus petierat, ne amputaretur caput Iulio dibrio futurum. Tulere corpus prætoriæ cohortes, cum laudibus & lachrymis, uulnus manusq; eius exosculantes. Quidam militum iuxta rogum interfecere se, nõ noxa neq; ob metum, sed æmulatione decoris, & caritate principis. Ac postea promiscue Bebriaci Placentiæ, aliisq; in castris celebratum id genus mortis. Othoni sepulchrum extructum est modicum et mansurum. Hũc uitæ finem habuit septimo & tricesimo ætatis anno. Origo illi e municipio Ferentino. Pater consularis, auus prætorius, maternum genus impar, nec tamen indecorum, pueritia ac iuuenta qualem monstrauimus, duobus facinoribus altero flagitiosissimo, altero egregio, tantundem apud posteros meruit bonæ famæ quantum malæ. Vt conquirere fabulosa & fictis oblectare legentium animos procul grauitate cœpti operis crediderim, ita uulgatis traditisq; demere fidem non ausim. Die quo Bebriaci certabatur, auem inusitata specie, apud Regiũ Lepidum celebri uico consedisse, incolæ memorant, nec deinde cœtu hominum, aut circum uolitantium aliarum territã pulsam ue, donec Otho se ipse interficeret. Tũ ablatam ex oculis, et tempora reputantibus initium finẽq; miraculi cum Othonis exitu competisse. In funere eius nouata luctu ac dolore militum seditio, nec erat qui coerceret. Ad Verginium uersi, modo ut reciperet Imperium, nunc ut legatione apud Cæcinam ac Valentem fungeretur, minitantes orabant. Verginius per auer-

ſam domus portam furtim digreſſus, irrumpentẽs fruſtratus eſt. Earum quæ Bixelli egerant, cohortium preces Rubrius Gallus tulit. Et uenia ſtatim impetrata, concedentibus ad uictorem, per Flauium Sabinum ijs copijs quibus præfuerat. Poſito ubiq; bello, magna pars Senatus extremum diſcrimen adyt: profecta cum Othone ab urbe, dein Mutinæ relicta. Illuc aduerſo de prælio allatum. Sed milites ut falſum rumorem aſpernantes, q̃ infenſiam Othoni Senatum arbitrabantur, cuſtodire ſermones, uultum habitumq; trahere in deterius. Conuiuijs poſtremum ac probris cauſam & initiũ cædis quærebant, cum alius inſuper metus Senatoribus inſtaret, ne prætorianis iã Vitellij partibus conctanter excæpiſſe uictoriam crederentur. Ita trepidi & utrinq; anxij coeunt, nemo priuatim expedito conſilio, inter multos ſocietate culpæ tutior. Onerabat pauentiũ curas ordo Mutinẽſis, arma et pecuniam offerendo appellabatq; patres conſultos intempeſtiuo honore. Notabile inde iurgium fuit, quo Licinius Cæcina Marcellum Eprium ut ambigua differentem inuaſit. Nec cæteri ſententias aperiebant. Sed inuiſum memoria delationum expoſitumq; ad inuidiam Marcelli nomen irritauerat Cæcinam, ut nouus adhuc, & in Senatum nuper adſcitus magnis inimicitijs clareſceret. moderatione meliorum diremptũ. Et rediere omnes Bononiam, rurſus conſiliaturi. Simul medio tempore plures nuncij ſperabantur, Bononiæ diuiſis per itinera qui recentiſſimum quemq; percontarentur. Interrogatus Othonis libertus cauſam digreſſus. habere ſe ſuprema eius mandata reſpondit. Ipſum uiuentem quidem relictum, ſed ſola poſteritatis cura, & abruptis

uitæ blandimentis. Hinc admiratio & plura interrogandi pudor. Atq; omnium animi in Vitellium inclinauere. Intereat consilijs frater eius. L. Vitellius, seq; iam adulantibus offerebat cum repente Cenus libertus Neronis, atroci mendacio uniuersos perculit, affirmans superuenu. xiiij. legionis, iunctis a Brixello uiribus, cæsos uictores, Versam partium fortunam. Causa fingendi fuit ut diplomata Othonis quæ negligebantur, lætiore nuncio reuelescerent. Et Cenus quidem rapidus in urbem uectus, paucos post dies iussu Vitellij pœnas luit. Senatorum periculum auctum, credentibus Othonianis militibus uera esse quæ afferebantur. Intendebat formidinem & supplicij facie, discessum Mutina, desertæq; partes forent. Nec ultra in commune congressi, sibi quisq; consuluere, donec missæ a Fabio Valente epistolæ demerent metum. Et mors Othonis quo laudabilior, eo uelocius audita. At Romæ nihil trepidationis. Cereales ludi ex more spectabantur. ut cessisse uita Othonem, & a Flauio Sabino præfecto urbis, quod erat in urbe militum in sacramento Vitellij adactum, certi auctores in Theatrum attulerunt. Vitelli[illegible] lausere, Populus cum lauru ac floribus Galbæ imagines circum templa tulit, congestis in modum tumuli coronis iuxta lacum Curtij, quem locum Galba moriens sanguine infecerat. In Senatu cuncta longis aliorum principatibus composita statim decernuntur. Additæ ergo Germanicos exercitus laudes gratesq;, & missa legatio, quæ gaudio fungerentur. Recitatæ Fabij Valentis epistolæ ad consules scriptæ, haud immoderatæ. Grauior Cæcinæ modestia fuit, & non scripsisset.

Cæterum Italia grauius atq; atrocius q̃ bello afflictaba-
tur. Dispersi per municipia, & Colonias Vitelliani,
spoliare, rapere, ui & stupris polluere, in omne fas ne-
fasq; auidi, aut uenales. non sacro, non profano abstine-
bant. Et fuere qui inimicos suos specie militum interfice
rent. Ipsiq; milites regionum gnari, refertos agros, dites
dominos in prædam, aut si repugnatum foret. ad exci-
dium destinabant, obnoxijs ducibus, & prohibere non
ausis. Minus auaritiæ in Cæcina, plus ambitionis. Va-
lens ob lucra & quæstus infamis, eoq; alienæ etiam cul-
pæ dissimulator. Iam pridem attritis Italiæ rebus, tan-
tum pedium equitumq; uis, damnaq; & iniuriæ ægre
tolerabantur. Interim Vitellius uictoriæ suæ nescius, ut
ad integrum bellum, reliquas Germanici exercitus uires
trahebat. Pauci ueterum militum in hybernis reli-
cti, festinatis per Gallias delectibus ut remanen-
tium legionum nomina supplerentur. Cura belli
Hordeonio Flacco permissa. Ipse e Britannico delectu
octo millia sibi adiunxit. Et paucorum dierum iter pro
gressus prosperas apud Bebriacum res, ac mortē Otho-
nis concidisse bellum accepit. Vocata concione uirtutem
militum laudibus cumulat. Postulante exercitu, ut li-
bertum suum Asiaticum equestri dignitate donaret, in-
honestam adulationem compescit. Dein mobilitate in-
genij, quod palam abnuerat, inter secreta comitij lar-
giur. honorauitq; Asiaticum anulis, fœdum mancipiū,
& malis artibus ambitiosum. Iisdem diebus accessisse
partibus utranq; Mauritaniam interfecto procuratore
Albino, nuncij uenere. Luceius Albinus a Nerone Mau-
ritaniæ Cæsariensi præpositus, addita per Galbam Tin-
gitanæ

gitanæ prouinciæ administratione, haud spernendis uiribus agebat. xyiij. cohortes, quinq; alæ, ingens Mauro rum numerus aderat. per latrocinia & raptus apta bello manus, Cæso Galba in Othone pronus, nec Africa contentus, Hispaniæ angusto freto diremptæ immi nebat. Inde Cluuio Rufo metus, & decimam legionem propinquare littori, ut transmissurus iussit. Præmissi centuriones qui Maurorum animos Vitellio conciliarẽt. Neq; arduũ fuit magna per prouincias Germanici exercitus fama. Spargebatur insuper spreto procuratoris nocabulo, Albinum insigne regis, & Iubæ nomen usurpare. Ita mutatis animis, Asinius Pollio alæ præfectus e fidissimis Albino & Festus ac Scipio cohortium præfecti opprimuntur. Ipse Albinus dum e Tingitana prouincia Cæsariensem Mauritaniam petit, appulsus littori trucidatur. Vxor eius cum se percussoribus obtulisset, simul interfecta est. Nihil eorum quæ fierent Vitellio inquirente, breui auditu, quanuis magna transibat, impar curis grauioribus. Exercitum itinere terrestri pergere iubet. Ipse Arare flumine deuehitur, nullo principali apparatu, sed uetere egestate conspicuus, donec Iunius Blæsus Lugdunensis Galliæ rector, genere illustri, largus animo & par opibus, circundaret principis ministeria, comitaretur liberaliter eo ipso ingratus, quanuis odium Vitellius humilibus blanditijs uelaret, Præsto fuere Lugduni uictricium uictarumq; partium duces. Valentem & Cæcinam pro contione laudatos, curuli suæ circumposuit. Mox uniuersum exercitum occurrere infanti filio iubet. Perlatum & paludamento operum sinu retinens, Germanicum appellauit, cinxitq; cunctis

fortunæ principalis insignibus. Nimius honos inter secunda rebus aduersis in solacium cessit. Tum interfecti centuriones promptissimi Othonianorum, unde præcipua in Vitellium alienatio per Illyricos exercitus. Simul cæteræ legiones conflatu, & aduersus Germanicos milites, inuidia, bellum meditabantur. Suetonium Paulinum ac Licinium Proculum tristi mora squalidos tenuit, donec auditi, necessarijs magis defensionibus quã honestis uterentur. Proditionem ultro imputabant, Spacium longi ante prælium inneris, fatigationem Othonianorum, permixtum uehiculis agmen, ac pleraq; fortuita fraudi suæ assignantes. Et Vitellius credidit de perfidia, & fidem absoluit. Saluius Titianus Othonis frater nullum discrimen adijt, pietate & ignauia excusatus. Mario Celso consulatus seruatur. Sed creditum fama, obiectumq; mox in Senatu Cæcilio Simplici q. eũ honorem pecunia mercari, nec sine exitio Celsi uoluisset. Restitit Vitellius, deditq; postea consulatum Simplici innoxium & inemptum. Thracalum aduersus criminantes Galleria uxor Vitellij protexit. Inter magnorũ uirorum discrimina (pudendum dictu) Mariccus quidam e plebe Boiorum inferere sese fortunæ, & prouocare arma Romana, simulatione numinum ausus est. Iaq; assertor Galliarum & deus (nomen id sibi indiderat) concitis octo millibus hominum, proximos Heduorum pagos trahebat, cum grauissima ciuitas electa iuuentute adiectis a Vitellio cohortibus, fanaticam multitudinem disiecit. Captus in eo prælio Mariccus, ac mox feris obiectus, quia non laniabatur, stolidum uulgus inuiolabilem credebat, donec spectante Vitellio interfectus

est. Nec ultrà in defectores aut bona cuiusquam sæuitum. Rata fuere eorum qui acie Othoniana cecidérant testamenta, aut lex intestatis, Prorsus si luxuriæ temperares, auaritiam non timeres. Epularum fœda & in explebilis libido. Ex urbe atq; Italia irritamenta gulæ gestabantur, strepentibus ab utroq; mari iñeribus, exhausti conuiuiorum apparatibus principes ciuitatum uastabantur ipsæ ciuitates, degenerabat a labore ac uirtute miles, assiduitate uoluptatum, & contemptu ducis. Præmisit in urbem edictum, quo uocabulum Augusti differret. Cæsaris non reciperet, cum de potestate nihil detraheret. Pulsi Italia mathematici. Cautum seuere, ne equites Ro. ludo & arena polluerentur. Priores id principes pecunia & sæpius ui perpulerant. Ac pleraq; municipia & coloniæ æmulabantur corruptissimum quemq; aduleſcentium pretio illicere. Sed Vitellius aduentu fratris, & irrepentibus dominationis magistris, superbior & atrocior occidi Dolabellam iussit, quem in Coloniam Aquinatem sepositum ab Othone retulimus. Dolabella audita morte Othonis urbem introierat. Id ei Plautius Varus prætura functus, ex intimis Dolabellæ amicis apud Flauium Sabinum præfectum urbis obiecit, tanquam rupta custodia, ducē se uictis partibus ostentasset. Addidit temptatam cohortem, quæ Hostiæ ageret. nec ullis tantorum criminum probationibus in pœnitentiam uersus feram ueniam post scelus quærebat. Conctantem super tanta re Flauium Sabinum Triara. L. Vitellij uxor, ultra fœminam ferox terruit, e periculo prncipis famā clementiæ affectare. Sabinus sponte ingenio mitis, ubi formido incessis-

ſet, facilis mutatu, & in alieno diſcrimine ſibi pauens ne alleuaſſe uideretur, impulit ruentem. Igitur Vitellius metu & odio ꝙ Petroniam uxorem eius, mox Dolabella in matrimonium accæpiſſet, uocatum per epiſtolas, uitata Flaminiæ uiæ celebritate, diuertere Interannam, atq; ibi interfici iuſſit. Longum interfectori uiſum, in itinere ac taberna proiectum humi iugulauit. magna cũ inuidia noui principatus, cuius hoc primum ſpecimen noſcebatur. Et Triariæ licentiam modeſtum e proximo exemplum onerabat Galeria Imperatoris uxor, non minax triſtibus. Et pari probitate mater Vitelliorum Sextilia antiqui moris, dixiſſe quin etiam ad primas filij ſui epiſtolas ferebatur, non Germanicum a ſe, ſed Vitellium genitum. Nec ullis poſtea fortunæ illecebris, aut ambitu ciuitatis in gaudium euecta, domus ſuæ tantum aduerſa ſenſit. Digreſſum a Lugduno Vitellium. M. Cliuius Rufus aſſequitur, omiſſa Hiſpania, lætitiam & gratulationem uultu ferens, animo anxius, & petitum ſe criminationibus gnarus. Hilarius Cæſaris libertus detulerat, tanquam audito Vitellij & Othonis principatu, propriam ipſe potentiam, & poſſeſſionem Hiſpaniarum tentaſſet. Eoq; diplomatibus nullum principẽ præſcripſiſſet, Interpretabatur quædam exhortationibus eius contumelioſa in Vitellium, et pro ſe ipſo popularia. Auctoritas Cliuij præualuit, ut puniri ultro libertum ſuum Vitellius iuberet. Cliuius comitatu principis adiectus, non adempta Hiſpania quam rexit abſens, exemplo. L. Arruncij, quem Tiberius Cæſar ob metum, Vitellius Cliuium nulla formidine retinebat. Non idem Trebellio maximo honos. profugerat Britannia ob iracun-

diam militum. Missus est in locum eius Vectius Bolanus e præsentibus angebat Vitellium victarum legionum haud quaquam fractus animus. Sparsæ per Italiam & victoribus permixtæ hostilia loquebantur, præcipua quartæ decimanorum ferocia, qui se victos abnuebant. Quippe Bebriacensi acie uexillarijs tantum pulsis uires legionis non affuisse. Remitti eos in Britanniam, unde a Nerone exciti erant, placuit. atq; interim Batauorum cohortes una tendere, ob ueterem aduersus quartadecimanos discordiam. Nec diu in tantis armatorū odijs quies fuit. Augustæ Taurinorum dum opificem quendam Batauis ut fraudatorem insectatur, legionarius ut hospitem metuit, sici cuiq; commilitones aggregati, a conuicijs ad cædem transiere, et prælium atrox arsisset, ni duæ prætoriæ cohortes causam quartadecimanorum secutæ, his fiduciam, & metum Batauis fecissent, quos Vitellius agmini suo iungi ut fidos, Legionem Grais alpibus traductam eo flexu itineris ire iubet, quo Viennam uitarent. Namq; & Viennenses timebantur. Nocte qua proficiscebatur legio, relictis passim ignibus pars Taurinæ coloniæ ambusta. Quod damnum ut pleraq; belli mala, maioribus aliarum urbium cladibus obliteratum est. Quartadecimani postquā alpibus digressi sunt, sediti osissimus quisq; signa Viennam ferebant, consensu meliorum compressi, Et legio in Britanniam transiecta. Proximus Vitellio e prætorijs cohortibus metus erat. Separatæ primum, deinde addito honestæ missionis lenimento arma ad tribunos suos ferebant, donec motum a Vespasiano bellum crebresceret. Tum resumpta militia, robur Flauianarum partium fue

re. prima classicorum legio in Hispania missa ut pace & otio miteſceret. Vndecima ac ſeptima ſuis Hybernis redditæ. Terñã decimam ſtruere amphitheatra iuſſit. Nam Cæcina Cremonæ, Valens Bononiæ ſpectaculum gladiatorum edere parabant, nunquam ita ad curas intento Vitellio, ut uoluptates obliuiſcerentur. Et quidẽ partes modeſte diſtinxerat. apud uictores orta ſeditio lu dicrorum iniño, numerus caſorum inuidiam bello au xit. Diſcubuerat Vitellius Ticini adhibito adepulas Ver ginio. Lagatñ tribuniq; ex moribus Imperatoꝛ ſeueritatẽ æmulantur, uel tempeſtiuis conuiuijs gaudent. perinde miles intentus aut licentioſus. Apud Vitellium omnia indiſpoſita, temulenta, peruigilijs ac bacchanalibus q̃ diſciplinæ et caſtris propiora. Igitur duobus militibus altero legionis quintæ, altero e Gallis auxiliaribus, per laſciuiam ad certamen luctandi accenſis. Poſtquam le gionarius procciderat, inſultante Gallo, & ijs qui ad ſpe ctandum conuenerant, in ſtudia deductis, erupere legio narij in perniciem auxiliorum, ac duæ cohortes interfe ctæ. Remedium tumultus fuit alius tumultus. Puluis procul & arma aſpiciebantur. Conclamatum repen te. xiiij. legionem uerſo itinere ad prælium uenire, ſed erant agminis coactores. Agniñ dempſere ſollicitu dinem. Interim Verginij ſeruus forte obuius, ut per cuſſor Vitellij inſimulatur, & ruebat ad conuiuium mi les mortem Verginij expoſcens. Ne Vitellius quidem quanq̃ ad omnes ſuſpitiones pauidus, de innocentia eius dubitauit. ægre tamen cohibiti qui exitium uiri conſularis, & quondam ducis ſui flagitabant. Nec quemquam ſæpius quàm Verginium omnis ſeditio in

festauit. Manebat admiratio uiri & fama, sed oderant ut fastiditi. Postera die Vitellius Senatus legatione quã ubi opperiri iusserat audita, transgressus in castra, ultro pietatem militum collaudauit, frementibus auxilijs, tantum impunitatis atq; arrogantiæ legionarijs accessisse. Cohortes Batauorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remissæ, principium interno simul externoq; bello parantibus fatis. Reddita ciuitatibus Gallorum auxilia, ingens numerus, & prima statim defectione inter inania belli assumptus. Cæterum ut largitionibus affectæ, tamen imperij opes sufficerent, amputari legionum auxiliorumq; numeros iubet, ueteris supplementis. Et promiscuæ missiones offerebantur. Exitiale id Reip. ingratum militi, cui eadem munia inter paucos, periculaq; ac labor crebrius redibant, & ui res luxu corrumpebantur, contra ueterem disciplinam, & instituta maiorum. apud quos uirtute quã pecunia res Romana melius stetit. Inde Vitellius Cremonam flexit. et spectato munere Cæcinæ, insistere Bebriacensibus campis, ac uestigia recentis uictoriæ lustrare oculis cupiuit. Fœdum atq; atrox spectaculum intra. xl. pugnæ diem lacera corpora, trunci artus, putres uirorum equorumq; formæ infecta tabo humus, protritis arboribus atq; frugibus dira uastitas. nec minus inhumana pars uiæ, q̃ Cremonenses Lauru rosisq; constrauerant, extructis altaribus, cæsisq; uictimis, regium in morem. quæ læta in præsens, mox perniciem ipsis fecere. Aderant Valens et Cæcina, monstrabãtq; pugnæ locos. hinc erupisse legionum agmen, hinc equites coortos. Inde circumfusas auxiliorum manus. Iam tribuni præfectiq; sua

quisq; facta extollentes, falso uera aut maiora uero mi/scebant. Vulgus quoq; militum clamore & gaudio, de flectere uia, spacia certaminum recognoscere, aggerem armorum, strues corporum intueri, mirariq;. Et erant quos uaria fors rerum, lachrymæq; & misericordia su/biret. At non Vitellius flexit oculos, nec tot millia insepultorum ciuium exhorruit. Lætus ultro, & tam propinquæ sortis ignaris instaurabat sacrum dijs loci. Exin Bononiæ a Fabio Valente gladiatorę spectaculũ editur aduectio ex uerbe cultu. quantoq; magis propinquabat tanto corruptius iter immixtis hystrionibus & spadonum gregibus, & cætero Neronianæ aulæ ingenio. Namq; & Neronem ipsum Vitellius admiratione cele/brabat, sectari cantantem solitus, non necessitate qua honestissimus quisq;, sed luxu et saginæ mancipatus emptusq;. Vt Valentì & Cecinæ uacuos honoris menses aperiret, coartati aliorum consulatus, dissimulatus. M. Macri, tanquam Othonianarum partium ducis, Et Valerium Marinum destinatum a Galba consulem di/stulit, nulla offensa, sed mitem, & iniuriam segniter la/turum. Pedanius Costa omittitur ingratus principi, ut aduersus Neronem ausus, & Verginij extimulator. Sed alias protulit causas, actæq; insuper Vitellio gratiæ con/suetudine seruitij. Non ultra paucos dies quáq; acribus initijs cœptum mendacium ualuit. Exulterat quidam Scribonianum se camerinum ferens, neronianorum tem/porum metu in histria occultatum q illic clientelæ et agri uetęre crassoręac nominis fauor manebat. Igitur deterrimo quoq; in argumentũ fabulæ assumpto, uulgus credulum, & quidam militum errore ueri seu turbarũ

studio, certatim aggregabantur. Cum pertractus ad Vitellium, interrogatus quis nam mortalium esset, post quam nulla dictis fides & a domino nosrebatur, conditione fugitiuus nomine Geta, sumptum de eo supplicium in seruilem modum. Vix credibile memoratu est, quantum superbiæ socordiæq; Vitellio adoleuerit, postquam speculatores e Syria Iudæaq; adactum in uerba eius orientem nunciauere. Nam & si uagis adhuc & incertis auctoribus, erat tamen in ore famaq; Vespasianus, ac plerumq; ad nomen eius Vitellius excitabatur. Tum ipse exercitusq; ut nullo æmulo, sæuitia, libidine, rapiu, in externos mores proruperant. At Vespasianus bellum armaq; & procul uel iuxta sitas uires circunspectabat. Miles ipsi adeo paratus, ut præeuntem sacramentum, et fausta Vitellio omnia precantem, per silentiũ audierint. Mutiani animus nec Vespasiano alienus, & in Titum pronior præfectus Aegypti Alexander consilia sociauerat. Tertiam legionem, q̃ de Syria in Mœsiam transisset, suam numerabat, cæteræ Illyrici legiones secuturæ sperabantur. Namq; omnes exercitus flammauerat arrogantia uenientium a Vitellio militum, q̃ truces corpore, horridi sermone cæteros ut impares irridebant. Sed inerat a mole belli plerunq; conflatio, & Vespasianus modo in spem erectus, aliquando aduersa reputabat. Quis ille dies foret, quo. lx. ætatis annos, & duos filios iuuenes bello permitteret. Esse priuatis cogitationibus progressum, & pro ut uelint plus minus ue sumi ex fortuna. Imperium cupientibus, nihil medium inter summa aut præcipitia. Versabatur ante oculos Germanici exercitus robur, notum uiro militari. Suas legiones ci-

nili bello inexpertas, Vitellij victrices, et apud victos plus querimoniarum q̄ uirium. Fluxam per discordias militum fidem, et periculū ex singulis. Quid.n. profuturas cohortes alasq̄; si unus alterq̄; præsenti facinori paratum ex diuerso præmium petat? Sic Scribonianum sub Claudio interfectum, Sic percussorem eius Volaginium e gregario ad summa malitiæ prouectum. Facilius uniuersos impelli, quàm singulos uitari. His pauoribus nutantem, & alij legati amicitiq; firmabant. Et Mutianus post multos secretosq; sermones, iam & coram ita locutus. Omnes qui magnarum rerum consilia suscipiunt, æstimare debent, an quod incohatur, Reipu. utile, ipsis glorioſum, aut promptum effectu, aut certe non arduum sit. Simul ipse qui suadet considerandus est, adijciat ne consilio periculum suum, & si fortuna cæptis affuerit, cui summum decus acquiratur. Ego te Vespasiane ad Imperium uoco, tam salutare Reip. q̄ tibi magnificum. Iuxta deos in tua manu positum est. Nec speciem adulantis expaueris, q̄ contumelia q̄ a laude propius fuerit, post Vitellium eligi. Non aduersus diui Augusti acerrimam mentem, nec aduersus cautissimam Tiberij senectutem, nec contra C. quidem aut Claudij uel Neronis fundatam longo Imperio domum exurgimus, Cessisti etiā Galbæ imaginibus. Torpere ultra, & polluendam perdendamq; Remp. relinquere, sopor & ignauia uideretur, etiam si tibi, q̄ inhonesta, tam tuta seruitus esset. Abijt iam & transuectum est tempus, quo posses uideri concupisse. Confugiendum est ad Imperium. An excidit trucidatus Corbulo splendidior origine q̄ nos sumus? fateor. Sed & Nero nobilitate natalium Vitellium antei-

bat. Satis clarus est apud timentem quisquis timetur. Et posse ab exercitu principem fieri, sibi ipse Vitellius documento est, nullis stipendijs, nulla militari fama, Galbæ odio profectus. Ne Othonem quidem ducis arte, aut exercitus sui, sed præpropera ipsius desperatione victum, iam desiderabilem & magnum principem fecit Cum interim spargit legiones, exarmat cohortes, noua cottidie bello semina ministrat, siquid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis et comessationibus & principis imitatione deteritur. Tibi e Iudæa & Syria et ægypto nouem legiones integræ, nulla acie exhaustæ, nō discordia corruptæ, Sed firmatus usu miles et belli domitor externi. Classium, alarum, cohortium robora, et fidissimi reges, et tua ante omnes experientia. Nobis nihil ultra arrogabo q̄ ne post Valentem et Cæcinam numerenur. Ne tamen Mutianum socium spreueris, quia æmulum non experiris, me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triūphale nomen, duo iuuenes, capax iā Imperij alter et primis militiæ annis apud Germanicos quoq; exercitus clarus. Absurdum fuerit, non cedere Imperio ei, cuius filium adoptaturus essem, si ipse imperarem. Cæterum inter nos non idem prosperarum aduersarumq; rerum ordo erit. Nam si uincimus, honorem quē dederis habebo, discrimē ac periculū ex æquo partiemur, Immo ut melius est, tu hos exercitus rege. mihi bellum, et præliorum incerta trade. Acriore hodie disciplina victi q̄ victores agunt, hos ira, odium, ultionis cupiditas ad uirtutem accendit. Illi per fastidium, & contumaciam hebescunt. Aperiet & recludet contecta victricū partiū et tumescentia uulnera belli ipsum. Nec mihi

maior in tua uigilantia, parsimonia, sapientia, fiducia est, quàm in Vitellij torpore, inscitia, sæuitia. Sed & meliorem in bello causam, q̃ in pace habemus. Nã qui deliberant, desciuerunt. Post Mutiani orationem cæteri audentius circunsistere, hortari, responsa uatum, & syderum motus referre. Nec erat intactus tali superstitione, ut qui mox rerum dominus Seleucum quendam mathematicum rectorem & præscium palam habuerit. Recursabant animo uetera omnia. Cupressus arbor in agris eius conspicua altitudine repente prociderat, ac postera die, eodem uestigio resurgens, procera & latior uirebat. Grande id, prosperumq; consensu haruspicum, & fiamma claritudo iuueni admodum Vespasiano promissa. Sed primo triumphalia, & consulatus, & Iudaicæ victoriæ decus implesse fidem omnibus uidebantur Vt hæc adeptus est, portendi sibi Imperium credebat. Est Iudæam inter Syriamq; Carmelus, Ita uocant montem, deumq;, nec simulachrum deo, aut templum, sic tradidere maiores aram tantum & reuerentiam. Illic sacrificanti Vespasiano, cum spes occultas uersaret animo Basilides sacerdos inspectis identidem extis, quicquid est inquit Vespasiane quod paras, seu domum extruere, seu prolatare agros, siue ampliare seruitia, datur tibi magna sedes, ingentes termini, multum hominum. Has ambages et statim excæperat fama, et tũc aperiebat, nec quicq̃ magis in ore uulgi, crebriores apud ipsum sermones q̃to sperantibus plura dicuntur. Haud dubia destinatione discessere Mutianus Antiochiam, Vespesianus Cæsaream. Illa Syriæ, hæc Iudææ caput est. Initium ferendi ad Vespasianum Imperij Alexandriæ cœptum,

festinante Tiberio Alexandro, qui Kal. Iul. sacramento eius legiones adegit. Isq; primus principatus dies in posterum celebratus, quanuis Iudaicus exercitus. v. nonas Iul. apud ipsum iurasset, eo ardore, ut ne Titus quidem filius expectaretur, Syria remeans, & consiliorum inter Mutianum ac patrem nuncius. Cuncta impetu militū acta, non parata cognitione, non coniunctis legionibus dum quæritur tempus locusq; quodq; in re tali difficillimum est prima uox, dum animo spes, timor, ratio, casus obuersantur. Egressum cubiculo Vespasianum pauci milites solito assistunt ordine, ut legatum salutaturi, Imperatorem salutauerunt. Tum cæteri accurrere, Cæsarem, & Augustum, & omnia principatus uocabula cumulare. Mens a metu ad fortunam transierat. In ipso nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit. Vt primum tantæ multitudinis offusam oculis caliginē discussit, militariter locutus, læta omnia, & affluentia excæpit. Nam ipsum opperiens Mutianus alacrem militem in uerba Vespasiani adegit. Tum Antiochensium theatrum ingressus, ubi illis consultare mos est, concurrentes & in adulationem effusos alloquitur, satis decorus etiā græca facundia omniumq; quæ diceret atq; ageret, arte quadam ostentator. Nihil æque prouinciam exercitumq; accendit, q̄ q̄ asseuerabat Mutianus, statuisse Vitellium ut Germanicas legiones in Syriam ad militiam opulentam quietamq; transferret. Contra, Syriacis legionibus Germanica hyberno cœlo ac laboribus dura mutarentur. Quippe et prouinciales sueto militum contubernio gaudebant, pleriq; necessitudinibus et propinquitatibus mixti, & militibus uenustate stipendiorū

nota & familiaria castra in modum penatium diligebantur, Ante Idus Iul. Syria omnis in eodē sacramento fuit. Accessere cum regno Sohemus haud spernendis cum uiribus, Antiochus uetustis opibus ingens, et inseruientiū regum ditissimus. Mox per occultos suorum nuncios excitus ab urbe Agrippa ignaro ad hoc uitellio, celeri nauigatione properauerat. Nec minore animo Regina Bereniçe partes iuuabat, florens ætate formaq́, et seni quoq; Vespasiano magnificentia munere grata. Quicquid provinciarum alluitur mari. Asia atq; Achaia tenus, quantumq́; introrsus in Pontum & Armenios patescit, iuravere. Sed inermes legati regebant, nundum additis Cappadociæ legionibus. Consilium de summa rerum Berytij habitum. Illuc Mutianus cum legatis tribunisq́; et splendidissimo quoq; centurionum ac militum uenit. Et e Iudaico exercitu lecta decora. Tantū simul peditū equitumq́; et æmulantium inter se regum paratus, speciem fortunæ principalis effecerant. Prima belli cura, agere delectus, reuocare ueteranos. destinantur ualidæ ciuitates exercendis armorū officinis. Apud Antiochenses aurum argentumq́; signatur. eaq; cuncta per idoneos ministros suis quæq; locis festinabantur. Ipse Vespasianus adire, hortari, bonos laude, segnes exemplo incitare sæpiusq̄ cohorcere, uitia magis amicorum q̄ uirtutes dissimulans. Multos præfecturis et procurationibus, plerosq; Senatorij ordinis honore percoluit. egregios uiros, et mox summa adeptos, Quibusdam fortuna pro uirtutibus fuit. Donatiua militi neq; Mutianus prima concione, nisi modice offenderat, nec Vespasianus quidem plus civili bello obtulit, q̄ alij in pace, egregie firmus aduersus

militarem largitionē, eoq; exercitu meliore. Missi ad Parthum Armeniumq; leguti, prouisumq; ne uersis ad ciuile bellum legionibus terga nudarentur. Tum instare Iudææ, Vespasianum obtinere claustra Aegypti placuit. Sufficere uidebantur aduersus Vitellium pars copiarum & dux Mutianus, & Vespasiani nomen, ac nihil arduū fatis. Ad omnes exercitus legatosq; scriptæ epistolæ, præceptumq; ut prætorianos Vitellio infensos, recuperandæ militiæ præmio inuitarent. Mutianus cum expedita manu, socium magis Imperij quā ministrum agens, non lento itinere, ne conflari uideretur, neq; tamen properans, glisceret famam ipso spacio sinebat, gnarus modicas uires esse sibi, & maiora credi de absentibus. Sed legio sexta & .viij. uexillariorum millia ingenti agmine sequebantur, Classem e ponto Byzantium adigi iusserat, ambiguus consilij, num omissa Mœsia Dyrrhachium peditē atq; equitē peteret. Simul longis nauibus uersum in Italiam mare clauderet. Tuta pone tergum Achaia Asiaq;, quasi inermes exponi Vitellio, ni præsidijs firmarentur, atq; ipsum Vitellium in incerto fore, q̄ partem Italiæ protegeret, si sibi Brunduſiū Tarentumq; et Lucaniæ Calabriæq; littora infestis classibus peterentur. Igitur nauium, militum, armorum paratu strepere prouinciæ. Sed nihil æque fatigabat q̄ pecuniarū conquisitio, Eos esse belli ciuilis neruos dictitans Mutianus, non ius, aut uerum in cognitionibus, sed solam magnitudinem opum spectabat, passim delationes & locupletissimus quisq; in prædam correpti, quæ grauia atq; intoleranda, sed necessitate armorum excusata, etiam in pace mansere. Ipso Vespasiano inter initia

Imperij ad obtinendas iniquitates haud perinde obstinato. donec indulgentia fortunæ & prauis magistris didicit, aususq; est. Propriis quoq; opibus Mutianus bellum iuuit, largus priuatim, quod auidius de Rep. sumeret. Cæteri conferendarum pecuniarum exemplũ secuti, carissimus quisq; eandem in recuperando licentiam habuerunt. Accelerata interim Vespasiani cœpta Illyrici exercitus studio transgressi in partes. Tertia legio exemplum cæteris Mœsiæ legionibus præbuit. Octauana erat ac septima claudiana imbutæ fauore Othonis, q̃ uis prælio non interfuissent, Aquileiam iam progressæ, proturbatis qui de Othone nunciabant, laceratisq; uexillis nomen Vitellij præferentibus, rapta postremo pecunia, & inter se diuisa, hostiliter egerant. Vnde metus & ex metu consilium, posse imputari Vespasiano, quæ apud Vitellium excusanda erant. Ita tres Mœsicæ legiones per epistolas alliciebant pannonicum exercitum, aut abnuenti uim parabant. In eo metu Aponius Saturninus Mœsiæ rector, pessimum facinus audet, misso centurione ad interficiendum Tectium Iulianum septimæ legionis legatum ob simultates, quibus causam partium prætendebat, Iulianus comperto discrimine, & gnaris locorum adsitis, per auia Mœsiæ ultra montem Hemũ profugit. nec deinde ciuili bello interfuit, per uarias moras susceptum ad Vespasianum iter trahens, & ex nutu eius conflabundus, aut properans. At in Pannonia xiij. legio ac vij. galbiana, dolorem iramq; bebriacensis pugnæ etinentes, haud conflanter Vespasiano accessere ui præcipua Primi Antonij. Is legibus nocens, & tempore Neronis falsi damnatus, inter alia belli mala, Sena-

torium

torium ordinem recuperauerat, præpositus a Galba se primæ legioni, scripta esse Othoni credebatur, ducem se partibus offerens, a quo neglectus in nullo Othoniani belli usu fuit. Iabantibus Vitellij rebus Vespasianum secutus, grande momentum addidit, strenuus manu, sermone promptus, ferendæ in alios inuidiæ artifex, discordijs & seditionibus potens, raptor, largitor, pare pessimus, bello non spernendus. Iuncti inde Mœsici ac Pannonici exercitus, dalmaticum militem traxere, qq; consularibus legatis nihil turbantibus. Titus Fabianus Pannoniam, Pompeius Syllanus Dalmatiam tenebant, diuites senes. Sed procurator aderat Cornelius Fuscus uigens ætate, claris natalibus, prima iuuenta quietis cupidine Senatorium ordinem exuerat. Idemq; pro Galba dux coloniæ suæ, eaq; opera procurationem adeptus, susceptis Vespasiani partibus, acerrimam bello facem prætulit, non tam præmijs periculorum, q; ipsis periculis lætus, pro certis & olim partis, noua, ambigua, & ancipitia malebat. Igitur mouere & quatere quicquid usquam ægrum foret, aggreditur. Scriptæ in Britanniã ad quartadecimanos, In Hispaniam ad Primanos epistolæ, qp utraq; legio pro Othone aduersa Vitellio fuerat. Sparguntur per Gallias litteræ, momentoq; temporis flagrabat ingens bellum, Illyricis exercitibus palam de sciscentibus, Cæteris fortunam secuturis. Dum hæc per prouincias a Vespasiano ducibusq; partium geruntur, Vitellius contemptior in dies segniorq;, ad omnis municipiorum uillarumq; amœnitates resistens, graui urbem agmine petebat. lx. millia armatorum sequebantur, licentia corrupta. Calonum numerus amplior, procaciss;

mis etiam inter seruos lixarum ingenijs: tot legatorum amicorumq; comitatus inhabilis ad parendum, etiam si summa modestia regeretur. Onerabant multitudinem obuij ex urbe Senatores, equitesq;, quidam metu, multi per adulationem, Cæteri ac paulatim omnes, ne alijs pro ficiscentibus, ipsi remanerent. Aggregabantur e plebe flagitiosa per obsequia Vitellio cognita, scurræ, histriones, aurigæ, quibus ille amicitiarum dehonestamentis mire gaudebat. Nec coloniæ modo aut municipia congestu copiarum, sed ipsi cultores aruaq; manuris ita frugibus ut hostile solum uastabantur. Multæ & atroces inter se militum cædes, post seditionem Ticini cœptam, manente legionum auxiliorumq; discordia, ubi aduersus paganos certandum foret, consensu. Sed plurima strages ad septimum ab urbe lapidem. Singulis ibi militibus Vitellius paratos cibos ut gladiatoriam saginam diuidebat. Et effusa plebs totis se castris miscuerat. In curiosos milites uernacula utebantur urbanitate, quidam spoliauere abscissis furtim baltheis, an accincti forent rogitantes? Non tulit ludibrium insolens contumeliæ animus. Inermem populum gladijs inuasere. Cæsus inter alios pater militis cum filium comitaretur, deinde agnitus, & uulgata cæde, temperatum ab innoxijs. In urbe tamen trepidatum præcurrentibus passim militibus. Forum maxime petebant, cupidine uisendi locum in quo Galba iacuisset. Nec minus sæuum spectaculum erant ipsi, tergis ferarum, & ingentibus telis horrentes, cum turbam Populi per inscitiam parum uitarent, aut ubi lubrico uiæ uel occursu alicuius procidissent, ad iugulum, mox ad manus & ferrum transirent. Quin

& tribuni præfectiq; cum terrore & armatorum cæteris uolitabant. Ipse Vitellius a põte Miluio, insigni equo paludatus accinctusq; Senatum & Populum ante se agens, quo minus ut captam urbem ingrederetur, amicorum consilio deterritus, sumpta prætexta, & composito agmine incessit. Quatuor legionum aquilæ per frontem, totidemq; circa e legionibus alijs uexilla mox. xij. alarum signa, & post pedium ordines, eques dein quatuor & .xxx. cohortes, ut nomina gentium aut species armorũ forent discretæ. Ante aquilam præfecti castrorũ tribuniq;, et primi centurionum candida uestę, cæteri iuxta suã quisq; cenuriã armis donisq; fulgentes. Et mĩlium phaleræ, torquesq; splendebant. decora facies, & nõ Vitellio principe dignus exercitus. Sic Capitoliũ ingressus, atq; ibi matrẽ complexus, Augustæ nomine decorauit. postera die tanq; apud alterius ciuitatis Senatum Populũq; magnificã orationẽ de semetipso prompsit, industriã temperantiãq; suam laudibus attollens, conscijs flagitijs ipsis qui aderant omniq; Italia, perquã somno et luxu pudẽdus incesserat. Vulgus tamen uacuũ curis, et fine falsi ueriq; discrimine, solitas adulationes edoctũ, clamore et uocibus adstrepebat abnuentiq;, nomen Augusti expressere ut assumeret; tam frustra q̃ recusauerat. Apud ciuitatẽ cuncta interpretantẽ, funesti ominis loco accæpum est quod maximũ Pontificatũ, adeptus Vitellius, de cerimonijs publicis. xy. kal. Augu. edixisset, antiquitus infausto die Cremerensi Alliensiq; cladibus, adeo omnis humani diuiniq; iuris expers, pari libertorũ amicorũq; socordia, uelut inter tenulentos agebat. Sed comitia consulũ cũ candidatis ciuiliter celebrans, oẽm infimæ

plebis rumorem, in theatro ut spectator, in circo ut fautor affectauit. quæ grata sane & popularia, si a uirtutibus proficiscerentur, memoria uitæ prioris, indecora, et uilia accipiebantur. Ventitabat in Senatum, etiam cum paruis de rebus patres consulerentur. Ac forte Priscus Heluidius prætor designatus, contra studium eius censuerat. Commotus primo Vitellius, non tamen ultra q̄ tribunos plebis in auxilium spretæ potestatis aduocauit. Mox mitigantibus amicis, qui altiorem iracundiā eius uerebantur, nihil noui accidisse respondit, quod duo Senatores in Republica dissentirent, solitum se etiā Trasææ contradicere. Irrisere plerique impudentiam æmulationis. aliis id ipsum placebat, quod non ex prætentionis, sed Thraseā ad exemplar ueræ gloriæ legisset. præposuerat prætorianis. P. Sabinum, ad præfecturam cohortis Iulium Priscum, dum centurio esset. Priscus Valentis, Sabinus Cæcinæ gratia pollebant. Inter discordes Vitellio nihil auctoritatis, munia Imperij Cæcina ac Valens obibant, olim anxij odijs, quæ bello & castris male dissimulata, prauitas amicorum, & fœcunda gignendis inimicitijs ciuitas auxerat, dum ambitu, comitatu, & immensis salutantium agminibus contendunt, comparanturq; uarijs in hunc aut illum Vitellij inclinationibus, nec unquam satis fida potentia, ubi nimia est. Simul ipsum Vitellium subitis offensis, aut intempestiuis blanditijs mutabilem contemnebant, metuebantq;. Nec eo segnius inuaserant domos, hortos, opesq; Imperij, cum flebilis & egens nobilium turba, quos ipsos liberosq; patriæ Galba reddiderat, nulla principis misericordia iuuarentur, Graium primoribus ciuitatis,

etiam plebs approbauit, & reuersis ab exilio iura libertorum concessisset. quâq; id omnino seruilia ingenia corrumpebant, abditis pecunijs per occultos aut ambitiosos sinus. Et quidam in domum Cæsaris transgressi atq; ipsis dominis potentiores, Sed miles plenis castris & redundante multitudine, in porticibus aut delubris, & urbe tota uagus, non principia noscere, non seruare uigilias, neq; labore firmari per illecebras urbis, & inhonesta dictu, corpus ocio, animum libidinibus immunuebat. Postremo ne salutis quidem cura, infamibus Vaticani locis magna pars tetendit. Vnde crebræ in uulgus mortes, & adiacentia Tiberi Germanorum Gallorumq; obnoxia morbis corpora, fluminis auiditas, & æstus impatientia labefecit. Insieper confusus prauitate uel ambitu, ordo militiæ. Sedecim prætoriæ, quattuor urbanæ cohortes scribebantur, quis singula millia inessent. Plus in eo delectu Valens audebat, tanquam ipsum Cæcinã periculo exemisset. Sane aduentu eius partes conualuerant, & sinistrum lenti itineris rumorem prospero prælio uerterat. Omnisq; inferioris Germaniæ miles Valentem assectabatur. Vnde primum creditur Cæcinæ fides fluitasse. Cæterum non ita ducibus indulsit Vitellius ut non plus militi liceret. Sibi quisq; militiam sumpsere, quanuis indignus, si ita maluerat, urbanæ militiæ ascribebatur. Rursus bonis remanere inter legionarios, aut alares uolentibus permissum. Nec deerant qui uellent fessi morbis, & intemperiem cœli incusantes, robora tamen legionibus alijsq; subtracta. Conuulsum castrorũ decus. xx. millibus e toto exercitu permixtis magisquam electis. Concionante Vitellio postulanur ad

supplicium Asiaticus & Flauius et Rufinus duces Galliarum q; pro Vindice bellassent. Nec cohercebat eius modi uoces Vitellius super insitam animo ignauiam, conscius sibi instare donatiuum & deesse pecuniam. Omnia alia militi largiebatur. Liberti principum conferre pro numero mancipiorum ut tributum iussi. Ipse sola perdendi cura, stabula aurigis extruere. Circum gladiatorum ferarumq; spectaculis opplere, tanquam in summa abundantia pecuniæ illudere. Quin & natalem Vitellij diem Cæcina & Valens editis tota urbe uicatim gladiatoribus, celebrauere ingenti paratu, et ante illum diem insolito. Lætum fœdissimo cuiq;, apud bonos inuidiæ fuit, q extructis in campo Martio aris, inferias Neroni iecissent. Cæsæ publice uictimæ crematæq; fœces Augustales subditæ. quod sacerdotium ut Romulus Tatio regi, ita Cæsar Tiberius Iuliæ genti sacrauit. Non dum quartus a uictoria mensis, & libertus Vitellij Asiaticus Polyclitos Patrobios & uetera odiorum nomina æquabat. Nemo in illa aula probitate aut industria certauit. Vnum ad potentiam iter, prodigis epulis, & sumptum Caianæ aquæ satiare inexplebiles Vitellij libidines. Ipse abunde ratus, si præsentibus fruerentur, nec in longius consultans, nouies millies sestertium paucissimis mensibus interuenisse creditur. Magna & misera ciuitas eodem anno Othonem Vitelliumq; passa inter Iunios Fabios, Icellos, Asiaticos, uaria & pudenda sorte agebat, donec succesſere Mutianus & Marcellus, & magis alij homines, quã alij mores. Prima Vitellio tertiæ legionis defectio nunciatur, missis ab Aponio Saturnino epistolis, antequam is quoq; Vespasiani

partibus aggregaretur. Sed neq; Aponius cuncta ut tre pidans re subita perscripserat, & amici adulantes, nul lius interpretabantur unius legionis eam seditionem, Cæteris exercitibus constare fidem. In hunc modum etiã Vitellius apud milites disseruit, prætorianos nuper exau ctoratos insectatus. a quibus falsos rumores dispergi, nec ullum ciuilis belli metum asseuerabat, suppresso Vespa siani nomine, & uagis per urbem militibus, qui sermo nes populi coercerent. Id præcipuum alimentum fame erat. Auxilia tamen e Germania Britanniaq; & Hi spanijs exciuit segniter, & necessitatem dissimulans. Pe rinde legati prouinciæq; conflabãtur. Hordeonius Flac cus suspectis iam Batauis anxius proprio bello, Vectius Bolanus nunquam satis quieta Britannia & utercq; am bigui, neq; ex Hispanijs properabatur, nullo tum ibi con sulari. Trium legionum legati pares iure, & prosperis Vitellij rebus certaturi ad obsequium, aduersam eius for tunã ex æquo detrectabant. In Africa legio cohortesq; delectæ a Clodio Macro, mox a Galba dimissæ, rursus iussu Vitellij militiam cœpere. simul cætera iuuentus da bat impigre nomina. Quippe integrum illic ac fauora bilem proconsulatum Vitellius, famosum inuisumq; Ve spasianus egerat. Proinde socij de Imperio utriusq; con iectabant. Sed experimentum contrafuit. Ac primo Va lerius Festus legatus studia prouincialium cum fide iu uit, mox nutabat, palam epistolis edictisq; Vitellii, oc cultis nuncijs Vespasianũ fouens. et hæc illa ue defensu rus, prout inualuissent. Deprehensi cũ litteris edictisq; Vespasiani per Rhætiã et Gallias, militũ et cẽturionũ q dã ad Vitelliũ missi necãtur. plures fefellere fide amicoꝝ

aut suomet statu occultaũ. Ita Vitellij paratus noscebãtur. Vespasiani consiliorum pleraq; ignota, primum socordia Vitellij, deinde Pannonicæ alpes præsidijs insessæ nuncios retinebant. Mare quoq; etesiæ flabant. harum flatus in orientem nauigantibus secundus, inde aduersus erat. Tandem irruptione hostium, atrocibus undiq; nuncijs exterritus. Cæcinam ac Valentem expediri ad bellum iubet. Præmissus Cæcina. Valentem e graui corporis morbo tum primum assurgentem infirmitas tardabat. Longe alia proficiscentis ex urbe Germanici exercitus species. Non uigor corporibus, non ardor animis, lentum & rarum agmen, fluxa arma, segnes equi, impatiens solis, pulueris, tempestatum, quantumq; hebes ad sustinendum laborem miles, tanto ad discordias promptior. Accedebat huc Cæcinæ ambitio uetus, torpor recens, nimia fortunæ indulgentia, soluti in luxum, seu perfidiam meditatio, infringere exercitus uirtutem inter artes erat. Credidere pleriq; Flauij Sabini consilijs concussam Cæcinæ mentem, ministro sermonum Rabirio Gallo, rata apud Vespasianum fore pacta transitionis. Simul odiorum inuidiæq; ergo Fabium Valentem admonebatur, ut impar apud Vitellium, gratiã uiresq; apud nouum principem pararet. Cæcina complexu Vitellij, multo cum honore digressus, partem equitum ad occupandam Cremonam præmisit. Mox uexillarij quartædecimæ et sextædecimæ legionum, dein quinta & duodeuicesima secutæ, postremo agmine una & uicesima Rapax, & prima Italica incessere cum uexillarijs hystris Britannicarum legionum & electis auxilijs Profecto Cæcina, scripsit Fabius Valens exercitui quem

ipſe ductauerat, ut in itinere opperiretur, Sic ſibi cum Cæcina conueniſſe. Qui præſens, eoq; ualidior, immutatum id conſilium finxit, ut ingruenti bello tota mole occurreretur. Ita accelerare legiones Cremonam pars Hoſtiliam petere iuſſæ. Ipſe Rauennam diuertit, prætextus Claſſem alloquendi. Mox Patauij ſecretum componendæ proditionis quæſitum. Namq; Lucillius Blæſus poſt præfecturā alæ, Rauennati ſimul ac Miſenenſi claſſibus a Vitellio præpoſitus, q̄ non ſtatim præfecturam prætorij adeptus foret, iniquam iracundiam flagitioſa perfidia ulciſcebatur. Nec ſciri poteſt traxerit ne Cæcinam, an (quod euenit inter malos, ut & ſimiles ſint) eadem illos prauitas impulerit. Scriptores temporum, qui potiente rerum Flauia domo, monumenta belli huiſce compoſuerunt, curam pacis & amorem rei publicæ corrupti in adulationem cauſas tradidere. Nobis ſuper inſitæ leuitatem, & prodito Galba, uilem mox fidem, æmulatione etiam inuidiaq;, ne ab alijs apud Vitellium anteirentur peruertiſſe ipſum Vitellium uidentur. Cæcina legiones aſſecutus, centurionum militumq; animos obſtinatos pro Vitellio, uarijs artibus ſubruebat. Baſſo eadē molienti minor difficultas erat, lubrica ad mutandā fidē claſſe, ob memoriam recentis pro Othone militiæ.

Septimusdecimus & Octauusdecimus confuſi ſimul explicuntur.

Eliore fato fideq; Partium Flauia-
narum duces consilia belli tracta-
bant. Pœtonionem in hyberna. xiij.
m legionis conuenerant. Illic agitaue-
re placeret ne obstrui Pannoniæ al-
pes, donec a tergo uires uniuersæ cō-
surgerent, an ire cominus, & certare
pro Italia constantius foret. Quibus opperiri auxilia, &
trahere bellum uidebatur, Germanicarum legionū ium
famamq; extollebant, & aduenisse mox cum Vitellio
Britannici exercitus robora. Ipsis nec numerum parem
pulsarum nuper legionum, Et quãq; atrociter loqueren
tur, minorem esse apud uictos animum. Sed insessis in-
terim alpibus, uenturum cum copijs orientis Mutianū.
Superesse Vespasiano mare, classes, studia prouinciarum
per quas uelut alterius belli molem cieret. Ita salubri
mora, nouas uires affore, & præsentibus nihil perim
rum. Ad ea Antonius Primus, (is acerrimus belli con-
citator) festinationem ipsis utilem, Vitellio exitiosam dis-
serit. plus socordiæ quàm fiduciæ accessisse uictoribus.
Neq; enim in procinctu & castris habitos, per omnia
Italiæ municipia desides, tantum hospitibus metuendos
quanto ferocius ante se egerint, tanto cupidius insolitas
uoluptates hausisse. Circo quoq; ac theatris & amœni
tate urbis emollitos, aut ualetudinibus fessos. Sed addi-

to spacio, redituru & his robur meditatione belli. Nec procul Germaniam unde uires, Britanniam freto diri/mi, iuxta Gallias Hispaniasq, utrinq; uiros, equos, tri/buta, ipsamq; Italiam & opes urbis. Ac si inferre ar/ma ultro uelint, duas classes uacuumq; Illiricum mare. Quid um claustra montium profutura? quid tractum in æstatem aliam bellum? unde interim pecuniam & commeatus? Quin potius eo ipso uterentur, q; Panno/nicæ legiones deceptæ, magisquam uictæ, resurgere in ultionem properent, Mœsici exercitus integras uires at/tulerint. Si numerus militum potius quàm legionum putetur, plus hinc roboris, nihil libidinum, & profuis se disciplinæ ipsum pudorem. Equites uero ne tum qui/dem uictos, sed quanquã rebus aduersis, disiectam Vi/tellij aciem. Duæ tunc Pannonicæ ac Mœsicæ alæ per/rupere hostem. Nunc. xvi. alarum coniuncta signa, pul su sonituq;, & nube ipsa operient ac superfundent obli/tos præliorum equites equosq;. Nisi quis retinet, idem suasor, auctorq; consilij ero. Vos quibus fortuna in in/tegro est, legiones continete, mihi expeditæ cohortes suf ficient. Iam reserata militia impulsas Vitellij res audie tis, Iuuabit sequi, & uestigijs uincentis insistere. Hæc & talia flagrans oculis, truci uoce, quo latius audi/retur (& enim se centuriones & quidam militum consi lio miscuerant) ita effudit, ut cautos quoq; ac prouidos permoueret. Vulgus & cæteri unum uirum ducemq; spretæ aliorum segnitiæ laudibus ferrent. Hanc sui famã ea statim contione commouerat, qua recitatis Vespasiani epistolis, non, ut pleriq;, incerta disseruit, huc illuc tractus interpretationem prout conduxisset. Aperte descen/

disse in causam uidebatur, eoq; grauior militibus erat, cui pæ uel gloriæ socius. Proxima Cornelij Fusci procuratoris auctoritas. Is quoq; inclementer in Vitellium inuehi solitus, nihil spei sibi inter aduersa reliquerat. Titus Appius Flauianus natura ac senecta conflatior, sui spiritiones militum irritabat, tanquam affinitatis cum Vitellio meminisset. Idemq; cæptante legionū motu profugus, dein sponte remeauerat, perfidiæ locum quæsisse credebatur. Nam Flauianum omissa Pannonia ingressum Italiam, & discrimini exemptum, rerum nouarum cupido legati nomen resumere, & misceri ciuilibus armis impulerat, suadente Cornelio Fusco, nō quia industria Flauiani egebat, sed ut consulare nomen sui gentibus tum maxime partibus, honesta specie prætenderetur. Cæterum ut transmitteret in Italiam impune et eo usui foret, scripsum Aponio socium reuiresceret crederet. Quæsitum inde quæ sedes bello legeretur. Verona potior uisa, patentibus circum campis ad pugnam equestrem, qua præualebant, simul Coloniam copijs ualidam auferre Vitellio, in rem famamq; uidebatur. Possessa ipso transitu Vicentia. quod per se parum (etenim modicæ municipio uires) magni momenti locū obtinuit, reputantibus illic Cæcinam genitum, & patriam hostium duci ereptam. In Veronensibus pretium fuit, exemplo opibusq; partes iuuere. Et intercæptus exercitus per Rhætiam Iuliasq; alpes, ac ne peruium illa Germanicis exercitibus foret, obsepserat. Quæ ignara Vespasiano aut uetita. quippe Aquileiæ sisti bellum, expectariq; Mutianum iubebat. Adijciebatq; Imperio consilium. quando Aegyptus claustra Annonæ, uectigalia

opulentissimarum prouinciarum obtinerentur, posse Vitellij exercitum egestate stipendij frumentiq; ad deditionē subigi. Eadem Mutianus crebris epistolis monebat, incruentam & sine luctu uictoriam, & alia huiuscemodi prætexendo, sed gloriæ auidus, atq; omne belli decus sibi retinens. Cæterum ex distantibus terrarum spacijs consilia post res afferebantur. Igitur repentino incursu Antonius stationes hostium irrumpit. temptatisq; leui prælio animis, ex æquo discessum. Mox Cæcina inter Hostiliam uicum Veronensium, & paludes Tartari fluminis, castra permunijt, tutus loco, cum terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. qp si affuisset fides, aut opprimi uniuersis Vitellianorum uiribus duæ legiones nondum coniuncto Mœsico exercitu potuere, aut retro actæ, deserta Italia turpem fugam conciuissent. Sed Cæcina per uarias moras prima hostibus prodidit tempora belli, dum quos armis pellere promptum erat, epistolis increpat, donec per nuncios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus cum legione septima Claudiana aduenit. Legioni tribunus Vipsanus Messala præerat, claris maioribus, egregius ipse, et qui solus ad id bellum artes bonas attulisset. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Cæcina, temeritatem uicta arma tractantium incusans. Simul uirtus Germanici exercitus laudibus attollebatur, Vitellij modica & uulgari mentione, nulla in Vespasianum contumelia. Nihil prorsus quod aut corrumperet hostem, aut terreret. Flauiarum partium duces, omissa prioris fortunæ defensione, pro Vespasiano magnifice, pro causa fidenter, de ex-

ercine securi. Vitellium ut inimici, ut innocuum exercitum Mœsicum celebrare. Ac ne inermes prouinciæ barbaris nationibus exponerentur, principes Sarmatarum Iazygum, penes quos ciuitatis regimen in commilitum adsciti, plebem quoq; & uim equitum, qua sola ualent offerebant. omissum id munus ne inter discordias externa molirentur. Ac maiore ex diuerso mercede, ius fasq; exuerent. Trahuntur in partes Sydo atq; Italicus reges Sueuorum. quibus uetus obsequium erga Romanos, et gens fidei commissæ patientior, posita in latus auxilia. Infesta Rhætia, cui Porcius Septiminus procurator erat, incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Fœlix cum ala Auriana & .viij. cohortibus, ac Noricorũ iuuentute, ad occupandam ripam Rheni fluminis, quod Rhætos Noricosq; interfluit missus. Nec his aut illis prælium tentantibus, fortuna partium alibi transacta. Antonio uexillarios e cohortibus, & partem equitum ad inuadendam Italiam rapienti, comes fuit. Arrius Varus strenuus bello, quam gloriam & dux Corbulo, & prosperæ in Armenia res addiderant. Idem secretis apud Neronem sermonibus ferebatur Corbulonis uirtutes criminatus. Vnde infami gratia primum pilum adepto, læta ad præsens male partamox in perniciem uertere. Sed Primus ac Varus occupantes Aquileiæ proxima quæq;, & Opitergij & Altini lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præsidium, aduersus classem Rauennatem, nondum defectione eius audita. Inde Patauium & Ateste partibus adiunxere. Illic cognitum tris Vitellianas cohortes, & alam cui Scribonianæ nomen ad forum Alieni ponte iuncto consedisse,

Placuit occasio inuadendi incuriosos. Nam id quoq; nunciabatur, Luce prima inermes plerosq; oppressere. Prædictum ut paucis interfectis, cæteros pauore ad mutandam fidem cogerent. Et fuere qui se statim dederent. Plures abrupto ponte, instanti hosti uiam absulerunt. Vulgata uictoria post principia belli secundum Flauianos duæ legiones septima Galbiana. xiij. gemina cum Vidio Aquila legato Patauium alacres ueniunt. Ibi pauci dies ad requiem sumpti & Minucius Iustus præfectus castrorum legionis septimæ, quia audacius quã ciuili bello imperitabat, subtractus militum iræ, ad Vespasianum missus est. Desiderata diu res interpretatione gloriæ in maius accipitur, postq; Galbæ imagines discordia temporum subuersas in omnibus municipijs recoli iussit Antonius, decorum pro causa ratus, si placere Galbæ principatus. Et partes præsumpsere. facta a tribunis et centurionibus retinendi quæ Vitellius indulsisset spe, atq; ipsam Cæcinam non obscure ad transitionem hortabantur. Recitatæ pro contione epistolæ addidere fiduciam, q; submisse Cæcina uelut offendere Vespasianum timens, ipsorum duces contemptim, tanq; insultantes Vitellio scripsissent. Aduentu deinde duarum legionum, e quibus tertiam Dillius Apontanus, octauam Numisius Lupus ducebant, ostentare uires, & militari uallo Veronam circundare placuit. Forte Galbiæ legioni in aduersa fronte ualli opus cesserat. & nisi procul sociorum equites, uanam formidinem ut hostes fecere. Rapiuntur arma, & ut proditionis ira militum in Titum Appium Flauianum incubuit, nullo criminis argumento. Sed iam pridem inuisus turbine quodã ad

exitium poscebatur, propinquum Vitellij, proditorem Othonis intercæptorem donatiui clamitabant. Nec defensioni locus, quāq; supplices manus tenderet, humi plerumq; stratus, lacera ueste, pectus atq; ora singultu quatiens. Idipsum infensos incitamentum erat, tanquá nimius pauor conscientiam argueret. Obturbabatur militum uocibus Aponius cum loqui cœptaret. fremitu & clamore cæteros aspernantur, uni Antonio apertæ militum aures. Namq; & facundia aderat mulcendiq; uulgum artes & auctoritas. Vbi crudescert seditio, & a conuitijs ac probris, ad tela & manus transibant, iniici cathenas Flauiano iubet. Sensit ludibrium miles, disiectisq; qui tribunal tuebantur, extrema uis parabatur. Opposuit sinum Antonius stricto ferro, aut militū se manibus, aut suis moriturum obtestans. Vt quemq; notum, & aliquo militari decore insignem aspexerat, ad ferendam opem nomine ciens. Mox conuersus ad signa & bellorum deos, hostium potius exercitibus illū furorem, illam discordiam iniicerent, orabat, donec fatisceret seditio, et extremo iam die sua quisq; in tentoria dilaberetur. Profectus eadem nocte Flauianus obuijs Vespasiani litteris discriminis exemptus est. Legiones ueluti tabe infectæ Aponiū Saturninū Mœsici exercitus legatum, eo atrocius aggrediuntur, q̄ non ut prius labore & opere fessæ, sed medio diei exarserant, uulgatis epistolis, quas Saturninus ad Vitellium scripsisse credebatur, ut olim uirtutis modestiæq;, tunc procacitatis & petulantiæ certamen erat, ne minus uiolenter Aponium q̄ Flauianum ad supplicium depoſcerent. Quippe Mœsicæ legiones adiutam a se Pannoniorum ultionem

referentes,

referentes, & Pannonici uelut absoluerentur, aliorum seditione iterare culpam gaudebant. In hortos in quibus diuertebatur Saturninus pergunt. Nec tam Primus & Aponianus & Messala (quanquam omni modo nixi) eripuere Saturninum, q̃ obscuritas latebrarum, quibus occulebatur uacantium forte balnearum fornicibus abditus. Mox omissis lictoribus Patauium concessit. Digressu consularium uni Antonio uis ac potestas in utrunque exercitum fuit, cædentibus collegis, & obuersis militum studijs. Nec deerant qui crederent utranq; seditionem fraude Antonij cœptam, ut solus bello frueretur. Ne in Vitellij quidem partibus quietæ mentes. exitiosiore discordia, non suspitionibus uulgi, sed perfidia ducum turbabantur. Lucillius Bassus classis Rauennatis præfectus, ambiguos militum animos, q̃ magna pars Dalmatæ Pannonijq; erant, quæ prouinciæ Vespasiano tenebantur, partibus eius aggregauerat. Nox proditioni electa, ut cæteris ignaris, soli in principia defectores coirent. Bassus pudore seu metu quisnã exitus foret, intra domum opperiebatur. Trierarchi magno tumultu Vitellij imagines inuadunt, & paucis resistentium obtruncatis, cæterum uulgus rerum nouarum studio, in Vespasianum inclinabat. Tũ progressus Lucillius auctorem se palam præbet classis. Cornelium Thuscum præfectum sibi destinat, qui prope accurrit. Bassus honorata custodia lyburnicis nauibus, Hadriam peruectus, a præfecto alæ Mennio Rufino præsidium illic agitante uincitur. Sed exoluta statim uincula interuentu Hormi Cæsaris liberti. Is quoq; inter duces habebatur. At Cæcina defectione classis uul

gata primores centurionum, & paucos militum, cæteris per militiæ munera dispersis, secreta castrorum affectans, in principia uocat. Ibi Vespasiani uirtutem uiresq; partium extollit. Transfugisse classem, In arcto commeatum, aduersas Gallias Hispaniasq;, nihil in urbe fidum, atque omnia de Vtellio in deterius. Mox incipientibus qui conscij aderant, cæteros re noua attonitos, in uerba Vespasiani adigit. Simul Vitellij imagines direptæ, & missi qui Antonio nunciarent. Sed ubi totis castris in fama proditio, recurrens in principia miles præscriptum Vespasiani nomen, proiectas Vitellij effigies aspexit, uastum primo silentium, mox cuncta simul erumpunt, huc cecidisse Germani exercitus gloriam, ut sine prœlio, sine uulnere, iunctas manus & capta traderent arma? Quas enim ex diuerso legiones? Nempe uictas, & abesse unicum Othoniani exercitus robur Primanos Quartadecimanosq;, quos tamen ijsdē illis campis fuderint strauerintq;. Vt tot armatorū milia uelut grex uenalium exuli Antonio donū darentur. Octo nimirum legiones unius classis accessionem fore. Id Basso. id Cæcinæ uisum postquam domos, hortos, opes principi abstulerint, etiam militibus principē auferre, licet integros incruentosq;, Flauianis quoque partibus uiles, quid dicturos reposcentibus aut prospera aut aduersa? Hæc singuli, hæc uniuersi, ut quēq; dolor impulerat, uociferantes, initio à quinta legione orto, repositis Vitellij imaginibus, uincla Cæcinæ inijciunt. Fabium Fabulum quintæ legionis legatum, & Cassium longum præfectum castrorum duces deligūt. Forte oblatos trium lyburnicarum milites ignaros et in-

fontes trucidant. Relictis castris, abrupto ponte Hostilium rursus inde Cremonam pergunt, ut legionibus primæ Italicæ et undecimæ Rapaci iungerentur, quas Cæcina ad obtinendam Cremonam cum parte equitum præmiserat. Vbi hæc comperta Antonio discordes animis, discretos uiribus hostium exercitus aggredi statuit, antequam ducibus auctoritas, militi obsequium & iunctis legionibus fiducia rediret. Namque Fabium Valentem profectum ab urbe, acceleraturumq; cognita Cæcinæ proditione coniectabat. Et fidus Vitellio Fabius, nec militiæ ignarus. Simul ingens Germanorum uis, per Rhætiam timebatur & ex Britannia Galliaq; & Hispania auxilia Vitellius acciuerat, immensam belli luem, ni Antonius id ipsum metuens festinato prælio uictoriam præcepisset. Vniuerso cum exercitu secundis à Verona castris Bebriacum uenit. Postero die legionibus ad muniendum retentis, auxiliares cohortes in Cremonensem agrum missæ, ut specie parandarum copiarū, ciuili præda miles imbueretur. Ipse cum quattuor millibus equitum ad octauum a Bebriaco progressus, quo licentius popularentur, exploratores (ut mos est) longius curabant. Quinta ferme hora diei erat, cum ciuis eques aduentare hostes prægredi paucos, motum fremitumq; late audiri nunciauit. Dum Antonius quid nã agendum consultat, auiditate nauandæ operæ Arrius Varus cum promptissimis equitum prorupit. Impulitq; Vitellianos modica cæde. Nam plurium accursu uersa fortuna, & acerrimus quisque sequentium fugæ ultimus erat, nec spontè Antonij properatum, & fore quæ acciderant rebatur. Hortatus suos ut magno ãio ca

pesserent pugnam, diductis in latera turmis, nacto medio relinquit iter, quo Varum equitesq; eius recipe ret. Iussæ armari legiones, datum per agros signum, ut qua cuiq; proximum, omissa præda, prælio occurre rent. Pauidus interim Varus, turbæ suorum miscetur, inuolitq; formidinem. Pulsi cum saucijs, integri, suomet ipsi metu, & angustijs uiarum conflictabantur. Nullū in illa trepidatione Antonius constantis ducis aut fortissimi militis officium omisit. Occurrere pauentibus, retinere cædentes. Vbi plurimus labor, unde aliqua spes, consilio, manu, uoce insignis hosti, conspicuus suis. Eo postremo ardoris prouectus est, ut Vexillarium fugientem hasta transuerberaret. mox rapuum uexillum in hostem uertit. quo pudore haud plures q̄ centum equites restitere. Iuuit locus arctiore illic uia, & fracto interfluentis riui ponte, qui incerto Alueo, & præcipitibus ripis fugam impediebat. Ea necessitas seu fortuna lapsas iam partes restituit. Firmati inter se densis ordinibus, excipiunt Vitellianos temere effusos, atque illic cōsternuntur. Antonius instare periculis, sternere obuios. Simul cæteri ut cuiq; ingenium, spoliare, capere arma, equosq; abripere. Excitū prospero clamore qui modo p agros fuga pallabantur, uictoriæ se miscebant. Ad quartum a Cremona lapidem fulsere legionum signa, Rapacis atque Italicæ, læto inter initia equitum suorum prælio illuc usque prouecta. Sed ubi fortuna contra fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos, non obuiam ire, ultroq; aggredi hostem, tantum per spacium cursu & pugnando fessum, forte uicti haud perinde rebus prosperis ducem desiderauerant, atque in ad-

uersis deesse intelligebant. Nutantem aciem uictor equi tatus inuersat. Et Vipsanus Messala tribunus cum Mœsicis auxiliaribus assequitur. quos militiæ gloria legionarijs quãquam raptim ductos, æquabat. Ita mixtus pedes equesq; rupere legionum agmen. Et propinquæ Cremonensium mœnia quanto plus spei ad effugium, tanto minorem ad resistendũ animum dabant. Nec Antonius ultra insistit, memor laboris ac uulnerum, quibus tã anceps belli fortuna quamuis prospero fine, equites equosq; afflictauerat. Inumbrante uespera uniuersum Flauiani exercitus robur aduenit. Vtq; cumulos super & recentia cæde uestigia incessere, quasi debellatum foret, pergere Cremonam, & uictos in deditionem accipere, aut expugnare deposcunt. Hæc in medio pulchra dictu. Illa sibi quisque, posse Coloniam in plano sitam impetu capi. Idem audaciæ per tenebras irrumpentibus, & maiorem rapiendi licentiam. Quod si lucem opperiantur, iam pacem, iam preces, & pro labore ac uulneribus, clementiam & gloriam inania laturos. Sed opes Cremonensium in sinu præfectorum legatorumq; fore. Expugnatæ urbis prædam ad militẽ, deditæ ad duces pertinere. Spernuntur centuriones tribuniq;. ac ne uox cuiusq; audiatur, quatiunt arma, rapuri Imperium ni ducantur. Tum Antonius inferens se manipulis, ubi aspectu & auctoritate silentium fecerat, non se decus neq; pretium eripere tam bene meritis affirmabat. Sed diuisa inter exercitum ducesq; munia. Militibus pugnandi cupidinem conuenire, duces prouidendo, consultando, conflatione sæpius q̃ temeritate prodesse. Vt pro utili portione armis ac manu uictoriam

inuerit, ratione & consilio propriis ducis artibus profe
turum. Neq; enim ambigua esse quæ occurrãt, noctem,
& ignotæ situm urbis, intus hostes, & cuncta insi-
dijs opportuna, non si patent portæ, nisi explorato,
nisi die intrandum. An oppugnatiõem inchoaturos ad
empto omni prospectu? quis æquus locus, quanta alti-
tudo mœnium, tormentis ne & telis, an operibus &
uineis aggredienda urbs foret? Mox conuersus ad singu
los, num secures dolabrasq;, & cætera expugnandis
urbibus secum attulissent, rogitabat? Et cum abnuerẽt,
gladijs ne inquit & pilis perfringere ac subruere mu-
ros ullæ manus possint? Si aggerem struere, si pluteis
cratibus ue protegi necesse fuerit, ut uulgus improui-
dum irriti stabimus, altitudinem turrium & aliena
munimenta mirantes? Quin potius mora noctis unius
aduectis tormentis machinisq;, uim uictoriamq; nobi-
scum ferimus. Simul lixas calonesq; cum recentissimis
equinum Bebriacum mittit, copias cæteraq; quæ usui fo
rent allaturos. Id uero ægre tolerante milite prope sedi-
tionem uentum, cum progressi equites sub ipsa mœnia,
uagos è Cremonensibus corripiunt, quorum indicio no
scitur, sex Vitellianas legiones, oẽmq; exercitum q Hosti
liæ egerat, eo ipso die triginta millia passuum emensum,
comperta suorum clade, in prælium accingi, ac iam
affore. Is terror obstructas mentes consilijs ducis aperu-
it. Sistere tertiamdecimam legionem in ipso uiæ Posthu
miæ aggere iubet, cui iuncta a læuo septima Galbia-
na patenti campo stetit. Dein septima Claudiana
agresti fossa (ita locus erat) præmunita, dextro oc
taua per apertum limitem, mox tertiadecima densis

trbustis interſepta. Hic Aquilarum ſignorumq; ordo. Milites mixti per tenebras (ut fors tulerat) prætorianum uexillum proximum Tertianis. Cohortes auxiliorum in cornibus, latera ac terga equite circundati. Sydo atque Italicus Sueui cum delectis populariũm primori in acie uerſabantur. At Vitellianus exercitus cui acquieſcere Cremonæ, & recuperatis cibo ſomnoq; uiribus, confectum algore atq; inedia hoſtem poſtera die profligare ac proruere ratio fuit, indigus rectoris, uacuus conſilij, tertia ferme noctis hora, paratis iam diſpoſitisq; Flauianis, impingitur. Ordinem agminis diſiecti per iram ac tenebras aſſeuerare non auſim, quanquã alij tradiderint quartam Macedonicam dextro ſuorum cornu, quintam & quintamdecimam cum uexillis nonæ ſecundæq;, & uicesimæ Britannicarum legionum mediam aciem, Sextadecimanos Duodeuicesimanosq; & primanos læuum cornu compleſſe. Rapaces atque Italici omnibus ſe manipulis miſcuerant. Eques auxiliaq; ſibi ipſi locum legere. Prœlium tota nocte uarium, anceps, atrox his rurſuſque illis exitiabile. Nihil animus, aut manus, ne oculi quidem prouiſu iuuabant. Eademq; utraq; acie arma crebris interrogationibus, notum pugnæ ſignum, permixta uexilla ut quiſque globus capta ex hoſtibus huc uel illuc raptabat. Vrgebatur maxime ſeptima legio, nup a Galba conſcripta. Occiſi ſex primoꝝ ordinum centuriones, abrepta quædã ſigna. Ipſam Aqlam Atilius Verus primipili centurio multa cũ hoſtium ſtrage, et ad extremum moriens ſeruauerat. Suſtinuit labantẽ aciẽ Anto. accitus ſtorianis, qui ubi excepere pugnam, pellunt hoſtẽ, dein

pellũtur. Nãq; Vitelliani tormenta in aggerem uiæ con tulerant, ut tela uacuo atq; aperto excuterentur, dispersa primo & arbustis fine hostium noxa illisa. Magnitudine eximia quartædecimæ legionis balista, ingentibus saxis hostilem aciem proruebat, latèq; cladem intulisset, ni duo milites præclarum facinus ausi, arreptis è strage scutis ignorati uincula ac libramenta tormentorum abscidissent. Stantim consossi sunt, eoq; intercidere nomina, de facto haud ambigitur. Neutro inclinata fortuna, donec adulta nocte, luna surgens ostenderet acies, falleretq;. Sed Flauianis æquior a tergo. hinc maiores equorum uirorumq; umbræ, & falso ut in corpore ictu tela hostium citra cadebant. Vitelliani aduerso lumine colluscentes, uelut ex occulto iaculantibus incauti efferebantur. Igitur Antonius ubi noscere suos, nosciq; poterat, alios pudore & probris, multos laude & hortatu, omnes spe promissisq; accendens, cur rari sumpsissent arma Pannonicas legiões interrogabat. Illos esse campos in quibus abolere labem prioris ignominiæ, ubi recuperare gloriam possent. Tum ad Mœsicos conuersus principes auctoresq; belli ciebat. Frustra minis & uerbis prouocatos Vitellianos, si manus eorum oculosq; non tolerent. Hæc ut quousq; acceserat. Plura ad Tertianos, ueterum recentiumq; admonens, ut sub. M. Antonio Parthos, sub Corbulone Armenios, nuper Sarmatas pepulissent. Mox infensus prætorianis, Vos inquit nisi uincitis pagani, quis alius Imperator, quæ castra alia excipient? Illic signa armaq; uestra sunt, & mors uictis. Nam ignominiam consumpsistis. Vndiq; clamor, & orientem solem (ita in Syria mos est) Tertiani sa-

Iuuauere. Vagus inde consilio ducis subditus rumor, aduenisse Mutianum, exercitus inuicem salutasse. Gradum inferunt, quasi recentibus auxilijs aucti, rariore iam Vitellianorũ acie, ut quos nullo rectore, suus quẽq; impetus uel pauor contraheret duceret ue. Postquã pulsos sensit Antonius, denso agmine obturbat. laxati ordines abrumpuntur. nec restitui quiuere impedientibus uehiculis tormentisq;. Per limitem uiæ spargunur consternandi festinatione uictores, eo notabilior cædes fuit, quia filius patrem interfecit. Rem nominaq; auctore Vipsano Messala tradam. Iulius Mansuetus ex Hispania Rapaci legioni additus, impuberem filium domi liquerat. Is mox adultus inter septimanos a Galba conscriptus oblatum forte patrem & uulnere stratum, dum sẽ mianimem scrutatur, agnitus, agnoscensq;, & exanguem amplexus, uoce flebili precabatur placatos patris manes, neue se ut parricidam aduersarentur, publicum id facinus, & unum militem quotam ciuilium armorum partem. Simul attollere corpus, aperire humũ, supremo erga parentem officio fungi. Aduertere proximi, deinde plures. hinc per omnem aciem miraculum, & quæstus, & sæuissimi belli execratio. Nec eo segnius propinquos, affines, fratres trucidatos spoliant. Factum esse scelus loquuntur, faciuntq;. Vt Cremonam uenere, nouum immensumq; opus occurrit. Othoniano bello Germanicus miles mœnibus Cremonensium castra fixa, castris uallum circũiecerat. Eaq; munimenta rursus auxerat, quorum aspectu hæsere uictores incertis ducibus qui iuberent. Incipere oppugnationem fesso per diem nocte mq; exercitu, arduũ, & nullo iuxta subsidio anceps.

Sin Bebriacum redirent, intolerandus tam longi itineris labor, & victoria ad irritum reuoluebatur. Munire castra, id quoque propinquis hostibus formidolosum ne dispersos & opus molientes subita eruptione turbarent. Quæ super cuncta terrebat ipsorum miles periculi q̃ more patientior. Quippe ingrata quæ tuta, & temeritate spes, omnisq; cædes, et uulnera & sanguis auiditate prædæ pensabantur. Huc inclinauit Antonius. Cingiq; uallum corona iussit. Primo sagittis saxisq; eminus certabant, maiore Flauianorũ pernicie, in quos tela desup librabantur. Mox uallũ portasq; legionibus attribuit, ut discretus labor fortes ignauosq; distingueret, atq; ipsa contentione decoris accenderentur. Proxima Bebriacensi uiæ tertiani septimanicq; sumpsere, dexteriora uallis, octaua ac septima Claudiana, Tertiadecimani ad Brixianam portam impetus tulit. Paulum inde moræ, dum è proximis agris legiones, dolabras, & alij falces scalasq; conuectant. Tum elatis super capita scutis densa testudine succedunt. Romanæ utrinq; artes, pondera saxorũ Vitelliani prouoluunt, dissectam fluitantemq; testudinem lanceis contisq; scrutantur, donec soluta compage scutorum, exangues aut laceros prosternerent. Multa cum strage incesserat contentio, ni duces fessis militũ, & uelut irritas exhortationes abnuenti, Cremonam monstrassent. Hormi ne id ingenium, ut Messala tradit, an potior auctor sit. C. Plinius, qui Antonium incusat, haud facile discreuerim, nisi q̃ neq; Antonius neque Hormus a fama uitaq; sua, quamuis pessimo flagitio degenerauere. Non iam sanguis neque uulnera morabantur, quin subruerent uallum, quatc-

rentq; portas, innixi humeris, & super iteratam testu-
dinem scandentes, prehensarent hostium tela bra-
chiaq;, integri cum saucijs, semineces cum expirantibus
voluuntur, uaria pereuntium forma, & omni ima-
gine mortium. Acerrimum septimæ tertiæq; legionum
certamen. Et dux Antonius cum delectis auxiliaribus
eodem incubuerat. Obstinatos inter se, cum sustinere
Vitelliani nequirent, & superiecta tela testudine labe
rentur, ipsam postremo balistam in subeuntes propule-
re, quæ ut ad præsens disiecit obruitque quos inciderat,
ita pinnas ac summa uallis ruina sua traxit. Simul iuncta
turris ictibus saxorum cessit, qua septimani dum ni-
tuntur cuneis, tertianus securibus gladijsq; portam p-
fregit. Primum irrupisse. C. Volusium tertiæ legionis
militem inter oēs auctores constat. Is in uallū egressus
deturbatis qui restiterant, conspicuus manu ac uoce ca-
pta castra conclamauit. Cæteriq; trepidis iam Vitellia
nis, seq; è uallo p̄cipitantibus perrupere, compleur cæ-
de ūum inter castra murosq; uacui fuit. Ac rursus no
ua laboꝝ facies, ardua urbis mœnia, saxeæ turres, fer
rari portarum obijcies. Vibrans tela miles, frequens ob
strictusq; Vitellianis partibus Cremonensis populus, ma
gna pars Italiæ statu in eosdē dies mercatu congregata,
qđ defensoribus auxilium ob multitudinē, oppugnan-
tibus incitamentum ob prædam erat. Rapi ignes An-
tonius, inferriq; amœnissimis extra urbem ædificijs iu
bet, si damno rerum suarum Cremonenses ad mutan-
dam fidem traherentur, propinqua muris tecta, & al
titudinem mœnium egressa, fortissimo quoq; militum
complet. Illi trabibus tegulisq; & facibus propugnato-

res deturbant. Iam legiones in testitudinem glomerantur, & alij tela saxaq; incutiebant, cum languere paulatim Vitellianorum animi, & ut quisq; ordine anteibat, cædere fortunæ, ne Cremona quoq; excisa, nulla ultra uenia, omnisq; ira uictoris non in uulgus inops, sed in tribunos centurionesq;, ubi pretium cædis erat, reuerteretur. Gregarius miles futuri socors, & ignobilitate tutior perstabat. Vagi per uias in domibus abditi, pacem ne tum quidem orabant cum bellum posuissent. Primores castrorum nomen atq; imagines Vitellij amoliuntur. Cathenas Cæcinæ (nam etiã tum uinctus erat) exoluunt, orantq; ut causæ suæ deprecator assistat. Aspernantem tumentemq; lachrymis fatigant extremum malorum. Tot fortissimi uiri, proditoris opem inuocantes. mox uelamenta & infulas pro muris ostentant.

Cum Antonius inhiberi tela iussisset, signa Aquilasq; extulere. Mœstum inermium agmen deiectis in terrã oculis sequebatur. Circumstiterant victores, & primo ingerebant probra, intentabant ictus. Mox ut præberi ora contumelijs, & posita omni fiducia cuncta uicti patiebantur, subit recordatio illos esse, qui nuper Bebriaci victoriæ temperassent. Sed ubi Cæcina prætexta lictoribusq; insignis dimota turba consul incessit, exarsere victores. Superbiam sæuitiamq; (adeo inuisa scelera sunt) etiam perfidiam obiectabant. Obstitit Antonius, datisq; defensoribus, ad Vespasianum dimisit. Plebs interim Cremonensium inter armatos conflictabatur. nec procul cæde aberant, cum precibus ducum mitigatus est miles. Et uocatos ad contionem Antonius alloquitur, magnifice uictores, uictos clementer. de Cremona in neutrũ.

Exercitus præter insitam prædandi cupidinem uetere odio ad excidium Cremonensium incubuit. Iuuisse partes Vitellianas Othonis quoq; bello credebantur. Mox tertiadecimanos ad extruendum amphitheatrum relictos, ut sint procacia urbanæ plebis ingenia, petulantibus iurgijs illuserant. Auxit inuidiam edium illic a Cæcina gladiatorum spectaculum, eademq; rursus belli sedes & præbiti in acie Vitellianis cibi. Cæsæ quædam fœminæ, studio partium ad prœlium progressæ. Tempus quoq; mercatus, ditem alioquin Coloniam, maiore opum specie complebat. Cæteri duces in obscuro, Antonium fortuna famaq; omnium oculis exposuerat. Is balneas abluendo cruore propere petit. Excepta uox est, cum teporem incusaret, statim futurum ut incaleſcerent. Vernile dictum omnem inuidiam in eum uertit, tanquã signum incendendæ Cremonæ dedisset, quæ iam flagrabat. Quadraginta armatorum millia irrupere. Calonum lixarumq; amplior numerus, & in libidinem ac sæuitiam corruptior. Non dignitas, non ætas protegebat, quo minus stupra cædibus, cædes stupris miscerentur. Grandæuos senes exacta ætate, fœminas uiles ad prædam in ludibrium trahebãt. Vbi adulta uirgo, aut quis forma conspicuus incidisset, ui manibusq; rapientium diuulsus. Ipsos postremo direptores, in mutuam perniciem agebat, dum pecuniam uel grauia auro templorum dona sibi quisq; trahunt, maiore aliorum ui truncabantur. Quidam obuia aspernati uerberibus tormentisq; dominorum abdita scrutari, de fossa eruere, faces in manibus, quas ubi prædam egesserãt, in uacuas domos, & inania templa per lasciuiam ia-

culabantur, utiq; exercitui uario linguis, moribus, cui ciues, socij, externi interessent, diuersæ cupidines, & aliud cuique fas, nec quicquam illicitum. Per quatriduum Cremona suffecit, cum omnia sacra profanaq; in igne considerent. Solum Mephitis templum stetit ante mœnia, loco seu numine defensum. Hic exitus Cremonam habuit anno.cclxxxvi. a primordio sui. Condita erat. T. Sempronio & Cornelio consulibus, ingruente in Italiam Hannibale, propugnaculum aduersus Gallos trans Padum agentes, & si qua alia uis per alpes irrueret. Igitur numero colonorum, opportunitate fluminum, ubere agri annexu connubijsq; gentium adoleuit floruitq;, bellis externis intacta, ciuilibus infœlix. Antonius post rem, flagitij crebrescente inuidia, edixit, nequis cremonenses capitinos detineret. Irritamq; prædam militibus effecerat, consensus Italiæ emptionem talium mancipiorum aspernantis. Cædi cœpere, quod ubi enouit, a propinquis affinibusq; occulte redimebantur. Mox redijt Cremonam reliquus Populus, reposita fora, templaq;, magnificentia municipium, & Vespasianus hortabatur. Caterum assidere sepultæ urbis ruinis, noxia tabo humus, haud diu permisit. Ad tertium lapidem progressi, uagos pauentesq; Vitellianos sua quemq; apud signa componunt. Et uictæ legiones ne manente adhuc ciuili bello ambigue agerent per Illyricum dispersæ. In Britanniam inde & Hispanias nuncios famamq;, in Galliam Iulium Calenum tribunum, in Germaniam Alpinium Montanum præfectum cohortis, q hic Treuir, Calenus Heduus, uterq; Vitelliam fuerant, ostentui mi-

fere. Simul transitus alpium præsidijs occupati, Suspectis Germania, tanquam in auxilium Vitellij accingeretur. At Vitellius profecto Cæcina, cum Fabium Valentem paucis post diebus ad bellum impulisset, curis luxum obtendebat, non parare arma, non alloquio exercitũq; militem firmare, non more ulgi agere, sed umbraculis hortorum abditus, ut ignaua animalia, quibus si cibũ suggeras, iacent torpentq; , præterita, instantia, futura, pari obliuione dimiserat. Atq; illum in Nemore Aricino desidem & marcentem prodito Lucullij Bassi, ac defectio classis Rauennatis perculit. Nec multo post de Cæcina affertur mixtus gaudio dolor, & desciuisse, & ab exercitu uinctum, plus apud socordẽ animum lætitia quã cura ualuit, multa cum exultatione in urbem reuectus, frequenti contione pietatem militum laudibus cumulat. P. Sabinum prætorij præfectum ob amicitiam Cæcinæ uinciri iubet, substituto in locũ eius Alpheno Varo. Mox Senatum cõposita in magnificentiam oratione allocutus, exquisitis patrum adulationibus attollitur. Initium atrocis in Cæcinam sententiæ a. L. Vitellio factum. Dein cæteri composita indignatione, q consul Rempub. dux Imperatorem, tantis opibus tot honoribus cumulatus, amicum prodidisset, uelut pro Vitellio conquerentes, suum dolorem proferebant. Nulla in oratione cuiusquam erga Flauianos duces obtrectatio, errorẽ imprudentiamq; exercituum culpantes, Vespasiani nomen suspensi & uitabundi circũibant. Nec defuit q unũ consulatus diem (is enim in locũ Cæcinæ superat) magno cum irriſu tribuentis accipientisq; blandirentur. Pridie Kal. Nouembris Rossius Regulus inijt, eiuratoq;.

Annotabant periti, nunquam antea non abrogato magistratu, neq; lege lata, alium suffectum. Nam consul uno die & ante fuerat Caninius rebitus. C. Cæsare dictatore, cum belli ciuilis præmia festinarentur. Notat p eos dies Iunij Blæsi mors & famosa fuit, de qua sic accœpimus. Graui corporis morbo æger Vitellius seruilia nis hortis turrim uicino sitam, collucere per noctem crebris luminibus animaduertit. Scisciatiq causam, apud Cæcinam thuscum epulari multos, præcipuum honore Iunium Blæsum nunciatur. Cætera in maius de apparatu, & solutis in lasciuiam animis. Nec defuere, qui ipsum Thuscum & alios, sed criminosius Blæsum incusarent, qp ægro principe lætos dies ageret. Vbi asperna tum Vitellium, & posse Blæsum peruerti satis patuit ijs qui principum offensas acriter speculantur, datæ. L. Vitellio dilationis partes. Illic infensus Blæso æmulatione praua, qp eum omni dedecore maculosum, egregia fama antæibat, Cubiculum Imperatoris referat, filium eius sinu complexus, & genibus accidens, causam cõfusionis quærenti, non se proprio metu, nec sibi anxiũ, sed pro fratre pro liberis fratris, preces lachrymasq; attulisse. Frustra Vespasianum timeri, quem tot Germanicæ legiones tot prouinciæ uirtute ac fide, tantum deniq; terrarum ac maris immensis spacijs arceat. In urbe, ac sinu cauendum hostem, Iunios Antoniosq; auos iactantem, qui se stirpe Imperatoria comem ac magnificum militibus ostentet. Versas illuc omnium mentes, dum Vitellius amicorum inimicorumq; negligens, fouet æmulum principis labores, è conuiuio prospectantẽ. Reddẽdam pro intempestiua lætitia mœstam & funebrem

brem noctem, qua sciat & sentiat uiuere Vitellium, & imperare, & si quid fato accidat, filium habere, Trepidanti inter scelus metumq;, ne dilata Blæsi mors maturam pœnitentiam, palam iussa atrocem inuidiam ferret, placuit ueneno grassari. Addidit facinori fidem, nobili gaudio Blæsum uisendo, quin & audita est sæuissima Vitellij uox, qua (ipsa enim uerba referam) se pauisse oculos spectata inimici morte iactauit. Blæso super claritatem natalium & elegantiam morum, fidei obstinatio fuit. Integris quoq; rebus a Cæcina & primoribus partium. iam Vitellium aspernantibus, ambitus abnuere perseuerauit, Sanctus, inturbidus, nullius repentini honoris, adeo non principatus appetens, ut parum abfuerit, ne dignus crederetur. Fabius interim Valens multo ac molli concubinarum spadonumq; agmine, segnius q̃ ad bellum incedens, proditam à Lucillio Basso Rauennatem classem, pernicibus nuncijs accepit. Et si cœptum iter properasset, nutantem Cæcinã præuenire, aut ante discrimen pugnæ assequi legiones potuisset. Nec deerant qui monerent, ut cum fidissimis per occultos tramites uitata Rauenna Hostiliam Cremonamue pergeret. Alijs placebat accitis ex urbe prætorijs cohortibus, ualida manu perrumpere. Ipse inutili cunctatione, agendi tempora consultando consumpsit. Mox utrunq; consilium aspernatus, quod inter ancipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus est satis, nec prouidit. Missis ad Vitellium litteris auxilium postulat. Venere tres cohortes, cum ala Britannica, neq; ad fallendum aptus numerus neq; ad penetrandum. Sed Valẽs ne in tanto qnidem discrimine, infamia

tarunt, quominus rapere illicitas uoluptates, adulteriisq; ac stupris polluere hospitum domus crederetur. Aderat uis, & pecunia, & ruentis fortunæ nouissima libido. Aduentu demum peditum equitumq; prauitas consilij panuit, quia nec uadere per hostes tam parua manu poterat, etiam si fidissima foret, nec integram fidem attulerant. Pudor tamen & præsentis ducis reuerētia morabatur, haud diuturna uincula apud auidos periculorum, & dedecoris securos. Eo metu, paucis quos aduersa non mutauerant, comitantibus, cohortes Ariminum præmittit. Alam ueteri terga iubet. Ipse flexit in Vmbriam, atque inde Etruriam, ubi cognito pugnæ Cremonensis euentu, non ignauum, & si prouenisset atrox consilium inijt, ut arreptis nauibus in quācunq; partem Narbonensis prouinciæ egressus Gallias et exercitus, & Germaniæ gentes, nouumq; bellum cieret. Digresso Valente, trepidos qui Ariminum tenebant Cornelius Fuscus admoto exercitu & missis per proxima littorum lyburnicis, terra mariq; circūuenit. Occupantur plana Vmbriæ, et qua Picenus ager Hadria alluitur, omnisq; Italia inter Vespasianum ac Vitellium Apœnini iugis diuidebatur Fabius Valēs è sinu Pisano sæuiēte maris, aut aduersante uento portū Herculis Monœci depellitur, haud procul inde agebat Marius Maturus alpium maritimarum procurator, fidus Vitellio, cuius sacramentum cunctis circa hostilibus nō exuerat. Is Valentem comiter exceptum, ne Galliam Narbonensem temere ingrederetur monendo terruit, simul cæterorum fides metu intacta. Nam circūiectas ciuitates procurator Valerius Paulinus strenuus militiæ, & Vespa-

ſiano ante fortunam amicus in uerba eius adegerat. Cō
citisq; omnibus qui exautorati a Vitellio bellum ſponte
ſumebant, Foroiulienſem Coloniā clauſtraq; maris præſi
dio tuebantur. Eo grauior auctor, q̄ Paulino patria forū
Iulij, & honos apud prætorianos, quoꝝ quondam tri
bunus fuerat. Ipſiq; pagani fauore municipali, & futu
ræ potentiæ ſpe, iuuare partes annitebantur, quæ ubi
paratu firma, & aucta rumore apud uarios Vitelliano
rum animos increbuere. Fabius Valens cum quattuor
ſpiculatoribus, & tribus amicis, totidemq; centurioni
bus ad naues regreditur mature, cæterisq; remanere, et
in uerba Veſpaſiani adigi uolentibus liberū fuit. Cæte
rum ut mare tutius Valenti q̄ littora aut urbes, ita futu
ri ambiguus, & magis quid uitaret q̄ cui fideret certus,
aduerſa tempeſtate Stechadas Maſſilienſium inſulas af
fertur. Ibi eum miſſæ a Paulino lyburnicæ oppreſſere.
Capto Valente cūcta ad uictoris opes conuerſa, initio p
Hiſpaniam a prima Adiutrice legione orto, quæ memo
ria Othonis infenſa Vitellio, decimam quoque ac ſex
tam traxit. Nec Galliæ cūctabantur. Et Britanniā incli
tus erga Veſpaſianum fauor, q̄ illic ſecundæ legioni a
Claudio præpoſitus, & bello clarus egerat, nō ſine mo
tu adiunxit cæterarū in quibus plæriq; centuriones ac
milites a Vitellio prouecti, exptum iam principē anxiꝫ
mutabant. Ea diſcordia & crebris belli ciuilis rumori
bus Britanni ſuſtulere aīos, auctore Venuſio qui ſup in
ſitam ferociam et Romani nominis odium, proprijs in
Carthimanduam Reginā ſtimulis accēdebatur. Carthi
mandua Brigantibus impitabat, pollens nobilitate, &
auxerat potentiam poſtq̄ capto per dolū rege Carata

to, instruxisse triumphum Claudij Cæsaris uidebã tur. Inde opes, & rerum fœcundarum luxus, spreto Ve nusio. Is fuit maritus, armigerum eius Vellocatum, in matrimonium regnumq; accepit, concussa statim fla gitio domus. Pro marito studia ciuitatis, pro adultero libido Reginæ & fœmina. Igitur Venusius accitis auxi lijs, simul ipsorum Brigantum defectione, in extremũ discrimen Carthimanduam adduxit. Tum petita à Ro manis præsidia & cohortes, alæq; nostræ uarijs prælijs exemere tamen periculo Reginam. Regnum Venusio, bellum nobis relictum. Turbata per eosdem dies Ger mania, & discordia ducum & seditione legionum. Ex terna ui & perfidia sociali prope afflicta Romana res. Id bellum cum causis & euentibus (& enim longius proiectum est) mox memorabimus. Mota & Dacorũ gens, nunq; fida, tunc sine metu, abducto è Mœsia exer citu, sed prima rerum quieti speculabantur, ubi flagra re Italiam bello, cuncta inuicem hostilia accepere, ex pugnatis cohortium alarumq; hybernis, utraq; Da nubij ripa ponebantur. Iamq; castra legionum excin dere parabant, ni Mutianus sextam legionem oppositis set, Cremonensis uictoriæ gnarus, ac ne externa mole utrinq; ingrueret, si Dacus Germanusq; diuersi irrupis sent. Affuit ut sæpe alias fortuna Populi Ro. quæ Mutia num uiresq; orientis illuc tulit & quod Cremonæ inte rim transegimus. Fonteius Agrippa ex Asia proconsul, eam prouinciam annuo Imperio tenuerat. Mœsiæ ppositus est, additis copijs è Vitelliano exercitu, quem spargi per prouincias, & externo bello illigari, pars cõsilij pa ciscq; erat. Nec cæteræ nationes silebant. Subita p Pontũ

arma Barbarum mancipium regiæ quondam classis p̃fectus mouerat. Is fuit Aniceus Polemonis libertus præpotens olim, & postq̃ Regnum in formam prouinciæ uerterat, mutationis impatiens. Igitur Vitellij nomine adscitis gentibus, quæ Ponticum accolunt, corrupto in spē rapinarum egentissimo quoq;, haud tenendæ manus auctor, Trapezuntem uetustam admodum cōitatē a græcis in extremo ponticæ oræ conditam subitus irrupit. Cæsa ibi cohors, regium auxilium olim, mox domati cōitate Romana, signa armaq; in nostrum modū desidiam licentiamq; græcorū retinebant. Classis quoq; faces intulit, uacuo mari eludens, quia lectissimas lyburnicarum, omnemq; militem Mutianus Byzantium adegerat. Quin & Barbari contemptim uagabantur, fabricatis repente nauibus quas cameras uocant arctis lateribus latam aluum sine uinculo æris aut ferri connexam & tumido mari prout fluctus attolliur, summa nauium tabulis augent, donec in modum tecti claudantur. Sic inter undas uoluuntur, pari utrinq; prora & mutabili remigio, quando hinc uel illinc appellere indiscretum & innoxium est. Aduerūt ea res Vespasiani animum, ut uexillarios è legionibus, ducemq; Virdium Geminum spectatæ militiæ deligeret. Ille incompositum & prædæ cupidine uagum hostem adortus, cogit in naues, effectisq; raptim lyburnicis, assequitur Aniceum in hostio fluminis Cohibi, utū sub Sedochezorū regis auxilio, quem pecunia donisq; ad societatem ppulerat. Ac primo rex minis armisq; supplicem tueri. Post quā merces prodiōnis aut bellum ostendebatur, fluxa ut est Barbaris fide, pactus Aniceti exitium pfugas tra-

didit, Belloq; seruili finis impositus. Lætum ea victoria Vespasianum, cunctis super uota fluentibus Cremonen sis prælij nuncius in ægypto assequitur. Eo properanti/ us Alexandriam pergit, ut facto Vitellij exercitu, ut bem quoq; externæ opis indigam fame urgeret. Namq; & Africam eodem latere sitam, terra mariq; inuadere parabat, clausis annonæ subsidijs, inopiam ac discor/ diam hosti facturus. Dum hac totius orbis mutatione fortuna Imperij transit, Primus Antonius nequaquam pari innocentia post Cremonam agebat, satisfactū bel/ lo ratus et cætera ex facili ceu fœlicitas in tali ingenio, auaritiam, superbiam, cæteraq; occulta mala patefe/ cit, ut captam Italiam persultare, ut suas legiones co lere, omnibus dictis factisq; uim sibi ad potentiā struc re, utq; licentia militem imbueret, interfectorum cen/ turionū ordines legionibus offerebat, eo suffragio tur/ bidissimus quisq; delecti, nec miles in arbitrio ducum, sed duces militari uiolentia trahebantur, quæ seditiosa et corrumpendæ disciplinæ mox in prædam uertebat, nihil aduentantem Mutianum ueritus, quod exitiosius erat q̄ Vespasianum spreuisse. Cæterum propinqua hye me, & humentibus Pado campis, expeditum agmen incedere. Signa aquilæq; victricium legionum, milites uulneribus aut ætate graues, plæriq; etiam integri Ve ronæ relicti, sufficere cohortes alæq;, & è legionibus lecti, profligato iam bello uidebantur. Vndecima legio sese adiunxerat initio cunctata, sed prosperis rebus anxia q̄ defuisset. Sex millia dalmatarum recens delectus co/ mitabantur. Ducebat Pompeius Siluanus cōsularis, uia filiorq; penes Annium Bassum legionis legatum. Is Silua/

rium socordem bello, & dies rerum uerbis terentem, specie obsequij regebat. Ad omniaq; quæ agenda forēt, quieta cum industria aderat. Ad has copias è classicis Rauennatibus legionariam militiam poscentibus, opti/mus quisq; adscin. Classem Dalmatæ suppleuere. Exercitus ducesq; ad Fanum fortunæ iter sistunt, de summa rerum cunctantes, q; motas ex urbe prætorias cohortes audierant, & teneri præsidijs Apœninum rebantur, et ipsos in legione, bello attrita inopia & seditiosæ milium uores terrebant, Clauarium (donatiui nomen ē) flagitantium, nec pecuniam aut frumentum proui/debant. Et festinatio atque auiditas præpediebant, dū quæ accipi poterant, rapiuntur. Celeberrimos auctores habeo, tantam uictoribus aduersus fas nefasq; irreuerentiā fuisse, ut gregarius eques occisum a se proxima acie fratrem professus, premium à ducibus petierit. Nec illis aut honorare eam cædem ius honestum, aut ulcisci rō bel/li permittebat. Distulerant tanq; maiora meritum q; quæ statim exoluerent, nec quicq; ultra traditur. Cæterum & prioribus ciuium bellis par scelus inciderat. Nam prælio quo apud Ianiculum aduersus Cinnam pugnatum est, Pompeianus miles fratrem suum, dein, cognito facinore, seipsum interfecit, ut Sisenna memorat, tanto acrior apud maiores, quod sicut uirtutibus gloria, ita flagitijs pœnitentia fuit. Sed hæc aliaq; ex ueteri memoria petita, quotiens res locusque exempla recti, aut solatia mali poscent, haud absurde memorabimus. Antonio ac ducibus parūm præmitti equites, omnemq; Vmbriam explorari placuit, si qua Apœnini iuga clementius adirentur, acciri Aquilas signaq;, et qcquid Veronæ

milium foret. Padumq; & mare commeatibus cõpleri. Erant inter duces qui nectterent moras, quippe nimius iã Antonius, et certiora ex Mutiano sperabantur. Nãq; Mutianus tam celeri victoria anxius, & ni præsens urbe potiretur, expertem se belli gloriæq; ratus, ad primum et Varium media scriptitabat. Instandum cœptis aut rursus cunctandi utilitates differens. Atq; ita compositus, ut ex euentu rerum aduersa abnueret, uel prospera agnosceret. Plotium Griphum nuper ab Vespasiano in Senatorum ordinem additum, ac legioni præpositum, cæterosq; sibi fidos apertius monuit. Iiq; omnes de festinatione Primi ac uarij finistre, & Mutiano uolentia rescripsere. Quibus epistolis Vespasiano missis, effecerat, ut non prospere Antonij consilia factaq; eius æstimarentur, ægre id pati Antonius, & culpam in Mutianum conferre, cuius criminationibus coaluissent peri cula sua, nec sermonibus tempabat. Immodicus lingua, & obsequij insolens, litteras ad Vespasianum compositi iactantius q̃ ad principem, nec sine occulta in Mutianum infectatione. Se pannonicas legiones in arma egisse, suis stimulis excitos Mœsiæ duces, sua constantia perruptas alpes, occupatam Italiam. Interspta Germanorum Rhætorumq; auxilia, quod discordes dispersasq; Vitellij legiones equestri procella, mox peditum ui, per diem noctemq; fudisset, id pulcherrimum & sui opis, Casum Cremonæ bello imputandum, Maiore damno plurium urbium excidijs ueteres ciuiũ discordias Reipstruisse. Non se nuncijs neq; epistolis, sed manu et armis Imperatori suo militare, neq; officere gloriæ eorum, qui Asiam interim composuerint. Illis Mœsiæ pacem, sibi sat

lutem securitatemq; Italiæ cordi fuisse. Suis exhortationibus Gallias Hispaniasq; ualidissimam terrarum partem ad Vespasianum conuersas. Sed cecidisse in irritum labores, si præmia periculorum soli assequantur, qui periculis non affuerint. Mec fefellere ea Mutianum. Inde graues simultates, quas Antonius simplicius, Mutianus callide, eoq; implacabilius nutriebat. At Vitellius fractis apud Cremonam rebus, nuncios cladis occultans fulta dissimulatione, remedia potius malorum q̃ mala differebat. Quippe consitenti consultantiq; supererant spes uiresq;. Cum è contrario læta omnia fingeret, falsis ingraueſcebat. Mirum apud ipsum de bello silentium, prohibiti per ciuitatem sermones, eoq; plures, ac si liceret, uera narraturi, quia uetabantur, atrocia uulgauerant. Nec duces hostium augẽdæ famæ deerant. Captos Vitellij exploratores, circunductosq; ut robora uictoris exercitus noscerent, remittendo, quos omnis Vitellius secreto percontatus, interfici iussit. Notabili constantia centurio Iulius Agrestis, post multos sermones quibus Vitellium ad uirtutem frustra accendebat, perpulit, ut ad uires hostium spectandas, quæq; apud Cremonam acta forent, ipse mitteretur. Nec exploratione occulta fallere Antonium tentauit, sed mandata Imperatoris sumque animum professus ut cuncta uiseret postulat. Missi qui locum prælij, Cremonæ ueſtigia, captas legiones ostenderent. Agrestis ad Vitellium remeauit, abruentiq; uera esse quæ afferret, atque ultro corruptum arguenti, quandoquidem inquit magno documento opus, nec alius iam tibi aut uitæ aut mortis meæ usus, dabo cui credas. Atqueita digressus, uoluntaria morte

dicta firmauit. Quidam iussu Vitellij interfectum, de si de constantia eadem tradidere. Vitellius ut è somno excitus Iulium priscum, & Alphenum uarum cum xiiij. prætorijs cohortibus, & omnibus equitum alis obsidere Apeninum iubet. Secuta è classicis legio, tot millia armatorum lecta equis uirisq; , si dux alius foret, inferendo quoque bello satis pollebant. Cæteræ cohortes ad tuendam urbem. L. Vitellio fratri datæ. Ipse nihil è solito luxu remittens, & diffidentia properus, festinare comitia, quibus consules in multos annos desumabat. Fœdera sociis, Latium externis dilargiri, bis tributa dimittere, alios immunitatibus iuuare, denique nulla in posterum cura lacerare Imperium. Sed uulgus ad magnitudinem beneficiorum aderat. Stultissimus quisque pecunijs mercabatur. Apud sapientes cassa habebantur quæ neque dari, neque accipi salua Rep. poterat. Tandem flagitante exercitu qui Meuaniam insederat, magno Senatorum agmine, quorum multos ambitione, plures formidine trahebat, in castra uenit, incertus animi, & infidis consilijs obnoxius. Concionanti (prodigiosum dictu) tantum fœdarum auium superuolitauit, ut nube atra diem obtenderent. Accessit dirum omen, profugus altaribus taurus, dissecto sacrificij apparatu, longe q; ubi feriri hostias mos est, confossus. Sed præcipuum ipse Vitellius ostentum erat. Ignarus militiæ, improuidus consilij, quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quis urgendo trahendo ue bello modus alios rogitans, & ad omnes nuncios uultu quoque & incessu trepidus, dein tumultuosus, postremo tedio castrorum, & audita defectione Misenensis classis, Romam reuertit,

recentissimum quodque uulnus pauens, summi discri/minis incuriosus. Nam cum transgredi Apeninum integro exercitus sui robore, & fessos hyeme atque inopia hostes aggredi in aperto foret, dū dispergit uires, acerrimum militem, & usque in extrema obstinatum, truc/cidandū, capiendumq; tradidit, peritissimis centurio/nem dissentientibus, & si consulerentur, uera dicturis. Arguere eos intimi amicorum Vitellij ita formatis prin/cipis auribus, ut aspera quæ utilia, nec quicquam nisi iocundum & lætum acciperet. Sed classem Misenen/sem (tantum ciuilibus discordijs etiam singulorum au/dacia ualet) Claudius Fauentinus centurio per ignominiam a Galba dimissus, ad defectionem traxit, fictis Vespasiani epistolis, pcium proditionis ostentans, perat classi Claudius Apollinaris neque fidei constans neque strenuus in pfidia, et Apinius tiro pura functus, actum forte Minturnis agens ducem se defectoribus obtulit, a quibus municipia Coloniæq; impulsæ, pcipuo Puteola nos/in Vespasianum studio. Contra Capua Vitellio fi/da, municipalem æmulationem bellis ciuilibus misce/bant. Vitellius Claudium Iulianum (is nup Classem Misenensem molli Imperio rexerat) permulcendis mili/tum animis delegit, data in auxiliū urbana cohors, & gladiatores quibus Iulianus præerat. Et collata utrinq; castra, haud magna conflatione Iuliano in partes Ve/spasiani transgresso, Tarracinā occupauere, mœnibus si/tuque magisq; ipsoꝝ ingenio tutam. Quæ ubi Vitellio co/gnita, parte copiarum Narniæ cum pfectis ptorij reli/cta. L. Vitellium fratrem cum sex cohortibus et qngen/tis equitibus, ingruenti per Campaniam bello oppositit.

Ipse æger animi, studijs militum & clamoribus populi arma poscentis, refouebatur, dum uulgus ignauum & nihil ultra uerba ausurum, falsa specie, exercitus et legiones appellat. Hortantibus libertis (nam amicorũ eius q̃to quis clarior minus fidus) uocari tribus iubet. dantes nomina sacramento adigit. Superfluente multitudine, curam delectus in consules partitur. Seruorum numerum, & pondus argenti Senatoribus inducit, equites Romani obtulere operam pecuniasq; , etiam libertinis idem munus ultro flagitantibus. Ea simulatio officia metu profecta uerterat in fauorem. Et plæriq; haud perinde Vitellium q̃ casum locumq; principatus miserabãtur, nec deerat ipse uultu, uoce, lachrymis misericordiam elicere, largus promissis, & quæ natura trepidantium est, immodicus. Quin & Cæsarem se dici uoluit, aspernatus antea. Sed tunc superstitione nominis, & q̃a in metu consilia prudentium, & uulgi rumor iuxta audiuntur. Cæterum ut omnia inconsulti impetus cœpta, initijs ualida, spacio languescunt, dilabi Paulatim Senatores, equitesq; , primo conctanter, & ubi ipse non aderat, mox conterriti, mœstiue discrimine, donec Vitellius pudore irriti conatus, quæ non dabantur, remisit. Vt terrorem Italiæ possessa Meuania, ac uelut renatũ ex integro bellum intulerat. Ita haud dubium erga flauianas partes studiũ, tam pauidus Vitellij discessus addidit. Ereptus Sãnis pelignusq; et Marsi æmulatiõe, q̃ cãpania præuenisset, ut in nouo obsequio ad cũcta belli munia acres erant. Sed fœda hyeme ꝑ transitũ Apenini cõflictatus exercitus et uix quieto agmine niue se eluctãtibus, patuit q̃tum discriminis adeũdũ foret, ni Vitelliũ

retro fortuna uertisset, quæ Flauianis ducibus non minus sæpe q̃ ratio affuit obuiũ illic Petilium Cerialẽ habuere, agresti cultu, & notitia locorum, custodias uitellij elapsum. Propinqua affinitas Ceriali cum Vespasiano, nec ipse inglorius militiæ, eoq; inter duces assumptus est. Flauio quoq; Sabino, & Domitiano patuisse effugium, multũ tradidere. Et missi ab Antonio nuncij, per uarias fallendi artes penetrabant locũ ac præsidium monstrantes. Sabinus inhabilem labori et audaciæ ualetudinem causabatur. Domitiano aderat animus, sed custodes a Vitellio additi, q̃q̃ se socios fugæ promitterent, tanq̃ insidiantes timebantur. Atque ipse Vitellius respectu suarum necessitudinum, nihil in Domitianum atrox parabat. Duces partium ut Carsulas uenere, paucos ad requiem dies sumunt, donec aquilæ signaq; legionum assequerẽtur. Et locus ipse castrorum placebat, late prospectãs, urto copiarum aggestu, florentissimis pone, tergũ muricipijs. Simul colloquia cum Vitellianis decem milium spacio distantibus, & proditio sperabatur, ægre id pati mũles & uictoriam malle q̃ pacem, ne suas quidem legiones opperiebãtur, ut prædæ q̃ periculorum socias. Vocatos ad contionem Antonius docuit esse adhuc Vitellio uires, ambiguas si deliberarent, acres si desperassent. Initia bellorum ciuilium fortunæ permittenda, Victoriam a consilijs & ratione proficisci. Iam Misenẽsem classem & pulcherrimam Campaniæ oram desciuisse, nec plus è toto terrarum orbe reliquum Vitellio, quàm quod inter Tarracinam Narniamq; iaceat. Satis gloriæ prælio Cremonensi partum, & exitio Cremonæ nimium inuidiæ, ne concupiscerent Romam capere potius

quàm seruare. Maiora illis præmia & multo maximũ decus, si incolumitatem Senatui populoq; Romano sine sanguine quæsissent. His ac talibus mitigati animi. Nec multo post legiones uenere, & terrore famaq; aucti exercitus. Vitellianæ cohortes nutabant, nullo in bellum adhortante, multis ad transitionem, qui suas cẽturias turmasq; tradere donum uictori, & sibi in posterum gratiam certabant. Per eos cognitum est interã nam proximis campis præsidio quadringentorum equitum teneri. Missus extẽplo Varus cum expedita manu, paucos repugnantium interfecit, plures abiectis armis ueniam petiuere, quidam in castra refugi, cuncta formidine implebant, augendo rumoribus uirtutem copiasq; hostium, quo amissi præsidij dedecus lenirent. Nec ulla apud Vitellianos flagitij pœna & præmijs defectorum uera fides, ac reliquum perfidiæ certamen crebra transfugia tribunorum centurionumq;. Nã gregarius miles induruerat pro Vitellio, donec Priscus & Alphenus desertis castris ad Vitellium regressi, pudore proditionis cunctos exoluerent. Iisdem diebus Fabius Valens Vrbini in custodia interficitur. Caput eius Vitellianis cohortibus ostentatum, ne quam ultra spẽ fouerent. Nam peruasisse in Germanias Valentem, & ueteres illic nouosq; exercitus ciere credebant. Visa cæde, in desperationem uersi, & flauianus exercitus immane qnantum animo, exitium Valentis, ut finẽ belli accepit. Natus erat Valens Anagniæ equestri familia, procax moribus, neque absurdus ingenio. Famam urbanitatis per lasciuiam petere ludicro iuuenum sub Nerone, uelut ex necessitate, mox sponte mimos actita-

uit, scite magisquam probe. Legatus legionis & fouit Verginium, & infamauit, Fontēiū Capitonem in prodītionem corruptum, seu quia corrumpere nequiuerat, interfecit, Galbæ proditor Vitellio fidus, & aliox perfidiæ illustratus. Abrupta undiq; spe Vitellianus miles trā siturus in partes. Id quoq; nō sine decore, sed sub signis uexillisq; in subiectos Narniæ campos descendere. Flauianus exercitus ut ad prœlium intentus armatusq;, dēsis circa uiam ordinibus adstiterat. Acceptū in medium Vitelliani, & circundatos Primus Antonius clementer alloquitur, pars Narniæ, pars Interānæ subsistere iussi, relictæ simul è uictricibus legiones, neq; quiescentibus graues, & aduersus contumaciam ualidæ. Non omisere per eos dies Primus ac Varus crebris nūcijs salutē & pecuniam & secreta Campaniæ offerre Vitellio, si positis armis, seq; ac liberos suos Vespasiano permisisset. In eundē modum & Mutianus cōposuit epistolas quibus plærūq; fidere Vitellius, ac de numero seruox, electione lictox loqui. Tanta torpedo inuaserat animū ut si principem eum fuisse cæteri non meminissent, ipse obliuiscereur. At primores ciuitatis Flauium Sabinū præfectum urbis, secretis sermonibus incitabant, uictoriæ fæmæq; partem capesseret. Esse illi proprium militem cohortium urbanarum, nec defuturas uigilum cohortes, seruitia ipsox fortunam partium, & omnia prona uictoribus, ne Antonio Varoq; de gloria concederet. Paucas Vitellio cohortes, & mœstis undiq; nuncijs trepidas populi mobilem animum, & si se ducem præbuisset, easdem illas adulationes pro Vespasiano fore. Ipsum Vitellium ne prosperis quidem parem, adeo ruenti

bus debilitatum, gratiam patrati belli penes eum qui urbem occupasset. Id sabino conuenire, ut Imperiũ fratri reseruaret, Id Vespasiano, ut cæteri post Sabinum haberentur. Haud quaq; erecto animo eas uoces accipiebat inualidus senecta. Erant qui occultis suspitiõibus incesserent, tanquam inuidia & æmulatione fortunam fratris moraretur. Namq; Flauius Sabinus ætate prior, priuatis utriusq; rebus, auctoritate pecuniaq; Vespasianum anteibat. Et credebatur affectam eius fidem præiuuisse, domo agrisq; pignori acceptis. Vnde q̃q̃ manente in speciem concordia, offensarum opera metuebantur. Melior interpretatio, mitem uirum abhorrere a sanguine & cædibus, eoq; crebris cum Vitellio sermonibus de pace, ponendisq; per conditionem armis agitare. Sæpe domi congressi, postremo in æde Apollinis, ut fama fuit, pepigere. Verba uocesq; duos testes habebant Cliuium Rufum & Silium Italicum. Vultus procul uisentibus notabãtur. Vitellij proiectus & degener. Sabinus non insultans, & miseranti propior. Quod si tam facile suorum mentes flexisset Vitellius, q̃ ipse cæsserat, incruentam urbem Vespasiani exercitus intrasset. Cæterũ ut quisque Vitellio fidus, ita pacem & conditiones abnuebant, discrimen ac dedecus ostentantes, & fidem in libidine uictoris. Nec tantam Vespasiano superbiam, ut priuatum Vitellium pateretur ne uictos quidem laturos. Ita periculum ex misericordia. Ipsum sane senem, & prosperis aduersisq; satiatum. Sed quod nomen, quẽ statum filio eius Germanico fore? Nunc pecuniam, & familiam, & beatos campaniæ sinus promitti. Sed ubi imperium Vespasianus inuaserit, non ipsi, nõ amicis eius,

non deniq;

non deniq; exercitibus securitatem, nisi extincto æmulatore redituram. Fabium illis Valentem captiuum et captibus dubijs reseruatum, prægrauem fuisse, ne dū Primus & Fuscus, & specimen partium Mutianus ullā in Vitellium nisi occidendi licentiam habeant. Non a Cæsare Pompeium, non ab Augusto Antonium incolumes relictos. Nisi forte Vespasianus altiores spiritus gerat, Vitellij cliens, cum Vitellius collega Claudio foret. Quin ut censuram patris, ut tres consulatus, ut tot egregiæ domus honores deceret, desperatione saltem in audaciam accingeretur, perstare militem, sine peresse studia Populi, deniq; nihil atrocius euenturum, q̄ in quod sponte ruant, moriendum uictis, moriendū deditis. Id solum referre, nouissimum spiritum per ludibrium & contumelias effundant, an per uirtutem. Surdæ ad fortia consilia Vitellio aures. Obruebatur animus miseratione curaq; ne pertinacibus armis, minus placabilem uictorem relinqueret coniugi & liberis. Erat illi & fessa ætate parens, quæ tamen paucis ante diebus opportuna morte excidium domus præuenit, nihil principatu filij assecuta, nisi luctum et bonam famam. XV. Kal. Ianu. audita defectione legionis cohortiumq;, quæ se Narniæ dediderant, pullo amictu palatio digreditur, mœsta circum familia. Simul ferebatur lecticula paruulus filius uelut in funebrem pompam. Voces populi blandæ & intempestiuæ, miles minaci silentio. Nec quisquam adeo rerum humanarū immemor, quē non commoueret illa facies. Romanum principem et generis humani paulo ante dominum, relicta fortunæ suæ sede, per populum, p urbem, exire de Imperio. Nihil

tale uiderant, nihil audierant. Repentina uis dictatorē Cæsarem oppresserat. Occultæ Caium insidiæ. Nox et ignotum rus fugam Neronis absconderant. Piso & Galba tanquam in acie cecidere. In sua contione Vitellius, inter suos milites, prospectantibus etiam fœminis, pauca & præsenti mœstitiæ congruentia locutus. Cædere se pacis & Reipu. causa, retinerent tantum memoriam sui. Fratremq; & coniugem & innoxiam liberorum ætatem miserarentur. Simul filium protendens, modo singulis, modo uniuersis cōmendans. Postremo fletu præpediente, assistenti consuli (Cæcilius Simplex erat) exolutum à latere pugionem uelut ius necis uitæq; ciuium reddebat. Aspernante consule, reclamantibus qui in cōtione adstiterant, ut in æde Concordiæ positurus insignia Imperij, domumq; fratris petiturus discessit. Maior hic clamor obsistentium penatibus priuatis, in palatium uocantium, intercluſum aliud iter. Idq; solū quod in Sacra uia pergeret patebat. Tum consilij inops in palatium redit. Præuenerat rumor eiurari ab eo Imperium. Scripserat q; Flauius Sabinus cohortium tribunis, ut militem cohiberent. Igitur tanq; omnis Respub. in Vespasiani sinum cessisset, primores Senatus, & plærique equestris ordinis omnisq; miles urbanus & uigiles, domum Flauij Sabini compleuere. Illuc de studijs uulgi et minis Germanicarum cohortium affertur. Longius iam progressus erat, q; ut regredi posset, & suo quisq; metu, ne disiectos eoq; minus ualidos Vitelliani consectarē tur, constantem in arma impellebant. Sed quod in eius modi rebus accidit, consilium ab omnibus datum est, periculum pauci sumpsere. Circa lauum Fundani de-

scendentibus qui Sabinum comitabantur armatis, occurrunt promptissimi Vitellianorum. Modicum ibi prælium improuiso tumultu, sed prosperum Vitellianis fuit. Sabinus re trepida, quod tutissimum è præsentibus, arcē Capitolij insedit, mixto militē, & quibusdam Senatorum equitumq; , quorum nomina tradere haud promptum est, quoniam victore Vespasiano multi id meritū erga partes simulauere. Subierunt obsidium etiam fœminæ, inter quas maxime insignis Verulana Gracilia, neq; liberos, neq; propinquos, sed bellum secuta. Vitellianus miles custodia socordi clausos circūdedit, eoq; con cubia nocte suos liberos Sabinus & Domitianum fratris filium in Capitolium accitit. At Sabinus misso p neglecta ad Flauianos duces nuncio, qui circūsideri ipsos, nisi subuenirentur, arctas res nūciaret, noctem adeo quietam egit, ut digredi sine noxa potuerit. Quippe miles Vitellij aduersus pericula ferox, laboribus & uigiliis parum intentus erat. Et hybernus hymber repente fusus, oculos auresq; impediebat. Luce prima Sabinus antequam inuicem hostilia cœptarent, Cornelium Martialem è primipilaribus ad Vitellium misit, cum mandatis & questu, qd pacta turbarentur. Simulationē prorsus & imaginem deponendi Imperij fuisse ad decipiendos tot illustres uiros. Cur enim è rostris, fratris domum iminentem foro, & irritandis hominum oculis, q̄ Auentinum & penates uxoris petisset? Ita prius et omnem principatus speciem uitanti conuenisse. Cōtra Vitellium in palatium, in ipsam Imperij arcem regressum. Inde armatum agmen imissum, stratam inno-

centium cædibus celeberrimam urbis partem, ne Capitolio quidem abstinuit. Togatum nempe se, & unum è Senatoribus, dum inter Vespasianum ac Vitellium prœlijs legionum, captiuitatibus urbium, deditionibus cohortium iudicatur. Iam Hispanijs Germanijsq; & Britannia desciscentibus, fratrem Vespasiani mansisse in fide, donec ultro ad conditiones uocarentur. Pacem et concordiam victis utilia, victoribus tantum pulchra esse. Si conuentionis pœniteat, non se, quem perfidia deceperit, ferro peteret, non filium Vespasiani uix pubertem, quantum occasus uno sene & uno iuuene proficiat? Iret obuiam legionibus, de summa rerum illic certaret, Cætera secundum euentum prœlij cessura. Trepidus ad hæc Vitellius, pauca purgandi sui causa respondit, culpam in militem conferens, cuius nimio ardori imparē esse modestiam suam. Et monuit Martialem, ut per secretam ædium partem occulte abiret, ne à militibus interuncius inuisæ pacis interficeretur. Ipse neq; iubēdi neq; uetandi potens, non iam Imperator, sed tantum belli causa erat. Vix dum regresso in Capitolium Martiale, furens miles aderat, nullo duce, sibi quisque auctor, cito agmine forum & imminentia foro templa peruecti. Erigunt aciem per aduersum collem, usq; ad primas Capitolinæ arcis fores. Erant antiquius porticus in latere clini dextræ subeūtibus. In quarum tectum egressi, saxis tegulisq; Vitellianos deturbabant, neq; illis manus nisi gladijs armatæ, & arcessere tormenta, aut missilia tela, longum uidebatur. Faces in prominentē porticum iecere, & sequebantur ignem, ambustasq; Capitolij fores penetrassent, ni Sabinus reuulsas undiq; statuas

decora maiorum in ipso aditu uice muri obiecissẽt. Tum diuersos Capitolij aditus inuadunt iuxta lucum Asyli, & qua Tarpeia rupes centum gradibus aditur. Improuisa utraq; uis, propior atq; acrior per Asylum ingruebat. Nec fisti poterant scandentes per cõiuncta ædificia, quæ ut in multa pace in altum edita solum Capitolij æquabant. Hic ambigitur, ignem tectis oppugnatores iniecerint, an obsessi, quæ crebrior fama est, quo nitẽtes ac progressos depellerent. Inde lapsus ignis in porticus appositas ædibus, mox sustinentes fastigium Aquilæ uetere ligno traxere flammam, alueruntq;. Sic capitolium clausis foribus indefensum, & indirepum cõsla grauit. Id facinus post conditam urbem luctuosissimum fœdissimumq; Reipublicæ Popoluloq; Ro. accidit, nullo externo hoste, propitijs si per mores nostros liceret deis. Sedem Iouis optimi maximi auspicato a maioribus pignus Imperij conditam, quam non Porsena dedita urbe, neque Galli capta temerare potuissent, furore principum excindi. Arserat & ante Capitolium ciuili bello, sed fraude priuata. Nunc palàm obsessum, palàm incensum, quibus armorum causis? quo tantæ cladis preio stetit? pro patria bellauimus. Vouerat Tarquinius Priscus rex bello Sabino, ieceratq; fundamenta, spe magis futuræ magnitudinis, q̃ quo modicæ adhuc Po. Ro. res sufficerẽt. Mox Seruius Tullius sociorum studio, deinde Tarquinius superbus capta Suessa Pometia, hostium spolijs extruxere. Sed gloria operis libertati reseruata. Pulsis regibus, Horatius Puluillus iterum consul dedicauit ea magnificentia, quam immensæ postea Po. Ro. opes ornarent potiusq; augerent. Iisdem rursus uestis

gijs situm est, postq̃ interiecto.ccccxy.annorum spacio. L.Scipione.C.Norbano consulibus flagrauerat. Curam uictor Sylla suscepit, neq; tamen dedicauit, hoc solum fœlicitati eius negatum. Luctatij Catuli nomen inter tanta Cæsarum opera, usq; ad Vitellium mansit. Ea tunc ædes cremabatur. Sed plus pauoris obsessis quàm obsessoribus intulit. Quippe Vitellianus miles, neque astu, neque constantia inter dubia indigebat. Ex diuerso trepidus miles dux segnis, & ueluti captus animi, non lingua, non auribus competere, neq; alienis consilijs regi, neq; sua expedire, huc illuc clamoribus hostium circũagi, quæ iusserat uetare, quæ uetuerat iubere. Mox quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exequi, postremo abiectis armis, fugam & fallendi artes circũspectabant. Irrumpunt Vitelliani, & cuncta sanguine, ferro, flãmisq; miscent. Pauci militarium uirorum, inter quos maxime insignes Cornelius Martialis, Aemylius Pacensis, Casperius Niger, Didius Scæua, pugnam ausi obtruncantur. Flauium Sabinũ inermem, neque fugam cœptantem, circũsistunt, & Quinium Atticum consulẽ, umbra honoris & suamet uanitate monstratum, q̃ edicta in populum pro Vespasiano magnifica, probrosa aduersus Vitellium iecerat. Cæteri p uarios casus elapsi, quidam seruili habitu, alij fide clientium contecti, & inter sarcinas abditi. Fuere qui excepto Vitellianorũ signo, quo inter se noscebantur, ultro rogitantes respondentes ue audaciam pro latebra habèrent. Domitianus prima irruptione, apud ædituum occultatus sollertia liberti lineo amictu, turbæ sacricolarũ immixtus, ignoratusq̃, apud Corneliũ Primũ

paternum clientem, iuxta Velabrum delitiuit. Ac poti/ ente rerum patre, disiecto æditui conturbenio, modicũ sacellum Ioui conseruatori aramq; posuit, casusq; suos in marmore expressit. Mox Imperiũ adeptus, Ioui custodi templum ingens, seq; in sinu dei sacrauit. Sabinus & Atticus onerati cathenis, & ad Vitellium ducti, nequa/ quam infesto sermone uultuq; excipiuntur, frementibus qui ius cædis, & præmia nauatæ operæ petebant. Cla more a proximis orto, sordida pars plebis supplicium Sabini exposcit, minas adulationesq; miscet. Stantem pro gradibus palatij Vitellium, & preces parantem, puicere ut absisteret. Tũ confossum conlaceratumq;, et ab scisso capite truncũ corpus Sabini in gemonias trahũt. Hic exitus uiri haud sanè spernendi. Quinq; & . xxx. stipendia in Rep. fecerat, domi militiæq; clarus. Inno/ centiam iustitiamq; eius non argueres. Sermonis nimius erat. Id unũ septẽ annis quibus Mœsiam, duodecim qui bus præfecturam urbis obtinuit, calũniatus est rumor. In fine uitæ alij segnem, multi moderatum, & ciuium sanguinis parcum credidere. Quod inter omnes constite rit, ante principatum Vespasiani decus domus penes Sabinum erat. Cædẽ eius lætam fuisse Mutiano accepi mus. Ferebant plæriq; ẽt paci consultũ, direpta æmula/ tione inter duos, quorũ alter se fratrem Impatoris, alter consortem Impij cogitaret. Sed Vitellius consulis suppli cium poscenti populo restitit. placatus ac uelut uicẽ red dens, q̃ interrogantibus qs Capitoliũ incendisset, se reũ Atticus obtulerat. Eaq; confessione, siue aptum tempori mendaciũ fuit, inuidiã crimenq; agnouisse, et a partibus Vitellij amolitus uidebatur. Iisdem diebus. L. Vitellius

positis apud Feronicam castris, excidio Terracinæ imminebat, clausis illic gladiatoribus remigibusq; qui nō egredi mœnia, neq; periculum in aperto audebant. Præerat ut supra memorauimus Iulianus gladiatoribus, Apollinaris remigibus, lasciuia socordiaq; gladiatorum magis q̄ ducum similes. Non uigilias agere, non intuta mœnium firmare, noctu dieq; fluxi, & amœna littorum personantes, in ministerium luxus diffusis militibus, de bello tantum inter conuiuia loquebantur. Paucos ante dies discesserat Apinius Tyro, donisq; ac pecuniis acerbe per municipia conquirendis, plus inuidiæ q̄ uirium partibus addebat. Interim ad. L. Vitellium seruus Verginii Capitonis perfugit, pollicitusq; si præsidium acciperet, uacuam arcem furtim traditurū, multa nocte cohortes expeditas summis montium iugis sup caput hostium sistit. Inde miles ad cædem magisq; ad pugnam decurrit, sternunt inermes, aut arma capientes, & quosdam somno excitos, cum tenebris, pauore, sonitu tubarum, clamore hostili turbarentur, pauci gladiatorum resistentes, neq; multi cecidere. Cæteri ad naues ruebant, ubi cuncta pari formidine implicabantur, permixtis paganis, quos nullo discrimine Vitelliani trucidabant. Sex liburnicæ inter primum tumultum euasere. In quis præfectus classis Apollinarii, reliquas in littore captas, aut nimio ruentium onere pressas, mare hausit. Iulianus ad. L. Vitellium perductus, & uerberibus fœdatus, in ore eius iugulatur. Fuere qui uxorem. L. Vitellii Triariam incesserint, tanquam gladio militari cuncta, inter luctum cladesq; expugnatæ Terracinæ, superbe sæueq; egisset. Ipse laureā gestæ prosperæ rei ad fra-

trem misit, perconctatus statim regredi se, an pdomandæ Campaniæ insistere iuberet. Quod salutare non modo partibus Vespasiani, sed Reip. fuit. Nam si recens victoria miles & super insitam pernicaciem secundis ferox, Romam contendisset, haud parua mole certatum, nec sine exitio urbis foret. Quippe. L. Vitellio quamuis infami inerat industria, nec uirtutibus ut boni, sed quo modo pessimus quisq; uitijs ualebat. Dum hæc in partibus Vitellij geruntur, digressus Narnia Vespasiani exercitus, festos Saturni dies Otriculi per otium agitabat. Causa tam praue moræ, ut Mutianum opperirentur. Nec defuere qui Antonium suspitionibus arguerēt, tanquam dolo cunctantem, post secretas Vitellij epistolas, quibus consulatum & nubilem filiam & dotales opes pretium proditionis offerebat. Alij ficta hæc, & in gratiam Mutiani composita. Quidam omnium id ducum consilium fuisse, ostentare potius urbi bellum q̄ inferre, quando ualidissimæ cohortes a Vitellio defciuissent, & abscissis omnibus præsidijs cessurus Impio uidebatur. Sed cuncta festinatione, deinde ignauia Sabini corrupta, qui simptis temere armis, munitissimā Capitolij arcem, & ne magnis qdem exercitibus expugnabilem, aduersus tris cohortes tueri nequisset. Haud facile quis uni assignauerit culpam, quæ omnium fuit. Nam et Mutianus ambiguis epistolis uictores morabatur, & Antonius præpostero obsequio, uel dum tegeret inuidiam crimen meruit. Cæteriq; duces dum peractum bellum putant, finem eius insigniuere. Ne Petilius quidem Cerialis cum mille equitibus præmissus, ut transuersis itineribus per agrum Sabinum Salaria uia

urbem introiret, satis manauerat, donec obsessi Capitolij fama cunctos simul exciret. Antonius per Flaminium ad saxa rubra, multo iam noctis, ferum auxilium uenit. Illic interfectum Sabinum, conflagrasse Capitolium, tremere urbem, mœsta omnia accepit, plebem quoq; & seruitia pro Vitellio armari nunciabatur. Et Petilio Ceriali equestre prœlium aduersum fuerat. Nãq; incautum & tanquam ad uictos ruentem, Vitelliani interiectus equitũ pedes excepere. Pugnatum haud procul urbe inter ædificia hortosq; & anfractus uiarum, quæ gnara Vitellianis, incomperta hostibus meatum fecerant. Neque omnis eques concors, adiunctis quibusdam qui nuper apud Narniam dediti, fortunam partium speculabantur. Capitur præfectus alæ Tullius Flauianus. Cæteri fœda fuga consternuntur, non ultra Fidenas secutis uictoribus. Eo successu studia populi aucta. Vulgus urbanum arma cœpit. Paucis scuta militaria, plures raptis quod cuiq; obuium telis, signum pugnæ exposcunt. Agit grates Vitellius, & ad tuendam urbem prorumpere iubet. Mox uocato Senatu, deliguntur legati ad exercitus, ut prætextu Reipub. concordiã pacemq; suaderent. Varia legatorum sors fuit. Qui Petilio Ceriali occurrerunt extremum discrimen adiere, asperante milite conditiones pacis. Vulneratur prætor Arulenus Rusticus, auxit inuidiam super uiolatum legati prætorisq; nomen, propria dignatio uiri. Pallantur comites, occiditur proximus lictor dimouere turbam ausus, & ni dato a duce præsidio defensi forent, sacrum etiam inter exteras gentes legatorum ius, ante ipsa patriæ mœnia, ciuilis rabies usque in exitium temerasset

æquioribus animis acceptî sint, quî ad Antonium ue
nerant non quia modestior miles, sed duci plus auctо
ritatis. Miscuerat se legatis Musonius Rufus equestris or
dinis, studium philosophiæ, & placita stoicorũ æmu
latus. Ceptabatq; permixtus manipulis bona pacis ac
belli discrimina differens armatos monere. Id plerisque
ludibrio, pluribus tedio, nec deerant qui propellerent
proculcarentq; ni admonitu modestissimi cuiusq;, &
aliis minantibus, omisisset intempestiuam sapientiam.
Obuiæ fuere & uirgines Vestales cum epistolis Vitellij
ad Antonium scriptis. Eximi supremo certamine unum
diem postulabant, si moram interiecissent, facilius om
nia conuentura. Virgines cum honore dimissæ. Vitel
lio rescriptum, Sabini cæde, & incendio Capitolij di
rempta belli commertia. Tentauit tamen Antonius uo
catis ad contionem legiones mitigare, ut castris iuxta
pontem Miluium positis, postera die urbem ingredе
rentur. Ratio conflictandi, ne asperatus prælio miles,
non populo, non Senatui, ne templis quidem ac de
lubris deorum consuleret. Sed omnem prolationem
ut inimicam uictoriæ suspectabant. Simul fulgentia
per colles uexilla, quaquam imbellis populus sequе
retur, speciem hostilis exercitus fecerant. Tripartî
to agmine pars ut astiterat Flaminia uia, pars iuxta
ripam Tyberis incessit. Tertium agmen per Salariam
collinæ portæ propinquabat, Plebs inuectis equitibus
fusa. Miles Vitellianus trinis & ipse præsidijs occur
rit. Prælia ante urbem multa & uaria, Sed Flauia
nis consilio ducum præstantibus, sæpius prospera. Ii
tantum conflictati sint, qui in partem sinistrã urbis ad

Saluſtianos hortos per anguſta & lubrica uiarum flexerant. Superſtantes macerys hortorum Vitelliani ad ſerum uſque diem ſaxis piliſq; ſubeuntes arcebant. donec ab equitibus qui porta Collina irruperant, circunuenirentur. Concurrere & in Campo Martio infeſtæ acies, Pro Flauianis fortuna, & parta totiens uictoria. Vitelliani deſperatione ſola ruebant, & quamquam pulſi, rurſus in urbe congregabantur. Aderat pugnantibus ſpectator populus, utque in ludicro certamine, hos modo, rurſus illos clamore & plauſu fouebat, quotiēs pars altera inclinaſſet abditi in tabernis, aut ſi quam in domum perfugerant, eruti iugulariq; expoſtulantes parte maiore prædæ poſiebantur. Nam militæ ad ſanguinem & cædes obuerſo, ſpolia in uulgus cædebāt. Sæua ac deformis urbe tota facies, alibi prœlia & uulnera, alibi balneæ popinæq;. Simul cruor & ſtrues corporum iuxta ſcorta, & ſcortis miles, quantum in luxurioſo otio libidinum, quicquid in acerbiſſima captiuitate ſcelerum, prorſus ut eandem ciuitatem & furere crederes & laſciuire. Conflixerant antè armati exercitus in urbe, bis. L. Sylla, ſemel Cinna uictoribus, nec tunc minus crudelitatis, nunc inhumana ſecuritas, et ne minimo quidem temporis uoluptates intermiſſæ, uelut feſtis diebus id quoq; gaudium accederet, exultabant. Fruebantur nulla partium cura, malis publicis læti. Plurimum molis in oppugnatione caſtrorum fuit, quæ acerrimus quiſq; ut nouiſſimam ſpem retinebant. Eo intentius uictores, præcipuo ueterum cohortiū ſtudio cuncta ualidiſſimarum urbium excidijs reperta. Simul admouent teſtudinem, tormenta, aggeres, faceſq; qcquid

tot præliis laboris ac periculi hausissent, opere illo con
sumari clamitantes. Vrbem senatui ac po. Romano, tem
pla dijs reddita, proprium esse militis decus in castris,
Illam patriam, illos penates, ni statim recipiantur no
ctem in armis agendam. Contra Vitelliani quamq̃ nu
mero factoq; dispares, inquietare victoriam, morari pa
cem, domos arasq; cruore fœdare. Suprema victis sola
tia complectebantur. Multi semianimes super turres &
propugnacula mœnium expirauere. Conuulsis portis re
liquus globus obtulit se victoribus, & cecidere omnes
contrarijs vulneribus uersi in hostem. Ea cura etiam mo
rientibus decori exitus fuit. Vitellius capta urbe, p auer
sam palatij partem Auentinum in domum uxoris sellu
la deferatur, ut si diem latebra uitauisset, Terracinam ad
cohortes frat emq; perfugeret. Dein nobilitate ingenij,
& quæ natura pauoris est, cum omnia mementi præ
sentia maxime displicerent, in palatium regredietur, ua
stum deserumq;, dilapsis etiam infimis seruitiorum,
aut occursum eius declinantibus. Terret solitudo, & ta
centes loci, temptat clausa, inhorrescit uacuis, fessusq;
misero errore, & pudenda latebra semet occultans ab
Iulio Placito tribuno cohortis protrahitur. Vinctæ pone
tergum manus, laniata ueste, fœdum spectaculi du
cebatur, multis increpantibus, nullo illachrymante, de
formitas exitus misericordiam absulerat. Obuius è Ger
manicis militibus Vitellium infesto ictu per iram, uel
quo maturius ludibrio eximeret, an tribunum appetie
rit in incerto fuit, aurem tribuni amputauit, ac sta
tim confossus est. Vitellium infestis mucronibus coa
ctum modo erigere os & offerre contumeliis, nunc ca

dentes ſtatuas ſuas, plærũq; roſtra, aut Galbæ occiſi lõ cum conueri, poſtremo ad gemonias ubi corpus Flauij Sabini iacuerat, propulere. Vna uox non degeneris animi excæpta, cum tribuno inſultanti, ſe tamen Imperatorem eius fuiſſe reſpondit. Ac deinde in geſtis uulneribus concidit. Et uulgus eadem prauitate infecta batur interfectum, qua fouerat uiuentem. Pater illi. L. Vitellius (nam ſeptimum & quinquageſimum ætatis annum explebat) conſulatum, ſacerdotia, nomen lo cumq; inter primores, nulla ſua induſtria, ſed cuncta patris claritudine adeptus. Principatum eidem tulere qui ipſum non nouerant. Studia exercitus raro cuiquam bonis artibus quæſita perinde affuere, q̃ huic per igna uiam. Inerat tamen ſimplicitas ac liberalitas, quæ ni adſit modus, in exitium uertuntur. Amicitias dum magnitudine munerum, non conſtantia morum continere putat, meruit magisq̃ habuit. Reipublicæ haud dubie intererat Vitellium uinci. Sed imputare perfidiam non poſſunt qui Vitellium Veſpaſiano prodidere, cũ a Galba deſciuiſſent. Præcipiti in occaſum die, ob pauorem magiſtratuum Senatorumq;, qui dilapſi ex urbe aut p domos clientium ſemet occultabant, uocari Senatus nõ potuit. Domitianum, poſtquam nihil hoſtile meuebatur, ad duces partium progreſſum, & Cæſarem conſalutatum, miles frequens, utq; erat in armis, in patres nos penates deduxit.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI HISTORIARVM. LIB. XX.

INterfecto Vitellio bellum magis desierat, q̃ pax cœperat. Armati per urbem uictores, implacabili odio uictos consectabantur, plenæ cædibus uiæ, cruenta fora templaq; passim trucidatis, ut quemq; sors obtulerat. Ac mox augescente licentia, scrutari, ac protrahere abditos, si quem procerum habitu & iuuenta prospexerant, obtruncare, nullo militum aut populi discrimine, quæ sæuitia recentibus odijs sanguine explebatur, dein uerterat in auaritiam. Nihil usquam secretum aut clausum sinebant, Vitellianos occultari simulantes. Initium id perfringendarum domuum, uel si resisterent causa cædis. Nec deerat egentissimus quisque ex plebe, & pessimi seruitiorum prodere ultro dites dominos, alij ab amicis monstrabantur. Vbiq; lamenta, conclamationes, & fortuna captæ urbis, adeo ut Othoniani Vitellianiq; militis inuidiosa antea pecuniæ desiderarentur. Duces partium accendendo ciuili bello acres, temperandæ uictoriæ impares. Quippe in turbas & discordias pessimo cuiq; plurima uis, pax & quies bonis artibus indigent. Nomen sedemq; Cæsaris Domitianus acceperat, nondum ad curas intentus, sed stupris et adulterijs filium principis agebat. Præfectura prætorij penes Arrium Varum. Summa potentiæ in Primo Antonio.

Is pecuniam familiamq; è principis domo, quasi Cremonensem prædam rapere. Cæteri modestia uel ignobilitate, ut in bello obscuri, ita præmiorum experres. Ciuitas pauida & seruitio parata occupari redeuntem Tarracina. L. Vitellium cum cohortibus, extinguiq; reliqua belli postulabat. Præmissi Ariciam equites. Agmen legionum intra Bouillas stetit. Nec conflictatus est Vitellius, secq; & cohortes arbitrio uictoris permittere. Et miles infœlicia arma haud minus ira, q̃ metu abiecit. Lõgus deditorum ordo sepsus armatis per urbem incessit. Nemo supplici uultu, sed tristes & truces, & aduersum plausus ac lasciuiam insultantis uulgi immobiles, paucos erumpere ausos circũiecti pressere. Cæteri in custodiam conditi. Nihil quisquam locutus indignum, & quáq̃ inter aduersa, salua uirtutis fama. Dein L. Vitellius interficitur. par uitiis fratris. in principatu eius uigilãtior, nec pinde prosperis socius, q̃ aduersis abstractus. Iisdem diebus. L. Bassus cum expedito equite, ad componendam campaniam mittitur, discordibus municipiorum animis magis inter semet, quàm contumacia aduersus principem. Viso milite, quies & minoribus coloniis impunitas. Capuæ legio tertia hyemandi causa locatur, & domus illustres afflictæ, cum contra Terracinenses nulla ope iuuarentur. Tanto procliuius est iniuriæ q̃ beneficio uicem exoluere, quia gratia oneri, ultio in quæstu habetur. Solatio fuit seruus Verginii Capitonis, quem proditorem Tarracinentium diximus, patibulo affixus, in iisdem annulis quos acceptos a Vitellio gestabat. At Romæ Senatus cuncta principibus solita Vespasiano decernit, lætus & spei certus, q̃ppe sumpta

per

per Gallias Hispaniasq; ciuilia arma, motis ad bellum Germanis, mox Illyricos postq; Aegyptum Iudæam Syriamq; & omnis prouincias, exercitusq; lustrauerant uelut expiato terrarum orbe, cœpisse finem uidebantur. Addidere alacritatem Vespasiani litteræ, tanq; manente bello scriptæ, ea prima specie, forma, cæterum ut princeps loquebatur. Ciuilia de se & Repub. egregia, nec Senatus obsequium deerat. Ipsi consulatus cum Tito filio, prætura Domitiano & consulare Imperium decernuntur. Miserat & Mutianus epistolas ad Senatum, quæ materiam sermonibus prebuere. Si priuatus esset, aut publice loqueretur? potuisse eadem paucos post dies loco sententiæ dici. Ipsa quoq; insectatio in Vitellianos sera & sine libertate. Id uero erga Remp. superbiæ erga principem contumeliosum, q; in manu sua fuisse Imperium, donatumq; Vespasiano iactabat. Cæterum inuidia in occulto, adulatio in aperto erant. Multo cum honore uerborum Mutiano triumphalia de bello ciuili data. Sed in Sarmatas expeditio fingebatur. Addunntur Primo Antonio consularia. Cornelio Fusco, & Arrio Varo prætoria insignia. Mox deos respicere restituq; Capitolium placuit. Eaq; omnia Valerius Asiaticus consul designatus censuit, cæteri uultu manuq;, pauci quibus conspicua dignitas, aut ingenium adulatione exercitum, compositis orationibus assentiebantur. Vbi ad Heluidium Priscum prætorem designatum, uenum, prompsit sententiam, ut honorificam in bonum principem. Falsa aberant, & studijs Senatus attollebantur. Isq; præcipuus illi dies magnæ offensæ initium, & magnæ gloriæ fuit. Res poscere uidetur, quia iterum in mentio-

nem incidimus uiri sæpius memorandi, ut uitam studiaq; eius & quali fortuna sit usus paucis repetam. Heluidius Priscus regiõe Italiæ, Tarracinæ municipio. Cluuio patre qui ordinem primipili duxisset, ingenium illustre altioribus studijs iuuenis admodum dedit, non ut pleriq;, ut nomine magnifico segne otium uelaret, sed quo firmior aduersus fortuita, Rempub. capesseret, doctores sapientiæ secutus est, qui sola bona quæ honesta, mala tantum quæ turpia, potentiam, nobilitatem, cæteraq; extra animum, neq; bonis neq; malis annumerãt. Quæstorius adhuc à Pæto Thrasea gener delectus, è moribus soceri nihil æq; ac libertatem hausit, ciuis, Senator, maritus, gener, amicus, cunctis uitæ officijs æquabilis, opum contemptor, recti peruicax, constãs aduersus metus. Erant quibus appetentior famæ uideretur, quando etiam sapientibus cupido gloriæ nouissima exuitur. Ruina soceri, in exilium pulsus. Vt Galbæ principatu redijt, Marcellum Eprium delatorem Thraseæ accusare aggreditur. Ea ultio (incertum maior an iustior) Senatum in studia diduxerat. Nã si caderet Marcellus, agmen reorum sternebatur. Primo minax certamen, & egregijs utriusq; orationibus testatum. Mox dubia uoluntate Galbæ multis Senatorum deprecantibus omisit Priscus, uarijs (ut sunt hominum ingenia) sermonibus moderationem laudantium, aut constantiã requirentium. Cæterum eo Senatus die quo de Imperio Vespasiani censebant, placuerat mitti ad principem legatos. Hinc inter Heluidium & Eprium acre iurgiũ. Priscus eligi nominatim à magistratibus iuratis, Marcellus urnam postulabat, quæ consulis designati sententia

fuerat. Sed Marcelli studium proprius rubor excitabat, ne alijs electis posthabitus crederetur. Paulatimq; per altercationem ad continuas & infestas orationes proue cti sunt, quærente Heluidio, quid ita Marcellus iudicium magistratuum paueſceret? esse illi pecuniam et eloquentiam, quis nultos anteiret, ni memoria flagitiorum urgeretur. Sorte & urna mores non discerni, suffragia & existimationem Senatus reperta, ut uniuscuiusq; uitam famam penetrarent, pertinere ad utilitatem Reipub. pertinere ad Vespasiani honorem, occurrere illi quos innocentissimos Senatus habeat, qui honestis sermonibus aures Imperatoris imbuant. Fuisse Vespasiano amicitiam cum Thrasea, Sorano, Senecione. quorum accusatores etiam si puniri non oporteat, ostentari non debere. hoc Senatus iudicio uelut admoneri principem, quos probet quos reformidet, nullum maius boni Imperij instrumentum, q̃ bonos amicos esse. Satis Marcello q̃ Neronem in exitium tot innocentium impulerit. Frueretur præmijs & impunitate. Vespasianum melioribus relinqueret. Marcellus non suam sententiam impugnari, sed consulem designatum censuisse dicebat. Sed secundum uetera exempla, quæ sortem legationibus posuissent ne ambitiõi aut inimicitijs locus foret. Nihil euenisse cur antiquius institutæ exoleſcerent, aut principis honor in cuiusquã contumeliam uerteretur, sufficere omnes obsequio, id magis uitandum ne peruicacia cuiusq̃ irritaretur animus nouo principatu suspensus, & ultus quoq; ac sermones omnium circũspectans. Se meminisse temporũ quibus natus sit, quam ciuitatis formã patres auiq; instituerint, ulteriora mirari, præsentia sequi;

bonos Imperatores uoto expetere, qualescunq; tolerare. Non magis sua oratione Thraseam q̃ iudicio Senatus afflictum. Sæuitiam Neronis per huiusmodi imagines illuxisse, nec minus sibi anxiam talem amicitiam q̃ aliis exilium. Deniq; constantia, fortitudine Catonibus & Brutis æquaretur Heluidius, se unum esse ex illo Senatu qui simul seruierit, suadere etiam Prisco, ne supra principem scanderet. ne Vespasianum senem triumphalem, iuuenum liberorum patrem præceptis coerceret. Quomodo pessimis Imperatoribus sine fine dominationem, ita quamuis egregijs modum libertatis platere. Hæc magnis utrinq; contentionibus iactata, diuersis studijs accipiebantur. Vicit pars quæ sortiri legatos malebat, etiam medijs patrum annitentibus retinere morem. Et splendidissimus quisq; eodem inclinabat, metu inuidiæ si ipsi eligerentur. Secutum aliud certamen. Prætores ærarij (nam tum à prætoribus tractabatur ærarium) publicam paupertatem questi, modum impensis postulauerant. Eam curam consul designatus ob magnitudinem oneris, & remedij difficultatem, principi reseruabat. Heluidius arbitrio Senatus agendum censuit. Cum prorogarent sententias consules. Vulcatius Tertullinus tribunus plebis intercessit, ne quid super tanta re principe absente statueretur. Censuerat Heluidius ut Capitolium publice restitueretur, adiuuaret Vespasianus. Eam sententiam modestissimus quisq; silentio, deinde oblinio transmisit. Fuere qui & meminissent. Tum inuectus est Musonius Rufus in Publium Celerem à quo Baream Soranum falso testimonio circũuentum arguebat. Ea cognitione renouari odia accusationum uidebant,

tur. sed uilis & nocens reus protegi non poterat. Quippe Sorani sancta memoria, celer professus sapientiam, dein testis in Baream proditor corruptorq; amicitiæ, cuius se magistrum ferebat. Proximus dies causæ destinatur. Nec tam Musonius aut Publius, q̃ Priscus & Marcellus cæteriq; motis adulationibus animis expectabantur, tali rerum statu, cum discordia inter partes, ira apud uictos, nulla in uictoribus auctoritas, non leges, nõ principes in ciuitate essent. Mutianus urbem ingressus cuncta simul in se traxit, fracta primi Antonij Variq; Arii potentia, male dissimulata in eos Mutiani iracundia, q̃uis ultus tegeretur. Sed ciuitas rimandis offensis sagax, uerterat se, transfuleratq;. Ille unus ambiri, coli, nec deerat ipse stipatus armatis, domos hortosq; permutans, apparatu, incessu, excubiis uim principis complecti nomen remittere. Plurimum terroris intulit cædes Calphurnii Galeriani. Is fuit filius. C. Pisonis nihil ausus, sed nomen insigne, & decora ipsi iuuenta, rumore uulgi celebrabantur. Erantq; in ciuitate adhuc turbida, & nouis sermonibus læta, qui principatus inanem eius famam circundarent. Iussu Mutiani custodia militari cinctus, ne in ipsa urbe conspectior mors foret, ad quadragesimum ab urbe lapidem uia Appia fuso per uenas sanguine extinguitur. Iulius priscus prætoriarum sub Vitellio cohortium præfectus, seipsum interfecit pudore magisq; necessitate. Alphenus Varus ignauiæ infamiæq; suæ superfuit. Asiaticus enim. (Is libertus) malam potentiam seruili supplicio expiauit. Iisdem diebus crebrescentem cladis Germanicæ famam nequaquam mœsta ciuitas excipiebat, cæsos exercitus, capta legionum hy-

berna, desciuisse Gallias, non ut mala loquebãtur. Id bellum quibus causis ortum, quanto externarum sociarũq; gentium motu flagrauerit, altius expediam. Bataui donec trans Rhenum agebant, pars Cattorũ seditione domestica pulsi, extrema Gallicæ oræ uacua cultoribus. simulq; insulam inter uada sitam occupauere, quã mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit, nec opibus Romanis societate ualidiorũ attriti, uiros tantum armaq; Imperio ministrant. diu Germanicis bellis exerciti, mox per Britanniã gloria transmissis illuc cohortibus quas uetere instituto nobilissimi popularum regebant. Erat & domi delectus eques præcipuo nandi studio arma equosq; retinens, integris turmis rhenum Perrumpere. Iulius Paulus & Claudius Ciuilis, regia stirpe, multo cæteros anteibant. Paulum Fonteius capito falso rebellionis crimine interfecit. Iniectæ Ciuili cathenæ missusq; ad Neronem, & à Galba absolutus, sub Vitellio rursus discrimen adit, flagitante suppliciũ eius exercitu. Inde causæ iraꝝ, spesq; ex malis nostris. Sed Ciuilis ultra q̃ barbaris solitum, ingenio solers, & Sertorium se aut Hannibalem ferens, simuli oris dehonestamento, ne ut hosti obuiã iretur, si à Po. Ro. palàm desciuisset Vespasiani amicitiam studiũq; partium prætendit, missis sanè ad eum Primi Antonij litteris, quibus auertere accita à Vitellio auxilia, & tumultus Germanici specie, retentare legiones iubebatur. Eadẽ Ordeonibus Flaccus præsens monuerat, inclinato in Vespasianum animo & Reipublicæ cura, cui excidium aduentabat, si redintegrandum bellum, & tot armatorum millia Italiam irrupissent. Igitur Ciuilis desciscendi cer-

tus occultato interim altiore consilio, cætera ex euentu indicaturus, nouare res hoc modo cœpit. Iussu Vitellij Batauorum iuuentus ad delectum uocabatur, quem suapte natura grauem onerabant ministri auaritiæ ac luxu, senes aut inualidos conquirendo, quos precio dimitterent, rursus impuberes sed forma conspicui (& est plerisq; procera pueritia) ad stuprum trahebantur. Hinc inuidia, & compositi seditionis auctores, perpulere ut delectum abnuerent. Ciuilis primores gentis, & promptissimos uulgi specie epularum, sacrum in nemus uocatos ubi nocte ac lætitia incaluisse uidet, à laude gloriaq; gentis orsus, iniurias & raptus, & cætera seruitij mala enumerat. Neq; enim societatem ut olim, sed tanquam mancipia haberi, quando legatum graui quidem comitatu, & superbo cum Imperio uenire, tradi se præfectis centurionibusq;, quos ubi spolijs, & sanguine expleuerint, mutari, exquiriq; nouos sinus, & uaria prædandi uocabula. Instare delectum, quo liberi à parentibus, fratres à fratribus uelut supremum diuidantur. Nunq; magis afflictam rem Romanam, nec aliud in Hybernis q̃ prædam & senes, attolerent tantum oculos et inania legionum nomina ne pauescerent. Esse sibi robur peditum equitumq;. Consanguineos Germanos, gallias idẽ cupientes, ne Romanis quidem ingratum id bellum, cuius ambiguam fortunã Vespasiano imputaturos uictoriæ rationem non reddi. Magno cum assensu auditus, barbaro ritu & patrijs execrationibus uniuersos adigit. Missi ad Caninefates qui consilia sociarent. Ea gens partem Insulæ colit, origine, lingua, uirtute par Batauis, numero superatur. Mox occultis nuncijs pellexit

Britannica auxilia. Batauorum cohortes missas in Germaniam, ut supra retulimus, ac tum Magontiaci agentes. Erat in Caninefatibus stolidæ audaciæ brenno clari tate natalium insigni. pater eius multa hostilia ausus. Caianarum expeditionum ludibriũ impunes preuerat. Igitur ipso rebellis familiæ omine placuit. Impositusq; scuto, more gentis, & sustinentium humeris uibratus, dux deligitur. Statimq; accitis Frisiis (trãsrhenana gens est) duarũ cohortium hyberna proximo occupato Oceano irrumpit. Nec præuiderant impetum hostium milites nec si præuidissent, satis uirium ad arcendum erat. Capta igitur & direpta castra, dein uagos & pacis modo effusos lixas negotiatoresq; Romanos inuadunt. Simul excidiis castellorum imminebant, quæ à præfectis cohortiũ incensa sunt, quia defendi nequibant. Signa uexillaq;, & quod militum in superiore insulæ parte congregantur, duce Aquilio primipilari. nomen magis exercitus q̃ robur. quippe uiribus cohortis adductis Vitellius è proximis Neruiorum Germanorumq; pagis, segnem immerum armis onerauerat. Ciuilis dolo grassandum ratus incusauit ultro præfectos, quod castella deseruissent. se cum cohorte cui præerat. Caninefatum tumultum oppressurum. Illi sua quisq; hyberna repetẽrẽt. Subesse fraudem consilio, & dispersas cohortes facilius opprimi, nec Brenonem ducem eius belli, sed Ciuilem esse patuit, erumpentibus paulatim indiciis, quæ Germani læta bello gens, nõ diu occultauerant. Vbi insidiæ parum cessere, ad uim transgressus. Caninefates, Frisios, Batauos propriis cuneis cõponit, directa ex diuerso acies haud procul à flumine Rheno, & obuersis in hostem na

xibus, quas incensis castellis illuc appulerant, nec diu certato Tũgrorum cohors signa ad Ciuilem transtulit, pulsiq; milites improuisa proditione à socijs hostibusq; cedebantur. Eadem etiam nauibus perfidia. Pars remigũ è Batauis tanquam imperitia, officia nautarum propugnatorumq; impediebant. Mox contra tendere, & pupes hostilij ripæ obijcere, ad postremum gubernatores centuriones q; nisi eadem uolentis trucidant, donec uniuersa quattuor & uiginti nauium classis transfugeret, aut caperetur. Clara ea uictoria in præsens, in posterum usui, ar maq; & naues quibus indigebant adepti. Magna per Germanias Galliasq; fama, libertatis auctores celebrabantur. Germaniæ statim misere legatos auxilia offerentes. Galliarum societatem Ciuilis arte donisq; affectabat, captos cohortium præfectos suas in ciuitates remittendo. Cohortibus abire an manere mallent data potestate, manentibus honorata militia digredientibus spolia Romanorum offerebantur. Simul secretis sermonibus admonebat malorum quæ tot annis perpessi, miseram seruitutem falso pacem uocarent. Batauos q̃q̃ tributorum expertes, arma contra communes dominos cœpisse. Prima acie fusum uictumq; Romanum. quid si Galliæ iugum exuant? q̃uum in Italia reliquum? prouinciarum sanguine prouincias uinci, ne Vindicis aciẽ cogitarent. Batauo equite protritos Aeduos, Aruernosq; fuisse inter Verginij auxilia Belgas. Vereq; reputantibus galliam suismet uiribus cõcidisse nũc eadem omnium partes, addito si quid militari disciplinæ in castris Romanorum uigerit. Esse secum ueteranas cohortes, quibus nuper Othones legiones procubuerint. Seruirent Syria Asiaq; & suetus regi-

bus orient. multos adhuc in Gallia uiuere ante triõuũ genitos. Nuper certe cæso Quintilio Varo pulsam è Germania seruitutem. Nec Vitellium principem sed Cæsarẽ Augustum bello prouocatum. Libertatem natura etiam mutis animalibus datam. Virtutem proprium hominis bonum. Deos fortiorsbus adesse. Proinde arriperent nacui occupatos, integri fessos, dum alii Vespasianum, alii Vitellium foueant. patere locum aduersus utrũq; Sic in Gallias Germaniasq; intentus si destinata proueniss ent, ualidissimarum ditissimarũq; nationum regno imminebat. At Flaccus Ordeonius primos Ciuilis conatus per dissimulationem aluit. Vbi expugnata castra, deletas cohortes, pulsum Batauorũ insula Romanum nomen trepidi nuncii afferebant, Mumiũ Lupercum legatũ (is duarum legionum hybernis præerat) egredi aduersus hostem iubet. Lupercus legionarios, è præsentibus Vbios, è proximis Treuirorum equites, haud lõge agentis, raptim transmisit, addit à Batauorum ala, quæ iam pridem corrupta fidem simulabat, ut proditis in ipsa acie Romanis, maiore preño fugeret. Ciuilis captarum cohortium signis circundatus ut suo militi recens gloria ante oculos, & hostes memoria cladis terrerentur, matrem suam sororesq;, simul omnium coniuges parentesq; liberos consistere à tergo iubet, hortamẽta uictoriæ, uel pulsis pudorem. Vt uirorum cantu, fœminarũ ululatus sonuit acies, nequaquã par à legionibus cohortibusq; redditur clamor. Nudauerat sinistrum cornu Batauorum ala transfugiens, stationemq; in nos uersa. Sed legionarius miles, quamquã rebus trepidis, arma ordinesq; retinebat. Vbiorum Treuirorũq; auxilia, fœda fuga disper

ſa, totis campis pallantur. Illuc incubuere Germani. Et fuit interim effugium legionibus in caſtra, quibus Veterum nomen eſt. Præfectus alæ Batauorum Claudius Labeo oppidano certamine æmulus Ciuilli, ne interfectus inuidiam apud populares, uel ſi reſtinerentur, fœmina diſcordiæ præberet, in Friſios abſuehibitur. Iiſdem diebus Batauorum & Caninefatum cohortes, cum iuſſu Vitellij in urbem pergerent miſſus à Ciuile nuncius aſſequitur. Inumuere ſtatim ſuperbia feraciaq;, & precium itineris donatiuum, duplex ſtipendium, augeri equitum numerum, promiſſa ſanè a Vitellio poſtulabant, non ut aſſequerentur, ſed cauſam ſe ditioni. Et Flaccus nulla concedendo, nihil aliud effecerat, q̃ ut acrius expoſcerent, quæ ſciebant negaturum. Spreto Flacco inferiorem Germaniam petiuere, ut Ciuili ingerentur. Ordeonius adhibitis tribunis centurionibusq; conſultauit, num obſequium abnuentes ui coerceret. Mox inſita ignauia, & trepidis miniſtris quos ambiguus auxilioꝝ aius, & ſubito delectu ſupplete legiones angebãt, ſtatuit otinere intra caſtra militẽ. Dein pœnitẽtia, et arguentibus ipſis qui ſuaſerant tanq̃ ſecuerus, ſcripſit Herẽnio Gallo legionis primæ legato, qui Bonnã obtinebat, ut arceret tranſitu Batauos, ſe cũ exercitu tergis eoꝝ haſurum. Et opprimi poterant, ſi hinc Ordeonius inde Gallus motis utrinq; copiis medios clauſiſſent. Flaccus omiſit incœptum, aliisq; litteris Gallum monuit, ne terret abeuntes. Vnde ſuſpitio ſponte legatorum excitari bellum. Cuncta quæ acciderant aut euebantur non inertia militis neq; hoſtium ui, ſed fraude ducum euenire. Bataui cum caſtris Bonnenſibus

propinquarent, præmisere qui Herennio Gallonandata cohortium exponerent. Nullum sibi bellum aduersus Romanos, pro quibus totiens bellassent. Longa atq; inrita militia fessis, patriæ atq; otij cupidinem esse. Si nemo obsisteret, innoxium iter fore. Sin arma occurrant, ferro uiam inuenturos. Conflantem, legatum milites perpulerant fortunam prælij experirentur. Tria millia legionariorum, & tumultuariæ Belgarum cohortes, simul paganorum lixarumq; ignauia, sed procax ante periculum manus, omnibus portis erumpunt, ut Batauos numero impares circunfundant. Illi ueteris militiæ memores in cuneis congregantur, densi undiq;, & frontem tergaq; ac latus tuti. Sic tenuem nostrorum aciem perfringunt. Cædentibus Belgis pellitur legio, & uallum portasq; trepidi petebant. Ibi plurimum cladis, cumulatæ corporibus fossæ nec cæde tantum & uulneribus, sed ruina, & suis plærique telis interiere. Victores, Colonia Agrippinensium uitata, nihil cætero in itinere hostile ausi. Bonnē se prælium excusabāt, tanquam pacta pace. postquam negabatur, sibimetipsi consuluissent. Ciuilis aduentu ueteranarum cohortium, iusti iam exercitus ductor, sed consilij ambiguus, & uim Romanam reputans, cunctos qui aderant, in uerba Vespasiani adigit. Mittitq; legatos ad duas legiones, quæ priore acie pulsæ, in Vetera castra concesserant, ut idem sacramentum acciperent. Redditur responsum, neq; proditoris, neq; hostium se consilijs uti. Esse sibi Vitellium principem, pro quo fidem & arma usq; ad supremum spiritum retenturos proinde perfugus Batauus arbitrum rerum Romanarum ne ageret, sed meritas sceleris pœnas expectaret. Quippe

ubi relata Ciuili incensus ira, uniuersam Batauorum gentem in arma rapit. Iunguntur Bructeri Tencteriq́; , & excita nuncijs Germania ad prædam famamq́; Aduersus has concurrentis belli minas, legati legionum Mumius Lupercus & Numisius Rufus uallum murosq́; firmabant, subuersa longæ pacis opera, haud procul castris in modum municipij extructa, ne hostibus usui forent. Sed parum prouisum, ni copiæ in castra conueherẽtur, rapi permisere. Ita paucis diebus per licentiam absumpta sunt, quæ aduersus necessitates in longum suffecissent. Ciuilis medium agmen cum robore Batauorum obtinens, utranq; Rheni ripam, quo truculentior uisu foret, Germanorum cateruis complet, assultante per campos equite, simul naues in aduersum amnem agebantur. hinc ueteranarum cohortium signa, inde de promptæ siluis iugisq́; ferarum imagines, ut cuiq; genti inire prœlium mos est, iusta belli ciuilis externiq; facie obstupefecerant obsessos, & spem oppugnantium augebat amplitudo ualli, quod duabus legionibus situm, uix q̃nq; millia armatorũ Romanorũ tuebãtur. Sed lixarũ multitudo turbata pace illuc ꝯgregata, & bello ministra aderat. Pars castroꝝ in collẽ leniter assurgẽs, pars æquo adibatur. q̃ppe illis hybernis obsideri p̃miq́; Germanias Augustus crediderat, neq; unquã id malorum ut oppugnatum ultro legiones nostras uenirent. Inde non loco neq; munimẽtis labor additus. Vis et arma satis placebant. Bataui trãsrhenaniq́; quo discreta uirtus manifestius spectaretur, sibi quæq; gens consistunt, eminus lacessentes. Post ubi pleraq; telorum turribus pinnisq́; mœnium irrita hærebant, & de super saxis uulnerabantur, clamore

atq; impetu inuasere uallum, appositis plaríq; scalis, alij per testudinem suorum. Scandebant iam quidam, cum gladijs & armorum incussu præcipitati, fudibus & pilis obruuntur. Præferoces initio, & rebus secundis nimij. Sed tum prædæ cupidinæ, aduersa quoque tolerabant. Machinas etiam insolitum sibi ausi, nec ulla ipsis sollertia, perfugæ captiuiq; docebant struere machinas in modum pontis, mox subiectis rotis propellere, ut alij superstantes, tanquá ex aggere prœliarentur, pars intus occultis, muros subruerent. Sed excussa balistis saxa strauere informe opus, & crates uineasq; parantibus adactæ tormentis ardentes hastæ, ultroq; ipsi oppugnatores ignibus petebantur, donec desperata uictoriæ consilium ad mora, haud ignari paucorum dierum inesse alimenta, & multum imbellis turbæ. Simul ex inopia proditio, & fluxa seruitiorum fides, ac fortuita belli sperabantur. Flaccus interim cognito castrorum obsidio & missis per Gallias qui auxilia concirent, lectos legionibus Dillio Vocula duodecimæ legionis legato tradit. ut q̃ maximis per ripam itineribus celeraret. Ipse pauidus torpere inuisus militibus, neque enim ambigue premebant. Emissas a Magontiaco Batauorum cohortes, dissimulatos Ciuilis conatus, adsciri in societatem germanos. Nō Primi Antonij, neq; Mutiani ope Vespasianum magis adoleuisse, aperta odia, armaq; palam depelli, Fraudem & dolum, obscura. eoq; inexitabilia. Ciuilem stare contra, struere aciem. Ordeonium è cubiculo & lectulo iubere quicquid hosti conducat. Tot armatas fortissimorum uirorum manus, unius senis ualetudine regi. Quin potius interfecto

traditore, fortunam uirtutemq; suam malo omine exol uerent. His inter se uocibus insistentes, flammauere in superad allatæ a Vespasiano litteræ quas Flacus, quia oc cultari nequibant, pro concione recitauit. Vinctosq; qui attulerant, ad Vitellium misit. Sic mitigatis ani mis. Bonam hyberna primæ legionis uentum. Infensi or illic miles culpam cladis in Ordeonium uertebat, Eius iussu directam aduersus Batauos aciem, tanquam à Magontiaco legiones sequerentur. Eiusdem proditione cæsos, nullis superrenientibus auxilijs. Ignota hæc cæ teris exercitibus, neque Imperatori suo nunciari cũ ac cursu tot prouinciarum extingui repens perfidia potue rit. Ordeonius exemplaria omnium litterarum, quibus per Gallias Britanniamq; et Hispanias auxilia orabat, exercitui recitauit, instituitq; pessimum facinus ut epi stolæ Aquiliferis legionum traderentur, à quis ante mi liti q̃ ducibus legebantur. Tum è seditiosis unum uinci ri iubet, magis usurpandi iuris causa, q̃ quia unius cul pa foret. Motusq; Bonna exercitus in coloniam Agrip pinensem affluentibus auxilijs Gallorum, qui primo rẽ Romanam emixe iuuabant, Mox ualescentibus Germa nis, pleræq; ciuitates aduersum nos armatæ spe libertatis, & si exuissent seruitium cupidine imperitandi. Gli scebat iracundia legionum, nec terrorem unius militis uincula indiderant, quin idem ille arguebat ultro con scientiam ducis, tanquam nuncius inter Ciuilem Flac cumq; falso crimine testis ueri opprimeretur. Conscen dit tribunal Vocula mira constantia prehensumq; mili tem ac uociferantem, duci ad supplicium iussit. Et dum mali pauent optimus quisq; iussis paruere. Exin cõsensu

ducem Voculam poscentibus, Flaccus summam rerũ ei permisit. Sed discordes animos multa efferabant. Inopia stipendij, frumentiq;, & simul delectum tributaq; Galliæ aspernantes. Rhenus, incognita illi cœlo siccitate, uix nauium patiens, arcti commeatus, dispositæ per omnem ripam stationes, quæ Germanos uado arcerent. Eademq; de causa minus frugum, & plures qui consumerent. Apud imperitos prodigij loco accipiebatur ipsa aquarum penuria, tanquã nos amnes quoque, & uetera Imperij munimenta desererent, quod in pace fors seu natura, tunc fatum & ira dei uocabatur. Ingressis Nouesium tertiadecima legio coniungitur. Additus Voculæ in partem curarum Herennius Gallus legatus, nec ausi ad hostem pergere loco Gelduba nomen est, castra fecere. Ibi struenda acie, muniendo uallandoq;, & cæteris belli meditamentis militem firmabant. Vtq; præda ad uirtutem incenderetur, in proximos Gugernorum pagos, qui societatem Ciuilis acceperant, ductus a Vocula exercitus. Pars cum Herẽnio Gallo permansit. Forte nauem haud procul castris frumento grauem, cum per uada hesisset, Germani in suam ripam trahebant. Non tulit Gallus, misitq; subsidio cohortem. Auctus est Germanorum numerus, paulatimq; aggregantibus se auxilijs acie certatum. Germani multa cum strage, nostrorum nauem arripiunt. Victi (quod tum in morem uerterat) non suam ignauiã, sed perfidiam legati culpabant. Protractum è tentorio scissa ueste, uerberato corpore, quo precio, quibus cõscijs prodidisset exercitum, dicere iubent. Redit in Ordeonium inuidia. Illum auctorem sceleris, hunc ministrum uocant.

uocant. Donec exitium minitantibus exterrimus, prodi tionem & ipse Ordeonio obiecit. Vinctusq; , aduenta demum Vocule exoluitur. Is postera die auctores sedi tionis morte affecit. Tanta illi exercitui diuersitas inerat licentiæ patientiæq;. Haud dubie gregarius miles Vitel lio fidus splendidissimus quisque in Vespasianum pro ni. Inde scelerum ac suppliciorum uices, & mixtus obsequio furor, ut contineri possent, qui puniri poterāt. At Ciuilem immensis actibus uniuersa Germania ex tollebat, societate nobilissimis obsidum firmata. Ille ut cuique proximum, uastari Vbios Treuirosq;, & alia manu Mosam amnem transire iubet, ut Menapi os & Morinos & extrema Galliarum quateret. Actæ utrobiq; prædæ. Infestius in Vbijs, quos genus Germa nicæ originis eiurata patria, Romanorum nomine Agrippinienses uocarent. Cæsæ cohortes eorum in uica Marcoduro incuriosius agentes quia procul ripa abe rant. Nec quieuere Vbij, quominus prædas è Germania peterent, primo impune, dein circūuenti sint p omne id bellum meliore usi fide q̄ fortuna. Cōtusis Vbijs graui or & successu rerum ferocior Ciuilis, obsidium legio num urgebat, intentis custodijs, ne quis occultus nun cius uenientis auxilij penetraret. Machinas molemq; operum Batauis delegat, Transrhenanos prælium po scentis, ad scindendum uallum ire, detrusosq; redinte grare certamen iubet, superante multitudine, & facili dāno, ne finem quidem labori mox attulit. Congestis circum lignis, accensisq; simul epulantes, ut quisq; uino incaluerat, ad pugnā temeritate inani ferebātur. Quip pe ipsorum tela per tenebras uana. Romani cōspicuam

barbarorum aciem, & siquis audacia aut insignibus effulgens, ad ictum destinabant. Intellectum id Ciuili et restincto igne, misceri cuncta tenebris & armis iubet. Tum uero strepitus dissoni, casus incerti, neq; feriendi, neq; declinandi prouidentia. Vnde clamor acciderat, cir cũagere corpora, tendere arcus, nihil prodesse uirtus, fors cũcta turbare, et ignauorum sæpe telis fortissimi ca dere. Apud Germanos incõsulta ira Romanus miles pe riculorum ignarus ferratas sudes, grauia saxa non forte iaciebat. Vbi sonus molientium, aut appositæ scalæ hos stem in manus dederant, propellere umbone, pilo seq, multos in uœnia egressos pugiõibus fodere. Sic exhaus sta nocte, nouam aciem dies aperuit. Eduxerant Batas ui turrim duplici tabulato, quã ptoriæ portæ (is æquissi mus locus) propinquantem promoti contra ualidi as seres, & incussæ trabes perfregere, multa superstantiũ pernicie. Pugnatumq; in perculsos subita & prospera eruptione. Simul à legionarijs periũa & arte præstantiũ bus, plura struebantur. Præcipuum pauorem intulit sus spensum & nutans machinamentum, quo repente de missio, præter suorum ora, singuli plures ue hostiũ sub lime rapti, uerso pondere intra castra effundebantur. Ciuilis omissa oppugnandi spe, rursus per otium assidebat, nuncijs promissis fidem legionum conuellens. Hæc in Germania ante Cremonense prœliũ gesta, cuius euen tum litteræ Primi Antonij docuere, addito Cæcinæ edi cto. Et præfectus cohortis euictus Alpinus Montanus for tunam partium præsens fatebatur. Diuersi hinc motus animorum. Auxilia è Gallia, quis nec amor nec odium in partes, militiæ sine affectu, hortantibus præfectis, sta

ām à Vitellio deſciſcunt, Vetus miles conctabatur. Sed adigente Ordeonico Flacco, inſtantibus tribunis dixit ſacramentum, nō uultu neq; animo ſatis affirmans, & cū cætera iuriſiurandi uerba conciperent, Veſpaſiani nomē hæſitantes, aut leui murmure, & plerūq; ſilentio tranſmittebant. Lectæ deinde pro conctione epiſtolæ Antonij ad Ciuilem ſuſpitiones militū irritauere tanq̄ ad ſocium partium ſcriptæ, & de Germanico exercitu hoſtiliter. Mox allatis Geldubam in caſtra nuncijs, eadē dicta factaq;, & miſſus cum mandatis Montanus ad Ciuilem, ut abſiſteret bello, neue externa armis falſis uelaret. Si Veſpaſianum iuuare aggreſſus foret, ſatisfactum cœptis. Ad ea Ciuilis primo callide, poſt ubi uidet Montanum præferocem ingenio, paratumq; in res nouas, orſus à queſtu periculisq; quæ per quinq; & uiginti annos in caſtris Romāis exauſiſſet, Egregium inquit pretium laboris cœpi, necem fratris, & uincula mea, & ſæuiſſimas huius exercitus uoces quibus ad ſupplicium petitus, iure gentium pœnas repoſco. uos aut Treuiri cæteraq; ſeruientium animæ, quod præcium effuſi totiens ſanguinis expectatis? niſi ingratam militiam, immortalia tributa, uirgas, ſecures, & dominorū ingenia? En ego præfectus unius cohortis, & Caninefates Batauiq; exigua Galliarū portio, uana illa caſtrorū ſpacia excidimus uel ſepta ferro fameq; pmimus, deniq; auſos aut libertas ſequetur, aut uicti idē erimus. Sic accenſum, ſed meliora referre iuſſum dimittit. Ille ut irritus legatiōis redit, cætera diſſimulās, quæ mox erupere. Ciuilis parte copiarum retenta, Veteranas cohortes, & qđ è germanis maxime prōptū, aduerſus Voculam exercitūq; eius mitti-

Iulio Maximo & Claudio Victore sororis suæ filio duc
cibus. Rapiunt in transitu hyberna alæ Asciburgij sita,
adeoq; improuisi castra inuoluere, ut non alloqui, non
pandere aciem, Vocula potuerit. Id solum ut in tumul
tu monuit, subsignano militi media firmare, auxilia pas
sim circũfusa sunt. Eques prorupit, exceptusq; compos
tis hostium ordinibus, terga in suos uertit. Cedes inde
non prœlium. Et Neruiorum cohortes metu seu perfidia
latera nostrorum nudauere. Sic ad legiones peruentũ,
quæ amissis signis intra uallum sternebantur. Cum re
pente nouo auxilio fortuna pugnæ mutatur. Vasconum
lectæ à Galba cohortes, ac tum accitæ, dũ castris pro
pinquant, audito prœliantium clamore, intentos hos
stis à tergo inuadunt, latioremq; q̃ pro numero terro
rem faciunt, alijs a Nouesio, alijs à Magontiaco uniuer
sas copias aduenisse credentibus. Is error Romanis ad
dit animos, & dum alienis uiribus confidunt, suas re
cepere. Fortissimus quisq; è Batauis, quãtum peditum
erat, funduntur, eques euasit, cum signis captiuisq;,
quos prima acie corripuerant, Cæsorum eo die in par
tibus nostris maior numerus, & imbellior, è germa
nis ipsa robora. Dux uterq; pari culpa meritus aduersa,
prosperis defuere. Nam Ciuilis si maioribus copijs in
struxisset aciem, circumiri à tam paucis cohortibus ne
quisset, castraq; perrupta excidisset. Vocula nec aduen
tum hostium exploraut, eoq; simul egressus uictusq;,
dein uictoriæ parum confisus, triũs frustra diebus, ca
stra in hostem mouit, quẽ si statim impellere, cursumq;
rerum sequi maturasset, soluere obsidium legionum eo
dem impetu potuisset. Tentauerat interim Ciuilis ob

sessorum animos, tãquam perditæ apud Romanos res, & suis victoria prouenisset. Circunferebantur signa uexillaq́; , ostentũ etiam captiui , ex quibus unus egregium facinus ausus , clara uoce gesta patefecit . Confossus illic à Germanis , unde maior indicij fides. Simul uastatione incendijsq́; flagrantium uillarum, uenire uictorem exercitum intelligebatur. In conspectu castrorũ constitui signa fossamq́; , & uallum circundari Vocula iubet. Vt depositis impedimentis sarcinisq́; expediti certarent. Hinc in ducem clamor pugnam poscentium & minari asseuerant. Ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto incompositi fessiq́; prœlium sumpsere, nam Ciuilis aderat , non minus uitijs hostium quam uirtute suorum freus . Varia apud Romanos fortuna , & sediũosissimus quisque ignauus , quidam recentis uictoriæ memores , retinere locum , ferire hostem , secq́; et proximos hortari. Et redintegrata acie , manus ad obsessos tendere , ne tempori deessent. Illi cuncta è muris cernentes omnibus portis prorumpunt . Ac forte Ciuilis lapsu equi prostratus . Credita per utrunque exercitum fama , uulneratum aut interfectum, in mane quãtum suis pauoris , & hostibus alacritatis indidit . Sed Vocula omissis fugientium tergis , uallum turresq́; castrorum augebat , tanq́ rursus obsidium immineret , corrupta tonens uictoria , non falso suspectus bellum malle. Nihil æq́; exercitus nostros quàm egestas copiarum fatigabat. Impedimenta legionum cum imbelli turba Nouesium missa , ut inde terrestri itinere frumentũ adueherent. Nam flumine hostes potiebantur , primum agmen securum incessit , nudum satis firmo Ciuile , qui

rursus missos Nouesium frumentatores, datasq; in præsidium cohortes uelut nulla pace ingredi accepit, rarũ apud signa militem, arma in uehiculis, cunctos licentia uagos, compositus inuadit, præmissis qui pontes & uiarum angusta insiderent, pugnatum longo agmine, & incerto marte donec prælium nox dirimeret. Cohortes Geldubam perrexere, manentibus ut fuerant castris, quæ relictorum illic militum præsidio tenebantur. Non erat dubium q̃m in regressu discriminis adeundum foret, frumentatoribus onustis pauculisq;. Addit exercitui suo Vocula mille delectos è quinta & quartadecima legionibus apud apud Vetera obsessis indomitum militem & ducibus infensum. Plures q̃ iussum erat profecti, palàm in agmine fremebant, non se ultra famem insidias legatorum toleraturos. At qui remanserant, desertos se abducta parte legionum querebantur. Duplex hinc seditio, aliis reuocantibus Voculam. aliis redire in castra abnuentibus. Interim ciuilis Vetera circumsedit. Vocula Geldubam, atq; inde Nouesium concessit. Ciuilis capit Geldubam. Mox haud procul Nouesio, eque stri prælio prospere certauit. Sed miles secundis aduersisq; perinde in exitium ducum accendebatur. Et aduentu quintanorum quintadecimanorumq; auctæ legiones donatiuum exposcunt, comperto pecuniam à Vitellio missam. Nec diu conflatus Ordeonius, nomine Vespasiani dedit. Idq; præcipuum fuit seditionis alimentum. Effusus in luxum & epulas, & nocturnos cœtus, ueterem in Ordeonium iram renouauit, nec ullo legatorum tribunorumue obsistere ausо, quippe omnem pudorem nox ademerat, protractum è cubiculi interfici

unt. Eadem in Voculam parabantur, nisi seruili habitu, per tenebras ignoratus euasisset. Vbi sedato impetu, metus redijt. Centuriones cum epistolis ad ciuitates Galliarum misere, auxilia ac stipendia oraturos. Ipsi ut est uulgus sine rectore præceps, pauidum, socors, ad uentante Ciuile, rapta temere armis, ac statim omissis in fugam uertuntur. Res aduersæ discordiam peperere ijs qui è superiore exercitu erant, causam suam dissociantibus. Vitellij tamen imagines in castris, & per proximas Belgarum ciuitates repositæ, cum iam Vitellius occidisset. Dein mutati in pœnitentiam primani quartani que, & duodecimi cessimani Voculam, sequuntur, apud quem resumpto Vespasiani sacramento, ad liberandum Magontiaci obsidium ducebantur. Discesserant obsessores, mixtus Cattis, Vsipijs Mattiacis exercitus, satietate præde, nec incruentati. Ita dispersos & nescios miles noster inuaserat. Quin & loricam uallamq; per fines suos Treuiri struxere. magnisq; inuicem cladibus cum Germanis certabant, donec egregia erga Populum Romanum merita, mox rebelles fœderant. Interea Vespasianus iterum ac Titus consulatum absentes inierunt, mœsta & multiplici metu suspensa ciuitate, quæ super instantia mala, falsos pauores induerat. desciuisse Africam, res nouas moliente L. Pisone. Is præerat prouinciæ, nequaq; turbidus ingenio. Sed quia naues sæuitia hyemis prohibebantur. Vulgus alimenta in dies mercari solitum, cuiuma ex Rep. annonæ cura, clausam litus, retineri commeatus dū timet, credebat, augentibus famam Vitellianis, qui studium partium nondum posuerant, nec uictoribus quidem ingra-

rumore quorum cupiditates externis quoq; bellis in explebiles, nulla unq; ciuilis victoria satiauit. Kal. Ia. in Senatu quem Iulius Frontinus prætor urbanus uocauerat, legatis exercitibusq;, ac regibus laudes gratesq; decretæ. Et T. Iuliano prætura, q; transgredientem in partes Vespasiani legionem deseruisset, ablata ut in Pontum Griphum transferretur. Hormo dignitas equestris data. Et mox eiurante Frontino Cæsar Domitianus præturam cœpit. Eius nomen epistolis edictisq; præferebatur. Ius penes Mutianum erat, nisi quod pleraq; Domitianus instigantibus amicis, aut propria libidine audebat. Sed præcipuus Mutiano metus è Primo Antonio, Varoq; Ario, quos recentes claroſq; rerum fama, ac militum studijs, etiam populus fouebat, quia in neminem ultra aciem sæuierant. Et ferebatur Antonius Scribonianum Crassum, egregijs maioribus, & fraterna imagine fulgentem, ad capessendam Remp. hortatus, haud dubitanter consciorum manu, ni Scribonianus abnuisset, ne paratis quidem corrumpi facilis, adeo mouens incerta. Igitur Mutianus quia propalam opprimi Antonius nequibat, multis in Senatu laudibus cumulatum, secretis promissis onerat, Citeriorem Hispaniã ostentans discessu Cluuij Rufi uacuam, simul amicis eius tribunatus præfecturasq; largitur. Dein postq; inanẽ animum spe, & cupidine impleuerat, uires abolet, dimissa in Hybernia legione septima, cuius flagrantissimus in Antonium amor. Et tertia legio, familiaris Ario Varo miles, in Syriam remissa. Pars exercitus in Germanias ducebatur. Sic egesto quicquid turbidum, redit urbi sua forma leges q; & munia magistratuum. Qua die Senatum in

greſſus eſt Domitianus; de abſentia patris fratiſq; ac inuenta ſua pauca & modica diſſerunt decorus habitus, & ignotis adhuc moribus, crebra oris confuſio pro modeſtia accipiebatur. Referente Cæſare de reſtituendis Galbæ honoribus. Cenſuit Curtius Montanus, ut Piſonis quoq; memoria celebraretur Patres utrunq; iuſſere, de Piſone irritum fuit. Tum ſorte ducti, per quos rederentur bello rapta, quique æra legum uetuſtate de lapſa noſcerent, figerentq;, & qui Faſtos adulatione temporum fœdatos exonerarent, modumq; publicis impenſis facerent. Reddidit Tertio Iuliano pretura poſtq; cognitus eſt ad Veſpaſianum confugiſſe. Gri-pho honor manſit. Repeti inde cognitionem inter Muſonium Rufum & P. Celerem placuit, damnatusq; Publius, & Sorani manibus ſatisfactum. Inſignis publica ſeueritate dies, ne priuatim quidem laude caruit, iuſtum iudicium expleſſe Muſonius uidebatur. Diuerſa fama Demetrio Cynicam ſectam profeſſo, q; manifeſtis reum ambitioſius q; honeſtius defendiſſet. Ipſi Publio animus in periculis, neq; oratio ſuppeditauit. Signo ulcionis in accuſatores dato, petit à Cæſare Iunius Mauricus, ut commentariorum principalium poteſtatem Senatui faceret, per quos noſceret, quem quiſq; accuſandum poposciſſet. Conſulendum tali ſuper re princeps reſpondit. Senatus inchoantibus primoribus, iuſiurandum cō cœpit, quo certatim omnes magiſtratus, cæteri ut ſententiam rogabantur, deos teſtes aduocabant, nihil ope ſua factum quo, cuiuſquā ſalus ledereтur. neq; ſe præmium aut honorem ex calamitate ciuium cœpiſſe, trepidis et uerba iuriſiurādi per uarias artes mutantibus quis fla-

gitij conſcientia inerat. Probabant religionem patres, periurium arguebant. Eaq; uelut Cenſura in Sariolenũ Vocalem & Nomium Actianum & Ceſtium Seuerũ acerrime incubuit, crebris apud Neronem delationibus famoſos. Sariolenum & recens crimen urgebat, q̃ apud Vitellium molimus eadem foret, nec deſiũt Senatus manus intentare uocalæ, donec curia excederet. Ad Pactiñ Africanum tranſgreſſi, eum quoq; protrahunt, tanq̃ Neroni Scribonianos fratres concordia opibusq; inſignes, ad exitium monſtraniſſet. Africanus neq; fateri audebat neq; abnuere. In Vibium Criſpum cuius fatigabatur interrogationibus, ultro conuerſus, miſcendo quæ defendere nequibat, ſocietate culpæ inuidiam declinauit. Magnam eo die pietatis eloquentiæq; famã Vipſanus Meſſala adeptus eſt, nondum ſenatoria ætate, auſus pro fratre Aquilio regulo deprecari. Regulum ſubuerſa Craſſorum & Orphitũ domus in ſummum odium extulerat. Sponte ex. S. C. accuſationem ſubiiſſe iuuenis admodũ, nec depellendi periculi, ſed in ſpem potentiæ uidebatur, Et Sulpitia prætextata Craſſi uxor, quattuorq; liberi, ſi cognoſceret Senatus, ultores aderant. Igitur Meſſala nõ cauſam neq; reum tueri. Sed periculis fratris ſemet opponens flexerat, quoſdam. Occurit truci oratione Curtius Montanus, eo uſq; progreſſus, ut poſt cædem Galbæ, datam interfectori piſonis pecuniam à Regulo, appetitũ morſu Piſonis capnt obiectaret. Hæc certe inqt Nero non coegit, nec dignitatem, aut iſta lucẽ ſæuitia redemiſit. Sanè toleremus iſtorum defenſiones, qui perdere alios q̃ periclitari ipſi maluerunt. Te ſecurum reliquera exul pater, & diuiſa inter creditores bona, nondum ho

norum capax ætas, nihil quod ex te concupiſceret Nero nihil quod timeret, libidine ſanguinis & hiatu præmio rum, ignotum adhuc ingenium, & nullis defenſioni/ bus expertum, cæde nobili imbuiſti, cum ex funere Reip. raptis conſularibus ſpo'ijs, ſeptuagies Seſtertio ſigna/ tus, & ſacerdotio fulgens, innoxios pueros, illuſtres fe/ nes, conſpicuas fœminas eadem ruina proſterneres, cum ſegniam Neronis incuſares quod per ſingulas domos ſeq; & delatoris fatigaret, poſſe uniuerſum Senatum una uoce ſubuerti. Retinete patres conſcripti & refer/ uare hominem tam expediti conſilij, ut omnis ætas in/ ſtructa ſit. Et quomodo ſenes noſtri Marcellum Cri/ ſpum, Iuuenes Regulum imitentur. Inuenit etiam æmu los in fœlix nequitia, quid ſi floreat uigeatq; ? Et quem adhuc Naſorium offendere non audemus, prætorium & conſularem uiſuri ſumus ? An Neronem extremum dominorum putatis ? Idem crediderant qui Tiberio, qui Caio ſuperſtites fuerunt, cum interim inteſtabilior & ſæuior exortus eſt. Non timemus Veſpaſianum. Ea prin cipis ætas, ea moderatio. Sed diutius durant exempla q̃ mores. Elanguimus patres conſcripti, nec iam ille Se natus ſumus, qui occiſo Nerone, delatores et miniſtros more maiorum puniendos flagitabat. Optimus eſt poſt malum principem dies primus. Tanto cum aſſenſu Se natus auditus eſt Nontanus, ut ſpem caperet Heluidi/ us, poſſe etiam marcellum proſterni. Igitur à laude Cluuij Rufi orſus, qui perinde diues & eloquentia cla/ rus, nulli unq̃ ſub Nerone periculum faceſſiſſet, cri/ mine ſimul exemploq; Eprium urgebat, ardentibus pa trum animis, quod ubi ſenſit Marcellus, uelut excedens

curia, Imus inquit Prisce & relinquimus tibi Senatum tuum. Regna præsente Cæsare. Sequebatur Vibius Crispus ambo infensi, uultu diuerso. Marcellus minacibus oculis. Crispus renidens, donec accursu amicorum retraherẽtur. Cum gliscceret certamen, hinc multi boniq;. Inde pauci & ualidi pertinacibus odijs tenderent, consumptus per discordiam dies. proximo Senatu, inchoante Cæsare de abolendo dolore, iraq; & priorum temporum necessitatibus, censuit Mutianus prolixe pro accusatoribus. Simul eos qui cœptam dein omissam actionẽ repeterent, monuit sermone molli, & taniq; rogaret. Patres cœptatam libertatem, postq; obuiam itum omisere. Mutianus ne sperni Senatus iudicium, & cunctis sub Nerone admissis data impunitas uideretur, Octauium Sabinum Sagittam & Antistium Sosianum Senatorij ordinis, egressos exilium in easdem insulas redegit. Octauius Pontiam Posthumium stupro cognitam, & nuptias suas abnuentem impotens amoris interfecerat, Sosianus prauitate morum, multis exitiosus. Ambo graui Senatus consulto damnati pulsiq;, quamuis concesso aliis reditu, in eadem pœna retenti sunt. Nec ideo lenita erga Mutianum inuidia. Quippe Sosianus ac Sagitta, uiles etiam si reuerterentur. Accusatorũ ingenia & opes, & exercita malis artibus potentia timebantur. Reconciliauit paulisper studia patrũ habita in Senatu cognitio secundũ ueterem morẽ. Manlius Patritius ordinis Senatorij, pulsatũ se in Colonia Senensi cœtu multitudinis, & iussu magistratuum querebatur, nec finem iniuriæ hic stetisse. Planctum & lamenta & supremorum imaginem præsenti sibi circundata, cum contumelijs

& probris, quæ in Senatum uniuersum iacerentur. Vocati qui arguebantur. Et cognita causa in conuictos uindicatum. Additumq; S. C. quo Senensium plebes modestiæ admonereur. Iisdem diebus Antonius Flamma Cyrensibus damnatur lege repetundarum, & exilio ob sæuitiam. Inter quæ militaris seditio propè exarsit. Prætorianam militiam repetebant à Vitellio dimissi, pro Vespasiano congregati, & lectus in eandē spem è legionibus miles, promissa stipendia flagitabat. Ne Vitelliani quidem sine multa cæde pelli potuerant. Ingressus castra Mutianus, quo rectius stipendia singulorum spectaret, suis cum insignibus armisq; uictores constituit, modicis inter se spacijs discretos. Tum Vitelliani quos apud Bouillas in deditionem acceptos memoraumus, cæteriq; per urbem, & urbi uicina conquisiti producuntur propè intecto corpore. Eos Mutianus diduci & Germanicum Britanicumq; militem, ac si qui aliorum exercituum, separatim assistere iubet. Illos primus statim aspectus obstupefecerat, cum ex diuerso uelut aciem telis & armis trucem, semet clausos nudosq; & illuuie deformes aspicerent. Vt uero huc illuc distrahi cepere, metus per omnes, & præcipua Germanici milites formido, tanq; ea separatione ad cædem destinarentur, prensare commanipularium pectora ceruicibus inflecti, suprema oscula petere, ne desererentur soli, neu in pari causa disparem fortunam paterentur. Modo Mutianum, modo absentem principem, postremum cœlum ad deos obtestari, donec Mutianus cunctos eiusdem sacramenti, eiusdem Imperatoris milites appellans falso timori obuiam iret. Namq; et uictor exercitus clamo-

re lachrymas eorum iuuabat. Isq; finis illa die. Paucis post diebus alloquentem Domitianum firmati iam excœpere. Spernunt oblatos agros, militiam & stipēdia orant. Preces erant, sed quibus contradici non posset. Igitur in prætorium accepti. Dein quibus ætas & iusta stipendia, dimissi cum honore, alij ob culpam. Sed carptim ac singuli, quo tutissimo remedio consensus multitudinis extenuatur. Cæterum uera ne pauperie, an uti uideretur, actum in Senatu, ut sexcenties Sestertium à priuatis mutuum acciperetur. Præpositusq; ei curæ Pōpeius Siluanus. Nec multo post necessitas abijt, siue omissa simulatio. Abrogati inde legem ferente Domitiano consulatus quos Vitellius dederat. Funusq; Censorium Flauio Sabino ductum, magna documenta instabilis fortunæ, summaq; etiam miscentis. Sub idem tempus. L. Piso proconsul interficitur, ea de cæde, q̄ uerissime expediam, si pauca supra petiero ab initio causisq; talium facinorum non absurda. Legio in Africa auxiliaq; tutandis Imperij finibus sub diuo Augusto Tiberioq; principibus, proconsuli parebant. Mox. C. Cæsar turbidus animi, ac. M. Syllanum obtinentem Africam metuens, ablatam proconsuli legionem, misso in eam rem legato tradidit, æquatus inter duos beneficiorum numerus, & mixtis utriusq; mandatis, discordia quæsita auctaq;. Prauo certamine legatorꝝ ius adoleuit, diuturnitate officij, uel quia minoribus maior æmulandi cura. Proconsulum splendidissimus quisq; securitati magisq̄ potentiæ consulebant. Sed tum legionem in Africa regebat Valerius Festus, sumptuosæ adolescentiæ, neq; modica cupiens, sed affinitate Vitellij anxius. Is crebris

sermonibus tentauerit ne Pisonem ad res nouas, an ten
tanti restiterit incertum, quoniam secreto eorum nemo
affuit, & occiso Pisone pleriq; ad gratiam interfectoris
inclinauere. Nec ambigitur prouinciam & militē alie
nato ergā Vespasianum animo fuisse, & quidam è Vi
tellianis urbe profugi, ostentabant Pisonē nutantes Gal
lias, paratam Germaniam, pericula ipsius, & in pace
suspecta utius bellum. Inter quæ Claudius Sagitta præ
fectus alæ Petrinæ, prospera nauigatione præuenit. Pa
pirium centurionem à Mutiano missum, asseuerauitq;
mandata interficiendi Pisonis centurioni data. Cecidisse
Galerianum consobrinum eius generumq;. Vnā in au
dacia spem salutis. Sed duo itinera audendi, seu mallet
statim arma, seu petita nauibus Gallia, ducem se Vitel
lianis exercitibus ostenderet. Nihil ad ea moto Pisone,
centurio à Mutiano missus. Vt portum Carthaginis at
tigit, magna uoce, læta Pisoni omnia, tanq; principi con
tinuare, obuios & subitæ rei miraculo attonitos, ut ea
dem adstreperent, hortari uulgus credulum, ruere in fo
rum, præsentiam Pisonis exposcere. Gaudio clamori
busq; cuncta miscebant, indulgentia uiri, & adulan
di libidine. Piso indicio Sagittæ, uel insita modestia, nō
in publicum egressus est, neq; se studijs uulgi permisit.
Centurionem q; perconctatus, post quā quæsitum sibi cri
men cædemq; comperit, animaduerti in eum iussit, ha
ud perinde spe uitæ, q̄ ira in percussorem, q̄ idē ex in
terfectoribus Clodij Macri, cruentas legati sanguine ma
nus, ad cædem proconsulis retuliſſet. Anxio deinde edi
cto Carthaginensibus increpitis, ne solita quidem munia
usurpabat, clausus intra domū, ne qua motus noui causa

uel forte oriretur. Sed ubi Festo consternatio uulgi, centurionis supplicium, ueraq; & falsa more famæ in maius innotuere, equites in necem Pisonis mittit. Illi raptim uecti, obscuro adhuc cœptæ lucis, domum procōsulis irrumpunt, districtis gladijs, & magna pars Pisonis ignari, ꝙ Pœnos auxiliares Maurosq; in eam cædem delegerat, haud procul cubiculo obuiū forte seruum, quis nam & ubi esset Piso interrogauere. Seruus egregio mendacio se Pisonem esse respondit, ac statim obtruncatur, nec multo post Piso interficitur. Nāq; aderat qui nosceret Bebius Massa è procuratoribus Africæ, iam tunc optimo cuiq; exitiosus, & in causas malorum quæ mox tulimus, sæpius rediturus. Festus Adrumento ubi speculabundus substiterat, ad legionem tendit, præfectumq; castrorum Cetronium Pisanum uinciri iussit, proprias ob simultates, sed Pisonis satellitem uocabat, militesq; & centuriones quosdam punit, alios præmijs affecit, neutrum ex merito, sed ut obrepsisse bellū crederetur. Mox Ophensium Leptitanorumq; discordias componit, quæ raptu frugum & pecorum inter agrestes, modicis principijs, iam per arma atque acies exercebantur. Nam populus Ophensis multitudine inferior. Garamantas exciuerat gentem indomitam, & inter accolas latrocinijs fœcundam. Vnde arctæ Leptitanis res, lateq; uastatis agris, intra mœnia trepidabant, donec interuentu cohortium alarumq; fusi Garamantes, & recepta omnis præda, nisi quam uagi per inaccessa mapalium ulterioribus uendiderant. At Vespasiano post Cremonensem pugnam, & prosperos undiq; nuncios, cecidisse Vitellium multi cuiusq; ordinis pari audacia

fortunaq;

fortunaq; Hybernum mare aggressi nunciauere. Aderant legati regis Vologesi quadraginta Parthorũ equitum millia offerentes, Magnificum lætumq; tantis sociorum auxilijs ambiri, neq; indigere. Gratiæ Vologeso actæ. Mandatumq; ut legatos ad Senatũ mitteret, & pacem esse sciret. Vespasianus in Italiam resq; urbis intentus aduersam de Domitiano famam accipit, tanq̃ terminos ætatis, et concessa filio egrederetur. Igitur ualidissimam exercitus partem Tito tradit, ad reliqua Iudaici belli ꝑpetranda. Titum anteq̃ digrederetur, multo apud patrem sermone orasse dicebatur, ne criminantium nuncijs temere accẽderetur. Integrũq; se ac placabilem filio præstaret. Non legiones, non classes, proinde firma Imperij munimenta, quã numerum liberoꝝ. Nã amicos tempore, fortuna, cupidinibus aliquando, aut erroribus imminui, transferri, desinere, suum cuiq; sanguinẽ indiscretum, sed maxime principibus, quoꝝ prosperis & alij fruantur, aduersa adiunctissimos pertineant. Ne fratribus quidem mansuram concordiam, ni pater exemplum præbuisset. Vespasianus haud æque Domitiano mitigatus, q̃ Titi pietate gaudens, bono esse animo iubet, belloq; & armis Rempubl. attolleret. Sibi pacem domumq; curæ fore. Tum celerrimas nauiũ frumento honustas, sæuo adhuc mari cõmittit. Quippe tanto discrimine urbs nutabat, ut decem haud amplius dierum frumentũ in horreis fuerit, cum à Vespasiano cõmeatus subuenere. Curam restituendi Capitolij in. L. Vestinum confert, equestris ordinis uirum, sed auctoritate famaq; inter proceres. Ab eo cõtracti haruspices monuere, ut reliquiæ prioris delubri in paludes aueherentur, templum ijsdem uestigijs sisteretur. Nolle deos mutari

ueterem formam. Vndecimo Kalen. Iulias, serena lucè spacium omne quod templo dicabatur, euinctum uittis coronisq; Ingressi milites quibus fausta omnia felicibus ramis, dein uirgines Vestales cum pueris puellisq; patrimis matrimisq;, a quatrimis et fontibus oibusq; hausta pluere. Tum Heluidius Priscus prætor, peunte Plauto Heliano Pontifice, lustrata boue taurisq; area, & secundum cespitem reddita extis, Iouem, Iunonem Mineruã, præsidesq; Imperij deos precatus uti cœpta prosperarent, sedesq; suas pietate hominum inchoatas, diuina ope attollerent, Vittas quibus ligatus lapis, innexiq; funes erant contigit. Simul cæteri magistratus, & sacerdotes & Senatus, & eques, & magna pars populi, studio lætitiaq; connixi, saxum ingens traxere, passimq; iectæ fundamentis argentũ auriq; stipes, & metallorũ primitiæ nullis fornacibus uictæ, sed ut gignuntur. Prædixere haruspices ne temerarentur opus saxo auro ue in aliud destinato. Altitudo ædibus adiecta. Id solum religio annuere, & prioris templi magnificentiæ defuisse creditum, quo tanta uis hominũ reuinenda erat. Audita interim per Gallias Germaniasq; mors Vitellij duplicauerat bellum. Nã Ciuilis omissa dissimulatione, in Po. Ro. ruere. Vitellianæ legiones uel externum seruitium q̃ Imperatorem Vespasianum malle. Galli sustulerant animos, eandem ubiq; exercituum nostrorũ fortunã rati. Vulgato rumore à Sarmatis Dacisq; Mœsica ac Pannonica Hyberna circũsideri. Paria de Britannia fingebantur. Sed nihil æq; q̃ incendium Capitolij, ut finem Imperij adesse crederent, impulerat. Captam olim à Gallis urbem sed integra Iouis sede, manssisse Imperiũ Fatali nunc igne, signum cœlestis iræ datum,

& possessionem rerum humanarū Transalpinis gentibus portendi, superstitione uana Druydæ canebant. Increscerat; fama, primores Galliarum ab Othone aduersus Vitellium missos, anteq; digrederentur, pepigisse, ne deessent libertati, si Po. Ro. coortina bellorū ciuiliū series, & in interna mala fregissent. Ante Flacci Ordeonij cædem, nihil prorupit, quo coniuratio intelligeretur. Interfecto Ordeonio, cōmeauere nuncij inter Ciuilem Classicumq; præfectum alæ Treuirorū. Classicus nobilitate opibusq; anteibat alios. Regium illi genus, et pace belloq; clara origo. Is se è maioribus suis hostis Po. R. q; socius iactabat. Miscuere sese Iulius tutor, & Iulius Sabinus, hic Treuir, hic Lingon. Tutor ripæ Rheni à Vitellio pfectus. Sabinus sup insitā uanitatē falsæ sturpis gloria incendebatur. Proauiā suā diuo Iulio p Gallias bellanti. corpore atq; adulterio placuisse, bi secretis sermonibus, animos cæterorū scrutari, ubi quos idoneos rebantur, cōscientia obstrinxere, in Colonia Agrippinensi in domum priuatā conueniunt. Nā publice ciuitas talibus incœptis abhorrebat. Attamen interfuere q/dam Vbiorum Turingorumq;. Sed plurima uis penes Treuiros ac Lingonas, nec tulere moras ꝓsultandi. Certatim proclamant, furere discordijs populum Ro. Cæsas legiones, uastatam Italiam, capi tum maxime urbem. Omnes exercitus suis quemq; bellis desineri. Si alpes præsidijs firmentur, coalita libertate, despecturas Gallias, quem uirium suarum terminum uellint. Hæc dicta pariter probataq;, de reliquijs Vitelliani exercitus dubitauere. Plericq; interficiendos censebant turbidos, infidos, sanguine ducum pollutos.

Vicit ratio parcendi, ne sublata spe veniæ, pertinaciã accenderentur. Alliciendos potius in societatem, legatis tantũ legionum interfectis, cæterũ vulgus conscientia scelerum, & spe impunitatis, facile accessurum. Ea primi concilij forma, Missiq; per Gallias concitores belli. Simulatum ipsis obsequium, quo incautiorem Voculã opprimerent. Nec defuere qui Voculæ nunciarent. Sed uires ad coercendum deerant, infrequentibus infidisq; legionibus. Inter ambiguos militis, & occultos hostes, optimum è præsentibus ratus, mutua dissimulatione, & ijsdem quibus petebatur artibus grassari, in Coloniam Agrippinensem descendit. Illuc Claudius Labeo quem captum & extra cõmentum amandatum in Frisios diximus, corruptis custodibus perfugit, pollicitusq;, si pro fidium daretur, iturum in Batauos, & potiorem ciuitatis partem ad societatem Romanam retracturũ. Accepta pedium equitumq; modica manu, nihil apud Batauos ausus, quosdam Nerviorum Betasiorumq; in arma traxit. Et furtim magisq; bello Caninefates Marsacosq; incursabat. Vocula Gallorum fraude illectus, ad hostẽ contendit. Nec procul Veteribus aberat, cum Classicus ac Tutor per speciem explorandi prægressi, cum ducibus Germanorũ pacta firmauere. Tumq; primum discreti à legionibus, proprio uallo castra sua circũdant, obtestante Vocula, non adeo turbatam ciuilibus armis rẽ Romanam, ut Treuiris eũã Lingonibusq; despectui sit. Superesse fidas prouincias, uictores exercitus, fortunam Imperij, & ultores deos. Sic olim Sacrouirum & Heduos, nuper Vindicem Galliasq; singulis prœlijs cõcidisse, eadem rursus omina, eadem fata, ruptores fœdeꝛ

rum expectarent. Melius diuo Iulio, diuoq; Augusto notos eorꝝ animos. Galbam & infracta tributa hostiles spiritus induisse, Nunc hostes quia molle seruitium, cum spoliati exutiq; fuerint, amicos fore. Hæc ferociter locutus, postq̃ perstare in perfidia Classicum Tutoremq; uidet, uerso itinere Nouesium concedit, Galli duum millium spacio distantibus campis consedere. Illuc commeantium centurionum militumq; emebantur animẽ, ut flagitium incognitum Romanus exercitus in externa uerba iurarent, pignusq; tanti sceleris, nece aut uinculis legatorꝝ daretur. Vocula, quãquã plæriq; fugam suadebant, audendum ratus, uocata concione, in hunc modum disseruit. Nunquã apud uos uerba feci, aut pro uobis sollicitior, aut pro me securior. Nam mihi exitium parari libens audio. Mortemq; in tot malis hostium, ut finem miseriarũ expecto. Vestrime pudet miseretq;, aduersus quos, non prœlium & acies parantur (id enim fas armorꝝ, & ius hostium) Bellum cum Pop. Ro. uestris se manibus gesturum Classicus sperat. Imperiũq; & sacramentum Galliarũ ostentat. Adeo nos, si fortuna in præsens uirtusq; deseruit, etiam uetera exẽpla desciunt? quotiens Romanæ legiones perire preoptauerint, ne loco pellerentur Socij sæpe nostri excindi urbes suas, seq; cũ coniugibus ac liberis cremari pertulerunt. Neq; aliud pretium exitus, q̃ fides famaq;. Tolerãt nũc maxime inopiã obsidiũq; apud Vetera legiones, nec terrore aut promissis demouentur. Nobis super arma et uiros & egregia castrorum munimenta, frumentum et cõmeatus quãuis longo bello pares. Pecunia nup etiam donatiuo sufficit, quod siue a Vespasiano, siue à Vitellio

dauum interpretari mauultis, ab Imperatore certe Romano accepistis. Tot bellorum uictores apud Geldubā, apud Veteras, fuso totiens hoste, si paueris aciē indignū id quidē. Sed est uallū muriq; et trahendi artes, do nec è proximis prouincijs auxilia exercitusq; concurrant. Sanè ego displiceā. Sunt alij legati, tribuni, centurio deniq; aut miles, ne hoc prodigiū toto terrarū orbe uulgetur, uobis satellitibus Ciuilē et Classicū Italiā in uastatos. An si ad mœnia urbis Germani Galliq; duxerint, arma patria inferetis? Horret animus tanti flagitij imagine Tutori Treuiro agentur excubiæ? Signum belli Batauus dabit? & Germanorū cateruas supplebitis? quis deinde sceleris exitus? cū Romanæ legiones ptra direxerint, transfugæ è transfugis, & proditores è proditoribus inter recens & uetus sacramentū inuisi deis errabitis? Iupiter Optime Maxime, quē p octingētos uiginti annos tot triūphis coluimus, Te Quirinæ Romane parēs urbis p̄cor uenerorq;, ut si uobis nō sunt cordi, me duce hæc castra incorrupta & intemerata seruari, at certe pollui fœdariq; à Tutore & Classico nefinatis. Militibus Romanis aut innocētiā detis, aut maturā et sine noxa pœnitētiā. Variæ excœptæ oratiōnes inter spē metūq; ac pudorē. Digressum Voculā et de supremis agitantē, liberti seruiq; prohibuere fœdissimam mortē spōte p̄uenire. Et Classicus missō Aemylio Lōgino desertore primæ legionis, cædē eius mauranit. Hereniū et Numiū legatos uinciri satis uisum. Dein sumptis Romani Impij insignibus in castra uenit. Nec illi quāq; ad omne facinus durato, uerba ultra suppeditauere q; ut sacramētū recitaret. Iurauere q; aderāt pro Imperio Galliarū. Interfectorē Voculæ alijs ordinibus, cæ-

teros, ut quisq; flagitiũ nauauerat, p̃mijs attolit. Diuisæ inde inter Tutorẽ et Classicũ curæ. Tutor ualida manu circundatos Agrippinenses, quãtumq; militũ apud supiorẽ Rheni ripã, in eadẽ uerba adigit, occisis Magontiaci tribunis, pulso castrorũ præfecto, q detrectauerant. Classicus corruptissimũ quemq; è deditis pergere ad obsessos iubet, ueniã ostentantes si præsentia sequerẽtur, aliter nihil spei. Famẽ ferrũq; et extrema passuros. Adiecere qui missi erant exemplũ suum. Obsessos hinc fides, inde egestas, inter decus ac flagitiũ distrahebant. Conctantibus solita insolitaq; alimenta deerant. absumptis iumentis equisq; & cæteris animalibus, quæ profana fœdaq; in usum necessitas uertit. Virgulta postremo & stirpes & internatas saxis herbas uellentes, miseriarũ patientiæq; documentum fuere, donec egregiam laudẽ fine turpi macularent, missis ad Ciuilẽ legatis, uitam orãtes. Neq; ante preces admissæ, q̃ in uerba Galliarũ iurarent. Tũ pactus prædam castrorũ, dat custodes, qui pecuniam, Calones sarcinas retentarent, aut qui ipsos leues abeuntes prosequerentur. Ad quintum ferè lapidem cohorti Germani, incautum agmen aggrediuntur. Pugnacissimus quisq; in uestigio, multi pallantes occubuere. Cæteri retro in castra perfugiunt, querente sanè Ciuile & increpante Germanos, tanq̃ fidem per scelus abrumperent. Simulata ea fuerint, an retinere sæuientes nequiuerit, parum affirmatur. Direptis castris, faces inijciunt. Cunctosq; qui prœlio superfuerant, incendium hausit. Ciuilis barbaro uoto post cœpta aduersus Romanos arma, propexum rutilatumq; crinem patrata demum cæde legionum deposuit. Et ferebatur paruulo filio quosdã captiuorum, sagittis iaculisq; puerilibus

figendos obtulisse. Cæterũ neq; se neq; quemq̃ Batauum in uerba Galliarum adegit, fisus Germanorũ opibus. Et si certandum aduersus Gallos de possessione rerum foret inclytus fama & potior Mumius Lupercus legatus legionis interdona missus Velledæ. Ea uirgo nationis Bructeræ late imperitabat, uetere apud Germanos more quo plerasq; fœminarum fatidicas, et augescente superstitione arbitrentur deas. Tuncq; Velledæ auctoritas adoleuit. Nam prosperas Germanis res, & excidium legionũ prædixerat. Sed Lupercus in itinere interfectus. Pauci centurionum tribunorũq; in Gallia genitũ reseruatur, pignus societatis cohortiũ, alarũ legionum, Hyberna subuersa cremataq;, ijs tantum relictis quæ Magontiaci ac Vindonissæ sita sunt. Legio. xiii. cum auxilijs simul dedit, à Nouesio in Coloniam Treuirorũ transgredi iubetur, præfinita die intra q̃ castris excæderet, mediũ omne tẽpus per uarias curas egere. Ignauissimus quisq; cæsorũ apud Vetera exemplo pauentes, melior pars rubore & infamia, quale illud iter, quis dux uiæ, & omnia in arbitrio eorũ quos uitæ necisq; dominos fecissent. Alij nulla dedecoris cura, pecuniã aut carissima sibimet ipsi circũdare. Quidã expedire arma, telisq; tanq̃ in aciẽ accingi. Hæc meditantibus aduenit profectionis hora expectatione tristior. Quippe intra uallũ deformitas haud perinde notabilis, detexit ignominiã campus & dies. Reuulsæ Imperatorũ imagines innexa signa, fulgentibus hinc inde Gallorũ uexillis, silens agmen, & uelut lõgæ exeqæ. Dux Claudius Sanctus effoso oculo, dirus ore, ingenio debilior. Duplicatur flagitium, postq̃ desertis Bonnensibus castris, altera se legio miscuerat. Et uulgata

captarum legionum fama, cuncti qui paulo ante Romanorum nomen horrebant, procurrentes ex agris tectisq;, & undiq; effusi, insolito spectaculo nimium fruebãtur. Nõ tulit ala picentina gaudium insultantis uulgi. Spretisq; Sãcti promissis, aut minis, Maguntiacum abeunt. ac forte obuio interfectore Voculæ Longino, coniectis in eũ telis initiũ exoluendæ in posterum culpæ fecere. Legiones nihil mutato itinere, ante mœnia Treuirorũ considunt. Ciuilis & Classicus rebus secundis sublati, an Coloniã Agrippinensem diripiendã exercitibus suis permitterent, dubitauere, sæuitia ingenti & cupidine prædæ ad excidium ciuitatis trahebantur. Obstabat ratio belli, et nouum Imperium incohantibus utilis clementiæ fama. Ciuilem etiã beneficij memoria flexit, q̃ filiũ eius primo rerum motu in Colonia Agrippinensi deprehensum, honorate custodierant. Sed Transrhenanis gentibus inuisa ciuitas opulentia auctuq;. Neq; alium finem belli rebantur, q̃ si promiscua ea sedes omnibus Germanis foret, aut disiecta Vbios quoq; dispersisset. Igitur Tencteri Rheno discreta gens, missis legatis, mandata apud concilium Agrippinensium edi iubent, quæ ferocissimus è legatis in hunc modum protulit. Redisse uos in corpus nomenq; Germaniæ communibus deis, sed præcipuo deorum Marti grates agimus. Vobisq; gratulamur, q̃ tandem liberi inter liberos eritis. Nam adhunc diem flumina ac terras, & cœlũ quodãmodo ipsum clauserant Romani, ut colloquia ꝯgressusq; nostros arcerent. Vel quod contumeliosius est uiris ad arma natis, inermes ac propè nudi sub custode et pretio coiremus. Sed ut amicitia societasq; nostra in æternum rata sint, postulamus

à nobis muros Coloniæ munimẽta seruitij detrahatis, etiam fera animalia si clausa teneas, uirtutis obliuiscuntur. Romanos omnes in finibus uestris trucidetis, haud facile libertas & domini miscentur. Bona interfectorũ in mediũ cædant, ne quis occulere quicq̃, aut segregare causam suã possit. Liceat nobis uobisq; utrãq; ripam colere, ut olim maioribus nostris, quomodo lucẽ diemq; oĩbus hominibus, ita omnes terras fortibus uiris natura aperuit. Insuuata cultũq; patriũ resumite, abruptis uectigalibus. quibus Romani plus aduersus subiectos q̃ armis ualent. sincerus & integer, & seruitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut alijs imperitabitis. Agrippinenses sumpto consultandi spacio, quando neque subire conditiones metu futuri, neq; palam aspernari conditio præsens sinebat in hunc modum respondet. Quæ prima libertatis facultas data est, auidius q̃ cautius sumpsimus. Vt nobis cæterisq; Germanis consanguineis nostris iungeremur. muros ciuitatis congregantibus se tum maxime Romanorum exercitibus, augere nobis q̃ diruere tutius est. Si qui ex Italia aut prouincijs alienigenæ in finibus nostris fuerant, eos bellum assumpsit, uel in suas quisq; sedes refugere. Deductis olim & nobiscum per connubium sociatis, quicq; mox prouenere, hæc patria est. Nec uos adeo inimicos existimamus, ut interfici à nobis parentes, fratres, liberos nostros uelitis. Vectigal & onera commertiorũ resoluimus. Sint transitus incustoditi, sed diurni & inermes, donec noua & recentia iura in uetustatem & consuetudinem uertantur. Arbitrum habebimus Ciuilem & uelledam, apud quos pacta sancientur. Sic le-

uiris Tencteris legati ad Ciuilem, & uelledam missi cum donis, cuncta ex uoluntate Agrippinensium perpetrauere. Sed coram adire, alloqui, Velledam negatum. Arcebantur aspectu quo uenerationis plus inesset. Ipsa edita in turre delectus è propinquis consulta responsaq; ut internuncius numinis portabat. Ciuilis societate Agrippinensium auctus, proximas ciuitates affectare aut aduersantibus bellum inferre statuit. Occupatisq; sunicis & iuuentute eorum p cohortes composita, quo minus ultra pergeret. Claudius Labeo Bethasiorũ Turingorumq; & Neruiorũ tumultuaria manu restitit, fretus loco quia pontem Mosæ fluminis anteceperat. Pugnabaturq; in angustijs ambigue, donec Germani tranantes terga Labeonis inuasere. Simul ciuilis ausus ante ex cõposito inuolit se agmini Tungrorũ, & clara uoce. Nõ ideo inquit bellum sumpsimus, ut Batani, & Treuiri gentibus imperent. Procul hæc à nobis arrogantia, accipite societatem, transgredior ad uos, seu me ducem, seu militẽ mauultis. Mouebatur uulgus, condebantq; gladios, cum Campanus ac Iuuenalis ex primoribus Turingorũ, uniuersam ei gentem dedidere. Labeo anteq; circũueniretur profugit. Ciuilis Bethasios quoq; ac Neruios in fidem acceptos copijs suis adiunxit, uigens rex, perculsis ciuitatum animis, uel sponte inclinantibus. Interea Iulius Sabinus proiectis fœderis Romani monimentis Cæsarem se salutari iubet. Magnamq; & inconditam popularium turbam in Sequanos rapit, conterminam ciuitatem & nobis fidam. Nec Sequani detrectauere certamen. Fortunam melioribus affuit. Fusi Lingones. Sabinus festinatum temere belli pari formidine deseruit. Vtq; famam exitij sui faceret. Villam in

quam perfugerat, cremauit illic uoluntaria morte interijsse creditus. Sed quibus artibus latebrisq; uitam per nouem mox annos traduxerit, simul amicorum eius constantiam, & insigne Epponinæ uxoris exemplum suo loco reddemus. Sequanorum prospera acie belli impetus stetit. Respipiscere paulatim ciuitates fasq; & fœdera respicere, principibus Remis, qui per Gallias edixere, ut missis legatis in cõmune consultarent, libertas an pax placeret. At Romæ cuncta in deterius audita Mutianũ angebant nequaq; egregij duces. Iam enim Gallum Annium et petillium Cerialem delegerat, summam belli parum tolerare. Nec relinquenda urbs sine rectore. Et Domitiani indomitæ libidines timebantur suspectis uti diximus primo Antonio, Varoq; Arrio. Varus Prætorianis præpositus, uim atq; arma retinebat. Eum Mutianus pulsum loco, ne sine solatio ageret, annonæ præfecit. Vtq; Domitiani animum Varo haud alienum deliniret, Arretinum Clementem domui Vespasiani per affinitatem innexum, et gratissimum Domitiano prætorianis præposuit, patrem eius sub Caio Cæsare egregie functũ ea cura dictitans, Lætum militibus idem nomen, atque ipsum quamq; Senatorij ordinis ad utraq; munia sufficere. Assumuntur è ciuitate clarissimus quisq;, et alij per ambitionem, simul Domitianus Mutianusq; acuebantur dispari animo. Ille spe ac iuuenta properus, hic moras nectens, quis flagrantem retineret, ne ferocia ætatis, et prauis impulsoribus si exercitum inuasisset, pacibelloq; male cõsuleret. Legiões uictrices. VI. et XVIII. Vitellianorum una et uicesima, et recens conscriptis secunda Peninis Cottianisq; alpibus, pars monte Graio

traducuntur. XIIII. legio è Britannia. III. ac prima ex Hispania accitæ. Igitur uenientis exercitus fama, et suopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum ciuitates, in Remos conuenere Treuirorum legatio illic opperiebatur, acerrimo instinctore belli Tullio Valentino. Is meditata oratione, cuncta magnis Imperijs obiectari solita contumeliasq; et inuidiam in Po. Ro. effudit, turbidus miscendis seditionibus, et plerisq; gratus uecordi facundia. At Iulius Auspex è primoribus Remorũ uim Romanam, pacisq; bona dissertans, et sumi bellum etiam ab ignauis, strenuissimi cuiusq; periculo geri. Iãq; super caput legiones, sapientissimum quemq; reuerentia fideq;. Iuniores periculo ac metu continuit. Et Valentini animũ laudabant, cõsiliũ Auspicis sequebantur. Cõstat obstitisse Treuiris Lingonibusq; apud Gallias, q Vindicis motu cum Verginio steterant. Deterruit plerosq; prouinciarum æmulatio q bello caput, unde uis auspiciumq; peteretur, quam si cuncta prouenissent, sedẽ Imperio legerent. Nondum uictoria, iam discordia erat. Alijs fœdera, quibusdam opes uiresq;, aut uetustatem originis periuriaq; iactantibus, tedio futurorum, præsentia placuere. Scribuntur ad Treuiros epistolæ nomine Galliarum, ut abstinerent armis impetrabili uenia, et paratis deprecatoribus si pœniteret. Restitit idem Valentinus, obstruxitq; ciuitatis suæ aures, haud perinde instruendo bello intentus, quam frequens contionibus. Igitur non Treuiri neque Lingones, cæteræ ue rebellium ciuitates pro magnitudine suscepti discriminis agere. Ne duces quidem in unum consulere. Sed Ciuilis auia Belgarum circumibat, dum Claudium Labeonem capere

aut exturbare nituntur. Classicus segne plerũq; omnium trahens, uelut parto Imperio fruebatur. Ne tutor quidem mauranit superiorem Germaniæ ripam & ardua alpium præsidijs claudere. Atq; interim una & .xx. legio Vindonissa. Sextilius Fœlix cum auxiliarijs cohortibus per Rhætiam irrupere. Accessit ad singularium, excita olim à Vitellio, deinde in partes Vespasiani trãsgressa. Præerat Iulius Brigantícus, sorore Ciuilis genitus, ut ferme acerrima proximorum odia sunt, inuisus auunculo infensusq;. Tutor Treuirorum copias recentí Vangionum, Caracatium, Tribocorum lectu auctas, ueterano pedite atque equite firmauit, corruptis spe, aut metu subactis legionarijs, qui primo cohortem præmissam à Sextilio Fœlice interficiunt. Mox ubi duces exercitusq; Ro. propinquabant, honesto transfugio rediere, secutis Tribocis Vangionibusq; & Caracatibus. Tutor Treuiris comitantibus, uitato Magontiaco Bingium cõcessit, fidens loco, quia pontem Nauas fluminis abruperat. Sed incursu cohortium quas Sextilius ducebat, & reperto uado, proditus fususq;. Et clade pulsi Treuiri, & plebes omissis armis per agros pallatur, quam principium, ut primi posuisse bellum uiderentur in ciuitates quæ societatem Ro. non exuerant, perfugerunt. Legiones à Nouesio Bonnaq; in Treuiros ut supra memorauimus, traductæ, se ipsas in uerba Vespasiani adigunt. Hæc Valentino absente gesta, qui ubi aduentabat furens cunctnq; rursus in turbas & exitium conuersurus, legiones in Mediomatricos sociam ciuitatem abscessere. Valentinus ac Tutor in arma Treuiros retrahunt, occisis Herennio ac Numisio legatis, quo minor

re spe ueniæ cresceret uinculum sceleris. Hic belli status erat, cum Petilius Cerialis Magontiacum uenit, eius aduentu erectæ spes. Ipse pugnæ auidus, & contemnendis q̃ cauendis hostibus melior, ferocia uerborum militem incendebat, ubi primum congredi licuisset, nullam prœlio moram facturus. Delectus per Galliam habitos in ciuitates remittit, ac nunciare iubet sufficere Imperio legiones, socij ad munia pacis redirent, securi uelut confecto bello, quod Romanæ manus excepissent. Auxit ea res Gallorum obsequium. Nam recepta iuuentute, facilius tributa tolerauere? proniores ad officia quod spernebantur. At ciuilis & Classicus ubi pulsum Tutorem, cæsos Treuiros, cuncta hostibus prospera accepere, trepiditi ac properantes, dum dispersas suorum copias cõducunt crebris interim nunciis Valentinum monuere, ne summæ rei periculum faceret. Eo rapidius Cerialis missis in Mediomatricos, qui breuiore itinire legiones in hostem uerterent, contracto quod erat militum Magontiaci, quantũque secum transuexerat. Tertijs castris Rigodulũ uenit, quem locũ magna Treuiroꝝ manu Valentinus insederat, montibus & Mosella amne septũ, et addiderat fossas obicesq; saxoꝝ. Nec deterruere ea munimenta Romanũ ducem quo minus peditẽ perrumpe iuberet, equitũ aciem in collẽ erigeret, spreto hoste, quẽ temere collectũ haudita loco iuuari, ut non plus suis in uirtute foret. Paulum moræ in assensu dũ missilia hostium p̃uehuntur. Vt uentũ ad manus, deturbati ruinæ modo p̃cipitãtur. Et pars equitũ æqoribus iugis circũuecta, nobilissimos Belgaꝝ in quis ducẽ Valentinũ cœpit. Cerialis postero die Coloniã Treuiroꝝ ingressus ẽ, aui

do milite eruendæ ciuitatis, hanc esse Classici, hanc tutoris patriã, horũ scelere, clausas cæsasq; legiones. Quid tm̃ Cremonam meruisse, quã è gremio Italiæ raptam, quia unius noctis moram uictoribus attulerit? Stare in confinio Germaniæ integram sedem spolijs exercituũ & ducum cædibus ouantem. Redigeret prædam in fiscum, ipsis sufficere ignes, & rebellis Coloniæ ruinas, quibus tot castroꝝ excidia pensarentur. Cerialis à metu infamiæ si licentia sæuitiaq; imbuere militem crederetur, pressit iras, & paruere posito ciuili bello ad externa modestiores. Cõuertit inde animos accitarum è Mediomatricis legionum miserabilis aspectus. Stabant cõscientia flagitii mœstæ, fixis in terrã oculis. Nulla inter coeuntes exercitus cõsalutatio, neq; solantibus hortantibus ue respõsa dabant. Abditi per tentoria & lucem ipsam uitantes, nec ꝑinde periculũ aut metus q̃ pudor ac dedecus obstupefecerat, attonitis ẽt uictoribus, qui uocem ꝑcesq; adhibere non ausi, lachrymis ac silentio ueniã poscebant, donec Cerialis mulceret aĩos, fato acta dictitans, quæ militũ ducum ue discordia uel fraude hostium euenissent. Primũ illoꝝ stipendiorum & sacramẽti diem haberent. Priorũ facinorum neq; Imperatorem, neq; se meminisse. Tũc recepti in eadẽ castra, et edictum per manipulos, ne quis in certamine iurgio ue seditionem aut cladem commilitoni obiectaret. Mox Treuiros ac Lingonas, ad cõcionẽ uocatos, ita alloquitur. Neque ego unq̃ facundiã exercui & Po. Ro. uirtutem armis affirmaui. Sed quia apud uos uerba plurimũ ualẽt, bonaq; ac mala non sua natura, sed uocibus seditiosorum æstimantur, statui pauca disserere quæ profligato bello

utilius

utilius sit uobis audisse, q̃ nobis dixisse. Terram uestrã cæterorumq; Gallorum ingressi sunt duces Impatoresq; Ro. nulla cupidine, sed maioribus uestris inuocantibus, quos discordiæ usq; ad exitium fatigabant, & accitu auxilio Germani socijs pariter atq; hostibus seruitutem imposuerant, quot prœlijs aduersus Cymbros Teutonosq;, q̃tis exercitũ nostrorum laboribus quo ue euentu Germanica bella tractauerimus, satis clarum. Nec iõ Rhenum insedimus ut Italiam tueremur, sed ne quis alius Ariouistus regno Galliarum potiretur. An uos cariores Ciuili Batauisq; & Thransrhenanis gentibus creditis, q̃ maioribus eorũ patres auiq; uestri fuerunt? Eadẽ semper causa Germanis transcendendi in Gallias, libido atque auaritia, & mutandæ sedis amor, ut relictis paludibus & solitudinibus suis, fœcundissimum hoc solum, uosq; ipsos possiderent. Cæterum libertas et speciosa nomina prætexuntur, nec quisquam alienum seruitium, & dominationem sibi concupiuit, ut non eadẽ ista uocabula usurparet. Regna bellaq; per Gallias semper fuere, donec in nostrum ius concederetis. Nos q̃q̃ totiens lacessiti iure uictoriæ id solum uobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neq; quies gentium sine armis, neq; arma sine stipendijs, neq; stipendia sine tributis haberi queunt. Cætera in communi sita sunt. Ipsi plerunq; legionibus nostris præsidetis. Ipsi has aliasq; prouincias regitis. Nihil separatum clausum ue, & laudatorum principium usus ex æquo quãuis procul agentibus. Sæui proximis ingruunt, quomodo sterilitatem aut nimios hymbres & cætera naturæ mala, ita luxum uel auaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt donec homines, sed neq; hæc continua, & meliorum inter-

uentu pensantur, nisi forte Tutore & Classico regnantibus, moderatius imperium speratis, aut minoribus q̃ nunc tributis, parabantur exercitus, quibus Germani Britanniq; arceantur. Nã pulsis (quod dij prohibeant) Romanis, quid aliud q̃ bella omniũ inter se gentiũ existent? octingentorũ annorũ fortuna disciplinaq; compages hæc coaluit, quæ conuelli sine exitio conuellentium nõ potest. Sed uobis maximum discrimen, penes quos aurũ & opes, p̃cipuæ bellorũ causæ. Proinde pacem et urbem quã uicti nictoresq; eodem iure obtinemus, amate, colite. Moneant uos utriusq; fortunæ documenta, ne cõtumaciam cum pernicie q̃ obsequium cum securitate malitis. Tali oratione grauiora metuẽtes, composiat, erexitq;. Tenebantur uictore exercitu Treuiri, cum Ciuilis & Classicus misere epistolas ad Cerialem, quarũ hæc sententia fuit. Vespasianum quãq̃ nuncios occultarent excessisse uita. Vrbem atq; Italiã interno bello consumptã Mutiani & Domitiani uana & sine uiribus noĩa. Si Cerialis Impium Galliarũ uelit, ipsos finibus ciuitatum suarũ cõtentos. Si prœlium mallet, ne id quidẽ abnuere. Ad ea Cerialis Ciuili & Classico nihil, eum qui attulerat ipsas epistolas ad Domitianum misit. Hostes diuisis copijs aduenere undiq;. Pleriq; culpabant Cerialẽ passum iungi quos discretos intercipere licuisset. Romanus exercitus castra, fossa ualloq; circundedit, quis temere antea intutis consederat. Apud Germanos diuersis sententijs certabatur. Ciuilis opperiendas Transrhenanorũ gentes, quarum terrore fractæ Po. Ro. uires obtererentur. Gallos quid aliud q̃ prædam uictoribus? & tamen quod roboris sit, Belgas secum palam, aut uoto stare. Tutor cõctatione crescere rem Romanam affirma

bat, coeuntibus undiq; exercitibus, transfectam à Britannia legionem, accitas ex Hispania, aduectare ex Italia, nec subdium militē, sed ueterem expertumq; belli. Nam Germanos qui ab ipsis spernentur, non iuberi, non regi, sed cuncta ex libidine agere, pecuniamq; ac dona, quis solis corrumpantur, maiora apud Ro. & neminem adeo in arma promptum, ut non idem precium quietis q̄ periculi malit. q̄ si statim cōgrediantur, nullas esse Cerialī nisi ex reliquijs Germani exercitus legiones fœderibus Galliarum obstrictas. Idq; ipsum q̄ incondita tam nuper Valentini manum cōtra spem suam fuderint, alimentum illis duciq; temeritatis. Ausuros rursus uenturosq; in manus, nom imperitia militum, sed adolescentuli uerba & contiones q̄ ferrum & arma meditantis. Sed Ciuilis & Classici quos ubi aspexerint, redituram in animos formidinem, fugam famemq; ac totiens capitis precariam uitam, neq; Treuiros aut Lingonas benuolentia continuri, resumpturos arma, ubi metus abscesserit. Diremit consiliorum diuersitatem, approbata Tutoris sententia Classicus, statimque exequuntur. Media acies Vbijs lingonibusq; data, dextro cornu cohortes Batauor̄, sinistro Bructeri Tencteriq; pars mōtibus, alij uiā inter, Mosselamq; flumen, tam improuisa assiluere, ut in cubiculo ac lectulo Cerialis (neque enim noctem in castris egerat) pugnari simul, uincique suos audierit, increpans pauorem nunciantium, donec uniuersa clades in oculis fuit. Perrupta legionū castra, Fusi equites, medius Mosselæ pons, qui ulteriora Coloniæ annectit, ab hostibus insessus. Cerialis turbidis rebus intrepidus, & fugientes manu rettabens, intecto corpore prompus inter tela felici temeritate, & for-

tissimi cuiusq; accursu, recuperatum pontem electa manu firmauit. Mox in castra reuersus pallantes captarũ apud Nouesium bõnamq; legionum manipulos, & rarum apud signa militem, ac propè circũuentas Aquilas uidet. Incensus ira, nõ Flaccum inquit, non Voculã deseritis. Nulla hic proditio, neque aliud excusandũ habeo q̃ ꝙ uos Gallici fœderis oblitos prædixerim, memoriam Romani sacramenti tenere credidi. Annumerabor Numisiis & Herennijs, ut oẽs legati uestri, aut militum manibus, aut hostium ceciderint. Ite nunciate Vespasiano, uel quod propius est Ciuili & Classico, relictum à uobis in acie ducem, ueniẽt legiones, quæ neque me inultum, neque uos impunitos patiantur. Vera erant, & à tribunis præfectisq; eadem ingerebantur. Consistunt per cohortes & manipulos, neque enim poterat patescere acies effuso hoste, & impedientibus tentorijs sarcinisq;, cum intra uallum pugnaretur. Tutor & Classicus ciuilis suis quisque locis pugnam ciebãt, Gallos pro libertate, Batauos pro gloria, Germanos ad prædã instigantes. Et cuncta pro hostibus erant, donec legio. xxi. patentiore q̃ cæteræ spacio conglobata, sustinuit ruentes mox impulit. Nec sine ope diuina, mutatis repente animis, terga uictores uertere. Ipsi territos se cohortiũ aspectu ferebant, quæ primo impetu disiectæ, summis rursus iugis congregabantur, ac speciem noui auxilij fecerant. Sed obstitit uincentibus prauum inter ipsos certamen, hoste omisso spolia consectandi. Cerialis ut incuria prope res afflixit, ita constantia restituit. Secutusque fortunam castra hostiũ eodem die capit excinditq;. Nec in longum quies militi data. Orabant auxiliũ Agrippinenses, offerebantq; uxorem ac sororem Ciuilis, et filiã

Classici, relicta sibi pignora societatis. Atque interim dis
sperſos in domibus Germanos trucidauerant. Vnde me-
tus, & iustæ pces inuocantium, antequā hostes repara-
tis uiribus, ad spem, uel ad ultionē accingerentur. Nāq;
& Ciuilis illuc intenderat, non inualidus, flagrantiſ-
sima cohortiū suarum integra manu, & è Chaucis Fri-
siisq; composita, Galbiaci in finibus Agrippinensiū age
bat. Sed tristis nuncius auertit, deletam cohortem dolo
Agrippinensiū, qui largis epulis uinoq; sopitos Germa-
nos, clausis foribus igne iniecto cremauere. Simul Ce-
rialis propero agmine subuenit. Circunsiterat Ciuilem
& alius metus, ne. xiiij. legio, adiuncta Britannica claſ
se, afflictaret Batauos, qua Oceano ambiuntur. Sed le-
gionē terrestri itinere Fabius Priscus legatus in Neruios
Turingosq; duxit. Eæq; ciuitates in ditionem acceptæ.
Classem ultro Caninefates aggressi sunt, maiorq; pars
nauium depressa aut capta. Et Neruior̄ multitudinem
sponte cōmotam, ut pro Romanis bellum capesseret, iidē
Caninefates fudere. Classicus quoque aduersus equites
Nouesiū à Ceriale præmissos, secundū prœlium fecit,
quæ modica, sed crebra damna famam uictoriæ nuper
partæ lacerabant. Iisdem diebus Mutianus Vitellij filiū
interfici iubet, mansuræ discordiam obtendens, ni sæmi-
na belli restinxisset. Neque Antonium primū adsciri in-
ter comites à Domitiano passus est, fauore militum an-
xius, & superbia uiri, æqualium quoque adeo superior̄
intolerantis. Profectus ad Vespasianum Antonius, ut
nō pro spe sua accipitur, ita neque auerso Impatoris aīo.
Trahebatur in diuersa, hinc meritis Antonij, cuius ductu
confectū haud dubie bellū erat, inde Mutiani epistolis.
Simul cæteri ut in festū tumidūq; insectabantur, adiun-

ctis prioris uitæ criminibus, neq; ipse deerat arrogãtia uocare offensas, nimius cõmemorãdis q̃ meruisset. Alios ut imbelles, Cæcinam ut captiuũ ac dedititiũ increpat. Vnde paulatim lenior uiliorq; haberi, manẽte tñ in speciẽ amicitia. Per eos menses q̃bus Vespasianus Alexãdriæ statos æstiuis flatibus dies & certa maris opperiebatur, multa miracula euenere, quis è cœlis fauor & quædã in Vespasianũ inclinatio numinũ ostenderetur. Ex plebe Alexãdrina, q̃dã oculorũ tabe notus, genua eius aduoluitur, remediũ cæcitatis exposcens, gemitu, monitu Serapidis dei quẽ dedita superstitionibus gens ante alios colit precabaturq; principem, ut genas & oculorũ orbes digneretur respergere oris excremento. Alius manu æger, eodẽ deo auctore, ut pede ac uestigio Cæsaris calcaretur orabat. Vespasianus primo irridere, aspernari, atq; illis instantibus modo famã uanitatis metuere, modo obsecrationes ipsorũ, & uocibus adulantiũ in spẽ induci, postremo æstimari à medicis iubet, an talis cæcitas ac debilitas ope humana supabiles forent. Medici uarie disserere. Huic nõ exesam uim luminis, et rediturã si pellerentur obstantia. Illi elapso in prauum artus, si lalubris uis adhibeatur, posse integrari. Id fortasse cordi deis, & diuino ministerio principẽ electum, deniq; pacti remedij gloriã penes Cæsarem, irriti ludibriũ penes miseros fore. Igitur Vespasianus cũcta fortunæ suæ patere ratus, nec quicq̃ ultra incredibile, læto ipse uultu, erecta quæ astabat multitudine, iussa exeq̃tur. Statim conuersa ad usum manus, ac cæco reluxit dies. Vtrũq; q̃ interfuere nunc quoq; memorant, postq̃ nullum mendacio preciũ. Altior inde Vespasiano cupido adeũdi sacrã sedẽ, ut sup̃ rebus Imp̃ij cõsuleret. Arceri

tẽplo cũctos iubet, atq; ingressus, intẽtusq; numini re-
spexit pone tergũ, è primoribus Aegyptiorũ noĩe Basili-
dem quẽ procul Alexandria pluriũ dierum itinere, & ae-
gro corpore detinẽri haud ignorabat. Percunctatur sa-
cerdotes num illo die Basilides templũ iniisset? pcuncta-
tur obuios num in urbe uisus sit? denique missis eqũbus
explorat, illo tẽporis memento octoginta millibus pas-
suum abfuisse. Tunc diuinã speciem, et uim responsi ex
noĩe Basilidis interpretatus est. Origo dei nondum no-
stris auctoribus celebrata, Aegyptiorũ antistites sic me-
morant. Ptolemæo regi, qui Macedonum primus Aegy-
ptũ opes firmauit, cũ Alexãdriæ recens conditæ mœnia
templaq; & religiones addere, oblatũ per quietem de-
core eximio & maiore q̃ humana specie iuuenem, quã
moneret, ut fidissimis amicorum in Pontum missis, ef-
figiem suam acciret, lætum id regno magnam que &
inclytam sedem fore, quæ excœpisset. Simul uisum eũ-
dem iuuenem in cœlum igne plurimo attolli. Ptole-
mæus omine & miraculo excitus, sacerdotibus Aegy-
ptiorũ, qbus mos talia intelligere, nocturnos uisus ape-
rit. Atque illis Ponti & externorũ parum gnaris, Timo-
theũ Athenienſem è gente Eumolpidarũ, quẽ ut antisti-
tẽ cærimoniarum Eleusi excierat, quæ nam illam su-
perstitiõ, quod numen interrogat. Timotheus, quæ-
sitis qui in Pontum meassent, cognoscit urbem illic
Sinopem, nec procul templum uetere inter accolas fa-
ma Iouis ditis. Namque & muliebrem effigiem assisti-
re, quã plerique Proserpinã nocent. Sed Ptolemæus, ut
sunt ingenia regum, pronus ad formidinem, ubi se-
curitas redyt, uoluptatum q̃ religionum appetens, ne-
gligere paulatim, aliasq; ad curas animũ uertere. Do-

nec eadē species terribilior iam, & instantior, exitiū ipsi regnoq; denunciaret ni iussa patrarentur. Tū legatos & dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopensibus imperitabat) expediri iubet, præcepitq; nauigaturis, ut Pythium Apollinem adeant. Illis mare secundū. Sors oraculi haud ambigua. Irent simulachrūq; patris sui reueherent, sororis relinquerent. Vt Sinopē uenere, munera, preces, mandata regis sui Scydrothemidi allegant. Qui diuersus animi, modo numen pauescere, modo minis aduersantis populi terreri, sæpe donis promissisq; legatorū flectebatur. Atq; interim triennio exacto, Ptolemæus non studiū, non preces omittere. Dignitatē legatorū, numerū nauium, auri pōdus augebat. Tū minax facies Scydrothemidi offertur, ne destinata deo ultra moraretur. Cunctantem uaria pnicies, morbiq; & manifesta cœlestium ira, grauiorq; in dies fatigabat. Aduocata contione, iussa Numinis, suos Ptolemæiq; uisus, ingruētia mala exponit. Vulgus aduersari regē, inuidere Aegypto, sibi metuere, tēplūq; circūsedere. Maior hinc fama tradidit, deū ipsum appulsas littori nauis sponte conscendisse. Mirū inde dictu, tertio die tantū maris emensi, Alexandriā appellūtur. Templū pro magnitudine urbis extructū loco cui nomen Rhacotis fuerat. Illic sacellū Serapidi atq; Isidi antiquitus sacratū. Hæc de origine & aduentu dei celeberrima. Nec sum ignarus esse quosdā q Seleucia urbæ Syriæ accitū, regnāte Ptolemæo, quem tertia ætas tulit. Alij auctorem eundem Ptolemæū, sedem ex qua transierit Memphim phibent, inclytā olim, & ueteris Aegypti columē. Deū ipsum multi Aesculapiū q medeatur ægris corporibus qdā Osyrim, antiqssimū illis gētibus numen, pleriq; Io

uē, ut rerū omniū potentem. Plurimi Ditē patrem, insi-
gnibus quæ in ipso manifesta, aut per ambages conie-
ctant. At Domitianus Mutianusq; anteq̄ alpibus pro-
pinquarent, prosperos rerū in Treuiris gestarū nūcios
accepe. Præcipua uictoriæ fides, dux hostiū Valentinus
nequaq̄ abiecto animo, quos spiritus gessisset, uultu fere
bat. Auditus ideo tantū ut nosceretur in geniū eius, dā-
natusq; inter ipsum suppliciū exprobrāti cuidā patriā
eius captam, accipe se solatiū mortis respōdit. Sed Mu
tianus quod diu occultauerat, ut recens exprompsit, qm̄
benignitate deū fractæ uires hostiū forent, parū decore
Domitianum confecto propè bello alieæ gloriæ inter-
uenturū. Si status Imperij, aut salus Galliarū in discri-
men uerteretur, debuisse Cæsarem in acie stare. Canine-
fates Batauosq; minoribus ducibus delegādos. Ipse Lug
duni uim fortunāq; principatus è proximo ostenta-
re, nec paruis piculis immixtus & maioribus nō defu
turus. Intelligebantur artes, sed pars obsequij in eo ne
deprehenderentur. Ita Lugdunū uentū. Vnde creditur
Domitianus occultis ad Cerialē nūcijs, fidem eius tē-
tauisse, an præsenti sibi exercitū Impiumq; traditurus fo
ret, qua cogitatione bellū aduersus patrem cogitauerit,
an opes uiresq; aduersus fratrē in incerto fuit. Nā Ce-
rialis salubri temperamento elusit ut uana pueriliter cu-
pientem. Domitianus sperni à senioribus iuuentam suā
cernens, modica quoq; & usurpata antea munia Impij
omittebat. Simul simplicitatis ac modestiæ imagine, in
altitudinem eōditus, studiumq; litterarum & amorē
carminum simulans, quo uelaret animum, & fratris
æmulationi subduceretur, cuius disparē mitioremq; na
turam, contra interpretabatur.

Iusdem anni principio Cæsar Titus perdo
domandæ Iudeæ delectus à patre, & præ
liantis utriusq; rebus, militia clarus, maiore
tum ui famaq; agebat, certantibus prouin
ciarum & exercitum studijs, atq; ipse ut superior sui iã
crederetur decor: se promptũq; in armis ostendebat, co
mitate et alloquijs officia prouocans. Ac plerũq; in ope
re, in agmine gregario militi mixtus, incorrupto ducis
honore. Tres tum in Iudæa legiones, quinta et decima,
& quintadecima, Vetus Vespasiani, miles excepere.
Tradidit è Syria duodecimã, & abductos Alexandria
duo & uicessimanos tertianosq;. Comitabantur uigintũ
sociæ cohortes, octo equitum alæ. Simul Agrippa Sothe
niusq; reges, & auxilia regis antiochi, ualidaq; & so
lito inter accolas odio infensa Iudæis Arabum manus.
Multũ quos urbe atq; Italia sua quẽq; spes acciuerat, oc
cupandi principem adhuc uacuũ. His cum copijs fines
hostiũ ingressus, cõposito agmine cũcta explorãs para
tusq; decernere, haud procul Hierosolymis castra facit.
Sed qa famosæ urbis supremũ diem tradituri sumus, cõ
gruens uideur primordia eius aperire. Iudæos Creta in
sula profugos, nouissima Libyæ insedisse memorant qua
tempestate Saturnus ui Iouis pulsus, cæsserit regnis. Ar
gumentũ è nomine petitur. Inclytum in creta Idã mõ
tẽ. Accolas Idæos auctio in barbarũ morẽ cognomẽto.
Iudæos uocitari quasi Idæos, qdã regnãte Iside exundã

tem p Aegyptum multitudinem ducibus Hierosolymo ac Iuda proximas in terras exoneratã. Pleriq; Aethyopũ prolẽ quos rege Cepheo metus atq; odium mutare sedes ppulerit. Sunt q tradunt Assyrios cõuenas, indigũ agrorum populũ parte Aegypti potitos, mox proprias urbes Hebræasq; terras, et propiora Syriæ coluisse. Clara alij Iudeorũ initia. Solymos carminibus Homeri, celebratã gentem, conditã urbem Hierosolymã nomine suo fecisse. Plurimi auctores consentiũt, orta p Aegyptũ tabe, q̃ corpora fœdaret, regẽ Bocchorum adito Hãmonis oraculo remediũ petẽtẽ, purgare regnũ, et id genus hominũ et inuisum deis alias ĩ terras auehere iussum. Sic cõquisitũ collectumq; uulgus postq̃ uastis locis relictũ sit, cæteris p lachrymas torpentibus. Mosen unum exulũ monuisse, ne quã deorũ hominum'ue opẽ expectarent, ab utrisq; deserti, sed sibimet ut duci cœlesti crederent, primo cuius auxilio credentes, præsentes miserias pepulissent. Assensere atq; omnium ibna i fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æque q̃ inopia aquæ fatigabat. Iamq; haud procul exitio totis campis procubuerant, cum grex Asinorum agrestium è pastu in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moses coniectura herbi soli, largas aquarum uenas aperit. Id leuamen, & continuum sex dierum iter emensi, septimo pulsis cultoribus, obtinuere terras in quibus urbs & templum dicata sunt. Moses quo sibi in posterum gentem firmaret, nouos ritus contrariosq; cæteris mortalibus indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos sacra. Rursum concessa apud illos quæ nobis incesta. Effigiem animalis quo monstrãte, errorem sitim'que depulerant, penetrali sacrauere,

cæso Ariete uelut in contumeliã Hãmonis. Bos quoq; immolatur, quẽ Aegyptij Apin colũt. Sue abstinent, memoria cladis, qua ipsos scabies quondã turpauerat, cui id animal obnoxiũ. Lõgã olim famẽ crebris adhuc ieiunijs fatentur. Et raptarũ frugũ argumentum, panis Iudaicus nullo fermento detinetur. Septimo die otium placuisse ferunt, quia is finẽ laborũ tulerit. Dein blandiente mertia septimũ quoq; annum ignauiæ datũ. Alij honorem eũ Saturno haberi, seu principia religionis tradentibus Iudæis, quos cũ Saturno pulsos, et conditores gẽtis accepimus, seu q̃ de septẽ syderibus quis mortales reguntur, altissimo orbe & præcipua potentia stella Saturni feratur, ac plerisq; cœlestiũ uim suã & cursum septimos p̃ numeros cõmeare hi ritus quoquomodo inducti antiqtate defendũtur. cætera instituta sinistra, fœda prauitate ualuere. Nã pessimus quisq; spretis religionibus patrijs, tributa et stipes illuc congerebãt. Vnde auctæ Iudæor̃ res. Et q̃a apud ipsos fides obstinata, misericordia in promptu, sed aduersus omnes alios hostile odiũ, separati epulis, discreti cubilibus, proiectissima ad libidinem gens, alienarũ cõcubitu abstinent. Inter se nihil illicitũ. Circuncidere genitalia instituere, ut diuersitate noscantur. Transgressi in morem eorũ idem usurpant, nec quicq̃ prius imbuuntur, q̃ cõtemnere deos exuere patriã, parẽtes, liberos, fratres uilia habere. Augendæ tñ multitudini cõsulitur. Nã et necare quemq̃ ex agnatis nefas, animasq; prælio aut supplicijs peptorũ æternas putant. Hinc generandi amor et moriendi contemptus. Corpora cõdere q̃ cremare è more Aegyptio. Eademq; cura & de infernis, et psuasio cælestium. contra Aegyptij pleraq; animalia effigiesq; compositas ue

neratur. Iudæi mente sola, unumq; numen intelligũt. prophanos q deũ imagines mortalibus materijs in species hominum effingant. Sũmũ illud & æternum, neque mutabile, neque interiturũ. Igitur nulla simulachra urbibus suis, ne dũ templis sunt. Non regibus hæc adulatio, non Cæsaribus honor. Sed quia sacerdotes eorum tibia timpanisq; concinebant, hædera uinciebantur, Vitisq; aurea templo reperta, Liberum patrem coli domitorẽ orientis qdã arbitrati sunt, nequaq; cõgruẽtibus institutis. Quippe Liber festos lætosq; ritus posuit. Iudæorũ mos absurdus sordidusq;. terra finesq; qua ad oriẽtẽ uergunt Arabia terminantur, Aegyptus obiacet. ab occasu Phœnices et mare. Septentrionem è latere Syriæ longe prospectant. Corpora hominum salubria, & serenna laborum, rari hymbres, uber solum. Exuberant fruges nostrum ad morem, Preterq; eas, Balsamum et Palmæ, palmetis proceritas & decor. Balsamum modica arbor ut quisq; ramus intumuit, si uim ferri adhibeas, pauent, uenæ fragmine lapidis aut testa aperiuntur. humor in usu medentium est. Præcipuum montium Libanum erigit, mirum dictu tantos inter ardores opacum fidumq; niuibus. Idẽ amnem Iordanem alit fundituq;. Nec Iordanes pelago accipitur. Sed unum atque alterũ lacũ integer perfluit. tertio retinetur. Lacus immenso ambitu specie maris, sapore corruptior, grauitate odoris accolis pestifer, neque uento impellitur, neque pisces aut suetas aquis uolucres patitur, incertum unde superiecta ut solido ferũtur, periti imperitiq; nandi per inde attollunur. Certo anni tempore bitumen egerit, cuius legendi usum, ut cæteras artes experientia docuit. Ater suapte natura liquor & sparso aceto concretus in

natat, hunc manu capitum quibus ea citrà in summa nitis trahunt. Inde nullo iuuante influit, oneratq; donec abscindas, nec abscindere ære ferro ue possis. fugit cruorem uestemq; infectã sanguine, quo fœminæ p menses exoluuntur. Sic uetures auctores. Sed gnari locorũ tradunt undantes bitumine moles pelli, manuq; trahi ad litus mox ubi uapore terræ ui solis inaruerit, securibus cuneisq; ut trabes aut saxa discindi. Haud procul inde campi quos fuerunt olim uberes, magnisq; urbibus habitatos, fulminis ictu arsisse, & manere uestigia, terramq; spẽ torridam, uim frugiferam pdidisse. Nã cuncta sponte edita, aut manu sata, siue herbas tenues aut flores, seu solitum in spẽm adoleuere, atra et inania uelut in cinerem uanescunt. Ego sicut Iudaicas quondã urbes igne cœlesti flagrasse conceserim, ita halim lacus infici terram, corrumpi superfusum spiritum, eoq; fœtus segetum & autumni putrescere reor. solo cæloq; iuxta graui, & Bellus amnis Iudaico mari illabitur circa cuius os coniectæ arenæ admixto uitro in Vitrum excoquuntur, modicũ id litus, et egerentibus inexhaustum. Magna pars Iudææ uicis dispergitur, habẽt et oppida, Hierosolyma gentis caput. Illic imensæ opulentiæ tẽplũ, & primis monumentis urbs, dein iugis tẽplũ intimis clausum ad fores, tm Iudæo aditus. Limine pter sacerdotes arcebantur, dũ Assyrios penes Medosq; et Persas oriẽs fuit, despectissima pars seruientium postq; Macedones p potuere. Rex Antiochus demere superstitionem, & mores Græcorũ dare adnixus, quo minus teterrimã gentẽ in melius mutaret, Parthorũ bello prohibitus est. Nã ea tẽpestate Arsaces desciuerat. Tũ Iudæi Macedonibus infestis, Parthis nundũ adultis, & Romani procul abã

erant, sibi ipsi reges impoſuere. qui mobilitate uulgi ex-
pulsi, reſumpta p arma dominatione, fugas ciuiũ, ur-
bium euerſiones, fratrum, cõiugum, parentũ neces,
aliaq; ſolita regibus auſi, ſuperſtitionẽ fouebant, qa ho-
nor ſacerdotij firmamentum potẽtiæ aſſumebatur. Ro-
manoꝝ primus Gn. Põpeius Iudæos domuit. Tẽplũq;
iure victoriæ ingreſſus eſt. Inde uulgatũ nullas intus de-
um effigies. Vacuã ſedẽ, & inania archana. Muri Hie-
roſolymoꝝ diruti, delubrum manſit. Mox bello ciuili in-
terno, poſtq; in ditionẽ. M. Antonij prouinciæ cæſerãt,
rex Parthoꝝ Pacorus Iudæa potitus, interfectusq; a. P.
Ventidio, et Parti trans Euphratem redacti. Iudæos. C.
Soſius ſubegit. Regnũ ab Antonio Herodi datum victor
Auguſtus auxit. Poſt mortẽ Herodis, nihil expectato
Cæſare Symõ quidã regium nomẽ inuaſerat. Is à Quin-
tilio Varo obtinente Syriã punitus, & gentẽ cohercitã
liberi Herodis tripartito rexere. Sub Tiberio quies dein
iuſſi à. C. Cæſare effigiẽ eius in tẽplo locare, arma poti-
us ſumpſere. quẽ motũ Cæſaris mors diremit. Claudius
defunctis regibus, aut ad modicum redactis, Iudæã pro
uinciã Equitibus Romanis aut liberti pmiſit, è quibus
Antonius Fœlix p oẽm ſæuitiã ac libidinẽ ius regiũ ſer-
uili ingenio exercuit. Druſilla Cleopatræ & Antonij
neptẽ in matrimoniũ accepta, ut eiuſdẽ Antonij Fœlix
progener Claudius nepos eſſet. durauit tamen paũẽtia
Iudæis uſq; ad Geſſiũ Floꝝ procuratorẽ. Sub eo bellum
ortum, & cõprimere reos cœptantẽ Ceſtiũ Gallum Sy-
riæ legatũ uaria prælia ac ſæpius aduerſa excœpere.
Qui ubi fato aut tedio occidit, miſſu Neronis Veſpaſia-
nus fortuna famaq; & egregijs miniſtris, inter duas
æſtates, cuncta campoꝝ, omnesq; pter Hieroſolyma urbem

uictore exercitu tenebat. Proximus annus ciuili bello intentus q̃tum ad Iudæos per otium trãsiit. pace p italiam parata, & externæ curæ rediere. Augebat iras, q̃ soli Iudæi nõ cessissent. Simul manere apud exercitus Titum, ad oẽs principatus noui euẽtus casus ue utile uidebatur. Igitur castris uti diximus, ante mœnia Hierosolymorũ positis, instructas legiones ostentauit. Iudæi sub ipsos muros struxere aciem rebus secundis longius ausuri, & si pellerentur parato perfugio. Missus in eos eques cũ expeditis cohortibus ambigue certauit. Mox cessere hostes & sequẽtibus diebus crebra pro portis prœlia serebãt, donec assiduis dãnis intra mœnia pellerentur. Romani ad oppugnandum uersi, neque.n. dignũ uidebatur famem hostiũ opperiri, poscebantq́, pericula, pars uirtute, multi ferocia et cupidine præmiorũ. Ipsi Tito Roma, & opes, uoluptatesq́; ante oculos, ac ni statim Hierosolyma conciderent, morari uidebantur. Sed urbem arduã situ opa molesq́; firmauerant, quis uel plana satis munirentur. Nam duos colles immensum editos claudebãt muri per artem obliqui, aut introrsus sinuati, ut latera oppugnantiũ ad ictus patescerent. Extrema rupis abrupta, & turres ubi mons iuuisset, in.lx. pedes, inter deuexa in centenos uicenosq́; attollebantur, mira specie, ac procul intuentibus pares. Alia intus mœnia regiæ circũiecta, Conspicuoq́; fastigio turris Antonia in honorem M. Antonij ab Herode appellata. Templum in modum arcis proprijq́; muri labore & opa, ante alios ipsæ porticus quis templũ ambiebatur, egregium propugnaculum. Fons perennis aquæ, cauati sub terra montes, et piscinæ cisternæq́; seruãdis hymbribus, p̃uiderant conditores ex diuersitate morum crebra bella. Inde cuncta q̃uis aduersus

aduersus longum obsidiũ, & à Pompeio expugnatis, metus, atque usus pleraq; monstrauere. Atque ꝑ auaritiam Claudianoꝝ temporꝝ, empto iure minuendi, struxere muros in pace, tanq̃ ad bellum, magna colluuie, & cæterarum urbiũ clade aucti. Nam ꝑuicacissimus quisque illuc ꝑfugerat, eoq; seditiosius agebant. Tres duces. totidem exercitus. Extrema & latissima mœnium Symo. Mediã urbẽ Iohãnes quem & Barbagiorã uocabant, Templum Eleazarus firmauerat. Multitudine & armis Ioannes ac Symo, Eleazarus loco pollebat. Sed prœlia, dolus, incendia inter ipsos & magna uis frumẽti ambusta. Mox Ioannes missis per spẽm sacrificandi, qui Eleazarũ manumq; eius obtruncarent, templo potitur. Ita in duas factiones ciuitas discessit, donec propinquantibus Ro. bellũ externum concordiã pararet. Euenerant prodigia quæ neq; hostijs, neq; uotis piare fas habet gens, superstitioni obnoxia, religionibus aduersa. Visæ per cœlũ cõcurrere acies, rutilantia arma, & subito nubium igne collucere templum. Expassæ repente delubri fores, & audita maior humana uox, excedere deos. Simul ingens motus excedẽtium, quæ pauci in metu trahebant. Pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum litteris cõtineri, eo ipso tempore fore, ut ualesceret oriens, profectiq; Iudæa rerũ potirentur. quæ ambages Vespasianũ ac Titũ ꝑdixerant. Sed uulgus more humanæ cupidinis, sibi tantã fatorũ magnitudinẽ interꝑtati, ne aduersus quidẽ ad uera mutabantur. Multitudinẽ obsessoꝝ oĩs ætatis, uirilis ac muliebris sexus. Ducentamillia fuisse accepimus. Arma cũctis, qui ferre possent, Et plures q̃ pro numero audebãt. Obstinatio uiris fœminisq; par. Ac si transferre sedes cogerentur, maior uitæ

metus q̃ mortis. Hanc aduersus urbem gentemq; Cæsar Titus, qñ impetũ & subita belli locus abnueret aggeribus uineisq; certare statuit. Diuiduntur legionibus munia, & quies p̃lioꝝ fuit, donec cuncta expugnãdis urbibus repta apud ueteres, aut nouis ingenijs struerentur. At Ciuilis post malã in Treuiris pugnã, reparato per Germaniã exercitu, apud Vetera castra cõsedit. tutus loco, & ut memoria prosperaꝝ illic rerũ augescerent barbaroꝝ animi, Secutus est eodẽ Cerialis duplicatis copijs aduentu secundæ & .xyi. et .xiiij. legionũ. Cohortesq; et alæ iãpridẽ accitæ post uictoriã properauerant. Neuter ducũ cõctator. Sed arcebat latitudo cãpoꝝ suopte ingenio humentiũ. Addiderat Ciuilis obliq̃ in Rhenum molẽ, cuius obiectu reuolutus amnis, adiacentibus superfunderetur. Ea loci forma incertis uadis subdola & nobis aduersa. Quippe miles Ro. armis grauis, & nãdi pauidus, Germanos fluminibus suetos leuitas armoꝝ, et proceritas corpoꝝ attollit. Igitur lacessentibus Batauis, ferocissimo cuiq; nostroꝝ cœptum certamen, deinde orta trepidatio cum p̃altis paludibus arma equiq; hurirentur Germani notis uadis p̃sultabant, omissa plerũq; fronte, latera ac terga circũuenientes, neque ut in pedestri acie cominus certabatur, sed tanq̃ nauali pugna, uagi inter undas, aut si q̃d stabile occurrebat, totis illic corporibus nitentes, uulnerati cũ integris, p̃iti nandi cũ ignaris, in mutuã p̃niciem implicabantur, Minor tamen q̃ pro tumultu cædes, q̃a nõ ausi egredi paludẽ Germani in castra rediere. Eius prœlij euentus utrũque ducẽ diuersis aĩmotibus ad maturandũ summæ rei discrimen erexit. Ciuilis instare fortunæ, Cerialis abolere ignominiã, Germani prosperis feroces, Romanos pudor excitauerat,

nox apud Barbaros cantu aut clamore, nostris p iram et minas acta. Postera luce Cerialis eqte et auxiliarijs cohortibus frontē explet, In secūda acie legiones locatæ, Dux sibi delectos retinuerat ad īprouisa, Ciuilis haud porrecto agmine, sed cuneis astitit, Bataui Cugerniq; in dextro, læua ac propiora fluminis trāsrhenani tenuere. Exhortatio ducū, nō more cōtionis apud uniuersos, sed ut quousq; eorꝝ aduehebantur, Cerialis ueterē Ro. noīs gloriā, antiquas recentesq; uictorias, ut pfidū, ignauum uictū hostē in æternum excinderent, ultione magisq̄ p̄lio opus esse. Pauciores nup cū pluribus certasse, attamē fusos Germanos qd roboris fuerit. Supesse q fugam aīs qui uulnera tergo ferant. Proprios inde stimulos legionibus admouebat domitores Britāniæ quartadecimanos appellans, principem Galbā sextæ legionis auctoritate factum. Illa primū acie Secundanos noua signa, nouāq; aqlā dicaturos. Hinc p̄uectus ad Germanicū exercitū manus tendebat, ut suā ripā sua castra sanguine hostium recuparent. Alacrior oīum clamor, qs uel è longa pace prœlij cupido, uel fessis bello pacis amor præmiaq; & quies in posterū sperabantur. Nec Ciuilis silentem struxit aciem, locum pugnæ testem uirtutis ciens, stare Germanos Batauosq; sup uestigia gloriæ, cineres ossaq; legionum calcantes. Quocūque oculos Romanus intenderet, captiuitatem, clademq; & dira oīa obuersari. Ne terrerentur uario Treuirici prœlij euentu, suam illic uictoriam Germanis obstitisse, dū omissis telis, præda manus impediunt. Sed cūcta mox prospa & hosti contraria euenisse, q̄ prouideri astu ducis oportuerit p̄uidisse, cāpos madentes, et ipsis gnaros paludes hostibus noxias. Rhenū et Germaniæ deos in aspectu, quorꝝ numine ca-

pesserent pugnā, coniugum parentū, patriæ memores. Illū diē aut gloriosissimū inter maiores, aut ignominiosum apud posteros fore. Vbi sono armorū tripudijsq; (ita illis mos) approbata sunt dicta, saxis glandibusq; et cæteris missilibus prœliū incipitur, neq; nostro milite paludē ingrediente & germanis ut eluderent lacessentibus. Absumptis quæ iaciuntur, et ardescente pugna, procursum ab hoste infestius immensis corporibus, & p̄lōgis hastis. Fluitantemq; militē eminus fodiebant, simul è mole quā eductam in Rhenū rettulimus. Bructerorū cuneus transnatauit Turbata ibi res, & pellebatur sociarū cohortiū acies, cum legiones pugnam excipiunt, suppressaq; hostiū ferocia prœliū exæquatur. Inter quæ perfuga Batauus adijt Cerialē, terga hostiū promittēs si extremo paludis eques mitteretur, Solidū illa, & Cugernos quibus custodia obuenisset, parū intentos. Duæ alæ cum perfuga missæ incauto hosti circūfunduntur, quod ubi clamore cognitū legiones à fronte incubuere. pulsiq; germani, Rhenum fuga petebant. Debellatum eo die foret, si Romana classis sequi maturasset. Ne eques q̄dē instituit, repente fusis hymbribus, & propinqua nocte. Postera die. xiiij. legio in superiorem prouinciā Gallo Annio missa, Cerialis exercitum decima ex Hispania legio suppleuit, Ciuili Chaucorū auxilia uenere, non tamen ausus oppidum Batauorū armis tueri. Raptis quæ ferri poterant, cæteris iniecto igni in insulam concessit, gnarus deesse naues afficiendo ponti, neq; exercitū Roaliter trāsmisurū. quin & diruit molem à Druso germanico factā. Rhenūq; prono alueo in Galliam ruentē disiectis quæ morabantur effudit. Sic uelut ablato amne tenuis alueus insulam inter Germanosq; cōtinentiū ter-

rarum spẽm fecerat. Transiere Rhenũ Tutor quoq; & Classicus, & centum tredecim Treuirorũ Senatores, in quibus fuit Alpinus Montanus, quẽ à primo Antonio missum in Gallias sæpius memorauimus. Comitabatur eum frater. D. Alpinus. Simul cæteri miserãone ac donis auxilia cõcibant, inter gentes periculorum auidas. Tantũq; belli sieperfuit, ut pfidia cohortiũ, alarũ, legionũ modicis uillis quadripartita inuaserint. Decimã legionẽ Arenacã, secundam Batauoduri & Grinnes Vadamq; cohortiũ alarũq; castra, ita diuisis copijs, ut ipse & Vera sorore eius genitus, Classicusq; ac Tutor suam quisq; manũ traherent. Nec omnia patrandi fiducia, sed multa ausis aliqua in parte fortunam affore. Simul Cerialẽ, neq; satis cauum, & pluribus nũcijs huc illuc currentem, posse medio intercipi. Quibus obuenerãt castra decumanorũ, oppugnationem legionis arduã rati, egressum militem & cedendis materijs operatũ turbauere, occiso pfecto castrorũ & quinq; primoribus centurionũ, paucisq; militibus, Cæteri se munimentis defendere. Et interim Germanorũ manus Batauoduri irrũpere incohatũ pontem nitebantur. Ambiguũ prœlium nox diremit. plus discriminis apud Grinnes Vadamq;. Vadam Ciuilis, Grinnes Classicus oppugnabant, nec fisli potuerant, interfecto fortissimo quoque, in quibus Briganticus pfectus alæ ceciderat. quẽ fidum Romanis & Ciuili auunculo infensum diximus. Sed ubi Cerialis cũ delecta equitũ manu subuẽit, uersa fortuna. Præcipites Germani in amnem aguntur. Ciuilis dum fugientes retentat agnitus, petitusq; telis, relicto equo, trãsnatauit. Idẽ Germanis effugium. Tutorẽ Classicumq; appulsæ lintres uexere. Ne tum quidem Ro. classis pugnæ affuit ut

iussum erat. Sed obstiñt formido & rẽmiges per alia militiæ munia dispersi. Sanè Ceriaris parũ tẽporis ad exequẽda impia dabat, subitus consilij, sed euentu clarus. Aderat fortuna etiam, ubi artes defuissent, hinc ipsi exercitui; minor cura disciplinæ. Et paucos post dies quanq; piculũ captiuitatis euasisset, infamiã non uitauit. profectus Nouesiũ Bõnamq; ad uisenda castra, quæ hyematuris legionibus erigebãtur, nauibus remeabat dissecto agmine, incuriosis nigilijs, Animaduersum id germanis, & insidias cõposuere. Electa nox atra nubibus, & prono amne rapũ, nullo prohibẽte nullũ ineunt. prima cædes astu adiuta, incisis tabernaculorum funibus. suãsmet corijs coopertos trucidabant. Aliud agmen turbare classem, iniycere uincla, trahere pupes. Vtq; ad sallendũ silentio, ita cœpta cæde, & quo plus terroris adderent, cuncta clamoribus miscebant. Romani uulneribus exciti, quærunt arma, ruunt per uias, pauci ornati militariter, pleriq; circũ brachia torta ueste & strictis mucronibus. dux semisomnis ac propè intectus, errore hostiũ seruatur. Nãq; ptoriã nauẽ uexilio insignẽ illic ducẽ rati abripiũt. Cerialis alibi noctem egerat, ut plæriq; credidere, ob stuprũ Claudiæ sacratæ mulieris, ubi & nigiles flagitiũ suum ducis dedecore accusabãt, tanquã iussi silere, ne qtẽ eius turbarent. Ita intermisso signo, & uocibus, se quoq; in somnũ lapsos. Multa luce reuecti hostes captiuis nauibus, prætoriã triremẽ flumine impio, domũ Velledæ traxere. Ciuilem cupido incessit, nauale aciem ostendandi. Complet quod biremiũ, quæq; simplici ordine agebantur. Adiecta ingens lintrium uis. ad tricenos quadragenosq; ceu armamenta lyburnicas soli haud indecore pro uelis iuuabant. Spa

cum uelut æquoris electum, quo Mosæ fluminis amnē Rhenus Oceano affundit. Cā instruendæ classis sup insi tam genti uanitatem, ut eo terrore commeatus Gallia aduentantes interciperent. Cerialis miraculo magisquā meu direxit classem numero imparem usu remigum, gu bernatorum arte, nauium magnitudine potiorem. Is flu mine secundo. Illi uento agebantur. Sic prouecti tenta to telorum iactu diriuuntur. Ciuilis nihil ultra ausus, transrhenum concessit. Cerialis insulam Batauorum hostiliter populatus, agros uillasq; Ciuilis, intactos no ta arte duum sinebat, cum interim fluxu autumni, et crebris pluuialibus hymbribus superfusis amnis palu stre humilemq; insulam in faciem stagni oppleuit. Nec classis aut commeatus aderant. Castraq; in plano sita ui fluminis deferebantur. Potuisse tunc opprimi le giones, & uoluisse Germanos, sed dolo à se flexos im putauit Ciuilis. Neque abhorret uero. quando paucis post diebus dediño insecuta est. Nam Cerialis per oc cultos nuncios Batauis: pacem, Ciuili ueniam ostēn tans, Velledam propinquosque monebat, fortunam belli tot cladibus aduersam, opportuno ergo Populum Romanum merito mutare. Cæsos Treuiros, receptos Vbios, ereptam Batauis patriam, neque aliud Ciuilis amicitia peractum, quàm uulnera, fugas, luctus exu lem eum & extorrem, recipientibus oneri, & satis peccauisse q; totiens Rhenum transcendendo. Si quid ultra moliantur. inde iniuriam & culpam, hinc ul tionem & deos fore. Miscebantur minis promissa. & concussa transrhenanorū fide, inter Batauos quoque sermones orti, non prorogandam ultra ruinam, nec posse ab una natione totius orbis seruitium depelli. quid

pfectum cæde & incendijs legionum, nisi ut plures ma lidioresq; acciremur? Si Vespasiano bellum nauauerint, Vespasianum rerū potiri. Sin Populū Romanū armis prouocent, quotam partē generi humani Batauos esse? Respicerent Rhætos Noricosq;, cæterorum onera socio rum. Sibi non tributa, sed uirutes & uiros indici. Pro ximum id libertati. Et si dominorum electio sit, honestis simus principes Romanorū, q̄ Germanorum fœminas to lerari. Hæc uulgus. Proceres atrociore Ciuilis rabie, se met in arma trusos. Illum domesticis malis, excidium gentis opposuisse. Tunc infensos Batauis deos, cum ob sideretur legiones, interficerentur legati. bellum uni ne cessarium, ferale ipsis sumerent. Ventum ad extrema ni resipiscere incipiāt, et noxij capitis pœna pœnitentiā fateantur. Non fefellit Ciuilem ea inclinatio, & præue nire statuit, super tedium malorum, etiam spe uitæ, quæ plerunq; magnos animos infringit. Petito colloquio, scinditur Nabaliæ fluminis pons. In cuius abrupta pro gressi duces. Ciuilis ita cœpit. Si apud Vitellij legatum defenderer, neq; facto meo uenia, neq; dictis fides debeba tur. Cuncta inter nos inimica, hostilia ab illo cœpta, à me aucta erant. Erga Vespasianum uetus mihi obser uantia, & cū priuatus esset, amici uocabamur. Hoc Pri mo Antonio notū, cuius epistolis ad bellū accitus sum, ne Germanicæ legiones & Gallica iuuentus alpes trā scenderent. Quæ Antonius absens, Flaccus præsens mo nebat, arma in Germania mouī, quæ Mutianus in Sy ria, Aponius in Mœsia, Fabianus in Pannonia.

Cornelij Taciti Historiarū Libri. xxi. impfecti & reliq; quorum qui ad hanc diem reperiuntur Finis.

P. CORNELII TACITI HISTORICI DE SITV MORIBVS ET POPVLIS GERMANIAE LIBELLVS.

Germania omnis à Gallis Rhætijsq; & Pānonijs, Rheno & Danubio fluminibus, à Sarmatis dacisq; mutuo metu aut montibus separatur. Cætera Oceanus ambit latos sinus & insularū immensa spacia cōplectens, Nuper cognitis qbusdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus Rhætī carū alpium inaccesso ac præcipitī uertice ortus, modico flexu in occidentem uersus septentrionali Oceano miscetur. Danubius molli & clementer edito montis Arbonæ iugo effusus plures Populos adit, donec in ponticū mare sex meatibus erūpit. septimū enim os paludibus hauritur. Ipsos Germanos indigenas crediderim, minimeq; aliarū gentiū aduentibus & hospitijs mixtos, qa nec terra olim, sed classibus adhuchebantur qui mutare sedes q̄rebant, & immensus ultra utq; sic dixerim aduersus Oceanus raris ab orbe nostro nauibus aditur. Quis porro præter piculū horridi et ignoti maris, Asia aut Africa aut Italia relicta Germaniā peteret? informē terris, asperā cælo, tristem cultu aspectuq;, nisi si patria sit. Celebrant carminibus antiquis (quod unū apud illos memoriæ & annalium genus sit) Tuistonem deū terra editū & filiū Manū originem gentis conditorisq;. Māno tris filios assignāt, è quorū noībus proximi Oceano Ingæuones, Medij Herminones, Cæteri Issæuones uocentur. Quidam autem licentia uetustatis pluris deo

ortos plures q; gentis appellationes, Marsos, Gabrinios, Suevos, Vandalos affirmat, Eaq; uera et antiqua noia. Cæterũ Germaniæ uocabulũ recẽs, et nuper additũ, quoniã q primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, ac nũc Tungri, nunc Germani uocati sint. Ita nationis nomen, nõ gentis eualuisse paulatim, ut omnes primũ à uictore ob metũ, mox à scipsis inuento nomine Germani uocarentur. Fuisse apud eos, & Herculẽ memorant, Primũq; omnium uiroꝝ fortiũ iuri in prelia canunt. Sunt illis hæc quoque carmina quoꝝ relatu quẽ Baritũ uocant, accendunt animos, futuræq; pugnæ fortunã ipso cantu augurantur, Terrent enim, trepidant ue, prout sonuit acies. Nec tam uoces illæ q̃ uirtutis concentus uidentur. Affectatur præcipue asperitas soni, & fractũ murmur obiectis ad os scutis, quo plenior & grauior uox repercussu intumescat. Cæterũ et Vlyxem qdã opinantur lõgo illo & fabuloso errore in hunc Oceanum delatum adisse Germaniæ terras. Asciburgiumq;, quod in ripa Rheni situm hodie incolitur eb illo conditum nomen natumq;. Arã quinetiã Vlyxi consecratam adiecto Laertæ patris noie eodẽ loco olim reptã, monumentaq;, & tumulos quosdam græcis litteris inscriptos in confinio Germaniæ Rhætiæq; adhuc extare, quæ neq; confirmare argumentis, neq; refellere in animo est, ex ingenio suo quisque demat, uel addat fidẽ. Ipse eoꝝ opinionibus accedo, q Germaniæ populos nullis aliis aliaꝝ nationũ cõnubijs infectos propriã et sincerã et tm̃ sui similẽ gentẽ extitisse arbitrãtur. Vnde habitus quoq; corporũ q̃q̃ in tanto hominũ numero idẽ oĩbus truces, & cærulei oculi, rutile comæ, magna corpora, & tantum ad impetũ ualida, laboris atque ope-

rũ nõn eadẽ pacientia, minimeq; sitim æstumq; tolerare, frigora atque inediã cælo soloue assueuerunt. Terra et si aliquãto specie differt, in uniuersum tamen aut syluis horrida, aut paludibus fœda, humidior qua gallias, nẽtosior qua Noricũ ac Pannoniã aspicit. satis ferax, frugi feratum arborum impatiens, pecorum fœcunda, sed plerunque improcera. ne armentis quidem suus honor, aut gloria frontis. numero gaudent, eaque solæ & gratissimæ opes sunt. Argẽtum & aurum propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim nullã Germaniæ uenam argentũ aurum'ue gignere, quis enim scrutatus est? possessione & usu haud perinde afficiuntur. Est uidere apud illos argẽtea uasa legatis & principibus eorũ numeri data nõ in alia utilitate, q̃ quæ humo fingũtur. q̃q̃ proximi ob usum commerciorũ aurum & argentum in precio habent, formasq; quasdam nostræ pecuniæ agnoscunt, atque eligũt, Interiores simplicius et antiquius pmutatiõe merciũ utuntur, pecuniã probãt ueterem & diu notam serratos bigatosq;. Argẽtum quoque magis quàm aurum sequuntur nulla affectione animi, sed quia numerus argenteorum facilior usui est promiscua ac utilia mercantibus. Ne ferrum quidem supereſt, sicut ex genere telorum colligitur. Rari gladijs, aut maioribus lanceis utuntur. hastas, uel ipsorum uocabulo frameas gerunt angusto & brui ferro, sed ita acri & ad usum habili, ut eodem telo, prout ratio poscit uel cominus uel eminus pugnent, & eques quidem scuto frameaq; contentus est. pedites et missilia spargunt, plura singuli, atque in immensum uibrãt, nudi aut sagulo leues, nulla cultus iactatiõ. Scuta tãtũ lectissimis coloribus distinguunt paucis

loricæ. Vix ũi, alterius classis, aut galeæ. Equi non forma, non uelocitate conspicui, sed nec uariare gyros in morem nostrum docentur. In rectum aut uno flexu dextros agunt ita coniũcto orbe, ut nemo posterior sit. i uniuersum estimanti plus penes peditẽ roboris, eoq; mixti prælianur, apta & congruentem ad equestrẽ pugnã uelocitate peditũ, quos ex omni iuuentute delectos ante aciẽ locant. Diffinitur & numerus, Centeni ex singulis pagis sunt. Idq; ipsum inter suos uocantur & quod primo numerus fuit, iã nomen & honor est. Acies per cuneos cõponitur. cedere loco dũmodo rursus instes. ꝑsilij q̃ formidinis arbitrãtur. Corpora suorũ etiã in dubijs plus referũt. Scutũ reliquisse præcipuum flagitium, nec aut sacris adesse, aut cõcilio inire ignominioso fas. multũq; supstites bellorum infamiã laqueo finierunt. Reges ex nobilitate. Duces ex uirtute sumunt. Nec regibus infinita ac libera potestas, & duces exemplo potius q̃ Imperio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant admiratione præsunt. Cæterũ neq; animaduertere, neq; uincire neq; uerberare qdẽ nisi sacerdotibus ꝑmissum, nõ quasi in pœnam nec ducis iussu, sed uelut deo imperante, quẽ adesse bellantibus credunt, effigiesq; et signa quædam detracta lucis in prælium ferunt, quodq; præcipuum fortitudinis incitamentum est non casus, nec fortuita conglobatio turmã, aut cuneũ facit, sed familiæ et propinquitates, et in proximo pignora, Vnde ululatus fœminarũ audiri, unde uagitus infantũ. hi cuiq; sanctissimi testes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad coniuges uulnera ferunt. nec illæ numerare, nec exigere plagas pauent. Ciboſq; & hortamina pugnãtibus gestãt Memoriæ prodiur quasdã acies inclinatas iã et labãs

tes à fœminis restitutas ꝓstantia preciũ & obiectu pectorũ et monstrata cominus captuitate. q̃ lõge impatiẽtius fœminarũ suarũ noĩe timent, adeo ut efficacius obligentur animi ciuitatum, quibus inter obsides puellæ quoq; nobiles impanur. Ineſſe quinetiã sanctũ aliq̃d, et prouidũ putant. nec aut consilia earũ aspernanur, aut responsa negligunt. Vidimus sub diuo Vespasiano Velledã diu apud plerosq; numinis loco habitã. Sed & olim Aurimiã & cõpluris alias uenerati sunt, non adulatione, nec tanq̃ facerẽt deas. Deorũ maxime Mercuriũ colunt, cui certis diebus, humanis quoq; hostijs litare fas habent. Herculẽ ad Martem conceſſis animalibus placãt. Pars Sueuorũ & Isidi sacrificat. Vnde causa & origo peregrino sacro parũ cõperi, nisi quod signum ipsum ĩ modũ liburnæ figuratũ docet adiectã religionem. Ceterũ nec cohibere parietibus, deos, neq; in ullã humani oris speciem assimilare ex magnitudine cælestium arbitrãtur. Lucos ac nemora consecrãt, deorũq; noĩbus appellant. secretũ illud, quod sola reuerentia uident. Auspicia, sortesq; ut q̃ maxime obseruãt. Sortiũ consuetudo simplex, uirgã frugiferæ arbori decisam in surculos amputant eosq; notis q̃busdã discretos super candidã uestem temere ac fortuito spargũt. mox si publice ꝓsulenr sacerdos ciuitatis, sin priuatim, ipse pater familiæ ꝑcatus deos cælumq; suspiciens ter singulos tollit, sublatos secundum impressam ante notã interꝓtatur. Si prohibuerunt nulla de eadem re in eundem diem ꝓsultatio. Sin premissum, auspiciorum adhuc fides exigitur, & illud q̃dem etiã hic notum, auium uoces, uolatusq; interrogare. Proprium gentis equorum quoq; ꝓsagia ac monitus expiri. publice alũtur ijsdẽ nemoribus ac lucis cã-

didi et nullo mortali ope cõtacti, quos pressos sacro cul
tu sacerdos ac rex uel princeps ciuitatis comitantur. hin
nitus ac fremitus obseruãt. Nec ulli auspicio maior fides
non solum apud plebem, sed apud proceres, apud sacer
dotes. Se. n. ministros deoꝝ, illos conscios putant. Est &
alia obseruatio auspicioꝝ, qua grauium bellorũ euẽtus
explorant. Eius gentis cum qua bellum est captiuũ quo
quo modo intercepium, cum electo populariũ suoꝝ, pa
trys quenq; armis cõmittunt, uictoria huius, uel illius
pro iudicio accipitur. De minoribus rebus principes cõ
sultant, de maioribus oẽs, ita tamen ut ea quoq; quorum
penes plebem arbitrium est, apud principes ptractẽ
tur. Coeunt, nisi quid fortuitum & subitum incidit, cer
tis diebus, cũ aut inchoatur luna aut impletur. Nam
agendis rebus hoc auspicatissimũ initium credunt, nec
dieꝝ numerum ut nos, sed noctiũ computant. Sic consti
tuunt sic cõdicunt, nox ducere diem uidetur. Illud ex li
bertate uitium, q̃ nõ simul, nec iussi conueniunt, sed &
alter, & tertius dies cunctatione coeuntium absumitur.
Vt turbæ placuit, considunt armati. Silentium per sacer
dotes, qbus tum & coercendi ius est, imperatur. Mox
rex uel princeps, prout ætas cuiq;, prout nobilitas, pro
ut decus belloꝝ, prout facundia est, audiuntur auctoꝝ
ritate suadendi magisq; iubendi potestate. Si displicuit
sententia fremitu aspernantur. Sin placuit, frameas cõ
cutiunt, honoratissimum assensus genus est armis lau
dare, licet apud concilium accusare quoq; & discrimen
capitis intendere. Distinctio pœnarũ ex delicto, prodito
res & transfugas arboribus suspendunt. Ignauos et im
belles & corpore infames cœno ac palude, iniecta insu
per crate mergunt. Diuersitas supplicij illuc respicit tã

ſcelera oſtendi oporteat dum puniuntur, flagitia abſcõ
di. Sed & leuioribus delictis pro modo pœnarũ equoꝝ
pecorũq; numero conuicti multantur, pars multæ regi
uel ciuitati, pars ipſi qui uindicatur uel propinquis eius
exoluitur. Eligũtur in iiſdẽ cõcilijs er principes, qui iura
per pagos uicosq; reddunt. Cẽteni ſingulis ex plebe co-
mites conſilium ſimul & auctoritas adſunt. Nihil autẽ
neq; publicæ neq; priuatæ rei, niſi armati agunt. Sed ar
ma ſumere nõ ante cuiq; moris, q̃ ciuitas ſuffecturũ pro-
bauerit. Tum eum in ipſo concilio uel principum ali-
quis uel pater uel propinquus ſcuto frameaq; iuuenem
ornant, hæc apud illos toga, hic primus iuuentæ honos,
ante hoc domus pars uidentur, mox Reip. inſignis no-
bilitas aut magna patrũ merita principis dignationem
ẽt adoleſcentulis aſſignant. Cæteris robuſtioribus ac iã
pridem probatis aggregantur, nec rubor inter comites
aſpici. Gradus qui ẽt ipſe comitatus habet iudicio eius
quẽ ſectantur. Magnaq; et comitũ æmulatio, quibus pri
mus apud principem ſuũ locus, & principũ cui pluri-
mi & acerrimi comites, hæc dignitas, hæ uires magno
ſemp electoꝝ iuuenũ globo circundari, in pace decus in
bello p̃ſidium, nec ſolum in ſua gente cuiq;, ſed apud fi-
nitimas quoq; ciuitates id nomen, ea gloria eſt, ſi nume
ro ac uirtute comitatus emineat. Expetuntur enim lega-
tionibus & muneribus ornantur, & ipſa plerũq; fama
bella profligant. Cum uentum in aciem, turpe principi
uirtute uinci, turpe comitatui uirtutẽ principis nõ æqua
re. Iam uero infame in oẽm uitam ac probroſum, ſuper
ſtitem principi ſuo ex acie receſſiſſe. Illum defendere tue-
ri, ſua quoque fortia facta gloriæ eius aſſignare, principũ
ſacramẽtũ eſt. Principes pro uictoria pugnant, Comites

pro principe. Si ciuitas in qua orti sunt longa pace & otio torpeat, pleriq; nobilium adolescentium petunt ultro eas nationes quæ tum bellū aliquod gerunt, quia & ingrata genti quies, & ut facilius inter ancipitia clarescant, magnūq; comitatum non nisi ui belloq; tueare, exigunt. n. principis sui liberalitate illum bellatorē equū, illam cruentam uictricemq; frameam. Nā epulæ et conuictus quanq; incompti largi tamē apparatus pro stipēdio cedunt. Materia munificentiæ per bella & raptus, nec arare terram aut expectare annum tam facile persuaseris, q; uocare hostes & uulnera mereri, pigrū quin immo & iners uidetur sudore acquirere, quod possis sanguine parare. Quotiens bella non ineunt, non multum uenatibus, plus per otium transigunt. dediti somno, ciboq;, fortissimus quisque ac bellicosissimus nihil agens, delegata domus & penatim & agrorꝝ cura fœminis senibusq; & infirmissimo cuiq; ex familia. Ipsi habēt miram diuersitatem naturæ, cū iidem hoīes sic ament inertiam & oderint quietem. Mos est ciuitatibus ultro ac uiritim cōferre principibus uel armentorū uel frugum, quod pro honore acceptum ēt necessitatibus subuenit. Gaudent p̄cipue finitimarū gentium donis, quæ non mō à singulis, sed publice mittuntur. Electi equi, magna arma, phaleræ, torquesq;, iam & pecuniā accipere docuimus. Nullas Germanorꝝ populis urbes habitari satis notum est, ne pati quidem inter se iunctas sedes. Colunt discreti ac diuersi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit. Vicos locant non in nostrū morem cōnexis & coherentibus ædificijs. Suā quisque domum spacio circūdat siue aduersus casus ignis remedium, siue insciti a ædificandi. Ne cementorꝝ quidem apud illos aut tegularū usus. Ma-

teria

terra ad omnia utuntur informi, & citra speciem aut delectationem. Quædam loca diligentius illinunt terra ita pura & splendente, ut picturam ac liniamenta colorũ imitetur. Solent & subterraneos specus aperire, eosq; multo insuper fimo onerant suffugium hyemi & receptaculum frugibus, quia rigorem frigorum eiusmodi locis molliunt & si quando hostis aduenit aperta populatur. Abdita autem & defossa aut ignorantur, aut eo ipso fallunt quod quærenda sunt. Tegumen omnibus sagum, fibula, aut si defit, spina conserum. Cætera intecti totos dies iuxta focum atq; ignem agunt. Locupletissimi ueste distinguntur non fluitante sicut Sarmatæ ac Parthi, sed stricta & singulos artus exprimente. Gerũt & ferarum pelles proximi ripæ negligenter. Vlteriores exquisitius, ut quibus nullus per commertia cultus. Eligunt feras, & detracta uelamina spargunt maculis, pellibusq; belluarum, quas exterior oceanus, atq; ignotum mare gignit, nec alius fœminis q̃ uiris habitus, nisi q̃ fœminæ sæpius lineis amictibus uelantur, eosque purpura uariant, partemq; uestitus superioris in manicas non extendunt, nudæ brachia ac lacertos, sed et proxima pars pectoris patet, quáq̃ seuera illic matrimonia nec ullam morum partem magis laudaueris. Nam prope soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptijs ambiuntur. Dotem non uxor marito sed uxori maritus offert. Intersunt parentes & propinqui, ac munera probant. Munera non ad delitias muliebres quæsita, nec quibus noua nupta comatur, sed boues & frenatum equum, & scutum cũ fra-

mea, gladioq; . In hæc munera uxor accipitur, atque uicem ipsa armoꝝ aliquid uiro affert, hoc maximum uinculum, hæc arcana sacra, hos coniugales deos arbitrantur, ne se mulier extra uirtutũ cogitationes, extraq; bellorum casus putet. Ipsis incipientis matrimonij auspicijs admoneatur, uenire se laborum periculorumq; socia, idem in pace, idem in prœlio passuram ausuramq;, hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denũciãt. Sic uiuendũ, sic pereundũ, accipe secũ liberis inuiolata, ac digna reddat, q̃ nurus accipiãt, rursus q̃ ad nepotes referãtur. Ergo septa pudicitia agunt, nullis spectaculoꝝ illecebris, nullis conuiuiorum irritationibus corruptæ. Litterarum secreta uiri pariter ac fœminæ ignorant. Paucissima in tam numerosa gente adulteria, quorum pœna præsens, & maritis permissa, acciſis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem uicum uerbere agit. Publicatæ enim pudicitiæ nulla uenia, non forma, non ætate, non opibus maritum inuenit. Nemo enim illic uitia ridet, nec corrumpere & corrumpi sæculum uocatur. Melius quidem adhuc eæ ciuitates, in quibus tantum uirgines nubunt, & cum spe, uotoq; uxoris semel trãsigitur. Sic unum accipiunt maritum quo modo unũ corpus, unamq; uitam, ne ulla cogitatio ultra, ne longior cupiditas, ne tanquam maritum, sed tãquam matrimonium ament. Numerum liberorum finire, aut quemq̃ ex agnatis necare flagitium habetur, pluſq; ibi boni mores ualent, q̃ alibi bonæ leges. In omni domo nudi ac sordidi. In hos artus, in hæc corpora, quæ miramur excreſcunt. Sua quemq; mater uberibus alit, nec

ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac seruum nullis educationis delitijs dignoscas. Inter eadem pecora in eadem humo degunt, donec ætas separet ingenuos, uirtus agnoscat. Sera iuuentus uenus, eoq; inexhausta pubertas, nec uirgines festinantur, eadem iuuenta, similis proceritas pares ualidæq; nascentur, ac robora parentum liberi referunt. Sororum filijs idem apud auũculum, quia ad patrem honor. Quidam sanctiorem arctioremq; hunc nexum sanguinis arbitrantur & in accipiendis obsidibus magis exigunt, tanquam & in animum firmius & domum latius teneant, heredes tamen successoresq; sui cuiq; liberi, & nullum testamẽtum. Si liberi non sunt, proximus gradus in possessione fratres, patrui, auunculi. Quanto plus propinquorum, quo maior affinium numerus, tanto grauior senectus, nec ulla orbitatis precia. Suscipere tam inimicitias seu patris seu propinqui, q̃ amicitiãs necesse est, nec implacabiles durant. Luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorũ numero, recipitq; satisfactionem uniuersa domus, utiliter in publicum quia periculosiores sunt inimicitiæ iuxta libertatem. Conuictibus & hospitijs non alia gens effusius indulget. Quẽcunq; mortalium arcere tecto nefas habetur, pro fortuna q̃sq; apparatis epulis excipit. Cum defecere, qui modo hospes fuerat, monstrator hospitij & comes, proximã domum non inuitati adeunt, nec interest, pari humanitate accipiuntur. Notum ignotũq; q̃tum ad ius hospitis nemo discernit. Abeunti si qd poposcerit, concedere moris, & poscendi inuicem eadem facilitas. Gaudent muneribus, sed nec data imputant, nec accepto obligantur. Vectus inter hospites comis, statim è somno, quẽ plerunq;

in diem extrahunt, lauantur, sæpius calida, ut apud quos plurimum hyems occupat, lauti cibum capiunt, separatæ singulis sedes, & sua cuiq; mensa. Tum ad negocia, nec minus sæpe ad conuiuia procedunt armati, diem noctemq; cōtinuare potādo nulli probrum. Crebræ ut inter uinolentos rixæ. Raro conuitijs, sæpius cæde & uulneribus transiguntur. Sed de reconciliatis inuicē inimicitijs, & iungendis affinitatibus, & adsciscēdis principibus de pace deniq; ac bello plerūq; in cōuiuijs consultant, tanq̄ nullo magis tpe aut ad simplices cogitatiōes pateat animus, aut ad magnas incalescat. Gens non astuta nec callida aperit adhuc secreta pectoris licētia ioci. Ergo detecta & nuda omnium mens postera die retractatur, & salua utriusq; tpis ratio est. Deliberant, dum fingere nesciunt, constituunt, dum errare nō possunt, potui humor ex ordeo aut frumento in quandam similitudinem uini corruptus, proximi ripæ et uinum mercantur. Cibi simplices, agrestia poma, recens fera, aut lac concretum, sine apparatu, sine blandimentis expellunt famem, aduersus sitim non eadem temperātia, si indulseris ebrietati suggerendo quantum concupiscunt, haud minus facile uitijs q̄ armis uincentur. Genus spectaculorꝝ unum atq; in omni cœtu idem. Nudi iuuenes quibus id ludicrum est inter gladios se atq; infestas frameas saltu iaciunt. Exercitatio artem parat ars decorem, non in quæstum tamen aut mercedem, q̄uis audacis lasciuiæ precium est uoluptas spectantiū. Aleā (quod mirere) sobrij inter seria exercent, tanta lucrādi perdendi ue temeritate ut cum oīa defecerunt, extremo ac nouissimo iactu de libertate ac de corpore cōtendāt. Victus uolūtariā seruitutē adit. Quāuis iunior, q̄uis ro

buſtior alligari ſe ac uenire patiũr. Ea ẽ ĩ re praua pudicitia ipſi fidem uocant. Seruos cõditionis huius per conuiuia tradunt, ut ſe quoq; pudore uictoriæ exoluãt. Cæteris ſeruis non in noſtrum morem deſcriptis p familiã miniſterijs utuntur. Suam quiſque ſedem, ſuos penates regit. Frumenti domum dominus aut pecoris aut veſtis ut colono iniungit, & ſeruus hactenus paret. Cætera domus officia uxor ac liberi exequuntur. Verberare ſeruum, ac uinculis & opere coercere, rarum. Occidere ſolent non diſciplina & ſeueritate, ſed impetu & ira, ut inimicum, niſi quod impune eſt. Liberti non multum ſupra ſeruos ſunt. Raro aliquod momentũ in domo, nunq; in ciuitate exceptis dũtaxat ijs gentibus, quæ regnantur. Ibi. n. et ſuper ingenuos & ſæp nobiles aſcendunt. Apud cæteros impares libertini libertatis argumentum ſunt, fœnus agitare & in uſuras extendere ignotũ, iõq; magis ſeruatur q̃ ſi uetitum eſſet. Agri pro numero cultorũ ab uniuerſis per uices occupantur, quos mox inter ſe ſecundũ dignationem partiuntur, facilitatem partiendi campor̃ ſpacia præſtant. Arua per annos mutant, et ſupereſt ager, nec. n. cum ubertate & amplitudine ſoli laborare contendunt ut pomaria cõſerant, & prata ſeparent & hortos rigent, ſola terræ ſeges imperatur. Vnde annum quoque ipſum non in totidem digerunt ſpecies. Hyems & uer & æſtas intellectũ ac uocabula habent, Autumni pinde nomen ac bona ignorantur. Funerũ nulla ambitio. Id ſolum obſeruatur, corpora claror̃ uirorũ certis lignis cremẽtur. Struem rogi nec veſtibus nec odoribus cumulãt, ſua cuique arma, quorũdã igni et equus adijciũr. Sepulchrum ceſpes erit. Monumentor̃ arduũ

et peroperosum honorem, et graue defunctis aspernantur Lamenta ac lachrymas cito, dolorem & tristitiam tarde ponunt. Fœminis lugere honestum est. Viris meminisse. Hæc in commune de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. Nunc singularum gentium instituta ritusq; quatenus differant, Quæ nationes è Germania in Gallias cõmigrauerint expediã. Validiores olim Gallorũ res fuisse summus auctorũ diuus Iulius tradit, eoq; credibile est etiam Gallos in Germaniam trãsgressos. Quantulũ n. amnis obstabat, quo minus ut quæq; gens eualuerat occuparet permutaretq; sedes promiscuas adhuc & nulla regnorũ potentia diuersas? Igitur inter Hercyniã syluã, Rhenumq; et Mœni amnes Heluetij, Vlteriora Boij, Gallica utraq; gens tenuere. Manet adhuc Boemi nomen significatq; loci neterem memoriã quãuis mutatis cultoribus. Sed utrũ Aranisci i Pãnoniã ab Osis Germanoq; natiõe, an Osi ab Aranisciis i Germaniã, ꝓmigrauerint cũ eodẽ adhuc sermone institutis moribus utantur, incertum est qa pari olim inopia ac libertate eadem utriusq; ripæ bona malaq; erant. Treuiri & Neruli circa affectationem Germaniæ originis ultro ambitiosi sunt, tanq; p hãc gloriã sanguinis à similitudine & inertia Gallorũ se pascentur. Ipsam Rheni ripã haud dubie Germanorũ populi colũt, Vangiones, Treboci, Nemetes. Vbij qdẽ quãq; Romana Colonia esse meruerint, ac libentius Agrippinenses cõditores sui noie uocẽtur, origine erubescũt. Transgressi olim et experimẽto fidei super ipsam Rheni ripã collocati, ut arcerent nõ ut custodirẽtur. Omniũ harũ gentiũ uirtute pcipui Bataui nõ multum ex ripa, sed insulã

Rheni amnis colunt. Cattorũ quondam populus, & seditione domestica in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani Imp. fierent. Manet honos, & antiquæ societatis insignæ, nã nec tributis contemnũtur, nec publicanus attrit, exẽpti oneribus & collationibus, et tã tũ in usum prælior. sẽ positi uelut tela atque arma bellis reseruãtur. Est in eodem obsequio et Matiacorum gens. Promlit enim magnitudo Populi Romani ultra Rhenũ ultraque ueteres terminos Imp. reuerentiã. Ita sede finibusq; in sua ripa, mẽte animoq; nobiscum agũt. Cætera similes Batauis, nisi q ipso adhuc terræ suæ solo et cœlo acrius animãtur. Nõ numeramus inter Germaniæ populos, quãq; trans Rhenũ Danubiũq; consederint eos q decumates agros exercent. Leuissimus quisq; Gallor., et inopia audax, dubiæ possessionis solũ occupauere. Mox limite acto promotisq; p̃sidijs sinus Imp. & pars prouinciæ habẽtur. Vltra hos Catũ initiũ sedis ab Hercinio saltu inchoãt, nõ ita effusis ac palustribus locis, ut cætere ciuitates, i quas Germania patescit, durãt. Si qdẽ colles paulatim rarescunt, et Cattos suos saltus Hercinius prosequr simul, atque deponit. duriora gẽti corpora. stricti artus minax uultus, et maior animi uigor. Multũ (ut iter Germanos) ratiõis ac sollertiæ, p̃ponere electos, audire p̃positos, nosse ordines, intelligere occasiones, differre impetus, disponere diem, uallare noctẽ, fortunam inter dubia, uirtutem inter certa numerare, quodq; rarissimũ, nec nisi ratiõe disciplinæ concessum, plus reponere in duce q̃ in exercitu. Omne Robur in pedite, quẽ sup arma ferramentis quoque et copijs cooperant, alios ad prælium ire uideas, Cattos ad bellum,

rari excursus et fortuita pugna equestriū sane uirium id propriū, cito parare uictoriā, cito cedere. Velocitas iuxta formidinem, cunctatio propior cōstantiæ est, & alijs Germanorȝ populis usurpatum. Rara & priuata cuiusq; audentia apud Cattos in consensum uertit, ut primū adoleuerint crinem barbamq; summittere, nec nisi hoste cæso exuere uotiuum obligatūq; uirtuti oris habitum. Super sanguinē & spolia reuelant frontes, seq; tū demum pretia nascendi rettulisse, dignosq; patria ac parentibus ferunt. Ignauis & imbellibus manet squalor. fortissimus quisq; ferreum insuper annulum, ignominiosum id genti, uelut uinculum gestat, donec se cæde hostis absoluat. Plurimis Cattorū hic placet habitus. Iāq; canent insignes & hostibus simul, suisq; monstrati, omniū penes hos initia pugnarū, hæc prima semp acies uisu noua. Nā ne in pace qdē uultu mitiore māsuescunt. Nulli domus aut aliqua cura, prout adquemq; uenere aluntur. prodigi alieni, cōtemptores sui, donec exāguis senectus tam dure uirtuti impares faciat. Proximi Cattis certum iā Alueo Rhenū, quique terminus esse sufficiat, Vsipij ac Tēcteri colunt. Tencteri sup solitū bellorȝ decus equestris disciplinæ arte pcellūt. Nec maior apd Cattos peditū laus, q̄ Tēcteris eqtū. Sic instituere maiores, posteri imitantur. Hi lusus infantium, hæc iuuenum æmulatio perseuerāt senes, inter familiā & penates et iura successionū equi tradūtur. Excipit filius, non ut extera maximus natu, sed prout ferox bello et melior. Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant. Nūc Chamauos & Angriuarios immigrasse narratur pulsis Bructeris ac penitus excisis uicinarȝ consensu nationum, seu sui-

perbiæ odio, seu prædæ dulcedine, seu fauore quodam erga nos deorum. Nam ne spectaculo quidem prælij inuidere, suplex. lx. millia non armis telisq; Romanis, sed quod magnificentius est, oblectationi oculisq; cecidere. Maneat quæso, duretq; gentibus si non amor nostri, at certe odium sui, quando in urgentibus Imperij fatis nihil iam præstare fortuna maius potest, q̃ hostium discordiam. Angriuarios & Chamauos à tergo Dulgibini et Chasuari cludunt, aliæq; gentes haud perinde memoratæ. A fronte Frisij excipiunt. Maioribus minoribusq; Frisijs uocabulum est, ex modo uirium, utreque nationes usque ad Oceanũ Rheno pꝛexuntur, ambiũtq; immensos insuper lacus, & Romanis classibus nauigatos. ipsum quinetiã Oceanũ illa tentauimus, & supesse adhuc herculis colũnas fama uulgauit, seu adijt Hercules, seu quicquid ubi magnificum ẽ, in claritatem eius referre consensimus. Nec defuit audentia Druso Germanico. Sed obstitit Oceanus in se simul atque in Herculẽ inquiri. Mox nemo tẽptauit. Sanctiusq; ac reuerẽtius uisum de actis deorũ credere, q̃ scire. Hactenus in occidentẽ Germaniam nouimus. In septentrionem ingentẽ flexu redit. Ac primo statim Chaucorꝝ gens quanq̃ incipiat à Frisijs ac partẽ littoris occupet omniũ quas exposui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos usque sinuetur tã immensum terrarꝝ spaciũ non tenent tantum Chauci, sed & implent. Populus inter Germanos nobilissimus, quique magnitudinẽ suã malit iustitia tueri sine cupiditate sine ipotẽtia, qeti secretiq; nulla prouocant bella, nullis raptibus aut latrocinijs populãtur. Id præcipuum uirtutis ac uiriũ præcipuum argu-

mentum est, quod ut superiores agunt non per iniuriã assequuntur. Prompta tamen omnibus arma, ac si res poscat exercitus, plurimum uiroꝝ equorumq;, & quie scentibus eadẽ fama. In latere Chaucorum, Cattorũq; Cheruſci nimiam ac marcentem diu pacem illaceſſiti nutrierunt idq; iocundius q̃ tutius fuit, quia inter im potentes & ualidos falſo quieſcas, ubi manu agitur, modeſtia ac probitas nomina ſuperioris ſunt. Ita q olim boni æquiq; Cheruſci, nunc inertes ac ſtulti uocantur. Chattis uictoribus fortuna in ſapientiã ceſſit. Tacti ruina Cheruſcorum & Foſi contermina gens, aduerſarũ rerum ex æquo ſocij ſunt, cũ in ſecundis minores fuiſſent. Eundem Germaniæ ſinum proximi Oceano Cymbri tenent, parua nunc ciuitas, ſed gloria ingens. Vetuſtiſq; famæ lata ueſtigia manent. Vtraq; ripa caſtra ac ſpacia, quorũ ambitu nunc quoq; metiaris molem manusq; gentis & tam magni exitus fidem. Sexcenteſimũ & .xl. annum urbs noſtra agebat cum primum Cymbrorum audita ſunt arma Cæcilio Metello ac Papirio Carbone coss. ex quo ſi ad alterum Imperatoris Traiani conſulatum computemus. cc. ferme & .x. anni colliguntur, tandiu Germania uincitur. Medio tam longi ęui ſpacio multa inuicem damna. Non Samnis, nõ Pœni non Hiſpaniæ, Galliæ ue, ne Parthi q̃dem ſæpius admonuere. Quippe regno Arſacis acrior eſt Germanorũ libertas. Quid enim aliud nobis quam cædem Craſſi amiſſo & ipſo & ipſe Pacoro infra Ventidiũ deiectus oriens obiecerit? At Germani Carbone & Caſſio & Scauro Aurelio & Seruilio Cepione. M. quoq; Mãlio fuſis uel captis quinq; ſimul conſularis exercitus P. Ro-

Varium tresq; cũ eo legiones etiam Cæsari abstulerũt. nec impune. C. Marius in Italia. Diuus Iulius in Gallia, Drusus ac Nero & Germanicus in suis eos sedibus perculerunt. Mox ingentes. C. Cæsaris minæ in ludibriũ uersæ. Inde otium, donec occasione discordiæ nostræ & ciuiliũ armorum expugnatis legionũ hybernis etiã Gallias affectauere, ac rursus pulsi, inde proximis temporibus triumphati magis q̃ uicti sint. Nũc de Sueuis dicendũ est, quorum non una ut Cattorũ Tencterorum ue gens, maiorẽ enim Germaniæ partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibusq; discreti, quamq̃ in cõmune Sueui uocentur. Insigne gentis obliquare crinem, nodoq; substringere. Sic Sueni à cæteris Germanis. Sic Sueuorum ingenui à seruis separãtur. In aliis gẽtibus seu cognatione aliqua Sueuos seu qd sæpe accidit imitatione rarũ et intra iuuẽtæ spaciũ. Apud Sueuos usq; ad caniẽ horrentẽ capillũ retro sequuntur, ac sæpe ĩ ipso solo uertice ligãt. Principes & ornatiorẽ habẽt. Ea cura formæ, sed innoxie. Neq; enim ut amẽt amẽtur ue, in altitudinẽ quãdã et terrorem adituri bella comptũt, ut hostiũ oculis ornantur. Vetustissimos se nobilissimosq; Sueuorũ Semnones memorant. Fides antiquitãs religione firmatur. Statuto tẽpore in syluã auguriis patrũ, et prisca formidine sacrã omnis eiusdem sanguinis populi legationibus coherẽt, Cæsoq; publice homine celebrãt. Barbari ritus horrenda primordia. Est et alia luco reuerentia. Nemo nisi uinculo ligatus ingreditur, ut minor, & potestatem numinis præ se ferens. si forte prolapsus, attolli et insurgere haud licitũ, p humũ euoluũtur, eoq; omnis superstitio respicit, tanq̃ inde initia gẽtis, ibi re

gnator omnium deus, cætera subiecta atq; parentia. Ad ducit auctorem fortuna Semnonum, Cœtum pagis habi tantur, magnoq; corpore efficiur, ut se Sueuorũ caput credant. Contra Langobardis paucitas nobilitasq; plu rimis ac ualentissimis nationibus cinctis non per obse quiũ, sed prœlijs, & periclitando tuti sunt. Reudigni deinde & Auiones & Anglij & Varini & Eudoses & Suardones & Nuithones fluminibus aut syluis mu niuntur, nec quicq; notabile in singulis, nisi quod in cõ mune Nerthum, ideſt terrã matrem colunt, eamq; inter uenire rebus hominũ, inuehi populis arbitrãtur. Est in ĩsula Oceani castrum nemus, dicatũq; in ea uehiculũ uestc contectũ, attingere uni sacerdoti cõcessum. Is adesse penetrali deam intelligit, uectamq; bobus fœminis mul ta ueneratiõe prosequitur. Lœti tunc dies, festa loca quæ cunq; aduentu, hospitioq; dignatur. Non bella ineũt nõ arma sumunt, clausum omne ferrum, pax & quies tunc tantum nota. Item tantum amata, donec idem sacerdos satiatã conuersatione mortaliũ deã tẽplo reddat, mox uehiculum, et uestes & si credere uelis, numen ipsum secreto lacu abluitur. Serui ministrant, quos statim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror, sanctaq; ignorantia, quid si id quod tantum periturí uident. Et hæc quidem pars in secretiora Germaniæ porrigitur. Propior (ut quo modo paulo ante Rhenum, sic nunc Danubiũ sẽ quar) Hermũduorum ciuitas fida Romanis, eoq; solis Germanorũ non in ripa commertiũ, sed penitus, atq; in splendidissima Rhætiæ prouinciæ Colonia passim & sine custode transeunt, & cum cæteris gẽtibus arma mo

do castraq; nostra ostendamus his domos, villasq; passim fecimus non concupiscentibus. In Hermunduris Albis oritur flumen inclytum & notum olim, nūc tantū auditur. Iuxta Hermunduros Nariſci, ac deinde Marcomani & Quadi agūt. præcipua Marcomanorū gloria uires q;, atq; ipſa etiā ſedes pulſis olim Boiis uirtute parta, nec Mariſci Quadiue degenerant. Eaq; Germaniæ ueluti frons eſt, quatenus Danubio pgitur. Marcomanis, Quadisue uſq; ad noſtrā memoriam reges manſerunt ex gente ipſorum, nobile Marobodui & Tudri genus, iam & externos patiuntur. Sed uis & potentia regibus ex auctoritate Romana, raro armis noſtris, ſæpius pecunia iuuantur, nec minus ualent retro Marſigni, Gothini, Oſi, Burij, terga Marcomanorum Quadorūq; claudunt, è qbus Marſigni & Burij ſermone cultuq; Sueuos referunt. Gothinos Gallica, Oſos Pánonica lingua coarguit, non eſſe Germanos, & quod tributa patiuntur, partē tributoꝝ Sarmatæ, partem Quadi ut alienigenis imponunt. Gothini quo magis pudeat & ferrū effodiunt, omnesq; hi populi pauca campeſtrium, cæterum ſaltus & uertices montium iugumq; inſederunt, diuimit enim ſcinditq; Sueuiam continuum montium iugum, ultra quod plurimæ gentes agunt, ex quibus latiſſime patet Lygiorū nomen in plures ciuitates diffuſum. Valētiſſimas nominaſſe ſufficiet, Arios, Helueconas Manimos Elyſios, Naharualos. apud Naharualos antiq religionis lucus oſtenditur. Præſidet ſacerdos muliebri ornatu, ſed deos interpretatione Romana Caſtorem, Pollucemq; memorant. Eius numinis nomen Alcis, nulla ſimulachra, nullum peregrinæ ſuperſtitionis ueſtigium. Vt fratres tamen ut iuuenes uenerantur. Cæte-

rum Arij super uires, quibus enumeratos paulo ante populos antecedunt, truces insitæ feritati arte ac tempore lenocinantur, nigra scuta, tincta corpora, atras ad prælia noctes legunt, ipsaq; formidine atque umbra feralis exercitus terrorem inferunt nullo hostium sustinente nouum ac uelut infernum aspectum. Nã primi in omnibus prælijs oculi uincuntur. Trans Lygios Gothones regnant paulo iam adductius, q̃ cæteræ Germanorum gentes, nondũ tñ supra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugij & Lemouij, omniumq; harum gentiũ insigne rotunda scuta, breues gladij, & erga reges obsequium. Suionum hinc ciuitates, ipsæ in Oceano pter uiros armaq; classibus ualent, forma nauiũ eo differt, q̃ utrinq; prora paratam semper apulsui frontem agit, nec uelis ministrantur nec remos in ordinem lateribus adiũgunt. Solutum ut in quibusdam fluminum, et mutabile ut res poscit hinc uel illinc remigium. Est apud illos & opibus honos, eoq; unus imperitat nullis iam exceptionibus non precario iure parendi, nec arma ut apud cæteros Germanos, neque promiscuo, sed clausa sub custode & quidem seruo, quia subitos hostium incursus prohibet Oceanus. Otiosa porro armatorum manus facile lasciuiunt. Enim uero neque nobilem, neque ingenuum ne libertinum quidem armis præponere regia utilitas est. Trans Suionas aliud mare pigrum, ac propè immotum quo cingi claudiq; terrarum orbem hinc fides, q̃ extremus cadentis iam solis fulgor in ortus edurat adeo clarus, ut sydera hebetet. Sonum insuper audiri, formas deorum, & radios capitis aspici persuasio adijcit, illuc usque & fama uera tantum natura. Ergo iam dextro Suenici maris littore Esiuorum

gentes alluuntur, quibus ritus, habitusq; Sueuorum, lingua Britannicæ propior. Matrem deam uenerãtur. ĩsigne superstitionis formas Aprorum gestant. Id pro armis omniumq; tutela, securum deæ cultorem etiam inter hostes præstat. Rarus ferri, frequens fustiũ usus. Frumenta cæteroscq; fructus patientius quàm pro solita Germanorum inertia laborant. Sed et mare scrutantur, ac soli omnium succinum quod ipsi Glesum uocant, inter uada atque in ipso littore legunt, nec quæ natura quæue ratio gignit, ut barbaris quæsitum compertum ue diu, quinetiam inter cætera eiectamenta maris iacebat, donec luxuria nostra dedit nomen, ipsis in nullo usu, rude legitur, informe perfertur, preciumq; mirantes accipiunt. Succum tamen arborum esse intelligas, quia terrena quædam atque etiam uolucria animalia plerunque interlucent quæ implicata, humore mox duresce nte materia cludunur. Fœcundiora igitur nemora lucosq;, sicut orientis secretis, ubi thura balsamaq; fundantur, ita occidentis insulis terrisq; inesse crediderim, quæ uicini solis radijs expressa atque liquantia ĩ proximum mare labuntur, ac ui tempestatum in aduersa littora exundant. Si naturam succini admoto ĩgne tentes, in modum tædæ accendiur, alitq; flammam pinguem & olentem, Mox ut in picem rasinamq; lentescit. Suionibus Sitonum gentes continuantur. Cætera similes uno differunt, quod fœmina dominatur, in tantum non modo à libertate, sed etiam à seruitute degenerant, hic Sueuiæ finis. Beucinorum Venetorumq; & Fenniorum nationes Germanis an Sarmatis ascribam dubito, quanq; Peucini, quos quidam Bastar

nas uocant sermone cultu sede ac domicilijs, ut Germani agunt, sordes omnium ac torpor procerum connubijs mixtis, non nihil in Sarmatarum habitum fœdantur. Veneti multum ex moribus traxerunt. Nam quicquid inter Peucinos semiosq; syluarum ac montium erigitur latrocinijs pererrant, hi tamen inter Germanos potius referuntur, quia & domos fingunt, et scuta gestãt, & pedium usu ac pernicitate gaudent, quæ omnia diuersa Sarmatis sunt in plaustro equoq; uiuentibus, Fennis mira feritas, fœda paupertas, non arma, non equi, non penates, uictui herba, uestitui pelles, cubile humus. Solæ in sagittis spes, quas inopia ferri ossibus asperãt. Idemque uenatus uiros pariter & fœminas alit. Passim enim comitantur, partemq; prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum hymbriumq; suffugium, q̃ ut in aliquo ramorum nexu contegantur, huc redeunt iuuenes, hoc senum receptaculum. Sed beatius arbitrantur, q̃ ingemere agris, illaborare domibus, suas alienasq; fortunas spe metuq; uersare, securi aduersus homines, securi aduersus deos. Rem difficillimam assecuti sunt, in illis ne uoto quidem opus esset. Cætera iam fabulosa, Hellusios & Oxionas ora hominum uultusq; & corpora atque artus ferarum gerere, quod ego ut incompertum in medium relinquam.

CORNELII TACITI EQVITIS ROmani Dialogus an sui sæculi oratores antiquioribus & quare concedant.

Sæpe ex me reqris Iuste Fabi cur cũ priora sæcula tot eminentium oratorum ingenijs gloriaq; effloruerint, nostra potissimum ætas deserta & laude orbata uix nomen ipm oratoris retineat, neq;.n. ita appellamus nisi antiquos. Horum aũt tempoꝝ diserti, causidici, & aduocati, & patroni, & quid uis potiusq̃ oratores uocantur. Cui percunctationi tuæ respondere, & tã magnæ questiõis pondus excipe, ut aut de ingenijs nostris male existimandũ si idẽ assequi nõ possumus, aut de iudicijs, si nolumus, uix Hercule auderem, si mihi mea sententia proferenda, ac nõ disertissimoꝝ nostris temporibus hominũ sermo repetendus esset. Quos eandẽ hanc quæstionem pertractantes iuuenis admodũ audiui, ita non ingenio sed memoria, ac recordatione opus est, ut quæ à præstantissimis uiris & excogitata subtiliter, & dicta grauiter accepi, cum singuli diuersas uel easdem, sed probabiles causas afferrent, dum formã sui quisque & animi & ingenij redderet, iisdem nunc numeris, ijsdemq; orationibus ꝑsequar, seruato ordine disputationis, neque enim defuit qui diuersam quoque partem susciperet, ac multum uexata & irrisa uetustate nostrorũ temporum eloquentiam antiquorum ingenijs anteferret. Nam postero die q̃ accuratius Maternus Catonem recitauerat, cum offendisse potentium animos dicere,

tur, tanq; in eo tragœdiæ argumento sui oblitus tantum Catonem cogitasset, eaq; de re per urbem frequens sermo haberetur, uenerunt ad eum. M. Aper, & Iulius Secundus celeberrima tum ingenia fori nostri, quos ego in iudicijs non utroq; modo studiose audiebam, sed domi quoq; & in publico affectabam mira studiorum cupiditate & quodam ardore iuuenili, ut fabulas quoq; eorum & disputationes & arcana semotæ dictionis pœnitus exciperem, quæuis maligne pleriq; opinarentur, nec Secundo promptum esse sermonem, & Aprum ingenio potius & ui naturæ, q̃ institutione, & litteris famam eloquentiæ consecutum. Nam & Secundo purus, & præfluus, & in quem satis erat profluens, sermo non defuit. Et Aper cum eruditione imbutus cõtemnebat potius litteras quæ nesciebat, tanquam maiorem industriæ & laboris gloriam habiturus, si ingenium eius nullis alienarum artium adminiculis innixi uiderentur. Igitur ut intrauimus cubiculum Materni sedentem ipsum quem pridie recitauerat librum intra manus habentem deprehendimus.

Dialogus.

VM Secundus. Nil ne te inquit Materne fabulæ malignor̃ terrent, quo minus offensas Catonis tui aures? An ideo librum istũ deprehendisti, ut diligentius retractares, et sublatis si quæ prauam interpretandi materiã dederũt, emittures Catonẽ non quidem meliorem sed tamen securiorem? Tum ille, leges tu quidem si uoleueris et agnosces quæ audisti, q; si quæ omisit Cato, sequẽti tractatiõe Thiestes dicet. Hanc. n. tragœdiam disposui iam et intra me ipse formaui. Atq; ideo maturare libri huius editionem festino, ut demissa priore cura nouæ cogitationi toto pe-

flore incumbam. Adeo te tragœdiæ istæ non saũant (inquit Aper) quo minus omissis orationum & curarum studijs omne tẽs modo circa Medeam, ecce nunc circa Thiestem consumas? cum tot amicoꝝ causæ, tot colonia rum & municipioꝝ clientelæ in forum uocent, quibus uix sufficeres, etiam si non nouum tibi ipse negotiũ im portasses. Dominorũ & Catonẽ. i. nostras quoq; histori as & Romana nomina græcoꝝ fabulis aggregares. Et Maternus perturbarer hac tua seueritate, nisi frequens ac assidua nobis contẽtio iam prope in consuetudinem uertisset. Nam nec tu agitare & insequi poetas intermit tis, & ego cui defidiam aduocamur quotidianum hoc patrocinii defendens aduersus te poetice exerceo. Quo lætor magis oblatũ nobis iudicem qui me uel in futurũ uetet uersus facere, uel quod iam pridem opto sua quoq; auctoritate cõpellat, ut omissis forensium musarũ angu stijs, in quibus satis mihi superq; sudatũ est, sanctiorem istam & angustiorẽ eloquentiã colã. Ego uero inquit Secũdus ante q̃ me iudicem Aper recuset, faciã qđ pro bi & modesti iudices solent ut in his cognitionibus ex cusent, in qbus manifestũ est, alterã apud eos partem gratia ꝓualere. Quis. n. nescit nemimẽ mihi cõiunctiorẽ esse et usu amicitiæ, et assiduitate cõubernij q̃ Saleium Bassum cũ optimũ uirum tum absolutissimũ poetã? por ro si poetica accusatur nõ aliũ uideo reũ locupletiorem. Securus sit inqt Aper et Saleius Bassus et qsquis alius studiũ poeticæ et carminũ gloriã fouet, cũ eas agere non possit, et ego. n. quatenus arbitrium litis huius inueniri nõ patiar, Maternũ solicite plurimũ defendi, sed et ipsum solũ apud eos arguã, q̃ natus ad eloquentiã ciuilẽ et ora toriã, qua parare simul et tueri amicitias, adsciscere na

tiones, cõplecti prouincias, possit, amittit studiũ, quo nõ aliud in ciuitate nostra uel ad utilitatem fructuosius, uel ad dignitatẽ amplius, uel ad urbis famã pulchrius, uel ad totius Imperij atq; omnium gentium notitiã illustrius excogitari potest. Nam si ad utilitatem uitæ oĩa consilia, facta nostra dirigenda sunt, quid erit tutius q̃ eam exercere artem qua semper armatus p̃sidium amicis, opem alienis, salutem periclitantibus, inuidis uero & inimicis metum & terrorem ultro ferat. Ipse securus & uelut quadam ꝑpetua potentia ac potestate munitus, cuius uis & utilitas rebus propè fluentibus aliorum præsidio & tutela intelligitur. Sin propriũ piculũ irrepat non hercule loricæ gladius in acie firmius munimentum, q̃ reo & periclitanti eloquentia p̃sidium simul & telum, quo propugnare pariter & incessere uel in iudicio siue in senatu siue apud principẽ possis. Quid aliud infestis patribus nuper Eprius Marcellus q̃ eloquentiam suã apposuit? qui accinctus & minax diserta quidem sed inexercitatam & eiusmodi certaminũ rudẽ Heluidij sapientiã elusit. plura de utilitate non dico, cũ p̃sertim minime contradicturum Maternum meum arbitror. Ad uoluptatem oratoriæ eloquentiæ trãseo, cuius iucunditas non uno alio ue momento sed omnibus propè diebus & prope omnibus horis contingit. Quid. n. dulcius libero & ingenuo aĩo & ad uoluptates honestas nato q̃ uidere plenam semp & frequentem domum concursu splendidissimorũ hominum, idq; scire non pecuniæ, non orbitati, neq; officijs alicuius administrandis, sed sibiipsi dari? illos quinimmo orbos & locupletes uere, plerũq; ad iuuenẽ et pauperẽ, ut aut sua aut amicorũ discrimina cõmendent? Vlla ne tãta ingentiũ opum ac

ac magnæ potentiæ uoluptas, q̃ spectare hoĩes ueteres, & senes, & totius orbis gratia subnixos in summa omnium rerũ abundantia confitentes id quod optimum sit, se non habere? Iam uero qui togatoꝝ comitatus et egressus? quæ in publico spẽs, quæ in iudicijs ueneratio? quod gaudium consurgendi assistendiq; inter tacentes in unũ conuersos coire populum & circũfundi coram, & accipere affectum quacunq; orator induxerit. Vulgata dicẽtium gaudia & imperitoꝝ quoq; oculis exposita parua censeo, illa secretiora, & tm̃ ipsis orantibus nota, maiora sunt, siue accuratam meditatamq; affert orationem, est quoddam sicut ipsius dictionis, ita gaudij põdus et cõstantia, siue nouam & recentẽ curam nõ sine aliqua trepidatione aĩus attulerit, ipsa solicitudo cõmendat euẽtum, & lenocinatur uoluptati, sed extemporalis audaciæ, atq; ipsius temeritatis uel p̃cipua iucunditas est. Nã ingenio quoq; sicut in agro, q̃q̃ alia diu serantur atque elaborentur, gratiora tamen quæ sua sponte nascuntur. Eqdem ut de me ipse fatear, non eũ diem lætiorem egi, quo mihi latus clauus oblatus est, uel quo homo nouus & in ciuitate minime fauorabili nactus Quæsturã, aut Tribunatũ, aut Præturã accepi, q̃ eos quibus mihi pro mediocritate huius quantulæcũq; in dicendo facultatis, aut reum prospere defendere, aut apud centũuiros cãm aliq̃ fœliciter orare, aut apud principem ipsos illos libertos & procuratores principũ tueri & defendere datur. Tum mihi supra tribunatus & præturas & consulatus ascẽdere uideor, tũ abire, quod si non in alio oritur nec in codicillis datur, nec cũ gratia uenit, qd fama et laus cuiusuis artis cum oratoꝝ gloria cõparanda est? q nõ illustres in urbe solum apud negotiosos et rebus inten-

tos, sed etiam apud iuuenes et adolescentes quibus morum & indoles est & bona spes sui, quorum nomina prius parentes liberis suis ingerunt? quos sæpius vulgus imperitũ & tunicatus hic populus transeuntis nomine uocat & digito demonstrat? Aduenæ quoq; & peregrini iam in municipijs & colonijs suis auditos cum primũ urbem attigerunt requirunt, ac cultus agnoscere concupiscunt. Ausim contendere Marcellium hunc Eprium de quo modo locutus sum, & Crispum Vibium (libentius. n. nouis et recentibus quã remotis et obliteratis exẽplis utor) non minus esse in extremis partibus terrarũ, q̃ Capuæ aut Vercellis ubi nati dicuntur. nec hoc illis alterius ter millies sestertium præstat, q̃q̃ ad has ipsas opes possint uideri eloquentiæ beneficio uenisse. Ipsa eloquentia cuius numen & cælestis uis multa quidẽ oĩbus sæculis exẽpla edidit, ad q̃tam usq; fortunam homines ingenij uiribus puenerint. Sed habet ut supra dixi propria & quæ nõ cognoscenda, sed ocularis expectanda habemus. Nã quo sordidius & abiectius nati sint, quoq; notabilior paupertas & angustia rerum nascentes eos circunsteterunt, eo clariora ad demostrandam oratoriæ eloquentiæ utilitatem illustriora exempla sint, quod sine cõmẽdatione natalium, sine substantia facultatum neuter moribus egregius, Alter habitu quoq; corporis contemptus p multos iam annos potentissimi Ac donec libuit principes fori, nunc principes in Cæsaris amicitia agũt ferunt q; cuncta, atque ab ipso principe cũ quadam reuerentia diliguntur. Quia Vespasianus uenerabilis senex & patientissimus uir bene intelligit, cæteros qdẽ amicos sues niti, quæ ab ipso acceperint quæq; ipsis accumulare, & in alios con

gererē promptum est. Marcellū autē & Crispū atauliſſe ad amicitiā ſuā quod non à principe acceperint, nec accipi poſſit. Minimū inter tot ac tanta locū obtinēt imagines Attali & ſtatuæ, quæ neq; ipſa tamen negligenter tam Hercule q̄ diuitiæ & opes quas facilius inuenies, q uinuperet q̄ ſtudiā. His igitur & honoribus et ornamentis, & facultatibus refertas domos eorum uidemus, qui ſe ab ineunte adoleſcentia cauſis forenſibus et oratorio ſtudio dederunt. Nam carmina et uerſus q̄bus totam uitam Maternus inſanire optat (inde. n. omnis fluxit oratio) neq; dignitatem ullam auctoribus ſuis cōciliant, neq; utilitates alunt. Voluptatem autē brevem, laudem inanem & infructuoſam conſequuntur, licet hæc ipſa & quæ deinde dicturus ſum, aures tuæ o Materne reſpuant. Crebro eſt ſi apud te Agamemnon aut Iaſon diſerte loquitur, quis ideo domū defenſus, et ubi obligatus redit? quis Saleiū noſtrū egregiū poetā (uel ſi hoc honorificētius eſt) p̄clariſſimū uatē deducit aut ſalutat aut proſequitur? Nempe ſi amicus, ſi propinquus ſi deniq; aliqs ī aliquod negotiū inciderit ad hūc Secūdū recurret, nō ad te Materne, q̄ poeta es, neq; ut pro eo uerſus facias. Hi. n. Baſſo domi naſcūtur, pulchri q̄dē et iucundi, quoſq; tamen hic exitus eſt, ut cum toto anno per omnes dies magna noctium parte unū librū exſulit et lucubrauit, Rogare ultro et ambire cogatur, ut ſint qui dignētur audire et ne id q̄dē gratis nā et domū mutuatur et adiutoriū extruit, et ſubſellia cōducit et libellos diſpgit, ut beatiſſimus recitatiōe eius euēnus proſequatur. Omnis illa laus intra unū aut alterū diē uelut ī herba uel flore percepta ad nullā certā et ſolidā puenit, frugē nec aut amicitiam inde refert clientelam, aut manſio-

rum in animo cuiusquã beneficium, sed clamorẽ magñ, & uoces inanes & gaudiũ uolucre. Laudauimus nuper ut mirã & eximiã Vespasiani liberalitatem, q̃ quingenta sesterna Basso donasset. Pulchrũ id qdem indulgentiam principis ingenio mereri q̃to tamẽ pulchrius, si ita res familiaris exigat, se ipsum colere, suã expiri libertatem? Adijce q̃ poetis si modo dignũ aliqd elaborare & efficere uelint, relinquẽda q̃uersatio amicor̃, et iucunditas urbis, deserenda cætera officia, utq; ipsi dicũt in nemora, & lucos. i. in soliudinem cedẽdũ est. Nec opinio qdem & fama cui soli seruiunt & quod unum esse precij omnis sui laboris fatentur, æque poetas q̃ oratores sequtur, quoniã mediocris poetas nemo nouit, bonos pauci. Q̃n. n. rarissimar̃ recitationum fama in totã urbem penetrat metrũ, ut p tot prouincias innotescat? quotus quisq; cũ ex Hispania uel Asia, nequid de Gallis nostris loquamur, in urbẽ uenit, Saleiũ Bassum requirit? atq; adeo si quis requrit & semel uidit transit & q̃tenus est, ut si picturã aliquã uel statuã uidisset. Neq; hũc meũ sermonẽ sic accipi uolo, tanq̃ eos qbus natura sua oratorẽ ingeniũ deneganit deterreã à carminibus, si modo in hac studiorum parte oblectare otium & nomen inserere possunt famæ. Ego uero omnem eloquentiam omnesq; eius partes sacras & uenerabiles puto. Nec solũ cothurnum nostrum, aut heroici carminis sonum, sed lyricorũ quoq; iucunditatem, & elegorũ lasciuias, & iambornm amaritudinem, epigrammatum lusus, et quãcunq; aliam speciem eloquentia habeat anteponendam. Cæteris aliarum artium studijs credo, sed tecum mihi Materne res est, quod cum natura tua in ipsam artem eloquentiæ ferat, errare mauis, & summa

adeptus, in leuioribus subsistus, ut si in græcia natus esses ubi ludicras quoq; artis exercere honestum est, tibi Nicostrati robur ac uires dij dedissent, non paterer immanes illos & ad pugnam natos lacertos leuitate, iaculi aut iactu disci uanescere, sic nunc te ab auditorijs & theatris in forum & ad causas et ad uera prœlia uoco, cum præsertim ne ad id quidē confugere possis, quod plerisq; patrocinatur, tanq; minus obnoxium sit offendere poetarū q̄ oratorum studium. Efferuescit enim uis pulcherrimæ naturæ tuæ, nec pro amico aliquo, sed quod periculosius ē pro Catone offendis, nec accusandi offensa necessitudine officij, aut fide aduocationis aut fortunæ, & subitæ dictionis impetu. At tu meditatus uideris elegisse personam notabilem & cum auctoritate dicturam. Sentio quid responderi possit. hinc ingentis ex his assensus, hinc in ipsis auditorijs præcipue laudari & mox omnium sermonibus ferri. Tolle igitur cetis et securitatis excusationem cū tibi sumas aduersariū superiorē, nobis satis sic priuatas & nostri sæculi otrouersias ueri in quibus expressis si quando necesse sit pro periclitante amico potentiorū aures offendere, et probata sit fides et libertas excusata. Quæ cū dixisset Aper acrius, ut solebat & intento ore remissius & subridens Maternus parat. Quid enim me nō minus diu accusare oratores q̄ Aper laudatū Fore. n. arbitrabar ut à laudatione eorum digressus detractaret poetas, atq; carminum studium prosterneret, arte quadam mitigauit concedendo his qui causas agere non possent, ut uersus facerent. Ego autem sicut in causis agendis nisi fortasse possum, ita recitatione tragœdiarum & ingredi & efficere fa-

mam auſpicatus ſum, tum quidē cū in Nerone impro-
bā & ſtudiorū quoque ſacra prophanantē uaticinij po-
tentiam fregi. hodie ſi quid in nobis notitiæ ac nominis
eſt, magis arbitror carminum q̄ orationum gloria par-
tum, ac me deiungere à forenſi labore conſtitui, nec co-
mitatus iſtos & egreſſus aut frequentiam ſalutationum
concupiſco, non magis quam æra et imagines quæ etiā
iam me nolente in domū meā irruperunt. Nam ſtatum
cuiuſque ad ſecuritatem melius innocentia uteor q̄ elo-
quentia, nec uereor ne mihi unquā uerba in ſenatu niſi
pro alterius diſcrimine facienda ſint. Nemora uero et lu-
cū & ſecretum ipſum quod A per increpabat, tantam mi-
hi afferunt uoluptatem, ut inter p̄cipuos carminum fru-
ctus numerē, q̄ nec in ſtrepitu, nec ſedente ante hoſtiū
liūgatore, nec inter ſordes ac lachrymas reorū cōponun-
tur, ſed ſecedit animus in loca pura atque innocentia,
fruitur q̄ ſedibus ſacris. Hæc eloquentiæ primordia, hæc
penetralia, hæc primū habitus culmuque cōmoda morta-
libus in illa caſta et nullis p̄ctata uitijs pectora iſtuxit
ſic oracula loq̄bātur. Nā lucroſæ huius et ſaginantis
eloquētiæ uſus recens & malis moribus natus, atque ut
tu dicebas Aper, in locū teli repertus. Cæterū fœlix il-
lud et ut more noſtro loquar aureū ſæculū et oratorum
et criminū impos, poetis, et uatibus abundat, qui beneſa-
cta canerent, nō qui male admiſſa defenderent, ne aut il-
lud clamore aut angustiæ honor primū apud
deos quoq; proferre reſponſa et intereſſe epulis ferebā-
tur. Deinde q̄ apud illos diis genitos ſacrosq; reges, in-
ter quos neminem cauſidicoq;, ſed Orphea ac Linum,
ac ſi introſpicere alius uelis ipſum Apollinem accepi-
mus uel ſi hæc fabuloſa nimis et cōpoſita uidentur, il-
lud certe mihi cōcedis Aper, nō minorē honorem Ho-

mero q̃ Demostheni apud posteros, nec angustioribus terminis famã Euripidis, aut sophoclis q̃ Lysiæ aut Hyperidis includi. plures hodiæ reperies q Ciceronis gloriã q̃ Virgilij detractent, nec ullus Asinij aut Messalæ liber tã illustris est, q̃ Medea Ouidij, aut Varij Thiestes. Ac ne fortunam quidem uatũ, et illud fœlix cõtuberniũ cõparare timuerim cum inqeta et anxia oratoꝝ uita. licet illos agitent certamina et picula sua et controuersiæ. malo securũ et secretũ Virgilij secessum, in quo tũ neque apud diuum Augustum gratia caruit, neque apud. Po. Ro. notitia. Testes augusti epistolæ. Testis ipse populus q auditis in Theatro uersibus Virgilij surrexit uniuersus, & forte præsentem spectantemq; Virgiliũ ueneratus est, sic quasi Augustum. Ne nostris quidem temporibus Secundus pomponius Aphro Domitio uel dignitate uitæ uel ꝑpetuitate famæ cesserit. Nam Crispus et Marcellus ad quorũ exempla me uocas, quid habent in hac præsenti fortuna concupiscendum? an quod timent, an quod timentur? quod cum quotidie aliquid rogentur hi qbus ꝑstant indignãtur? quod alligati cũ adulatione? nec impãtibus unq̃ satis serui uidẽtur, nec nobis satis liberi? Quæ hæc summa reꝝ potentia est? tantũ posse liberti solent. Me uero dulces (ut Virgilius ait) musæ remotæ à sollicitudinibus et curis et necessitate quotidie aliqd ꝯtra animũ faciente ĩ illa sacra illosq; fontes ferãt, nec insanũ ultra et lubricũ forũ famãq; pallentẽ trepidus expiar nõ me fremitus salutãtiũ. nec anhelãs libertus excitet, nec icertus futuri, testamẽtũ pro pignore scribã, nec plus habeã q̃ qđ possim cui uelim reliquere qñcũq; fatalis et meus dies uẽiet, statuarq; tumulo nõ mœstus et atrox, sed hylaris et corõatus et ꝑ memoria mei,

nec consulat quisquã nec roget. Vix dum finierat Maternus concitatus & uelut instinctus. Tum Vrbanus Messala cubiculum eius ingressus est, suspicatusq; ex ipsa intentione singulorum aliorem inter eos esse sermonem. Num parum tempestiuus inquit interueni secretũ consiliũ causæ alicuius meditationẽ tractantibus? Minime inqt Secundus, atq; adeo uellem maturius interueniss̃es, delectasset enim te et Apri nostri accuratissimus sermo cũ Maternum ut omne ingenium ac studium suum ad causas agẽdas conuerteret exortatus est, et Materni pro carminibus suis læta, utq; poetas defendi decebat audenter, et poetarũ q̃ oratorum similior oratio. Meuere inqt et sermo ipse infinita uoluptate affecisset, atq; id ipsum delectat, quod uos uiri optimi et temporum nostrorum oratores non forensibus tantum negotijs, et declamatorio studio ingenia uestra exercetis. Sed eiusmodi etiam disputationes adiungitis quæ et ingeniũ alũt, et eruditiones et litterarum iucundissimũ oblectamẽtũ cũ uobis q illa disputatis afferunt, tum etiã, his ad quorũ aures peruenerint, Itaque Herculenon minus probatiuideo in te Secunde q̃ Iulij Asiatici uitam cõponendo spem hominibus fecisti plurimum eiusmodi librorũ, q̃ in Apro quod nondum à scholasticis ꝓtroversijs recessit, et otium suum mauult nouorũ rhetorũ more q̃ ueterum oratorum consimere. Tum Aper nõ desinis Messala uetera tantum et antiqua mirari, nostrorum autem temporum studia irridere atq; contemnere? Nam hũc tuum sermonẽ sæpe excepi, cum oblitus et tuæ et fratris tui eloquentiæ nostrum hoc tempore oratorẽ esse contendere antiqs eo credis audacius quo malignius. his opinionem nõ uerebaris, cum eam gloriam quam tibi aliq

contedunt ipſi tibi denegares. Neq; illius inquit ſermonis mei pœnitentiã ago, neq; aut Secundum aut Maternũ aut te ipſum Aper (quanq; interdũ in contrarium diſputes) aliter ſentire credo. Ac uelim impetratũ ab aliquo ueſtrum, ut cauſas huius infinitæ differẽtiæ ſcrutetur ac reddat, quas mecũ ipſe plærumq; conquiro, et quod qbuſdã ſolatio eſt, mihi auget quæſtionem, quia uideo etiam graiis accidiſſe, ut lõgius abſit Eſchines et Demoſthenes ſacerdos iſte enitet, et ſi quis alius, Epheſum uel Mitylenas contentus ſcholaſticorũ clamoribus quatit, q; Afer aut Africanus aut uos ipſi à Ciceroẽ aut Aſinio receſſiſtis magnã inqt Secundus et dignam tractatu quæſtionẽ mouiſtis, ſed quis eã iuſtius explicauerit q; u, ad cuius ſummam eruditionem et præſtantiſſimum ingeniũ cura quoq; et meditatio acceſſit? Et Meſſala, aperiam inquit cogitationes meas, ſi illud à uobis ante impetrauero, ut uos quoq; ſermonẽ hunc noſtrũ adiuuetis, pro duobus inquit maternus promitto. nã et ego et Secundus exequemur partes quas intellexerimus te non tam omiſiſſe q; nobis reliquiſſe. A patrũ enim ſolere diſſentire, et tu pauloante dixiſti, et ipſe ſatis manifeſtius eſt iãdudum in ptrarium accingi, nec æquo animo pferre hãc noſtram pro antiquorũ laude cõcordiam. Non enim inqt Aper inauditũ et indefenſum ſæculum noſtrum patiar hac ueſtra conſpiratione damnari. Sed hoc primũ interrogabo, quos uocetis antiquos, q; oratoꝛ ætatem ſignatione iſta determinetis? Ego.n. cũ audio antiquos, quoſdã uetures et olim natos itelligo, ac mihi uerſantur ante oculos Vlyxes et Neſtor, quorũ ætas mille ferè et. cc. annis ſæculũ noſtrũ antecedit. Vos autẽ Demoſthenẽ et Hyperidem pcipiũs, quos ſatis conſtat Phi-

lippi et Alexandri temporibus floruisse, ita tamen ut utriq; superstites essent. Ex quo apparet multo plures q̃ ccc. annos interesse inter nostram & Demosthenis ætatem, quod spacium temporis si ad infirmitatem corporꝝ nostroꝝ referas, fortasse longum uideatur, si ad naturã sæculorum & respectum huius immensi æui, per q̃ breue, & in proximo est. Nam si sicut Cicero in Hortẽsio scribit, is est magnus & uerus annus, quo eadem positio cæli syderumq́; quæ cũ maxime est rursum existet, isq; annus horum nos uocamus annorum. xij. dcccliiij. complectuntur, Incipit Demosthenes uester quem uos ueterem & antiquum fingitis, non solum anno quo nos, sed fere eodem mense extitisse. Sed transeo ad latinos oratores in quibus non Menenium ut puto Agrippam qui põt uideri antiquus nostroꝝ temporum disertis antepo-nere soletis, sed Ciceronem & Cæsarem et Cœlium et Caluum & Brutum & Asinium & Messalam, quos quidem cur antiquis temporibus potius ascribatis q̃ nostris non uideo. Nam ut de Cicerone ipso loquar Hyrtio nempe et Pansa consulibus ut Tyro libertus eius scripsit. yij. Idus occisus est, quo anno diuus Augustus in locum Pansæ et Hyrtij se et. Q. Pedium. con. suffecit. statue. yiii. & . l. annos, quibus mox diuus Augustus Rẽp rexit. Adiice Tiberii tres et xx. et propè quadriennium Cai, ac bis quaternos denos Claudii & Neronis ãnos atq; unũ Galbæ & Othonis, et Vitellii unum ãnũ, ac sextã iam fœlicis huius principatus stationẽ qua Vespasianus Rẽp. fouet. c. & . xx. anni ab interitu Ciceronis in hunc diem colliguntur, unius hoĩs ætas. Nã ipse ego in Britãnia uidi Senem qui se fateretur et pugnæ interfuisse, qua Cæsarem inferentem arma Britanniæ arcere

littoribus et pellere aggressi sunt. Ita si eum qui armatus. C. Cæsari restitit, uel captiuitas uel uoluntas uel fatum aliquod in urbem pertraxisset, & quidem Cæsarē ipsum & Ciceronem audire potuit, & nostris quoque auctoribus interesse, proximo quidem congiario ipsi uidistis plerosq; senes, qui se a diuo quoque Augusto semel atque iterū accepisse congiarium narrabant, ex quo colligi potest, & Coruinum ab illis & Asinium audiri potuisse. Nā Coruinus in medium usque Augusti principatum, Asinius pene ad extremū durauit, Nec diuidatis sæculum et antiquos, ac ueteres uocetis oratores quo eorundem hoīum aures agnoscere ac uelut coniungere & copulare potuerunt. Hæc ideo prædixi, ut si qua & horum oratorum fama gloriaq; ac laus tēporibus adquiritur, eandem docerem in medio sitam et propiorem nobis q̄ Ser. Galbæ Caio Carboni, quosque alios antiquos merito uocaremus. Sunt. n. horridi & impoliti & rudes et informes, et quos utinā imitatus eēt Caluus uester aut Cœlius, aut ipse Cicero. Agere. n. fortius iam et audētius uolo, si illud ante prædixero mutare cū tpibus formas et gēera dicēdi, Sicut Catoni seni cōparatus. C. Gracchus plenior et uberior, sic Graccho politior & ornatior Crassus, sic utroq; distinctior et urbanior et altior Cicero, Cicerōe mitior Coruinus et dulcior, et in uerbis magis elaboratus. Nec q̄ro qs disertissimus, hoc interim probasse cōtentus sum, nō esse unū eloquētiæ uultum, sed in illis quoque quos uocatis antiquos, plures spēs deprēdi, nec statim deterius esse qd diuersum est. uitio aūt maignitatis humanæ uetera semp in laude, p̄sentia in fastidio esse. Nā non dubitamus inuentos q pro Catone Appium Cæcū magis mirarētur. Satis cōstat nec Ciceroni

quidem obtrectatores defuisse, quibus inflatus et tumẽs nec satis pressus, supra modũ exultans & superfluens & parum antiquus uideretur. Legisti utiq; & Calui et Brutũ ad Ciceronem missas epistolas, ex quibus facile est deprehendere Caluum quidem Ciceroni nisum exanguem ac tritũ, Brutum aũt ociosum atque disiunctum, Rursumq; Ciceronem à Caluo quidem male audiuisse tanq̃ soluum & eneruem, à Bruto aũt, ut ipsius uerbis utar, tanq̃ fractum atque elumbem. Si me interroges, oẽs mihi uideri uerũ dixisse, sed mox ad singulos ueniã, nec mihi cum uniuersis negotium est. Nam quatenus antiquoꝝ admiratores hunc uelut terminum antiquitatis constituere solent, quem usque ad Cassium Seuerum faciunt, quem primum affirmant flexisse ab illa uetere, atque dicendi uia directa, non infirmitate ingenii, nec insciũa litterarũ transtulisse se ad id dicendi genus contendo, sed iudicio & intellectu. Vidit namque, ut paulo ante dicebam, conditionem temporꝝ & diuersitates auctorum, formam quoque ac spẽm orationis remutandam facile perferebat. prior iste populus, ut imperitus & rudis imperitissimarum orationum spatia, atq; id ipsum laudabat si dicẽdo quis diem eximeret. Ita uero longa principioꝝ præparatio, & narrationis alte repeũta series, & multarum diuisionum ostentatio, & mille argumentorum genera, & quicquid aliud aridissimis Hermagoræ, & Apollodori libris præcipitur in honore erat, & si quis odoratus philosophiã, atque ex eo locũ aliquem orationi suæ insereret, in cœlum laudibus ferebatur. Nec mirũ, erant. n. hæc noua & incognita, et ipsoꝝ quoque oratoꝝ puciſſima pcepta, & rhetoꝝ aut philosophoꝝ placita cognouerant, at hercule puulgatis

iam

iam omnibus, cum uix in cortina quisquam assistat qui elementis studiorum & si non instructus at certe imbutus sit, nouis & exquisitis eloquentiæ itineribus opus est, per quæ orator fastidium auriũ effugiat, utiq; apud eos iudices q ui & potestate non iure & legibus cognoscunt, & nec accipiunt tempora sed constituunt, nec expectandum habent oratorem dum illi libeat de ipso negotio dicere, sed sæpe ultro admonent, atq; alio transgredientẽ reuocant & festinare se testantur. Quis nunc ferat oratorem de infirmitate ualetudinis suæ præfantem? qualia sint ferè principia Coruini. Quis quinq; in Verrem libros expectauerit? Quis de exceptione & formula perpetietur, illa immensa uolumina quæ pro. M. Tullio, aut. A. Cæcinna legimus? precurrit hoc tempore iudex dicentem, & nisi aut cursu argumentorũ, aut colore sententiarũ, aut nitore & cultu descriptionum in nitatus et corruptus est, auersatur dicentẽ, uulgus quoq; assistentium & affluens & uagus auditor assueuit iã exigere lætitiã & pulchritudinem orationis, nec magis præfert in iudicijs tristem & impexam antiquitatem, q̃ si quis in cœna Roscij aut Turpionis aut Ambiuij exprimere gestus uelit, iam uero iuuenes & ipsa studiorũ incude positũ qui profectus sui causa oratores sectantur, non solum audire, sed etiam referre domum aliquid illustre & dignum memoria uolunt. Traduntq; inuicem ac sæpe in colonias ac prouincias suas scribunt, siue in suis aliquis arguta & breui sententia effulsit, siue locus exquisito & poetico cultu eminuit, exercetur enim iã ab oratore ẽt poeticus decor, non Actij aut Pacuuij ueterno inquinatus, sed ex Horatij & Virgilij & Lucani sacrario prolatus. Horũ igitur auribus, & iudicijs obtem-

perans, nostrorꝝ oratorum ætas pulchrior & ornatior extitit, Neq; ideo minus etecaces sunt orationes nostræ, quia ad aures iudicantium cũ uoluptassi perueniunt. Quid enim si infirmiora horum temporꝝ tẽpla credas, quia non rudi cemento, & informibus tegulis extruuntur, sed marmore nitent & auro radiantur? Equidem fateor uobis simpliciter me in quibusdam antiquorꝝ uix risum, in quibusdam aũt uix somnum tenere, nec unum de populo. Canuti aut Aride Furnio & Toranio. quiq; alios in eodem ualetudinario hæc ossa et hanc maciem probant. ipse mihi Caluus cũ unũ & uiginti, ut populo libros reliquerit, uix in una aut altera oratiuncula satis facit, nec dissentire cæteros ab hoc meo iudicio uideo, Quotus enim quisq; Calui in Asitium aut in Drusum legit (At Hercule in hoĩum studiosorꝝ manibus uersantur accusationes quæ in Vatinium conscribuntur, ac p̃cipue secunda ex his oratio. Est enim uerbis ornata & sententijs auribus iudicum accõmodata, ut scias ipsum quoq; Caluũ inteliexisse quid melius esset, nec uoluntatem quin sublimius & cultius diceret, sed ingeniũ ac uires defuisse. Quid ex Cælianis orationibus? nẽpe hæ placent siue in uniursa parte factum in quibus nitorem & altitudinem horũ temporꝝ agnoscemus, Sordes aũt uerborꝝ et hiatus compositio et inconditi sensus redolent antiquitatẽ, nec quenq̃ adeo antiquarium puto, ut Cælium ex ea parte laudet qua antiquus est. Cõcedamus sanè. C. Cæsari ut propter magnitudinem cognitionis, et occupationis rerũ, minus eloquentia effecerit, q̃ diuinũ eius ingeniũ postulabat, tam Hercule q̃ brutũ philosophiæ suæ relinquamus. Nã in orationibus minorem esse fama sua ẽt admiratores eius fatentur, nisi forte quisq̃

aut Cæsaris pro Decio samnite, aut Bruti pro Deiotaro Rege, cæterosq; cuiusdã lenti luminis ac tpis libros legit, nisi qui et carmina eorundẽ miratur, fecerunt enim & carmina, in Bibliothecas retulerunt, nõ melius q̃ Cicero, at fœlicius, qa illos feciſſe pauciores ſciunt. Aſinius quoq; q̃q̃ propioribus tẽporibus natus ſit, uideur mihi inter Menenios et Appios fuduiſſe. Pacuuium certe, & Actium non ſolũ tragœdijs, ſed ẽt orationibus ſuis exp̃ſſit, adeo durus et ſiccus. Oratio aũt ſicut corpus hoĩs ea demũ pulchra eſt, in qua nõ eminent uenæ, nec oſſa numerantur, ſed temperatus ac bonus ſanguis implet membra et exurgit toris, ipſos quoq; neruos robur tegit, et decor cõmendat. Nolo Coruinum inſequi, quia nõ per ipſum ſtetit quo minus lætitiã nitoremq; noſtrorũ temporum exprimeret, Viderimus inquã iudicio eius uis aut animi aut ingenij ſufficeret. Ad Ciceronem uenio cui eadem pugna cum æqualibus ſuis fuit quæ mihi uobiſcum eſt. Illi n. antiquos mirabantur, ipſe ſuorũ tẽporum eloquentiã anteponebat, nec ulla re magis eiuſdẽ ætatis oratores præcurrit quam iudicio. Primus n. excoluit orationem, primus ex uerbis delectum adhibuit, et compoſitioni artẽ locoſq; lautores attẽtauit, et quaſdam ſententias inuenit, utiq; in his orationibus quas ſenior iam & iuxta finem uitæ compoſuit, ideſt poſtq̃ magis profecerat, uſuq; et experimentis dedicerat, quod optimũ dicendi genus eſt. Nã priores eius orationes non carent uitijs antiquitatis, lentus eſt in principijs, lõgus in narrationibus ociosus circa exceſſus, Tarde commouetur, raro incaleſcit, pauci ſenſus opt. & cum quodam lumine terminatur. Nihil ex tempore referre poſſis, & uelut in rudi ædificio, firmus ſane paries & datarus,

sed non satis expolitus & splendens. Ego aut oratorem sicut locupletem ac laudatum patrē familiæ, non eo tm uolo tecto tegi, quod imbrem ac uentum arceat, sed ēt quod uisum, & oculos delectet, non ea solum instrui supellectile q necessarijs usibus sufficiat, sed ēt fit in apparatu eius, & aurum et gemmæ, ut sumere in manus aut aspicere sæpius liceat, quædam uero procul arcentur ut iam obliterata & olentia, nullum sit uerbum uel rubigine infestum, nulli sensus tarda & inerti structura in morē annalium componantur, fugiat fœdā et insulsam scurrilitatē, uariet cōpositionem, nec oēs clausulas uno & eodē modo determinet. Nolo irridere rotā fortunæ, & ius uerrinum, & illud tertio quoq; sensu in omnibus pro sententia positum esse uideatur. Nā & hoc tuuius retuli & plura omisi, quæ tamen sola mirātur atq; exprimunt, hi qui se antiquos oratores uocabant, neminem nominabo, genus boūm signasse contentus, sed uobis uiq; uersantur ante oculos qui Lucillium pro Orario & Lucretium pro Virgilio legunt, quibus eloquentia tui Aufidij Bassi, aut Seruilii Noniani ex cōparatione Sisenæ, aut Varronis sordet, qui rhetoris nostros cōmentarios fastidiunt, oderunt Calui, mirantur quos more prisco apud iudicem fabulantes auditores sequuntur, non populus audit, uix deniq; litigator perpetitur adeo mœsti & inculti illam ipsam, quam iactant sanitatem, sed ieiunio consequuntur, porro ne in corpore q̄dem ualetudinem medici probant, quæ animi anxietatē confixit, parum est ægrum non esse, fortem & lætū alacrem uolo, prope abest ab infirmitate in quo sola sanitas laudatur. Vos ergo disertissimi ut potestis ut facitis illustrate sæculum nostrum pulcherrimo genere di-

cendi. Nam & te Messala uideo lætissima quæq; antiquorum imitantem. Et uos Materne ac Secunde ita grauitati summum nitorem & cultum uerborum miscetis, ea electio inuentionis, is ordo rerum, & quotiens cã poscit ubertas ea, quotiens permittitur breuitas, is compositionis decor, ea sententiarum planitas, sic exprimitis affectus, sic libertatem temperatis, ut ẽt si nostra iudicia malignitas & inuidia tardauerit, uerum de uobis daturi sint posteri nostri. Quæ cum Aper dixisset, Agnoscitis ne inquit Maternus uim et ardorem Apri nostri? quo torrẽte, quo impetu sæculum nostrum defendit, q̃ copiose, ac uarie uexauit antiquos, q̃to non solum ingenio, ac spiritu, sed ẽt eruditione & arte ab ipsis mutuatus est, per q̃ mox ipsos incesseret? Tuum tamẽ Messala promissum ita mutasse non debes, neque enim defensores antiquorum exigimus, nec quenq̃ nostrorum quanq̃ modo laudati sumus his quos insectatus est Aper cõparamus, ac ne ipse quidem ita sentit, sed more ueteri & aliis uestris philosophis sæpe celebrato sumpsit sibi cõtradicẽdi partes. Exprime nobis non laudationem antiquorum (satis. n. illos fama sua laudat) sed cãs cur in tantum ab eloquẽtia eorum recesserimus, cum pserim centum & .xx. annos ab interitu Ciceronis in hunc diem effici rõ temporum collegerit. Tum Messala sequar a te pscriptam formam Materne, neq; enim diu contradicendum est Apro, qui primum ut opinor non mouit, tanq̃ parũ proprie antiqui uocarentur, quos satis constat ante centum annos fuisse. Mihi autem de uocabulo pugna non est, siue illos antiquos siue maiores, siue quo alio mauult nomine appellet, dũmodo in confesso sit eminentior em

illorum temporum eloquentiam fuisse. Ne illi quidem
partū sermonis eius repugno, si quo minus fateatur plu
res formas dicendi etiam ijsdem seculis, nedum diuer
sis extitisse, sed quomodo inter atticos oratores Demo
stheni tribuerit, proximum autem locum Eschine
& Hyperides & Lysias & Ligurgus obtinent, omni
autem consensu hæc oratorum ætas maxime probatu
sic apud nos Cicero quidē cæteros eorundem tempor
disertos antecessit, Caluus autē & Asinius & Cæsa
& Cælius & Brutus sic iure et prioribus, & sequenti
bus anteponuntur, nec refert quod inter se specie diffe
rant, cū genere consentiant, at tristior Caluus numero
or Asinius, splendidior Cæsar, amarior Cælius, graui
or Brutus, uehementior & plenior et ualentior Cicero
omnes tamen eandem sanctitatem eloquentiæ ferunt, u
si omniū pariter libros in manū sumpseris quis in di
uersis ingenijs esse quandā iudicij ac uoluminis simili
dinē et cognationē, Nam & inuicem se obtrectauerūt
et supersunt aliqua epistolis eorū inserta ex quibus nu
ua malignitas detegitur, non est oratorum uitium, se
hominum. Nā et Caluum et Asiniū et ipsum Cicero
nē credo solitos et inuidere et liuere et cæteris human
infirmitatis uitijs affici, Solum inter hos arbitror Brut
non malignitate nec inuidia, sed simpliciter et in genu
iudicium animi sui detexisse. an inuideret Ciceroni qu
mihi uidetur ne Cæsari quidem inuidisse? quod ad Ser
Galbā et. C. Lelium attinet et si quos alios antiquos
agitare non desistit, non exigit defensorem; cum fatea
quædam eloquentiæ eorum, ut nascenti adhuc nec sa
tis adultæ defuisse. Cæterum si omisso optimo illo, e
perfectissimo genere eloquentiæ eligenda sit forma di

cendi, malim Hercule. C. Gracchi impetum, aut. L. Crassi maturitatē quā calamistros Mecenatis, aut Tinnius Gallionis. adeo melius oratorē, uel hirta toga īdu ere, q̄ fucatis et meretricys uestibus insignire. Neq; n. oratorius iste, imo Hercule ne uirilis qdē cultus est, quo pleriq; ipsorū nostroꝝ actores, ita uiuunt, ut lasciuia uerborum et lenitate sententiarū, et licentia cōpositionis histrionales modos exprimant, quodq; uix audiuisse esse debeat, laudis, et gloriæ et ingenij loco pleriq; iactant, cantari saltariq; commentarios suos. Vnde oritur illa fœda et præpostera, sed tamen frequens sicut his clam et exclamatio, ut oratores nostri temere dicere. Histriones diserte saltare dicantur. Equidem non negauerim Cassium Seuerum, quem solum Aper noster nominare ausus est, si his compareur, qui postea fuerūt posse oratorem uocari, q̄q̄ in magna parte librorum suorum plus uis habeat quàm sanguinis. Primus enim contexto ordine rerum omissa modestia ac pudore uerborum, ipsis etiam quibus utimur armis incompositus, et studdys feriendi plerunq; deiectus non pugnat, sed tixatur. Cæterum ut dixi sequentibus comparatus ex uarietate eruditionis, et lepore urbanitatis et ipsarū uirium robore multum cæteros superat. Quorum neminem Aper nominare et uelut in aciem educere sustinuit. Ego autem expectabam ut Bruto Asinio et Cælio et Caluo aliud nobis agmen producere pleriſq;, uel certe totidē nominaret. Ex quibus alium Ciceroni, alium Cæsari, singulis demum singulos opponeremus. Non detractasse nominatim antiquos oratores contentus neminem sequentium ausus laudare ausus est, nisi in publicū et in cōmune, ueritū credo ne multos offenderet si

paucos excerpsisset. Quotus enim quisq; scholasticor
non hac sua persuasione fruitur & ut sē ante Ciceronē
numeret, sed plane post Gabinianum. At ego non u
rebor nominare singulos quo facilius propositis exēpl
appareat quibus gradibus fracta sit & diminuta el
quentia. Appropera inquit Maternus, & potius exol
promissum, neq; n. hoc colligi desideramus. disertior
esse antiquos quod apud me equidē in confessu est. Se
causas exquirimus, quas te solitum tractare pauloan
planè minore eloquentia & temporū nostrorū mira
tus. iratus antēq; te Aper offenderet maiores tuos lace
sendo. Non sum inquit offensus à prima disputation
nec uos offendi decebit si quid forte aures uestras pstri
git, cum sciatis hanc esse eiusmodi sermonum legem, iu
cium animi citra dānum, affectus proferre. Perge inq
Maternus de antiquis loquaris utere antiqua libertat
qua uel magis degeneravimus q̄ ab eloquētia. Et M
sala non reconditas Materne causas reqris, nec aut ti
ipsi, aut huic Secundo, uel huic Apro ignotas, & iā m
hi partes assignatis proferendi in medium que omne
Quis. n. ignorat & eloquentiā & cæteras artes desc
uisse ab ista uetere gloria, non inopia hominum sed d
fidia iuuentutis, & negligentia parentum, & inscient
præcipientiū & oblione moris antiqui? quæ mala pr
mum in urbe nata, mox per Italiam fusa iam in prou
cias manant, quāq; nostra uobis notiora sint. Ego de
be & his propriis ac uernaculis uitiis loquar, quæ na
tos statim excipiunt, & per singulos ætatis gradus cr
mulantur, si prius de seueritate ac disciplina maiorum
circa educādos firmandosq; liberos pauca prædixer
Iampridem suus cuiq; filius ex casta parente natus, no

in cella emptæ nutricis, sed gremio ac sinu matris educabatur, cuius præcipua laus erat meri domũ & inseruire liberis. Eligebatur autem aliqua maior natu propinqua cuius probatis spectatisq; moribus omnis cuiusdã familiæ soboles cõmitteretur, Coram qua neq; dicere fas erat quod turpe dictu, neq; facere quod inhonestum factu uideretur. Ac non studia morasq;, sed remissiones etiam lususq; puerorum sanctitate quadã, ac uerecundia temperabat Sic Corneliã Gracchorum, sic Aureliam Cæsaris, sic Actiam Augusti matrem præfuisse educationibus, ac produxisse principes liberos accepimus quæ disciplina ac seueritas eo pertinebat, ut sincera & integra & in nullis prauitatibus detorta uniuscuiusq; natura tota statim pectore arriperet artes honestas, & siue ad rem militarem, siue ad iuris scientiam, siue ad eloquentiæ studium inclinasset, id solum ageret, id uniuersum hauriret. At nunc natus infans delegatur græculæ alicui ancillæ, cui adiungitur unus aut alter ex omnibus seruis plerũq; uilissimus, nec cuiq; serio minister accommodatus, horũ fabulis et erroribus teneri statim & rudes animi imbuuntur, nec quisq; in tota domo pensi habet quid corã infante domino, aut dicat, aut faciat. Q ñ etiam ipsi parentes nec probitati neque modestiæ paruulos assuefaciunt, sed lasciuiæ & libertati. p quæ paulatim impudentia irrepit & sui contemptus ideo uero propria & peculiaria huius urbis uitia penè in utero matris concipi mihi uidentur, histrionalis fauor & gladiatorum equorumque studia, quibus occupatus & obsessus animus quantulum loci bonis artibus relinquit, quorum quemq; inueneris q domi quid q aliud loquatur? quos alios adolescentulorum sermo-

nes excipimus? si quando auditoria intrauimus, nec ꝑce
ptores quidem ullas crebriores cum auditoribus suis fa
bulas habent. colligunt enim discipulos non seueritate
disciplinæ, nec ingenij experimento, sed ambitione salu
tantium, sed illecebris adulationis. Transeo prima di
scentium elementa, in quibus & ipsis parum elabora
tur, nec in auctoribus cognoscendis, nec in euoluenda
antiquitate, nec in notitiam uel rerum uel hominū, uel
temporum satis operæ insumitur. sed expectantur quos
rhetoras uocant, ut quorum professio quando primum
in hanc urbem introducta sit q̄q̄ nullam apud maiores
nostros auctoritatem habuit. statim de curijs. referam
necesse est animum ad eam disciplinam quo ausos esse
eos oratores accepimus, quorum infinitus labor et quo
tidiana meditatio, & in omni genere studiorum exer
citationes ipsorum etiam continetur libris. Notus est no
bis ubiq; Ciceronis liber qui Brutus inscribitur, in cu
ius extrema parte (nam prior commemorationem ue
terum oratorum habet) sua initia, suos gradus, suæ
eloquentiæ uelut quandā educationem refert, se apud
Q. Mutium ius ciuile didicisse, apud Philonem acade
micum, apud Diodotum stoicum omnis philosophiæ
partes penitus hausisse, neque his doctoribus cōtentum,
quorum ei copia in urbe contigerat. Achaiam quoque
& Asiam peragrasse, ut omnē omnium artium uarie
tatem complecteretur. Itaque Hercule in libris Cicero
nis deprehendere licet, non geometriæ, non musicæ,
non grammaticæ, non denique ullius ingenuæ artis
scientiam ei defuisse. Ille dialecticæ subtilitatem, ille
moralis partis utilitatem, ille rerum motus causasque
cognouit. itaenim. est optimi uiri, ita ex multa eru

ditione & pluribus partibus, & omnium rerum scien
tia exundat, & exuberat illa admirabilis eloquentia.
neq; oratoris uis & facultas, sicut cæterarum rerũ an
gustis & breuibus terminis cluditur, sed is est orator,
qui de omni quæstione pulchre & ornate & ad persua
dendum apte dicere pro dignitate rerum ad utilitatem
temporum cum uoluptate audentium possit. Hæc sibi
illi ueteres persuadebant, ad hæc efficienda intelligebãt
opus esse, non rhetorum scholis declamarent, nec ut fi
ctis nec ullo modo ad ueritatem accedentibus contro
uersijs linguam modo, & uocem exercerent, sed ut his
artibus pectus implerent, in quibus de bonis ac malis,
de honesto ac turpi, de iusto iniusto disputatur. Hæc. n.
est oratoris subiecta ad dicendum materia. Nam in iu
dicijs ferè de equitate, in deliberationibus de honesta
te dicimus, ita ut plærũq; & hæc ipsa inuicẽ miscean
tur, de quibus copiosè & uarie & ornate nemo dicere
potest, nisi q cognouit naturã humanam, et uim uirtutũ
prauitatẽq; uitiorũ, et intellectũ eorũ, quæ nec in uirtuti
bus neq; in uitijs numerantur. Ex his fontibus etiã illa
profluunt, ut facilius irã iudicis uel instiget uel leniat, q
scit qd iræ promptius, et miserationẽ impellat, q scit quæ
sit misericordia, et qbus animi motibus ꝯcitetur. In his
artibus exercitationibusq; uersatur orator, siue apud in
festos, siue apd cupidos, siue apud iuidẽtes, siue apd tri
stes, siue apd timẽtes dicẽdũ habuerit, tenebit habenas
animorũ, et prout cuiusq; natura postulabit, adhibebit
manũ et tẽpabit orationẽ, parato omni ĩstrumẽto, et ad
oẽm usum reposito, sunt apd quos adstrictũ et collectũ,
et singula statim argumẽta ꝯcludẽs dicẽdi genus plus

fidei mereatur. apud os dediſſe operā dialecticæ proficie
alios fuſa & equalis & ex omnibus ducta ſermonibu
oratio magis delectat. ad hos permouendos mutuabi
mus aliquid à peripateticis, hi aptas & in omnem dī
ſputationem paratos iam locos dabunt, Academici pu
gnacitatem. Plato altitudinem, Xenophon iucunditatem.
ne Epicuri quidem & Methrodori honeſtas quaſdam
exclamationes aſſumere, hiſq; pro ut res poſcit, uti alie
num erit oratori. Neq;. n. ſapientem informamus, neq;
ſtoicorum ciuitatem, ſed eum qui non quaſdā artes au
dire, ſed omnes liberaliter debet. ideoq; & iuris ciuilis
ſcientiam ueteres oratores comprehendebant, & gram
maticæ muſicæ & geometriæ imbuebantur. Incidunt
enim cauſæ plurimæ quidē ac penè omnes qbus iuris
notitia deſideratur. Plerisq; autē in quibus hæc quoq;
ſcientia requiritur, nec quiſquā reſpondeat, ſufficit ut
ad tempus ſimplex quiddam & informe doceamus. Pri
mum autem aliter utimur proprijs aliter commodatis,
longeq; intereſſe manifeſtum eſt, poſſideat quis quæ pro
fert an mutuetur. Deinde ipſa multarum artium ſcien
tia etiam aliud agentes nos ornat, atque ubi minime cre
das, eminet & excellit. idque non doctus modo & pru
dēs auditor, ſed etiam populus intelligit, ac ſtatim ita
laude proſequitur, aut legitime ſtuduiſſe, ut p omnes elo
quentiæ numeros iſſe et ut denique oratorē etiā fateatur
quē non poſſe aliter exiſtere, nec extitiſſe unquā cōfirmo
niſi eū q tanquā in acie omnibus armis inſtructus ſit,
in forū oībus artibus armatus exierit, quod adeo negli
gitur ab horū ipſorū diſertis, ut in actionibus eorū uix
quoque quotidiani ſermonis fœda ac pudenda uitia de
præhēdantur, ut ignorent leges, non teneant. S. C. ius

ciuitatis ultro derideant, Sapientiæ uero studiũ et præcepta prudentium penitus reformident, in pauciſſimos ſenſus & anguſtas ſententias detrudant eloquentiã uelut ex pulſam regno ſuo, ut quæ olim omnium artiũ domina pulcherrimo comitatu pectora implebat, nunc circũciſa et amputata ſine apparatu, ſine honore, penè dixerim ſine ingenuitate, quaſi una ex ſordidiſſimis artificijs diſcatur. Ergo hanc primã et præcipuã cauſam arbitror, cur tantũ ab eloquentia antiquorũ oratorum receſſerimus. Si teſtes deſiderantur quos potiores nominabo quã apud græcos Demoſthenem? quem ſtudioſiſſimum Platonis auditorem fuiſſe memoriæ prodium eſt. Et Cicero his (ut opinor) uerbis quicquid in eloquentia efficerit, id ſe non rhetorum, ſed achademiæ ſpacio conſecutum. Sunt aliæ cauſæ magnæ & graues, quas nobis aperiri æquum eſt. Quoniam quidem ego iam meum munus expleui, et quod in cõſuetudine eſt, ſatis multos offendi, q ſi forte hoc audirent certum habeo dicturos me dum iuris et philoſophiæ ſcientiam, tanquã oratori neceſſariam laudo, ineptijs meis placuiſſe. Et Maternus mihi quidem inquit ſuſceptum à te munus adeo peregiſſe nondum uideris, ut incohaſſe tantum, et uelut ueſtigia ac liniamenta quædam oſtendiſſe uidearis. Nam quibus inſtrui ueteres oratores ſoliti ſint dixiſti, differentiãq; noſtræ deſidiæ et ſcientiæ aduerſus acerrima et fœcundiſſima eorum ſtudia demoſtraſti. Cætera expecto ut quemadmodum ex te dici quod aut illi ſcirent aut nos neſciamus, ita hoc quoque cognoſcã, qbus exercitationibus iuuenes iam et forum ingreſſi confirmare et alere ingenia ſua ſoliti ſint. neque enim arte et ſcientia, ſed longe magis facultate et eloquentia conti-

tineri, nec tu puto abnues, & significare uultu uidẽtur. Deinde cum Aper et Secundus idem annuissẽt, Messa la quasi rursus incipiens, Quoniam initia & semina ueteris eloquentiæ satis demonstrasse uideor docendo quibus artibus antiqui oratores instituti eruditiq; soliti sint, persequar nunc exercitatiõem eorum, quamquam ipsis artibus ineſt exercitatio, nec quisq; percipere tot res conditas aut tam uarias res potest, nisi ut scientiæ meditatio, meditationi facultas, facultati uis eloquentiæ accedat, per quæ colligitur eandem esse rationem, et percipiendi quæ proferas, et proferendi quæ perceperis. Sed si cui obscuriora hæc uidentur, isq; scientiam ab exercitatione separat, id certe concedet instructum et plenum his artibus animum longe paratum ad eas exercitationes uenturum, quæ propriæ circa oratoriam uidentur. Ergo apud maiores nostros iuuenis ille, qui foro & eloquentiæ parabatur imbutus iam domestica disciplina, refertus honestis studijs deducebatur à patre, uel à propinquis ad eum oratorem qui principẽ locũ in ciuitate tenebat, hunc sectari, hunc prosequi, huius oĩbus dictionibus interesse, utq; sic dixerim pugnare in prœlio discere, magnos ex hoc usus, multum cõstantiæ, plurimum iudicij iuuenibus statim contingebat, in media luce studentibus, atque inter ipsa discrimina, ubi nemo impune stultæ aliqd, aut cõtrarie dicit, qđ et iudex reſpuat, & aduersarius exprobret, ipsi deniq; aduocati aſpernẽtur. Igitur uera statim et incorrupta eloquẽtia imbuebãtur, & q̃q̃ unũ sequerentur tñ oẽs eiusdem ætatis patronos in plurimis et causis & iudicijs cognoscebant hẽbãtq; ipsius Populi diuersissimarũ auriũ copiã, ex qua facile

deprehendebatur quid in quoq; uel probaretur uel displiceret. Ita nec preceptor deerat optimus quidem et electissimus, qui faciem eloquentiæ nō imaginē pstaret, nec aduersarij et æmuli ferro, nō sudibus dimicantes, sed auditorium semper plenum, semper nouū ex inuidis & fauentibus, ut nec bene dicta dissimularentur, Scitis.n. magnam illā & duraturā eloquentiæ famā non minus in diuersis subsellijs parari q̄ suis, quin imo cōstantius surgere, ibi fidelius corroborari, atque hercule sub eiusmodi pceptionibus iuuenis ille de quo loquimur, oratorū discipulus, fori auditor, sectator iudiciorū eruditus et assuefactus alienis experimentis, cui quotidie audienti notæ leges, nō noui iudiciū uultus, frequens in oculis cōsuetudo cōcionum, sæpe cognitæ populi aures, siue accusationem susceperat, siue defensionem, Solus statim unicuiq; causæ par erat. Nonodecimo ætatis anno. L. Crassus. C. Carbonem, uno & .xx. Cæsar dolabellam, altero et .xx. Asinius Pollio Catonē, nō multo ætatem antecedēs Caluus Vatiniū iis orationibus insecuti sunt, quas hodieque cū admiratione legimus. Ad nunc adolescentuli nostri deducuntur in scæna scholasticorū, qui rhetores uocātur quos pauloante Ciceronis tpa extitisse nec placuisse maioribus nostris ex eo manifestum est, q̄ Marco Crasso et Domitio censoribus eludere (ut ait Cicero) ludū impudentiæ iussi sunt. Sed ut dicere instituerā deducimur in scholas qbus nō facile dixerim utrū ne locus ipse, an condiscipuli, an genus studiorum plus mali ingenijs afferant. Nam in loco nihil reuerentiæ, sed in quem nemo nisi imperitus æque intrat. In condiscipulis nihil profectus, cum pueri inter pueros, et adolescentuli in adolescentulos pari securitate dicant & audiantur. Ip-

ſe uero exercitationes magna ex parte contrarie. Nempe enim duo genera materiarum apud rhetoras tractantur, ſuaſoriæ & controuerſiæ, robuſtioribus aſſignantur, quales perfidiæ, & q̄ incredibiliter compoſitæ. Sequitur autem ut materiæ abhorrenti a ueritate declamatio quoq; adhibeatur. Sic fit ut tyrannicidarum præmia, aut uitiatarum electiones aut peſtilentiæ remedia, aut inceſta matrum, aut quicquid in ſchola quotidie agitur, in foro uel raro uel nūquam, ingentibus uerbis perſequantur, cum ad ueros iudices uentum eſt rem cogitare, nihil humile, nihil abiectum eloqui poterat. Magna eloquentia, ſicut flamma materia alitur, & motibus excitatur & urendo clareſcit. Eadem ratio in noſtra quoque ciuitate antiquor̄ eloquentiam peruexit. Nam & ſi horum quoque tempor̄ oratores ea cōſecuti ſunt, quæ compoſita & quieta et beata Remp. imbui fas erat, tamen iſta perturbatione ac licentia pleraq; ſibi aſſequi uidebantur. Cum mixtis omnibus & moderatore uno carentibus tm̄ quiſque orator ſaperet, q̄tum erranti populo perſuaderi poterat. Hinc leges aſſiduæ et populare nomen. Hinc p̄tiones migrantium, ac pene pernoctantium in roſtris, hinc accuſationes potentium reorum, & aſſignatæ ēt domibus inimicitiæ, hinc procerum & aſſidua ſenectutis aduerſus plebem certamina, quæ ſingula & ſi diſtrahebant Remp. exercebant tamen illor̄ temporum eloquentiā, & magis cumulare præmiis uidebantur, quia quanto quiſque plus dicendo poterat, tanto facilius honores aſſequebatur, tanto magis in ipſis honoribus collegas ſuos anteibat, tanto plus aut principes gratiæ, plus auctoritatis apud patres, plus notitiæ ac nominis apud

plebem

plebem probabat, hi clientelis etiam exterarum nationum redundabant, hos iuri in prouincias magistratus reuerebantur, hos reuersuri colebant, hi & prætura & consulatui uacare ultro uidebantur, hi ne priuati quidem sine potestate erant cum & Populum & senatum consilio & auctoritate regerent, quinimmo sibi ipsi persuaserant neminem sine eloquentia aut assequi posse in ciuitate, aut tueri conspicuum & eminentem locum, nec mirum cum etiam inuiti ad populum producerentur, cum parum esset in senatu breuiter censere, nisi qui ingenio & eloquentia sententiam suam tueretur, cũ in aliquam inuidiã aut crimen uocati, sua uoce respondendum haberent, cum testimonia quoq; in publicis nõ absentes, nec per tabellam dare, sed coram & præsentes dicere cogerentur. Ita ad summa eloquentiæ præmia magna etiam necessitas accedebat, & cõmoda. Diserum haberi pulchrum & glorioſum, ſed contra, mutũ & elinguem uideri, deforme habebatur, non minus rubore q̃ præmijs ſtipulabantur, ne clientularum loco potiusq̃ patronorum numerarentur, ne traditæ à maioribus neceſſitudines ad alios tranſiſſent, ne tanq̃ ineites, & non ſuffecturi honoribus aut non impetrarent aut impetratos male tuerentur. Neſcio an uenerint in manus noſtras hæc uetera, quæ & antiquorum bibliothecis adhuc manent, & nunc maxime à Muſiano contrahuntur. Ac iam undecim (ut opinor) actorum libris, et tribus epiſtolarũ compoſitæ, & edita ſunt. Ex his intelligi poteſt Gn. Pompeiũ & M. Craſſum nõ uiribus modo & armis, ſed ingenio quoq; & oratione ualuiſſe. Lentulos & Metellos et Luculos et Curiones, et cæterã procerum manũ, multũ in his ſtudijs operæ curæq; po-

fuisse, nec quenq̃ illis temporibus magnam potentiam sine eloquentia consecutum. His accedebat splendor rerum, & magnitudo causarum quæ & ipsa plurimum eloquentiæ prestant. Nam multum interest utrum ne de furto, aut formula, & interdicto dicendum habeas, an de ambitu comitiorum, expilatis socijs, & ciuibus trucidatis, quæ mala sicut non accidere melius est isq; optimus ciuitatis status habẽdus est, quo nihil tale patimur, ita cum acciderent ingentem eloquentiæ materiam subministrabant. Crescit. n. cum amplitudine rerum uis ingenij, nec quisquã claram & illustrẽ orationem efficere potest, nisi qui causam parem inuenit, non opinor Demosthenem orationes illustrãt, quas aduersus tutores suos cõposuit, nec Ciceronem magnũ oratorem, P. Quintius defensus aut Licinus Archias poeta faciunt, Catilina & milo & Verres, & Antonius hanc illi famam circundederunt, non quia tanti fuit. R. P. malos ferre ciues, ut uberem ad dicendum materiam oratores haberent, sed ut subinde admoneo questionis meminerimus faciamusq;, nos de ea re loqui, quæ facilius turbidis et inquietis temporibus extitit. Quis ignorat utilius ac melius esse frui pace, q̃ bello uexari? Plures tamen bonos pliatores bella q̃ pax ferunt. Similis eloquentiæ conditio. Nã quo sæpius steterit tanq̃ in acie, quoq; plures & intulerit ictus et exceperit, quo maior aduersarius, eo acrior qui pugnas sibi asperas desumpserit, tanto altior & excelsior, & illis nobilitatus criminibus more hominũ agit quoꝝ ea natura est ut secura uelint. Transeo ad formã & consuetudinem ueterũ iudicioꝝ, quæ & si nunc aptior est, ita erit eloquentia, tãto illud forũ magis exercebat, i quo nemo intra paucissimas horas porare coge-

batur,& liberæ cõperendinationes erãt, et modũ dicendi sibi qsq; sumebat,& numerus neq; dierũ neq; patronorum cauebatur. primus tertio cõsulatu. Cn.Põpeius astrinxit impositq; uelũ frenos eloquentiæ, ita tũ ut oĩa in foro,oĩa in legibus oĩa apud prætores gererẽtur, apud quos q̃to maiora negocia olim exerceri solita sũt, quod maius argumentum est?q̃ q; causæ centũuirales, quæ nunc primũ obtinent locũ adeo splendore alioꝝ iudicioꝝ obruebantur,ut neq; Ciceronis,neq; Cæsaris,neq; Bruti, neq; Cælij,neq; Calui,nõ deniq; ullius magni oratoris liber apud centũuiros dictus legatur, exceptis orationibus Asinij,quæ pro hæredibus Ironiæ inscribũtur ab ipso tamen Pollione mediis diui Augusti temporibus habitæ,postq̃ lõga temporũ quies,& cõtinuum populi otiũ,& assidua senatus tranquillitas,et maximi principis disciplina,ipsam quoq; eloquentiã sicut oĩa alia pacauerat. Parũ & ridiculũ fortasse uidetur quod dicturus sum,dicã tñ uel ideo ut rideatur,quantũ humilitatis putamus eloquẽtiæ attulisse pennulas istas,qbus astricti, & uelut inclusi cũ iudicibus fabulamur? q̃tũ uirium detraxisse orationi auditoria & tabularia credimus,in qbus iã ferè plurimæ causæ explicantur? Nã quomodo nobiles equos cursus & spacia probãt, sic laus oratoꝝ cãpus,p quẽ nisi liberi et solutí ferantur,debilitatur ac frangitur eloquentia,ipsam quinimo curã, et diligentẽ stili anxietatem ꝓtriã experimur,qa sæpe interrogat iudex qñ incipias,et ex interrogatione eius incipiendũ est. frequẽter probationibus et testibus silẽtiũ patronus indicit,unus iter hæc dicẽs ac alter assistit,et res uelut ĩ solitudine agitur.oratori autẽ clamore pauluſq; opus est,et uelut quodã theatro,q̃lia quotidie antiqs oratori

bus ꝓtingebant, cũ tot pariter ac tã nobiles forũ coarctã rent, cũ clientelæ quoq; & tribus & municipioꝝ, et legationes ac partes Italiæ ꝑclitantibus assisteret, cum in plerisq; iudicijs crederet Po. Ro. sua interesse qd iudicaretur. Satis cõstat. C. Corneliũ & . M. Scaurũ & . T. Milonẽ & . L. Bestiam et. P. Vatiniũ concursu totius ciuitatis et accusatos & defensos, ut frigidissimos quoq; oratores ipsa certantis populi studia excitare & incendere ponerint. Itaq; Hercule eiusmodi libri extant ut ipsi quoq; q egerunt, nõ alijs magis orationibus censeãtur. Iã uero ꝓtiones assidue, & datũ ius quoq; potentissimũ quẽq; uexandi, atq; ipsa inimicitiaꝝ gloria, cum se plurimi disertorũ, ne à P. quidẽ Scipione, aut Silla, aut. Gn. Pompeio abstinuerunt, et ad incendẽdos principes uiros, ut est natura inuidiæ populi quoq; histriones auribus uterentur, q̃tum ardorẽ ingenijs quas oratoribus faces admouebant? non de otiosa & qeta re loquimur, & quæ probitate & modestia gaudeat sed est magna ista & notabilis eloquẽtia alumna licentiæ, q̃ stultã libertatem uocabãt comes seditionũ, effrenati populi incitamẽtum, sine obseqo sine seruitute, cõtumax, temeraria, arrogans, quæ in bene ꝓstitutis ciuitatibus nõ oritur. Quẽ. n. oratorẽ Lacedæmoniũ, quẽ Cretẽsem accipimus? quaꝝ ciuitatũ seueriſſima disciplina, & seueriſſimæ leges traduntur, nec Macedonũ qdem ac Persarũ, ac ullius gentis, quæ certo Imperio contenta fuerit eloquentiam nouimus. Rhodij qdã, athenienses plurimi oratores extiterunt, apud quos oĩa populus, omnia imperiti, omnia (ut sic dixerim) oẽs poterant. Nostra quoq; ciuitas donec errauit, donec se partibus & dissensionibus & discordijs ꝓfecit, donec nulla fuit in foro pax, nulla supiorum re-

uerentia, nullus magistratuū modus, nulli fine dubio uehementiorem eloquentiā, sicuti indomitus ager habet quasdā herbas latiores. Sed nec tuta Resp. Gracchorū eloquētia fuit ut pateretur & leges, nec bonæ formam eloquentiæ Cicero tali exitu pensauit. Sic quoq; quod super est antiquis oratoribus forū non emendare, nec usq; ad uotum compositæ ciuitatis argumentū, est quidem, q̄ nemo nos aduocat, nisi aut nocens aut miser. quod municipiū in ciuitatem nostrā uenit, nisi quod aut uicinus populus, aut domestica discordia agitat? Quā prouinciā tuemur, nisi spoliatā, uexatāq;? Atqui melius fuisset nō queri q̄ iudicari, Quod si inueniretur aliqua ciuitas in qua nemo peccaret. supuacuus esset inter innocentes orator, sicut inter sanos medicus, Quomodo tamen minimū usus minimūq; profectus, ars medentis habet in his gentibus, quæ firmissima ualitudine ac saluberrimis corporibus utuntur, sic minor oratorū horū, obscuriorq; gloria est inter bonos mores & in obsequiū regentis paratos. Quid. n. opus est longis in senatu sententijs, cum optima cito consentiant? Quid multis apud populum contionibus, cum de re publica non impiti & multi deliberent; Sed sapientissimus et unus? Quid uoluntarijs accusationibus, cum tam raro & tam parce peccetur? Quid inuidiosis et exercitatis modū defensionibus, cū clemētia cognoscentis obuiam pclitantibus erat? Creditę optimi et in q̄tum opus est disertissimi uiri. si aut uos prioribus seculis, aut illi quos uiuamus his nati essent, ac deus aliquis uitas, uestra tēpora repente mutasset, nec uobis summa illa laus & gloria in eloquentia, neq; illis modus & temperamentū defuisset. Nunc quoniam nemo eodē tempore assequi potest magnā famā et

modia

FINIS.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN
OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ.

Omnes sunt quaterniones præter ZZ qui est duernio.

Florentiæ per hæredes Philippi Iuntæ. Anno Domini
M.D.XXVII. Mensis Maij. Die. XXII.
Clemente Pontifice Max.

787098

Digitized by Google

Digitized by Google

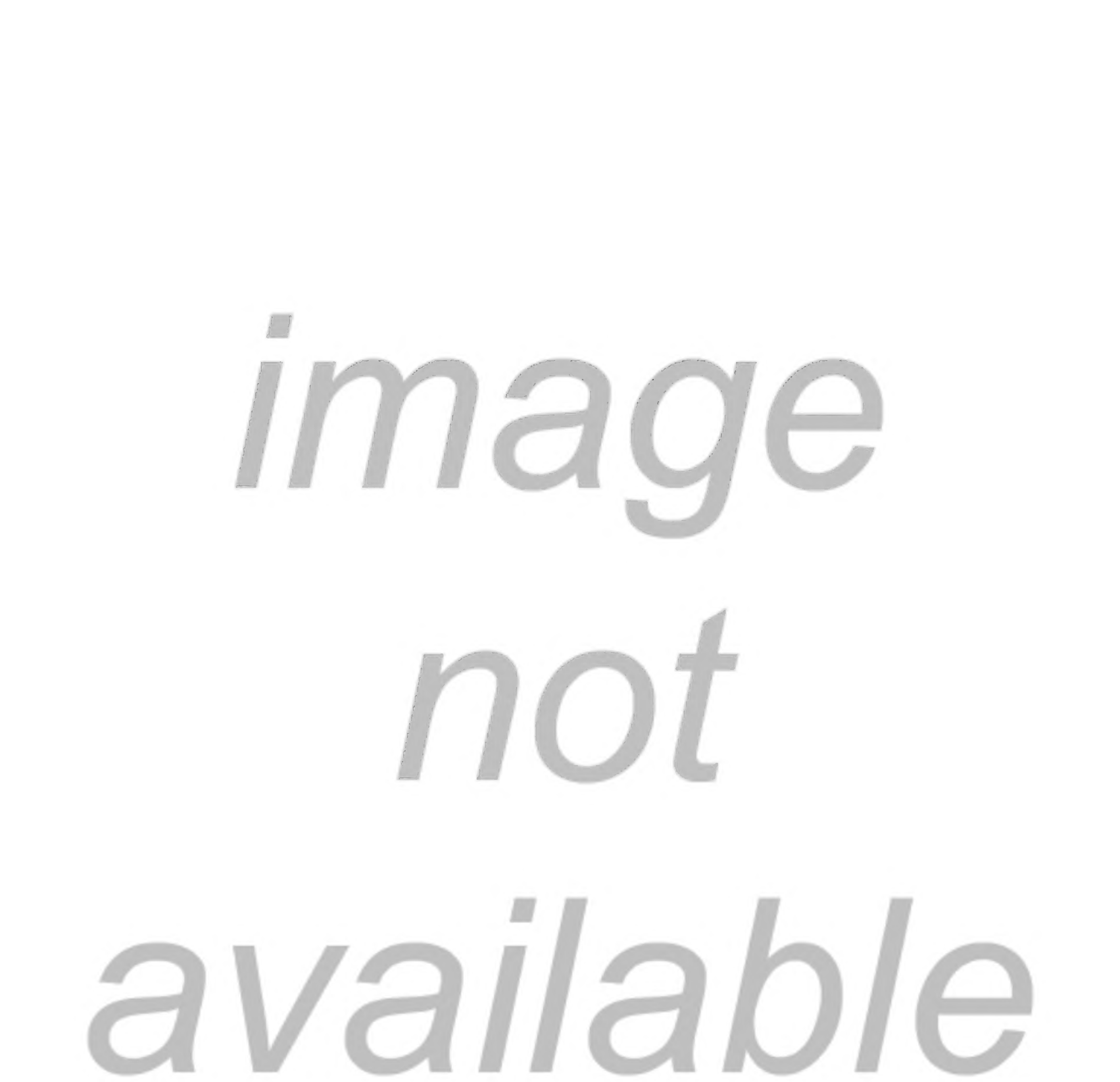
image
not
available